

ZBORNIK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILA KOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IX

KNJIGA 4

REDAKCIONI ODBOR:

Jefto Saši , general-pukovnik, Ante Banina, general-pukovnik, Miloš Zeki ,
general-potpukovnik, Dušan Dozet, general-major, Fabijan Trgo, pukovnik,
Dimitrije Brajuškovi , pukovnik, i Vojislav Siljegovi , pukovnik

REDAKTORI IZ VOJNOISTORIJSKOG INSTITUTA:

Sandor Kaufer, spoljni saradnik, Ratomir Stojkovi . pukovnik,
i Nevenka Martola, arhivista

UREDNIK

Dimitrije Brajuškovi . pukovnik

ODGOVORNI UREDNIK

Fabijan Trgo, pukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILA KOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IX

KNJIGA 4

PARITJSKO-POLITI KA dokumenta
1943.

BEOGRAD

1966.

I S P R A V K E

<i>Strana</i>	<i>Red</i>	<i>Stoji</i>	<i>Treba</i>
81.	4. odozgo (naslov)	komesarima o poli- ti kom radu	komesarima brigada o politi kom radu
268.	4. odozdo	„Ivan Cankar“ (stigle	„Ivan Cankar“) stigle
275.	2. odozdo	knj. 1 Bilten, str.	knj. 1 (Bilten 23—27), str.
323.	2. odozdo	Poginuo 19. avgusta	Poginuo, od odmetni - ke bande, 19. avgusta
393.	1. i 2. odozdo	u arhivu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.	u arhivi jedinice kojoj je upu en.
451.	3. odozdo	re i ne može	re i ne mogu
485.	1. odozdo	br. 98	br. 101
506.	U. odozdo	a potom bi ih u	a potom bi ih (u
581.	1. odozdo	br. 117	br. 58
820.	6. odozdo	Banijski	Banjalu ki
829.	4. odozgo	o stanju	o zadacima
927.	1. odozdo	tom IV	tom V

I S P R A V K E

<i>Strana</i>	<i>Red</i>	<i>Stoji</i>	<i>Treba</i>
118.	7. odozdo	ZAVNOH-a uvanje	ZAVNOH-a i uvanje
150.	13. odozdo	uspjeli	uspjeli
153.	12. odozdo	mog u e	mog u e
184.	12. odozgo	Crnog	Crnoj
i88.	14. odozdo	krupniji	krupnijih
192.	6. odozgo	samo	smo
271.	8. odozdo	došil	došli
307.	2. odozgo	D. Mihajlovi a.	D. Mihajlovi a."
368.	16. odozdo	uspjela	uspjeha
376.	13. odozdo	Skoplju	Skopju
376.	12. odozdo	Skoplje	Skopje
461.	4. odozdo	Niaz	Nijaz
542.	13. odozgo	potivkolski	protivkolski
575.	7. odozgo	koji	koje
592.	11. odozdo	do	od
599.	6. odozdo	Skoplje	Skopje
604.	5. odozdo	(pisana na mašini, latinicom)	(pisana na mašini, n^ slovena kom jeziku)
674.	5. odozgo levo	Niaz	Nijaz

BR. 1

IZVEŠTAJ POLITODELA 2. BRIGADE 13. DIVIZIJE OD
1. JULA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE
PARTIJE HRVATSKE¹

POLIT. ODJEL
II BRIGADE XIII DIVIZIJE NOV
HRVATSKE

Dne 1 jula 1943 god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE

IZVJEŠTAJ

Organizacija partije

Partija je u Brigadi organizovana. Postoji 16 partijskih jedinica. članova K.P. imade 140. a kandidata 35. Od toga u bolnici i na bolovanju 17 partijaca i 5 kandidata. Od posljednjeg izvještaja primljena su u partiju 4 druga, jedan je poginuo. a 5 ih je kažnjeno.

U novoformirani bataljon protiv pete kolone- upu ena su 2 partijca. 4 kandidata i 5 skojevaca.

Sastanci partijskih jedinica održavaju se redovito, sem nekolicina slu aja propusta uslijed toga što su jedinice stalno

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta. Zagreb (dalje: IHRP. Zagreb) a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/265-267.

² Prvi bataljon za borbu protiv pete kolone u Hrvatskoj formiran je nare enjem Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 26. maja 1943 (vidi tom V. knj. 15. dok. br. 81).

u borbi i na položaju. Kad god se ukaže potreba jedinice se sastanu i vanredno.

Partijska svijest kod većine partijaca je na visini, ali nije to sluaj još sa partijskim jedinicama kao rukovode im tijelom. Isto i bataljonski biro i nisu još postigli samostalnost u rukovo enju, a to se dađe zaključiti iz toga što nisu u stanju samostalno riješiti mnoge probleme, koji pred njih iskrsnu, a pogotovo u težim situacijama. Zbog toga se ukazuje potreba da im se daje pomoć, što se i radi.

Marksisti ko-lenjinisti ka naobrazba partijaca i op e politiko znanje kao i primjena toga znanja na konkretne prilike u našoj borbi nijesu u srazmjeri sa zahtjevom vremena i momenata. Zbog ovoga i dolazi do zastranjivanja u politikom smislu. U najviše sluajeva drugovi još ne shvataju potpuno suštinu NOB. ulogu K.P. u okviru NOB i njezin maksimalni i minimalni program. Naprotiv, mnogi još misle da se ovom borbom ne nastoji ništa promjeniti sem protjerati okupatora, te zbog toga esto i gube perspektivu, budu i da oni žele likvidaciju starog stanja. Ulogu Komunisti ke partije esto poimaju kao ulogu diktatora, a ne rukovodioca i organizatora u Narodno-oslobodila koj borbi. Isto tako mnogi drugovi karakterišu Narodno-oslobodila ku borbu kao jedan dio politike K.P.. mjesto da su shvatili da je to sva njezina politika i sva njezina borba. Naime, da današnja NOB. kojom rukovodi K.P.. nije jedan djeli njezine borbe, već itava njezina borba. Sva zastranjivanja koja se pojavljuju dolaze zbog toga što se temeljito ne poznaju osnovni zakoni društvenog razvitka.

Još su dva nedostatka od znatnog dijela partijaca i to: Prvo, što ne uvi aju važnost politiko samoizgra ivanja, a naro ito komandiri i komandanti, te upornog rada da to savladaju, jer ne uvi aju da bez teorijskog i op e politiko znanja ne mogu biti ni politiki a ni vojni ki rukovodioci. Drugo, što ve ina drugova ne shvataju da je politiki i agitaciono-propagandisti ki rad u masama isto toliko važan kao i borba sa oružjem. Ukoliko se radi me u narodom ne pronalaze se odgovaraju i metodi, već je to naj eše rad po jednom kalupu uprkos lokalnih raznovrsnosti u pojedinim krajevima . . .

. . . Otklanjanju svih navedenih nedostataka, uzdizanju i pravilnom odgoju partijskih kadrova od po etka se je posvetila puna pažnja od strane drugova koji su te probleme savladali. U tome se mnogo uspjelo, iako su navedeni nedostaci još kod jednog djela partijaca redovita pojava. Op enito uzevši, disciplina. moral i borbenost kod partijaca raste u srazmjeri sa porastom njihove naobrazbe i svijesti. To se osje a u borbama, a i van borbe, pogotovo u zadnjih mjesec dana. gdje su partijci

i skojevci sa svojim držanjem prvenstveno usloveli izdržljivost, upornost, disciplinu i borbeni moral kod boraca naše brigade.

Za part, organizacije ustanovljava se petnaestodnevni plan rada. Sada se prora uje: Uloga K.P. u NOB uz objašnjenje šta je njezin minimalni i maksimalni program; suština NOB (koja sva pitanja rješava istovremeno kroz ovu borbu u zemljama Jugoslavije). AVNOJ i ZAVNOH. kso politička predstavništva NOV i naroda Jugoslavije, iz čega se i shvatiti prava uloga K.P. u sadašnjoj NOB: zatim iz osnova lenjinizma: Uloga K.P. i radnička klasa u sistemu diktature proletarijata. Iz Segalove knjige „Osnovi političke ekonomije“ proučava se ekonomski razvitak društva i imperijalizam. Uporedo se proučava Historija SKP(b) (zasada osma glava) i „10 kadrovima“ od Dimitrova. Pored ovog materijala proučava se i sav tekući materijal, a pogotovo direktivni listi. Obnavljanje ovoga materijala i njegova temeljita prorada potrebna je zbog toga što su drugovi isti proučavali sa priličnom površnošću, te su postali više obični rezoneri i šematičari, nego što su praktični rukovodioci masa u NOB. Kontrola i pomoć drugovima u pravilnom i temeljnom proučavanju ovih materijala pruža se na taj način, što se materijal obično proučava prvo sa sekretarima partijskih jedinica, pa se kasnije uz pomoć iskusnijih i starijih drugova proučava sa samim jedinicama.

Skoj

Skojevska organizacija imade oko 185 članova, dok neorganizovane omladine imade još oko 130. Skoj je organizovan. Postoje etna i bataljonska rukovodstva Skoja. kao i brigadni komitet Skoja. Skoj radi po unaprijed predviđenom planu. Skojevska rukovodstva su se po čela osamostaljavati. a pogotovo od dolaska drugova sa kursa.

Do skora su postojale tri osnovne slabosti u Skojevskoj organizaciji: prvo. što su skojevski rukovodioci, imali su po čeli ulaziti u suštinu posla, obično išli na druge dužnosti, bilo u vojsku ili pozadinu, i tako nije bilo temeljitog rada niti kontinuiteta u istom. Drugo, što je postojala nedovoljna saradnja i povezanost između u Skoja i ostale omladine u jedinicama, te se je Skoj sporo omasovljavao. i treće, što partija nije shvala važnost Skoja te mu nije ukazala potrebnu pomoć. U zadnje vrijeme sve tri ove slabosti se otklanjaju. Zbog niskog teorijskog nivoa skojevci su tek od skora po čeli proučavati partijski materijal. Sada Skoj proučava: „Istoriju Skoja“ (po zabilješkama drugova iz kursa). Drugo, ulogu Skoja u NOB, AVNOJ,

ZAVNOH. osmu glavu iz Historije SKP(b). Uz to im se objašnjava uloga K.P.J. u NOB. Pored ovog materijala proučava se i ostali omladinski materijal i materijal iz NOB.

Stanje u Brigadi

Ova brigada je jedna od najmlađih³, a pred nju su došli oni kulturno-prosvjetni, politički i vojni zadaci, koje je trebala riješiti za kratko vrijeme, kako bi dostigla stepen ostalih brigada. U tom cilju izgrađena je i program rada za mjesec i pol dana, koji je trebao biti završen 30. VI. ov. god. Pri ostvarivanju toga plana isti se je pokazao glomazan, a djelimično i nepristupačan u srazmjeri s političkim i vojnim naobrazbom boraca u brigadi. U ostvarenju programa nisu dovoljno pomogli partija i Skopj, jer isti same organizacije nisu prvenstveno proradile, što je bilo potrebno. Sam program, ukoliko je bio direktivan, bio je donekle kruto postavljen i prenesen, a u izvjesnom dijelu imao je i grešaka. Na primjer da naša vojska automatski prestaje biti partizanska, a postaje regularnom: da borci ne smiju, ni u kom slučaju kritikovati starješine, već da se starješinske greške ispravljaju me u samim starješinama; da se ne smiju pjevati uopće pjesme koje imaju u sebi revolucionarnog. niti pak pisati u džepnim novinama ništa što bi bilo i najmanje crveno obojeno. Ovo se je sprovodilo na taj način što se je udaralo po greškama i bez dovoljnog objašnjenja osnovnih stvari, iako su takve greške bile baš posljedica nepoznavanja osnovnih pojmova NOB. Umjesto da se borcima omogućilo i da prije svega shvate pravu ulogu K.P. u NOB i suštinu same borbe, kako bi borci imali perspektivu, a time i vjeru u pobjedu naše stvari. Na ovaj drugi način sami bi borci poželjivali da naša NOB u sebe uključuje donekle i elemente drugih oblika borbe, te bi im postajao sve jasniji cilj NOB i manje bi sektašili, a bolje rezonovali i pravilnije reagirali na sve probleme i nove momente koji se pojavljuju. I pored ovih nedostataka naša je brigada od ovog programa i rada imala velike koristi. Uspjelo se je takore i savladati glavne smetnje i postići i ve u disciplinsku vrstinu, borbeni moral, rasvjetljavanje mnogih osnovnih pojmova o svim formama i organizacijama naše NOB. funkcijama tih organizacija i njihovom međusobnom odnosu. Postigao se osjećaj odgovornosti kod starješina i njihova upornost u borbi kao i rukovodstvo u istoj, a kod boraca samouvjerenje, izdržljivost i veća disciplina. Sada se može reći i da odnos starješina prema u sobom popravi

³ Ona je formirana novembra 1942, kad 14. NO brigada Hrvatske, odnosno 2. brigada 5. operativne zone (vidi tom V, knj. 9. dok. br. 105. knj. 19. dok. br. 80).

vojni ki karakter kako se to želi posti i u NOV. dok je odnos mla ih starješina prema borcima još pomalo grub, gdje se samo nare uje i kada treba ubje ivati. U izvršavanju zadataka postiže se disciplina i savjesnost. Naša brigada sve više poprima karakter prave vojske, mada za to treba još vremena i truda, jer je to proces prerastanja naše vojske ka pravoj regularnoj vojsci. Part, organizacija i Skoj. kao dvije osnovne organizacije u NOV, mora e pomo i izvršenju ovog zadatka.

Sam politi ki i kulturno-prosvjetni rad me u borcima bio je više šematski. te borci nisu mnogo nau ili i pored maksimum uloženog truda, dobre saradnje izme u K.P.O.⁴ i polit, komesara.

Politi ki pogram koji se u brigadi ima ostvariti za mjesec juli o. g. jeste: temeljito prou avanje i objašnjavanje AVNOJ-a, ZAVNOH-a i unutrašnjih problema u našoj brigadi u smislu prerastanja naše vojske u redovnu i otklanjanja zaostataka partizanskog duha. Ovaj program imaju proraditi pai't. jedinice i Skoj posebno, kako bi se što uspješnije taj problem ostvario me u ostalim borcima. Sam na in rada je takav da agitprop brigade odozgo, a K.P.O. odozdo uzajamno djeluju i pripreme borce kako bi se program što temeljitije savladao. Prije svakog predavanja o gornjim pitanjima ista e se popularizirati me u borcima kako bi borci na asove dolazili sa izvjesnim znanjem 0 doti nom predavanju i mogli u estvovati u diskusiji. Pored ovog programa pred borce smo postavili kao svakodnevne zadatke utakmicu unutar brigade izme u bataljona, eta, vodova l pojedinaca, s time što bi rezultati takmi enja bili svakodnevno bilježeni. Takmi enje mora biti u vojni kom i politi kom smislu. Isto tako pred borce je postavljeno kao osnovni zadatak da se na sve okupatorske, etni ke i ustaške provokacije odgovori sve ve im jedinstvom izme u Srba i Hrvata. Ova se je potreba nametnula zbog etni kih i uop e neprijateljskih rovarjenja u smislu raspirivanja nacionalnih suprotnosti, i ako to konkretno nije došlo do izražaja u našoj brigadi. Uslova za to i nema. Ukoliko bude rad pravilniji ne e ih ni biti.

Kao svakodnevni zadatak postavili smo prvo pred partijom i Skojem. a zatim i pred borcima što tješnje povezivanje sa narodom u obliku manjih skupova, pojedina nih razgovora, pomo i u obra ivanju zemlje onima koji nemaju radne snage, a iza toga došle bi i ve e konferencije i zborovi, jer se osje a potreba za tim pošto naš ugled u narodu raste obzirom na naše odbijanje talijanskih napada i našim ugledom koji postižemo u me unarodnom opsegu i u borbama koje vodimo unutar naše zemlje.

⁴ **Kulturno-prosvjetnih odbora**

Intendantura i sanitet

Ove dvije organizacije u našoj brigadi najzad su se snašle, te jedna i druga organizaciono postoje i svoje poslove obavljaju dosta dobro. Utoliko više što je problem ishrane trenutno dosta težak, jer je sljedovanje malo, a prikupljanje hrane od naroda na dobrovoljnoj osnovi skoro je ve nemogu e. U tom prikupljanju naša je intendantura dosta agilna i umješna te je mnogo poboljšala ishranu brigade.

Zdravlje kod boraca do sada je prili no o uvano, jer je sanitet u posljednje vrijeme u tom pogledu vodio više ra una.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za polit, odjel:
Niko Perovi

BR. 2

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 2. KRAJISKE NOU BRIGADE OD 1. JULA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

II brigada

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Dragi drugovi.

Dostavljam Vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije u II kraj. NOU brigadi.

Stanje partijske organizacije je sljede e:

U partijskoj organizaciji postoje 23 partijske elije sa ukupno 214 lanova partije. 28 kandidata i 194 skojevca, ukupno obuhva eno part, organizacijom 435 drugova i drugarica. Neobuhva eno part, organizacijom 196 drugova i drugarica.

Što se ti e partijskog rada postavljen je pravilno. Postoje bataljonska rukovodstva (biroi), ali koji su vrlo mladi, što je karakteristika itave part, organizacije. Bataljonska rukovod-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za istoriju radni kog pokreta. Sarajevo (dalje: HRP. Sarajevo) a mikrofilm u Arhivu V.M.. reg. br. BiH 3/147-149.

stva održavaju redovno svoje sastanke i funkcionišu kao rukovodstva, ali zbog svoje mladosti nisu kadri udubiti se u sve probleme koji se pojave u part, organizaciji, ve ih rješavaju polovi no ili površno.

Što se ti e part, elija one održavaju redovne sastanke, kako prakti ne, tako i teoretske. Na radnim sastancima pretresaju pitanje o radu part, elija i o sektorima po kojima su zaduženi. Rad po sektorima podijeljen na svakog lana prema sposobnosti, za koje on odgovara pred part, elijom.

Ali usljed mladosti part, elija i niske partijnosti ne izvršavaju svi podjednako postavljene im zadatke. Rad po sektorima u part, elijama ne odvija se svuda podjednako. Dok u pojedinim part, elijama osjeaju se sektori da žive, dotle u drugim elijama, usljed zapostavljanja pojedinih sektora, oni se uopšte ne vide da žive. Tako na primjer, dok se sektori vojni i politiki pravilno odvijaju u pogledu rada, dotle politiki i kulturno-prosvjetni rad su manje važni sektori, pa prema tome manje su im posveivali pažnje u pogledu rada.

Partijnost u part, elijama, kao i pojedinaca, na prili nom je niskom stupnju. Zbog te nedovoljne partijnosti odgovornost je lanova partije pred partijom nedovoljna. Tako na pr. postoji jedan broj lanova partije koji se ne pridržava direktiva i uputstava part, rukovodstava, kako u pogledu rada tako i pogledu držanja prema drugovima i drugaricama.

Teoretska izgradnja lanova partije na vrlo je niskom stupnju baš zbog svoje mladosti u partiji i zbog nedovoljnog interesovanja za u enje. Po mom mišljenju to dolazi otuda što se u part, elijama u i materijal koji je prili no težak za mlade lanove partije i zbog toga što nije bilo kako plana u radu, tako ni sistema u pogledu prora ivanja materijala.

Teoretski sastanci održavani su redovno, ali na tim sastancima samo je itan part, materijal a ne prou avan, tako da nisu koristili u onoj mjeri koliko su mogli sa jednim sistematskim izu avanjem da koriste.

Prora ivali su sljede i materijal: „Iz istorije boljševi ke partije" I glava, iz „Proletera", „Nacionalno pitanje u okviru N.O. Borbe", brošura „Boljševizacija partije", direktivni lanci iz „Borbe" i „Vojno-politkog pregleda". Isti materijal prou avala su i bataljonska rukovodstva.

U pogledu teoretske izgradnje, part, elijama nije ukazano dovoljno pomo i od part, rukovodstva iz bataljona. Ukoliko su ukazivali svodilo se opet na itanje, jer su i oni teoretski slabo izgra eni.

Moj rad za ovih nepunih mjesec dana sastojao se u tome: obi i part, organizaciju, uo iti sve probleme i nedostatke koji

postoje u part, organizaciji i dati im uputstva i direktive za budu i rad. Obišao sam part, elije u 3 bataljona a u prvom redu najslabije part, elije. U prvom redu obišao sam bataljonska rukovodstva (biroe) i štabske elije i ukazao na sve nedostatke i propuste u radu.

Pomogao sam part, rukovodstvima kao i part, elijama u donošenju plana u radu, kako u pogledu part, rada, tako i po svim sektorima sa kojima su zaduženi. Taj plan za rad donosile su part, elije i rukovodstva uz moju pomoć a rukovodili smo se time da se ne utopimo u neke velike planove koje ne bi bile mogu ne ostvariti part, elije. Plan je donesen za prakti ni rad. za svakih sedam dana. a za teoretsku izgradnju za petnaest dana.

U pogledu teoretskog izgra ivanja, a da bi što bolje koristilo mladim lanovima partije, uveli smo da se sistematski prora uje part, materijal i to u prvom redu najosnovnije stvari, koje su neophodno potrebne da zna lan partije.

Kao prvo uveli smo organizaciono pitanje KPJ. ulogu KPJ u N.O. borbi, o kadrovima i I glavu iz Istorije SKP(b). Isto tako postavili smo pred part, elije da može svaki pojedinac izu avati pojedina no što može više part, materijala. Kada se obrade ove teme uze e u izu avanje naredni materijal.

Rad sa kandidatima: Rad sa kandidatima nije bio dovoljan, kako u pogledu postavljanja prakti nih zadataka, tako i u pogledu teoretske izgradnje. U tom pogledu postavili smo pred drugove kandidate pojedina no zadatke, na kojima smo svakog provjeravati na svom poslu i na taj na in davati pravilno ocjenu za prijem u partiju.

U teoretskom pogledu da se poja a rad sa kandidatima, s tim što e u estvovati na teoretskim sastancima zajedno sa lanovima partije.

Rad sa Skojem: Postoji brigadno rukovodstvo Skoja, koje nije do skora funkcioniralo zbog toga što je sekretar brigadnog rukovodstva bio bolestan. Skojevska rukovodstva postoje i žive kao rukovodstva u tri bataljona: I, II i III, dok u IV nije odgovorilo svom zadatku, niti se pak vidi da živi, zbog sekretara, koji nije odgovorio svom zadatku, a ni odgovarao svojoj dužnosti, po svojoj sposobnosti, i on je smijenjen.

Rad je postavljen pravilno ali u pogledu primanja omladinaca u Skoj tu se prili no sektašilo. a naro ito u II bataljonu.

Sektor koji su postavljeni pred Skoj ne vide se da žive, baš zbog toga što u posljednje vrijeme nije se dovoljno posvetilo pažnje skojevskoj organizaciji. Politi ka svijest skojevaca nije na visini, ne održavaju se dovoljno sastanci sa aktivima, da bi se ta svijest podigla kod mladih skojevaca. Teoretski rad

je vrlo slab i sve se svodi na pojedina ne razgovore. Još se nije uspjelo stvoriti u pozadini ni jedan omladinski aktiv na koji bi se mogli osloniti i proširiti omladinski rad na ovom terenu.

Po vojnom sektoru Skoj se prili no angažovao ali još uvijek nemaju vojni kog potrebnog znanja, i u tom pogledu ima prili no propusta u radu.

Postoji sektor analfabetskog te aja, koji je obuhvatio sve nepismene drugove u brigadi iako se nije po tom sektoru mnogo uspjelo, ali se ipak radilo.

Po kulturno-prosvjetnom radu Skoj nije dovoljno angažovan, tek u posljednje vrijeme nešto je življi, postoje pjeva ki horovi koji pjevaju partizanske i narodne pjesme. Po ele su izlaziti džepne novine u pojedinim bataljonima koje su organizovali skojevci.

Teoretski rad: u pogledu izgra ivanja skojevaca, uzeli su za prora ivanje sljede i materijal:

„Uloga proleTERSke omladine" (Lenjin), lanci iz „Omladinske borbe", iz „Proletera", „Nova" uloga mlade generacije".

Materijal se prora uje letimi no, bez sistema, tako da se dobija vrlo malo od tih sastanaka.

U pogledu rješavanja problema, kao napr.: zalaženje po ku ama, traženje hrane, pojedina ne plja ke i t. d., skojevci nisu kadri rješavati ili na i na in na koji treba ta pitanja pravilno riješiti.

Disciplina ne zadovoljava, nare enja uglavnom izvršavaju, ali ima pojedina nih slu ajeva gdje otkazu poslušnost.

Štabska part, elija u brigadi održava redovno sastanke, kako prakti ne, tako i teoriske. Na prakti nim sastancima pretresa sve uo ene propuste i pogreške u brigadi, kao i sektore po kojima su zaduženi. Sve nedostatke i propuste sekretar pari. elije prenosi na štabske sastanke. Partijnost ove elije je dosta dobra. Disciplina je isto tako zadovoljavaju a. Teoretska izgradnja osrednja, dok se nastoji sa svojim radom da pomogne drugovima koji manje imaju teoretskog znanja.

Radi u vrš ivanja i ja anja kao i autoriteta naše partije, u injene su izvjesne kazne u ovoj partijskoj organizaciji. Imena lanova KPJ kao i obrazloženja zašto su kažnjeni dostavljam. Sve kazne koje su izre ene, izrekla su bataljonska rukovodstva a na odobrenje part, rukovodioca u brigadi.

Poginuli lanovi partije: drugarica Dina, koja je bila privremeno dodijeljena na rad ovoj brigadi. Munib Maglajli, zamjenik polkoma brigade. Vojnovi Milan, kurir pri štabu brigade.

Obavijestite me ukoliko bude nedostataka i propusta u ovom izvještaju, da bih se mogao u budu e ravnati pri pisanju izvještaja.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 jula 1943 g.
Za polit, odjel,
Rade Pctkovi

Zamj.
polkoma II kra.'iške brigade
Milisav

BR. 3

IZVJEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA RIBNICKOG NOP ODREDA OD 3. JULA 1943. GODINE¹

**ZAMJ. POLITKOMESARA
RIBNICKOG N. O. ODREDA
3.VII.43.**

IZVJEŠTAJ O RADU

Prošli izvještaj o radu podnio sam za period od 20.V.—'7.VI. o. g. Na dan 7.VI. bilo je ovako:

Partija:		SKOJ:	
I bataljon lanova	23, kandidata 8	I bat. lanova	30, neorgan. omi. 79
n „	17, „ 3	II „ „	27, „ „ 83
elija zaštitnice	4, „ 1	Aktiv zaštitnice	8, „ „ 10
„ štaba odr.	5,		

Na dan 30. VI. o. g.

Partija:		SKOJ:	
I bataljon lanova	25, kandidata 12	I bataljon lan.	49, neorg. omi. 67
II „ „	27, „ 8	II „ „	60, „ „ 50
elija zaštitnice	5, „ 1	Aktiv zaštitn.	10, „ „ 8
„ štaba odreda	5,		
Svega lanova	62, kandidata 21	Svega lanova	119, neorg. omi. 125

Od 7.VI. od važnijih sastanaka održane:

2 sastanka bataljonskog komiteta SKOJ-a I bataljona.

2 „ „ H „ II „

3 „ „ biroa Partije I „

^ „ „ » M „ »

I jednu konferenciju lanova SKOJ-a II bataljona.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, irilicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-3/152.

Sastanci elija održavaju se redovno (1 radni i 2 teoretska), to se kod svih jedinica gotovo podjednako odvija, jedino u eliji štaba odreda ima po malo odstupanja u pogledu teoretskog rada, još nismo uspjeli 2 teoriska sast. nedjeljno održati. Ina e rad elije ispravno te e, postavljeni zadatci se izvršavaju. Me usobni odnos lanova štaba je dobar.

Opšta karakteristika lanova Partije

lanstvo je borbena i odano Partiji, volja za radom postoji, politika izgrađenost je slaba, ali ipak u ovome se osjeća mali porast. Partijska organ, mlada, mali partijski staž. Socijalno poreklo: 90% sinovi seljaka, bivši šumski radnici — poluproletari. Osjećaj odgovornosti još nedovoljno razvijen.

Rad i uticaj Partije i SKOJ-a

Rad Partije i SKOJ-a u pogledu održavanja partijskih i skojevskih sastanaka, kao i u pogledu rada me u vojskom, povoljno se razvija. U ovome je učinjen veliki korak, ali uticaj jedne i druge organizacije još nije dovoljan. Naročita slabost Partije i SKOJ-a ogleda se u tome što još nisu dovoljno uspjeli napraviti prekretnicu u pogledu primanja novih lanova. — Zadatci koje su pred našu partijsku organizaciju postavili (9.VI. drug Stari² i drug Veljo³), tj. pitanje mobilizacije novoga ljudstva, pripremanje boraca na pokretnost, i primanje novih lanova Partije i SKOJ-a. nisu svi u potpunosti izvršeni. Za sada je izvršena djelomično mobilizacija u Bravsku. Vrbljanima i Slatini. Mobilisano je nešto preko 150 boraca. Za ovo nedostaje još oko 60 pušaka. Političkim radom borci se pripremaju na pokretnost. štab odreda sa svoje strane nastoji da naše vojne jedinice tehnički osposobi za pokretnost. U pogledu povećanja broja lanova Partije i SKOJ-a još nije dovoljno učinjeno, te ovo pitanje pred našom partijskom organizacijom stoji kao najvažniji zadatak. Tim prije što u III bataljonu, koji je zadnjih dana formiran, sada imamo svega 12 lanova Partije. i to svi su uzeti iz ovih dva bataljona. Za ovaj bataljon nemamo za jednu četu političkog komesara i zamjenika. Prema tome u ovom bataljonu nemamo još bataljonski biro Partije i bataljonski komitet SKOJ-a. Ali nadamo se da ćemo ih uskoro formirati. Rad Partije po ostalim sektorima uglavnom se povoljno razvija. Drugovi pokazuju aktivnost, jedino rad na kul-

² uro Pucar Stari
® Stojni

turno-prosvjetnom polju nije postigao potrebnu visinu. Ovo je pitanje ozbiljno postavljeno pred Partiju i SKOJ. Na konferenciji SKOJ-a II bataljona, održanoj 25.VI. ovom pitanju je posve ena naro ita pažnja.

Detaljniji izvještaj o radu i stanju SKOJ-a poslao sam Oblasnom komitetu SKOJ-a.

Izvještaj po ostalim pitanjima dostavi e vam politi ki komesar odreda.

Ukoliko moj izvještaj nije dovoljno potpun i pregledan, ili ima kakvih drugih nedostataka, drugovi, vi mi na to obratite pažnju.

S pozdr.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polkomesara

BR. 4

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 8. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4. JULA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

VIII brigada

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Šaljem vam redovni izvještaj za mjesec juni o stanju part, organizacije u našoj brigadi.

Naša partijska organizacija zadnja dva mjeseca koraknula je naprijed i zahvatila je sve grane i sektore rada u brigadi. Brojno stanje part, elija je 24. Neke elije ne rade normalno usljed samog posla, a naro ito one koje se nalaze ori štabovima (kurirske, intendantske).

Broj lanova Partije	208
U rashodu	30
Rashod je u onim lanovima koji se nalaze još u bolnici, privremenom oporavku, a svakako jedan broj njih usljed nesposobnosti ne e se vratiti u brigadu.	
Kandidata	40
Skojevaca	225
U rashodu	11

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. BiH-3/178-180.

U našoj part, organizaciji mali broj kandidata je radi toga što je naša brigada sastavljena od omladinaca (70—80%) i prema tome prelazi se iz Skoja u Partij-1. Partija u zadnje vrijeme u našoj brigadi postala rukovodilac u nekim bataljonima, a, s malim nedostacima, može se reći u itavoj brigadi. Sva pitanja i svi problemi koji ni u u etama i bataljonima Partija ih prva uo ava, na njih reaguje i rješava. Tu naro ito otska e IV bataljon u kome Partija živo reaguje na sve probleme. Osjetilo se kroz part, organizacije da svi oni lanovi Partije koji su ranije primljeni nisu aktivni u radu, dok mla i lanovi, koji su primljeni prije 2—3 mjeseca, pokazuju veliki napredak. Partijski kadar u itavoj brigadi osposobio se za rukovo enje, a neki sekretari blizu su da mogu rukovoditi i u brigadama. Usljed velike bolesti koja je vladala u našoj brigadi, a koja se sada svela na malu mjeru (oko 40). jedan broj sekretara etnih jedinica zaostao je u svom radu. Sada smo. prelaskom na teren Podgrme a. dali 13 lanova Partije za pozadinu i Podgrme ki odred kao rukovodioce. Imamo još jedan manji broj koji bismo mogli dati za druge brigade ukoliko tamo nedostaje. Brojno stanje brigade je sada oko 950 i preko partijskih organizacija i Skoja može se itavo ljudstvo brigade obuhvatiti radom. Rad po sektorima izgledao bi ukratko ovako:

1) Vojni ki sektor rada još ne zadovoljava. Rukovodioci vojni ki, po evši cd desetara do komandanta brigade, nisu dinamini ni u rješavanju svih vojni kih problema u brigadi. Taj se nedostatak o ito vidi tokom akcija koje su izvodili u Baniji i Kordunu.² Rukovodioci se još nisu snašli u neprijateljskoj taktici i ne reaguju na promjenjene situacije u borbi. Desetari još se nisu osamostalili. Iako je to najve i nedostatak u našem radu, ipak su se osjetili znaci napretka. Partijske organizacije bataljona uo ile su to pitanje i ve ga orijentisale i bacile sav posao u savla ivanju tih nedostataka. To je uslijedilo najviše radi toga što je brigada sastavljena od omladinaca koji nisu imali najosnovnije znanje iz vojne vještine. Zato je sada preduzeto da se otpo ne sa kursevima za vodnike i desetare po svim bataljonima. a jedan kurs za komandire pri štabu brigade i jedan kurs za signaliste pri štabu brigade koji e po eti ovih dana. Na taj na in osposobi e se jedan broj drugova i prenijeti znanje i iskustva na sve borce.

Brigada je imala manjih i sitnih uspjeha u akcijama ali do sada nije dala ni jednu brigadnu borbu. Najbolje je izvršila zadatak prilikom oslobo enja Slunia. kada su naša dva bataljona prvi upali u grad i izvršili svoj zadatak bez žrtava.³ Nije još kod

³ i ⁴ O dejstvima 8. krajiške brigade u Baniji i na Kordunu u maju. junu i julu 1943. vidi tom V. knj. 15. dok. br. 27, 30, 45. 56. 66, 92, knj. 16, dok. br. 17, 26, 64, 73, 94, knj. 17, dok. br. 16.

nekih bataljona u dovoljnoj mjeri zastupljena opreznost i borbena gotovost. Bataljoni pokazuju ofanzivnost i u stanju su da izvrše zadatke a u defanzivi su mnogo slabiji.

2) Politi ki rad odvijao se mnogo intenzivnije od vojni kog rada. Prora ivoao se svakodnevni propagandni materijal i politika svijest boraca je dosta dobra. Partijske organizacije brzo su reagovale na slabosti koje su se ispoljavale na tom sektoru. Brigada je politiki mnogo otkakala od ostalih snaga koje su u estvovala u akcijama u Unskoj operativnoj grupi.⁴ Linija bratstva je dobra. Nema nikakve podvojenosti izme u Srba i muslimana ni u borbi ni na odmoru. Drugarstvo i kolektivna svijest nisu zastupljeni u dovoljnoj mjeri, ali i tu se osjeaju znaci napretka. Odnos mla ih i starijih boraca sada je prili no dobar, ali osje a se pomalo nepravilnog stava prema borcima koji nanovo stupe u jedinice. Plja ka ne postoji, a po pitanju podjele ratnog plijena ima još uskosti i nepravilnosti. Borci rado predaju ratni plijen, ali pojavljuje se želja da se sve zadrži u onom bataljonu koji vrši akciju. Politi ki komesari eta i bataljona (jedan dobar dio) su se izdigli i rukovode pravilno.

3) Kulturno-prosvjetni rad u brigadi razvio se je na izvjesnim sekcijama (horovi, recitacije, manje diletantske grupe), ali još uvijek jednostrano. Svi bataljoni imaju svoje horove kojima rukovode kulturni odbori. Dopisništvo nije mnogo razvijeno, tek u posljednje vrijeme pojavile su se usmene novine po etama, uskoro e ni i neki bataljonski list. Naš list „Borac sa Une" nije mogao iza i iz tehni kih razloga, a morali su povesti i jednu kampanju u brigadi da bi „Borac sa Une" postao svojina svih boraca u brigadi a ne list nekolicine kao što je bio prvi broj. U pogledu nepismenosti napravljen je veliki napredak. jer brigada je u formiranju imala preko 60% nepismenih, dok za vrijeme od 5 mjeseci broj nepismenih sveo se na oko 15% (i taj broj zna makar polovinu slova). Nepismenost e se likvidirati uskoro. Uopšte uzevši kulturno-prosvjetni rad zadovoljava, što najbolje dokazuje direktiva polkomesara Glavnog štaba Hrvatske u kojoj je re eno „da se iskustvo VIII KNOU brigade koristi i prenese na ostale hrvatske brigade".

4) Rad na terenu bio je dobar. Svuda gdje god je brigada prolazila i zadržavala se makar i po dva dana hvatane su veze sa pozadinskim instancama i u zajednici s njima održavane priredbe. konferencije itd. Samo za 5—6 dana. otkada smo na terenu Podgrme a. dato je 5 priredbi sa konferencijama. Brigada je uživala, baš preko toga i preko pravilnog postupka prema narodu, vrlo dobar glas naro ito na Kordunu i Baniji. Bilo je manjih i sitnih grešaka, ali to se desilo od pojedinaca, što je ukazivano na konferencijama. Borci vrlo rado idu kada su odmorni na pomaganje poljskih radova.

5) SKOJ je koraknuo naprijed ali nije postao ono što bi trebalo da bude s obzirom na veliki procenat omladine u našoj brigadi. Omladina je zahva ena preko SKOJ-a radom ali svi SKOJ-evi aktivni nisu živi. poletni u radu. U nekim bataljonima po neki SKOJ-ev aktivni je vrlo živ i reaguje na svako pitanje jedinica, a bilo je slu ajeva kada su SKOJ-evi aktivni uo avali bolje stvari nego partijske jedinice. Nemamo još iskusnih i poletnih rukovodilaca SKOJ-a koji bi zanjihali i pretvorili u najborbeniji dio naše organizacije. Brigadno rukovodstvo SKOJ-a osaka eno je odlaskom njegovog sekretara na pozadinski rad. Ali ipak uspjemo da za kra e vrijeme SKOJ još više oživimo.

Moral i borbenost boraca jesu dobri. Izdržljivost je naroito vidna, a naro ito kad se uzme u obzir aktivnost, pokreti na terenu Banije. Odnosi drugova prema drugarima su isto tako dobri, ali ima slu ajeva gdje su drugarice zaobi ene u vaspitnom i kulturnom radu. Sektaški stav prema ženama osje a se u vrlo maloj mjeri. U štabovima bataljona i brigade nema štabuskog života. Odnosi u štabu brigade i politodjela su dobri. Povjerenje boraca i odanost štabovima su na prili noj visini. U štabskoj brigadnoj jedinici konstatovana je neaktivnost vojnika rukovodilaca i na zadnjem sastanku prešlo se na plan rada kako bi se dalo što više pomo i mla im vojnim rukovodiocima u njihovom radu. Plan vojni kog i politički kog rada postoji u svim bataljonima. Najve i nedostatak kod svih članova Partije i u svim jedinicama je taj što još uvijek stojimo na dosta niskom teoretsko-političkom nivou. Radi toga su preduzete mjere da se na proširenim bataljonskim biroima prora uje i teži materijal. Po elo se je sa proradom Istorije S. K. P. (b). Osnovima lenjinizma. Ekonomskim razvitkom društva; ali sa tim se vrlo teško ide naprijed. Pobuditi interes za dublju marksističko-lenjinističku nauku to je krupan problem pred našom partijom, organizacijom.

Sve uzevši ukratko može se re i da je brigada danas koraknula dosta naprijed, a naro ito u političkom pogledu. Trebala bi još popuna automatskim oružjem i jednim dijelom boraca i da do e u red boljih brigada.

Što se ti e našeg zadatka u Krajini, u tome nismo uspjeli iz objektivnih razloga. Dok se nalaze Nijemci na liniji Otoka — Krupa — Biha i dok krstare po Krajini, dobrovoljno mobilizacija ne e se mo i sprovesti. Svi zarobljeni domobranci, a bilo ih je oko 120. koji su zarobljeni na terenu Krajine i Korduna, nisu htjeli da ostanu u našoj vojsci. Poneki koji je ostao u našoj brigadi — bilo ih je koji su odbjegli. Postupak boraca prema muslimanima u Krajini bio je vrlo dobar.

Što se ti e našeg izostajanja poslije nare enja II bos. korpusa na teren Korduna i Banije i našeg angažovanja u zadnjim

akcijama na Kladuši, to mi nismo krivi.⁵ Danas smo dobili dopis od štaba naše divizije⁶ u kome stoji da je nama Glavni štab Hrvatske izdao dva puta nare enje da predemo na teritoriju Bosne. Mi ne samo da nismo dobili ta nare enja nego smo dobili suprotna nare enja od Glavnog štaba Hrvatske, i to dva puta, u kojima je stajalo da naša brigada ima da ostane u sastavu Unske operativne grupe sve do daljeg nare enja Glavnog štaba Hrvatske.⁷ Drugo nare enje za naše zadržavanje na terenu Hrvatske bilo je potpisano od politkoma Glavnog štaba Hrvatske. Mi smo postavili pitanje za prelaz u sastav naše divizije, ali smo bili zadržani i napokon poslije nare enja štaba naše divizije mi smo napustili teren i izvršili zadatak štaba naše divizije, a o tome obavijestili Glavni štab Hrvatske. Uopšte uzevši naš rad u saradnji sa Glavnim štabom Hrvatske preko Unske operativne grupe i njihovo angažovanje da se naša brigada uve u sastav njihovih operativnih planova imalo je za posledicu ko enje naših zadataka koje smo dobili pri polasku za Kordun i Baniju.

To pitanje moglo bi se tek u punoj mjeri rasvijetliti u jednom sastanku.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 4. jula 1943 god.   Zamj. polkoma VIII KNOU brigade,
B. s   uri i
(M.P.)

⁵ Brigada je u estvovala u borbama za Kladušu polovinom juna 1943 (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 62, 64, 73, 77, 104, knj. 17, dok. br. 2).

• Odnosi se na Štab 4. divizije.

⁷ Brigada je posle borbi za Kladušu otišla u sastav 4. divizije 1. bosanskog korpusa (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 94, knj. 17, dok. br. 16).

⁸ Blažo

BR. 5

**IZVEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA SKOJA ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 5. JULA 1943. CENTRALNOM KOMITETU
SKOJA O STANJU I RADU SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA
U BOSANSKOJ KRAJINI¹**

**OBLASNI KOMITET SKOJ-a
ZA BOS. KRAJINU**

5-VII-43 god.

IZVJEŠTAJ O STANJU I RADU SKOJ-a U BOS. KRAJINI

Dragi druže,

Prije mjesec i po dana poslali smo izvještaj P.K. SKOJ-a za B. H. po predlogu druga Rate.² U ovom izvještaju mi bi se dotakli stanja i rada naših organizacija danas.

VOJSKA

Kod nas u Krajini i u Centralnoj Bosni nalazi se sada 7 brigada, i to: II. V. VI. VIII. IX. X i XII-sta. U svim brigadama izuzev IX postoje brigadni komiteti SKOJ-a. Brigadni komiteti još uvijek ne djeluju kao rukovodstva. Oni još uvijek ne razvijaju svoj rad po sektorima u opsegu itave brigade. Njihovo je sastajanje povremeno. Brigadni komiteti VI. VIII i X [brigade] na putu su da postanu rukovodstva iji e rad biti planski i po sektorima. Glavni razlog da naša brigadna rukovodstva nisu još dorasla za pravilno rukovo enje organizacijama jeste taj da su mnogi rukovodioci ginuli u akcijama ili odilazili prema potrebi na druge dužnosti. Ovi s'u ajevi bili su vrlo esti i onemogu avali su našim rukovodiocima da upoznaju organizacije i u u u rad. Ni za bataljonske komitete ne može se re i da u potpunosti razvijaju rad po sektorima u opsegu bataljona. Sto se ti e bataljonskih i brigadnih rukovodilaca oni su odani i borbeni ali sa niskim teoretskim znanjem i iskustvom. Broj skojevaca u pojedinim brigadama je sljede i:

II brigada 162 (prema ranijem izvještaju).

V brigada 362. VI ima 288. VIII ima 220. IX ima 175, X 138 i XII 100 (prema ranijem izvještaju za XII).

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za istoriju radni kog pokreta. Beograd (dalje HRP. Beograd).

² Rato Dugonji

Naše vojne jedinice po borbenosti, stepenu političke svijesti i radu naših organizacija možemo podijeliti ovako:

II, IX i XII brigada stoje podjednako po političkoj svijesti i borbenosti omladine. One izostaju iza ostalih brigada.

II brigada. Iz ove brigade mi nemamo odskora izvještaja. Borbenost omladine u ovoj brigadi kao i politička svijest opala je usljed velikog gubitka starijih boraca. Brigada je popunjavana novim ljudstvom koje nije otkriveno kroz borbe a i njihova politička svijest je prilično niska. Ta brigada je pretrpila velike napore u zadnjoj ofanzivi na Grme⁷ a osim toga u njoj je zavladao epidemija tifusa. Pri prebacivanju preko Vrbasa u Centralnu Bosnu u toj je brigadi bilo više dezertiranja, pa čak i od skojevaca. Neki su skojevski rukovodioci izginuli, što se odrazilo na sam rad u njoj. Tako stanje je bilo u brigadi u najtežoj vojnoj situaciji, a pošto nemamo novijih izvještaja ne možemo znati ukoliko se to stanje u njoj popravilo.

IX brigada. U ovoj brigadi, koji je formirana u toku zimske ofanzive iz Glamočaja⁴ nalazi se omladina sa glamočkog okruga. SKOJ u ovoj brigadi ne osjeća se rukovodiocem. Članovi SKOJ-a isti su u sebi u borbi, po disciplini itd. ali njihovo djelovanje me u ostalom omladinom je vrlo slabo. Oni su se zaokupili u aktivne...

XII brigada. I ova je brigada formirana u toku zimske ofanzive.⁵ Ona ima samo dva bataljona. U sastav ove brigade ušao je jedan kozarski bataljon a ostalo je omladina koja se javila dobrovoljno. Najveći dio ljudstva ove brigade bolovao je od tifusa. Tako da je zbog toga dugo vremena rad u njoj bio u zastoji. Danas se ova brigada dobro vojno oporavila a postoje uslovi da se omladina brzo politički uzdigne.

Po borbenosti, političkoj svijesti omladine i razvoju naših organizacija, V, VI, VIII i X brigada su podjednake. Naročito se omladina u V i VI brigadi ističe borbenošću.

V brigada. Ova brigada pretrpila je vrlo teške udarce za vrijeme ofanzive na Grme u.⁶ Poslije toga se oporavila i u Kozari

⁷ i ⁸ Odnosi se na gubitke 2. i 5. brigade u toku četvrte neprijateljske ofanzive na području Grmeča, u februaru 1943 (vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 28, 42, 49, 52, 57, 59: „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1, izdanje V.M., Beograd, 1957).

⁴ Brigada je formirana naredbom Štaba 4. NOU divizije od 20. februara 1943 (vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 116).

⁵ I ona je formirana naredbom Štaba 4. NOU divizije od 20. februara 1943. U njen sastav su ušle sledeće jedinice: 3. bataljon 5. krajiške brigade, 2. i 1. bataljona 2. krajiške NOU brigade i kombinovana 2. i 6. krajiške NOU brigade. Za njenog komandanta je postavljen Petar Meštrović (nosinuo kod Travnika 1944. kao zamenik komandanta divizije) a za političkog komesara Joco Marjanović (vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 116).

mobilisala više novih boraca. Rad SKOJ-a u ovoj brigadi se u posljednje vrijeme znatno popravio. Kulturno-prosvjetni rad stoji slabije od sviju drugih sektora. Skojevcima su borbeni, odani i prili no disciplinovani.

Vaspitni rad je dosta slab. Skojevcima rukovode sa svim radom omladine u brigadi.

VI brigada. U ovoj brigadi stanje je dobro. Omladina je borbeno i SKOJ se osje a rukovodilac omladine. Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi je razvijen a tako i politiki.

VIII brigada. U ovoj brigadi ima veliki broj muslimanske omladine. Od zimske ofanzive do danas u njen je veliki korak u razvoju skojevskih organizacija i podizanju političkog i kulturno-prosvjetnog nivoa kod omladine. Borbenost omladine u ovoj brigadi tako e je podignuta. Za vrijeme zimske ofanzive ova brigada bila je najslabija. Naše organizacije bile su u za- etku. Kulturno-prosvjetni i politiki rad gotovo nikakav. Bilo je više slu ajeva dezertiranja od strane muslimana. U to vrijeme organizacije SKOJ-a nisu ustvari rukovodile sa omladinom i bavile se pitanjem omladinskog rada. Danas stanje naših organizacija u toj brigadi moglo bi se okarakterisati time da su one još uvijek u po etnoj fazi razvoja i rada ali se osje a njeno ja anje i porast. Prije tri mjeseca organizacija je brojala 166 lanova, dok danas broji 220. Ali ona nije porasla samo kvantitativno ve i kvalitativno. Lanovi SKOJ-a postigli su izvjesna iskustva u radu. Poja ala se svijest i odgovornost za neizvršavanje zadataka kao i kritičnost i samokritičnost. Organizacije rade po planu koji je saobražen direktivama C.K. SKOJ-a i zadacima koje postavlja Oblasni komitet. Organizacija nekih bataljona brzo reaguje na stvari ...

X brigada. Ova brigada formirana je tako e za vrijeme zimske ofanzive.⁷ U brigadi je uglavnom omladina sa drvarskog okruga koja je još u pozadini bila prili no politiki uzdignuta. Trebalo je me u omladinom još razviti drugarstvo i da po politiki koj svijesti bude me u prvima. To se danas u prili noj mjeri postiglo. Borbenost omladine svakim danom je ve a. U po etku je bilo pojedina nih slu ajeva dezertiranja od strane omladine ali u mnogo ve oj mjeri od strane starijih. SKOJ je u ovoj brigadi postao rukovodilac omladine. Još kod pojedinih skojevaca odgovornost nije na potpunoj visini ali u tom pogledu se znatno popravlja. Sa skojevcima je u ovoj brigadi do danas prora eno: „Nova uloga mlade generacije u nar. osi. borbi i zadaci SKOJ-a“.

⁷ Deseta krajiška brigada je formirana 4. februara 1943 (u toku etvrte neprijateljske ofanzive) na području Bosanskog Grahova. Njeno brojno stanje prilikom formiranja bilo je 900 ljudi. (Vidi istorijat te brigade u Arhivu V.I.I., reg. br- 1—3. k. 790.)

„Majdani žita“, „Naša nar. osi. borba i muslimani“ a u pojedinim aktivima i „Ekonomski razvitak društva“. Ima skojevaca koji se naročito u. Sto se ti e kulturno-prosvjetnog rada on je organizaciono postavljen ovako: formirani su bataljonski kulturni odbori a u etama etni. Formirane su i bataljonske kulturne ekipe, diletantske sekcije. Davate su nekolike priredbe. Do sada je izdato nekoliko brojeva brigadnih džepnih novina. Nepismenost je prilično savladana. Od 260 omladine, koliko je ima u brigadi, još 85 je nepismenih, ali i od ovoga jedna polovina je skoro već savladala nepismenost. Dopisi se slabo pišu.

Vojni ki rad: Po ovome sektoru postignuti su vidni rezultati. Omladina savlađuje rukovanje sa svim vrstama oružja s kojim brigada raspolaže. Skoro svi omladinci su naučili ili rukovati sa svim vrstama puškomitraljeza. Postoje bombaška odjeljenja, koja su formirana na dobrovoljnoj bazi. u kojima skojevci učestvuju u većem broju.

Pozadinski rad: Rukovodioci brigade se povezuju sa rukovodiocima u pozadini ali oni još nisu ušli u pozadinski rad, naročito Ujedinjenog saveza, i ne mogu dati za sada mnogo koristi.

ODREDI

Na našoj oblasti ima 8 partizanskih odreda i to: Kozarski. Podgrme ki. Drvarski. Ribni ki. Glamoč-livanjski. Janjski, Banjaluci ki. Prnjavorski. Ovi odredi formirani su poslije ofanzive i u njima se nalaze uglavnom partizani koji su zaostali iza brigada radi bolesti ili iz drugih razloga. a ima i novomobilisanih boraca. Rad u odredima imaju preko sebe okružni komiteti. Rad u odredima i organizacije su tek u začetku.

Podgrme ki odred: Ovaj odred ima dva bataljonska komiteta sa 9 članova. Oni su formirani skoro. Oni još nisu ušli u rad pošto u komitetima ima skojevaca koji su skoro došli iz pozadine. Aktiva SKOJ-a u odredima ima 8 sa 111 članova. Sve muškarci. Disciplinarnost na samim sastancima je primjerna, dok je odgovornost za sam rad mala. Ove su se organizacije slabo povezale sa pozadinom.

Neki su aktivni prorađivali „Organizaciono pitanje SKOJ-a u vojsci“, neki članke iz „Omladinske borbe“ i neki aktivni prorađivali su i „Ekonomski razvitak društva“. Kulturno-prosvjetni odbori formirani su u svim etama. Postoje u nekim etama horovi. koji slabo rade. Skojevci su posvetili veliku pažnju zidnim novinama. U tri ete prvog bataljona organizovane su zidne novine.

Drvarski odred: Drvarski odred broji 5 eta i udarni bataljon sa tri ete. U odredu ima 6 aktiva sa 48 lanova. Rukovodstva u odredu još nisu formirana. Rad u ovom odredu tek je u za etku. O.K. SKOJ-a Drvar posvetio je malo pažnje radu u odredu.

Kozarski odred: U odredu ima 7 skojevskih grupa i odredski komitet. Još nisu formirani bataljonski komiteti, jer nisu formirani ni bataljoni. Disciplina se poja ala, prilazi se radu sa više odgovornosti.

Ribni ki odred: U dva bataljona ovoga odreda postoje bataljonski komiteti SKOJ-a. dok u tre em bataljonu nije formirano bataljonsko rukovodstvo. Sastanci se redovito održavaju kako bataljonskih rukovodstava tako i aktiva. Nedjeljno se održavaju jedan do dva sastanka i to vaspitna. Rad po svim sektorima nije se podjednako odvijao. Zapostavljeni su kulturno-prosvjetni i terenski sektor. Ali i radu po ovim sektorima se u posljednje vrijeme pristupilo. U ovom bataljonu ima 119 skojevaca i 125 neobuhva ene omladine u organizacije. Skojevske organizacije uspjele su u zadnje vrijeme da u ine nešto na kulturno-prosvjetnom polju. Postoje kulturni odbori, bataljonski i etni, pozorišne grupe i horovi. Do sada su date samo tri priredbe. Na suzbijanju nepismenosti postignuti su prili ni rezultati ali ni oni nisu sasvim zadovoljavaju i.

Opšta karakteristika lanstva: Odanost prema borbi dobra, ljubav prema organizaciji zadovoljavaju a, politička izgrađenost slaba, volja za radom postoji, osjećaj odgovornosti slabo razvijen.

Politički rad sa omladinom povoljno se razvija. Do sada je održano oko 60 zasova u oba bataljona. Na ovim sastancima prorađivan je omladinski materijal.

Stanje u Glamočko-livanjskom odredu i Janjskom. sa kojima djeluje O.K. Glamočko, ne poznamo dovoljno, naročito organizaciono stanje. U Janjskom odredu bilo je više slučajeva dezertiranja od strane skojevaca. Teren na kome se nalazi ovaj odred je ekonomski siromašan, a etnička propaganda jaka i to se mnogo odražava i na samu omladinu u odredu koja je slabo politički uzdignuta.

Odred koji se nalazi u Centralnoj Bosni podjeljen je skoro u dva odreda i to Banjaluci i Prnjavorski. Imaju dva odredska rukovodstva SKOJ-a. U odredskom rukovodstvu SKOJ-a za Prnjavor nalaze se omladinci koji i pored najbolje volje da im se pomogne nisu pokazali uopšte volje za rad. Uvedeni su novi omladinci u ovo rukovodstvo, kako izgleda oni će se brzo razviti. Banjaluci odredsko rukovodstvo sastavljeno je od omladinaca koji se vrlo teško razvijaju. Kod pojedinaca ima i ne-

discipline. Aktiva ima 6 sa 43 lara i neobuhvaćene omladine 115. Ovo je u oba rukovodstva. O.K. nije se snašao u radu sa organizacijama u odredu.

To bi ukratko bilo stanje po odredima.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Oblasni komitet SKOJ
za Bos. **Krajinu**

BR. 6

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 2. KORPUSA NOV
HRVATSKE OD 6. JULA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO
HRVATSKE O FORMIRANJU KORPUSA, POLITI KOM
RADU I STANJU U JEDINICAMA¹**

**STAB
II KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE**
K. broj: 1/1943.
Dana 6. jula 1943.

Predmet: Izveštaj politi kog
komesara od 22. maja —
6. jula 1943.

**GLAVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE**

I. Op i pregled:

Formiranje II Korpusa Narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske u Slavoniji² imalo je za posledicu veliki politi ki uspjeh i to kako me u našim borcima, tako i kod naroda. Postojanje tako velike vojne formacije na našem teritoriju ulilo je još više odlu nosti i samoprijedora kod naših boraca, a kod naroda je

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I. reg. br. 13—1/2, k. 108.

² i e Formiranje toga korpusa završeno je 17. maja 1943. (Opširnije o tome vidi Zbornik, tom V. knj. 15. dok. br. 52, 53 i 54.)

ŠTAB
II. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE

K. Broj: 1 / 1943.
Dana 6. Jula 1943.

Prodanje izvještaja političkog
komesara od 22. maja -
6. jula 1943.

GLAVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKI ODRZI
HRVATSKE

I. OPĆI PROLEG:

Formiranje II. Korpusa Narodno-oslobodilačke Vojske Hrvatske u Slavoniji, imalo je za posljedica veliki politički uspjeh i to kako među našim borcima, tako i kod naroda. Postojanje tako velike vojne formacije na našem teritoriju, ulilo je još više odlučnosti i samoprijetelja kod naših boraca, a kod naroda je ojačala vjera u našu snagu i sigurnu pobjedu naše Prvo vojske. Dan 22. maj o.g. proslavljen je za mitingom, pjesmom i kulturno-prosvjetnim priredbama u svim našim jedinicama, kao i u skoro svim selima oslobođenog teritorija.

Odmah po formiranju Korpusa, niši Štabovi, t.j. Štabovi divizija, brigada i bataljona, dali su se na posao, radi uređivanja organizacionih pitanja u svojim jedinicama. Poslije izvršenog tog zadatka, prešlo se na politička i vojna savjetovanja, koja su imala za zadatak da upoznaju nove političke i vojne rukovodioce sa zadacima koji su pred njih postavljeni. Komesar Korpusa, odmah je odmah sačinio političko savjetovanje sa političkim komesarima divizija i brigada, ukazao im na nedostatke dotadašnjeg rada i postavio im nove zadatke u njihovom radu. U tome smislu napisano je od strane komesara Korpusa jedno pismo, upućeno svim političkim rukovodiocima naših jedinica, a u kome je izmijenjen plan rada političkih komesara. U to vrijeme, izdana je preko radija zapovjest Vrhovnog komandanta druga Tita, upućena našim jedinicama u Slavoniji prema kojoj naše snage na ovom terenu treba da pređu u ofanzivu, a u prvom redu da napadaju glavnu prugu Beograd-Zagreb. Zapovjest Vrhovnog Komandanta, je unesena i razdijeljena borcima, a ova točnj je sa strane Štaba ovog Korpusa izdana jedno pismo borcima, komandirima i politkomesarima, u kome se objašnjava potreba što boljeg izvršenja zapovjesti Vrhovnog komandanta. Zapovjest Vrhovnog komandanta, kao i naše pismo, prihvaćeno je od strane naših boraca, sa vrlo dobar prijem, što se vidi iz uspješnih akcija i rezultata, koje je Korpus imao prilikom čišćenja sjevernog i istočnog dijela Bosanske kotline, kao i zauzimanja srednjeg sjevera Bosne i likvidacije krvavog uporišta donje Kotline. Kao nenamjerljiva bujica, jedinice našeg Korpusa išle su u pravcu istoka i sjeveroistoka i čistile naša sela i naselja, a oktobar i njegove sluge, bježale su pred našim nastupom. Ti naši uspjesi visoko su usdigili moral i borbenost kod naših boraca, a i kod stanovništva na selu. Mnoga sela koja nisu do tada vidjela partizane, uvjerala su se u našu jačinu i moć i danas sasvim drugačije misle o našoj Narodno-oslobodilačkoj Vojski i našoj snazi.

Naše jedinice prilikom akcija na istoku naše teritorije, vrlo su se lijepo ponašale i postupale prema stanovništvu u knji selima u kojima ima manjina. Njemačke manjine u selu a Ciglenik i Kula, zaštitile su se lijepom postupku i ponašanju naše vojske prona njima. Mi smo isdali i letak upućen stanovništvu tih sela, u kome se objašnjavaju ciljevi naše borbe, borbe za slobodu svih naroda, a protiv fašizma. Taj je letak se također dobro komentarisao u gore pomenutim selima.

Poslije završenih akcija na istoku našeg područja, naše su se jedinice ponovno vratile na oslobođeni teritorij radi osnora i političko-vojnog rada i to: XII. Divizija u istočnu kotlinu, osim VI. Brigade, koja se stalno nalazila na Bilagori, a X. Divizija na sektoru Vojna, Lisičina i Cerulje. Svaki slobodni čas, naše su jedini-

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 6

oja ana vjera u našu snagu i sigurnu pobjedu naše pravedne stvari. Dan 22. maj o. g. proslavljen je sa mitinzima, pjesmom i kulturno-prosvjetnim priredbama u svim našim jedinicama, kao i u skoro svim selima oslobo enog teritorija.

Odmah po formiranju Korpusa, niži štabovi, tj. štabovi divizija, brigada i bataljona, dali su se na posao, radi sre i vanja organizacionih pitanja u svojim jedinicama. Poslije izvršenog tog zadatka prešlo se na politička i vojna savjetovanja, koja su imala za zadatak da upoznaju nove političke i vojne rukovodioce sa zadacima koji su pred njih postavljeni. Komesar. Korpusa održao je odmah zatim političko savjetovanje sa političkim komesarima divizija i brigada, ukazao im na nedostatke dosadašnjeg rada i postavio im nove zadatke u njihovom radu. U tome smislu napisano je od strane komesara Korpusa jedno pismo, upućeno svim političkim rukovodiocima naših jedinica, a u kome je iznijet plan rada političkim komesarima. U to vrijeme izdana je preko radija zapovjest vrhovnog komandanta druga Tita. upućena našim jedinicama u Slavoniji, prema kojoj naše snage na ovom terenu treba da pređu u ofanzivu. a u prvom redu da napadaju glavnu prugu Beograd—Zagreb.³ Zapovjest Vrhovnog komandanta je umnožena i razdijeljena borcima, a osim toga je sa strane Štaba ovoga Korpusa izdano jedno pismo borcima, komandirima i političkim komesarima, u kome se objašnjava potreba što boljeg izvršenja zapovjesti Vrhovnog komandanta. Zapovjest Vrhovnog komandanta, kao i naše pismo, primljena je od strane naših boraca na vrlo dobar prijem, što se vidi iz uspješnih akcija i rezultata koje je Korpus imao prilikom iširenja sjevernog i istočnog dijela Požeške kotline, kao i zauzimanja sreskog mjesta Našice i likvidacije krvavog uporišta Donje Motičine.⁴ Kao nezaustavljiva bujica, jedinice našeg Korpusa išle su u pravcu istoka i sjeveroistoka i istile naša sela i naselja, a okupator i njegove sluge bježali su pred našim nastupom. Ti naši uspjesi visoko su uzdignili moral i borbenost kod naših boraca, a i kod stanovništva na selima. Mnoga sela koja nisu do tada vidjela partizane uvjerala su se u našu jačinu i moć i danas sasvim drugačije misle o našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci i našoj snazi.

Naše jedinice prilikom akcija na istoku naše teritorije vrlo su se lijepo ponašale i postupale prema stanovništvu u selima u kojima ima manjina. Njemačke manjine u selima Ciglenik i Kula za udile su se lijepom postupku i ponašanju naše vojske

³ Vidi primedbu br. 3 uz dok. br. 41.

⁴ Ciste i severoistočni dio Požeške kotline jedinice 2. korpusa su u drugoj polovini maja 1943. oslobodile Kaptol, Kutjevo, Vetovo, Kulu, Ljeskovicu, Darkovac i druga manja uporišta, a po etkom juna Motičinu i Našice (vidi tom V, knj. IG, dok. br. 36 i 37).

prema njima. Mi smo izdali i letak upu en stanovništvu tih sela, u kome se objašnjavaju ciljevi naše borbe, borbe za slobodu svih naroda, a protiv fašizma. Taj letak se tako er dobro komentarisao u gore pomenutim selima.

Poslije završenih akcija na istoku našega područja, naše su se jedinice ponovo vratile na oslobo eni teritorij radi odmora i političkog rada i to: XII Divizija u Požešku kotlinu, osim XVI Brigade, koja se stalno nalazila na Bilogori³, a X Divizija na sektoru Vo in, Lisi ine, eralije. Svaki slobodni as naše su jedinice iskoristile za vojnu i političku naobrazbu. Štabovi divizija održavali su savjetovanja sa lanovima štabova brigada i bataljona, a štabovi brigada i bataljona održavali su etne sastanke.

Više pisama vojni ke i političke sadržine upu eno je borcima i rukovodiocima naših jedinica od strane štabova divizija i brigada, koja su imala pozitivne rezultate.

II. Političko stanje i politički rad:

Premda su naše jedinice sastavljene od ve ranijih vojnih formacija,⁸ ipak se u njima nalazi priličan broj drugova ija politička svijest nije zadovoljavajuća. To je zbog toga. što su sve brigade u posljednjim borbama imale dosta ljudi izba enih iz stroja i ti ljudi su zamjenjeni novomobilisanim drugovima, a osim toga. naše jedinice su se usljed uspješnog zadobijanja oružja oja ale i proširile, usljed ega je priliv novih boraca bio priličan. Politička svijest kod starih boraca je daleko bolja, ali se i kod njih esto zapaža nejasnoća u gledanju u pojedine doga aje i krivo objašnjavanje političke situacije. Naročito je teško novim borcima objašnjavati ulogu Engleske i Amerike kao naših saveznika. Veliki dio drugova još uvijek drži da se Engleska i Amerika odnose prema našem narodno-oslobodilačkom pokretu saboterski. I pored političkog rada naših političkih inkovodilaca. još ima oko 25% naših boraca kojima nije jasno šta je AVNOJ. ZAVNOH. Atlantska povelja, kao i u emu se sastoji izdajstvo reakcionarnog vodstva HSS-a. 5% boraca je nezainteresovano za politička pitanja. To su sve novi borci, kojima e trebati više političkog rada. Ostalih 70% boraca uglavnom shvaćaju sva politička pitanja i probleme, naravno samo što ih na svoj način dosta nespretno tumače drugima. Mora se konstatovati da se nije isticao značaj ZAVNOH-a i Glavnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske. a što smo stavili sebi u zadatak da se u tom smislu poradi i popravi.

⁵ Vidi tom V, knj. 16. dok. br. 68.

Svima borcima je jasno šta je izbjegli ka jugoslovenska vlada, šta je okupator i njihove sluge ustaše i etnici. Sve to dobro shvaćaju i pravilno ljudima tumače.

Mora se naglasiti da kod novopridošlih boraca iz gradova, radi dovoljnog nepoznavanja linije narodno-oslobodilačke borbe, postoje lijeva skretanja, ali se sve to za kratko vrijeme otklanja.

Svima borcima i rukovodiocima je jasno koliki značaj ima u našoj u narodno-oslobodilačkoj borbi Hrvata i Čehoslovaka, radi toga su sve jedinice stavile sebi u zadatak da što brže i bolje pređu u hrvatska i čehoslovačka sela i da tamo mobilizuju.

I pored toga što postoje dobri uslovi za mobilizaciju i proširenje narodnog ustanka u Slavoniji, mi nismo iskoristili sve te mogućnosti. Radi toga se na posljednjim savjetovanjima stavilo u zadatak svim jedinicama da plamen narodno-oslobodilačkog ustanka prošire na najudaljenija mjesta naše pokrajine.

Vjerujemo da ćemo na odbrani žetve od pljačke okupatora i njihovih slugu postići i velike političke uspjehe, te da ćemo u tom periodu mobilisati još dosta novih boraca. Pitanje odbrane žetve postavili smo kao jedan od najvažnijih zadataka koji stoji pred nama.⁷ Vršalice koje se nalaze na neoslobojenoj teritoriji, ako ih ne mogu koristiti nesmetano stanovnici sela, pali ćemo, a sve one mašine (vršalice) koje se nalaze na granici oslobojenog i neoslobojenog teritorija, kao i na našem terenu, odvući ćemo u brda, staviti na zgodna mjesta i pripremiti ih za vršidbu.

Borbenost, disciplina i moral naših boraca je na visini. To se ogleda u svakoj akciji. Borci sa velikim poletom idu u borbu i uvjereni su potpuno da će riješiti svaku bitku u svoju korist. Za vrijeme naših akcija na istoku, kao i na Siraču,⁸ desio se velik niz djela junaštva i herojskih podviga. U borbenosti i podvizima, drugarice neukoliko ne zaostaju iza drugova, radi čega su stekle puno poštovanje i ugled među svojim drugovima borcima. Međutim, mora se napomenuti da naši borci često neprijatelja i podcjenjuju, na što im je i ukazano da bi to otklonili. Pali borci se poštuju i uživaju pošteno kod svih naših boraca.

U cilju podizanja borbenosti, discipline i morala, održavaju se bataljonski i etni sastanci, a i štabovi brigada napisali su više pisama u cilju podizanja gore spomenutih vrlina.

Prosvjetni rad u jedinicama vrlo je intenzivan. Svakodnevno se održavaju bataljonske ili etne usmene novine. Većina

⁷ Vidi naredbe Štaba korpusa od 20. jula 1943 (tom V, knj. 17. dok. br. 57).

⁸ Napad na Sirač izvršen je 13. juna 1943. (O postignutim rezultatima vidi tom V, knj. 16. dok. br. 41, 45, 46, 47, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61 i 68).

bataljona ima pjevačke horove, analfabetske tečajevе i daju kulturne priredbe. U svim jedinicama drže se razna nauka predavanja. Agitpropci naših brigada i bataljona izdaju zidne i džepne novine. Zidne novine imaju uvijek pored dobrih latica i pjesama i po nekoliko dobrih slika, koje se odnose na narodno-oslobodilačku borbu, a koje vrlo pozitivno i intenzivno djeluju na naše borce.

Nekog etničkog djelovanja u našim jedinicama, nije se primjetilo. . . Svima političkim rukovodiocima ukazana je potreba što veće budnosti prema našim borcima, u prvom redu prema novomobilisanim. Dešava se s vremenom da neki borac napusti svoju jedinicu i javi se u jedinicu, obično u odred, koja djeluje u blizini njegove kuće. Radi otklanjanja svih tih nedostataka, mora biti pojačati politički rad.

Odnos muškaraca i žena je pravilan i korektan. Zato su u prvom redu zaslužne drugarice, osim političkih rukovodilaca, koje su svojom borbenošću u stekle ugled i poštovanje svojih drugova.

Sve brigade imaju svoje časopise („Brigadire“) u kojima svi borci i rukovodioci saraduju i sa zadovoljstvom i interesovanjem ih čitaju. Ti časopisi vrlo dobro djeluju oko političkog i vojnog izgrađivanja naših drugova.

III. Ishrana, odjeća, obuća i zdravlje partizana:

Ishrana naših jedinica je zadovoljavajuća. Partizani se hrane na kazanu ili u kućama po selima, prema prilikama i kraju gdje se zadržavaju. Svakoga dana svi borci jedu tri puta, a hrana je ukusna, masna i dobra. Svakoga dana se jede pored variva meso i ima u dovoljnoj količini hljeba. Takođe je hrana uvijek posoljena, pošto uvijek na vrijeme se obezbjeđujemo sa dovoljnom količinom soli.

Narod oslobođenog teritorija sa velikim gostoprimstvom i voljom prima naše jedinice na ishranu i smatra ih svojom vojskom. Kad god možemo da hranimo vojsku iz sela, mi onda ne sledujemo iz naših magazina.

Što se tiče odjeće i obuće u našem Korpusu, ona ne zadovoljava. Usljed stalnih marševa, a i kišnog vremena, obuća se ionako slaba, vrlo brzo raspada. Imamo oko 30% beskih boraca. Još dosta (40%) boraca je obučen u civilna odijela. Izdali smo sada naređenje da se svima borcima od stare odjeće naprave bar partizanke. U brigadama su formirane pokretne obućarske i šivačke radionice, koje su do sada pokazale dobre rezultate. Posljedica toga je da se u mnogome odjeća i obuća sa uva, pošto se na vrijeme pokrpi. Samo 50% boraca ima rezervni veš, radi čega ćemo morati nastojati da i taj problem riješimo. Što se tiče zdravlja partizana, ono se znatno popravilo. Pojave

tifusa su vrlo rijetke. Ima nešto gripoznih oboljenja, ali pojava svraba nam zadaje dosta posla. Izdata su nare enja referentu saniteta, da se po jedinicama razdjeli lijek protiv te kožne bolesti. Dezinfekcija odijela stalno se vrši, tako da je vašljivost mnogo manja. Osim toga, gdje god to mogu e, naši borci se kupaju u rijekama i potocima i sun aju se, što je u mnogome doprinijelo opravci zdravstvenog stanja kod nas. U svim brigadama su obrazovane bolni ke ete, koje sa svojim radom zadovoljavaju, a sami bolni ari iz dana u dan sti u sve ve i ugled zbog svojega požrtvovanja.

IV. Rad i zapažanja na terenu i u narodu:

Prilikom vršenja akcija naših jedinica, politiki rukovodioci su u svim selima kroz koja su prošli održavali mitinge i sastanke. Na tim skupovima objašnjavali su se ciljevi narodno-oslobodila ke borbe, potreba što šireg u eš a naroda u borbi, izdajni ka uloga izbjegli ke vlade u Londonu, kao i izdajni kog vodstva HSS-a i Ma eka. Govorilo se o AVNOJ-u, ZAVNOH-u, kao najvišim politiki kim ustanovama našega naroda. XII Divizija održala je mitinge u selima Ivandolu, Skenderovcima, Orljavcu, Kunovcima i Jaguplju, Cigleniku, Zariću, Ljeskovici, Trenkovu, Mihaljevcima, Golom Brdu, Kuli, Pore u, Rastovcu i Ivanselu. X Divizija je za ovo vrijeme održala sastanke u Badljevini, Sira u, Klisi. Smoljanovcima, Odžakovcima, Tisovcu, Prgomelju. Zabrdskoj Glavici. Bio je zakazan od strane ove Divizije miting za hrvatska sela Poljanska. Biskupci, Stražeman i Draga, ali isti nije uspio, pošto neprijatelj stalno straši pogranici na hrvatska sela. da e ih bombaixiovati u slu aju odlaska na naše mitinge. Usljed naših uspjeha, široki slojevi stanovništva gradova u Slavoniji oduševljeni su našom borbom, radi ega smo sebi stavili u zadatak da što više letaka i propagandnog materijala šaljemo u gradove.

Vrlo povoljno je djelovao dolazak engleskih padobranaca u Slavoniju.⁹

V. Rad štabova:

Rad Štaba XII Divizije je dobar i zadovoljavaju i. Drugovi u Štabu rade kolektivno. Stalno održavaju sastanke sa nižim štabovima, na kojima se pretresaju sva aktuelna pitanja i problemi. Po svim važnim pitanjima izdaju se pisma i uputstva. Svi lanovi Štaba zadovoljavaju na svojim dužnostima i vjerujemo da e Stab u potpunosti zadovoljiti.

Rad Štaba X Divizije tako er zadovoljava. Svi lanovi Štaba su vrijedni i odani, ali se naro ito u poslu isti e drug

⁹ Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 97.

Vlado Jani -Stari, koji se svakoga dana razvija u sve boljeg politi kog rukovodioca. I ovaj Stab stalno održava savjetovanja sa svojim nižim štabovima i šalje istima uputstva i pisma za borce. Moramo ipak napomenuti, da bi na elniku ovoga Štaba trebalo mnogo više politi koga rada, pošto u tom pravcu ima nedostataka.

Svi štabovi brigada su na visini. Na mjesto poginulog druga Fede Milica,¹⁰ politi kog komesara XXI Brigade, postavili smo druga Tur inovi a¹¹ (Surog). Kako je drag Cedo Grbi (Kedacije), politi ki komesar XII Brigade, povu en za terenski rad, na njegovo mjesto smo postavili druga Ivana Senjuga,¹² dosadašnjeg politkomesara XVI Brigade (Zagreba ke omladinske), a na mjesto druga Senjuga. za politkomesara XVI Zagreba ke omladinske brigade postavili smo Bajta Franca¹³, zamjenika politkomesara XVIII Brigade, koji se u posljednje vrijeme nalazio na srednjem partijskom kursu. Usljed toga što je nazad 5 dana poginuo od avionske bombe drug Uroš Popara-Grom. komandant XVIII Brigade, mora emo i na to upražnjeno mjesto postaviti nekog drugoga druga, a dotle smo izdali nare enje Štabu XII Divizije, da dužnost komandanta XVIII Brigade vrši drug Rade Kneževi -TiM, koji je sada zamjenik komandanta XII Divizije.

Rad Štaba Korpusa je uglavnom dobar i kolektivan. Kako komandant.¹⁴ tako i politkomesar. održali su više savjetovanja sa lanovima štabova divizija, kao i brigada, na kojima su se postavili konkretni zadaci. U tome smislu izdato je i napisano više uputstava i pisama borcima i rukovodiocima.

Naš Štab Korpusa podijelili smo na dva odjela. Dok e s prvim odjelom rukovoditi na elnik Štaba, dotle e sa drusim odjelom rukovoditi pomo nik na elniKa. Za pomo nika na elnika Štaba Korpusa postavili smo druga Jocu Kraja i a-Priku,¹⁵ dosadašnjeg šefa sudskog otsjeka našeg Štaba, za koga vjerujemo da e zadovoljiti.

Na elnik Štaba Korpusa, drug Mato Jerkovi , krenuo je sa našom XII Divizijom u pravcu zapada,¹⁶ kako bi im na njih-

¹⁰ Feda Mili je poginuo 4. juna 1943. u borbi protiv ustaša u selu Moti ini.

¹¹ Ivan

¹² Narodni heroj. Poginuo kod Grubišnjog Polja 22. avgusta 1944. kao komandant 12. NOU brigade.

¹³ Franjo Bajt

¹⁴ Komandant 2. korpusa je tada bio narodni heroj Petar Drapšin.

¹⁵ Poginuo nesretnim slu ajem 1945. godine.

Po nare enju Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske 12. divizija je krajem juna 1943. upu ena na podru je 2. operativne zone (Moslavina. Bilo-gora, Kalnik, Hrvatsko zagorje) sa zadatkom: prokrstariti ovim podru jem, politi ki delovati u narodu, vršiti mobilizaciju, napadati nepri-

vom putovanju mogao pomoći i pošto ima znanja i iskustva, a osim toga poznaje tamošnji teren.

VI. Odredi:

Na teritoriju Slavonije, do dolaska druga komandanta Glavnog štaba,¹⁷ imali smo samo dva partizanska odreda, od kojih je samo jedan (Psunjski) zadovoljavao. Pokazavši nam drugi komandant na važnost partizanskih odreda, odmah smo pristupili formiranju novih partizanskih odreda, tako da ih sada na našoj teritoriji (bez Fruškogorskog) imamo 6 (šest) i to: Diljski, Podravski, Požeški, Posavski, Daruvarski i Bilogorski.¹⁸ S obzirom na to, da odredi treba da odigraju za vrijeme ofanzive značajnu ulogu ostaju i na terenu, a i inače vrše i mobilizaciju u novim krajevima, u štabove odreda postavili smo dobre političke i vojne rukovodioce, tako da se nadamo da će odredi u svome radu i zadovoljiti.

Svaki odred ima prosječno oko 200 pušaka i 5 puškomištraleza. Tako da će biti u stanju da zadire duboko u neprijateljsku pozadinu i uznemirava neprijatelja ondje gdje se on ne nada.

Podrobne podatke o našem radu, kao i o stanju na našoj teritoriji, daće vam još drugi komandant Glavnog štaba, koji nas je u mnogim stvarima poduprimo i dao nam direktive za rad, od čega ćemo imati velike koristi i mi i naš pokret u Slavoniji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar:
Duško S. Brkić

jateljske garnizone, stvoriti uslove za brži razvoj NOB-a i za formiranje novih jedinica (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 99, knj. 17, dok. br. 31, 33, 71, 75, 83 i 84).

¹⁷ Komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske je tada bio Ivan Gošnjak.

¹⁸ Do 29. juna 1943, kada je Štab korpusa dao naredbu da se formiraju novi odredi. Istom naredbom su preimenovani raniji odredi: Psunjski u Posavski a Papuk-krndijski u Podravski odred (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 108).

BR. 7

**IZVESTAJ POLITI KOG KOMESARA ŠTABA 12. KRAJIŠKE
BRIGADE OD 15. JULA 1943. POLITI KOM KOMESARU
12. NOU DIVIZIJE¹**

STAB XII KNOS BRIGADE

POLITI KI KOMESAR

Str. pov. op. broj 14/43

dana 15 jula 1943. god.

Položaj

Dostavlja 15-vni izvještaj
0 politički kom radu u ovoj
brigadi.

POLITI KOM KOMESARU XII NOU DIVIZIJE

Negdje

Za vrijeme od 1 do 15 jula izrađen je plan politički rada u brigadi. Suština plana bila je prorađivanje pojedinih tema i pretresanje aktuelnih novoiskrslih problema. Prorađene su teme: „Narodno-oslobodilački odbori i njihov značaj u današnjoj borbi“, „Razvoj Ustanka u srednjoj Bosni“, i tema „O etnicima i njihovoj izdaji“. Sem toga održane su u svim etapama po dvije konferencije na kojima je detaljno izlagana politička situacija, a specijalno je naglašen momenat uspjeha Crvene armije u posljednim borbama i njen značaj i uloga u današnjem ratu. Po svim etapama održana su po dva radna sastanka, na kojima su pretresana pitanja koja su se pojavila unutar samih jedinica i na kojima su borci iznosili svoje primjedbe i poteškoće.

Također smo uveli u praksu da svakodnevno se raspravljaju zajedno sa borcima sva pitanja i pojave koja iskrsnu u toku jednog dana, a naročito kada se radilo o odnosu vojske prema narodu. Tako su raspravljena nekoliko slučajeva nepravilnog držanja pojedinih boraca prema narodu. Prilikom postavljanja ovakvih pitanja redovno se nastoji da se sluša politički objasni i da se poveže sa ciljevima naše borbe. Konstatovano se da ovaj metod rada ima dobar efekat.

U vremenu kada se borci odmaraju i kada nemaju da obavljaju neki određeni vojni ili politički zadatak, redovno se

¹ Dokumentat (nepotpun, pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.M., reg. br. 24/17. k. 875.

organizuju sastanci boraca na kojima se kolektivno itaju pojedini lanc i izašli u našoj štampi, ili se pak održavaju sastanci na kojima borci iznose pojedine momente iz zna ajnijih akcija u kojima su u estvovali, a tako er i momente iz života pojedinih poznatijih boraca ili komandanata. Pri odabiranju lanaka rukovodi se time da se itaju lanc i koji djeluju u pravcu stvaranja mržnje prema neprijatelju i ljubavi prema narodu, kao što su lanc i lije Erenburga. Ovaj na in rada pokazao se pravilan, jer kod boraca otklanja pojavu usDavanosti i indolentnosti, a oživljava želju za osvetom i borbom.

Tako er je posve ena naro ita pažnja što tješnjem povezivanju polit ikih komesara sa borcima. Polit iki komesari vrlo esto razgovaraju sa pojedinim borcima i intimnije se uživljavaju u njihove stvari, a sem toga raspravljaju sa pojedincima eventualne sukobe izme u pojedinih boraca. Prilikom raspravljanja nekoliko ovakvih slu ajeva uo ilo se da ljubav i drugarstvo kod boraca nije najpravilnije shva eno, ali postavljanjem ovih pitanja i rješavanjem na ovakav na in, dopunjen kritikom i samokritikom na konferencijama, ve se osje a poboljšanje u tom pravcu.

Uopšte u polit ikom radu sa borcima, pa bilo to u li nom dodiru ili na konferencijama, djeluje se putem ubje ivanja i navo enja konkretnih, odnosno li nih primjera pozitivnih i negativnih. Akcije i zadatci i vojni ke i polit ike prirode postavljaju se udarni ki i nastoji se da se kod boraca stvori što više duh takmi enja i stvaranja zdrave ambicije.

Rad se uglavnom, zbog držanja položaja, obavljao po eta-tama i to od polit ikih komesara eta. Polit iki komesari bataljona u toku ovih 15 dana uredno su obilazili sve ete i pomagali polit ikim komesarima eta u njihovom radu. Polit iki komesar brigade² tako er je prisustvovao nekim etnim konferencijama. Tako da je polit iki rad komesara sa borcima u itavoj brigadi bio povezan i pravilno kontrolisan.

Prilikom raspravljanja sa borcima na konferencijama i u li nim dodirima konstatuje se da ih u sadašnjim momentima najviše interesuju doga aji u pojedinim zemljama Jugoslavije, a specijalno u Srbiji, borbe naših proleterskih jedinica, naš položaj u me unarodnoj javnosti, a specijalno u odnosu prema etnicima, dalje ih interesuje odnos saveznika i njihove obaveze jednih prema drugima, interesovanje za borbu našeg naroda u gradovima i krajevima gdje mi kao oružana snaga ne postojimo ili nismo prodirali tako er je prili no veliko. Iz svega se vidi da je njihovo interesovanje zdravo i da se na ovim stvarima može izraditi pravilan plan polit ikog rada za idu ih

- Radoš Rai evi

15 dana, naravno povezuju i ga sa svim važnijim momentima u današnjoj situaciji.

Politički komesar brigade održao je jedan sastanak sa politkomesarima bataljona i eta, a posebno se sastajao sa politkomesarima bataljona i eta svakodnevno. Na zajednički sastanku obrađena su pitanja iz gore navedenog plana. Tako je osigurana je saradnja po svim iskrsnim pitanjima i problemima izme u politkomesara u itavoj brigadi. Politkomesari bataljona održali su tako i sami po dva sastanka sa politkomesarima eta. Politkomesari eta i bataljona u svom radu za posljednjih 15 dana bili su aktivni i osjeća se polet u njihovom radu, naročito poslije savjetovanja politkomesara ove brigade i BNOP Odreda.³ Tako i politkomesari ve u pažnju poklanjaju li noj izgradnji i političkom uzdizanju, no ipak još se po tom ne radi planski i rad bi mogao biti intenzivniji. Politkomesari eta prilično su zanemarili da vode računa o svom ličnom životu i o svojim postupcima prema borcima, tako imamo nekoliko slučajeva gdje borci prigovaraju politkomesarima po tim pitanjima. Ti su se nedostaci uo ili i bi e najhitnije raspravljani na zajednički sastanku svih politkomesara.

Za posljednjih 15 dana bila su nekoliko slučajeva da su borci samovoljno oduzimali imovinu od naroda. Svi su slučajevi raspravljani i krivci su kažnjeni. Napominje se da je pljačka i samovoljno uzimanje imovine svedeno na najmanju mjeru i može se reći da to sada rade samo nekolicina boraca u itavoj brigadi. Njima se posvetila naročita pažnja i sa njima se posebno radi, a sa druge strane nad njima se vodi najstrožija kontrola, a nepopravljivi su i kažnjeni time što su razoružani i određeni za konjovodce u komori. Dva politdelegata, 1 vodnik i 1 desetar, koji su pravili ispade u tom smislu, lišeni su ina i upućeni za obične borce. Ovakve mjere su pravilno djelovale. Štabovi bataljona i komande eta po pitanju sopstvene ishrane imali su nepravilan stav i dozvolili su sebi da se raskošnije hrane baš u momentima kada se najoštrije postavljalo pitanje suzbijanja pljačke. Reakcija boraca na tu pojavu se osjetila i osjetilo se da borci shvataju na in pribavljanja hrane za komande jednak samovoljnom uzimanju imovine za ličnu potrebu. To se najhitnije ispravilo i skrenula se pažnja štabovima i komandama da po tom pitanju zauzmu pravilan stav, a naročito kada borci nisu dovoljno snabdjeveni hranom i kada se ide u akcije.

Odnos komandnog kadra prema borcima je prilično dobar. Pojedini drugovi su naprasitiji i nešto suroviji prema borcima.

³ Banjalu kog NOP odreda

ali ukazivanjem na to taj svoj nedostatak su uveliko popravili. Li ni život komandnog kadra donekle je bio nepravilan s obzirom na gore navedeno, no poslije preduzimanja navedenih mjera i rašišavanja izvjesnih slučajeva mišljenja smo da se to popraviti.

Autoritet komandi eta i štabova bataljona je prili an i kada se otklone nedostaci u njihovom držanju i li nom životu on e se svakako još više poja ati, jer njihova borbenost i požrtvovanje ulijeva dovoljno povjerenja kod boraca. Autoritet štaba brigade i viših komandi da se uo iti da je na vidnoj visini.

Opšta sposobnost vojnih i politi kih rukovodilaca je osrednja. Svi rukovodioci relativno mladi kao rukovodioci, ali imaju uslova da se razviju. Svi se odlikuju borbenoš u, a naro ito trojica komandira eta i dva politkomesara eta.

Politi ka svijest kod boraca je tako er osrednja, ali se svakako primje uje poboljšanje i sa planskim radom i pravilnim odnosom prema borcima uspje e se da se njihova svijest podigne na pristojnu visinu. Disciplina kod boraca se tako er popravlja, a to se naro ito primjetilo kroz popravljanje njihovog odnosa prema narodu. Borbenost boraca je dobra. Vojna sposobnost još uvijek zaostaje, ali otkako se vojna obuka planski izvodi osje a se prili no poboljšanje. Vojnoj obuci od strane štaba brigade posve ena je naro ita pažnia i radi se sistematski i intenzivno. Tako da je nebudnost i služba obezbje enja i izvi-anja osjetno se popravila. Još se osje a nedostatak u držanju boraca za vrijeme borbe u tome što ne znaju pravilno koristiti teren. Uglavnom može se konstatovati da je itava brigada sposobna za izvo enje akcija i da su borci spremni da izdrže i teže napore, i da se u tom pravcu osjetno napredovalo upore uju i sadašnje stanje sa ranijim.

Odnos boraca i komandnog kadra prema pozadini još nije potpuno zadovoljavaju i, ali je osjetno bolji nego prvih dana dolaska na ovaj teren. To se naro ito da zaklju iti iz izjava naroda, koje daju po tim pitanjima, i po samom umanjenju plja ke i kra e, odnosno po samom pove anju dobrovoljnog priloga koji narod daje. Sa druge strane borci sve više i sve usrdnije prilaze narodu. Nije rijedak slu aj da obi ni borac nastoji da uti e i politi ki djeluje na narod. Za posljednjih 15 dana održano je 7 zborova i konferencija sa narodom. Odziv naroda na zborovima i konferencijama još je uvi ek mah ah svakako se popravlja. Prili no se uspjeva da se narod upozna sa sadašnjom situacijom, a naro ito se osje a pogoršanje položaja etnika kod samog naroda. Rad sa NOO je tako er popravljen. ali ipak ne zadovoljava i konstatuje se do sadašnji NOO

ne zadovoljavaju i da se mora pristupiti pripremanju njihovog smjenjivanja.

Priliv novih boraca u brigadu je nikakav, svega jedan novi borac dobijen je. S obzirom na stanje koje vlada na ovom terenu vrlo malo ima uslova da se uvla e novi borci u brigadu, ve su mnogo bolji uslovi da se borci uvla e u mjesni odred. Mi smo u tom pravcu i radili, pa su izvjesni rezultati i postignuti ...

BR. 8

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA 4. DIVIZIJE ODRŽANOG 16. JULA 1943. GODINE¹

ZAPISNIK

sa sastanka divizijskog komiteta IV NOU divizije održanog 16 jula 1943 godine.

Prisutni: Boško Siljegovi , polkomesar IV divizije, zamj. polkoma VIII KNOU brigade Blažo Duri i , Mar eta Miloš, zamj. polkoma X brigade, zamj. polkoma Podgr. odreda drug Milutin Vujovi , zamj. polkoma Ribni kog odreda drug Dušan Simi , zamj. polkoma Drvarskog odreda drug Stanko Karanovi i lanovi politodjela: drug Hajro Kapetanovi (VIII brig.), drug Veljko Ražnjatovi (X brig.), drugarica Bosa- i drug Košta Bosni (VI brigada).

Dnevni red:

- 1) Uvod u vojno-politi ku situaciju,
- 2) Izvještaj o stanju i radu part, organizacija u jedinicama,
- 3) Zadatci i
- 4) Razno.

Na sastanku se konstatuje da divizijski komitet nije imao sastanka od dva i po mjeseca radi velike udaljenosti jedinica (boravak VIII brigade na teritoriju Hrvatske).³

Prelazi se na I ta ku dnevnog reda po kojoj daje kratak referat sekretar diviz. komiteta.

Današnja vojno-politi ka situacija obilježena je u preživljanju potpunog političkog sloma hitlerovske politike. Po-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/170—177.

² Cveti

³ Ona je u to vreme sadejstvovala sa snagama Unske operativne grupe i 8. divizije u borbama i u napadima na garnizone u Baniji (vidi tom V, knj. 15, 16 i 17).

kušaji Hitlera za razbijanje saveza izme u SSSR-a, Engleske i Amerike i njegova nastojanja da preko japanskih imperijalista stvori svjetski mostobran za proširenje svog vojni kog i politi kog uticaja i da sebi osigura svjetsko gospodstvo, razbili su se, prije svega, na vrstima udarcima Crvene armije i na snazi svih rodoljubivih nareda svijeta. Danas je više nego o igledno da fašizam ne samo da nije u stanju da protegne svoj politi ki uticaj i da se poveže sa japanskim imperijalizmom, nego da se nalazi pred skorim padom. Kriza u fašisti kom taboru koju je drug Staljin nagovijestio u Prvcmajskoj zapovjesti, danas se još više produbila zajedni kim i poja anim operacijama saveznika kako na Isto nom bojištu tako i na jugu Evrope i Dalekom istoku. Dugo o ekivani drugi front, koga su ko ile reakcionarne klike Engleske i Amerike i koje su otezale pad fašizma radi njihovih sopstvenih interesa koji se podudaraju sa interesima fašista, danas je otvoren. Po eci operacija na Sredozemnom moru (Sicilija) stvorili su povoljne uslove za ve e vojni ke operacije, a naro ito olakšali mogu nost ruske ofanzive koja e uskoro po eti. Zajedni ke operacije saveznika produbi e do temelja krizu hitlerovske Njema ke i ubrzati katastrofu Njema ke.

Danas se može nazreti da fašisti ne djeluju jedinstveno radi teško a u koje su zapali. Japanski osvaja i danas idu svojim putevima, a Kina u Aziji je izbila na elo borbe protiv japanskog imperijalizma. Hitler ne spominje više svoj put za Aziju, nego trubi o neosvojivosti „evropske tvr ave“, koja je ve po ela da se ruši.

Narodno-oslobodila ka borba porobljenih nai-oda Evrope uzima sve više maha i dobija svoju mnogo ja u i snažniju formu borbe, a naro ito u Francuskoj i na Balkanu. Unutarnji front Njema ke ve je tu. Pore koje su se pojavile u fašizmu nisu bezna ajne nego e se uskoro pretvoriti u pukotine koje e razdrmati hitlerovsku Njema ku na unutarnjem frontu (npr. Italija, politi ki i ekonomski štrajkovi, neuspjeh po pitanju totalne mobilizacije Evrope itd.).

Narodno-oslobodila ka borba u zemljama Jugoslavije danas poprima oblike teških i krvavih borbi koje su zahvatile sve pokrajine Jugoslavije. Hitler, vide i svoju o itu propast, plaše i se s jedne strane savezni kih bo nih operacija na Balkanu. s druge strane snage naše vojske i kolebljivosti njegovih slugu na Balkanu, preduzima sve mogu e mjere kako bi uništio ili oslabio našu Narodno-oslobod'la ku borbu. Peta neprijateljska ofanziva. koja je uperena protiv glavnine naše vojske na elu sa Vrhovnim štabom i drugom Titom, propala je zahvaljuju i iskustvu i mudrom rukovo enju Vrhovnog štaba i hrabrosti naših jedinica. Ugled naše vojske poslije pete neprija-

teljske ofanzive naglo je porastao među naprednim snagama svijeta. Peta neprijateljska ofanziva i naši uspjesi u njoj i poslije nje (oslobo enje 7 gradova u isto noj Bosni⁴) doprinijeli su mnogo da ime Draže Mihailovi a, sa njim i izbjegli ka vlada u Londonu dožive još jedan jak udarac. Formiranje nove vlade u Londonu na elu sa Mišom Trifunovi em i prisustvo Draže Mihailovi a u toj vladi jasan su dokaz da se izdajni ka vlada u Londonu još nije odrekla svojih izdajni kih planova [u pogledu] našeg naroda, i naš stav je jasan prema toj vladi kao i do sada, sve dok se u njoj nalazi izdajnik Draža Mihailovi i dok ona ne pokaže svojim radom i doprinese našoj Narodno-oslobodila koj borbi. Naši uspjesi doveli su do krize u etni kim redovima. Mi tu krizu moramo još više produbiti što žeš im udarcima po etni kim bandama. Rasulo i nehomogenost etni kog rada u raznim pokrajinama su dokaz velike slabosti, što e dovesti i do raslojavanja u etni kim redovima. U Hrvatskoj HSS na elu sa Ma ekom još uvijek pretstavlja glavnu opasnost po hrvatski narod i njegove slobode. Pokušaj Ma eka i reakcionarnog vodstva HSS-a da preko domobranstva pomognu fašistima još uspijeva, ali udarci Narodno-oslobodila ke vojske u Hrvatskoj i saveznika, naro ito Crvene armije na istoku, onemogu i e podlu rabatu Ma ekovu i još više oslabiti njegove veze sa hrvatskim izdajnicima u Londonu.

U ovom razdoblju pada jedna od najkrupnijih istorijskih odluka, a to je raspuštanje III Internacionale. Može se re i da ovaj ist riski doga aj pada u vrijeme kada se radi o okupljanju svih slobodoljubivih naroda svijeta na najširoj platformi rada i u doba kada se udružuju i poja avaju udarci saveznika sa Istoka i Zapada. Zna aj raspuštanja Kominterne je dvostruko velik. Prvo, što nam je raspuštanje Kominterne dokazalo i potvrdilo da je Kominterna ispunila svoj zadatak na u vrš ivanju i porastu komunisti kih partija u svijetu, da je stvorila zrela politi ka rukovodstva i kadar koji danas mogu samostalno rukovoditi, i drugo, što je akt raspuštanja Kominterne razotkrio laži i klevete fašista o tobožnjoj namjeri Moskve i njenoj boljševizaciji svijeta. I na tom pitanju hitlerovska politika morala je izgubiti bitku. Kona no je skinuta maska da komunisti ke partije djeluju „izvana" i da su komunisti ke partije anacionalne u nacionalno-oslobodila koj borbi.

Svi dosadašnji periodi borbe postavljali su svoje probleme ali sada nastupa vrijeme brzine u rješavanju i postavljanju pojedinih pitanja. Težak položaj fašizma i na vojnom i na politi -

⁴ Odnosi se na slede a mesta: Han-Pijesak, Vlasenicu, Srebrenicu, Zvornik, Olovo i Kladanj (vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 83, 93, 108, knj. 15, dok. br. 17, 21, 48, 58; „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945", knj. 1. izdanje V.I.I.. Beograd. 1957).

kom polju name e pred nas i brzo reagovanje na sva pitanja. Otvaranje drugog fronta, iako nije otvoren na vrijeme kako je prvim ugovorom predviđeno, pred nas name e i probleme u našoj part, organizaciji. Približavanje pada fašizma stvara kod nas etapu ve e i žeš e borbe u Jugoslaviji. Od nas zahtijeva stvaranje novih i ve ih vojni kih jedinica koje e ostati do kraja s nama i koje e dotu i narodne izdajnike. Mi moramo danas stvarati nova zdrava jezgra koja e primati nove hiljade boraca i pripremiti ih za nove velike zadatke. Danas ustanak ima stabilnost i vrstinu širom zemlje i nije slu ajno što Vrhovni štab se nalazi baš u centralnom dijelu Jugoslavije.

2) Izvještaj o stanju part, organizacija u VIII brigadi. Part, organizacija VIII brigade ima 24 part, jedinice sa 208 lanova (u rashodu 30). Dali smo 17 lanova Partije za Podgrme ki odred i pozadinu u saglasnosti sa lanom Obi. komiteta. Kandidata ima 40, a SKOJ-evaca 230 (u rashodu 11). Part, organizacija je mlada i ima sve odlike po etni kih organizacija ali u osnovi je zdrava i postavljena je na pravilnoj organizacionoj formi. Odanost i disciplina isto tako dobri. Razvitak part, organizacija nije bio ravnomjeran radi bolesti pojedinih rukovodilaca. Part, organizacija se podmla uje ulaskom novih lanova Partije, i može se konstatovati da je partijnost i smisao odgovornosti ve i nego kod starijih lanova. Partijski rad ide redovnim putem i sastanci se održavaju redovno. Može se re i da Partija rukovodi itavim radom u vojsci.

Na politi kom polju radilo se je dosta. Podrška Partije polkomesarima bila je velika. Prora ivao se na etnim konferencijama svakodnevni materijal, ali ješ prorada nije zadovoljavaju a jer nekada se prora uje materijal kruco i po šablonu. Diskusija po politi kim pitanjima na konferencijama je živa i osje a se sve više napretka.

Kulturno-prosvjetni rad ie koraknuo naprijed i može se re i da zadovoljava. Od 60—70% nepismenih koliko ih je bilo u brigadi prije... mjeseci,⁵ danas je taj broj smanjen na 10—12%. Radi se kroz horove, manje grupe, sekcije itd. Borci pokazuju dosta interesovanja. Dopisništvo isto tako napredovalo je u zadnje vrijeme, jer ima džepnih i zidnih novina po etama i bataljonima. Kulturno-prosvjetni rad ne zadovoljava u tom pogledu što još uvijek je jednostran i nije zahvatio dublje probleme kulturno-prosvjetnog rada.

Rad na terenu bio je dosta intenzivan. Gdje god su se nalazile naše jedinice makar i jedan dan na odmoru, davate su priredbe i zborovi. Part, organizacija oslanjala se uvijek na pozadinske instance. Postupak prema narodu bio je dobar.

⁵ Cifra je izostavljena u originalu.

SKOJ u zadnje vrijeme koraknuo je naprijed, ali još nije zadovoljavaju i. Najviše se hramalo u tome što je jedan broj rukovodilaca bio bolestan (oko 553 borca bolovalo je tifus u brigadi). Pomo Partije SKOJ-u nije dovoljna a najviše radi toga što mla i lanovi Partije ne znaju pomo i SKOJ-evom radu. Pitanju SKOJ-evog rada pridenjeno je ozbiljno.

Vojni ki sektor je najslabiji u našoj brigadi. U pitanjima vojne prirode ne osje a se temeljito prou avanje, po ev od desetara pa do komandanta divizije — nema dinamike u rješavanju zadataka, a naro ito u akcijama. Radi toga poduzeli smo tri kursa i to po bataljonima za desetare i vodnike, a pri štabu brigade za komandire i signaliste.

Odnos u štabovima bataljona je dobar, i nema štabskog života. Ugled zamj. polkomesara se prili no uzdigao. Zamj. polkomesara bataljona su relativno dobri. Odnos komandnog kadra i boraca je dobar, uskla en i nema kaplarizma. Odnosi prema drugaricama su dobri (jedan slu aj u toku ispitivanja). U štabu brigade odnosi su dobri, samo postoje neka sitna pitanja koja nisu nikakva ko nica za rad. Pomo vojni kog rukovodstva štaba brigade nižem komandnom kadru je dosta slaba. Odnos izme u politodjela i štaba brigade je dosta dobar. Politkcm brigade još nije dovoljno snalažljiv na svom poslu. Naš rad od ulaska u sastav Unske operativne grupe nije mogao te i kako treba radi razli itih zadataka koje je imala Unska grupa i mi. Osje alo se da nas Glavni štab preko Unske operativne grupe imao namjeru iskoristiti do maksimuma za njihove operativne planove. Brigada je imala manjih sitnih uspjeha ali nije dala ni jednu brigadnu borbu ... Odnos stanovništva Krajine prema nama bio je dobar, a postupak naših boraca prema narodu bio je primjeran. Mobilizacija u Krajini nije se mogla sprovesti niti e se sprovesti sve dotle dok narod ne uvidi da smo mi toliko jaki da možemo Krajinu zadržati u svojim rukama. Borbenost brigade je dobra, a strojna disciplina nije zadovoljavaju a. Sanitet u zadnje vrijeme se popravlja. Briga oko ranjenika i bolesnih drugova bila je bolja nego prije, ali još nije zadovoljavaju a ...

VI brigada

Kod nas sada postoje samo dva bataljona sa 123 lana Partije (37 u rashodu). Part, organizacije su osjetile nedostatak polkcma i zamjen. polkoma brigade kao i politodjela. U I bataljonu postavilo se pitanje o aktivnosti polkomesara eta, a isti se brane da se sav rad svalio na njih, i da imaju slabu pomo od ostalih l. Partije. Ipak je najbolji vojni ki sektor rada. Po-

litkomesari ne rješavaju probleme. Vojni rad se ne proučava i svodi se na stražu, noćnu patrolu itd. Rad komesara sveo se na čitanje vijesti, tumačenje najnovijih događaja i uvjerenje da treba raditi više. Kulturni rad prilično hramlje, nije na visini. Sastav 90% seljaci. Polikomesari su seljaci (jedan zamj. polkoma bataljona je čak, jedan trg. pomoćnik). Neki od njih (etni komesari) sri u. Pokrenuti su bataljonski listovi. SKOJ ima 129. u rashodu 48. Rad SKOJ-a ima masu nedostataka (opet iz istog razloga — nedostatak znanja). Rukovodioci su pokazali malo mrtvilo, a i Partija im nije dala pomoć. SKOJ-ovci su dobri borci, disciplinovani, ali sa malo znanja... U III bataljonu stanje vojno i političko je slabije od I bataljona. Jača odražena želja za Podgrme. Teško podnose teškoće. Pitanje povratka u Podgrme. Pitanje težih i velikih pokreta jesu problemi ovog bataljona. SKOJ u III bataljonu isto kao i u I bataljonu. Zdravstveno stanje sada dobro. Referent saniteta bivši slab, ne zna organizovati. Ishrana je prilično loša. Prikupljanje boraca...^G iz Podgrme a je dosta otežano. Prosvjetni rad je krenuo (4 zborni u Podgrme u). Počeli su pripremati priredbe sami za sebe sa predavanjima. (O kolhozima, o kolektivu itd). Bataljonski birovi se redovito sastaju i drže teoretske rasprave. Pomoć jedinicama je slaba (većinom se proračunuje „Organizaciono pitanje Partije“). Drugarstvo i kolektivna svijest je na priličnoj visini, ali još nije dovoljno shvaćena. Part. organizacije uočavaju nedostatke ali ne brzo i na vrijeme. Kandidata ima 19. Rad pojedinačan, ... nisu još zreli za primanje.

Blažo: Da li je ozbiljno shvaćeno pitanje rada i uzdizanje kandidata?

Bosa: Trže se u radu na uzdizanju kandidata.

X KNOU brigada

Maršeta: Ima 126 čl. Partije, u rashodu 14, part. organizacija 17 (1. Partije: 69 seljaka, 49 radnika, 10 intelektualaca i 3 žandara). Bataljoni imaju biro. Rad partijski je redovan, sastanci radni i teoretski. Teoretskom radu nije posvećeno dovoljno pažnje. Slaba odgovornost partijaca, i disciplina, rezultat slabog teoretskog znanja i njihovog uzdizanja... Nisu održavana savjetovanja sa part. funkcionerima — rukovodiocima. Bataljonski biro I bataljona nije htio ispitati stvar, propustio je, iako je bio opomenut, nebudnost. Partijci su dobri. Izvršen je razmještaj part. rukovodilaca u brigadi. Održao sam savjetovanja sa zamj. polkoma bataljona (sekretarima bataljonskih

• Ta kicama su označena mesta koja su u originalu nečitka.

biroa) i postavljen je kao glavni zadatak: teoretsko uzdizanje 1. Partije. Ima 45 kandidata, 40 seljaka i 5 radnika. Rad pojedina an. SKOJ-evaca 136. SKOJ je bio slab, ali sada je sve bolji i mnogo daje od sebe. SKOJ je solidniji od Partije. Postoje jedinice pri štabovima bataljona (za kurire, referente saniteta, intendante itd.). Pri Štabu brigade za zaštitnicu, a za intendanturu posebna partijska jedinica . . . Komandant brigade⁷ je vojni ki sposoban, borci ga vole. Komesar brigade⁸ ima iskustva i sposobnosti. Uo ava probleme i rješava ih. Zamj. komandanta brigade ima dosta vojni kih nedostataka. Politi ki kadar je iz pozadinskih radnika. Sada se radi planski. Priprema se kurs za politrukovcdioce. Vojnim rukovodiocima komandant je davao neka uputstva, a za komandire i vodnike sprema se kurs. Politi ko stanje naše brigade se mnogo popravilo. Partija je mnogo koristila. Svijest boraca je prili na. Politi ko znanje boraca prili no i upoznati su sa ciljevima Narodno-oslobodila ke borbe. Plja ke je gotovo nestalo, još samo pojedina no. Kolektivna svijest osje a se. Vojni ka sposobnost boraca osrednja, u ofanzivi mnogo bolja nego u defanzivi. Sanitet je organizovan, nedostaje još bolni arki. Zdravstveno stanje je dobro. Higijena je na visini. Ekonomsko stanje za nas je problem koji je bilo nemogu e riješiti. Kulturno-prosvjetni rad je poKrenut preko odbora itd. Nepismenost je uklonjena zaslugom SKOJ-a. Sada ih ima oko 30 nepismenih. Ob. služba postoji a* i nije pokazala svoju doraslost. Pokrenu emo brigadni list.

Ratko⁹ bi bio bolji za zamj. komandanta brigade, a Boro¹⁰ za politkomesara bataljona. U po etku nije bilo koordinacije rada izme u politodjela i zamj. polkoma brigade, što se je sve odrazilo na rad u brigadi. Sada se je posvetila ve a briga kadrovima i na putu se je da se stanje u mnogome popravi. Partija je mlada i ne poznaje osnovna organizaciona pitanja Partije. Rad sa kandidatima nije bio na visini, nije mu posve ena puna pažnja. Bataljonski biro i nisu bili bataljonski biro i nego zbir sekretara. Jedinice pri štabu bataljona bile su radi forme i nije im poklonjena pažnja. Ne osje a se dovoljan autoritet nižeg vojni kog kadra. Nije mnogo ura eno po pitanju dopisništva boraca, a bilo je slu ajeva da politkomesari cijepaju radove boraca. Materijala propagandnog i partijskog nedostaje. Kod omladine je sputana samoinicijativa.

⁷ Velimir Kneževi

⁸ Nikola Kotle

⁹ Novakovi

¹⁰ Kecman

Podgrme ki odred

Naš odred ima 101 l. Partije, kandidata 35, skojevaca 136, 11 part.... i dva bataljonska biroa. Redovno se održavaju part, sastanci i rješavani svi problemi. Kao prvi probiem je pitanje skupljanja bolesnih, ranjenih itd., dalje, mobilizacija. Pojavile su se etni ke bande, koje imaju vezu sa bandom oko Petrovca, i postavilo se pitanje razbijanja tih bandi, što je u injeno vojni kom akcijom na Smoljanu. Formirana su dva bataljona. Zamj. komandanta bataljona nisu lanovi Partije. (Re eno nam je da urašinoi Petar može biti komandir). Formirani su: 6 eta, dva bataljona. Problem u odredu je pitanje izvo enja samih akcija (ve ina boraca je iz druge brigade, slabo stoje i vojni ki i politi ki). Propusti i greške uz gubitke 5 drugova na Gor. Petrovi ima.¹¹ Propusti u zasjedama (Kmjeuša—Debelo Brdo, nije bilo discipline vatre, napali bicikle a ne automobile). Propust štaba odreda je likvidiranje Rudica, propuštena dva kamiona na cesti Krupa — Novi. Isto je pretresano u bataljonskim biroima. Odlu ilo se održavati kurseve i stvarati udarne vodove, ete, uspjeh vidan. Redovno su održavani sastanci, ah nemaju znanja rukovodioci. U sektore rada je dolazilo ono što oni mogu savladati. Part, organizacije su slabo vodile ra una i zbog toga vojni neuspjesi su se redali jedan za drugim. Politi ka svijest boraca je prosje na. Ne zadovoljava, ah nema nekih tu ih elemenata (osim u II bataljonu jedan vodnik). Politi ki komesari eta nisu se osamostalili, ne udubljuju se u stvari. Politi ki komesar odreda¹² održava sastanke (savjetovanja sa politikomima eta i bataljona). Po drugim sektorima rada vidi se interesovanje (kulturno-prosvjetni rad. diletantske sekcije itd.). Skoj u bataljonima je: u I bataljonu slabiji nego u II. Zbog nepokretnosti sekretara bataljonskog biroa, u II bataljonu rad je mnogo aktivniji a i sami SKOJ-evci su poletniji. Rad se popravlja, sekretar OK SKOJ-a obišao je aktive i dao im uputstva. Po eli su se takmi iti u akcijama itd. Sekretar part, biroa u II bataljonu je dobar, vrijedan, a u I bataljonu zamj. polkoma je mlad, teoretski neizgra en, ali ima poleta za rad, dok u II bataljonu zamj. polkoma je još bolji, samo ima samostalnih ispada ... Mnogi su dolazili u eta da mi o tome nismo znali. Pitanje žetve je problem našega odreda i ure uju se bunkeru za žito. Drugi problem je zaštita žetve. Slaba rukovodstva i vojna i politi ka. Pitanje akcije je postavljeno kao najvažniji zadatak. eta nisu bile bliže neprijatelju (cestama, ah sada su bataljoni bhže cestama). Rad u štabu odreda: redovni sastanci,

¹¹ Te gubitke je, 16. juna 1943, imao 1. bataljon Podgrme kog odreda (vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 11 i 60).

¹² Stojan Maki

vaspitni rad, pitanja, problemi itd. Komandant je dobar borac, zamj. je flegmatičan. Polit, komesar vrijedan, dobar, samo se ka i za izvjesne sitnice. Dolaskom u odred mnogo se doprinijeti. Redovno obilazim part, jedinice, biroe, teoretski sastanci biroa nisu održavani (svega jedan). Formirali smo udarnu četuju, bataljon još nismo. Odnos naš sa OK¹³ je sada stalni i zajednički se rješava koordinirano. Odnos sa Podrujem¹⁴ i narodom je dobar. Sa Podrujem se zajednički savjetujemo po pojedinim pitanjima. Mobilizacija je slabo vršena, većinom su iz brigade, mobilisani se ne javljaju i teško ide.

Ribnički NOP odred

Simi : Cl. Partije ima 101, kandidata 35, SKOJ-evaca 128, 15 part, organizacija i 13 aktiva SKOJ-a, 154 neorganizovana omladinca. Od moga dolaska do danas održavaju se redoviti sastanci u bataljonskom birou. U bataljonskom birou SKOJ-a bili su članovi sekretari elija, što je ispravljeno radi osamostaljenja SKOJ-a. Nisu se uzdigli do dovoljne visine, ali ipak su se osposobili da rukovode sastancima. Za jezgro III bataljonu uzeta je jedna četeta iz I bataljona, starija part, jedinica i aktiv. U II četeti II bataljona nema zamj. polkoma, nego polkomesar vrši tu dužnost. Za istu dužnost trebaju stariji drugovi radi toga što je potreban autoritativan uvijek, jer su borci sve stariji. U III bataljonu nije bilo SKOJ-evaca, pa je tek pre 15 dana stvoren aktiv i formiran bataljonski biro SKOJ-a, a tako isto i biro (rukovodstvo) SKOJ-a za odred. 1. Partije su mladi, mali staž, odani borbi, izgrađenost niska, ali ipak se osjetila živost u teoretskom radu. Uticaj njihov (Partije) nije u onoj mjeri kako bi trebalo. Nije bilo teških iskušenja da bi se mogao donijeti sud. Omladine ima još van organizacije, ali je uglavnom obuhvaćena sva u kulturnom radu. Postoje u četeta kulturno-prosvjetni odbori, horovi itd. Nepismenih ima 7—8%, i borba je pokazala dobre rezultate. Uticaj SKOJ-a na omladinu nije kakav bi trebao da bude. Politički rad se je prilično odvijao, politički časovi, proračun materijal, omladinski časovi isto tako. Vojni rad se prilično razvio, izuavanje u rukovanju oružjem. Higijena se prilično dobro sprovodi, klozeti se kopaju na mjestu logorovanja itd. Sanitet ima bataljonske referente, materijala malo. Bolnica je prilično organizovana. sa posebnim odjeljenjima za zarazno. Pripremljeni su bunkerji za ranjenike. Ob. služba prije je bila slaba, sada se popravlja, mnogo bolje

¹³ Reč je o Okružnom komitetu za okrug Podgrme .

¹⁴ Odnosi se na Podgrme ko područje.

stoji, u bataljonima imaju ob. centri. Održane su bataljonske konferencije SKOJ-a (u I i II bataljonu). Pozitivno su djelovali. Rad na terenu nije bio velik, ali se zadnjih mjesec dana prišlo ja em radu, u prošlom mjesecu bio je zbor u Ribniku, slaba posjeta. Zadnjih dana idu borci raditi seljacima (preko 1500 radnih dana). Ovaj narod je potpuno odan našoj borbi. Disciplina u vojsci nije kruta. U štabu odreda odnosi bili su dobri, da nije bilo ispada sa moje strane prema odredu, i na zadnjem sastanku doneseno je riješenje da sam ja kriv, mnogo kriv, ali da ima grešaka i do odreda. Vrlo je mali broj drugarica u odredu. Poslije zimske ofanzive ženska omladina izbjegava dolazak u vojsku. Sve do skora nisam obilazio elije, ali sada obilazim (obišao 5 elija). Problemi su: u vršenju novoprimitih članova, teoretsko uzdizanje i podizanje discipline. Kod SKOJ-a proširenje organizacija. Članovi komandi eta su l. Partije osim u Bravsku gdje je komandir nepartijac (kandidat je). Redovno se održavaju elijski sastanci prije i poslije akcije. Vojni ko stanje u I bataljonu je slabije (nekolike zasjede neuspjele), članovi štaba ne znaju pravi uzrok, vojni kadar u tom bataljonu nije na visini. Rukovode a uloga Partije je ostvarena na ovom terenu, ali kad bi došlo do promjene terena (stanja) ne znam da li bi tada imala rukovode u ulogu. Postoje etne radne konferencije, borci otvoreno istupaju i kritikuju ak i štab odreda. Sa automatskim oružjem rukuju članovi Partije ili SKOJ-evci. Rad sa kandidatima je pojedina an. Pojava pete kolone nema (bio je jedan slu aj). Traže se odsustva. Vršu vježbe bez pušaka (novomobilisani). Rad u pozadini (pomo seljacima u obradi zemlje je u saradnji sa N. O. odborima). Kolektivni život i svijest nije na zavidnom stupnju.

Drvarski NOP odred

Stanko: U odredu sam pre jedan mjesec dana. članova ;ma 32, jedinica 11. kandidata 20, skojevaca 78. Teoretska sposobnost članova razli ita. Postoji interesovanje u radu. Sastanci redovni, radni i teoretski. Prvi udarni bataljon i 5 eta (sa Petrova kom etom). Obrazovan je novi bataljon na grahovskom sektoru (sada ima jednu etu). Mislimo formirati jednu etu na biha kom sektoru, stvoriti novi bataljon, vakufski. Politi ki rad je razli it. Jedan dio ljudi jesu bolesnici i ranjenici, drugi dio dezerteri iz drugih brigada, tre i dio koji se izvla e iz vojske. Borbenost i politiki ko stanje udarnog bataljona je dobro. Udarni bataljon bez dva člana štaba. Nema komandanta i zamj. polkoma. Rad politiki kih komesara nije bio organizovan. Politi ko stanje je na srednjem stepenu . . . Vojni ka sposob-

nost: borbenost je prili na, dok kod jednih eta je slabija. Osjetila se je potreba podizanja bolni kog kadra. Rad SKOJ-a nije se osjetio kako treba, a i sam OK nije nam ukazivao pomo . Postoji komitet SKOJ-a, samo nije u vrš en. Nismo imali dovoljan broj u sanitetu ali održava se kurs pa e nam to mnogo pomo i. Bolnica ima jednu part, jedinicu, i jedan aktiv sa 8 lanova SKOJ-a. Rad dobar, ljekar prili an. Narod posje uje bolnicu. Rad u pozadini nije dobar. Kulturni rad nije najbolji, osim u udarnom bataljonu. Nepismenost je mala, 5%. Odnos boraca prema starješinama je dobar, u I eti je komandir ispaio kaplarski. U štabu je odnos dobar, zamj. komandanta je dobar. Politkom mlad, radi. Referent saniteta nije partijac, intendant je u štabskoj eliji. Obavještajna nije dobra. Radimo na organizaciji kurseva za polkomesare. Oskudica u polkomesarima. OK nije obilazio naše part, organizacije. Materijala nemamo ni za Partiju ni za SKOJ. Brojno stanje u odred u je po spisku 431, na licu 353. Kolektivna svijest nije se do sada ispoljila. Najbolja je drvarska eta, a prekajska je najslabija. ...

3) Zadaci

Iz izvještaja brigade i odreda vidi se da u našem radu ima krupnih nedostataka i propusta koji se moraju našim radom otkloniti. Kao najvažniji i temeljni zadaci pred našu part, organizaciju postavljaju se:

1) Snalažljivost i elasti nost part, organizacija, a naro ito kad se ima u vidu brzi razvoj doga aja koji se odvija u svijetu i kod nas.

2) Osigurati u potpunosti rukovode u ulogu Partije na svim pitanjima naše jedinice.

3) Pred našu part, organizaciju postavlja se što prije pristupanje uzdizanju kadrova i politi ko-teoretsko osposobljavanje svih lanova Partije i to putem što obilatije pomo i viših rukovodilaca nižim i stvaranjem nižih i viših kurseva. Osnov za izu avanje treba da bude Istorija SKP(b) i ostali raspoloživi materijal.

4) Veliki nedostatak u našim jedinicama je vojni sektor rada i to se pitanje posmatra jednostrano. Naš zadatak je da kroz part, organizaciju provu emo i produbimo vojni ko osposobljavanje svih naših boraca i rukovodilaca. To se isto tako može posti i kroz kurseve i obilatu pomo vojni kin rukovodilaca nižem komandnom kadru. Osposobiti desetare i vodnike. -razviti kod njih samoinicijativu to je problem naših part, organizacija.

5) Pitanje mobilizacije pred našu diviziju postavlja se kao važno pitanje, a naro ito kada se ima u vidu da ni jedna naša brigada, pa ni odred nisu zadovoljili u tom pogledu. Na odre-

dima se sada postavlja da popunjavaju svoje jedinice što brže, a ne mjesecima kao do sada, da stvaraju zdrava jezgra, koja će poslužiti kao popuna brigadama. U vezi s tim pred nas se postavlja i pitanje prerastanja naše vojske u moderniju vojsku (pionirski vodovi, vodovi za vezu itd.). Pred odrede se isto tako postavlja pitanje njihovog prerastanja u pokretne jedinice, prerastanja u brigade i odvajanja od njihovih sektora rada.

6) Pitanju ta nosti i vojni koj disciplini mora se posvetiti ve a pažnja, a to se može posti i samo kroz ja i politi ki rad kod svih boraca i uzdizanje svijesti do tog stepena da sami osjete potrebu ve e strojne discipline. Treba voditi ra una o izvještajima, raportima, o vremenskom ta nom ispunjenju zadataka, a to naro ito važi za našu diviziju koja ima još karakter nepokretne jedinice i zahvatanja velikog sektora.

7) Pred nas se postavlja, što je bio do sada nedostatak, povezivanje sa part, organizacijama na terenu i puna saradnja sa N.O. odborima, AFZ-eom, omladinskim organizacijama i¹⁵

8) Pitanju saniteta, ob. službe i intendature posvetiti punu pažnju preko part, organizacija i dati joj ono mjesto koje ona mora da ima u jednoj modernoj vojsci. To treba riješiti na taj na in što e se na tim mjestima postaviti odgovorni drugovi koji imaju osje aj odgovornosti.

9) Politi ki rad izdi i kroz kurseve, kroz osamostaljenja vodnih delegata i kroz živ politi ki rad, a ne kroz kruto šabloniranje, kako je to odcma eno u nekim jedinicama.

10) Po pitanju kulturno-prosvjetnog rada moglo se više u initi iako je napravljen korak naprijed, a naro ito se je pokazalo dopisništvo kao vrlo slabo u svim jedinicama.

11) Treba prekinuti sa birokratizmom koji se po malo uvriježio u nekim jedinicama, a koji može imati vrlo štetnih posljedica po naš dalji rad.

Pored osnovnih i temeljnih zadataka naše part, organizacije postavljen je i niz manjih pitanja, koja su i riješena na diviz. komitetu. Isto tako postavljena je kao zadatak poja ana i obilnija pomo Partije SKOJ-u i shvatanje SKOJ-a ne samo kao rezervoara partijskog nego i rezervoara polit, rukovodilaca i vojni kih. Konstatovano je da pojedini rukovodioci nemaju dovoljno uvida u svojoj organizaciji (Drvarski odred). Da se ne održavaju dovoljno zborovi (X brigada), da u nekim brigadama preovla uje lokalizam i slaba pokretnost (VI brigada).

Riješeno je da se drug Ratko Novakovi , polkom jednog bataljona VIII brigade, uputi za polkoma VI brigade, da se referent saniteta Buki uputi VI brigadi i još neki drugovi iz VIII brigade da se daju odredu za kulturno-prosvjetni rad.

¹⁵ Tako u originalu.

Podgrme ki odred nije dao ljudstvo VIII brigadi i pored nekoliko zahtjeva. To mora odmah uiniti. Da se bolesnicima pokloni ve a pažnja i da se orijentišu na upute divizis. saniteta.

Da svi lanovi štaba budu upoznati sa direktivama ob. službe, saniteta, intendanture, a ne kako je to do sada bilo da pojedini lanovi brigada i odreda nemaju uvida u tim pitanjima. Da pojedine partij, organizacije osposobe iz svojih oorganizacija ljude za rukovodioce a ne da traže od drugih.

Sem ovih riješeno je još mnogo sitnih pitanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 28 jula 1943 god.

Sekretar diviz. komiteta IV
NOU divizije:
Bl.¹⁶ uri i

BR. 9

**DIREKTIVA POLITI KOG KOMESARA 2. PROLETERSKE
DIVIZIJE OD 19. JULA 1943. POLITI KIM KOMESARIMA
BRIGADA DA POJA AJU POLITI KI RAD U JEDINICAMA¹**

**POLITKOMESARIMA II PROLETERSKE, IV PROLETERSKE,
I i II DALMATINSKE I V CRNOGORSKE UDARNA BRIGADE**

Dragi drugovi.

Današnja sovjetska protivofanziva došla je u jednom naglom obrtu i kao snažni odgovor na dugo pripremanu nema ku ofanzivu. Ona je izraz odnosa snaga Crvene armije i nema ke vojske. Ona istovremeno svedo i o velikoj i neizmernoj snazi Sovjetskog Saveza i njegove armije, kao, s druge strane, i slabosti nema ke vojske koje su se javile kao posledice opšteg stanja u svetu i položaj nema kog imperijalizma u me unarodnim odnosima.

Iskrcavanje saveznika na Siciliju tako e je jedan krupan korak ka pobedi nad fašisti kim imperijalizmom i svedo i o rešenosti saveznika da idu iskreno i pošteno do kraja u borbi zajedno sa Sovjetskim Savezom protiv nema kog osvaja kog imperijalizma — do njegovog definitivnog obaranja kao glavnog nosioca i organizatora svetske reakcije.

¹⁴ Blažo

¹ Kopija originala (pisana na mašini, irilicom) u Arhivu V.M., reg. br. 2—1/6, k. 731.

I kontraofanziva Crvene armije i iskrcavanje saveznika na Siciliju izazivaju i izazva e krupne vojni ke i politi ke promene u ratuju im strankama kod porobljenih naroda Evrope, kao i u itavom svetu. Odnosi snaga menjaju se. Snage antifašizma razvijaju se i ja aju i taj njihov porast bi e ubrzan za nas još sada i nepredvi enim okolnostima (odnos malih država prema nema kom imperijalizmu, suprotnosti izme u nema kog i italijanskog imperijalizma, posledice koje proisti u iz izolacije nema kog imperijalizma itd.), dok se na drugoj strani snage nema kog imperijalizma odnosno fašisti ke snage svakim danom sve osetnije izoluju i slabe.

Vrlo je verovatno da e u najskorijoj budu nosti do i do vojni kog i politi kog sloma italijanskog fašizma, što e sa svoje strane izazvati niz politi kih promena u Evropi a specijalno na Balkanu, a za nas najvažnije u Jugoslaviji. Slom italijanskog fašizma otvori e široke mogu nosti aktivizacije narodnih masa u porobljenoj Evropi — narodni ustanci — i narodi e i i ka preuzimanju vlasti u svoje ruke.

Dakle, mi idemo u susret krupnim me unarodnim doga ajima koji sa sobom nose poraz fašizma i time stvaraju otvorene politi ke mogu nosti za rad sviju klasa i demokratskih partija kao i svakog borca oslobodila ke vojske.

Svaka klasa i partija odredila je svoj stav prema sadašnjoj situaciji i prema doga ajima koji nam idu u susret. I naša Partija. kao i celokupna vojska ima jasan i nedvosmislen stav — borba protiv okupatora i svih njegovih satelita do kona nog istrebljenja i do pune pobede narodne demokratije u Jugoslaviji.

Mi imamo jasnu liniju, liniju koja je proverena i dokazana u toku dvogodišnje borbe protiv okupatora i njegovih slugu, ali ta naša linija može se sada pretvoriti u mrtvo slovo ako joj ne damo punu životnu snagu kroz politi ki rad, kroz politi ku borbu u narodu, kroz borbu za rešavanje opštenarodnih stvari. Mi ne smemo dozvoliti da se doga aji razvijaju mimo i pored nas. Mi moramo u doga ajima i u njihovom razvitku aktivno sudelovati i pripremati objektivne uslove koji e odre ivati tok doga aja na liniji aktivne borbe svih narodnih masa zemlje Jugoslavije protiv fašizma — za punu demokratiju i narodnu vlast u Jugoslaviji.

Drugovi, mi konstatujemo da se je kod naših boraca osetila izvesna stagnacija u politi kom razmišljanju i interesovanju o me unarodnim i unutrašnjim politi kim problemima. To dolazi usled toga što naši borci ne ocenjuju pravilno svoje mesto u sklopu tih opštih i posebnih doga aja, niti su svesni svoje asne uloge koju su zaslužili i koju im je dala Partija i narod. Nisu svesni te injenice da je njihova uloga u rešavanju unu-

tražnjih problema odlučuju a, tj. da su oni ti ljudi koji su u prvom redu pozvani da uti u na događaje, da rešavaju sve narodne probleme i da sačinjavaju stub i naslon na kome se zida i na kome se ozidati narodna vlast u zemljama Jugoslavije.

U našim brigadama ishrana je postala centralni problem oko koga se vrti celokupni život naših brigada. Misli naših boraca i rukovodilaca uglavnom su apsorbovane, u ovim prilikama. tim za nas sporednim problemom, problemom koji nas odvaja od razmišljanja i rada o drugim prvorazrednim stvarima, koje su za nas faktički od životnog značaja i njihovim rešavanjem se rešava suština svih problema od interesa za nas i nar. osi. borbu. Na taj način nam se zatvara vidokrug i perspektiva razvitka naše narodnih političkih i društvenih problema. Usled zatvaranja te perspektive mi se odvajamo od svakodnevnih praktično-političkih problema i ne rešavamo ih. To sve skupa slabi našu borbu i potkopava životnu snagu naše ideje.

Ta stagnacija u razmišljanjima može da se pretvori u krizu, ako se blagovremeno i efikasno ne interveniše. jer ta kriza kao i svaka kriza može da donese niz štetnih posledica koje bi ugrozile plodove naše dvogodišnje teške i krvave borbe.

Da bi naše brigade i dalje ostale krupan politički faktor u zemlji i da bi naši borci odgovorili zadacima koji se pred njih neposredno postavljaju, politički rukovodioci obavezni su da nam u ovom slučaju omoguće pravilan izlaz iz ovog političko-psihološkog stanja u brigadama. Dužni su da probude i razviju interesovanje o svim političkim i društvenim problemima koji su od životnog interesa za svakog našeg borca nar. osi. borbe.

Da bi probudili politički život u brigadama i da bi se razvila diskusija i interesovanje kod pojedinaca o svetskim i domaćim događajima, nužno je, po našem mišljenju, poduzeti sledeće mere:

1. — Kod svakog borca naših brigada razviti svest o dužnostima i odgovornosti o svim njegovim postupcima kao borca nar. osi. borbe, o njegovim obavezama i zadacima koje je on dužan da rešava kao borac nar. osi. vojske.

Kad svaki borac bude u punoj meri svestan svog položaja kao vojnika i političkog radnika — jer je on član političke vojske — onda će iz toga saznanja proisteci i kao prirodna posledica interesovanje o svetskim i domaćim problemima, o odnosu prema stanovništvu, prema narodnoj imovini itd.

Ako uspejemo da kod svakog borca razvijemo saznanje o njegovom značenju i ulozi, onda ćemo kroz to uspeti da otklonimo sve negativne pojave koje se dešavaju u našim brigadama. Sve dok to ne rešimo, mi ćemo tapkati na istom mestu i bićemo u permanentnoj političkoj i duhovnoj Krizi.

4. - Наши политички rukovodnici kao i svi borci treba da budu vesni te namere, da mi možemo i moramo uticati na tom međunarodnih doveđaju u svet, a u našoj zemlji odlučivati o staju stvari. Ako mi budemo polazili od toga stanovišta, da ne se stvari razvijati po nekim "prirodnim" zakonima, nezavisno od nas, bez obzira šta mi radimo, onda mi time činimo uslugu međunarodnoj reakciji, unutrašnji reakcionarni snagama u našoj zemlji i dovodimo u pitanje veš sazrele plodove i uspeh naše borbe. Sa ovim tim postajemo sporadna politička i vojnička snaga koja se, gotovo, ne bi uzimala u obzir prilikom rešavanja narodnih problema za koje smo se borili i danas se borimo i za koje ćemo se boriti do konačne pobede.

Politički komesari i ostali politički rukovodnici dužni su da схватају реалност проблема којима се боре у овој земљи и да размишљају о свим стварима које спутавају живот наших бораца и да из тога, уз примајући у свог писма извану конкретне закључке које ће истовремено наметати и задатке са којима треба упознати све борце наших јединица.

Ово могу учинити преко четних и батаљонских конференција које ће бити посвећене специјално овим проблемима који су у плану постављени. Из тих четних и батаљонских конференција треба да регулира бригадна конференција која треба да озвучи своју манифестацију духом у циљу преративне политичког стања у бригади и да та бриадна конференција озвучи своју нареду борбе против апатичности, учиности и других негативности које се осећају код наших бораца.

Бриадне конференције треба одржати после претходне припреме по батаљонима у што краћем времену чим то дозвољавајућа ситуација, да ми ћемо са своје стране учинити распоредом бригаде да се те конференције одрже у што краћем времену.

Politički komesari батаљона и бригаде непосредно ће известити политичког комесара Дивизије о одржаним конференцијма, току тих конференција као и о томе шта најбоље интересује наше борце у садашњој ситуацији, да би у споразуму са политичким комесарима и осталим rukovodnicima могли преузме одлучивања.

С другорок и поздравом
Смрт фашизму - Слобода народу.

19. јула 1943 год.

Politički komesar
II Пролетарске Дивизије,
Литер Дакли, с.р.

Број: 2-1/6
М: 1/31

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 9.

2. — Razvijanje svesti o značaju i ulozi koju ima i treba da ima svaki borac postiže se kroz politički rad — kroz svakodnevnu diskusiju o dnevnim i političkim problemima iz meunarodnog i unutrašnjeg života.

Danas se u svetu dešavaju krupni vojni događaji — ofanziva Crvene armije, iskrcavanje saveznika na Siciliju, a samim tim i krupne političke promene, pa u svim slobodnog vremena politički rukovodioci imaju prilike da razviju diskusiju o pojedinim problemima i kroz to da probude interesovanje boraca o političkim problemima.

Kada se tom poslu pristupi sa ozbiljnošću, onda etne i bataljonske konferencije neće biti više mrtvi skupovi nego stvarna žarišta političkog života naših jedinica.

3. — Politički rukovodioci dužni su: da u okviru ovoga pisma, koje je opšteg karaktera, razviju kampanju za živ politički život u brigadama, da vrše svakodnevnu mobilizaciju o aktuelnim političkim problemima, kako naši borci ne bi bili, ne samo iznenađeni od razvitka događaja u svetu i kod nas, nego naprotiv, osposobljeni da predviđaju tok događaja u svetu i kod nas i da kao takvi pravilno reaguju na sve te događaje koji se odigravaju i budu odigravali na meunarodnoj političkoj sceni.

Dalje, mi moramo naše borce politički osposobiti da se snalaze u svim situacijama bez obzira na njihovu komplikovanost i da sve situacije kao i promene pravilno rešavaju na liniji opšte borbe protiv fašizma, na liniji nacionalnih sloboda i pune demokratije.

4.— Naši politički rukovodioci kao i svi borci treba da budu svesni te činjenice da mi možemo i moramo uticati na tok meunarodnih događaja u svetu, a u našoj zemlji odlučivati o stanju stvari. Ako mi budemo polazili od toga stanovišta da se stvari razvijaju po nekim „prirodnim“ zakonima, nezavisno od nas, bez obzira šta mi radili, onda mi time činimo uslugu meunarodnoj reakciji, unutrašnjim reakcionarnim snagama u našoj zemlji i dovodimo u pitanje veštaze i plodove i ishod naše borbe. Samim tim postajemo sporedna politička i vojnička snaga koja se gotovo ne bi uzimala u obzir prilikom rešavanja narodnih problema za koje smo se borili i danas se borimo i za koje ćemo se boriti do konačne pobede.

Politički komesari i ostali politički rukovodioci dužni su da shvate ozbiljnost problema koji se tretiraju u ovom pismu i da razmisle o svim stvarima koje sputavaju misao i život naših boraca i da iz toga, uz pripomoć ovog pisma, izvuku konkretne zaključke koji će istovremeno nametati i zadatke sa kojima treba upoznati sve borce naših jedinica.

Ovo mogu učiniti preko etničkih i bataljonskih konferencija koje će biti posvećene specijalno ovim problemima koji su u

pismu postavljeni. Iz tih etnih i bataljonskih konferencija treba da rezultira brigadna konferencija koja treba da označi i snažnu manifestaciju duhova u cilju prekretnice političkog stanja u brigadama i da ta brigadna konferencija označi i opštu navalu borbe protiv zatupljenosti, u malosti i drugih negativnosti koje se osećaju kod naših boraca.

Brigadne konferencije treba održati posle prethodne pripreme po bataljonima u što kraćem vremenu i što to dozvoli vojnička situacija, a mi ćemo sa svoje strane uiniti rasporedom brigada da se te konferencije održe u što kraćem vremenu.

Politički komesari bataljona i brigada neposredno će izvesti političkog komesara Divizije o održanim konferencijama, toku tih konferencija kao i o tome šta najviše interesuje naše borce u sadašnjoj situaciji, da bi u sporazumu sa političkim komesarima i ostalim rukovodiocima mogao preduzeti potrebne mere za što bržu i efikasniju pomoć nižim političkim rukovodiocima.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NAHODU!

19. jula 1943 god.

Politički komesar
II Prol. Divizije,
Mitar Baki, s. r.

BR. 10

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE VOJNOTEHNIČKE RADIONICE BROJ I OD 31. JULA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

**PARTIJSKA JEDINICA
VOJNO-TEHNIČKE RADIONE BROJ I
HRVATSKE**

31/VII 1943

Izveštaj Part, jedinice broj I

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE**

Rad u radioni

Koncem mjeseca juna dobili smo nare enje, da što hitnije preselimo našu radionu na ovo mjesto.² Prema tome odmah se pristupilo radu. Ali iskrsli su mnogi problemi, naprimjer seljenje, prevoz mašina i alata, postavljanje nove radione, onda osnivanje kuhinje i prostorija za rad i spavanje. Ali zahvaljuju i našoj vojni koj i partijskoj disciplini mi smo ipak brzo savladali postavljene zadatke. Izvršeno je postavljanje nove radione. Tako er u novoj postavljenoj radioni imamo mnogo bolje uslove za rad nego u staroj radioni, prvo, izmijenili smo naš pogon umjesto motora dosada, dobili smo parnu mašinu za pogon tako er i u prostorijama ne oskudjevamo kao što je to bilo do sada. Što se ti e samog personalnog sastava, odnosno stru ne sposobnosti naših radnika tako er smo napravili i u tom pogledu izmjena, tako da smo neke drugove dah na one dužnosti za koje oni specijalno odgovaraju, a na njihova mjesta dobili smo nove drugove koji ipak bolje odgovaraju na dotinim dužnostima. Tako er imamo veliku olakšicu u samom dopremanju materijala kao i sljedovanja, od ega zavisi naš svakodnevni rad. Ovdje nam se tako er olakšava prehrana iz razloga što su nam bliže sela pa emo bar redovito mo i dobiti mlijeko, koje se i ini.

Ta an broj radnika iznosi 70. me u kojima ima i neki broj pomo nih nekvalifikovanih radnika, bez kojih tako er ne možemo biti. Kroz samo seljenje i postavljanje nove radione mi nismo ni dana stali proizvodnjom i produktivnim radom svih onih poslova koji su se mogli bez mašina svršiti. Dakle, svi gore

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-3/324—326.

- Radionica se nalazila u Lici.

navedeni dobri oslovi u novonaseljenoj radioni bezuslovno e poja ati našu proizvodnju i produkciju a za im naravski mi idemo.

Partiski rad i organizacione pripreme Part, jedinice

Dana 8 (VII) o.g. naš dotadašnji sekretar Part, jedinice dobio je nare enje da preuzme dužnost na novom sektoru i to u T.O. G.Š.H.⁵ Naravski palo nam je u dužnost biranje novog sekretara, koju smo stvar odmah i riješili na konferenciji Part. jedinice. Naš dotadašnji sekretar poznavaju i sve drugove naše jedinice dao je predlog za izbor novog sekretara, predlog sekretara jedinice je primljen jednoglasno i izabran je za novog sekretara Part, jedinice drug Tu en Tuna. Poslije kratkog vremena tako er novoizabrani sekretar dobio je nare enje da ode na novu dužnost, isti drug primio je dužnost u kulturno-prosvjetnoj grupi pri G.Š.H. Naravski opet smo morali provesti biranje novog sekretara kao i delegata grupa. Dotadašnji sekretar naše jedinice drug Tuna dobro poznavaju i sve drugove naše jedinice dao je predlog za novoizabranog sekretara, isti predlog je prihvatila cijela jedinica te za novog sekretara izabran je drug Drakuli Veljko. Dakle, drugovi sa ovim sam vas htio upoznati sa ve im organizacionim promjenama u radioni kao i u Part, jedinici.

Partijski rad elije

Moram da naglasim da se naša jedinica mnogo bavi pitanjima same radione i rada u radioni jer to je glavno i najvažnije pitanje naše jedinice, to je naš najvažniji sektor kojem se mora posvetiti još ve a pažnja nego dosad jer sada imademo zato mogu nosti, kako sam to i napred naveo.

Tako er naša jedinica ne izostavlja ni teoretsko izgra ivanje. Kako radni tako i teoretski sastanci sa kandidatima redovito se održavaju, na svim sastancima redovito se prou ava naša štampa, nove direktive od ve ih foruma taKo er i sva ostala štampa koja je izdata za šire mase. Osim prou avanja materijala o liniji N.O.B, i novih direktiva, tako er prou avamo marksisti ko-lenjmisti ki materijal, ali ne u onolikoj mjeri koliko bi to trebalo. Mogu naglasiti da smo prije 2 mjeseca održali jedan niži partijski kurs ali na žalost nismo ga mogli sasvim završiti onako kako je to bilo predvi eno a mislim da ste i vi o tome još unapred obavješteni. Mislim da e se ubudu e posvetiti još ve a pažnja izgradnji partiskog kadra kao što to naglašavaju nove direktive.

⁵ Tehni ki odsek Glavnog štaba Hrvatske

Politi ka situacija

Što se ti e politike situacije u samoj radionici može se zaključiti da se u ranije vrijeme baš poslije preseljenja naše radionice i poslije ve ih političkih i vojnih događaja političko stanje znatno popravilo, a koje i prije nije bilo loše. Tu ih ili reakcionarnih elemenata ne pokazuje se, baš pred neko vrijeme suzbili smo i potpuno raskrinkali jednu malu grupicu koja se pojavila kao reakcionarna i šovinistička, ali, kako sam naveo, sa tom smo brzo likvidirali i isti se slučaj nije više pojavio.

Organizaciono pitanje Part, jedinice

Naša jedinica ima ili broji etnaest drugova. Nacionalni sastav osam Hrvata i šest Srba. Socijalni sastav uglavnom radnici. Tako er naša jedinica podijeljena je na dvije grupe iz razloga pošto se rad u radionici vrši u dvije smjene, dovedilo bi do kočenja rada u radionici i tada bi imah svi sastanak u isto vrijeme, prema potrebama mi smo i tako postavili naravski kada koja smjena ne radi onda iskorištava slobodno vrijeme za sastanke. Što se ti e ta nosti dolazanja drugova na sastanke ipak je relativno dobro. Jedno se može naglasiti da do danas se nije pokazala onolika volja za rad koliko bi to trebalo. Kritika, samokritika razvija se prilično dobro, naročito u zadnje vrijeme pošto se jedinica uvjerila da je to jedini put sa kojim ćemo ukloniti naše greške i slabu aktivnost. Tako kr svi članovi jedinice zaduženi su osim rada u radionici, odnosno po svojoj struci, i sa partijskom dužnosti, naprimjer svaki drug zadužen je po pojedinom sektoru rada.

Rad sa kandidatima

U našoj radionici postoji kandidatska grupa sa sedam članova grupe. Nacionalni sastav — tri Hrvata, tri Srbina i jedan Slovenac. SOC.⁴ sastav uglavnom radnici. Teoretske sastanke održavamo zajedno, odnosno članovi Part, jedinice prisustvuju redovito na kandidatskim sastancima. Tako er i kandidati kao i članovi Part, jedinice podijeljeni su na dvije grupe radi uspješnijeg rada. Kandidati su tako er zaduženi po sektorima kao i članovi Part, jedinice i pokazali su se prilično dobri na izvršenju zadataka.

Omladinske organizacije

U našoj radionici postoji Skojevska grupa sa 11 članova. Nacionalni sastav etiri Hrvata i devet Srba. Socijalni sastav uglav-

⁴ Socijalni

nom radnici. Skojevska grupa u našoj radioni vrsto je organizirana i prili no naoružana revolucionarnom teorijom, ali potrebno je jedno naglasiti, baš samoj Skojevskoj grupi posvećena je velika pažnja od strane Part, jedinice, tako er je zadužen jedan drug iz Part, jedinice koji stalno radi na tom polju.

Agitprop

U samoj radioni organiziran je kulturno-prosvjetni odbor u kojem se nalazi jedan drug koji je zadužen za dopisni ku službu. Može se re i da je taj odbor prili no aktivan jer pokraj zidnih novina isti odbor izdaje i dnevne najvažnije vijesti. Baš dopisni ka služba nije razvijena iz razloga što je u najskorije vrijeme pokrenuto to pitanje, ali nastoja emo kao i na svim poljima tako i na tome da ne ostanemo.

Ekonomsko stanje naše radione

Baš sa ekonomskim stanjem ne bih se mogao pohvaliti, kao ni jedna druga jedinica. Do danas nam je bilo jasno da se to loše stanje nije moglo popraviti pošto smo i imali našeg radioni kog intendanta pa nas je on stalno na vrijeme upoznao sa ekonomskim stanjem. Moram naglasiti jedno da se kod nas traži što ve i rad. što ve a produkcija, naravsiki ako je slaba ishrana to se ne može posti i kako se mish. Sto se ti e odje e, otkako je naša radiona osnovana nikad s odje om nismo ni prili no stajah, a kamoli da smo bili pristojno odjeveni, na e se kod nas drugova ve ina koji u istom odjelu rade i nose ga poslije radnog vremena i na razne mitinge kada se ide pitaju se drugovi šta e sada obu i. Mislim da nije potrebno naglašavati pojedinosti. Nego moje je mišljenje da naš najve i partijski forum C.K. K.P.H. poduzme neke mjere da bi se naše stanje ekonomsko poboljšalo kada danas ima za to mogu nosti, na taj e se na in poja ati naš produktivni politi ki rad.

Dragi drugovi, mislim da je sadržina ovog izvještaja prili no informativna, ah mislim da ima razloga pošto su se na našem sektoru izvršile krupnije izmjene kako u radionici tako i u samoj Part, jedinici. Dragi drugovi, molim vas da sve neispravnosti ovog izvještaja uo ite i na njih ukažete.

Sa komunisti kim i borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Drakuli Veljko

BR. 11

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE JUGOSLAVIJE ZA HRVATSKU OD JULA 1943. SVIM BRIGADNIM I BATALJONSKIM KOMITETIMA SKOJA U HRVATSKOJ¹

POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a
ZA HRVATSKU²

SVIM BRIGADNIM I BATALJONSKIM KOMITETIMA
SKOJ-a

Posljednjih nekoliko mjeseci pismo CK SKOJ-a „Organizacijama SKOJ-a u vojsci“³ pomoglo nam je mnogo u radu, koraknuli smo naprijed i postigli vidnih rezultata, ali mi još nismo izvršili sve zadatke koji stoje pred organizacijama SKOJ-a u vojsci. Još se uvijek u našoj vojsci pored svakodnevnog rada postavljaju kao glavni problemi:

1) Na in rukovo enja i politi ko d.elovanje rukovodstava i skojevaca me u ostalom omladinom, da ih politi ki i vojni ki osposobe i uporedo sa sobom povedu u borbu (na primjer stvarati takovo raspoloženje, da se za bombaše i juriša e ne javljaju s?mo najsvjesniji, ve sva omladina). U pojedinim se izvještajima javlja samo o skojevskoj organ'zaciji, a kako oni kao mladi komunisti rade među ostalem omladinom o tome se i ne piše. To se u budu e mora ispraviti, jer je mjesto mladih komunista me u masama omladine iz ijih se redova i regrutiraju skojevci, ako se svakodnevno radi s njima i upoznavaju se sa linijom naše Partije.

2) Sre ivanje organizacionog pitanja brigadnih i bataljonskih komiteta a naro ito skojevskih grupa (aktiva) i pravilna raspodjela po sektorima (prema sposobnostima pojedinaca), kako unutar komiteta, tako i kod skojevskih grupa, ravnomjerno razvijanje svih sektora rada. organizaciono i jedinstveno sprovo enje u život svih zadataka, to je jedan od važnih zadataka skojevske organizacije u vojsci, kome se do sada nije dovoljno posve ivalo pažnje.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd.

² Dokumentat verovatno poti e iz meseca jula 1943.

³ Verovatno se odnosi na instrukciju v^eütraInog komiteta Saveza komunisti ke omladine Jugoslavije od marta 1942 (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 19).

3) Treba podi i komunisti ku svijest kod skojevaca, da se osjete pravim mladim komunistima i da ne izgube perspektive u svim situacijama, te da se na taj na in stvori kod njih bolji osje aj odgovornosti i discipline.

4) Takmi enje je stvorilo polet kod omladine skoro u svim brigadama I Korpusa NOV Hrvatske, ali je to tek po etak i treba ga dalje razvijati i objavljevati po svim sektorima rada i neposrednim zadacima koji stoje pred nama. Takmi enje treba postati stalni sistem rada naših organizacija SKOJ-a u vojsci.

5) Skojevcu su se u vojsci nepravilno odnosili prema ostaloj omladini. Riješavali su sve probleme na vojni ki na in, a da nisu objašnjavali omladini što zna i biti narodni vojnik. Prema tome dužnost je svakog mladog komunista da pravilno pristupa omladini, bilo to u vojsci i na terenu, a naro ito u novooslobo enim selima i prema novomobiliziranim omladincima. Svi dosadašnji nedostaci skojevskih rukovodstava i organizacija Skoja u vojsci, bilo to po jednom ili po svim pitanjima rada, posljedice su prije spomenutih neriješenih pitanja, koja se moraju što brže riješiti i kona no u djelo sprovesti.

Nau iti se rukovoditi sa organizacijama takmi enjem i svim zadacima koji se postavljaju pred skojevske organizacije važan je zadatak. On zahtjeva vremena, ah ako se naši nikovodioci pozabave sa tim pitanjima i uvedu se u omladinski rad, sve se prepreke dadu prebroditi, nedostaci i pogreške ispraviti, a problemi i zadaci riješiti i ostvariti.

Porast antifašisti kih snaga u svijetu i njihova sve ja a i ja a borba približava pad fašizmu i dovodi kako u svijetu tako i u našoj zemlji sve reakcionarne klike u bezizlazan položaj. Stoga svi narodni neprijatelji sve se više ujedinjuju i na razne na ine rade da uguše Narodno-oslobodila ku borbu. S druge strane, naša NOV sa juna kom borbom dobiva sve ve i ugled i postaje cd me unarodnog zna aja. U njezine redove stalno dolaze novi borci iz gradova i sela sa raznim politi kim nastrojenjima i esto puta sa nejasnim pojmovima o ciljevima naše borbe. Zbog toga se preko organizacije SKOJ-a u vojsci postavlja zadatak da još više poja aju politi ki rad me u omladinom, da na vrijeme upoznaju omladinu sa novonastalom situacijom i promjenama, da odmah odgovore na svaki pokušaj neprijatelja da omete našu borbu itd. To se može samo posti i sa neumornim objašnjavanjem omladini što ho e i namjeravaju razni izdajnici i podlaci, kao izdajni ka jugoslovenska vlada u Londonu, klika izdajni kog Ma ekovog vodstva HSS-a i njima sli ni. Naro ito treba obratiti pažnju novomobiliziranim omladincima, pravilno im pristupiti i objasniti cilj Narodno-oslobodila ke borbe. Svaku predstoje u borbu treba politi ki obja-

sniti, da omladina shvati od kolikog je to zna aja za oslobodjenje našeg naroda.

Jedan od neposrednih i najvažnijih zadataka, koji stoje pred našom vojskom i mladim narodom, jest pitanje žetve, koju tako er treba politički objasniti omladini, od kolikog je ona zna aja za daljnji razvoj Narodno-oslobodilačke borbe, a što bi značilo onda, kad bi taj mukotrpan trud našeg naroda opljačao kao ili uništio okupator i njegove slugu. Zadatak je organizacije SKOJ-a u vojsci da podigne moral kod boraca i takovu svijest da istraju u borbi za obranu žetve i razbiju paklene namjere okupatora. Žetva treba da bude jedno od glavnih pitanja po kome će se pokrenuti svi sektori rada SKOJ-a u vojsci.

Da bi izvršili ovaj zadatak naši se borci moraju vojnički usavršavati. Kulturno-prosvjetne grupe tako er treba aktivizirati po ovom pitanju, pronalaziti nove komade i pjesme u vezi sa žetvom i na taj način pojačati kulturno-prosvjetni rad i uiniti se prekretnica po ovom pitanju, jer su dosadašnji diletantski komadi i pjesme bili stalno isti i postajali dosadni omladini. Po pitanju žetve bit će naročito obavezno da se stvori što bolja veza sa organizacijama SKOJ-a i Ujedinjenog saveza na terenu, koja je do sada bila dosta slaba. Kod boraca treba stvoriti takovo raspoloženje i ljubav prema svome narodu, da oni uzmu sami srpove i kose u ruke i da pomognu narodu u izvršavanju poslova oko žetve kad je god to mogu. Izvršiti ovako značajan zadatak i preko njega uposliti sve borce i uvrstiti sve sektore rada u skojevsku organizaciju — eto to zna i rukovođenje SKOJ-a sa omladinom i sprovođenje linije naše Partije.

Svakodnevni zadatak svih naših rukovodstava jest organizacioni rad kojem se do sad posvećivala naročito slaba pažnja. Naši brigadni i bataljonski komiteti ne djeluju kao rukovodstva, a u međuvremenu svojih sastanaka ne održavaju veze između sebe. Slabo i neravnomjerno razvijaju rad po sektorima, a u nekim brigadama još se uvijek dešava da upisuju svu omladinu u SKOJ, bez obzira da li se ona pokazuje komunistička ili ne, ili se stvaraju neke pripremne grupe, kao tobože kandidati za SKOJ. Inicijativa za sprovođenje nekih zadataka stalno dolazi od Partije ili štabova, što je naravno i potrebno, ali bi trebala naša rukovodstva i organizacije SKOJ-a da sami predviđaju, koji bi zadatak trebao da se postavi i izvrši, npr. za jedno 15 dana i to po svim pitanjima rada.

Dakle, prema tome, skojevska rukovodstva moraju postati primjer točnosti, svijesti i discipline, i članovi imati i održavati svakodnevne veze između sebe preko pisama ili se ponekad sastajati i pored redovnih sastanaka, ako to služi ajno

iziskuje potreba. Organizacione zbrke treba ve jednom raš i stiti. U vojsci postoje brigadni i bataljonski komiteti SKOJ-a i osnovne skojevske grupe (aktivni) po etama u koje se primaju svi omladinci koji se sa svojim radom pokazuju mladim komunistima, prihva aju liniju naše Partije i sprovode je dosljedno u život. Raspodjela rada po sektorima unutar rukovodstava i skojevskih grupa omogu uje svakom rukovodiocu i skojevcu da se osposobljava i razvija inicijativu po svim pitanjima rada i zadacima koje treba u djelo sprovoditi.

Pored svakodnevnog štampovanja skojevska rukovodstva i grupe trebaju obavezno prou avati marksisti ko-lenjinisti ku literaturu. U budu e treba održavati barem jedanput nedjeljno teoretske sastanke, ili ako postoje mogu nosti više puta, jer ne obra ati pažnje našim mladim komunist:ma bio bi zlo in prema našoj organizaciji. Ukoliko ih bolje odgojimo u komunisti kom duhu i upoznamo ih sa linijom naše Partije, podi i e se disciplina i bolji osje aj odgovornosti kod svih mladih komunista.

Neke brigade ne šalju redovito izvještaje, ukoliko ih i pošalju oni su op eniti i stalno jednako pisani. Iz njih se ne vidi kakvu pomo rukovodstva daju skojevskim grupama i kako skojevska organizacija kao cjelina radi među ostalom omladinom. Dakle, izvještaji trebaju biti redoviti i konkretni. U svakom izvještaju treba da se vidi šta ima novoga od prošlog izvještaja, jesu li sprovedeni zadaci sa prošlog sastanka, kako se razvija rad po sektorima SKOJ-a u vojsci, kakve su nove politike i ostale pojave u radu, zatim koje su greške i nedostaci i šta se je poduzelo da se to ispravi i kona no riješi, kako rukovodstva i skojevske grupe organizaciono stoje i na koji na in djeluju me u omladinom, kakvi su se zadaci i plan rada postavili do idu eg sastanka itd. Eto, to su samo neka pitanja, kao primjedbe izvještajima. Naravski, ne treba se držati šablorski nekih pitanja rada, ako oni nisu aktuelni u nekoj brigadi. Važno je to, da izvještaj bude konkretan, da se iz njega vidi prava slika života, rada i borbe sve omladine iz jedne brigade ili bataljona. Izvještaj može biti isprepleten sa raznim statističkim podacima u radu i juna kim podvizima pojedinih skojevaca i omladinaca, koji se istaknu u borbi protiv okupatora i njegovih slugu.

Pisalo se ve nekoliko puta radi dopisa za našu omladinsku štampu, me utim oni se slabo šalju iz vojske, ih pak nikako. Ima sjajnih primjera o junaštvu pojedinaca ili itave ete. O tome svemu treba pisati i dopke slati Agitpropu Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku.

28. i 29. VI. t.g. održana je I Konferencija antifašisti ke omladine Hrvatske u oslobo enom gradu Oto cu. Na toj kon-

ferenciji sastali su se izabrani delegati omladine sa oslobo enog i neoslobo enog teritorija Hrvatske kao i delegati iz naše Narodno-oslobodilačke vojske. Tu je došlo do izražaja borbeno jedinstvo hrvatske i srpske omladine. Konferenciju kao takovu treba popularisati me u mladim borcima.

ttm[^]...

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pokrajinski komitet SKOJ-a
za Hrvatsku

BR. 12

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 12.
NOU BRIGADE OD 1. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE¹

**SEKRETAR
XII UDARNE BRIGADE N. O. V.
HRVATSKE**

1. kolovoza 1943.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

I. POLITIČKA SITUACIJA:

Naročito brzi razvoj političke situacije u svijetu pobudio je veliki interes kod naših boraca. Otvaranje južnog fronta na teritoriju Italije (Sicilija), njemačka ofanziva na Istočno bojištu, koja se pretvorila u kontraofanzivu Crvene armije, pad talijanskog fašizma na čelu sa Musolinijem, to je predmet razgovora partizana u maršu i na odmoru. Vijest o padu Musolinija stigla je baš u vrijeme kada se naša brigada nalazila na povratku iz Hrvatskog Zagorja.² Ta vijest je primljena u pokretu, dok su bataljoni prolazili u koloni pokraj radio-aparata, kojeg smo postavili, da bi mogli čuti vijesti. Kada je objavljena ta vijest nastao je urnebes. Partizani umorni od 12-satnog marša

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I. reg. br. H-5/61—62.

- Brigada je, u sastavu 12. divizije, u julu 1943. dejstvovala na području 2. operativne zone (vidi dok. br. 27 u ovoj knjizi, zatim tom V. knj. 16. dok. br. 99. knj. 17. dok. br. 31, 33, 71, 75, 83 i 84).

skakali su od radosti, kao kada su provalili zid na Lepoglavskoj kaznionici i oslobodili drugove robijaše.³

Svijest naših drugova baš tim događajima u svijetu u mnogome se podigla, što se moglo vidjeti na prolazu kroz sela Hrvatskog Zagorja, gdje su partizani u dodiru sa hrvatskim stanovništvom svuda tumačili ili političku situaciju. U Hrv. Zagorju, gdje nam je bio zadatak objasniti narodu liniju naše borbe protiv okupatora, pozvati narod u aktivnu borbu protiv okupatora i na taj način pojačati redove tamošnjeg partizanskog odreda, mi smo imali, što se tiče mobilizacije i dizanja naroda na ustanak, malo uspjeha. Naša brigada je mobilizirala svega oko 20 ljudi. Ali smo imali politički vrlo mnogo uspjeha i sada je pripremljen teren za mobilizaciju. Mi smo se nalazili u glavnom u onom djelu Hrvatske gdje narod još nikada nije vidio partizana i živio je od uticaja neprijateljske propagande, da mi Hrvate koljemo, ubijamo i činimo razna druga zverstva. Na prolazu naših bataljona kroz ta sela u prvo vrijeme narod je bježao i sakrivao se, ah kasnije, kada je vidio da mi nikoga ne diramo, e kao nas je na kapijama i sa znatiželjnim izrazom na licu promatrao nas. Partizani su se tu pokazali vrlo lijepo, prilazili su tim grupama i razgovarali sa ljudima, objašnjavajući im našu borbu. Uvečer smo nastojali održati miting, ali je to bilo vrlo teško i u rijetko kojem selu nam je to uspjelo. Mitinzi nisu uspjeli jer je narod vrlo teško dolazio na miting, bojeći se da ne bude poslije našeg odlaska radi toga uhapšen. Zato smo pristupili drugoj metodi rada i to na taj način, što se prilazilo pojedinačno po kućama, ih grupama ljudi gdje su se skupili. To se pokazalo najbolje i tu se pokazala svijest partizana na lijepoj visini. S time se uspjelo toliko da je taj siromašni narod nosio partizanima kada su prolazili kroz sela u košarama voće. Tako su naši partizani, koji su većinom Srbi, na ovom putu pokazali da je skovano bratstvo srpskog i hrvatskog naroda.

II. ORGANIZACIONO PITANJE:

Brojno stanje partijaca na ovom putovanju nije se povećalo, iz toga razloga, što se naše partijske organizacije još nisu saživjele sa tako brzim ratnim tempom.

³ Iz kaznionice u Lepoglavi zatvorenike je, 13. jula 1943. oslobodila 12. divizija, u sadejstvu sa Kalničkim NOP odredom. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 17. dok. br. 31, 33, 75, 86, 94 i 96).

Sadašnje brojno stanje partijaca je sljede e:

I bataljon	62	partijca	7	kandidata	270	boraca	na	licu
II	57	»	27	11	270	„	„	„
III	52	»	27	11	265	„	„	„
IV	54	n	12	11	230	„	„	„
Agitprop	4		3	11		„	„	„
Baca ki vod	3	»	4	11		li	li	a
Pionerska eta	3	)	–	„	60	„	„	„
Pri štabu brig.	4	jj	–	11		11	11	11
Stab brigade	5	n	–	li		11	91	11

Svega: 244 partijca 80 kandidata 1129 boraca na licu

Prema tome vidi se da se je na ovome putu brojno stanje smanjilo za 6 lanova, iako su primljeni još neki drugovi u partiju. U borbama su izba eni iz stroja: u I bataljonu 1 poginuo, a 5 je ranjeno; u II bataljonu 3 poginula i 5 ranjenih, u III bataljonu 2 poginula, 4 ranjena, u IV bataljonu 2 poginula i 3 ranjena te 5 nestalih.

Partijske jedinice za vrijeme marša preko Hrv. Zagorja radile su dosta slabo na organizacionom i politi ko-prosvjetnom radu. Partijske jedinice su prosje no održale po 4–5 sastanaka, i to po pitanjima koja su iskrsla na putu, zbog raznih grešaka i nedostataka vojnih i politi kih, dok sastanci za politi ku izgradnju uop e nisu održavani.

Partijska disciplina kod partijaca još nije na dobroj visini, to se osje a više kod rukovodilaca nego kod boraca, slu aj u štabu IV bataljona gdje treba ekati, kada se zakaže sastanak, po pola sata, pa i sat. Borbenost partijaca je najbolja u brigadi.

Sada poslije povratka u Bilo-goru dobilo se malo više vremena za rad i to vrijeme se do maksimuma iskorištava, i vidi se da je ovaj put pozitivno djelovao na daljnji rad i podizanje partijskog nivoa kod partijaca, a isto tako na tom putu su provjereni mnogi novi drugovi za ulazak u partiju.

III. POLITICKO-PROSVJETNI RAD:

Politi ko-prosvjetni rad u jedinicama bio je vrlo slab. Polit. komesari i polit, delegati bih su aktivniji u radu sa narodom, a rad u vojsci su pomalo zanemarili izgovaraju i se sa umornoš u partizana. Za vrijeme toga putovanja i borbi nije se izdavao brigadni list radi tehni kih nemogu nosti, ali radio-vijesti izdavale su se svakodnevno za vojsku i naro ito za na-

rod. Tako er je izdano 2 letka, 1 povodom podjele plijena iz Lepoglave narodu, što je naro ito lijepo odjeknulo u okolnim selima, i povodom strijeljanja jednog bandita HSS-ovca koji je pod krinkom partizana vršio plja ku u selima oko Lobora, što je tako er ostavilo dobar dojam, jer ga je prepoznao sam trgovac koji je oplja kan. Na mitinzima je istupio pjeva ki hor, ali na mitinzima je ipak najve e interesovanje kod naroda pobudila naša glazba.

Pisanje parola po selima imao je SKOJ i on je tu zadovoljio potpuno, po svim selima kroz koja smo prešli, cd ceste Križevci — Koprivnica pa do starog grada Trakoš ana i nazad, ispisane su parole masnim crvenim bojama. Zidne novine su se svuda izlagale, a najviše interesa su pobudile zidne novine koje prikazuju oslobo enje robijaša iz Lepoglave. Bataljonske zidne novine nisu izdane za to vrijeme ni jedne. Na polju nepismenosti nije se u inilo mnogo. Za cijelo to vrijeme nau- ili su pisati i itati svega 6 drugova. Me u narod je pedjeljena masa letaka i to deklaracija G.Š. i Z.A.V.N.O H-a hrvatskom i srpskom narodu, narodu Hrvatskog Zagorja i t.d. U glavnom u Hrvatskom Zagorju smo politi ki pripremili teren za mnogo bolji rad, ujedno je dobar odnos naroda prema nama pozitivno djelovao na naše borce.

IV. RAD PO VOJNOM SEKTORU:

Na putu koji smo prošli sreli smo se prvi put sa oružjem koje još nismo poznavali, a to su tenKovi od 10—15 tona sa automatskim topovima. Protiv tih tenkova smo se suprotstavili mitraljezima, bombama i flašama i nisu mogli da nas probiju. Ali kada su došli u ve em broju i po eli prelaziti preko polja, vinograda i plotova, to je naše borce malo zbunilo i pojavila se tendencija za povla enjem. Tako se desilo kod sela Kalnika gdje su prvi puta uspjeli tenkovi, pješadija (Nijemci) da razbiju naše položaje i prisile nas na povla enje.

Borbenost i moral drugova je dobar, jedino kod IV bataljona borbenost i moral je popustio. To je zbog toga što se u tome bataljonu još iz Moslavine nalazilo nekoliko vodnika, komandira te komesara i polit, delegata koji su bili panikeri, tako da su borci izgubili povjerenje u sposobnost svog rukovodstva i desilo se nekohko puta da se eta ili vod povukli bez nare enja. Vojni ki najbolje sada stoji I bataljon, u tom bataljonu su najbolji komandiri i uop e niži vojni kadar, što se može zahvaliti sre enosti štaba. U II i III bataljonu stanje je tako er zadovoljavaju e, dok sa IV bataljonom treba se malo više pozabaviti jer se sada u tome bataljonu po elo po-

javljivati dezerterstvo, tako da je u zadnje vrijeme dezertiralo 10 partizana. U samom bataljonu po elo se govoriti da je sada vrijeme da se oni vrate natrag u Moslavinu jer da su oni ve dcsta u brigadi, i sada treba da idu iz Moslavine drugi, a oni da se odmore. Mi smo poslali jednu patrolu u Moslavinu, koja e pokupiti sve te izbjeglice i vratiti ih u brigadu. Vojni ki rad sa jedinicama na tome putu nije te vršio radi stalnih pokreta i borbi, te držanje velikih dijelova bataljona na osiguranjima za vrijeme bivačovanja. Disciplina je popustila, a naro ito u III bataljonu ...

V. RAD SA OMLADINOM:

Brojno stanje SKOJ-a je sljede e:

I bataljon	47	skojevac	95	omladinaca
II „	56	„	100	
III „	47	„	90	
IV „	42	„	80	
Kuriri kod štaba brig.	5	„	—	„
Svega: 197 skojevac 365 omladinaca.				

Skoj na ovom putovanju tako er nije ispunio zadatke koji su pred njega postavljeni. U prvom redu, pred sam polazak u Zagorje napravljena je utakmica izme u skojevskih organizacija brigada i po tome nije ništa u injeno, sve dok se nismo vratili natrag do Bilo-gore gdje je to ponovno postavljeno pred skojevce i ve se po eo osje ati rad. Održani su sastanci sa svim bataljonskim rukovodstvima, na kojima u I i IV bataljonu sam sudjelovao i ja. te smo odredili plan za 10 dana, s time kada se taj ispuni da se izradi drugi za daljih 10 dana. Poslije tih sastanaka ovih dana vrvi od sastanaka po etama i još isti dan je održano nekoliko sastanaka po pitanju natjecanja.

Ina e skojevci kao pojedinci i na ovome putu su se isticah.

VI. POLITI KO-PROSVJETNI RAD U ELIJI:

Pred sve partijske jedinice postavljeno je da se proradi materijal za niži partijski kurs. U svim jedinicama prou ava se „U enje o Partiji i rad Partije u vojsci“, „Narodno-oslobodila ka vojska i partizanski odredi“. Na ovom putu radilo se vrlo malo, gotovo ništa, jedino što se itala dnevna štampa, kao što je radio-vijesti, „Naprijed“, „Vjesnik“ i t.d.

Sada nakon dolaska u Bilo-goru imade više mogu nosti za rad i postavilo se najstrože da se u roku od mjesec dana svrši materijal za niži partijski kurs. Jedino je nezgodno što nema dovoljno primjeraka pojedinih referata, to emo morati umnožiti u našem Agitpropu, koliko god bude tehni ki mogu e.

VII. RAD STABSKE ELIJE:

Rad jedinice štaba brigade zadovoljava. Partijnost kod svih drugova je dosta visoka i svaki daje od sebe sve da brigada bude što bolja ...

U štabu nam fali zamjenik komandanta brigade jer je dosadašnji prekomandovan u XVIII brigadu.

Takovo je otprilike stanje u brigadi.—

SEKRETAR:
Petar Car

BR. 13

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA SKOJA U 1. NOU BRIGADI 13. DIVIZIJE
OD 2. AVGUSTA 1943. GODINE¹

SOCIJALNI I NACIONALNI SASTAV SKOJ-a I UD. BRIG. XIII DIV.

Dne 2. VIII 43.

Bataljon	Četa	Brojno stanje	Broj			Narodnost				Socijal. stanje					Čin u vojsci			
			Po spisku	U rashodu	Na licu	Srba	Hrvata	Slovenaca	Ostalih	Sejaci	Radnici	Namještenici	Vojnici	Đaci i intelek.	Vojnika	Desetara	Pol. delegata vodnika	Ostali članovi
I batalj.			44	5	39	13	30	1		13	24	3		4	39	4	1	
II "			56	11	45	34	19	3		37	14	1		4	41	8	7	
III "			61	17	44	9	45	7		9	49			3	55	2	4	
IV "			58	9	49	20	31	7		35	18			5	54	2	2	
Ceta za vezu			16	5	11	7	9			4	9	1		2	10	3	2	1
Prateća četa			7	5	2	2	5			2	4			1	5	1		1
Kuriri			4		4	2	2			2	2				4			
Sanitet			7		7	1	6				7				6	1		
Ukupno			253	52	201	88	147	18		102	127	5		19	214	21	16	2

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/254.

BK. 14

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA LANOVA KOMUNISTI KE PARTIJE
U 2. BRIGADI 13. DIVIZIJE OD 3. AVGUSTA 1943. GODINE¹

SOCIJAL. I NACIONAL. SASTAV LANOVA PARTIJE U II BRIGADI

5. VIII 1943.²

Jedinica	Broj			Narodnost				Socijal. stanje					Cin u vojsci						Opaska	
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Srbi	Hrvati	Slovenci	Ostali	Seljaci	Radnici	Namještenici	Vojna lica	Đaka i intelektualaca	Vojnika	Desetara	Pol. del. vođnici	Komandiri i zamjenici	Komesari i zamjenici	Komandanti i zamjenici		Ostali
Stab brigade	9	1	8	1	6	1	1		4	1	1	3					3	3	3	
četa za vezu i prateća četa	24	3	21	6	18				20			4	9	1	6	4	1		2	
I bataljon	48	8	40	32	15	1		10	35			3	6	8	16	7	9	2		
II „	44	4	40	4	40				40	4			10	3	10	7	8	1	5	
III „	31	5	26	8	23			1	24	3		4	5	3	9	3	8	2	1	
Ukupno	156	21	135	51	102	2	1	11	123	8	1	14	30	15	41	21	29	8	11	

Dne 3. VIII 1943. g.

Sekretar
Vinko

¹ Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi mastilom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/272.

² Datum prijema pregleda u Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske.

BR. 15

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. BRIGADE 13. DIVIZIJE OD 3. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

SEKRETAR
II BRIGADE XIII DIVIZIJE NOV
HRVATSKE

5 VIII 1943.

Dne 3. augusta 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

U brigadi imade 16 partijskih jedinica, sa 156 lanova i 30 kandidata. U prošlom mjesecu primljeno je u Partiju 9 drugova, na rad na teren otišla su 3 druga, isklju enih nije bilo, u rashodu imade 21 lan i to na kursevima, u bolnici i ambulanti.

Partijska elija štaba brigade redovno održava sastanke, a prosvjetni sastanci održavaju se svakodnevno. Svi se problemi i planovi rješavaju zajedni ki u sporazumu i saglasnosti...

Partija kao cjelina mnogo se uzdigla u smislu rukovo enja u pojedinim našim jedinicama, a tako er je podignuta svijest : ve i interes i odgovornost za rad kod svakog partijca. elije u pojedinim etama, kao i bataljonski biro i mnogo se više snalaze i njihova se uloga osje a time. što uo avaju mnoge stvari i pojave i time što svoje zaklju ke i direktive prenašaju na komandni kadar ubje ivanjem i objašnjavanjem. Do sada to nije bilo uvijek slu aj, nego je redovno trebao biti neko prisutan od višeg foruma kod takvih slu ajeva.

U pogledu teoretskog izdizanja partijaca postignuti su tako er uspjesi naro ito time. što se prou ava uloga i zna aj K.P. u NOB, kona ni cilj naše Partije, a tako er je i objašnjavano zašto se danas bori Komunisti ka partija. Kod prou avanja uzeli smo „Uloga K.P. i radni ke klase u sistemu diktature proletarijata" i temeljito prou avanje direktivnih lanaka iz „Naprijed". Može se re i da su partijci upoznati sa linijom naše berbe, jer u zadnje vrijeme nema nekih slu ajeva zastranjivanja, osim što se pojavio u jednim džepnim novinama III bataljona jedan lanak pod naslovom „Radnici, složite se", kojega smo na cenzuri prije nego što su novine date na itanje uz potrebno objašnjenje izbacili. Rad na teoretskom izdizanju i dalje se nastavlja i to tako. što je dnevno osigurano vrijeme za rad i što se svaki dan unapred odredi što e se drugi dan raditi, tako da drugovi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5'270—272.

² Datum prijema dokumenta u CK KP Hrvatske.

možu pojedina no da itaju, a na zajedni kim sastancima se onda drže referati i diskusije po odre enim temama i sve se to upore uje sa situacijom i borbom kod nas. Kod izvjesnog broja drugova, naro ito kod komandira i komandanata, vidi se da nisu u potpunosti shvatili takav rad i da ga žele na razne na ine izbje i, ali i takve pojave nestaju, jer ih se stalno ubje- uje i ukazuje na potrebu i nužnost takvog rada.

Pored direktivnih lanaka iz „Naprijed“ i druge naše štampe ima se u odre enom planu proraditi i prou iti sve o Partiji, prou avanje druge i tre e glave Historije i iz Osnova lenjinizma „O Partiji“. Takav plan predvi en je za sve partijske jedinice za 15 dana. U planu rada za ovaj mjesec za sve partijske jedi- nice uzelo se je uzdizanje novih kadrova prema lanku iz „Na- prijed“, jer se kod nas pokazalo da ima još dosta dobrih dru- gova. kojima se nije posvetilo dovoljno pažnje, a imaju uslova da budu primljeni u K.P. Nadalje da bi se kod drugova postigla ve a partijnost i što prije otklonile greške kod pojedinaca posve- titi e se ve a pažnja samokritici i kritici, da se i to uvede kao nužno i da drugovi shvate potrebu i važnost iznašanja grešaka i mana i da se tim putem što prije odstrane.

Takmi enje i plan vojni ke i politi ke obuke pokazao je tokom prošlog mjeseca vrlo dobre rezultate i zbilja je pokre- nuo i oduševio za zdravu utakmicu sve drugove. Partijci naravno prednja e u svemu na taj na in, što se najprije s njima prora uju pojedine stvari, a onda sa svim partizanima, poslije toga opet partijci rade pojedina no sa drugovima koji su manje shvatih. Politi ki program o ZAVNOH-u i AVNOJ-u je savladan, ali još ve ina drugova nije shvatila bit i redovno znaju samo citate, te smo sada pristupili k tome da se svi izrazi u vezi sa tim protuma e, te da drugovi svojim jezikom govore o tim pro- blemima. Što se ti e vojni ke obuke ona za sada ima rezultate u tome, što je postignuta ve a disciplina, desetari i vodnici nau- ili su da komanduju i podigao im se autoritet. Taj planski rad nastavlja se i dalje prema programu, a koji je nadopunjen sa prou avanjem i shva anjem NOO-a iz „Naprijed“.

U brigadi imade 203 omladinca organizirana u Skoj i 161 neorganizirani omladinac. Rad Skoja krenuo je mnogo napred, od kako su drugovi partijci po eli shva ati važnost Skoja i pružati mu ve u pomo . Pokazalo se, da je u pojedinim etama bilo boljih neorganiziranih omladinaca nego skojevaca, te smo u tom pogledu tako er postavili zadatak, da se smjelije pri- stupi uvla enju mladih i odanih boraca u organizaciju. Ina e lanovi prednja e u takmi enju kod izvršavanja zadataka, izvi- anja. va enja mina. u estvuju u pisanju novina, diletantskim grupama itd. Za svakih 15 dana odre uje se program rada za sve aktive, kako u pogledu prakti nog rada, tako isto u pogledu

teoretske izgradnje. Za ovaj mjesec proučavati se „Kroz jedinstvo mladih u pobjedu“, rezolucija sa prve konferencije USAOH-a, Mladi komunisti i ostalu dnevnu štampu. Organizaciono pitanje Skoja je također riješeno po bataljonima, a sekretara brigadnog komiteta Skoja oslobodili smo dužnosti u etni, jer po prirodi posla ne može stati i na taj način moći pružiti veće pomoći. Sekretara brigadnog rukovodstva Skoja uvrstili smo u štabsku jedinicu brigade, pa kako po tome nemamo uputstva ni direktiva molimo vas da nas obavjestite je li to pravilno i kako se treba drukčije riješiti, ako nije pravilno.

Politička svijest partizana naročito se uzdigla planskim radom, kojim je obuhvaćen svaki u brigadi, te su se na taj način svi drugovi upoznali sa najmasovnijim problemima Narodno-oslobodilačke borbe, njenim dosadašnjim rezultatima i konačnim ciljevima. Sa svima partizanima proračunata je uloga i značaj K.P. u ovoj borbi, kao i konačni cilj K.P., tako da su došli do uvjerenja da se Partija istinski i dostojno bori za opće narodne interese. Bio je samo jedan slučaj, da je jedan partizan rekao, da mi danas na našem oslobođenom teritoriju rušimo kapitalistički sistem.

Zadnjih mjesec dana mi nismo imali borba, prema tomu se ne može borbenost ni ocjeniti, ali je volja za borbom i akcijama velika. Moral kod partizana je vrlo dobar, a to se dokazuje time. Što su drugovi stalno na položaju pod vrlo teškim uslovima ishrane, tako da je bilo slučajeva da su vojnici padali u nesvijest, ali nije bilo nikakvih težih prestupaka. Niti prekršaja discipline ili rovanjenja, osim nekoliko slučajeva dezertiranja u početku mjeseca. Dezerteri su bili dvojica drugova iz Primorja, koji su otišli svojim kućama da si nabave odjelo i cipele, i nakon nekoliko dana vratili su se u jedinice. Druga dvojica dezertera bili su iz Drežnice i to oni koji su se stalno izvlačili iz borbe, a bili su pod stražom dopremljeni u brigadu i odatle su drugi dan pobjegli u etnike. Odnos komandnog kadra i partizana obrnuto je dobar. Kulturno-prosvjetni rad odvija se vrlo dobro. Većina drugova sudjeluje u pisanju novina, u diletantskim grupama itd., a zainteresiranost i uspjesi su takvog rada vrlo veliki i to je već prešlo u dužnost svakog pojedinca.

Sanitetska služba funkcionira dobro, postavljeni su organizacioni temelji za pravilno funkcionisanje u borbi, ali to još nije provjereno, jer u zadnje vrijeme nismo učestvovali u borbama. Intendantura također dobro funkcionira. Dolazilo je u nekoliko navrata do nesporazuma između intendanta i drugova iz komande mjesta u Brinju, ali smo mi to riješili i ukoliko se pojavljuju kakve zategnutosti rješavamo ih na zajedničkim sastancima. Također je organizirana i dosta dobro funkcionira obavještajna i informativna služba. Uspostavljena je veza sa

neprijateljskim garnizonima i redovno smo obavještavani po svemu što se događa. Razorni rad nekih grupica ili pojedinaca nije primijećen u našim jedinicama.

U dogovoru sa drugovima iz terena organizirali smo stalni rad po pojedinim selima, time što naši drugovi svakodnevno idu na rad zajedno sa drugovima koji rade na terenu, te rade pojedinačno i skupno sa narodom. Takav rad pokazao je dosta lijepe rezultate i narod se sve više interesuje za našu borbu, pomaže partizane itd. S druge strane naši partizani pomažu narodu prilikom ubiranja žetve, dajemo im konje za vršidbu, naše diletantske grupe davale su nekoliko priredaba u Brinju, Stajnici i drugim selima, koje su bile svaki put sve više posjećene. Narod u Brinju i okolini naročito je dobro primio „Slobodni dom“, te je tako prilikom izlaska i tumačenja narodu došlo do izreke „E pa sad vidimo da nam vi ne možete uzeti sve i da se vi ne borite za komunizam“. Pored toga narod se sve više interesuje za ljude iz HSS-a, koji učestvuju u Narodno-oslobodilačkoj borbi, a to mi najviše koristimo u raskrinkavanju Mačekove klikve oko njega. Odlučili smo da od vremena do vremena održavamo konferencije naših drugova koji rade na terenu i drugova sa terena, tako da se otklone nedostaci rada i da se još više zajednički poradi na pridobijanju naroda za našu borbu. Naš jedan bataljon nalazi se oko Krivog Puta i tamo za sada nema nikakve organizacije, ali ima izgleda i mogućnosti da se i tamo uspostavi naročito s obzirom na novu situaciju, pa kako je to sektor O.K. za Primorje, to vas molimo da im skrenete pažnju, te da sa našim drugovima zajednički poradi na okupljanju tamošnjeg naroda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Vinko'

BR. 16

**IZVESTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. NOU
BRIGADE 13. DIVIZIJE OD 4. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹**

PARTIJSKI SEKRETAR
I UD. BRIGADE XIII DIVIZ. NOVH
4 avgusta 1943

5.VIII.1943

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dragi drugovi,

U našoj Brigadi spao je broj partijskih jedinica sa 22 na 21, jer se jedinica pri štabu I. bataljona razila zbog prekomande jednog druga. U tim jedinicama ima:

	po spisku	na licu	u rashodu
lanova KPH	225	181	41
kandidata KPH	38	32	6
lanova SKOJ-a	253	201	52
Svega	516	417	99

Partijske jedinice održavaju redovno radne sastanke kao i bataljonski biro. Održavaju se i esto vanredni sastanci da bi se direktive što hrže prenosile na vojnike. Još uvijek nisu dovoljno samostalni sekretari etnih jedinica, ne rješavaju na svoju inicijativu probleme preko organizacije. Još uvijek sve akcije Partije u bataljonu iniciraju sekretari bataljonskog biroa. Teoretski rad još uvijek ne zadovoljava. Prou ava se brošura Staljin: Partija i radni ka klasa u sistemu diktature proletarijata, ali zbog slabe teoretske spremre sekretara elija slabo su lanovi prou ili bit kako Partija rukovodi pa da onda znadu primjeniti i shvatiti na in rukovo enja u NOB. Mislimo da e se taj nedostatak uvelike ukloniti stalnim kursom pri Štabu Divizije. Prva grupa kursista (uglavnom sekretara elija) izi i e za 7 dana i odmah e nastaviti druga. Velik dio vremena posvetili su partijci, kandidati i skojevci prou avanju politi kog programa za mjesec jul.

SKOJ se malo više u vrstio, skojevci se osje aju kao lanovi vrste organizacije. Iste bolesti samo ja e djeluju kod SKOJ-a. Pro elnici skojevskih grupa su jako sirovi komunisti.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. H-5 251—253.

lanovi bataljonskih komiteta SKOJ-a obilaze ostale ete ali lanovi Brigadnog komiteta, osim sekretara, ne obilaze ostale bataljone. Pored svega toga velika je zasluga SKOJ-a što je uspjelo zainteresirati sve vojnike za natjecanje u izvršivanju pol. i voj. programa i što je taj program prili no ispunjen. Skojevcu su bili najmarljiviji u enici i vojnici.

Vojni ki rad se odvijao po planu koji je izdao Stab Divizije. Natjecanje je pomoglo da se za taj rad zainteresuju živo i vojnici i starješine. Naro ito su borci ozbiljno shvatili potrebu utvr ivanja (prave se dobri bunkeru). Borbi niie bilo osim što naš jedan bataljon vrši akcije u Primorju koje imaju pretežno politiki karakter. U tim borbama naro ito se istakla borbenost toga bataljona i zato je dobio nagradu (sliku druga Tite), za najve i rad i napredak u mjesecu julu izme u svih bataljona u našoj Diviziji. Obilujemo u vojni kom kadru (komandirima i vodnicima).

Politi ki se rad odvijao ovog mjeseca (jula) bolie nego prošlog. Plan je potpunije izvršen jer smo koristili iskustva iz prošlog planskog rada. O ZAVNOH-u i AVNOJ-u ima osnovne pojmove preko 70% vojnika. Zapazilo se da se je ovaj program više „bubao“ nego u io, zato je kao prva to ka politiki kog programa za mjesec avgust ostao i dalje zna aj ZAVNOH-a i NOO-a. Kao druga to ka programa je: NOB i razvoj me u narodne situacije. Ovom programu se odmah prišlo i radi se sve u duhu takmi enja. Takmi enje se opet provodi izme u bataljona naše Divizije.

Problem koji nas sad zaokuplja je pitanje Slovenaca iz Istre. Oni bi želili da se vrata u Istru, a neki su dezertirali. Oni tu želju motivišu tim, što im je obe ano da e oni samo kratko vrijeme biti ovdje i da e se naoružani vratiti u istarske partizanske jedinice, tim što su poderani (slabo obu eni) i si. Naša krivica je što smo im malo pažnje poklanjali, nije ih se dovoljno unapre ivalo u starješinsk' kadar, nije se dovoljno vodilo ra una o njihovim poteško ama zbog jezika, malo se pisalo u našoj štampi (divizijskoj i brigadnoj) na slovenskom jeziku. malo ih se primalo u Partiju i SKOJ. Nastojimo da sve te propuste s naše strane uklommo i mislimo da emo na taj na in to pitanje skinuti s dnevnog reda. Možda osnujemo i posebnu slovensku etu ako se za to ukaže potreba i kad podignemo nešto komandnog kadra.

Problem odnosa Srba i Hrvata više se ne postavlja. Taj problem kao i pitanje pozadinskih vlasti i dopusta otpao je zbog velikog interesovanja vojnika za politiki i vojni ki rad. Vodimo brigu ipak da se ne stvore razlozi za pojavu tih pitanja.

Kulturno-prosvjetni rad je organizovan u našoj Brigadi (i u Diviziji) i kult. prosvj. odbori pomažu mnogo rad pol. kome-

sara. Upravo oni su svu svoju djelatnost usmjerili u ostvarivanju političkog i vojnog programa. Najviše je razvijen sektor džepnih novina. One su mnogo pomogle u populariziranju političkog i vojnog programa i natjecanja. Ostali sektori su zaostali jer se stalno bilo na položaju, u bunkerima gdje se moglo lako samo pisati članke za novine. Borci pišu preko 50% a u nekim etnama i više (u mitraljeskoj četi II bataljona pišu svi od komandira do konjovodca). Problem polupismenih najviše nam u njemu najviše poklanjamo pažnje. Imamo dosta komandira, odlikih vojnika i rukovodilaca a pismenih malo (slabo pismenih).

Rad u narodu vršimo pojedinačno preko vojnika koji odlaze svaki dan u kuće na jedan obrok dnevno a održali smo i tri priredbe na koje sve više dolazi naređa. Narod prima sve ljepše vojnike i rado ih sluša jer najviše donese najnovije vijesti a obavezni su da sve što nauče o ZAVNOH-u prepričaju narodu. Održavamo vezu s partijskom organizacijom u Brlogu, dogovaramo se o zajedničkom djelovanju na narod, ukazujemo im na nedostatke političkih radnika (slabo pristupanje narodu, šablona u radu, nezgodno oblačenje političkih radnika, koje i puše pred konzervativnim ženama i si.). Održali smo i jedan sastanak s tri politička radnika na kojem smo proučavali članak „Ja ajmo NOO“.

Od bolesti se pojavljuje samo skorbut i to većinom u IV bataljonu, koji operira u Primorju. Tifus je likvidiran. Održavamo kurs bolničara etnih a održavamo i bataljonskih. Sanitetska služba nam ne zadaje brige.

Štab Brigade funkcionira dosta harmonično. Nema nekih nitosti. Jedini nedostatak koji treba napomenuti je nedovoljan teoretski rad u samom Štabu. Radimo pojedinačno i samo nekad kolektivno. Taj nedostatak uvidjeli i već tri dana radimo svaki dan zajedno. Nadamo se da ćemo i taj nedostatak ukloniti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S. Prilažem statistiku članova
i kandidata KPH i SKOJ-a.²

Sekretar:
Mati Petrović

^a U originalu dopisano maslilom. Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

BR. 17

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG KOMITETA 13. DIVIZIJE OD 5. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

**DIVIZIJSKI KOMITET K. P.
XIII DIVIZIJE NOV HRVATSKE
Dne 5. augusta 1943.**

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE**

Iz izvještaja sekretara I i II Brigade² vid: je stanje partijske organizacije po brigadama, a kod Štaba Divizije. straže i saniteta imade 14 partijaca. Prema tome ukupan broj partijaca u Diviziji jeste 395 lanova, 68 kandidata i 460 skojevaca. U rashodu imade 62 lana. Ukupno imade 39 partijskih elija. elija Štaba Divizije imade 8 lanova, agitprop, glazba i straža 6. Od ovih posljednjih formirana je jedna elija.

Kod nas nije bilo niti u vojsci, a niti na terenu nekih bitnih promjena, osim novog stava po pitanju etnika i Talijana,³ a kojeg smo preko organizacije i polit, komesara sproveli i prenesli.

Po pitanju vojne obuke taj rad nastavlja se sa svim jedinicama u Diviziji, prema određenom planu, a koji je do sada pokazao dosta dobre rezultate, podigao disciplinu i podigao autoritet nižih starješina. Plan politike nastave određen je opet isti: o AVNOJ-u. ZAVNOH-u i NOO-ima. s time što se svi problemi u vezi sa tim detaljnije razrađivat i tumačiti pojedine izraze.

Takmičenje po vojničkoj i političkoj liniji nastavlja se, jer je takav metod dao mnogo podstreka i poleta svim drugovima, a što je najglavnije obuhvatio je sve drugove po jedinicama. Nagradu za takmičenje u mjesecu srpnju dobio je IV. bataljon I Brigade, koji je u samom toku natjecanja savladao program i postigao lijepe vojničke uspjehe na terenu u Primorju. Da bi interes za takmičenje postojao i dalje odlučeno je da se od sada najboljem bataljonu dadne prelazna zastavica, a koja će se davati ispred Štaba Divizije.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.M.. reg. br. H-5/201.

² Vidi dok. br. 15 i 16.

³ Reč je o direktivama koje je Glavni štab NOV i PO Hrvatske poslao jedinicama neposredno pred kapitulaciju Italije (vidi dok. br. 18 i tom V. knj. 18. dok. br. 1).

Odlučeno je da formiramo u II Brigadi IV. bataljon od novomobilisanih drugova, koji dolaze sa terena iz Primorja i Istre. Sa novomobilisanima koji dolaze izvodi se vojna i politička nastava prije nego što ih se uvrsti u operativne jedinice, tako da se upoznaju sa najosnovnijim problemima naše NOB.

U I Brigadi imade oko 80 drugova Slovenaca, koji su došli iz Slovenije u zimu, a sa njima se nije dovoljno radilo, nije ih se izdizalo i tako ima slučajeva da su četvorica pokušali dezertirati, a kod većine postoji zahtjev da se idu boriti na svoj teren. Rješenju ovog problema pristupili smo na taj način što ih se svih oformiti u jednu jedinicu, uzdi i iz njihovih redova rukovodioce, tako da se ne osjećaju podređenima.

Kod nas započeo je srednji partijski kurs. Za sada možemo napomenuti samo to, da drugovima koji su na kursu ide dosta teško savladavanje predviđenog materijala, a po svršetku kursa poslati ćemo vam naše mišljenje o tom, kao i o radu druga Diminijana koji vodi kurs. Inače drugovi koji su završili viši partijski kurs mnogo se bolje snalaze i uživaju u autoritetu, jer im se horizont znanja proširio i pravilnije pristupaju rješavanju pojedinih problema.

Saradnja na terenu između naših organizacija i terenskih je vrlo dobra, održavamo redovne sastanke, pomažemo ih gdje se god to može. Jedino možemo primjetiti da se drugovi koji rade na terenu u Brlogu nisu snašli i da vrlo teško pristupaju narodu. U kontaktu sa narodom služe se starim kalupima i ne snalaze se u tomu da na temelju razvoja situacije pristupaju k narodu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Švob Vinko

BR. 18

DIREKTIVA POLITI KOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO HRVATSKE OD 6. AVGUSTA 1943. POLITI KIM
KOMESARIMA ZA BORBU PROTIV ETNIKA¹

glavni Stab nov i po hrvatske
K. br. 58/43
Dne 6.VIII.1943.

SVIMA POLITI KIM KOMESARIMA NOV I POH

Izdajnik je Draža Mihailovi u dogovoru s talijanskim okupatorom naredio etni kim jedinicama da im glavna djelatnost mora biti u našoj oslobojenoj pozadini. U tu svrhu, na pr., etni ke jedinice po talijanskim garnizonima Hrv. primorja dobile su nareenje da sa 75% snaga odu u našu pozadinu, a samo 25% da ostane po garnizonima.

Cilj je ovog dolaska „u šume“ borba protiv naše NOV, a pod lažnom izlikom „, ekanja“ Saveznika u šumi u „borbi“.

etni ke su jedinice po ele izvršavati ovo nareenje i pristupile svom izdajni kom poslu.

Talijanski je okupator, organizator etni ke izdaje, danas pred kapitulacijom. Jasno je da e njegova pomo i podrška etni kim bandama morati prestati. Jasno je nadalje da e sve ve i broj etnika, koji su — zavarani lažnim rije ima — pristupili u redove izdaje, svakim danom sve više uvi ati svoje pogreške i sve više težiti da krene putem borbe protiv okupatora, kako bi ispunili svoju **dužnost** prema domovini.

Imaju i to u vidu moramo svim silama nastojati da ubrzamo proces prilaženja ljudstva u etni kim redovima na stranu NOB. U tu svrhu smo tražili od naših jedinica da im takav prelaz omogućie i da radi toga omogućie razgovore s pojedinim grupama. Dali smo naš stav u našem proglasu „Srbi u etni kim redovima“ od 1. VIII. o.g.² Naredili smo da se svakom onom tko se želi ubudu e boriti protiv okupatora omogućie i da pristupi u našu vojsku i dj. time spere sa sebe ljagu -izdaje. Dali smo nareenja da se može u istu svrhu pregovarati i s pojedinim etni kim voama, također u cilju olakšanja prelaza zavedenog ljudstva na stranu NOB.

Ove su naše direktive naišle i na mnoga nerazumjevanja kod nekih naših jedinica. One su se po ele sa ovim liberalno odnositi prema etni kim grupicama koje nam ugrožavaju ko-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-3/551.

* Vidi Arhiv V.M., reg. br. 27-1/2. k. 108.

niunikacije i ubijaju naše kurire i borce, a sve to u nekom neobjašnjivom o ekivanju nekih velikih „sporazuma“.

Sasvim je jasno da su se etni ke grupe dovukle u naše šume zato da bi se borile protiv stvari oslobo enja našeg naroda. Jasno je dakle da s njima kao cjelinom ne e i ne može biti nikakvog sporazuma, a takav sporazum ne valja ni o ekivati.

Mi smo poru ili svim etni kim grupama da se mogu zajedno s nama boriti i time otvorili vrata svakome da može pristupiti u naše redove. Istovremeno smo im poru ili da nemo dopustiti da nam bilo tko smeta u našoj pravednoj borbi. Poru ili smo im da emo naše šume nemilosrdno i temeljito o istiti ukoliko se oni pozivu ne e odazvati, nego žele i dalje ostati u službi okupatora. Tim smo našim pozivima odredili i naš stav. *On zna i nemilosrdno tjeranje svakog onog tko se na oslobo enom terenu na e s puškom u ruci, a ne sudjeluje u borbi protiv okupatora.* On zna i da nema i ne smije danas biti nikakvog liberalizma u odnosu spram tih bandi, nego samo rat, rat do istrebljenja kao prema svakom okupatorovom sluzi. No on istovremeno zna i da se svakom onom tko se želi boriti pruža ta mogu nost, a onome koji se ne želi boriti da se opraštaju greši i da može razoružan mimo po i ku i.

Ponavljamo, da se danas jedino naša vojska bori u zemlji protiv okupatora. etni ke su bande nanijele našoj zemlji dovoljno sramote i da ne može biti niti govora da bismo mogli trpjeti neke samostalne etni ke grupe, koje bi se pod komandom istih ljudi, koji su služili okupatoru, mogle kretati i „boriti se“.

Naš dakle postupak treba biti takav da se nemilosrdno puca na svakoga tko se s puškom u ruci kre e na našem teritoriju: da se svakog pojedinca etnika koji se želi boriti protiv okupatora primi u naše redove; da se svakog onog koji dobrovoljno preda oružje pusti da u miru ide ku i.

Liberalni postupak prema pojedinim, grupama ili pojedincima. kao na pr. vodenje razgovora na cesti, obustavljanje akcija zbog nekakvog „poziva“ na razgovore itd., ne e uspješno voditi k postavljenom cilju. Takav e postupak samo otežati njihovo prilaženie k nama. a ja ati njihove bande, koje e pod komandom izdajnika nanositi nam znatnu štetu. Stoga pozivamo sve pol'ti ke komesare da raziasne partizanima naš stav u tom pitanju i da osiguraju prekidanje svakog labavog postupka, kako bi se naša akcija što prije i što uspješnije završila.

SMRT FAŠIZMU — SLOEODA NARODU!

(M.P.)

Politi ki komesar:
V.' Bakari

BR. 19

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIKOG KONESARA 8. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 6. AVGUSTA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Šaljemo vam izvještaj o stanju part, organizacije u VIII KNOU brigadi za mjesec juli.

Broj članova Partije — — —	193	u rashodu — —	23
Kandidata - - - - -	27		
Skojevaca — — — — —	240		

Part, organizacija u brigadi napreduje svakim danom. Razlog što je manji broj partijaca u ovom izvještaju nego u prošlom je taj što smo oko 20 članova Partije dah za Sreski komitet Cazin. Sreski komitet Biha, Podgrme ki odred i još neke jedinice. Odlazak tih drugova koji su bili ve inom rukovodioci pretstavljao je manjak za našu part, organizaciju, ali smo njihova mjesta popunili novim rukovodiocima i za kratko vrijeme njihov odlazak ne e se ni osjetiti.

Brojno stanje brigade je sada 1036 po spisku, a na licu 837. Rashod se nalazi ve inom po bolnicama. Politi ki brigada stoji dosta dobro.

Prelaskom na etni ki teren² i teži uslovi rada osjetili su se u našoj part, organizaciji. Bilo je manjih slučajeva (10—15) na kojima se ispoljila želja za Podgrmeöcm, možda ne toliko iz želje za Podgrme cm koliko radi slabe ishrane, koja je bila vrlo slaba u po etku. To još nije bio tako veliki nedostatak i nije se odrazio mnogo na jedinice, a naro ito kad se ima u vidu da za vrijeme našeg boravka u Podgrme u nisu davata odsustva, jer smo predvi ali da emo sa tog terena morati co i što prije. Politi ki rad u jedinicama tipio je dosta radi slabe ishrane i stalnih pokreta. To se je osjetilo i na svim sektorima rada.

Kulturni život razvija se ali još uvijek nedovolino, ali ipak ima uspjeha. Sada ima mnogo ve i broj džepnih novina i osje a se i takmi enje na tem sektoru rada.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Sarajevo.

^a i ⁴ Posle borbi koje je u maju i junu vodila u Baniji, u sastavu Unske operative grupe. 8. krajiška NOU brigada je vra ena u sastav 4. divizije, odakle je, po nare enju Štaba 2. bosanskog NOU korpusa, upu ena na grahovsko-kninski sektor (vidi tom V. knj. 16, dok. br. 94; tom IV. knj. 15, dok. br. 60. knj. 16, dok. br. 1 i 60).

Vojni ki sektor rada nije se još u dovoljnoj mjeri popravio ali je na putu da se i na tom sektoru rada malo više živne. Nedostaci se osje aju kod II i III bataljona, ali smo sada izvršili manje reorganizacije, kako bismo i ta dva bataljona aktivirali na pitanju vojnog rada.

Rad na terenu nije mogao biti, jer smo bili ve inom u krstarenju na etni kim terenima. Postupak boraca u etni kim selima nije bio zadovoljavaju i, ali nije to bila masovna pojava nego istr avanje pojedinih drugova sa manje svijesti koji su znah samovoljno uzimati hranu. Da se bio riješio problem ishrane to se ne bi dešavalo. Usljed napora i slabe ishrane bilo je malodušnosti koja se pojavila ne samo kod boraca nego i kod nekih rukovodilaca. Plja kanja nije bilo, sem dva slu aja, ali i to je na vrijeme ispravljeno. Odnosi izme u boraca i komandnog kadra i obratno su dosta dobri. U ovakvim momentima rukovodioci znaju nekada biti suviše oštri, što se nezdravo odražava na borce. Izdržljivost bila je dobra.

Borbenost brigade je zadovoljavaju a, a naro ito se je pokazao I bataljon u borbi na Ti evu protiv etnika.³ Osje a se pomalo nesnalažljivosti kod rukovodilaca u borbi protiv etnika. Nedostatak u borbi protiv etnika najviše se razotkriva u tom što mi nemamo dobru ob. službu, tako da smo po zadacima divizije⁴ išli u borbu po itav dan, a nigdje ni jednog etnika nismo našli. Svijest i oštrica borbe protiv etnika je velika.

Pred našu part, organizaciju postavlja se kao pitanje i problem popuna brigade. Potrebno bi nam bilo najmanje 200 boraca koji bi se mogli mobilisati sa fBcsansko-lnovskcg i Sanskog sreza i to od muslimana, kao i jedan dio naših boraca koji se sada nalaze u Podgrme u. Isto tako pojavili su se kod naših boraca znaci i manjih oboljenja (reuma, avitaminoza) koji se mogu suzbiti jednim manjim odmorom i boljom ishranom. To je sve razumljivo kada se ima u vidu da je brigada bila stalno u maršev¹ma i pokretu, i da su borci na terenu Hrvatske bili bos. O teme bi se svakako moralo povesti ra una.

Isto tako osje a se da na ovom terenu nije politi ki najpraviilnije da u estvuje brigada koja ima jedan dio muslimana, jer to etnici koriste u svojoj propagandi. Razumljivo je da divizija mora djelovati i da se mora i naša brigada upotrijebiti na ovim terenima, ali se osje a da bi bilo praviilnije da na terenu stagnira neka brigada koja je zastupljena Srbima. Ali to još uvijek nije veliki nedostatak.

Radio-vijesti ne dobivamo ve 8 dana. Novi materijal „Udarnik“. „Mladi Krajišnik“ dobro e nam poslužiti, jer smo bili oskudni sa materijalom. Naš list iza i e kroz nekoliko dana i posla emo vam nekoliko primjeraka.

Ovaj izvještaj je kra i i u njemu sam naveo novije momente, da ne bih ponavljao prošli izvještaj.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6 avgusta 1943 god.

Zamj. polkoma VIII brigade
B.⁵ Duri i , s.r.

BR. 20

REFERAT ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 3. KRAJIŠKE BRIGADE 1. PROLETERSKE DIVIZIJE ODRŽAN NA PRVOJ PARTIJSKOJ KONFERENCIJI 8. AVGUSTA 1943. GODINE¹

Referat je držao drug
Lon arevi uro.²

**ORGANIZACIONO STANJE ORGANIZACIJE KPJ
III KRAJIŠKE BRIGADE I PROLETERSKE DIVIZIJE**

(Referat zamjenika politkomesara brigade na prvoj partijskoj konferenciji 8 avgusta 1943 godine).

Jedina realna snaga, jedina od svih partija koja je bila u stanju da organizuje i povede narode Jugoslavije, poslije njene kapitulacije, u borbu protiv okupatora i doma ih izdajnika — bila je Komunisti ka partija Jugoslavije. Sve su partije, više-manje. produžile u novonastaloj situaciji svoju osnovnu politiku liniju; naime, građanske partije su se prilagode avale okupatoru postaju i mu direktne sluge ili zauzimaju i pasivan stav u novoj situaciji; dok je KPJ i dalje nastavila borbu za interese naroda Jugoslavije. Boriti se za interese radnog naroda u Jugoslaviji, porobljenoj od fašisti kih osvaja a a prodanoj od pete kolone, zna ilo je boriti se za narodno oslobo enje protiv okupatora i njegovih slugu. Tako je naša Partija došla na liniju Narodno-oslobodila ke borbe, neophodne etape borbe za njen krajnji cilj, za socijalizam.

⁵ Blažo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5526—5—1(43).

² U originalu dopisano zelenim mastilom.

Za ostvarenje toga zadatka koji se pred našom Partijom postavio bila je nužna oružana snaga, bila je nužna Narodno-oslobodilačka vojska. Tu vojsku uspjela je naša Partija da stvori i organizuje zahvaljujući svojim organizacionim sposobnostima, svojoj organizacionoj vrstini kao i objektivnim, spoljnim, uslovima koji su, negdje više a negdje manje, pomogli da se Partija vrsto poveže sa narodnim masama.

Glavna karakteristika te vojske, organizovane od KPJ, jeste da ona nije samo vojska, nego da je i politička vojska, t.j. vojska koja mora biti na jednom određenom stepenu političke svijesti da bi ostvarila svoje zadatke; jer je borba za narodno oslobođenje u osnovi politička borba koja se u današnjoj situaciji povezuje sa vojnom borbom. Zato nije nikakvo čudo što je naša Partija postala organizator i rukovodilac Narodno-oslobodilačke borbe, organizator i rukovodilac N.O. vojske.

Iz te značajne činjenice proizašli su i osnovni zadaci naše Partije za rad u vojsci, koje ona mora da riješi ako hoće da u potpunosti, t.j. unutar naše vojske, odigra ulogu organizatora i rukovodioca.

Zadatak Partije u vojsci jeste: da N.O. vojsku osposobi za izvršenje vojnih i političkih zadataka koji se postavljaju; da našu vojsku tako organizuje, tako vaspita, tako podigne njenu političku svijest, da ona zaista bude vojska koja se bori za naredno oslobođenje; vojska koja i po svojoj borbi i po svojoj vezanosti sa narodom, kao i po svom unutrašnjem životu, jeste N.O. vojska.

Zadatak partijske organizacije u jednoj vojnoj jedinici, određuje, zadatak partijske organizacije u jednoj brigadi, jeste: da svoju jedinicu podigne na takav stepen vojne sposobnosti, na takav stepen političke svijesti, da bi ta vojna jedinica ne samo uspjela da odgovori zadacima koje pred njom postavljaju viši štabovi, nego da bi se, izvršavajući i dobivene zadatke, osposobila i za rješavanje komplikovanijih i težih zadataka. Ovakav zadatak postaje nam jasniji ako se vodi računa o daljem razvoju naše vojske, t.j. ako uspijemo da sagledamo u doglednoj budućnosti nas o sebi.

Dalji zadatak partijske organizacije u jednoj vojnoj jedinici, određuje, u jednoj brigadi jeste: da partijska organizacija svojim radom u njoj da nepartijski osjete našu Partiju, da se preko predanog vezivanja za N.O. borbu povežu sa Partijom: da njen ugled kod njih bude na visini; da partijska organizacija od svojih članova stvori ne samo svjesne i hrabre borce, nego takve borce koji treba da vode i druge u borbu, da rukovode borbom, t.j. treba da stvori rukovodioce; da se partijska organizacija, radeći u svojoj brigadi, vaspitavaju i je i podižu i je i sama podiže, u vršuju, istovremeno i jača: da partijska organiza-

cija svojim radcm stvori od svoje brigade takvu jedinicu, takvu brigadu u kojoj e narod da vidi svoju vojsku, svog borca za naredno oslobo enje.

Sve te zadatke u vojnim jedinicama partijske organizacije e ostvariti organizovanjem cjelokupnog rada i života svoje jedinice.

Tako se iz povezanosti naše Partije i širokih narodnih masa kuje i stvara naše edo. naša N.O. vojska.

Da bi se osvrnuli na istorijat naše partijske organizacije potrebno je da se zadržimo na njenim korjenima koji poti u još od dana ustanka u Bos. Krajini.

Ljudstvo koje sa injava našu brigadu sastavljeno je od radnika (ve inom sezonskih) i seljaka iz drvarskog i petrova kog sreza. To se ljudstvo diglo na ustanak protiv terora okupatorskih slugu ustaša, diglo se u borbu na život i smrt, sa dosta niskom politi kom sviješ u i kratkim perspektivama. Partijska organizacija u Krajini uspjela je da, za prvo vrijeme, formira vojne jedinice u kojima je svoj rad provodila preko pojedinih svojih lanova, t.j. te prve vojne jedinice nisu u sebi imale partijske organizacije. Sa ljudstvom, koje danas sa injava našu brigadu, prvi organizovani rad kao organizacija otpo ela je partijska organizacija stvorena u V Krajiškom odredu.

Problemi koji su se postavili pred ovom mladom organizacijm, pred partijskom organizacijom u njenom stvaranju, bili su teški problemi. Raskrinkati etni ku izdaju; ostvariti bratstvo nareda u borbi protiv okupatora; podi i politi ku svi-jest: proširiti politi ke perspektive kod ustanika, zdravog ah sirovog elementa; a kroz sve to stvoriti, oja ati i podi i partij-sku organizaciju — takvi zadaci bili su krupni, bili su zadaci od ijeg pravilnog rješenja je zavisilo to da li e ustanici biti stvar-no narodni borci, naši borci, ili e skrenuti na kolosjek etnika. Partijska organizacija, iako mlada, bez iskustva, sa malo samostalnosti, iako sa puno organizacionih nedostataka, uspjela je, uglavnom, da po e pravilnim putem ka rješavanju pred njom postavljenih zadataka; uspjela je da cd ustanika stvara partizane. a cd partizana da stvara rukovodioce, da stvara komuniste i time da podiže svoju organizaciju. Ona je u tome uspjela zahvaljuju i svojim organizacionim sposobnostima, svojim organizacionim principima, zahvaljuju i radu svojih lanova po liniji N.O. borbe — t.j. zahvaljuju i sebi kao organizaciji.

Formiranje III Krajiške brigade³ od V Krajiškog odreda zna ilo je prelaz na ve i stepen vojne organizacije a što u sebi

³ Brigada je formirana u avgustu 1942. od 1. i 3. bataljona 5. krajiškog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 112. 114; tom II, knj. 1, str. 170).

sadrži i porast političke svijesti kod boraca V Krajiškog odreda. Partijska organizacija u novoformiranoj brigadi stvorena je od članova KPJ koji su iz odreda ušli u sastav brigade, t.j. ona je prenešena iz odreda i imala je sve one nedostatke kao i u odredu, s tom razlikom, što je već za sobom imala jedan period rada koji je bio već značajan za njen budući i rad.

Kakvi su se zadaci postavili pred partijskom organizacijom poslije stvaranja brigade i kako je ona odgovorila svojim zadacima?

Pred mladom organizacijom u mladoj brigadi postavili su se krupni zadaci, naime ona je trebala: 1) da ojača i u vrsti svoju organizaciju, da zauzme mjesto rukovodioca u brigadi; 2) da organizuje cjelokupan rad brigade u cilju podizanja političke svijesti boraca, vojne sposobnosti brigade i vrstog vezivanja sa nepartijscima; 3) ona je trebala da riješi zadatak stvaranja rukovodilaca od mladih članova Partije koji su tek počinjali da osjećaju Partiju, da uviđaju njenu ulogu i njeno mjesto u našoj vojsci. Naša partijska organizacija rješavala je postavljene zadatke nekad sa više, nekad sa manje uspjeha. Ona se dosta brzo brojno ojačala i postepeno uvršćivala, osjećajući se tu i tako kao organizator i rukovodilac rada u brigadi i rada brigade. Ona je, iako sporo, podizala partijsku disciplinu i odgovornost kod svojih članova. Međutim, ona nije mogla takva kakva je bila u prvim danima postojanja brigade, da u potpunosti odgovori svojim zadacima. Ona to nije mogla: jer je kao organizacija imala vrlo malo iskustva; jer kao organizacija nije bila dovoljno vrsta; partijska, odgovornost i budnost kod nje kao kod organizacije, a i kod njenog članstva, bile su na vrlo niskom stepenu; njena disciplina i njen duh kritičnosti, bila je jednostrana, nepotpuna i štura; podjela rada u organizaciji bila je isto nepravilna i nepotpuna a isto i nije postojala: ona je malo znala i umjela da organizuje rad po sektorima; ona nije imala potrebnog plana i sistema u radu koji se više odvijao bez njenog dovoljnog učestvovanja; ona se malo bavila rješavanjem svakodnevnih pitanja naših boraca; istoputa je bila prevaziđena od štabova kao štabova; njen teorijski i politički nivo bio je vrlo nizak. Sa ovakvim nedostacima naša partijska organizacija otpočela je da vrši svoju ulogu organizatora i rukovodioca u brigadi.

Dalji razvoj naše partijske organizacije prošao je kroz nekoliko etapa, kroz koje je i naša brigada, kao vojna jedinica, prolazila. Taj njen razvoj od formiranja brigade do danas mogli bi, po tome kako je partijska organizacija radila, koliko je odgovarala svojim zadacima i u kakvim je uslovima radila, da podijelimo na pet etapa. One bi bile sljedeće: I etapa — od

formiranja brigade do IV neprijateljske ofanzive; II etapa — period kroz IV neprijateljsku ofanzivu; III etapa — period između IV i V neprijateljske ofanzive; IV etapa — period kroz V neprijateljsku ofanzivu i V etapa — period od V neprijateljske ofanzive do danas.

Karakteristično za cjelokupan razvoj naše organizacije u brigadi je to, da se ona razvijala neravnomjerno, talasasto; rezultati njenog rada su esto puta previše zavisili od teškoća na koje se u radu nailazilo, t.j. ona se previše povijala pod teškoćama. Kada su uslovi za rad partijske organizacije bili teži, kada su uslovi života i borbe bili teški, onda se to na njoj duboko osjeća, onda je ona podbacivala; dok je u normalnim i malo boljim uslovima za rad oživljavala i davala bolje rezultate.

U prvom periodu razvoja pred našom organizacijom postavili su se kao najvažniji zadaci: uvrstiti organizaciju, podići i njen politički i teoretski nivo, organizovati rad u brigadi, riješiti problem odnosa prema narodnoj imovini i dr. Djelomično rješavanje pomenutih pitanja podiglo je našu organizaciju na veći stepen, što se najbolje odrazilo na njen porast u širinu, na porast članstva, i na njen rad po sektorima. Rad naše organizacije u ovoj etapi ukinuo je da se i brigada, kao vojna i politička jedinica, podigne na veći stepen i da odgovori, više manje, pred njom postavljenim zadacima. Rezultate njenog rada u ovoj etapi najbolje smo osjetili kroz IV neprijateljsku ofanzivu, u kojoj se brigada pokazala dostojna mjesta u I Proleterskoj divizioniji.⁴ Od sektora rada u našoj organizaciji, obzirom na ranije stanje, najviše je oživio kulturno-prosvjetni sektor. Pored priredbi, dosta rijetkih kulturno-prosvjetnih predavanja, analfabetskih tečajeva, naročito su bili značajni bataljonski listovi i list brigade. Međutim, u ovom periodu razvoja naša organizacija je imala i mnogo nedostataka od kojih ćemo podvući i najvažnije: mladost i malo iskustva kod partijskih rukovodilaca i rukovodstava; nesrećnost u planu za rad i nesnalaženje u organizacionim pitanjima Partije.

U IV zimskoj neprijateljskoj ofanzivi naša partijska organizacija je podlegla spoljnim teškoćama, tako da se njen rad, ukoliko ga je bilo, nije osjećao. Karakteristično za slabost za ovaj period razvoja naše organizacije jeste i to, da su partijci, a naročito partijsko-politički rukovodioci osjetno popustili i podbacili u obavljanju svojih dužnosti. Te su se slabosti najviše osjetile u II i III bataljonu kao i u ostalim, iako u I bataljonu manje, što se vidi iz toga da u njemu nije bilo dezertarstva.

⁴ Treća krajiška NOU brigada ušla je u sastav 1. proleterske divizionije po naredbi Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 1. novembra 1942 (vidi tom II. knj. 1. str. 197).

Razbijanjem IV neprijateljske ofanzive, razbijanjem etnika kao vojne sile i prelaskom naše vojske u ofanzivu,⁵ stvoreni su bolji uslovi za rad u našoj organizaciji. Ona je u ovom periodu posvetila pažnju i svoj rad usmjerila ka uklanjanju slabosti i nedostataka koje je imala u prošloj etapi svoga razvoja. Po svim bataljonima su održani, pored drugih sastanaka, i sastanci partijskog aktiva koji su se bavili politici komunističkom, proširivanjem političkih perspektiva, pitanjem dezerterstva, ishrane i dr. Po srećivanju stanja u partijskoj organizaciji i brigadi težište rada prebačeno je na dalji razvoj organizacije. Na njeno jačanje i ispunjenje, na organizovanje rada u brigadi koji je po sebi davati bolje rezultate, naročito za vrijeme boravka u Sandžaku.⁶ Međutim, i u ovom periodu naša organizacija je ispoljila malu snalažljivost u radu. Plan rada koji smo donijeli izrađen je dosta kasno, na početku V neprijateljske ofanzive. To smo samo otpočeli sa njegovim ostvarivanjem. U ovom periodu rada uspjeli smo da, uglavnom, ostvarimo pravilan odnos prema narodu i njegovoj imovini, daju i bolje rezultate na sektoru rada sa narodom; dok su ostali sektori samo otpočeli sa svojim radom.

V neprijateljska ofanziva, najjača i najozbiljnija do sada pripremljena ofanziva na našu vojsku, zatekla je našu organizaciju politički i organizaciono nespremnu. Naime, mi smo prilično kasno uvidjeli kakvu nam ofanzivu neprijatelj sprema i nismo, skoro do pred probijanje iz neprijateljskog obrambenog položaja,⁷ ništa preduzeli da odgovorimo situaciji u kojoj smo se nalazili. Cjelokupan partijski rad je zamro; partijskih sastanaka bilo je vrlo malo, te je tako naša organizacija išla na repu dogadajima i u svojim zadacima potpuno podbacila.

Nerad partijske organizacije u ovoj etapi nije se u velikoj mjeri odrazio na brigadu zahvaljujući njenom radu i iskustvima iz prošlog perioda njenog razvoja.

Uzrokom svih slabosti koje je naša organizacija ispoljila u ovom periodu bili su nespremnost organizacije za neprijateljsku ofanzivu i njen nerad u ovoj etapi. Kao posljedica toga došlo je do prevazilaženja partijske organizacije od štabova, naročito kao vojnih rukovodstava. Partijsko-politički rukovodioci

⁵ Odnosi se na prodor Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije u Sandžak i Crnu Goru u aprilu 1943 (vidi tom IV. knj. 12: „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945”. knj. 1, izdanje V.I.I. Beograd, 1957).

⁶ Brigada je boravila u Sandžaku u aprilu i početkom maja 1943 (vidi tom IV. knj. 13, dok. br. 2, 12, 15; „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945”, knj. 1, izdanje V.I.I. Beograd, 1957).

⁷ O tome proboju vidi tom IV. knj. 14. dok. br. 62; „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945”, knj. 1. izdanje V.I.I. Beograd. 1957.

•

pretvorili su se u ljude koji samo komanduju onda kada je najpotrebnije da se ispolje na svojim dužnostima...

Sa ovakvim slabostima partijska organizacija je ušla u svoju petu etapu razvoja od pete neprijateljske ofanzive do danas.

U ovoj etapi su se pred našom partijskom organizacijom postavili ozbiljni i krupni zadaci od kojih je rješenja u mnogome zavisio dalji razvoj naše organizacije i njeno uspješno rješavanje zadataka koji će se pred njom u budućnosti postavljati.

Razvoj vojno-političke situacije, kako u svijetu tako i kod nas, postavljao je zadatak da perspektive tog razvoja budu jasne ne samo članovima KPJ, nego i svim borcima — da budu jasne brigadi. Riješiti ovaj zadatak: značilo je probuditi partijsku organizaciju, probuditi brigadu, izdvojiti je u malost; značilo je otvoriti oči i partijcima i borcima uopšte, da bi oni jasno vidjeli gdje se nalaze, kako i kuda da dalje nastave borbu; značilo je proširiti perspektive koje su tokom neprijateljske ofanzive postale prilično uske. Riješiti zadatak koji je postavila politička situacija značilo je preporoditi kako partijsku organizaciju tako i brigadu kao cjelinu.

Drugi važan zadatak pete etape razvoja naše organizacije bio je: uočiti sve nedostatke koje smo ispoljili u četvrtoj etapi; analizirati ih i mobilisati partijsku organizaciju na uklanjanje svih slabosti. Taj zadatak značilo je: uvrstiti partijsku organizaciju, otkloniti je od uticaja stranih i kolebljivih elemenata; ojačati našu organizaciju novim, svježim, kroz najteže dane otkloniti od uticaja stranih i kolebljivih elemenata.

Dalji zadatak koji se postavio pred našom organizacijom bio je: kroz izvršavanje organizacije organizovati njen raznovrsni rad, donijeti plan za sve sektore djelatnosti naše organizacije; stvoriti sistem u radu; povezati se radom sa nepartijcima; podići ugled Partije i organizaciju postaviti na njeno mjesto, na mjesto organizatora i rukovodioca.

Kako za uočavanje svih zadataka koji su se pred nas postavili, tako i za njihovo djelimično rješavanje, moramo zahvaliti pomoći i ukazanoj nam od našeg CK-a.

Probleme koji su se pred nas postavili mi smo otklonili rješavati; to se jasno osjeća u brigadi kao cjelini, ali mi još nismo njih riješili, čak smo prilično spori u njihovom rješavanju. Još naši partijci, a o svim borcima da i ne govorimo, nemaju jasne perspektive, još nemaju poletu u radu koji je nužan za onoga koji pravilno procjenjuje i vidi dalji razvoj događaja. Naša organizacija se nije još uvrstila, njen rad nema svuda i dovoljno sistema.

Moramo podvući i još jedan problem rada štabova i odnosa u štabovima: naročito štaba brigade, koji se je kao problem provlačio

u našoj organizaciji sve do skoro, kada smo i njega uzeli u pravilno rešavanje zahvaljuju i opet CK-u.

Ako gledamo našu brigadu kao cjelinu i našu organizaciju u njoj, onda vidimo da se je kako brigada, a naročito naše organizacije u njoj, podigla; da se popela na veći i stepen u svome razvoju. Naime, naša organizacija je uspjela i uspeva da riješi mnoge aktuelne zadatke, ona ide pravilnim putem u svome daljem razvoju, ona postepeno postaje organizator i rukovodilac brigade.

Naša brigada, pa prema tome i naša partijska organizacija, sastavljena je od seljaka i sezonskih radnika; njen socijalni sastav je vrlo dobar jer je zdrav, jer je uglavnom ist od oportunističkih elemenata. Međutim, on je i vrlo težak materijal za podizanje, za stvaranje od takvih ustanika — komunista rukovodilaca; on je materijal koji da bi se preradio zahtjeva i dobro poznavanje toga ljudstva i pravilan sistem u radu za njegovo izgrađivanje. U tom smjeru mi smo dali dosta dobrih rezultata; u brigadi smo stvorili vojno-političke rukovodioce za bataljone i brigadu i ako smo uspjeli stvoriti i partijske rukovodioce. Međutim, to sve je vrlo malo ako ga uporedimo sa onim što smo sa boljim i jačim radom mogli da stvorimo, iako je od seljaka, sa svim njegovim nedostacima i osobinama, kao posljedica uslova pod kojima se on razvijao, stvoriti dobrog člana Partije vrlo težak zadatak.

Naša partijska organizacija broji danas 280 članova i 81 kandidata; ona ima dosta vrlo dobrih osobina. Naši partijci imaju mnogo volje za rad, oni su odani našoj Partiji; njihova disciplina je na dosta visokom stepenu, mada je jednostrana i nepotpuna. Naši partijci nastoje da odgovore svojim dužnostima; međutim, oni su sa malo iskustva, oni traže kako da odgovore svojim obavezama. Naša partijska organizacija poslije deset mjeseci svoga rada popela se na veći i stepen u svome razvoju, ona se iskovala. ona se podigla rešavajući i probleme koji su se pred nju postavljali, rešavajući ih nekada sa manje a nekada sa više uspjeha.

I pored mnogo dobrih osobina naša organizacija ima u sebi dosta nedostataka. Mi ćemo na sve te nedostatke ukazati, podvlačeći i kako njihove uzroke tako i njihove posljedice.

1. Naša partijska organizacija nije se u dovoljnoj mjeri podigla i formirala u političku organizaciju koja treba da rukovodi cjelokupnim radom jedne brigade. Njena politička zainteresovanost nije na potrebnom nivou, te se to osjeća kroz površno tumačenje razvoja događaja, kroz zakašnjavaње u donošenju pravilnih zaključaka na osnovu razvoja vojno-političke situacije. Ovaj krupan nedostatak naše partijske organizacije ra-

nije se ispoljavao u mnogo ve o j mjeri nego danas, iako se od njega nismo još oslobodili jer ni danas naša organizacija nije na dovoljnom stepenu političke zainteresovanosti.

2. Naša partijska organizacija nije još potpuno organizaciono u vrš ena i osposobljena za rešavanje svih zadataka. Stanstvo naše organizacije nije se još u potpunosti saživjelo sa ulogom naše Partije; ono ne poznaje u potpunosti strukturu svoje organizacije; ono ne umije da rešava sve zadatke blagovremeno i sa stanovišta interesa naše Partije.

Partijnost u našoj organizaciji, kako kod članova tako i kod rukovodstava, nije na dovoljnoj visini, mada je u mnogome porasla. Mnogi članovi naše organizacije nisu još shvatili to šta znači biti član KPJ, kakve su njegove obaveze. Često se dešava da partijci zaborave na Partiju a rukovodstva na svoje dužnosti. Partijska disciplina u našoj organizaciji shvaćena je jednostrano i nepotpuno, ona je izjednačena sa vojnom disciplinom. Naši partijci su samo svjesni da trebaju biti disciplinovani. Naime, oni u partijskoj disciplini ne vide još nešto dublje i šire, ne vide da partijska disciplina znači i to da je svaki član Partije dužan da sav svoj rad usmjeri u interesu Partije; da svoje interese, a preko toga i svoju cjelokupnu djelatnost, uskladi sa interesima Partije. Ostale odlike članova naše Partije kao: budnost, odgovornost, samokritičnost i dr. su u porastu. I one se kao partijnost i disciplina podižu partijskim radom i životom u partijskoj organizaciji, t.j. i one zavise od intenzivnog života i rada naše organizacije.

Potrebno je ukazati na još jednu karakteristiku nu slabost kako naših partijaca tako i organizacije kao cjeline. Duh kritičnosti u našoj organizaciji je vrlo malo i jednostrano razvijen.

Članovi organizacije a i rukovodstva često puta ostaju ravnodušni u odnosu na mnoge stvari koje štete našoj Partiji, a koje se dešavaju bilo unutar ili van naše organizacije. Često se puta dešava da se u našim jedinicama po ne da kritizira baš zbog toga što se stvari ne kritikuju blagovremeno i na određenom mjestu. Tako se stiče utisak da se članovi naše organizacije ili stide ih plaše kritikovati. naročito ako se to tiče viših rukovodilaca. Ova slabost je posljedica plitkog shvatanja partijnosti i discipline, s jedne strane, i pogrešnog vaspitavanja članova naše organizacije, s druge strane. Jasno je, da su posljedice ove slabosti bile štetne po našu organizaciju.

3. Politika kadrova u našoj organizaciji je vrlo slaba. Njoj ni do danas nije posvećena najozbiljnija pažnja, iako je problem kadrova za našu organizaciju vrlo krupan problem. Politički i teoretski nivo naših kadrova zaostaje za njihovim organizacionim sposobnostima. U pogledu rešavanja ovog pitanja mi smo

imali samo povremenih planova koji su bili nepotpuni i bez potrebnog sistema za njihovo ostvarivanje. Naši kadrovi sporo rastu, malo u e i još nisu shvatili šta svaki član Partije predstavlja za vojsku i za narod. Poteško e koje usporavaju njihov brži razvoj ne mogu opravdati nedostatak višeg interesovanja i intenzivnijeg rada na podizanju kadrova. Naši partijski rukovodioci su, kao rukovodioci, još mladi, sa malo iskustva i malo samostalnosti. Njihov krupan nedostatak, koji je istovremeno nedostatak organizacije kao cjeline, jeste da oni još ne umiju od boraca stvarati rukovodioce: oni ne znaju brzo podizati nove članove Partije, oni esto puta površno rešavaju pitanja za koja su nužna dublja i svestranija poznavanja svakog borca, za koja je nužno imati pravilnog sistema u njihovom rešavanju. esto nepravilno kažnjavanje članova naše organizacije kao i razoružavanje etvorice boraca u IV bataljonu dokaz su površnog gledanja na naše borce. Naši partijski rukovodioci su, dalje, skloni da se više ispolje kao članovi štabova i komandi, t.j. nisu uvijek na mjestima partijskih rukovodilaca, a što se dešava i onda kada je najpotrebnije da se kao takvi osjete u svojim jedinicama. (Slu ajevi u IV i V neprijateljskoj ofanzivi). Sekretari elija kao i sekretari bataljonskih biroa su se razvili dosta jednostrano, t.j. ušli su u svoje dužnosti samo unutar organizacije, dok se kao rukovodioci malo vide van partijskih sastanaka. Bataljonska rukovodstva ne odgovaraju u potpunosti svojim dužnostima. Njihove glavne slabosti su: nedovoljna zainteresovanost za rešavanje pitanja koja se postavljaju kao i nedovoljna samostalnost u radu. Tako se, skoro redovno, sva pitanja koja biro rešava, rešavaju po predlogu sekretara biroa a bez dovoljnog u eš a ostalih članova biroa. Sto se ti e članova naše organizacije koji se nalaze na rukovode im vanpartijskim dužnostima, njih kao članova KP. ni oni nisu na potrebnoj visini. Oni se na svojim dužnostima ne osje aju vrsto vezani za svoju Partiju, svoje dužnosti shvataju površno zaboravljaju i da su im te dužnosti dodijeljene od Partije, te ih s toga moraju obavljati onako kako to Partiji najbolje odgovara. I vojni i politiki rukovodioci nisu se dovoljno udubili u svoje dužnosti. nisu svoju ulogu svestrano shvatili i ne nastoje mnogo da na svojim vanpartijskim dužnostima budu na visini.

4. Rad naše partijske organizacije po sektorima ne daje najbolje rezultate. To je posljedica nedovoljne pažnje koju naša organizacija poklanja svojoj djelatnosti po sektorima; jer naše elije i biro i nisu još postali, u potpunosti, organizatori i rukovodioci sektora rada. Takav odnos rezultat je površnog shvaćanja zna aja i potreba vrstih veza sa nepartijcima. Zato se rad po sektorima razvijao neplanski i neravnomjerno. Planovi koji su stvarani za rad bili su bez potrebne podloge, t.j. nisu

stvarani na osnovi stvarnog stanja i potreba na pojedinom sektoru. Takvi planovi su bili i bez sistema te su u vrlo maloj mjeri ostvarivani. Na sastancima partijskih elija davani su šturi izvještaji o radu, a ehja je prelazila preko toga, nije se postarala da stanje popravi davanjem odre enih i jasnih zadataka za rad, te se tako rad odvijao više iz samoinicijative pojedinih partijaca nego iz davanja zadataka od strane partijske elije.

Politi ki rad u brigadi je mnogo ja i i sa boljim rezultatima nego ranije, ali je još esto puta jednostran, šabloniziran i neinteresantan. On se do skora odvijao mimo planova koji su stvarani, t.j. odvijao se bez plana i sistema. Posljedica toga jeste da su borcima politiki asovi postali dosadni, što ne odgovara stvarnim željama naših boraca za politiki podizanjem. Vojni ki rad se tako e razvijao bez plana i sistema. Na vojni - kim asovima su skoro redovno pretresana jedna te ista pitanja, što je tako e imalo negativnih posljedica. Vojni ko znanje naših boraca ne odgovara vojni kim zadacima koji danas pred nama stoje, što predstavlja nedostatak za našu brigadu (u brigadi ima mnogo drugova i drugarica boraca ija je vojni ka vještina na niskom stepenu).

Kulturno-prosvjetni sektor je tako e malo aktivan. On je danas u našoj brigadi malo razvijen, a razvija se sporo i jednostrano. Rad kulturno-prosvjetnih odbora je vrlo slab; oni ili nemaju plana za rad, ili, ukoliko ga imaju, ne znaju da ga ostvare. Sav kulturno-prosvjetni rad svodi se na pjevanje labavih horova, na rijetke kulturne priredbe i povremene asove za obu avanje nepismenih.

Kulturno-prosvjetna predavanja se rijetko održavaju iako smo za njih izradili opširan plan.

Kulturno-prosvjetni rad ne zadovoljava kako unutar brigade, tako ni u narodu, jer mi još ne znamo da koristimo kulturni rad za povezivanje sa narodom.

SKOJ se u našoj brigadi nalazi na vrlo niskom stepenu, te se za njega može re i da je najslabiji sektor u našoj organizaciji. Za vrijeme boravka naše brigade u Centralnoj Bosni, SKOJ je pove ao broj svog lanstva, otišao u širinu, dok se nije uspio da u vrsti kao organizacija, a pogotovo, to nije uspio da postigne kroz IV i V neprijateljsku ofanzivu. To je iedan od uzroka da je SKOJ u našoj brigadi podbacio. Sem ovog postoje i drugi isto tako važni, ih ak važniji razlozi, koji su usloveli slabosti SKOJ-a. Naša partijska organizacija nije shvatila šta zna i SKOJ za Partiju, za N.O. vojsku. Ona u SKOJ-u nije vidjela organizatora i rukovodioca omladine u borbi protiv fašizma, te mu stoga nije ni ukazivala više i eš e pomo i. Po-

sijedica takvog odnosa naše organizacije prema SKOJ-u je i ta da SKOJ nije mogao da shvati sebe, svoju organizaciju i svoje zadatke u današnjoj N.O. borbi.

Sto se ti e ostalih sektora rada: rada sa ženama i rada na terenu, t.j. sa narodom, i za njih važi da se odvijaju bez plana. Rad sa drugari ama u brigadi je za našu organizaciju važan sektor rada s obzirom na njihov politiki i kulturno-prosvjetni nivo. Ukoliko se na ovom sektoru radilo, taj rad se svodio na povremene sastanke drugarica u eti, ili bataljonu, ali se odvijao bez potrebnog sistema i nije davao naro ito vidne rezultate; dok rada sa ženama van brigade skoro uopšte nije bilo. Rad na terenu je povremen; osje a se površno gledanje na zna aj ovoga rada; osje a se neka ravnodušnost prema narodu, što moramo radom izlije iti; jer ne smijemo zaboraviti svoje obaveze prema narodu, jer ne smijemo zaboraviti da smo njegova vojska.

Posljedice IV i V neprijateljske ofanzive, koje se ispoljavaju u hladnom odnosu prema stanovništvu krajeva kuda prolazimo. u estim politiki greškama prema narodu — opasne su za isto u naše borbe, te njihovom uklanjanju moramo pokloniti najozbiljniju pažnju.

5. Naša partijska organizacija je malo pažnje poklanjala pitanjima ishrane i saniteta, problemima koji su od životnog zna aja za naše borbe. Neinteresovanje za ova pitanja je dovelo do oslabljenja autoriteta naše organizacije u brigadi, dovelo je i do drugih krupnih posljedica: kao do samovoljnog snabdijevanja hranom, do straha od bolnice i t.d. U posljednje vrijeme se ovim pitanjima poklonila malo ve a pažnja, te se i rezultati toga rada ve osjeaju. Me utim, to još nije dovoljno; sve partijske elije i biro i moraju se više i eš e baviti ovim pitanjima.

6. Teorijski nivo naše partijske organizacije je vrlo nizak, en prili no zaostaje za njenim organizacionim sposobnostima. Glavni razlog, koji leži van naše organizacije, t.j. glavni objektivni razlog takvom stanju je taj. da su naši partijci sastavljeni od radnika i seljaka, koji za vrijeme bivše Jugoslavije nijesu imali mogu nosti ste i ni osnovna, za svakog ovjeka potrebna, znanja iz raznih oblasti ljudske djelatnosti. Obzirom na tu injenicu, današnje teorijsko znanje naših partijaca, upore uju i ga sa onim što su oni ranije znali, ipak predstavlja krupan korak u njihovom daljem podizanju. Drugi razlog, koji leži kod nas, u našoj organizaciji, za ovako nizak teorijski nivo jeste taj, da partijska organizacija nije najozbiljnije prišla ovome problemu, da je njen rad bio bez potrebnog plana, svestranog plana, koji bi uo io sve potrebne elemente za postavljanje pravi lno g rada. Ukoliko su se prora ivale razne teme. ili Istorija

VKP(b), to se činilo bez metoda, koji je ovdje neophodan, radilo se bez upornosti u savlađivanju materijala. Ni danas naše jedinice a naročito biroji ne nastoje u dovoljnoj mjeri da pravilno sprovedu plan koji je izrađen za teorijsku izgradnju. Problem teorijske izgradnje za našu organizaciju se postavlja kao vrlo važan, kao problem od koga zavisi dalji razvoj organizacije, od kojeg zavisi to da ćemo moći odgovoriti zadacima koje će pred nas postaviti dalji razvoj dogadaja, koje će pred nas postaviti naša Partija. Bataljonski biroji moraju najozbiljnije prići i ostvarivanju plana za teorijski rad, na način koji je predviđen; oni ne smiju dozvoliti sebi površno shvatanje ovoga pitanja; oni moraju, ostvarujući i postavljeni plan, omogućiti dalji rad na ovome polju.

Na osnovi razvoja vojno-političke situacije u svijetu i kod nas, na osnovi organizacionog stanja naše partijske organizacije, na osnovi organizacionog stanja naše brigade — pred našom partijskom organizacijom postavljaju se sljedeći zadaci.

1. Mi moramo našu partijsku organizaciju, a preko nje našu brigadu, politički pripremiti za događaje koji se vrlo brzo razvijaju, za političke zadatke koji će se postaviti iz daljeg razvoja vojno-političke situacije. To znači, da moramo budno pratiti razvoj događaja, da moramo na osnovu njihovog razvoja donositi pravilne zaključke, postavljati pravilne zadatke; to dalje znači, da moramo biti aktivni u proširivanju političkih perspektiva; znači, da moramo biti politička škola. Iz nastojanja da budemo u toku političkih događaja, da budemo svjesni njihovog daljeg razvoja — mi ćemo se učiniti da pravilno procijenimo te događaje, učimo se da politički mislimo — podizamo našu političku svijest.

2. Mi moramo učvrstiti i produbiti našu partijsku organizaciju; mi je moramo organizaciono pripremiti za zadatke koji pred nama stoje. To znači: a) podići na veći stepen vrline naše organizacije; partijnost, odgovornost, budnost; b) duboko shvatiti ulogu naše Partije i zadatke naša Partija u našoj vojsci; v) partijsku disciplinu podići na veći stepen; njeno shvatiti kao svestranu, dublju i širu a ne samo kao vojničku disciplinu; g) kritički duh kod partijaca, kao i kod činovnika i biroa, više i dublje razviti, vaspitavati našu organizaciju da sve vidi, da o svemu zdravo i kritički rasuđuje i donosi pravilne i blagovremene zaključke vodeći, istovremeno, borbu protiv kritizerstva; d) radu sa kandidatima, koji ima dosta nedostataka, treba pokloniti najozbiljniju pažnju. Drugovi koji rade sa kandidatima trebaju shvatiti da oni kod kandidata predstavljaju našu Partiju: da zato sa njima moraju održavati zvanične sastanke nastojeći i da tim drugovima što više pomognu da se podignu na visinu naša Par-

tije. U radu sa kandidatima treba dobro koristiti uputstva koja su data svim elijama;) poja ti i produbiti kako partijski rad tako i partijski život u našoj organizaciji, jer e se preko njega najbrže i i ka stvarnom u vrš enju naše organizacije.

3. Pokloniti najozbiljniju i svakodnevnu pažnju podizanju naših kadrova. To zna i, da se partijske organizacije — elije i biro i moraju na svojim sastancima eš e i svestranije baviti dubljim upoznavanjem svojih lanova, pomaganjem u razvoju njihovih dobrih osobina, uklanjanjem njihovih nedostataka; to dalje zna i, da partijske organizacije — elije i biro i moraju svojim lanovima davati jasne odgovaraju e zadatke, kroz ije e se rešavanje oni podizati. Ovaj zadatak se ne svodi samo u granicama naše organizacije; naime, mi smo dužni isto tako pokloniti najozbiljniju pažnju i nepartijcima, pomo i njihovom podizanju, ukloniti kod njih sve ono što im smeta da se podignu na visinu lana naše Partije; jer to naši borci — nepartijci zaslužuju; jer to od nas zahtjeva njihovo dvogodišnje u eš e u N.O. borbi pod rukovodstvom naše Partije. Zadatak politike kadrova je da od naših boraca — od ustanika seljaka i radnika — stvori lanove KP; stvori rukovodioce u ovoj borbi, rukovodioce u situaciji koja e nastati slomom fašizma. Ovome zadatku naša organizacija mo i e da odgovori ako duboko shvati zna aj politike kadrova i ne zaboravi da im svakodnevno i svestrano ukazuje najve u pomo ; ako u našoj organizaciji budemo pravilno cijenili svakoga borca i voljeli ga onako kako komunisti vole ljude.

4. Partijska organizacija mora shvatiti zna aj rada po sektorima, mora rad organizovati i biti motor za ostvarenje toga rada. To zna i, da partijska organizacija mora sektore rada shvatiti kao svoje veze sa nepartijcima, bez kojih bi se odvojila od masa u kojima radi, t.j. bez kojih ne bi mogla biti rukovodilac tih masa. Preko rada raznih sektora osjeti e nepartijci da im naša organizacija poklanja potrebnu pažnju, da nastoji podi i i njih a ne samo svoje lanove, t.j. rad po sektorima podi i e još više ugled naše Partije kod nepartijaca. Du partijska organizacija mora organizovati rad po sektorima zna i, da ona mora poznavati stanje na svakom sektoru posebno, da iz toga umije postaviti pravilne, jasne i precizne planske zadatke drugovima koji rade na tom; sektoru; to zna i, da ona treba kontrolisati kako se rad odvija, na kakve se teško e nailazi, kako da se teško e savladaju i t.d. Da partijska organizacija mora biti motor za sprovođenje rada po sektorima zna i, da ona ne smije dozvoliti nerad, da ona mora bdi nad radom daju i sve nove i nove zadatke, t.j. u svakoj situaciji ona mora biti motor za ostvarenje zadataka > svim seklorima a koji odgovaraju

datoj situaciji. Partijska organizacija u davanju zadataka, u izradi planova, ne smije biti kruta, njen rad ne smije biti šablonski rad. Rad partijske organizacije po sektorima treba elastično prilagođavati situacijama u kojima se radi, tako da rad po sektorima rosi u sebi boju, pe at, situacije u kojoj se odvija.

Danas je pomoć partijske organizacije najviše potrebna SKOJ-u. SKOJ se u našoj brigadi nije još podigao na visinu vrste organizacije mladih komunista, na visinu rukovodioca omladine u brigadi. Da bi on u tome uspio moraju prvo naši partijci, naša organizacija, a potom SKOJ kao organizacija, shvatiti značaj SKOJ-a. značaj njegov za Partiju, za našu berbu. Organizuju i kontrolišu i rad aktiva, elije i biro i pomoć i da se SKOJ osjeti zaista kao organizacija mladih komunista, rukovodilac omladine u borbi protiv fašizma; da se osjeti kao organizacija koja svojim radom pomaže radu Partije i služi kao rezervoar za nove članove KP. Za sve ostale sektore rada, kako za politički i vojni tako i za kulturno-prosvjetni, rad sa ženama i rad na terenu, potrebna je veća pomoć i svestranija pomoć naše organizacije, kako bi oni dali što bolje rezultate.

5. Partijska organizacija se mora baviti svim pitanjima koja se postavljaju u četama i bataljonima, t.j. u brigadi. Ona ne smije biti ravnodušna za pitanja, momentalno ili na oko sitna, koja su od značaja za naše borce. Pravilan stav partijske organizacije, t.j. partijaca, po svim pitanjima, a naročito po pitanjima ishrane i saniteta, ne samo da se podizati ugled Partije i partijaca nego i pomoć i organizacionom u vršenju naše partijske organizacije.

6. Teorijski rad treba pojačati i u njemu unijeti što više sistema. To znači da teorijske sastanke treba održavati što češće, u radu biti uporniji, t.j. ne zadovoljiti se samo površnim učenjem i podleći teškoćama na koje se nailazi. Partijske elije moraju učiniti sve da ostvare plan za teorijski rad po uputstvima koja su zato data bataljonskim borcima. Pored ovoga, dužnost je svakog člana Partije, a naročito rukovode ih drugova, da sami rade na svojoj izgradnji, da koriste sve mogućnosti da bi svoje znanje marksizma-lenjinizma, kao i drugih oblasti — što više obogatili.

Danas se postavlja zadatak da se svi ti sektori ožive, da pojačaju svoj rad, da ostvare planove koji postoje a da se stvore i tako e ostvare planovi za sektore koji ih još nemaju. U cilju uspješnijeg rešavanja ovoga zadatka nužna je pravilna podjela rada po sektorima kako u četelijama tako i u biroima.

To su najglavniji zadaci koji se danas postavljaju pred našom partijskom organizacijom. Kroz njihovo rešavanje naša organizacija će odgovoriti svom osnovnom zadatku, zadatku orga-

nizatora i rukovodioca rada i života u brigadi. Rešavanjem zadataka koji se danas postavljaju, naša organizacija će se osposobiti za daljne zadatke koji nas čekaju — ona će opravdati povjerenje naše Partije, našeg CK-a.

BR. 21

REZOLUCIJA PRVE PARTIJSKE KONFERENCIJE 3. KRAJIŠKE BRIGADE 1. PROLETERSKE DIVIZIJE ODRŽANE 8. AVGUSTA 1943. GODINE¹

REZOLUCIJA

sa prve konferencije² organizacije KPJ III Krajiške brigade I Pr. div.

I

Meunarodna vojno-politička situacija karakterizira se sposobnošću u antifašističkom borbom protiv fašističkih porobljenih naroda protiv fašističkih porobljenih naroda, sve veći u vršavanjem i produbljivanjem saveznih odnosa i, na kraju, pokretom narodnih masa u fašističkim i njima vazalnim zemljama u korist saveznih u borbom protiv fašističkog bloka (Italija, Bugarska, Rumunija). Takav razvitak događaja i činjenice da je SSSR u ovom ratu ponio i nosi najveći teret rata na svojim leđima, da pokret masa naročito oživljava od napada na SSSR, da je SSSR u vezi s tim, imati najveći udio u pobjedi nad fašizmom — istakli su zemlju socijalizma na čelo ove borbe i određuju njeno mjesto u poratnom periodu.

U vezi s tim, i naša unutrašnja politička i vojna situacija se tako i odlikuje sve veći simpatijama stanovništva za nas

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd, reg. br. 5526/VIII 5—1 (43).

² Konferencija je održana 8. avgusta 1943. godine (vidi dok. br. 20).

i porastom Narodno-oslobodilačke vojske. Odnos snaga N.O. pokreta i reakcionarnih snaga se i kod nas mijenjao u našu korist i prinu davao razne reakcionarne grupe da se sve više i otvorenije bore protiv slobode svoga naroda a na strani okupatora, da se sve više međusobno ujedinjuju u borbi protiv sopstvenog naroda i pod skutom okupatora, da bi se najzad slile u jamstvenu izmećarsku vojsku ujedinjenu okupatorskom vojnom komandom i uniformom. Ta promjena odnosa snaga u našu korist dovela je do toga da saveznici jasno vide našu vrijednost, da nas kao vojsku priznaju i na nas računaju. No reakcija i dalje politički djela: N.O. pokret kleveta na raznovrsne načine, mijenja stav po izvjesnim pitanjima (stav prema Muslimanima i Hrvatima, ustaša prema Srbima), savjetuje neutralnost i t.d. Ovo sve u cilju da narodne mase obmane i skrene sa linije Narodno-oslobodilačke borbe, da bi se lakše, po slomu fašizma, došlo do vlasti. U vezi s tim politička borba bi bila komplikovanija ukoliko se bliži kraj rata. Iskustvo koje je narod stekao kroz dvogodišnju borbu garancija je da reakcija ne može u tome uspjeti, što se vidi iz toga, da narod prihvata N.O. vlast, koju čak i na neoslobodenoj teritoriji, pod najcrnjim terorom okupatora, organizuje.

Iz gornjeg se vidi da se kraj rata i pobjeda saveznika u njemu sve jasnije ocrtava pred masama, da tako i naša pobjeda nad neprijateljima naših naroda postaje sve oiglednija narodu i da je, na bazi toga, politička aktivnost i borbenost najširih narodnih masa sve veća.

Pravilna politička linija naše Partije, u kojoj su se pravilnost mase na sopstvenom iskustvu uvjerile, čini da te mase prilaze nama, da i u vezi sa tim naša N.O. vojska raste. To znači da i mi se, iz dana u dan, pred našom Partijom postavljati sve veći, odgovorniji i svestraniji zadaci. Da bi tim zadacima naša Partija mogla odgovoriti potrebno je:

- 1.— Razviti politički interes i podići politički nivo naše partijske organizacije a kroz to i čitave naše brigade.
- 2.— Odnos između u Partije, a kroz to i vojske, i narodnih masa produbiti; pojačati politički rad među masama, da bi na taj način oživjeli njihovu političku aktivnost i ubrzali dalji razvoj Narodno-oslobodilačke vojske.
- 3.— Produbiti i podići, kod članova Partije kao i kod boraca nepartijaca, svijest o značaju N.O. vlasti.
- 4.— Pravilno objasniti i produbiti svijest masa o slobodi, demokratiji i narodnoj vlasti.
- 5.— Već postojeće naziranje masa o skorom svršetku rata produbiti i proširiti u jasne političke perspektive o događajima koji će nastupiti u vezi sa slomom fašizma

u svijetu, kao i okupatora i njegovih slugu u našoj zemlji.

- 6.— Nastaviti sa upornim raskrinkavanjem velikosrpske reakcije i drugih reakcionarnih klika, ija e politika aktivnost biti sve jara i usmjerena, na razne načine, ka odvajanju narodnih masa od linije N.O. borbe i pristupa N.O. vojsci.

II

Razvojem političkih dogaja u bivšoj Jugoslaviji, a tako e i poslije njenog sloma, i mjeritom koje je KPJ imala u tim dogajima uslovljena je injenica da je naša Partija morala postati organizator Narodno-oslobodilačke vojske. Toj vojsci naša Partija morala je pokloniti najozbiljniju pažnju i pripremiti je kako politički i organizaciono, tako i vojnički, da bi ona odgovorila svojim zadacima. Od rada naše Partije zavisio je razvoj i isto a karaktera Narodno-oslobodilačke vojske.

Zadatak partijske organizacije u jednoj vojnoj jedinici jeste: da tu jedinicu osposobi za izvršavanje vojničkih i političkih zadataka a kroz to za rješavanje budućih, težih i svestranijih zadataka; i da paralelno sa tim, u vrsti i oja a svoju organizaciju kao preduslov za rukovođenje svojom jedinicom.

Partijska organizacija naše brigade prenesena je iz V Krajiškog odreda sa svim karakteristikama mlade organizacije koja se stvara u vojsci. Njen razvoj u brigadi tekao je neravnomjerno; bilo je dana kada je ona davala dobre pa 5 vrlo dobre rezultate (period rada u Centralnoj Bosni i period rada izme u IV i V neprijateljske ofanzive); dok je tako e bilo dana kada je naša organizacija, nekad manje a nekad više, podbacivala (period rada kroz IV i V neprijateljsku ofanzivu). To zna i da su na razvoj naše organizacije, esto puta, previše uticale teško e pod kojima se ona povijala, što njen razvoj i karakteriše kao neravnomjeran.

Naša partijska organizacija se postepeno razvijala do stepena na kojem se danas nalazi a koji predstavlja krupan korak u njenom razvoju, naročito u njenim organizacionim sposobnostima a kao posljedica toga i u njenom radu (puniji partijski život elija i biroa u našoj organizaciji, porast članstva na 280, rezultati rada po sektorima, rješavanje aktuelnih problema u brigadi). Kroz njen postepeni razvoj pred njom su se postepeno postavljali sve teži i složeniji zadaci. Stepenu na kojem se naša organizacija danas nalazi omogućuje joj da više-manje rukovodi, da predviđaja a dogaja. Međutim, ona je u svom razvoju ispoljavala i mnogo nedostataka, na čijem se uklanjanju podigla

i oja ala. Pored mnogih dobrih osobina kao: velika volja za rad; odanost našoj Partiji; prili no visoki stepen partijnosti i discipline; sposobnost za rješavanje aktuelnih problema; prili no iskustva i samostalnosti bataljonskih biroa — naša organizacija ima i dosta raznih nedostataka, ije uklanjanje je uslov za njen dalji razvoj. Ti nedostaci su sljede i:

1. — Naša partijska organizacija je nedovoljno zainteresovana razvojem politiki h dogaja; njena sposobnost da politiki misli i procjenjuje dogaje je na dosta niskom stepenu, te joj to otežava da bude u toku razvoja politiki h dogaja. Ovaj krupan nedostatak se ranije ispoljavao u mnogo ve ojmjeri nego danas.

2. — Naša partijska organizacija nije još potpuno organizaciono u vrš ena i osposobljena za rješavanje svih zadataka. Mnogi od lanova naše organizacije ne poznaju i ne osje ajuzna aj i strukturu naše Partije, što je posljedica nedovoljnog partijskog života i rada, te stoga otežava rješavanje drugih pitanja. Mnogi lanovi naše organizacije koji se nalaze na vanpartijskim rukovode im mjestima nemaju pravilan odnos prema Partiji i ne znaju da te vanpartijske dužnosti obavljaju sa gledišta interesa Partije.

Partijnost u našoj organizaciji, kako kod lanova tako i kod rukovodstava, mada je u porastu, nije na dovoljnoj visini. Lanovi naše organizacije nisu se još saživjeli sa ulogom i obavezama lana KPJ (esto se dešava da partijci zaborave na Partiju, pa ak i rukovodstva na svoje dužnosti). Partijska disciplina je jednostrana i nepotpuna. Ona je izjedna ena sa vojni kom disciplinom, te nije shva ena onako duboko i svestrano kakva u stvari treba da bude. Ostale odlike lanova naše organizacije kao: odgovornost, budnost i samokriti nost su u porastu. Duh kriti nosti u našoj organizaciji je vrlo malo razvijen. Partijci, a esto puta i rukovodstva, ostaju ravnodušni pored mnogih stvari koje štete našoj Partiji. Dobija se utisak da se naši partijci ili stide ih plaše kritikovati, naro ito ako se to ti e viših rukovodilaca.

3. — Politika kadrova u našoj organizaciji je vrlo slaba; njoj ni do danas nije posve ena potrebna pažnja. Politiki i teorijski nivo naših kadrova ne odgovara zadacima koji pred njima stoje. Rad na rješavanju ovog pitanja bio je povremen i bez potrebnog plana. Naši partijski rukovodioci su još mladi, sa malo iskustva i samostalnosti. Oni još ne znaju pravilno i svestrano uzdizati nove lanove Partije, jer još nisu duboko shvatili zna aj podizanja kadrova kao i zna aj metoda u tome radu (primjeri za to su: nepravilno i površno kažnjavanje lanova organizacije: i razorižavanje boraca u IV bataljonu). Naši par-

tijski rukovodioci su, dalje, skloni da se više ispolje kao lanovi štabova odnosno komandi eta, i onda kada se prvenstveno moraju ispoljiti kao partijski rukovodioci (primjeri iz IV i V neprijateljske ofanzive). Kod bataljonskih rukovodstava nedostaje dovoljno zainteresovanosti i samostalnosti za rješavanje raznih pitanja. Vojno-pohti ki rukovodioci u našoj brigadi, kao lanovi Partije, nisu na potrebnoj visini. Njihova je glavna slabost da se na svojim vanpartijskim dužnostima ne osje aju vrsto vezani za svoju Partiju, da svoje dužnosti ne shvataju kao partijske dužnosti koje im je povjerila naša Partija. S druge strane, oni se nedovoljno udubljuju u svestranost svoje uloge, nego je više jednostrano i površno shvataju.

4. — Naša partijska organizacija u radu po sektorima ne daje najbolje rezultate. elije kao i bataljonski biro i ne poklanjaju dovoljno pažnje svojoj djelatnosti po sektorima, te stoga još nisu postali u pravom smislu organizatori i rukovodioci sektora rada. Zato se rad po sektorima u našoj organizaciji razvijao neravnomjerno.

Politi ki rad u brigadi, mada je danas mnogo ja i i sa boljim rezultatima nego ranije, esto je puta neinteresantan, jednostran i pomalo šabloniziran. On se je doskora odvijao bez dovoljnog plana i sislema. Vojni ki rad se, tako e, odvijao bez plana i sistema. Vojni ki asovi su, skoro redovno, pretresali jedan te isti niz vojni kih pitanja. Ovaj rad zaostaje za vojni - kim zadacima koje nam doga aji name u (u brigadi postoji pri li an broj drugova i drugarica — boraca ija vojni ka vještina ne odgovara našim vojni kim zadacima).

SKOJ se u našoj brigadi nije još u vrstio i ispoljio kao organizacija mladih komunista. Prvo, partijska organizacija nije shvatila zna aj i ulogu SKOJ-a kako za Partiju tako i za Narodno-oslobodila ku vojsku, te mu nije poklanjala potrebnu pažnju; a iz toga je i2ašlo da ni sam SKOJ nije shvatio sebe, svoju ulogu i svoje zadatke. Rad unutar organizacije SKOJ-a je povremen i bez plana. Svijest, disciplina i odgovornost kod naših skojevaca nalaze se na dosta niskom nivou.

Kulturno-prosvjetni sektor u našoj brigadi je malo i neravnomjerno razvijen. Rad kulturno-prosvjetnih odbora je još slab, bez plana i potrebne snalažljivosti. Mi još ne znamo povezivati politiki sa kulturno-prosvjetnim radom me u stanovništvom, što, tako e, predstavlja jedan nedostatak. Sektori: rad sa narodom (t.j. rad na terenu) i rad sa drugaricama su se odvijali bez punog u eš a elija i biroa. Rezultati rada sa ovih sektora bili su povremeni, jer je i rad bio povremen. On se svodio na rijetke sastanke drugarica u eti ili bataljonu (sa ženama van brigade nije se radilo), odnosno, na površna i rijetka tuma enja vojno-politiki kih doga aja stanovništvu krajeva kuda smo prolazili.

Naša organizacija još nije dovoljno shvatila značaj rada sa narodom, što, naročito u vezi sa daljim razvojem vojno-političkih dogova, u svijetu i kod nas, predstavlja krupan nedostatak.

5. — Naša partijska organizacija je, sve doskora, malo pažnje poklanjala pitanjima saniteta i ishrane, kao i drugim aktuelnim problemima koji su se postavljali. Posljedice od takvog odnosa prema tim pitanjima bile su štetne, jer su otežavale pravilan rad brigade. Danas mi poklanjamo ozbiljniju, iako ne još svestranu, pomoć gornjim pitanjima.

6. — Teorijski nivo naše partijske organizacije je dosta nizak i zaostaje za njenim organizacionim sposobnostima. Pored objektivnih uslova za ovakvo stanje, postoji kod nas jedan krupan nedostatak koji se ispoljava u površnom shvatanju ovog pitanja. Mi smo malo uinili za uoavanje značaja teorijske izdignutosti i za analizu svih potrebnih elemenata da bi rad pravilno postavili. Preravanje kako Istorije VKP (b) tako i drugih raznih pitanja iz oblasti marksizma-lenjinizma, nije bilo dovoljno planski i sa najkorisnijim metodama. Delije a naročito bataljonski birovi pokazuju nedovoljnu upornost za rješavanje ovog pitanja. Pored dosta velike volje za teorijskom izgradnjom, članovi naše organizacije, kao pojedinci, malo i bez boljševičke upornosti rade na samoizgradnji.

Na osnovi razvoja vojno-političke situacije u svijetu i kod nas, na osnovi organizacionog stanja naše partijske organizacije kao i na osnovi organizacionog stanja naše brigade — pred našom partijskom organizacijom postavljaju se sljedeći zadaci:

1. — Mi moramo našu partijsku organizaciju, što znači i našu brigadu, politički pripremiti za zadatke koji se postavljaju iz razvoja vojno-političke situacije. Naša organizacija mora budno pratiti razvoj dogova, na osnovu kojih treba donositi pravilne i blagovremene zaključke. Ona mora biti aktivna, naročito danas, u proširivanju političkih perspektiva kako kod članova organizacije tako i kod nepartijaca.

2. — Mi moramo uvrstiti i produbiti našu partijsku organizaciju. Ona mora biti organizaciono spremna za zadatke koji pred nama stoje. To znači: a) podići i na veći stepen odlike naše organizacije: partijsku, budnost i odgovornost; b) partijsku disciplinu shvatiti svestranije, dublje i šire a ne samo kao vojničku disciplinu, te i nju podići i na veći stepen; v) naši partijci se moraju saživjeti sa ulogom naše Partije i zadacima njenih članova; g) kritički duh kod partijaca i kod organizacije kao cjeline moramo više. dublje i svestranije razviti, vaspitavajući ih da svede, da o svemu zdravo i kritički rasuđu i donose pra-

vilne i blagovremene zaključke; vode i, istovremeno, borbu protiv kritiziranja; d) radu sa kandidatima moramo pokloniti ozbiljniju pažnju; drugovi koji sa kandidatima rade moraju shvatiti da su oni predstavnici svoje Partije kod njih i da su obavezni preko redovnih zvanih sastanaka pomoći im da se izdignu na visinu naša naše Partije; dj) mi moramo pojačati i produbiti partijski rad i partijski život u našoj organizaciji, jer je od toga zavisiti njeno izvršenje i uzdizanje.

3. — Naša partijska organizacija mora pokloniti najozbiljniju i svakodnevnu pažnju podizanju naših kadrova. Na sastancima elije i biroa treba da se svestranije i dublje bave upoznavanjem dobrih i slabih osobina svojih članova, nastoje i da ih u što kraćem vremenu prevaspitaju u članove naše Partije sa najboljim odlikama. Ovaj zadatak važi i za ne članove naše organizacije, jer nas na to obavezuje njihovo dvogodišnje učestvovanje u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Značaj politike kadrova je iz dana u dan veći. obzirom na zadatke koji nas otkrivaju, te ga tako treba i shvatiti.

4. — Naša partijska organizacija mora postati, u pravom smislu riječi, organizator rada po sektorima. Njih treba shvatiti kao niti kojima smo povezani sa masama u kojima živimo, a bez kojih bi se od njih odvojili. Nije dovoljno samo organizovati rad po sektorima, nego je potrebno taj rad kontrolisati i podešavati uslovima u kojima se on odvija.

Danas je pomoć naše organizacije najviše potrebna SKOJ-u. Njega u najkraćem vremenu moramo organizaciono uvrstiti i podijeliti, shvatajući ga kao organizaciju mladih komunista, rukovodilaca omladine i kao organizaciju od velikog značaja za našu Partiju i za našu vojsku. elije i biroa dužni su ukazivati svakodnevnu i svestranu pomoć skojevskim grupama, pomažući i da SKOJ shvati sebe samog, da se saživi sa svojom ulogom i da se osjeti kao rukovodilac omladine.

Za sve ostale sektore rada nužna je, takođe, veća i učestva pomoć od strane naše organizacije, da bi se taj rad odvijao planski i davao željene rezultate.

5. — Naša partijska organizacija dužna je redovno i svestrano baviti se svim pitanjima koja su od značaja za našu borbu. Rješavanjem takvih pitanja ona će podijeliti i svoj autoritet i još više za sebe vezati ne članove naše organizacije.

6. — Teorijski rad u našoj organizaciji moramo pojačati i u njega unijeti više sistema. Partijske elije i biroa

dužni su da što upornije rade na ostvarenju plana postavljenog za teorijski rad u našoj organizaciji, po uputstvima koja su za to data. Sem toga dužnost je svakog člana naše organizacije, a naročito rukovode ih drugova, da sami rade na svojoj izgradnji, koriste i sve moguće snage da obogate svoje znanje iz marksizma-lenjinizma kao i ostalih oblasti znanja.

To su najglavniji zadaci koji danas stoje pred našom organizacijom. Njihovim rješavanjem naša organizacija će odgovoriti svom osnovnom zadatku da bude rukovodilac života i rada u svojoj jedinici; osposobiti se da odgovori zadacima koji nas čekaju i da opravda povjerenje naše Partije, našeg CK-a.

III

U borbi protiv okupatora i doma ih izdajnika borci iz drvarskog i petrovačkog kraja prošli su kroz ove organizirane borbene formacije: desetine, vodove, bataljone, udružene u V Krajiški odred, da bi, na višem stepenu političke svijesti i na osnovi veće vojne potrebe, od njega bila formirana III Krajiška brigada. Komunistička partija je od početka borbe, u kraju odakle je mobilisana naša brigada, uspjela da savlada nacionalni šovinizam, kojim je narod bio djelimično zatruvan; uspjela je da pravilno objasni potrebu borbe u svim fazama njenog razvoja i, najzad, da od III Krajiške brigade svakodnevno stvara vojne jedinice i političke svjesnije jedinice.

III Krajiška brigada je u vojnom pogledu prošla kroz raznovrsne faze borbe: od zasjeda, preko iznenadnih napada sa malo oružja, ka borbama velikih razmjera po upotrebi oružja i na velikim prostorima, preživjevši slabosti nastale poslije probijanja iz neprijateljskog obrambenog neprijateljske ofanzive. Kroz ove posljednje borbe brigada je oslabljena u broju i naoružanju.

Naša brigada je uspjela da se bez mnogo potresa odvoji od svoga terena i pobje u Centralnu Bosnu i dalje kroz Jugoslaviju izvršavaju i svoje vojne zadatke i savladavaju i političke slabosti izražene najviše u dezertiranju, naročito poslije IV neprijateljske ofanzive.

Naša brigada je, uzev u cjelini, uglavnom izvršila dosad sve zadatke postavljene pred njom. Ipak je u izvršenju zadataka periodično pokazivala i pokazuje niz nedostataka, od kojih su najglavniji:

1. — Sporost u usavršavanju vojnih vještina naših boraca.

2. — Politi ki rukovodioci nisu još uspjeli vaspitati borce da dovoljno i svestrano rade po liniji naše Partije.

3. — Još ne vrši en autoritet nižih vojni kih rukovodilaca, koji se zbog toga još ne osje aju kao rukovodioci svoje jedinice.

4. — Sporo podizanje naših vojno-politi kih rukovodilaca.

5. — Pomo ne vojni ke organizacije u našoj brigadi, nastale na izvjesnom stepenu razvitka, kao sanitet i intendantura, još nisu tako organizovane da borcima olakšavaju borbu ne griješe i politiki.

U vezi sa postoje im stanjem u našoj brigadi moramo uiniti sve da:

1. — Naši štabovi i komande manjih jedinica steknu potrebna znanja kako bi mogli sa uspjehom voditi brigadu kroz komplikovanije politike dogaje i vojni ke zadatke koje e nam razvoj dogaja nametnuti.

2. — Moramo osposobiti niže vojno-politike rukovodioce da kao najneposrednije starješine za izvršenje zadatka odgovore svojim dužnostima.

3. — Moramo uiniti sve da našu brigadu ponovo naoružamo i brojno ojaamo, da bi bolje odgovorila svojim zadacima.

4. — Moramo pomo ne vojni ke jedinice, sanitet i intendanturu, organizovati i osposobiti za izvršenje zadatka, smatraju i to zadacima i dužnoš u Partije.

5. — Moramo formirati i druge pomo ne vojni ke jedinice (pionirska odjeljenja, odjeljenja za vezu i dr.).

6. — Moramo naše borce podi i na vojni ki i politiki nivo sa koga e mo i primjerom služiti onim masama novih boraca koje emo u budunosti dobiti.

BR. 22

ZAPISNIK DIVIZIJSKOG KOMITETA 8. DIVIZIJE OD 9. AV-
GUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE
PARTIJE HRVATSKE O SASTANKU KOMITETA ODRŽANOM
1. AVGUSTA¹

DIVIZIJSKI KOMITET
VIII DIVIZIJE
9/VIII.1943. g.

19.VIII.1943.

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Zapisnik

Sa sjednice Komiteta održane 1 VIII.1943. g. Prisutni svi
lanovi Komiteta i politodjela po partijskoj liniji.

Dnevni red:

Dopisi C.K. K.P.H. i Komiteta

Politi ka situacija

Izvještaji po brigadama sa diskusijom

Zadaci

Razno

Dopisi C.K. K.P.H. su pro itani i prou eni a dopisi Komiteta su pro itani i usvojeni.

Pretrjali smo sve nove politi ke momente, pad fašisti ke stranke i Musolinija u Italiji te današnju situaciju u toj zemlji, gdje smo okarakterisali kao apsolutni gubitak osovini, odnosno fašizmu na vojnom i politi kom polju. Stanje na Isto nom frontu i Siciliji, rezervne snage saveznika za daljnje angažovanje proširenja II fronta. Referent o politi koj situaciji iznio je tako er i to da i borci i narod usljed naše nebudnosti i nedovoljnog politi kog rada pridaju ve u pažnju akcijama na Siciliji nego je ona u politi kom i vojni kom smislu ima, dok se o Isto nom frontu vrlo malo govori, što su i lanovi Komiteta uo ili u svojim brigadama. Okupacija Istre od strane njema ke vojske kao rezultat nepovjerenja prema Italiji kao saveznika osovine i u vezi s time sukobi izme u njema ke i italijanske armije. Kao odraz slabosti fašizma kod nas se reakcija ujedinjuje i to u licu Dr Ma eka i njegovih najbližih sara nika, a u vezi s time demoralizacija u ustaškim redovima i njihovo traženje uto išta kod doktora Ma eka. Referent je prenio zak-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.L. reg. br. H-4 599—601-

ljuje se sa okružnog savjetovanja K.P.H. za Karlovac, kao i najnovije stavove po svim pitanjima i tumačenje o karakteru i ciljevima NOO-a, ZAVNOH-a i AVNOJ-a. Pretresena je također politička situacija na Kordunu i konstatovano da narod uslijed nedovoljnog političkog rada, kako sa strane radnika na terenu, tako i sa strane naših drugova iz vojske, nasjeda neprijateljskoj propagandi i sve više gubi vjeru u našu snagu i mogućnost da odvojimo tekovine dvogodišnje borbe.

Izveštaji: I Brigada. Partijski sastanci redoviti i puna pomoć iskusnijih rukovodilaca. Održavaju se sastanci partijskih rukovodilaca, gdje im se daju uputstva za rad, koja prenose na jedinice. U ovom ih se pomaže i kontrolira. Program partijski za izučavanje marksizma-lenjinizma tj. o Partiji i prva glava Historije VKP(b)¹, nije potpuno savladan kod mladih članova Partije na etničkim jedinicama. U bataljonima ima 40—50 članova K.P. Da bi imali bolji uvid u savladavanje partijskog materijala osnovali su biblioteku.

Skojevska organizacija redovno održava sastanke, dobiva dobru pomoć od Partije i borbenost skojevaca je na visini.

Vojnici se radi po takmičenju, na otstranjenju nedostataka koji se ispolje u akcijama, stražarska i izvišćanska služba, a sa rukovodiocima se proučava vojna literatura.

Politički je rad usmjeren na savlađivanje političkog programa za što se prije osposobe rukovodioci. Rezultat političkog rada je dobar.

Kulturno-prosvjetni rad kreće se na bolje. Izašao je brigadni list, dok etnički i bataljonski listovi još nijesu izašli u svim jedinicama. Redoviti je rad sa nepismenima i dobri su rezultati. Nekoliko nepismenih drugova je naučilo pisati, ostali su savladali 15—20 i više slova, dok ima i onih koji teže prilaze učenju i kod njih su slabiji rezultati.

Održan je sastanak sa narodom u Kestenjku na kome je bilo oko 50 ljudi, žena i omladine. I u Perjasici je održan zbor sa narodom na kome je bilo prisutno naroda do 250. U ovim i ostalim zborovima sa narodom vidjelo se je da je raspoloženje za NOB dobro. Davana je narodu pomoć u poljoprivrednim radovima obilata. Postavljeno takmičenje kod boraca je razvijeno.

II Brigada. Ima na licu 1050 boraca, 192 članova K.P., 62 članova K.P. u rashodu, 106 kandidata na licu skojevaca 172 na licu.

Sa partijskim rukovodiocima je proučena prva glava Historije VKP(b), dok sa ostalim članovima se nije uspjela u cjelosti savladati odnosno proučiti.

² Svesavezne komunističke partije (boljševika)

itaju se radio-vijesti i prora ena su pisma politkoma Hrvatske sa rukovodiocima i borcima. Program je dao dobre rezultate.

Održani su sastanci sa narodom u Krstinji, Kusaju, Kloko u i Furjanu. Na ovim je sastancima bilo 50—60 ljudi koji su dali znake dobrog raspoloženja po NOB. Ovi su sastanci bili sa programom i težili su drugovi da se održavaju nedjeljama kako bi što bolje bili posje eni. Narodu je data pomo oko 1000 boraca u poljoprivrednim radovima.

Skojevska organizacija je aktivna i pomaže sve sektore rada. Sastanke drži redovito. Borbenost skojevaca je na visini.

Vojni ki se radi na otklanjanju nedostataka iz ofanziva, ratnu službu, a sa komandnim kadrom se prera uje vojni ka literatura.

III Brigada. Brojno stanje 903 borca, lanova K.P. 217, part, kandidata 66, skojevaca 141, neobuhva ene omladine u organizaciji imade oko 110. broj nepismenih obuhvata oko 100, radnika 10, intelektualaca 10.

Rad partijskih jedinica je redovit. Program koji su imali da prou e partijske jedinice nije u potpunosti savladan. Težimo da ovo prije postignemo sa partijskim rukovodiocima kako bi ovi mogli da prenose na lanove. O eliji je prou eno a i na prvoj glavi Historije dato je najviše truda, ali obzirom na to da im treba mnogo vremena dok nau e nijesu dovoljno uspjeh da savladaju. Razvijena je potreba za u enje i ukazano da bez njega ne emo mo i dalje krenuti, ovo su uvidjeh i prihvaaju sa voljom rad. Poteško e su bile što su u prošlom mjesecu bila tri zamjenika politkoma bataljona na kursevima (partijskim). Ovi drugovi koji su svršili partijske kurseve obe avaju puno više nego ranije u svom radu, dok zamjenici politkoma eta dosta slabo stoje sa marksisti kom izgradnjom i postavili smo u zadatak da prvenstveno njima pomognemo.

Prora ena su pisma politkoma Hrvatske i pisma komesara Divizije u vezi sa povratkom naših jedinica na Kordun.³ Sve je ovo prora eno prvo sa rukovodiocima a potom preneseno na borce. Održavaju se politike konferencije sa borcima po etama i bataljonima uz prikaz najnovije politike situacije i nedostatak u jedinicama, no ove konferencije nijesu redovite, nešto što raštrkanost jedinica ne dozvoljava a ima momenata propusta uslijed nesavjesnosti odgovornih drugova. Borci se interesiraju za nove politike momente u svijetu i kod nas. Na ovim konferencijama diskusija u potpunosti ne zadovoljava. Prika-

³ Divizija se vratila na Kordun posle borbi koje je u junu. a delom snaga i u julu, vodila u Baniji: napad na Cetingrad. Veliku Kladušu i dr. <vidi tom V. knj. 17. dok. br. 2, 20, 26, 37. 66 i 69).

zan je borcima naš uspjeh u Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku⁴ i prelaz naših jedinica u ofanzivu. Tako er ukazano je borcima na sve greške koje su se ispoljile t;d dolaska na Kordun. Održana su po svim bataljonima dva nau na predavanja iz prirodnih oblasti. Umnožena je rezolucija i proglas ZAVNOH-a i AVNOJ-a i upu ena svim jedinicama.

Vojni ki se radilo teorijski i prakti ki koliko je vrijeme dozvoljavalo. Ra ena je ratna služba, korištenje zemljišta (odstupanje i nastupanje), pješadijski egzercir, stražarska služba i služba veze. Posve ena je pažnja nastavi ga anja i sa tri bataljona izvršeno je bojno ga anje. Rezultat ovog ga anja je dobar. Bataljoni su razbacani po položajima ali se radi sa djelovima koji nijesu na položaju i vojni ki i politi ki. Daje se pomo vojnim i politi kim rukovodiocima ali obzirom da su ovi mladi i neiskusni nije dovoljna. Drugarstvo izme u boraca je dobro. Pojavi se koji slu aj nekorektnog odnosa starješina prema borcima, u emu smo jako budni i takove starješine upu ujemo na štetnost ovih posljedica. Za ove slu ajeve može se re i da su vrlo rijetki. Samo udaljavanje boraca iz svojih jedinica koje je ranije imalo ve ega maha sada je smanjeno ili opšte nema tih pojava, a ako koji ide ku i, ide samo toliko da vidi familiju, snabdije se sa rubljem i vra a se sam u svoju jedinicu. Zelje za ku om ima uslijed toga. odnosno radi skupljanja letine i podizanja ku nih krovova. Op enito u ovoj brigadi je komandni kadar pa i politi ki mlad i dovoljno neisk-jšan, te nam je u istome i najve i problem koji se postavlja pred nas, a i rezultat je propusta u akcijama i politi kih grešaka od boraca uslijed nedovoljnog politi kog rada. Ove politi ke greške nijesu ve eg zna aja da bih ih morao navoditi, ali obzirom na sadašnju situaciju one su i kao ovakove dosta štetne.

Obzirom na napred navedeni broj nepismenih postavili smo u zadatak da što prije nepismenost likvidiramo jer nam -ona ko i op enito rad u brigadi — u tu svrhu smo sve raspoložive intelektualne snage za to upotrebili. Kulturno-prosvjetni rad pokre e se na bolje. Džepni i bataljonski listovi izlaze u svim jedinicama, redoviti su i njihov kvalitet zadovoljava.

Sastanke sa narodom nastojim održati u svim selima gdje je smještena naša vojska. Odaziv naroda na ove sastanke je slab. Biti e posljedica ove neposjete zborova od strane naroda što još nije sakupljena i spremljena ljetina. Pomo u poljoprivrednim radovima od naših boraca data je koliko je god tražena cd NOO-a, a i sami smo nudili i težih da bude što ve a.

⁴ Odnosi se na uspehe postignute u toku etvrte i pete ofanzive neprijatelja i protivofanzive naših jedinica u isto noj Bosni (vidi „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1, izdanje V.M., Beograd. 1957).

Borci su zadovoljni sa ishranom. Bio je jedan slu aj od odgovornih drugova za ishranu boraca da su vršili neki izbor jela za rukovodioce u eti, zašto su odmah bili pozvani na odgovornost i ukazano im je na štetnost i posljedice ovoga po NOB. Stanje je odje e i obu e, obzirom da se nije ništa popravljalo, odnosno novoga nabavljalo, nego samo deralo, dosta slabo.

Zdravstveno stanje boraca je dobro. Kad su jedinice duže vrijeme angažovane na položajima i u borbi kod boraca se razmnože uši, no im dozvoli vrijeme odmah pristupimo šurenju. Za veš tako er je poteško a a ima boraca koji ga i nemaju, ali ono što ima vodimo ra una da se prema prilikama što redovitije pere.

Zadaci: Pošto nije potpuno savladana prva glava Historije VKP (b), to smo ostavili i dalje u planu da se potpuno savlada, a za one jedinice koje su prvu glavu savladale da pre u dalje na u enje druge glave. Ovo se odnosi na sve jedinice pošto pro u e prvu glavu.

25 VII o.g. na dvogodišnjicu po etka borbe na Kordunu postavili smo natjecanje unutar naše divizije po brigadama i to da ona brigada koja se najbolje pokaže po svim postavljenim pitanjima za takmi enje dobije prelaznu zastavu. Natjecanja e se produžiti i u slijede im mjesecima jer smatramo da je ovo najbolje sredstvo za poboljšanje stanja u našim jedinicama i da emo ovim dati najbolji polet u radu borcima i starješinama.

Natjecanja su po slijede im pitanjima:

- 1) Koja e brigada bolje izvršiti dobiveni zadatak.
- 2) Koja e brigada više uništiti i zarobiti neprijateljskih vojnika.
- 3) Koja e brigada više zarobiti ratnog plijena.
- 4) Koja e brigada bolje savladati politi ki program.
- 5) U kojoj e brigadi borci postati bolji majstori svog oružja, a starješine bolji majstori u rukovanju svojim jedinicama.
- 6) Koja e brigada biti bolja po politi koj svijesti, drugarstvu, disciplini, kulturno-prosvjetnom radu i imati manje grešaka i propusta.
7. Koja e brigada više pomo i narodu.

Politi ki program je postavljen: upoznavanje i prorada AVNOJ-a i ZAVNOH-a uvanje vojni ke tajne. Pod to kom programa AVNOJ-a da upoznamo borce sa važnosti i zna ajnosti AVNOJ-a. najvišeg politi kog pretstavnštva NOB u našoj zemlji, i sa ZAVNOH-om, najvažnijim politi kim tijelom u Hrvatskoj.

Pod to kom uvanja vojni ke tajne i obradom ove teme uzeli smo zato što ujemo da naši borci pri aju pred svakim ono što ne bi smijeli jer neprijatelj iz tih pri a može da dobije

dragocjene podatke (primjer naoružanje naših jedinica, brojno stanje naših jedinica, greške u njima itd.) a da ne paze pred kim to pričaju i ne obračuju pažnju na to da bi iz ovih razgovora neprijatelj mogao o nama saznati dosta toga.

III Brigada u akciji kod Barilovića na Kosirsko Selo da otjera neprijatelja iz njega nije uspjela uslijed toga što se nisu dovoljno rukovodioci založili da ova akcija uspije.⁵ Ovaj razlog je bio posljedica nekoordinacije jedinica, radi čega je ova akcija neuspjela.

I Brigada u akciji na Globorni ki most gledala je i već je bila u 90% uspjela. Borci koji su bili u napadu pokazali su veliku hrabrost i odlučnost i takav njihov nastup imao je rezultat da su već bili zauzeli višekratne bunkere. Sve su ovo pokvarile jedinice koje su bile na osiguranju samo time što nijesu onesposobile prugu, tako da je naišao blindirani vlak i primorao jedinice na povlačenje. Krivicu za neosposobljenje pruge snose rukovodioci I i III bataljona koji su imali zadatak da raskinu prugu, a što nijesu učinili. Data je sugestija od strane ovog komiteta dragu sekretaru te brigade da se krivci kazne partijski i disciplinski.

U akciji na Globorni ki most učestvovala je i II U. brigada sa zadatkom osiguranja od neprijateljske intervencije obližnjih garnizona, koja je u potpunosti izvršila svoj zadatak.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Anton Vidovi

⁵ Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 6.

• Zadatak je te brigade bio: postaviti osiguranje prema Generalnom Stolu i sprečiti prodor neprijatelja u pravcu Globorni kog mosta (vidi tom V, knj. 17, dok. br. 79).

BR. 23

PRIMEDBE POLITI KOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO HRVATSKE OD 10. AVGUSTA 1943. POLITI -
KOM KOMESARU 1. KORPUSA NA PROGRAM ZA KURSEVE
POLITI KIH KOMESARA I DELEGATA¹

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
K. br. 63'43
Dne 10.VIII.1943

15. 8. 43.®

POLITI KOM KOMESARU I KORPUSA NOVH

Primili smo vaš prijedlog programa za politdelegatske i komesarske kurseve vašeg Korpusa.

Vaše teme uglavnom usvajamo, tek imamo neke manje primjedbe.

Smatramo da bi bilo potrebno iza teme „Postanak versajske Jugoslavije itd." razraditi temu o tome kako je došlo do napada na Jugoslaviju i o razlozima njene kapitulacije. Ona bi bila jedan potreban prelaz izme u prethodnih i idu ih tema.

Temu „Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije itd" smatramo da bi bilo dobro povezati sa temom o Jedinstvenoj narodno-oslobodila koj fronti Hrvatske.

Temi „Ciljevi i karakter NOB" smatramo da bi bilo bolje dati naslov „Borimo se da istjeramo okupatora iz naše zemlje i uništimo sve njegove pla enike, borimo se za slobodnu demokratsku Jugoslaviju, u kojoj e biti ujedinjeni svi krajevi naše zemlje, osigurana nezavisnost i narodni suverenitet i ostvarena bratska zajednica naših nareda". Time bi sama tema bila konkretnije postavljena i davala ta ne smjernice kojih se mora držati predava . Osim toga i sam naslov teme djeluje mobiliziraju e.

Pošto je danas politika Ma ekove reakcionarne klike najja i oslonac okupatora u našoj zemlji smatramo da bi o tome trebalo govoriti u posebnoj temi. Naro ito je važno obraditi naš stav prema njima i na in borbe za suzbijanje odnosno likvidaciju tog utjecaja. To obraditi na konkretnim primjerima i do sada postignutim uspjesima.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 4/1—24, k. 420 A.

¹ Datum prijema u Štabu 1. korpusa.

Isto je tako važno obraditi naš stav i na in borbe prema etnicima. Ne smije se dogoditi da se slušaoci upoznaju sa radom izdajni ke Ma ekove klike i etnika i njihovim ciljevima, a da ne upoznaju naš stav prema njima i naš na in borbe.

Tema „Nacionalno pitanje u svjetlosti NOB" smatramo da se može obraditi u temi „Borimo se da istjeramo okupatora itd.".

U temi „Organizacija vojno-pozadinskih vlasti" treba nar o ito obraditi odnos tih vlasti prema NOO i ZAVNOH-u i obratno.

NOO. ZAVNOH i AVNOJ nisu organi vojno-pozadinskih vlasti i njih treba obraditi u posebnoj temi.

Smatramo da teme „Politkomesar — pretstavnik naroda u vojsci" i „Institucija politkomesara u NOV uop e" obra uju uglavnom istu stvar, pa se mogu povezati. To isto važi i za teme „Dužnost politkomesara ete—bataljona" i „Saradnja politkomesara i komandira, odnoe.no komandanta".

Na teme „Narodno-oslobodila ka borba — ciljevi i smisao itd." i „Jugoslavenska vlada itd." iz programa za politdelegatski kurs imamo sli ne primjedbe kao na one teme za komesarski kurs. Teza „Kompartija kao organizator ustanka" može da bude i kao podnaslov prvoj temi.

Temi „Fašizam — postanak, cilj, sadržaj" mislimo da bi bilo potrebno dodati nešto o tome kako je došlo do napada na Jugoslaviju i o njenoj kapitulaciji.

Teme „Zadaci pohtdelegata" i „Saradnja delegata i vodnika" obra uju uglavnom istu stvar, pa smatramo da bi se i one mogle povezati.

I na tom kursu bilo bi potrebno unijeti nešto o ustrojstvu vojnih vlasti u pozadini i njihovom odnosu prema NOO i ZAVNOH.

Vaš prijedlog da program na svim kursovima vašeg Korpusa bude jednoobrazan možete ostvariti kao i da se kursevi podijele na one za polit elegate i one za politkomesare eta i bataljona. Ukoliko smatrate potrebnim možete ostvariti i vaš prijedlog da na kursovima postavite komandanta i komesara.

Izvještavajte nas redovito o svim kursovima i o njihovom toku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politi ki komesar:
V. Bakari

BR. 24

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 8. KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 12. AVGUSTA 1943. POLITI KOM KOMESARU
4. DIVIZIJE¹**

**POLITKOMESAR
VIII KR. BR.
12-VIII-43**

POLITI KOM KOMESARU IV NOU DIVIZIJE

IZVJEŠTAJ

(o stanju i političkom radu u VIII KNOU brigadi)

Cesti marševi, zamorenost boraca, teži ekonomski položaj u kojem se brigada nalazila itd., uglavnom su uslovlili stanje i rad u brigadi.

Danas — obzirom da se brigada odmarala nekoliko dana, stanje u brigadi je zadovoljavajuće. I ranije, a osobito sada, rad u brigadi je ojačan. Održavaju se konferencije i politički sastanci posebno sa političkim komesarima, sa cjelokupnim komandnim kadrom a najviše sa borcima. Održano je i jedno vojno-političko savjetovanje. Usljed u stalnih pokreta i otežanog stanja unutar jedinica nije se moglo izdvojiti političke komesare na bilo kakav kurs. Prakticirana je i ophodnja političkim komesarima i delegatima pa i borcima.

Rad na svim sektorima u našim bataljonima razvijen je neravnomjerno, što je uslovljeno kvalifikacijama političkih kadrova, usljed prilika, neredovne pomoći od naše strane, a i osobenostima pojedinih bataljona (n. pr. II bataljon, koji se tek sada u ovih posljednjih par sedmica našao po prvi puta u teškoj situaciji u pogledu ishrane i marša). Uglavnom, u svakom bataljonu održane su neke političke radne konferencije, na kojima se analiziralo unutrašnje-političku situaciju, pri čemu se podvlačile slijedeće stvari: Odnos snaga i perspektive antifašističkog i fašističkog bloka (kao baza služili su nam „Radio bilteni“, asopisi „Naprijed“, „Vijesnik“ i pri kraju „Bosanski udarnik“). Zatim pitanje drugog fronta (bazirano na „Radio biltenu“ od broja 86. krah italijanskog fašizma i koncentraciji hitlerovskih snaga na Balkanu), HSS (kao glavna opasnost za Hrvatsku, zna-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 28—4. k. 775.

aj hrvatskih masa u ovoj borbi, otvorenija afirmacija Ma eka kao izdajnika), londonska vlada (njena slabost i njen otežan položaj obzirom na narastanje naše vojske i njenog značaja u meunarodnim razmjerama), etnici (njihov vojni ki slom, ras-krinkavanje istih službe i se zarobljenim dokumentima, težak položaj unutar etni kih jedinica.) Pored tih pitanja prora ivana su i ostala koja su u vezi vanjsko-unutamje situacije.

Na konferencijama i politiki m asovima u ve em dijelu brigade vlada živost i dobro interesovanje. Borci govore, kritikuju i postavljaju pitanja u vezi politike situacije. Cesto putata pitanja, postavljena od obi nih boraca — seljaka, mogu biti vrlo zrela, n.pr. „Ho e h italijanski narod savezni kim osloboenjem uspjeti uspostaviti svoju vlast?“, „Kakav je sada stav okupatora prema etnicima obzirom na bliskost drugog fronta?“ itd.

Politi ka svijest boraca ove brigade u uporedbi sa stanjem prije mjesec dana — odsko ila je (to se vidi u sposobnosti boraca da se mogu da bore na svim terenima, plja ki koja je, iako su teži uslovi, svedena na nekoliko pojedinaca itd.). Bratstvo i politika izoštrenost prema raznim neprijateljima je na visini. Odnos boraca prema narodu je dobar. Samo, pri dolasku na ovaj teren direktive upu ene rukovodstvu pogrešno su prenešene na borce — tako da ih se zastrašilo, da ih o ekuju strahoviti napori i da je teren gdje dolaze potpuno etni ki. Baš zahvaljuju i tome bilo je nekoliko prestupa u odnosu prema narodu, što se odmah i ispravilo. Odnos boraca prema komandnom kadru i obratno je prili an. Borci još uvijek u politiki m delegatima (koji su kod nas sve doskora bih zamrli) ne gledaju u potpunosti rukovodiocce. Pre izvjesnog vremena politiki m delegati vodova bili su puka formalnost i pokazivali su slabu, skoro nikakvu, aktivnost. Tek u posljednje vrijeme povedena je isto kampanja u brigadi da se politiki m delegati uzdignu i ima ve dobrih rezultata. Disciplina kao odraz politike svijesti u brigadi je dobra. Ima nedostataka jedino u formalnoj vojnoj koj disciplini. Moral i borbenost brigade je na visini (to se vidi iz želje boraca, nakon ovih nekoliko dana odmora, da idu u akcije). Zdravstveno stanje u brigadi je dobro (izuzev prehlade, kožnih oboljenja i ozleda tabana, drugih oboljenja nema). Zahvaljuju i neshvatanju njegove važnosti i od rukovodilaca i od boraca, sanitet je bio vrlo slabo organizaciono u vršen. Na posljednjem vojno-politiki m savjetovanju postavili smo pitanje saniteta, intendanture i ob. službe kao vrlo krupna pitanja.

Drugarstvo i kolektivna svijest je bolja nego ranije, ali još uvijek nije zadovoljavaju a. Kolektivni duh još nije prodro u sve borce, ali u zadnje vrijeme osjeaju se vidni napreci.

U brigadi je kulturni i prosvjetni rad razvijen. Raniji njegovi ve i nedostaci (neravnomjernost i jednostranost) su u znatnoj mjeri smanjeni. Procent nepismenih osjetno opada.

Usljed težih uslova, a rano i to (i što je osnovno) nepravilnog stava rukovodstva prema izmorenim borcima, bilo je nekoliko sluajeva bjegstva boraca u Podgrme (10).

Općenito danas u brigadi se osjeća znatan napredak. Rad na polju dopisništva u posljednje vrijeme je pojačan. To bi uglavnom bilo sve.

Posljednji petnaestodnevni izvještaj nisam mogao podnijeti jer je brigada bila razdijeljena u dva dijela. Ja sam s jednim dijelom bio kod Vakufa dok je drugi dio brigade bio na Tiševu i Peuljama,² tako da nisam imao uvida u život u ovoj brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

dne 12 avgusta 1943 god.

Politkomesar VIII KNOU
brigade
Avdo Uk

BR. 25

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA ZAMENIKA POLITIKOG KOME-
SARA 2. PROLETERSKE BRIGADE OD 14. AVGUSTA 1943.
CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JU-
GOSLAVIJE¹**

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

**IZVEŠTAJ O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE II PROLETERSKE
BRIGADE ZA MESEC JULI**

Partijska organizacija II Proleterske brigade pre pete nemačke ofanzive brojala je 354 člana Partije. Brigada je brojala 1.025 boraca. U tekućoj ofanzivi izginulo je i izgubljeno 260 boraca, od kojih su 79 članovi Partije. Posle ofanzive brigada je dobila popunu od III Dalmatinske, koja je rasformirana u toku

⁴ O dejstvima 8. krajiške brigade na tom području vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 16, 26 i 27.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd, reg. br. 5527/VIII. 3—2 (43).

ofanzive, i od III Sandža ke, sa kojom je isti slučaj bio. Iz ove dve brigade došlo je u našu brigadu oko 80 boraca, među njima 30 članova Partije. Posle pete ofanzive partijska organizacija narasla je za 28 članova Partije. Prema ovome, partijska organizacija po svršetku ofanzive brojala je 275 članova Partije. Sada partijska organizacija broji 333 člana Partije, a brigada broji ukupno 845 ljudi. Procentualni odnos partijaca prema nepartijcima je 39%, dok je pre ofanzive bio 34%.

Socijalni sastav članova:	radnika	seljaka	intelektual.	doma .
	115	133	66	3
Kandidata ima 21 drug:	9	10	2	

Partijska organizacija je podeljena na 23 partijske jedinice, od kojih su 14 etnih, 5 štabskih. 3 bolničke i jedna u Intendanturi

Partijske jedinice broje prosečno po etama od 10 — 17 članova. Stabske jedinice broje od 5 — 8 članova.

Partijnost svih članova Partije u brigadi je na dosta zavidnoj visini. Ima ponegde kod pojedinaca sasvim u malim slučajevima da su slabe partijnosti. Razlog je taj što su drugovi mladi članovi Partije i politički dovoljno nesvesni.

Politički nivo je neravnomeran. Ima članova Partije koji su na dosta zavidnom političkom nivou a jedan veliki broj članova Partije je na vrlo niskom političkom nivou. Partijska organizacija je izašla iz pete ofanzive uglavnom jedinstvena i u celini ...

Slab odnos prema drugim jedinicama u našoj Diviziji i u itavoj grupi koja je onda sa nama zajedno operisala. Taj se odnos ispoljavao u vrlo retkim slučajevima od strane politički nesvesnih pojedinaca. Slaba borbenost osetila se kod ljudi zbog zamorenosti u petoj ofanzivi. Pojavila se težnja kod ljudi za samostalnim snabdevanjem hrane, misleći da je došlo do velikog gladovanja u toku ofanzive. Razlozi za ovo jesu sledeći: U toku pete ofanzive brigada je izgubila veći broj starijih, dobrih i odanih članova Partije, jedan broj rukovodilaca političkih i vojnih iz etata. A novi rukovodioci, koji su odmah postavljeni na upražnjena mesta, nisu se odmah snašli na dužnosti i pored toga što su naši politički rukovodioci stariji, ali se nisu dovoljno snašli u toku ove ofanzive, te su zbog toga svi ti nedostaci izbili na površinu.

U vezi sa ovim slabostima koje su se pokazale u toku ove ofanzive i posle ofanzive stavili su pred partijsku organizaciju naše brigade sledeće zadatke:

1) Da se izvrši kontrola itavog partijskog članstva, tako isto i boraca, o njihovom držanju u toku ofanzive.

2) Da se odnos boraca i komandnog kadra me usobno popravi. Da se svi nedostaci koji smetaju pravilnom rukovo enju jedinica otklone, kod boraca i kod komandnog osoblja.

3) Da se sprovede u svim jedinicama kolektivni život, da se u vrsti i da se uzdigne poverenje u njega.

4) Da se poja a partijska i vojni ka disciplina, budnost i opreznost.

5) Da se oživi teoretski, politi ki, kulturno-prosvetni rad u svim jedinicama naše brigade, i u narodu.

6) Nastojati da se popune svi kadrovi i da se drugovi što bolje uzdižu, kako vojni ki tako i politi ki.

7) Da se odnos popravi u odnosu na ostale jedinice i da se uzdigne u njih poverenje.

8) Sprovesti što ve u kampanju za higijenu.

9) Da se uspostavi što tešnji kontakt izme u partijskih rukovodilaca u brigadi i po bataljonima i izme u kulturnih odbora i polit, komesara.

10) Da se pruži puna pomo skojevskim organizacijama kao rezervi Komunisti ke partije.

11) Da se poja a nega bolesnika, što ve e staranje o njima i da se što više radi teoretski, politi ki, kulturno-prosvetno itd.

12) Da se odnos popravi prema narodu i da se prestane sa pojedina nom plja kom i nepravilnom nabavkom hrane.

13) Da se sprovede naro ita kampanja za mobilizaciju ljudi u našu brigadu na dobrovoljnoj bazi. S obzirom na gubitke koje je naša brigada imala, te je treba popuniti na terenu kuda se kre emo.

Od postavljenih zadataka partijska organizacija je uglavnom rešila sve probleme, neke u potpunosti a neki su u toku rešavanja.

1) Održane su partijske i etne i bataljonske konferencije, na kojima je diskutovano. o držanju pojedinaca u ofanzivi. Na sve ove nedostatke, drugovi su na partijskim i etnim i bataljonskim konferencijama oštro postavili da se sa tim svim nedostacima mora u initi jedan oštar prelom...

2) Odnosi u jedinicama izme u boraca i komandnog osoblja dobro su se popravili ...

3) etni i bataljonski kolektivi su na dostojnoj visini i drugovi imaju u taj kolektiv veliko poverenje.

4) Vojni ka disciplina je poja ana i na zadovoljavaju oj je visini, tako isto i partijska disciplina. Budnost i opreznost još nisu kod svih jedinica na dovoljnoj visini.

5) Politi ki i teoretski rad je oživeo u celoj brigadi. Održavaju se etne i bataljonske konferencije, tako isto i priredbe za bataljone. Održan je jedan manifestacioni zbor brigade sa

priredbom, održano je po bataljonima jedno predavanje „O politički vojsci“. Na partijskim jedinicama se proračunaju lanci iz Osnova lenjinizma, pojedina poglavlja iz Istorije SKP(b), i lanci iz Proletera su još uvek aktuelni.

6) Nastojali smo da se popune kadrovi, i da se drugi uzdižu. Održali smo jedan niži partijski kurs, a drugi sada držimo. Na kursu se radile sledeće teme: 1) Partija, sa tri potpitanja: a) Razvitak radničkog pokreta i njegov postanak, b) Teorija Partije i c) Organizaciono pitanje Partije. Sledeće teme: 2) Nacionalno pitanje, 3) Seljačko pitanje. 4) Uloga KPJ u NO borbi, 5) O fašizmu, 6) Narodno-oslobodilačka borba na našem terenu sa SSSR. Na ovom drugom kursu ubacili smo i temu Ekonomski razvitak društva.

Na ovom kursu učestvuju politički i partijski rukovodioci i poneki vojni rukovodilac i najbolji partijci koji imaju uslova za razvijanje.¹ Isto tako držimo i jedan vojni politički kurs, na kome prisustvuju samo vojni politički rukovodioci, zamjenici komandira, vodnici, desetari. Kurs je postao u brigadi dosta popularan, i drugovi žele da posećuju i da svaki bude na kursu. Često se interesuju i traže da se odrede na kurs. Ovi drugovi koji su bili na kursu i koji su sada — kod njih vlada veliko interesovanje za izgradnju.

7) Odnos prema ostalim jedinicama naše vojske dosta je dobar. Ima izgleda da bude još bolji. Drugovi imaju veliku ljubav i poverenje u druge jedinice.

8) Higijena je na dosta velikoj visini.

9) Kontakt između u partijskih rukovodilaca nije kakav bi trebao da bude, niti je između u kulturno-prosvetnih odbora i politkomesara, i tako izgleda da drugovi žele da se osamostale. To je u toku da se popravi, da kontakt bude što bolji.

10) Skojevskim organizacijama pružena je pomoć i nastoji se da se što više pomogne Skoju. koje se vide iz izveštaja brigadnog rukovodstva Skoja.

11) Staranje o bolesnicima je dosta dobro od strane sanitetskog osoblja u brigadnoj bolnici. Što se tiče teoretskog rada u bolnici, on se dosta dobro popravio, tako isto i kulturni rad. Drugovi u bolnici uspeli su da dadu jednu priredbu.

12) Odnos prema narodu je na zavidnoj visini. Drugovi iz jednog našeg bataljona pomažu seljacima da kupe seno, da žanju pšenicu, održano je u narodu kuda smo se kretali nekoliko zborova i nekoliko priredbi za narod. Narod je to dobro primio, što se vidi iz toga što su sami donosili dobrovoljno hranu za vojsku ...

² U originalu, na margini, dopisano zelenim mastilom: „Prisustvuje oko 15. traje oko 15 dana. Predava i iz Politodela i part, rukovodioci. etni rukovodioci uglavnom dolaze na kurs.“

13) Što se ti e dobrovoljne mobilizacije na terenu kuda smo prolazili, ona je slabo uspevala. Javili su se dobrovoljno u brigadu 6—8 ljudi iz okoline Ozrena.

Partijska organizacija II Proleterske brigade u ovolikoj meri resila je ove zadatke, ukoliko ih nije sve resila nastoja e da što brže reši.

OPSTA OCENA

S obzirom na gubitke kadrova i najboljih komunista, politiki nivo partijaca niži je nego pre V ofanzive. iz toga razloga što su sve mladi članovi Partije, sa dosta malim partijskim stažem, i s obzirom na priliv novog članstva u Partiju.

Kolektivni duh je prilično snažan. Borbenost je na dosta dobroj visini, sa malim izuzetcima.

Komandni kadar brigade uglavnom odgovara, sa izvesnim izuzetcima u nekom štabu bataljona i kod komandneta.

Izme u mene i politodela bilo je uvek saglasnosti po svakom pitanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-VIII-1943. g.

Položaj

Zamenik
politikog komesara
brigade,
Jovan Stamatovi

BR. 26

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POLITODELA 4. PROLETERSKE BRIGADE 2. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 15. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹

POLITODEL.
IV PROLETERSKE BRIGADE
15 avgust 1943 godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Centralnom komitetu KPJ izveštaj o radu partijske organizacije i stanju u IV Proleterskoj brigadi² za vreme od po etka V neprijateljske ofanzive do danas.

I

U V neprijateljsku ofanzivu IV Proleterska brigada ušla je kao vrsta vojna jedinica sa politički i vojnički prilično uzdignutim borbama i rukovodiocima i vrstom i zdravom partijskom organizacijom, koja je brojala oko 350 članova Partije i koja je — jednim brigadnim partijskim savetovanjem u Savniku — bila uglavnom pripremljena na mogućnost teških borbi i pokreta za naše jedinice i upućena u one forme rada koje bi bile saobrazne tim otežanim uslovima. Međutim, i pored toga što je stanje u IV Proleterskoj brigadi bilo pre ofanzive na zavidnoj visini, ni rukovodioci, ni partijska organizacija, ni borci ipak nisu bili pripremljeni na onako tešku neprijateljsku ofanzivu. Kakva je bila V neprijateljska ofanziva, jer ni sami nismo bili svesni sve teškoće položaja u kome smo se nalazili. Za pripremu ljudstva nisu bile primenjene sve mere koje su bile nužne, već su preko partorganizacija u jedinicama naše brigade na borbu bile prenete samo one potrebne mere spremnosti za rad za vreme borbi i pokreta, koje je već predviđeno i neposredno pred tim održano brigadno partijsko savetovanje. U cilju priprema za pretstoje u ofanzivu održano je još jedno partijsko savetovanje u Mratinju. U vezi sa ofanzivom Partija je postavila pred sebe sledeće zadatke:

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu IIRP, Beograd. reg. br. 5530/V, 2—70 (43).

² Brigada je bila u sastavu 2. proleterske divizije (vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 14).

a) izvršenje svih vojnih zadataka koji se budu postavljali pred brigadu i

b) što je više moguće, uklanjanje ljudstva u brigadi i izvlačenje brigade iz ofanzive.

Da bi se ovo postiglo bilo je potrebno: a) u vrstiti kako vojnu, tako i partijsku organizaciju u brigadi, što je trebalo da održi disciplinu u brigadi kao i da onemogući i osipanje naših jedinica za vreme ofanzive; b) podići i na visok stepen političku svest naših boraca i otvoriti pred njihovim očima perspektive naše borbe, što je trebalo da spreči i demoralizaciju u našim redovima; i v) povesti nemilosrdnu borbu protiv pljačke, koja zna i kako osipanje tako i demoralizaciju za naše jedinice.

Ukoliko se je u ovome uspelo?

a) Naše jedinice predstavljale su za sve vreme trajanja ofanzive, izuzev za vreme od dva dana po prelasku komunikacije kod Miljevine, vrste vojne jedinice koje su uspešno izvršavale vojne zadatke koji su se pred njima postavljali. Od ovoga se izuzimaju naša brigadna bolnica i zbeg, od kojih za sve vreme trajanja ofanzive nismo uspeh da stvorimo potpuno organizovane vojne jedinice.

b) Držanje naših boraca bilo je uglavnom na priličnoj visini. Što se tiče članova Partije i SKOJ-a, oni se nisu baš svi izdvajali svojim držanjem pred ostalim borcima, ali su rukovodeći i drugovi iz komandi eta i bataljona, sem par izuzetaka, bili na velikoj visini... Držanje Štaba brigade bilo je na visini.

v) Naši borci nisu izgubili političku perspektivu za vreme ofanzive.

g) Što se tiče osipanja naših jedinica, ono kod nas nije bilo zauzelo velike razmere. Naravno je vredno ista i da dezerterstva uopšte nije bilo među starim borcima, već samo među onim koji tek što su bili mobilisani u Cmoj Gori a među kojima je bilo i nekoliko članova Partije — pozadinaca. Što se tiče uklanjanja našeg ljudstva i kadrova, tu je u pitanju onoliko koliko se pod datim okolnostima moglo učiniti. Skoro se ne može reći da smo imali uzaludnih žrtava, kadrovi su se uvalili, ljudstvo je držano na okupu a nijedan ranjenik nije napušten na putu.

d) Autoritet Kompartije ostao je stalno na visini i borci nijednog razloga nisu izgubili veru u našu Partiju.

e) Autoritet komandnog osoblja i disciplina u našim redovima, i pored nekih nemilih pojava koje su uglavnom dolazile od preterane iscrpenosti, bili su ipak na visini.

Ovo je, i pored svih slabosti, ipak dobar rezultat i on je mogao doći samo kao posledica uglavnom zdravog stanja part. organizacije u IV Proleterskoj brigadi. Da nije bilo takve part. organizacije desilo bi se ono što se desilo sa nekim našim jedi-

nicama, naime došlo bi do osipanja... Istina, ndje našu brigadu održao i držao u spremnom stanju za izvršenja svih zadataka samo rad naših part, organizacija za vreme same ofanzive. Iako je taj rad postojao za vreme ofanzive i pored svih teško a (za vreme ofanzive održano je nekoliko sastanaka zamenika politkomesara brigade sa zamenicima politkomesara bataljona, dva sastanka politkomesara brigade³ sa politiki komesarima bataljona, jedinice su uglavnom održavale partijske sastanke, konferencije itd., stalni kontakt između u Štaba brigade i jedinica), ipak se samo tim radom, koji je bio nedovoljan, brigada ne bi uspela održati da pravilnim i intenzivnim radom pre ofanzive nije u brigadi bila stvorena vrsta i zdrava partijska organizacija.

Za vreme ofanzive u kojoj je naša brigada imala oko 110 poginulih, oko 140 ranjenih i 72 nestala (među u kojima je i broj dezertera), i partijska organizacija ove brigade imala je velikih gubitaka. Izbačeno je iz stroja oko 140 članova Partije, među u kojima oko 90 poginulih i nestalih. Napominjemo da usled iznurenosti nismo imali nijednu žrtvu za vreme ofanzive.

II

Odmah po prelasku komunikacije kod Romanije,⁴ partijske organizacije iskoristile su prvi mali zastoj i otpočinjale sa srećivanjem stanja u svojim redovima i sa ponovnim oživljavanjem onih partijskih sektora rada koji su za vreme ofanzive bili sasvim prestali da funkcionišu. Sve jedinice održale su u to vreme naročite sastanke, na kojima je proveravano držanje partijaca za vreme ofanzive, specijalne sastanke po pitanjima puka i odnosa prema narodu, podizanja borbenosti i morala, discipline i podizanje ugleda Partije. U to vreme počinjalo se obnavljanje i politiki ko-kulturni odbori, nosioci politiki i kulturno-prosvetnog rada u brigadi, skojevski aktivisti itd. Takođe ovo vreme iskorišćeno je za održanje politiki konferencija po svima jedinicama. Ujedno, popunjena su i sva upražnjena mesta kako u partijskoj tako i u vojnoj organizaciji brigade.

Po zauzeću Kladrja,⁵ održana su u Kladrju savetovanja vojnih, politiki i ekonomskih rukovodilaca II Proleterske divizije, na kojima su bile konstatovane sve vojne i politiki

³ Politiki komesar 4. proleterske brigade bio je Vojo Nikolić.

⁴ Odnosi se na komunikaciju Sarajevo—Višegrad (vidi „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1, izdanje V.I.I., Beograd, 1957).

⁵ Jedinice 2. proleterske divizije zauzele su Kladrj 28. juna 1943. (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 84, 93, 108, 245, 247 i 249.)

slabosti, zatim slabosti u partijskoj organizaciji a naročito one po pitanjima plaćanja i odnosa prema narodu. Odmah po ovim savetovanjima pristupilo se radu na otklanjanju ovih slabosti, koji je trajao sve do dolaska ove brigade na ozrenski teren, kad počinje zaista normalan rad po svim sektorima.

Sto se tiče revizije držanja pojedinih partijaca za vreme ofanzive, ono je dosta detaljno pretresano u dva navrata. U I bataljonu partijci i partijska organizacija držali su se uglavnom dobro, tako da je bilo potrebno izreći samo nekoliko lakših partijskih kazni...

U ovom vremenu zbeg, koji se kretao pri ovoj brigadi, bio je upućen u Majevicu i Šekoviće a stanje u našoj bolnici znatno se je popravilo. U bolnici su organizovane partijske jedinice, koji je pravilan rad stvorio od naše bolnice jednu, zaista, urednu jedinicu. Članovi Štaba brigade posvetili su bolnici veliku pažnju.

Članovi Politodela pomagali su dovoljno Štabu brigade za vreme ofanzive, ali nisu dali onoliko pomoći i samim jedinicama koliko su to mogli da daju. U radu na normalizaciji prilika u brigadi po završetku ofanzive uzeti smo puno učešće.

III

Od dolaska na teren Ozrena, tj. već nešto više od mesec dana, rad po svim sektorima u brigadi odvijao se normalno.

1. Organizaciono stanje:

Broj članova Partije u brigadi iznosi danas 362. Ovi članovi Partije podeljeni su u 31 partijsku jedinicu. Neke od ovih partijskih jedinica koje su brojnije podeljene su na dve grupe. Od ovih članova Partije oko 300 je Crnogoraca, 32 Dalmatinca, 29 Krajišnika, odnosno Bosanaca i Kordunaša. Kandidata ima 44.

Bataljonski biro i partijske jedinice dosta su se osamostalili u svom radu i na njih se može potpuno pouzdati da će pravilno shvatiti i izvršavati direktive za rad koje dobijaju od zamjenika političkog komesara brigade. Sve partijske jedinice već dosta dobro sprovode u život nove metode rada koje su još u Crnoj Gori na jednom partijskom brigadnom savetovanju preporučene kao nužne u radu pod stalnim uslovima pokreta i borbe na koje treba da se naviknemo: kraći i ali redovni partijski sastanci, aktuelan dnevni red. sastanci po pojedinim važnim pitanjima, tačno podela posla, lična partijska odgovornost i pojava partijske discipline, izbacivanje formalizma i formalistički shvaćene podela na sektore rada iz partijske prakse, podela na sektore koji stvarno postoje, praksa zapisnika na partijskim

sastancima sa unetim zaključcima o onom o čemu se rešavalo kako bi se članovi Partije mogli kontrolisati u svom radu, plan rada, rad po radnim osnovima itd. Partijski sastanci održavaju se redovno. Isto tako i sastanci bataljonskih biroa. Sa svojih sastanaka bataljonski birovi upućuju zameniku političkog komesara brigade kratke izveštaje.

Što se tiče politike kadrova, smatramo da se u ovoj brigadi vodi ispravna politika kadrova. Ide se za tim da se kadrovi osposobe ne samo s obzirom na potrebe ove brigade i Divizije, nego i za buduću potrebu naše vojske i naše zemlje. Ovi kadrovi osposobljavaju se, a i novi izgrađuju putem živog teorijskog i vaspitnog rada. Pored ovoga obrađuje se naročito pažnja na učenje veština postojećih kadrova. Praktikuje se da se oni kadrovi koji nisu neophodni za brigadu izvlače iz jedinica i da im se daju novi zadaci na kojima se mogu dalje razvijati a na kojima će biti i lakše obavljani. Tako su najbolji komandiri eta priključeni štabovima bataljona na službu, s tim da se uvaju i da se osposobe za komandu bataljonima. Pojedini drugovi poslani su u pratnju u Štabu divizije, prate i vod Štaba brigade, na pojedine kurseve pri Štabu divizije ili brigade (kurs za vodnike i desetare, za radio-službu, za artiljerce, sanitetske kurseve). nekoliko najboljih drugova i drugarica nalaze se pri Štabu brigade a drugarice je Štab brigade, s obzirom na njihov veliki broj i na njihovu vrednost, povukao iz borbenog stroja, tako da u ovoj brigadi danas nema drugarica-boraca (one su sve ili u sanitetu, ili u kuhinji, a najsposobnije drugarice nalaze se na pojedinim kursevima ili u pratnji u Štabu brigade). Za ovo vreme ova brigada dala je još izvestan broj kadrova za potrebe Divizije i vama na raspoloženje. Možemo reći da su kadrovi koji su dati stvarno najpogodniji i da Štab brigade u tom pogledu ne vodi neku uskogrudnu politiku. Što se tiče kadrova koji se još sada nalaze u brigadi njih ima još, i pored stalnog njihovog izvlačenja iz jedinica. Kada se ne bi imalo u vidu povećanje brigade, koja je danas malobrojna (svega 836. od čega 145 drugarica; u bolnici oko 120), moglo bi se izdati još dosta kadrova a da se to u brigadi ipak ne bi toliko osetilo. Ovo je rezultat pravilne politike kadrova koja je ovde vodena i ranije, i zahvaljujući kojoj, za svaki položaj u brigadi ima mladih osposobljenih drugova, koji uz potrebnu pomoć mogu uspešno obavljati svoje funkcije. Isti mogu da je broj vojnih kadrova dosta veći od onih koji rade po političko-partijskoj liniji, jer se ovi poslednji teže izgrađuju. Uzdizanje i učenje kadrova bila je najvažnija brigadna part. organizacija u ovoj brigadi i ranije, a ona je to bila naročito sada. u vreme relativno dobrih i mirnih uslova za našu brigadu. Svi ovi kadrovi kojima raspolažemo danas u stanju su da rukovode radom u njihovim jedi-

nica nego što su naše i oni e se stvarno uspešno dalje razvijati i do i do svog punog izražaja kada se ova brigada bude popunila novim borcima i postala jedna velika vojna jedinica.

Cim je za to bilo uslova, otpo elo se u našoj brigadi sa teorijskim radom. Sve partijske jedinice prora uju Istoriju SKP(b) i to dosta detaljno. Pojedine partijske jedinice prešle su razli iti materijal. Za poslednjih mesec dana neke jedinice prešle su jednu, neke dve, a neke i do tri glave. Rad je postavljen tako da se radi svakog dana kad nema akcije ili pokreta a zakazani su i ispiti iz prve tri glave, koje emo gledati da što skorije održimo. Pri Štabu brigade ve je sve potpuno pripremljeno za održavanje jednog nižeg partijskog kursa, koji je ve trebao da po ne, ah koga je pokret omeo. Prvi predah iskoristi emo za njegovo održavanje. Za kurs vlada veliko interesovanje i odre eno je 20 slušalaca. Pored Istorije SKP(b) prora uju se i Osnovi lenjinizma. kao i drugi materijal iako raspolažemo sa vrlo malo materijala. Interes za teorijski rad vrlo je živ, tako da se Istorija objašnjava van partijskih jedinica u itala kim grupama. SKOJ tako e radi na teorijskom izdizanju. Skojevci prora uju osnovna znanja o Kompartiji i pojedine odlomke iz drugog materijala.

Zamenik politi kog komesara brigade zajedno sa lanovima Pohtodela obišli su partijske jedinice u brigadi i to u dva navrata.

2. SKOJ:

Odlaskom SKOJ-evskog brigadnog rukovodioca i drugarice Stane Tomaševi iz Politodela. kao i gubitkom ili odlaskom na nove dužnosti svih starih skojevskih rukovodilaca po bataljonima, rad po ovom sektoru bio je vidno popustio u ovoj brigadi. Za vreme ofanzive SKOJ se uopšte nije ose ao a ovaj sektor bio je i poslednji koji je otpo eo sa normalnim radom.

Skojevske organizacije proradile su tek u poslednje vreme. SKOJ, koji je organizaciono u vrš en, ima uglavnom zadatak opštepolti kog i teorijskog uzdizanja omladinaca u ovoj brigadi i rada na kulturno-prosvetnom sektoru. Ove zadatke dobio je SKOJ s obzirom na mirovanje brigade. Da ne bi došlo do sukoba i ponavljanja u radu izme u partijskih i skojevskih sektora, posao je podeljen tako da skojevci u kulturno-umetni kom i prosvetnom radu imaju pojedine sektore rada za sve borce u brigadi, dok SKOJ nema svog odvojenog opštepolti kog i vojni kog sektora, ve samo na razne na ine treba da poja a njihov rad. Naro ito je obra ena pažnja da se kod skojevac razvija smisao za zdravu kritiku i samokritiku. U tom smislu ustanovljene su i beležnice koje vode skojevski sekretari aktiva i u kojima se ubeležavaju sve dobre i r ave strane u

ponašanju skojevaca. Ovaj materijal služi kako za njihovu kritiku na konferencijama tako i kao materijal iz koga treba da se vidi da li skojevci zaslužuju da budu kandidovani ili primljeni u Partiju.

U ovoj brigadi ima 190 skojevaca. Zbog malog broja skojevaca rad se uglavnom sprovodi preko bataljonskih skojevskih aktiva. Skojevski bataljonski komiteti i brigadno skojevsko rukovodstvo vrlo su mladi i još nisu osamostaljeni u radu.

Rukovodilac SKOJ-a u brigadi sa članom Politodela koji odgovara za rad SKOJ-a obišli su sve skojevske bataljonske komitete.

3. *Politi ko-kultumi sektor:*

Ovim radom rukovode politički ko-kulturni odbori po bataljonima i etama, na čijem se čelu nalaze politički komesari.

a) Politički rad. — Usled opšte iscrpenosti u našim redovima za vreme ofanzive i neposredno iza nje, kao i usled nedovoljnog političkog rada, oslabio je kod boraca ove brigade pa čak i kod komunista interes za opštepolitičke probleme. Interes je bio slab i pored odlučujućih događaja koji su se dešavali u svetu. Ljudstvo je bilo više zabavljeno pitanjima hrane, odmora i si., tako ni u kom slučaju nije predstavljalo onakvu političku vojsku kakvu smo naučili da pred sobom imamo.

Usled toga, borci se i nisu trudili da imaju pravilan odnos prema narodu i njegovoj imovini i, uopšte, nisu imali svesti o svojoj ulozi. Ovo teško stanje mi smo na vreme приметili, pa smo u zajednici sa komesarom Divizije⁶ održali jedan sastanak političkih i partijskih rukovodilaca u brigadi, na kom smo se dogovorili o merama koje su trebale da se preduzmu da bi se ovo stanje popravilo. Videli smo da se ovo stanje može popraviti samo pojačanim političkim radom u brigadi. U tu svrhu održan je otvoren niz organizovanih političkih razgovora o meunarodnoj i unutaršnjoj situaciji i našoj ulozi u njima, postavljana su mnogobrojna pitanja i na njih davani odgovori, održano je mnogo etničkih i bataljonskih konferencija i diskutovano je o tom pitanju na partijskim sastancima. U tom cilju politički komesar brigade sa članovima Politodela obišli su sve političke ko-kulturne odbore i održali sami neke konferencije. . .

Opštepolitički rad nastavlja se po onome planu koji je ukinjen još u Crnoj Gori a koji obuhvata oko 25 opštepolitičkih predavanja sa ciljem da naši borci steknu osnovna politička znanja. Ovom opštepolitičkom radu dodati su sada i nedeljni pregledi političke situacije od političkoga Divizije koji se proračunavaju u jedinicama i teze o pojedinim aktuelnim političkim

⁶ Politički komesar 2. proleterske divizije bio je Mitar Baki .

kim problemima koje redovno upu ujemo jedinicama. Prvih šest teza, koje su ve izra ene i delomi no prora ene po jedinicama, tretiraju slede a pitanja:

1. Opštepoliti ka situacija,
2. O državi,
3. O demokratiji,
4. O fašizmu,
5. O nacionalnom pitanju u Jugoslaviji,
6. Politi ke stranke u Jugoslaviji.

U nedostatku drugog pogodnog opštepoliti kog materijala ove teze su od velike pomo i našim jedinicama.

b) Kulturno-umetni ki rad. — Po ovom pitanju ova je brigada uvek stajala dosta nisko. Me utim se danas radi i po tom sektoru. Svugde imamo horove i diletantske grupe koje, i pored toga što nisu na nekoj visini, ipak daju priredbe za narod i vesele ve eri za bataljone. Dato je i nekoliko brojeva Usmenih novina za bataljone. Ova forma rada pokazala se kao zgodna. U kulturno-umetni kom radu pomogla nam je i grupa glumaca iz kazališta „Narodnog oslobo enja“. Veselo drugarsko raspoloženje dostiglo je u našoj brigadi vrlo visok stepen. Svake ve eri organizuju se kola u zajednici sa narodom, koja silno uti u na podizanje morala, elana i zdravog raspoloženja kod naših boraca. U ovom nam pomaže i muzika koja se nalazi u sastavu naše brigade.

v) U ve ini naših jedinica pokrenute su džepne novine. Zbog nedostatka hartije i drugih sretstava, ove su novine tehni ki slabe, ah su sadržajno na prili noj visini i što je najglavnije. saradnja je vrlo široka. Ove novine uglavnom izdaju ete.

g) Opšteprosvetni rad. — U svim našim jedinicama postoje itala ke grupe koje. i pored vrlo oskudnog materijala, zajedni ki itaju. Interesovanje za knjigu je vrlo veliko. U svim jedinicama postoje pojedini kursevi koji treba da pruže našim borcima opšta znanja iz nauke. Tako postoje kursevi iz geografije. istorije i drugih nauka a tako e i analfabetski kursevi. Interes za ovaj rad je veliki.

d) Rad u narodu. — Ovaj važni sektor rada još ne stoji onako kako bi bilo potrebno. To je ujedno i najve i nedostatak u politi kom radu u ovoj brigadi. Za ovo je postojalo i objektivnih smetnji, jer je narod -uglavnom bežao pred nama. Tek u poslednje vreme, usled naših vojnih uspeha i pravilnijeg odnosa prema narodu, seljaci su se po eli vra ati ku ama. Održao se je ve i broj konferencija na ozrenskom terenu. Narod nas sve bolje prima, tako da su u naše redove došli i oko 30 dobrovoljaca. Po selima su formirani odbori, koji ipak nisu pravi N. O. odbori, ve koji uglavnom služe za kontakt sa na-

rodnom po pitanju snabdevanja. U radu na terenu pomaže nam nekoliko drugova članova partije sa ovoga terena.

4. Vojni ki sektor:

Brigada stoji vojni ki dobro. Disciplina je na visini, iako po pitanju spoljne discipline treba još raditi. Borbenost je na velikoj visini. Udarnost naše brigade bila bi kao u njeno najbolje vreme kada bi ona imala samo dovoljno naoružanja i municije. Vojni ki asovi se održavaju. Vojni ka veština boraca i vojnih rukovodilaca je velika, izuzev desetara i vodnika iji je vojni ki nivo potrebno pove ati.

U pogledu teorijskog vojni kog rada po jedinicama možemo re i da taj rad u poslednje vreme nije bio sistematski i da se nije odvijao pod neposrednom kontrolom Štaba brigade, ve da je poticao samo iz inicijative štabova bataljona. Ova greška je uo ena, Štab brigade više se je angažovao po ovom pitanju i poslao je našim jedinicama jedan detaljan plan vojni kog rada.

Pri štabu brigade organizovan je jedan vojni ki kurs za desetare i vodnike. U radu ovog kursa u estvuje oko 30 drugova. Kurs primerno radi. On treba da traje oko 20 radnih dana. Na kursu pored vojni kih tema ima i nekoliko politi kih. Predava i na kursu su drugovi iz štabova bataljona i Štaba brigade. Kursevi za desetare i vodnike organizovani su i u III i V bataljonu ove brigade.

5. Sanitetska služba i bolnica:

Naša sanitetska služba i bolnica nisu dobro funkcionisale sve dok se Partija nije aktivno založila po tom pitanju. Danas je ovaj sektor rada na visini i funkcioniše ispravno. Ova brigada raspolaže sa dosta uzdignutim sanitetskim kadrom, ali da bi se on još više uzdigao organizovan je pri našoj bolnici jedan higijenski kurs kroz koji su dosada prošli svi bataljonski sanitetski referenti i njihovi zamenici. Kurs i dalje traje i pokazuje uspeh. U bolnici je stanje bilo najgore, organizovane su partijske jedinice koje su, zahvaljuju i i stalnoj pomo i drugova iz Štaba brigade, uspele da to stanje poprave tako da je danas u bolnici stanje primerno. Ovo stanje zadovoljava potpuno kako u pogledu sanitetske službe u bolnici tako i u pogledu politi kog i kulturno-prosvetnog rada među ranjenicima i bolesnicima, koji nimalo ne zaostaje za radom po ostalim našim jedinicama (naši ranjenici i bolesnici dali su ak i nekoliko priredbi za obližnje bataljone).

Higijensko stanje u jedinicama ove brigade vidno se popravilo i bolje je nego što je ikad bilo u ovoj brigadi. Uzimaju sve mere predostrožnosti prema bolestima, naro ito prema tifusu. tako da u ovoj brigadi ima svega 2—3 oboljenja od tifusa.

iako je ovo kraj u kome vladaju endemi ni pegavac i trbušni tifus.

Sve ranjenike (teške) ova brigada je nosila sa sobom, tako da je to moralno' vrlo povoljno uticalo na sve borce i izbrisalo teške posledice po pitanju ranjenika koje je usloвила poslednja velika neprijateljska ofanziva.

I ostali sektori rada funkcionišu u brigadi više ili manje normalno...

IV

Kao što se vidi iz prednjeg, rad part, organizacije u brigadi odvija se sada normalno, a sama organizacija je zdrava. Stanje u brigadi je, zahvaljuju i tome, na zavidnoj visini; moral, borbenost i politika svest su takvi da borci traže akcije. Interes za u enjem je jako narastao a odnos prema narodu je uglavnom ispravljen. Ovo je rezultat tako e i povoljnih prilika u zemlji i na me unarodnom polju, za koje u brigadi vlada veliko interesovanje i koje svi borci smatraju za odlučujuće.

Karakteristika rada u periodu koji obuhvata ovaj izveštaj je sledeće: za vreme same ofanzive rad part, organizacija i brigadnog rukovodstva bio je upućen da se brigada održi i da ispunjava sve svoje vojne zadatke. U ovome se uglavnom uspelo, zahvaljuju i jakoj partijskoj organizaciji koja je u ovoj brigadi postojala pre ofanzive, primernom držanju naših rukovodilaca i većem delu partijskog lanstva za vreme ofanzive...

U periodu relativnog mirovanja na ozrenskom terenu rad part, organizacije bio je uglavnom posvećen politici i vojnim kom uzdizanju naših boraca.

V

U vezi sa eventualnim predstojećim dužim pokretom, mi smo predvideli mogućnost pojave dezerterstva u redovima Bosanaca i Dalmatinaca, s obzirom da bi pokret mogao biti usmeren i u onom pravcu koji je ovim borcima ostao u vrlo teškoj uspomeni. Pregledom naših jedinica, konstatovano je da opasnosti od dezerterstva nema kod Dalmatinaca, dok se kod Bosanaca ona ipak primećuje. Preduzete su mere da bi se ono sprečilo.

U Politodelu po organizacionom pitanju radio je drug Milija Stanišić koji je rukovodilac Politodela, po političko-kulturnom sektoru Jurica Ribar, a po sektoru SKOJ-a drug Jovan

urovi . Pri Politodelu nalazi se i drugarica Vukica Mi unovi .
Odnosi u Politodelu i među Politodelom i Štabom brigade pot-
puno su ispravni.

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. N.

Milija Staniši
Jovan urovi
Jurica Ribar

BR. 27

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 12. DIVIZIJE OD 15.
AVGUSTA 1943. POLITI KOM KOMESARU 2. KORPUSA O
STANJU I POLITI KOM RADU U DIVIZIJI POSLE PO-
VRATKA IZ HRVATSKOG ZAGORJA¹**

STAB
XII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
HRVATSKE
K. broj: 166/1943.

Dana 15.VIII.1943 u 14 sati.

Predmet: Politi ki izvještaj od
1. do 15.VIII.1943 dostavlja

ŠTABU II KORPUSA NAROD. OSLOB. VOJSKE
I PARTIZ. ODREDA HRVATSKE
(za politkomesara)

I. OPCI PREGLED

Naše jedinice su nakon povratka iz Zagorja- itavo ovo vri-
jeme provele u zaštiti i vanju žetve i odmaranju. XII Udarne i
Omladinska brigada nalazile su se kroz to vrijeme na Bilogori,
dok XVIII Brigada se nalazila oko Drenovca, Pušine, a kasnije
kod Lisi ina i Vo ina. XII Udarne brigade zaštiti ivala je žetvu
u selu Zrinska, gdje se nalazila velika koli ina žita. koju je
banda namjeravala da opljaka. Zbog toga je cijela brigada bila
svakodnevno na položaju i vodila je više borbi sa bandom iz

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.J.I., reg.
br. 4-1/21, k. 881 A.

² O dejstvima 12. divizije u Hrvatskom zagorju u julu 1943. vidi
dok. br. 6 i 12.

Pisanice*. U tim borbama banda je imala velike gubitke, ali mi nismo uspjeli da otmemo oružje, jer je odstupanje bande bilo uvijek potpomognuto vatrom iz topova i baca a. Omladinska brigada „Jože Vlahovi a" nije za ovo vrijeme imala nekih borbi, osim što je pokušala akciju na Suhopolje, koja nije uspjela, zbog toga što je Brigada usljed pogrešnih informacija ostavila svoje teško oružje, vjeruju i da u Suhopolju nema uop e bande.⁴ XVIII Brigada štitila je žetvu na svom sektoru i uspjela da nekoliko vagona žita prevu e iz neoslobo enog teritorija u naše bunkere.

II. POLITI KI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Vrijeme ovog odmora iskorišteno je zato, da se jedinice što bolje srede, da se popuni rukovode i kadar, i da se borci pripreme za nove akcije i napore. Zbog toga što su jedinice bile rasute na širokom frontu, štite i žetvu, nije se moglo sa njima onako uspješno raditi kako bi to bilo potrebno nakon ovoga puta u Zagorje. Me utim ipak se je radilo i održavani su sastanci po etama i vodovima, ve prema tome kako je to bilo mogu e, na kojima se prora ivao aktuelni politi ki materijal i ostale teme sa kojima su se borci dužni upoznati. Najviše pažnje se posve ivalo prikazivanju rezultata našega puta i isticanju svih uspjeha, koje smo na tom putu imali. Naro ito se je to podvla ilo u XVIII Brigadi, koja je bila prili no demoralisana po povratku. Kao glavna politi ka tema o kojoj se govorilo bila je popularisanje ZAVNOH-a i rasmatranje o op oj politi koj situaciji u vezi sa padom Musolinija. XII Udarne i Omladinska brigada su izdale list „Brigadir" i „Crvenu Zvezdu" i ti listovi su itani u svim jedinicama na sastancima, gdje je primjeno da borci vrlo vole te svoje listove i da ih pažljivo slušaju. Sve jedinice u Omladinskoj i XII Udarnoj brigadi prora ivale su rezoluciju ZAVNOH-a i malo je više uspjelo zainteresirati borce za ta pitanja. U XVIII Brigadi tako er se u posljednje vrijeme otpo elo sa prou avanjem te rezolucije.

U Omladinskoj brigadi po svim etama održane su usmene novine, koje su naišle na odli an prijem kod boraca. U XII Udar. brigadi nije bilo prilike za održavanje usmenih novina, jer su se jedinice stalno nalazile na položajima. XVIII Brigada po ela je tek u posljednje vrijeme da živilje radi po tom pitanju i održala je jedne bataljonske usmene novine.

U svim brigadama po elo se više pažnje posve ivati radu sa drugaricama i osje a se da se diže postepeno kako nivo tako i urednost drugarica u jedinicama.

* Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 44.

* Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 10 i 14.

Nakon sre enja i potrebnog odmora pokazuju jedinice ponovo da su dorasle svim zadacima i osje a se kod boraca sve ve a želja za novim borbama i pokretima. Povoljan razvoj politike situacije odli no djeluje na borce i njihov moral je silno porastao. Iz njihovih pisama razabire se da su oni uvjereni da e ova borba uskoro da završi našom bezuslovnom pobjedom i oni upu uju vrlo esto pozive svojim drugovima kod ku a da se odazovu mobilizaciji i da do u u borbu još prije nego ona završi. Disciplina koja je popustila u posljednjim etapama našeg putovanja, sada se ponovo uspostavlja i osje a se težnja kod ve ine rukovodilaca da im jedinice budu na što ve oj visini i u pogledu discipline.

Dezerterstva koja su pod konac puta bila manje više u svim brigadama, prestala su, ak šta više svakog dana vra a se u jedinice izvjestan broj boraca, koji su bili nestali iz jedinica. Ta pojava je naro ito primje ena u XVIII Brigadi, koja je imala velik broj dezterera, koji se sada naglo smanjuje.

Politi ka svijest boraca raste i razvija se svakog dana, ali još uvijek primje uju se veliki nedostaci i neznanja kod mnogih boraca. Još nikako se nije prešlo na sistematski i planski rad kako s borcima tako i s politiki rukovodiocima, kako je to bilo predvi eno, jer se još jedinice nisu posve sredile. Sada je u toku organiziranje planskog politiki rada u jedinicama i u toku narednih dana pokaza e se prvi rezultati.

III. ISHRANA. ODJE A, OBU A I ZDRAVLJE BORACA

Za vrijeme ovog odmora jedinice su se vrlo dobro ishranjivale i ishrana je bila redovita. Sa odje om stoji se još uvijek dosta loše. Najbolje stoji u tom pogledu XII Udarne brigada, koja ima sve oko 60 bosih, dok je broj bosih u XVIII i Omladinskoj brigadi kud i kamo ve i. Tako na pr. u Omladinskoj brigadi ima oko 120 bosih, a u XVIII Brigadi još više.

Da bi se namirile potrebe jedinica izvršeno je nekoliko akcija na salaše oko Ca inaca i Virovitice, gdje je konfiskovana imovina vlasnika tih salaša, za koje je utvr eno da su naši neprijatelji.

Zdravlje boraca je prili no. Nema nekih epidemija, jedino je u posljednje vrijeme nešto boraca obolilo od gripe, ali to vrlo brzo prolazi. Još uvijek se u bataljonskim ambulantom nalazi veliki broj drugova koji imaju našuljene noge i vrlo teško hodaju.

IV. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

U pogledu kulturno-prosvetnog rada najbolje je rezultate dao Agitprop XII Udarne brigade, dok su agitpropi ostalih dviju brigada još uvijek u zaostatku. XII Udarne i Omladinska bri-

goda izdale su brigadne listove, a list XVIII Brigade iza i e ovih dana. Agitprop XII Udarne brigade imade vrlo dobru tehniku koja neprekidno umnožava letke i ostali politički materijal. Osim toga u njegovom sastavu ima vojna glazba koja je uvijek bala naše borce u pjesme i koje borci vrlo rado slušaju. Svi bataljoni izdaju svoje zidne novine, a isto tako i brigade. U tom pogledu znatno se je napredovalo, tako da su zidne novine vrlo dobro izrađene i borci i narod ih rado čitaju. Najbolje zidne novine izdaje Omladinska brigada. U svim brigadama postoje pjevački horovi, koji su najbolje uvježbani u Omladinskoj brigadi, a najslabije u XVIII Brigadi. Agitprop XII Udarne brigade organizovao je pokretnu knjižnicu namjenjenu borcima i sakupio je već nešto knjiga. Po uzoru XII Udarne brigade nastoji se organizirati vojna muzika i u ostalim brigadama.

Pri Štabu divizije formiran je Agitprop, koji je imao namjeru da izda divizijski list i već je u tom smislu sabrao potreban materijal. No sada izlaženjem lista ćemo sačekati, dok ne dođu instrukcije od Štaba korpusa, koji isto tako namjerava izdati list, pa da se ti listovi u nečemu po formi razlikuju. Pokraj toga ovaj agitprop ima zadatak da pomaže i kontroliše brigadne agitprope. Pri ovom štabu organizovan je vojni i politički kurs, koji se upravo završava. Polaznici vojnog kursa stekli su prilikom vojnog spremu i znanje, dok je politički kurs dao nešto slabije rezultate, ali u glavnom mogli bi da zadovolje. Sada ćemo izvršiti male promjene kod predavača a zbog toga što tri sadašnja predavača odlaze i morat ćemo ih zamjeniti novima. Stekli smo izvjesno iskustvo u tim kursevima i uvjereni smo da ćemo sljedeći kurs dati još bolje rezultate.

V. RAD I ZAPAZANJE U NARODU

Održali smo nekoliko mitinga koji su svi dobro ispali i uspješni. Mitinge smo držali u selima: M. Grčevcu, Vel. Peratovici, Levinovcu, Pavlovcu, Crešnjevici, Trojeglavi i M. Peratovici, te još nekim selima u Podravini. Na mitingu u Pavlovcu desio se jedan incident. Neki HSS-esovac, za koga je kasnije utvrđeno da radi u HSS-esovskim grupama koje napadaju u ime partizana narod, pokušao je pucati na mitingu i ubio je dva druga. Nakon toga uspješno mu je pobjegli. Narod je bio ogorčen zbog toga, a naši su mu upalili čitavo imanje.

Uslovi za mobilizaciju postali su daleko povoljniji i jedan dio naših jedinica vrši stalnu mobilizaciju. Koliko je mobilisano još to ne znamo, ali već do sada mobilisano je: XVIII Brigada 40, Omladinska brigada 28, a XII Udarne brigada oko 20 novih boraca. Raspoloženje nareda prema nama postaje sve bolje i naš uticaj čak i na pristalice HSS-a sve se više osjeća.

VI. RAD ŠTABOVA

Rad sviju štabova kona no se sveo u normalnu kolote inu i osje a se napredak, naro ito poslije savjetovanja sa Štabom korpusa. Stab divizije izvršio je raspodjelu rada i rad se odvija normalno. Isto tako štabovi brigada rade jednim bržim tempom i provedena je ve a kontrola nad nižim štabovima. Sada se nastoji da se sa svima štabovima prorade uputstva izdana od strane Korpusa. Štabovi su shvatili važnost veze i svi rade na tome, da se u našim jedinicama organizuje služba veze. Još se pomalo kod štabova bataljona opažaju znaci neodgovornosti i sporog izvršavanja nare enja, ali se po tome vrlo oštro udara.

VII. RAZNO

Stanje financija je prili no slabo, tako na pr. XVIII Brigada ima svega 10.000 kuna, a Stab divizije oko 80.000 kuna. Sli no stanje vlada u Omladinskoj i XII Udarnoj brigadi. Na svu sre u nema se šta kupovati, pa tako i nemamo gdje da potrošimo ovo malo novaca.

Dezerterstva u posljednje vrijeme nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Marijan Cvetkovi

BR. 28

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 1. NOU BRIGADE „MARKO ORESKOVI " OD 15. AVGUSTA 1943. GODINE¹

**BRIG. KOMIT. SKOJ-a
I UD. BRIGADE VI
L.^s DIVIZIJE
15. VIII. 1943.**

IZVJEŠTAJ O RADU SKOJA U I L. BRIGADI „M.O.”³

Organizaciono stanje SKOJ-a: u našoj brigadi imade na licu mjesta 181 skojevac, od toga imade 29 drugarica. U rashodu 38 skojevaca, sve Srbi, 4 zanatlije, ostali seljaci, primljeno u K.P. 13, omasovljena sa 24 draga. Ta an broj neobuhva ene omladine ne možemo poslati, jer se baš sada brigada popunila sa novim borcima, tako da podataka o neobuhva enoj omladini za sada nemamo.

Radni sastanci Brig, komiteta SKOJ-a održavaju se redovito, ali teoretski se održavaju po mogu nosti radi toga što se bataljoni u velikoj daljini jedan od drugoga nalaze na položaju, pa su eš i sastanci prili no onemogu eni. Od zadnjeg izvještaja pa do danas održali smo dva radna sastanka Brig, komiteta SKOJ-a u našoj brigadi. Na tim sastancima konstatirali smo slijede e: da su se tri lana Brig, komiteta osjetih odgovorniji nego ranije, te su obilazili druge bataljone i pomagali bataljonska rukovodstva u radu, dok etvrti lan Brig, komiteta SKOJ-a (sekretar bat. rukovodstva u 1. bat.) nije mogao obilaziti druge bataljone zbog toga što je obolio od tuberkuloze. Isti je drug na divizijskom pregledu onesposobljen za vojsku i poslat u pozadinu na lije enje. Naš komitet popunili smo sa pro elnikom 1. ete 1. bataljona drugaricom Mikom Vejnovi koja se u svom radu pokazala vrlo vrijedna i daje garancije za rad. Njezino teoretsko znanje dosta je slabo i nema dovoljno iskustva i radi toga smo zaklju ili da e joj Brig. kom. SKOJ-a pružiti ve u pomo s tim što e se eš e puta svaki drug iz Brig, komiteta nalaziti u tom bataljonu. Kako smo vam javili u prošlom izvještaju da su zbog prekomande drugova Hrvata⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd,

* Li ke

³ „Marko Oreškovi ”

⁴ Oni su prekomandovani u hrvatski bataljon „Matija Gubec”, formiran polovinom jula 1943. da bi se Hrvati u Lici uspješnije mobilisali u Narodnooslobodila ku vojsku. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 17. dok. br. 38.)

bataljonska rukovodstva bila nepotpuna, taj smo problem riješili s time što smo primili nove drugove u rukovodstvo, koji su tako er dosta dobri, i kao skojevci pokazali se najbolji u svome radu.

Radni sastanci bataljonskih rukovodstava održavaju se redovito, sa rukovodstvima na teoretskim sastancima prora ivao se slijede i materijal: Mladi komunist broj 3. na in rukovo enja (pismo PK SKOJ-a) i Oktobarska revolucija. Osim toga prora ena je s njima rezolucija sa konferencije USAOH-a, rezolucija ZAVNOH-a. Ovaj materijal je prili no shva en, a to se vidi iz toga, što drugovi 1. bat. rukovodstava na teoretskim sastancima skojevskih grupa postavljaju pojedina pitanja iz ovog materijala skojevcima te tako prenose na njih svoje znanje. Bat. rukovodstva još ni sada nemaju dovoljno inicijative u svome radu, a to je radi toga što se sa njima nije prora ivao redovito odgojni materijal i što Brig. komitet nije davao dovoljno pomo i da bi se oni mogli osamostaliti. Da bi se ovaj nedostatak otklonio, na zadnjem sastanku Brig. kom. zaklju ili smo da se sav materijal iz plana kojeg je stvorio Brig. kom. za proradu sa skojevskim organizacijama u Brigadi prethodno proradi sa bat. rukovodstvima, pa kasnije sa skojevcima.

Radni sastanci sa skojevskim grupama održavaju se redovito i to jedan put osmi no, tako er i teoretski, na teoretskim sastancima prou avao se slijede i materijal: najprije smo drugove upoznali s organizacionim stanjem SKOJ-a i USAOH-a i USAOJ-a, te kakva je SKOJ organizacija, tko može biti lan Skoj-a itd., a kasnije je prou avato sa skojevcima Oktobarska revolucija, Mladi komunist broj 3. rezolucija ZAVNOH-a i u 1. bat. 12 uslova. Ovaj je materijal dosta prili no shva en, to se vidi iz toga što u samoj diskusiji u estvuju skoro svi drugovi. Utjecaj skojevske organizacije u našoj brigadi medu ostalom omladinom je dosta dobar, to se vidi iz toga. što su skojevci uspjech da povedu svu omladinu u takmi enje, tj. što su uspjeli da zainteresiraju skoro sve i jednog omladinca za Partijsku zastavicu, koja treba da se dodijeli najboljoj brigadi'. Ovih dana održali smo savjetovanje skojevaca u II i III bataljonu naše brigade. Na tom savjetovanju temeljito smo upoznali drugove sa politi kom situacijom u svijetu i kod nas, uo ili sve nedostatke i propuste i odredili zadatke za budu i rad. Samo savjetovanje proteklo je dosta dobro, to se vidi iz toga, što je vladalo veliko interesovanje na savjetovanju, gdje su skojevci uzimali u eš a u diskusiji i postavljah mnoga pitanja po polit, i organizacionom referatu. Na ovom savjetovanju prenijeli smo stvoreni plan na sastanku Brig. kom. za prou avanje materijala sa rukovodstvima. kao i sa skojevskim grupama.

Skrojeni plan izgleda ovako: od sada pa u budu e temeljito trebamo proraditi Mladi komunist broj 3, Lenjin: Uloga proletaerske omladine, Oktobarska revolucija, Historiju 1. i 2. glavu, Razvitak društva od Segala i 12 -oslova. Također smo zaključili da se upozna sve skojevce sa historijatom SKOJ-a.

Rad po sektorima:

Politi ki sektor:

Svi omladinci upoznati su sa novonastalom pol. situacijom na taj na in što su prora ivate svakodnevnne radio-vijesti, Vjesnici, i iz lista „Naprijed" o vanjskom pregledu. Prije nekoliko dana neprijateljska propaganda širila je među narod lažne verzije, tobože kako su partizani promijenili stav prema etnicima, te ih ne e ubijati itd., da su to naredili Saveznici itd. Skojevci koriste i se letkom i izjavom Radio Londona raskrinkavali su lažnu neprijateljsku propagandu i suzbijali širenje iste. Skojevci tuma e kako u hrvatskim, tako i u srpskim selima liniju NOB i može se re i da po tome prili no uspijevaju, a to se naro ito opazilo u Lipovu Polju, gdje je narod pretežno etni ki raspoložen, i kada je naš I bataljon došao u to selo, narod ih je vrlo r avo gledao, prate i ih pogrđnim rije ima, nazivaju i ih ustašama itd. Zahvaljuju i pravilnom tuma enju linije NOB nakon 20 dana stanje u ovom selu se znatno promijenilo, gledanje naroda na partizane bilo je sasvim druga ije, to se vidi po tome, što su omladinke tog sela zajedni ki sa partizanima pjevale antifašisti ke pjesme o partizanima, o drugu Titu, Crvenoj armiji itd., a kada je naš I bataljon dobio nareenje da se krene iz tog sela, narod ga je žalio i svaki naš borac dobio je jedan cio kruh za put; važno je napomenuti da se u tom selu najviše osjetila agilnost skojevaca.

Vojni ki sektor:

U eš e Skoja i omladine u ovom sektoru dosta je dobro. Tako er napominjemo da se po ovom sektoru takmi ilo po svim bataljonima i u samom takmi enju ponajviše u eš a uzela je omladina rukovo ena Skojem. Rezultati toga takmi enja jesu, da u skoro svim bataljonima pješadijske ete postigle dobru vještinu pješadijskih egzercira, ratne službe itd. Skoro svi omladinci u pješadijskim etama znadu rukovati sa puškomitraljezima. a ima ih i prili an broj koji znadu rukovati sa teškim mitraljezima i lakim baca ima. U enje rukovanja sa teškim mitraljezima prili no je onemogu eno, jer sklapanjem i rasklapanjem troši se ulje. koga nam nedostaje. U samim mitraljezskim etama postignuta je takva brzina u sklapanju i rasklapanju teškog mitraljeza „Brede", da borci našeg 1. bataljona

uspiju rasklopiti i sklopiti teški mitraljez „Breda“ za 15 sekundi. Tako se postiglo i u 4. etni II bataljona rastovariti i natovariti teške mitraljeze u roku od 20 sekundi.

Disciplina i borbenost kod omladinaca sada je jako dobra. Sva naredjenja izdata od veštih starješina veština naših omladinaca pokazuju primjerom u izvršenju i jedva otekuju dan da se izda zapovijest za neku akciju.

Kulturno-prosvjetni sektor:

U etni i Skoja u kulturno-prosvjetnom sektoru dosta je dobro. U svim bataljonima i etnama postoje pjevački horovi, kao i diletantske grupe koje sačinjavaju veština omladina. Do sada smo dali 13 priredaba, koje su imale dosta dobrog uspjeha među samom omladinom. Džepne bataljonske i etne novine izlaze i u etni omladine u pisanju etnaka dosta je dobro. Sami kvalitet novina jako je dobar, to se vidi iz etnaka i iz samih karikatura koje prave naši omladinci. etnanci su još uvijek posebno eni pitanju sklanjanja žetve, borbi protiv samoranjavanja i dezertstva. Nepismenost u našoj brigadi bila je privedena kraju, ali dolaskom novomobilisanih boraca nepismenost se posebno ala u našoj brigadi. Do sada se na inicijativu SKOJ-a naučilo 18 drugova etniti i pisati. Prosvjetna predavanja iz geografije otpočela su se održavati po izvršenom planu Štaba brigade. Osim toga u našim jedinicama razvijena je fiskultura i posebno se takmiče i bataljon sa bataljonom. To se sastoji iz hrvanja, preskakivanja u vis, u dužinu, iz etnjanja i phvanja. Za fiskulturu kod naših boraca omladinaca vlada veliko interesovanje i tu se skojevcima daju široke mogućnosti za rad s omladinom.

Veza s pozadinom:

U svim selima postoji veza s pozadinom i pozadinskim organizacijama, kao i sa kot. kom. Skoja za Perušići i Gospić. Na sastanku Brig. kom. Skoj-a prisustvuje jedan drug iz Perušićkog kotara i jedan iz Gospićkog, kao i na sastanku KK SKOJ-a Perušići i Gospić prisustvuje po jedan etnan Brig. kom. SKOJ-a. Tako etna na svim skojevskim grupama na selu prisustvuje po jedan etnan našeg bat. rukovodstva. Naši borci ovih dana potpomagali su narodu u podizanju ljetine i sklanjanju ljetine. Tako su borci I bataljona dali 94 kosca narodu na Lipovu Polju za podizanje ljetine.

Dopisni etnaci služba:

Ovoga puta pisato je oko 9 dopisa omladini u druga mjestu. etnaka za „Omladinski borac“ nije bilo, a napominjemo da je sama dopisni etnaci služba dosta slabo organizirana. Najveština u krivicu za ovo snosi naš brig. komitet, jer nije posvetio dovoljno

pažnje dopisništvu. Da bi se ovaj nedostatak otklonio, na zadnjem sastanku Brigadnog komiteta zadužili smo jednog člana da organizira dopisni ku službu.

Higijena: U eš e SKOJ-a u higijeni je dosta dobro, slučajeva zaraznih bolesti nema. Skojevci kao i ostali omladinci objašnjavaju potrebu pranja ruku prije svakog jela i pokazuju u tom pogledu primjerom, pranje veša kao i šišanje vrši se redovito iako imade dosta poteškoća, zbog toga što se nalazimo na položaju, kao i zbog pomanjkanja vode. Na zadnjem sastanku Brigadnog komiteta SKOJ-a zaključili smo da se samoj isto i od strane SKOJ-a još više posveti pažnja i da se borcima neuromorno objašnjava potreba isto e.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Sekretar:
Dane Skendži

BR. 29

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 18. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Koristimo se prilikom što drug Rato¹ putuje do vas da vam bar u najopštijim crtama izložimo situaciju u ovom kraju Bosne, kao i to što smo dosad uradili u pogledu onih zadataka koji su postavljeni pred PK.

Odmah po dolasku u Sekovici prihvatili smo se srećan part, organizacije, bolnice i VI brigade. Stanje naših ranjenika za vrijeme neprijateljske ofanzive bilo je vrlo teško.³ Sve pokretne ranjenike povele su sa sobom VI brigada i I vojvod, brigada, nepokretni ranjenici ostali su sklonjeni po seoskim kućama, šumama i pećinama, jer baze za ranjenike još nisu bile gotove. Za vrijeme ofanzive bolničko osoblje, osim rijetkih

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5220, V. 1—5 (43).

² Dugonji

³ Vidi tom IV, knj. 16. dok. br. 73.

izuzetaka, nije bilo na visini. Ono je ostavljalo naše teške ranjenike bez ljekarske pomoći i hrane po nekoliko dana. Za vrijeme ofanzive neprijatelj je uspio da pronađe oko 60 teških ranjenika, koje je odmah postreljao. Velim, oko 60, jer ni uprava bolnice, kao ni part, organizacija bolnice, nije imala tamo pregled ranjenika i bolesnika. Bilo je slučajeva da su seljaci iz sela koja su bila pod etničkim uticajem prokazivali gdje se nalaze naši ranjenici; bio je jedan slučaj da je jedan zarobljenik koji se još od Krajine vukao uz bolnicu pokazao neprijatelju mjesto gdje se bilo sklonilo nekoliko ranjenika. Naša part, organizacija u Šekovi ima, kao i Komanda područja, potpuno su zatajile u toj teškoj situaciji. Ne nadaju se tako brzom kontraudaru neprijatelja na Šekove, one nisu pripremile baze; evakuacija bolnica vršena je na brzinu: nije se pazilo tko će sklanjati ranjenike, nije se vodilo računa da li će ranjenici biti snabdjeveni suvom hranom za nekoliko dana, kao ni o tome da li uz svaku grupu ide i po jedna bolnička arka za njegu ranjenih drugova. Bilo je žalosnih primjera da ekonom neke grupe ode sa sitavom opskrbom, ostavivši grupu bez trunke hrane.

Evo, što smo poduzeli da se situacija ranjenika popravi:

1. Sve pokretne ranjenike izdvojili smo i formirali kao bolnicu VI brigade, za koju smo obezbjedili bolju ishranu.⁴

2. Nepokretne ranjenike smjestili smo u dva zaseoka, obavezavši Komandu područja da ih snabdjeva mlijekom i povrćem, koje utvrđenim redom ima da daju sva okolna sela. Naredili smo Štabu XVI divizije da stavi Komandi područja na raspoloženje potrebnu oružanu snagu radi snabdijevanja žitom iz krajeva u koje upadaju etnici i ustaše.

3. Ubrzali smo započete radove na kopanju podzemnih baza, koje su dosad izgrađene. U njih se može smjestiti do 170 ranjenika.

4. Na sastanku OK⁵ podvrgli smo oštroj kritici držanje part, organizacije kao cjeline prema bolnici i postavili im kao jedno od najvažnijih zadataka brigu za ranjenike. Isto to učinili smo i na sastanku s Komandom područja.⁶

Dok smo bili u Šekovi, snabdjevanje bolnice nije bilo najbolje: nije bilo dovoljno povrća i mlijeka, a bilo je dana kad su ranjenici dobivali samo po četvrt kilograma pšeničnog hljeba. Glavna hrana bilo je meso. Situacija se poboljšala sa odlaskom

⁴ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 74.

⁵ Odnosi se na Okružni komitet Komunističke partije za okrug Tuzlu.

* Reč je o Komandi područja za Majevicu.

VI brigade, jer je s njome otišlo oko 100 ranjenika, koje su snabdjevali isti zaseoci koji su snabdjevali i bolnicu teških ranjenika.

Smatramo da se ishrana bolnice u Sekovi ima može obezbjediti samo šiljanjem boljih životnih namirnica s Majevice. Ovih dana šaljem pošiljku šeera, masti i bijelog brašna. Mnogo teško a imamo oko transporta, jer je dosta komorskih konja propalo u toku ofanzive, a isto tako upropašteno je mnogo seljaka konja za posljednja dva mjeseca.

U vezi s vašim radiogramom izjavljujemo da je tvrdnja o umiranju ranjenika od gladi u Sekovi ima neistinita, da je stanje ranjenika znatno bolje nego što je bilo u danima kad su napustili Sekovi e neki borci II divizije, koji su doista tešku situaciju ranjenika za vrijeme neprijateljske ofanzive sredinom jula predstavili kao trajno stanje ranjenika u Sekovi ima.

Stanje u VI brigadi po povratku u Sekovi e bilo je teško. Velik dio novomobilisanih boraca bio je dezertirao. Brigada je spalala na nešto oko 250 naoružanih ljudi. Glavni uzrok takvom osipanju brigade bio je povlaenje naših snaga iz osloboenih gradova Vlasenice i Kladnja.⁷ Naime, novomobilisano ljudstvo je iz sela vlaseni kog i kladanjskog sreza; dok je naš talas išao na više, dok su seljaci o ekivali da e on poslije pada Zvornika i Kladnja zapljusnuti Bijeljinu i Posavinu, Tuzlu i Trebavu,⁸ oni su se rado odazvali pozivima u vojsku. Cak su obaveznu mobilizaciju koja je sprovedena u Bir u smatrali kao nešto normalno. Me utim, kad je naš talas pošao naniže, kad je neprijatelj uspio da i s manjim snagama pro e kroz izvjesne krajeve, seljaci su se u svojoj ve ini pokolebali i napustili redove brigade. Mnogi od njih izjavili su da e ostati u mještanskom partizanskom odredu, i stvarno su ostali. Propaganda petokolonaških elemenata protiv ulaska u brigadu bila je jaka; što je još gore, osjetilo se da i mnogi naši ljudi ko e odlazak u brigadu, boje i se da njihov kraj ne ostane bez dovoljno oružane snage i tako postane jeftin plijen za etni ke bande kojih ima oko Bir a. U toku od 10 dana usjeli smo da mobilišemo oko 150 ljudi, tako da je VI brigada krenula 5. avgusta iz Bir a na svoj zadatak⁹ sa oko 400 boraca, od kojih je bilo oko 100 bez pušaka. Prije pokreta iz Bir a održali smo part, savjetovanje brigade na kome je pored ostalih pitanja pretresano

⁷ To povlaenje je bilo 13. odnosno 14. jula 1943 (vidi tom IV. knj. 15, dok. br. 44, 48. 69 i 74).

⁸ O tim ofanzivnim dejstvima u bosanskoj Posavini, o osloboenju Grada ca, Gra anice, Bosanskog Samca, Modri e, Orašja, Trebave i Tuzle, vidi dok. br. 96.

⁹ i¹³ Iz operacijskog dnevnika 17. divizije vidi se da su, po nare enju Vrhovnog štaba, te brigade upu ene na Ozren u cilju uništenja tamošnjih etaika (vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 119).

pitanje rada part, organizacije i njenih zadaća u vezi sa obnovom VI brigade. Part, organizacija izgubila je mnogo svojih članova za vrijeme borbi u Crnoj Gori i Hercegovini,¹⁰ tako da je postala malokrvna, nesposobna da bude politički rukovodilac i vaspita nepartijske mase u brigadi. Partijski kadar sasvim mlad, skoro bez ikakvog političkog iskustva i na vrlo niskom ideološkom nivou. Kod njega nije razvijeno osjećanje odgovornosti pred Partijom za sve ono što se u brigadi događa i za sve ono što brigada kao cjelina radi. Kao hitna zadaća postavljeno je pitanje uzdizanja kadra putem intenzivnog part, života po etapama, organizacije kurseva, solidnim i planskim proučavanjem part, materijala (navodimo kao kuriozum da od 15 partijaca koji su došli na kurs part, organizatora jedna samo je jedan proračunavao „Proleter“), kao i putem vaspitanja partijaca u duhu partijnosti, u duhu budućenja kod njih osjećanja dostojanstva što su članovi KPJ. Na savjetovanju je tako oštro postavljeno pitanje SKOJ-a. Mi smo po pitanju ko može biti član SKOJ-a imali pogrešan stav sve do dolaska VI brigade glavninama. Naime, smatrali smo da svaki omladinac samim tim što je stupio u brigadu može biti bez naročito provjeravanja na radu član SKOJ-a. Na savjetovanju je utvrđeno da je brigadno rukovodstvo SKOJ-a stvari tek postavilo na svoje mjesto, ali da se s pravilnim radom još nije započelo.

Kad smo stigli na Majevicu, zatekli smo tu Stab XVII divizije, koji se s I majevičkom brigadom upravo bio povratio iz Posavine. O rezultatima svog pohoda u Posavinu sigurno vas je obavijestio Stab XVII divizije. S nama je bio i predstavnik Štaba I bos. korpusa drug Tošo¹¹ i s njim zajedno smo izvršili popunu VI brigade. Popuna je izvršena na taj način što je iz Majevičke brigade, koja je brojala 1.100 ljudi, izuzeto oko 250 boraca. Na taj način i Majevička i VI brigada imaju približan broj ljudstva, tako da svaka može biti sposobna za samostalno vršenje i ozbiljnijih zadataka. Istovremeno smo formirali muslimanski bataljon koji je pridodat VI brigadi, smatrajući da je mobilizacija Muslimana u Istočnoj Bosni i brže ako formiramo poseban muslimanski bataljon s perspektivom njegovog preraštanja u brigadu.¹²

Stanje part, organizacije u I majevičkoj brigadi još je gore nego u VI brigadi. U njoj je članstvo još neiskusnije i mlade, a rukovodioci daleko slabiji nego u VI brigadi. Budući da je Majevička brigada morala da krene na zadatak,¹³ nismo imali vremena da u našem prisustvu održimo part, savjetovanje, ali

¹⁰ O dejstvima te brigade u Crnoj Gori i Hercegovini vidi tom IV. knj. 12, dok. br. 48, 56, 67, 111, 118, 129, 144, 149, 162.

¹¹ Todor Vujašinovi

¹² Vidi dok. br. 70.

smo izdali direktivu da se ono održi što prije i da se na njemu pretresu ista pitanja kao i na savjetovanju VI brigade. Drug Majo,¹⁴ koji je izabran za sekretara diviziskog part, komiteta, pomo i e drugu Iliji¹⁵ da savjetovanje bude što plodonosnije.

Ovaj izvještaj pišemo na brzinu, pa stoga nismo u mogućnosti da vam damo iscrpniji pregled političke situacije u Istočnoj Bosni. Ograničimo se stoga samo na nekoliko stvari koje nam se čine važnim:

1. Stanje među Muslimanima. Brz i po osnovu nepovoljan razvitak međunarodne situacije naročito utiče na raspoloženje naših Muslimana. Samo oni malobrojni zlikovci koji su ogrezli u krvi i koji nemaju kuda očajnički pokušavaju da brane ustašku državu, dok ostali traže izlaza na suprotnoj strani, što još ne znači da se sami od sebe opredjeljuju za narodno-oslobodilačku borbu. Iako je sve veći broj pojedinaca, pa i manjih grupa, koje prilaze nama, ipak se ne može reći da je započetelo masovno stupanje u Narodno-oslobodilačku vojsku. Mi pretpostavljamo da je glavni uzrok postojanja nekih polulegalnih i ilegalnih muslimanskih organizacija, koje vodstvo smatra da je Hitlerova pretpostavka neizbježna, ali koje se još nisu odvojile od sasvim jasnog opredjeljenja. Vodstva tih organizacija nisu sigurna kako će završiti našu borbu protiv izbjeglica vlade, pa u vezi s tim mu i njihova neizvjesnost šteta i bit će kad se iskrcavaju engleske i američke trupe u Jugoslaviju. U tom pogledu za nas je najinteresantnija, a po stanje duhova među Muslimanima veoma karakteristična organizacija kojoj stoji na čelu jedan oficir domobranstva¹⁶ (njegovo ime i prezime kazat ćemo vam drug Rato). On je početkom avgusta tražio sastanak sa našim ljudima iz Sekovića. Na taj sastanak on je poslao svog izaslanika. O tom sastanku izvjestio nas je drug Lekić¹⁷ koji mu je prisustvovao. Evo važnijih mjesta iz tog izvještaja:

„Prije svega posrednik nam je izjavio da su poslije sastanka sa Isom,¹⁸ Pavlom Jakšićem i Rođicom¹⁹ nastojali da svoje veze prodube, rašire, jer da stvar nije više lokalnog karaktera (gradska), već mnogo šireg (pokrajinska). Izjavio je da su oni sada u mogućnosti da izraze mišljenje njihove organizacije u

¹⁴ Cvijetin Mijatović

¹⁵ Došen

¹⁶ Odnosi se na Sulejmana Filipovića.

¹⁷ Danile

¹⁸ Jovanović

¹⁹ Rodoljubom Čolakovićem

itavoj Bosni i Hercegovini. Pitanja o kojima je želio da diskutuje i na koja želi da dobije hitan odgovor su sljede a:

„1. Da li bi bilo protivnosti kada bi mi pozvali u određeni as sve Srbe, Hrvate i Slovence koji nose oružje da prestanu sa prolivanjem bratske krvi i da se zajedni ki po nu boriti pod jednom firmom. U tom slu aju da se izbjegnu borbe izme u partizana i etnika, mi bi se postarali da se nepodesni etnici uklone. Na. naše pitanje: šta zna i pod jednom firmom odgovorio je: kao narodno-oslobodila ka vojska.

„2. Zadaci za rad pod jednom firmom bili bi podjeljeni: sve što je zapadno od Vrbasa i Neretve imalo bi da likvidira Talijane. Ostalo bi moralo biti upotrebljeno prema sjeveru, kao i za zaštitu od istoka. To bi bio prvi momenat za Bosnu i Hercegovinu. Ovo pitanje je dopunjeno objašnjenjem da je potrebno da se pokrajina brzo oslobodi, zašto bi se upotrijebile njihove snage u sadejstvu sa našim, a onda bi se front postavio na Savu i Drinu, — tako bi se dobilo jako uporište, polazna baza za dalje napredovanje.

„3. Za formiranje privremene vlade da li biste dali Ro ka, Gluhi a²⁰ i još jednog iz Zapadne Bosne, po mogu stvu Hrvata, dva do tri lana iz liberalnih hrvatskih redova kao i iz redova Muslimana. Li nosti za nas su sporedne.

„4. Ako imate obaveza prema Londonu ili kome drugom da nam kažete.

„5. Ustaše i svi oni koji su griješili prema narodu bih bi pohvatani i izvedeni pred narodni sud. Prema Nijemcima i Talijanima postupilo bi se po Me unarodnom pravu, zbog toga što imamo mnogo naših ljudi u Njema koj pod raznim okolnostima.

Na ovoj podlozi sudjelovale bi sve naše snage u Bosni i Hercegovini. Eventualno protupredloge dostaviti što hitnije."

Mi smo u daljem razgovoru pretresali pojedine ta ke i davali odgovor tamo gdje je to bilo mogu e, t.j. gdje je stvar principijelna. Tako na pr., po prvoj ta ki kazali smo, uglavnom, da ne bi bilo suprotstavljanja tome, štaviše da je to s naše strane poželjno, a sa njihove da je jedini put kojim treba da po u. Raspravljali smo o pojmu „odre enog asa". To treba da bude momenat kada oni svoj stav prenesu u potpunosti na sve njihove organizacije u pokrajini, kad naše jedinice budu postavljene na odgovaraju e položaje — to treba da bude as ugovoren izme u njih i nas. Što se ti e prekida sa prolivanjem bratske krvi, odgovoreno je, uglavnom, da e to biti onog momenta kad krivci za to budu kažnjeni, a njihovo ljudstvo po ne

sa borbom protiv neprijatelja, t.j. stupi u Narodno-oslobodila ku vojsku (ili, u krajnjem slu aju, ostane kod ku a pošto preda oružje). Po ovome je odgovorio da se potpuno slaže, a oni imaju mogu nost da krivce blagovremeno uklone, budu i da su u stalnom kontaktu s njima.

Sto se ti e druge ta ke odgovorili smo da je po tome mje-rodavno naše vrhovno rukovodstvo. Oni bi u tom asu postali sastavni dio naše vojske i njihovi zadaci bili bi uokvireni op-štim planom naše borbe.

Po pitanju privremene vlade kazali smo da kod nas postoji AVNOJ unutar koga se nalaze predstavnici svih organizacija i partija u Jugoslaviji koje se aktivno bore protiv neprijatelja i da je težnja Vije a okupljanje ne samo partija i organizacija, ve itavog naroda u borbi za oslobo enje. Da je kroz Vije e izraženo jedinstvo naroda Jugoslavije u borbi za oslobo enje, kao i to da je ono sa našom Narodno-oslobodila kom vojskom garantija potpune ravnopravnosti i slobode svih naroda Jugoslavije. Napominjem da je u jednom momentu izrazio želju da u privremenu vladu u e jedan pošten etnik (kao takav). Mi smo kazali da pojam etnik isklju uje pojam pošten. On je odgovorio: Da, ali time bi Srbi bili bolje zadovoljni. Nastojali smo da objasnimo da se ne smije izjedna avati Srbin sa etnikom, da srpski narod preko svojih najboljih sinova unutar Narodno-oslobodila ke vojske i partizanskih odreda ve dvije godine vodi herojsku borbu i da etnici zabadaju tako e njemu nož u le a kao i ostalim narodima Jugoslavije, budu i da su oni izraz, nosilac, izvršni organ politike velikosrpske buržoazije koja nastoji da ponovo zajaše narode Jugoslavije.

Po etvrtoj ta ki odgovorili smo da se naše obaveze prema Londonu i ostalima sastoje u tome što smo mi dio ujedinjenih nacija u borbi protiv fašizma, samim tim mi smo saradnici, vrsti i dosljedni saradnici oslobodila kih armija. Kao takvi mi smo obuhva eni Atlantskom poveljom po kojoj svi narodi, po uništenju fašizma, imaju pravo na samoopredjeljenje, na uspostavu onakvog režima koji njima najbolje odgovara.

Razgovarali smo po principijelnim pitanjima, a da nismo dali nikakav konkretan odgovor. Obe ali smo da emo nastojati da u što kra em vremenu dobijemo odgovor od našeg rukovodstva (što je i njihova želja), tako da im na idu em sastanku isti izložimo. Izrazio je želju da idu i sastanak ve konkretizuje stvari da bi se pristupilo poslu."

Tako Lek i u svom izvještaju. Pada u o i nastojanje te organizacije Muslimana da nas izmiri sa etnicima. To je odraz one bojazni šta e biti u Jugoslaviji kad se iskrca engleska i ameri ka vojska, jer oni još uvijek smatraju da je Engleska za etnike.

U vezi s Leki evim izvještajem poduzeli smo slijedeće: uputili smo pismo u Sekoviće s direktivom da izaslanika pomenutog oficira povežu s našim ljudima sjeverno od Tuzle. Tako će biti omogućen brži i neposredan kontakt s njime, a tako će donošenje konkretnih odluka. Mi smatramo da je ova stvar za nas vrlo važna i da treba raditi brzo, nastojeći i da kod tih ljudi razbijemo onu bojazan koju smo gore pomenuli. Smatramo tako i da jedan od članova PK treba lično da vodi te pregovore. Mi mislimo da bi se s tom grupom mogle donijeti konkretne odluke po ovim pitanjima:

1. Sve njihove oružane snage stavljaju se pod komandu Vrhovnog štaba i pretvaraju se u formacije Narodno-oslobodilačke vojske ili u partizanske odrede. Ukoliko oni budu insistirali da to budu posebne muslimanske jedinice, to prihvatiti, ali samo pod uslovom da njihovo unutrašnje ustrojstvo bude isto kao i ostalih naših jedinica.

2. Sto se tiče tzv. privremene vlade odgovoriti im da je još rano da se stvara makar i privremena vlada. Zasad će biti dovoljno da se obrazuje AVNOBiH kao politički forum u koji će ući predstavnici Bosne i Hercegovine bez obzira na narodnost, vjeru i političku pripadnost.

Mišljenja smo da bi dotični oficir trebao uvesti u Vrhovni štab, jer je on ne samo odličan vojnik, već i veoma popularna ličnost u Bosni i Hercegovini s mnogobrojnim vezama. Molimo vas da nam radiogramom odgovorite čime bismo trebali još dopuniti naše pregovore, a naročito da li se slažete s našim predlogom o uvođenju tog oficira u VŠ.²¹ Ono bi trebalo da bude popraćeno njegovom izjavom, eventualno proglasom Muslimanima preko „Slobodne Jugoslavije“.

3. Srpnici. Poslije odlaska naših snaga s Romanije osjećalo se da se srpnici aktiviziraju. Iz Srbije se prebacuju manje grupe na sektor od Srebrenice do Višegrada. U srebrenički kraj, u kome zasad nema naših snaga a ni okupatora, prebacila se grupa Perukanovića od 80 ljudi. Pero izjavljuje da žele saradnju s nama, ali kao srpnici. Izdali smo direktivu da s srpnicima kao takvim ne može biti nikakvih pregovora, a da sve njihove vođe i vodice treba ukloniti, ne izuzimajući ni Perukanovića, koji je tijesno povezan s Nedićem i koji je doprinosio kapitulaciji i demoralisanju baš onog dijela bivšeg etničkog ljudstva koje se bez velikih teškoća moglo dovesti pod našu zastavu. Ali Pero je počinio izdaju, spano se s Nedićem i to ljudstvo je otišlo do Avola. Na Devetaku i Romaniji javljaju

²¹ On je na Drugom zasjedanju AVNOJ-a bio izabran za člana i 30. novembra 1943. imenovan za poverenika za šume i rude Nacionalnog komiteta oslobođene Jugoslavije (vidi tom II. knj. 10. dok. br. 205, knj. 11, dok. br. 22).

se iz Srbije oficiri i podoficiri koji formiraju štabove i pokušavaju da mobilizuju. Oko Bira aktivne su 3 manje etničke grupe koje zasad samo presreću naše kurire i ometaju nas u snabdjevanju iz onih krajeva u Spre i gdje ima žita. Na Majevici postoji jedna etnička grupa kao i nekoliko grupica koje krstare po Majevici i teretuju naše pristalice i ubijaju naše kurire. Neposredno preko Drine, na Ceru, nalazi se kapetan Rakić koji, prema kazivanju, vrši prinudnu mobilizaciju i sprema se u Bosnu. Po svemu sudeći, aktivizacija etnika, dolazak oficira i podoficira iz Srbije vrši se po određenom planu. Draža, izgleda, hoće da iskoristi slabost garnizona u Istočnoj Bosni i odsustvo naših vojnih snaga na Romaniji i na Drini da se dogradi izvjesnih pozicija u ovim krajevima. Neki dan ubijen je na Glasincu etnički bandit Dušan Jašarević kod koga je nađena pismena direktiva Draže Mihailovića o upadu etnika u određena mjesta Istočne Bosne kad će to dobiti naređenje, kao i o ubijanju partizana. Na sektoru Vlasenica, Srebrenica, Malo Polje, Romanija djeluju sada slijedeće naše snage: II vojvod, brigada, Birački odred (malobrojan i labave organizacije) i novoformirani odredi: Planinski (oko 100 ljudi, sa sektorom Malo Polje—Knežina—Mrkalji—Devetak) i Romanijski odred (oko 80 pušaka, sektor Glasinac i istočne padine Romanije). Dajmo direktivu da se oko Crnog Vrhova formira mali odred, ali dosad nismo obavješteni šta je u tom smislu urađeno. S obzirom na sve to, mišljenja smo da bi bilo potrebno I proletersku diviziju približiti Srbiji. Prema kazivanju ljudi koji dolaze otuda Draža vrši mobilizaciju i teretuje naše pristalice.

Šta se događa u Hercegovini ne možemo vam, nažalost, javiti. Pokušali smo da preko Romanijskog odreda i grupe oko Kalinovika dođemo u vezu sa Oblasnim komitetom za Hercegovinu, ali dosad nema nikakvog rezultata.

Ovih dana izdajemo prvi broj lista, koji smo zamislili kao organ Narodno-oslobodilačkog fronta za Bosnu i Hercegovinu. List će biti štampovan, jer smo prilikom upada u Bijeljino²² izvukli, pored ostalog, i dvije štamparije: jednu za PK Vojvodine, jednu za nas.

* .

Što se tiče partije, organizacije i njenog rada možemo vam javiti za sada samo o partiji, organizaciji Oblasnog komiteta za Istočnu Bosnu, jer sa Hercegovinom i Krajinom nismo uhvatili još vezu.

²² U Bijeljini su 9-10. avgusta upala dva bataljona 1. vojvođanske brigade 16. divizije (vidi tom IV. knj. 16. dok. br. 54 i 209).

Partijska organizacija na Majeveci.

Od kada je formiran Oblasni komitet pa sve do danas njegovo sjedište bilo je na Majeveci. Kada je Iso bio u Hercegovini kraj Foče, poslao je direktivu Oblasncme da rasformira OK Majevice sa motivacijom da se Ob. k. nalazi na Majeveci i da on može da vrši tu funkciju. Razlozi koji su rukovodili PK da donese takvu odluku, pored gore navedenog, bili su još: nedovoljno poznavanje part, organizacije na Majeveci pošto se u PK mislilo da je part, organizacija slaba, da nema dovoljno rukovodilaca i t.d. To se u praksi pokazalo netačno i nepravilno.

1. Part, organizacija na Majeveci bila je mnogo bolja nego što se mislilo tada u PK i

2. Neiskusni Ob.k. vrše i ulogu OK pretvorio se u OK i nije rješavao uspješno zadatke koje je imao kao rukovodstvo za cijelu oblast. Zato se u radu Ob.k. osjeća neravnomjernost. Dok je Ob.k. na Majeveci skoncentrisao sav svoj rad, u drugim krajevima part, organizacija je trpjela -usljed njihove slabe kontrole i skoro minimalne podrške. Na Majeveci je našim dolaskom formiran OK, koji sada ima dva sreska komiteta: bijeljinski i branski.

SK za Bijeljinu ima 7 opštinskih komiteta:

- a) Trnovski: 46 l. Part, i 18 kandidata
- b) Glogova ki: 25 l. Part, i 13 kandidata
- c) Patkova ki: 21 l. Part, i 11 kandidata
- d) Popovljanski: 32 l. Part i 20 kandidata
- e) Broda ki: 49 l. Part, i 22 kandidata
- f) Gomjocrnjelova ki: 29 l. Part, i 27 kandidata
- g) Batkovijski: 20 l. Part, i 14 kandidata.

Sreski ima 12 članova, biro sreskog 6. a tehnika 2. Svega 236 l. i 125 kandidata.

Branski sreski komitet ima 5 opštinskih:

- a) Jablani ki: 15 l. Part, i 14 kandidata
- b) Ražljeva ki: 32 „ 33
- c) Dragaljeva ki: 29 „ 31 „
- d) Posavski: 16 „ 25
- e) Branski: 12 „ 3 „

Svega 104 člana i 106 kandidata.

Postoje Okružni i Sreski AFZ i NOO kao i skojevska rukovodstva.

Majeveci ki odred, koji je dva veća bataljona dao brigadama, broji sada oko 300 boraca, ima 32 člana i 5 kandidata. Bolnica

ima 28 članova. Dakle, OK Majeвица ima 400 članova Partije, od toga 30 žena i 236 kandidata.

Partija u ovome kraju ima veliki uticaj na narodne mase, ali se ne osjeća još u dovoljnoj mjeri kao rukovodilac. Članovi su mladi, bez dovoljno iskustva, teoretski nivo kao i kod svih članova Partije u Istočnoj Bosni dosta nizak. Ali po partijskoj, borbenosti i odanosti stoji za sada na prvom mjestu u Istočnoj Bosni.

Rudarski bazen Tuzle. U Tuzli postoje 2 članice sa 12 članova i 4 kandidata. U Kreki 5 članica sa 25 članova i 5 kandidata. Svega 37 članova i 9 kandidata. Pošto u tom rudarskom kraju postoje uslovi za bolji i intenzivniji rad, stavljeno je u dužnost Ob.k. da posveti mnogo više pažnju tome kraju nego što je to do sada činilo. Sada će postojati i povoljniji uslovi za oživljenje rada u rudarskom bazenu prisustvom naših divizijskih snaga i pomicanjem Ob.k. na taj teren. Stavljeno je u dužnost Ob. komitetu da izvuče što više i broj radnika na teren. Tu postoji perspektiva da se za kratko vrijeme formira tuzlanski OK.

Odlaskom XVII divizije na Trebavu, gdje do sada nije bilo skoro nikakvog part. rada, zbog toga što je to bio etnički teren, a ranije nije postojala organizacija, pruža se mogućnost da se naša Partija danas organizuje na tom važnom terenu. Tamo je otišao za sada Hadži Murat,²³ a kroz koji dan će se tamo pomjeriti i cio Ob.k. sa potrebnim kadrom za rad u part. organizaciji, AF2-u i SKOJ-u. Po izvještaju drugova tamo postoje dobri uslovi za rad Partije. Za sada smo tamo formirali povjerenstvo OK. Part. organizacija postoji: a) Gradanica 5 članova, b) Gradac 5 članova, c) Modriča 3 članova. Trebava ima dvije članice sa 7 članova i 2 kandidata. Dakle, tamo u svemu ima 20 članova i 2 kandidata. Ukoliko XVII divizija razbije etničke bande i formira trebavski partiz. odred, mogućnosti za rad OK postoje kao i na Majeatici.

Vlasenički OK ima jedan opštinski komitet i 50 članova Partije. Ovaj OK radio je zasada na terenu Šekovića. Formiranjem Planinskog odreda postoji više mogućnost za povezivanje naših simpatizera i simpatizerskih grupica oko Olova i Kladnja sa OK. U tom pravcu date su direktive i OK je poeo veći radi. Najslabije stoji Romanijski OK, koji po starim podacima ima svega 20 članova. Tamo je formiran odred, a poslat je i jedan stariji drug da pomogne Partiji, da pojača svoj rad na tom terenu. Nove podatke nismo još dobili. S obzirom da je nekoliko drugova iz VI brigade upravljeno na taj teren na politički rad, postoji vjerovatno da će se Partija uvrstiti i pro-

⁵³ Pašaga Mandži

širiti. Sa Sarajevom postoji veza, ali u posljednje vrijeme, pošto je ta veza željeznicom, ona je neredovna i nemaju se novi podaci o stanju part, organizacije. Ovih dana posla emo jednog druga iz Ob.k. u Sarajevo.

Partijska organizacija u brigadama

VI brigada:

I bataljon	—	45	lanova,	25	kandidata
II	„	34	„	18	
III	„	32	„	17	
IV	„	16	„	11	

Stabska elija ima 8 lanova, kuriri, intendantura i ostalo 15 l. Svega 150 lanova i 71 kandidat.

Majevika brigada:

I bataljon	26	lanova	i	13	kandidata
II	„	29	„	18	
III	„	22	„	15	
IV	„	27	„	23	

Stabska elija 10, kurir, intendantura i ostalo 18 l. i 4 kandidata. Svega 131 lan i 76 kandidata. Ukupno u Isto noj Bosni ima 808 lanova i 394 kandidata.

Oblasnom komitetu date su direktive da svoj rad više orijentiše prema rudarskom bazenu Tuzle, zatim prema Zenici i Trebavi.

Radi pojačanja Ob.k. odlučili smo da druga Maju uzmemo iz VI brigade i da ga uvedemo u Oblasni. Njega će zamjeniti drugi oko Segeda, koji sam izjavljuje da mu bolje odgovara taj posao, dok bi za polkoma VI brigade došao drugi Ceri,²⁴ dosadašnji polkom I bataljona iste brigade. Drugi Ceri je mlađi i uvijek, koji ima sve uslove za razvitak.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18. avgusta 1943. g.

(M.P.)

Za PK
Ro ko

²⁴ Esad

BR. 30

IZVOD IZ IZVEŠTAJA ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 5. CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 19. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹

ZAMJENIK POLITKOMA
V CRNOGORSKE NOU BRIGADE
19 avgusta 1943

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Izveštavam drugarski Centralni komitet o stanju i radu partiske organizacije u V Crnogorskoj NOU brigadi.

Stanje partiske organizacije ove brigade izgleda ovako:

I bataljon:	40	partijaca,	kand.	—	Skoj	—	35
III „	34	„	„	4	„	„	29
štabaska jed.	5	„	„	—	„	„	—
kuriri pri št. brig.	6	„	„	—	„	„	—
brig, intend.	9	„	„	—	„	„	2

svega part. 94 (od toga 16 žena), kand. 4, skojev. 66

U rashodu imamo tri.

Socijalni sastav: radnika 15.
seljaka 54,
intelekt. 21.
namješten. 4.

Stanje partije uopšte i njen rad na uzdizanju kadrova. — Kao što se vidi iz priloženog spiska je zadovoljavajuće, ako se uzme u obzir da naša brigada broji po spisku u bataljonima i intendanturi 227 boraca, ura unavaju i i štab brigade, partiski rad te e normalno, sastanci partiskih jedinica, kao i bataljonskih biroa održavaju se redovno, u partiskom radu bilo je izvjesnih jednostranosti, koje su se ogledale u stalnom održavanju prakti nih sastanaka, emu se sada u inio kraj.

Sada se redovito održavaju i teoretski sastanci, rad po svim sektorima te e ravnomjerno, izuzev kulturno-prosvjetnog a to

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd, reg. br. 5419 V, 2—15 (43).

dolazi zbog nepostojanja brigadne tehnike, koju dosada, zbog pomanjkanja tehničkih sretstava, nismo mogli organizovati. Partiska organizacija se pravilno razvija i pored opšteg niskog stanja njenih članova, u njihovim redovima nema ni jednog nezdravog, pa sam uvjeren da će i ubuduće tako biti.

Pored nedostataka koje sam već konstatovao, teoretski kao i politički nivo partije nije na dovoljnoj visini, zato smo organizovali niži partijski kurs pri štabu brigade, koga vodimo ja i drug Dragiša.² Sa istim smo sada prestali usljed pretstojećeg pokreta.

Pri štabovima bataljona organizovani su članovi iz ratne službe, koji su, kao i partijski, dali dobre rezultate.

Stanje bat. biroa i part. jedinica. — Štabska jedinica nije održavala sastanke koliko je za to bilo moguće, mada mi svi, kao pojedinci, radimo dovoljno na samoizgradnji...

Partijsko rukovodstvo III bat. — Pored svoje marljivosti i odanosti ne daje partiji dovoljno garancije da će partijce dovoljno teoretski moći izdvojiti iz razloga što su politkom kao i zamjenik seljaci kojima treba pomoći da se u tom pogledu uzdignu, inače su dobri i odani komunisti.

Među kurirskom jedinicom imamo izrasla komandira i komesara kojima im budemo mobilisali mislimo dati pomoć.

Komandanti oba bataljona su prerasli svoje dosadanje položaje, zato smo u sporazumu sa politkomom divizije povukli komandanta I bataljona druga Milana Abramovića i dali mu privremeno dužnost Ob. centra a tako će da se vježba za više komandovanje, na njegovo mjesto postavili smo Milivoja Grozdanića koji je ranije bio kom. V Zijametskog bataljona.

Pri štabovima bat. dali smo po jednog komandira da se vježba za višu komandu. Mislim da kadrovi naše brigade mogu primiti 800 do 1000 novih boraca, ukoliko ne bi došli do popune. a mislim da hoćemo, postupiti hoćemo po vašoj ranijoj odluci.

... Uputio vam se drug Milorad Radulović koji je bio rukovodilac Skoja u našoj brigadi i na tom poslu pokazao prilične rezultate, inače odan, hrabar, disciplinovan partijac, teoretski dosta izdignut, može da odgovori u politodjelju; njega je trebalo ranije uputiti ali zbog slabe veze to do sada nije urađeno.

S. F. — s. N.

S komunisti kim pozdravom
J.⁵ Uskoković s.r.

- Ivanovi
⁵ Jagoš

BR. 31

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA PODGR-
MECKOG NOP ODREDA OD 21. AVGUSTA 1943. OBLASNOM
KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹**

**ZAMJENIK POLITKOMESARA
PODGRM. NOP ODREDA
21 augusta 1943 god.**

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Dragi drugovi,

Dostavljam vam petnaestodnevni izvještaj, s tim što vam naglašujem da je ovo izvještaj od tri nedjelje, jer ranije zbog obilaska bataljona i elija nijesam mogao uputiti.

Stanje partije:

I bataljon: 42 lana, 10 kandidata
II bataljon: 38 lanova, 8 kandidata
III bataljon: 25 lanova, 6 kandidata
Zaštitnica: 9 lanova. 4 kandidata
Intendantura: 3 lana,
Bolnica: 6 lanova
Stab odreda: 6 lanova
Svega: 120 lanova, 28 kandidata

Stanje SKOJ-a:

I bataljon: 57 [skojevaca], neorganizovane omladine 40
II bataljon: 52 skojevca, neorganizovane omladine 47
III bataljon: 49 skojevaca, neorganizovane omladine 40
Bolnica: 20 skojevaca
Zaštitnica: 11 skojevaca, neorganizovane omladine 10
Svega: 189 skojevaca, 127 neorganizovanih omladinaca

Partijskih elija ima 16, skojevskih aktiva 13. 3 bataljonska biroa i 3 skojevska komiteta. Rad proteklih 20 dana imao je pored nastojanja da se otklone nedostaci i još nedostataka koji su primje eni. Naime, naša partijska organizacija nije dovoljno

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Sarajevo, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. BiH 3/201-203.

posvetila pažnju svojim štabovima bataljona i komandama eta. ve se pojedini zamjenici komesara eta istravali: „to je moja eta” i „ja sam odgovoran za nju”, gube i s tim samoinicijativu komandira i politkomesara. Dalje se je primjetilo da se po nekim bataljonima pomješao rad partijske elije štabske i sam štab. Da bi se ti nedostaci otklonili, dao sam i usmene i pismene direktive o radu s obzirom na novonastalu situaciju i priliv boraca iz domobranske vojske. Skrenuta je pažnja elijama da se poštuje starješinski kadar i njihov autoritet kao i sami odnosi discipline. Da se u ovim momentima osjeti pravilno rukovodstvo partije u prenošenju direktiva, savjetima i uputstvima pojedinih lanova komandi eta i bataljona, a da oni prvenstveno djeluju kao komande eta i štabovi bataljona, kao plod našeg rada i naše partijske organizacije. Naročito je podvukeno skretanje lijevo, koje bi danas u ovim danima teško se odrazilo na našoj partijskoj organizaciji. Teoretski rad u bataljonima znatno se je popravio; tako da su partijske organizacije pravilno shvatile svoj uzgoj u ovim danima priliva novih boraca. Listovi, asopisi, direktivni materijal, a naročito materijal: Klasa proletarijata i partija proletarijata, Borimo se za isto u i boljševizaciju partije, Nacionalno pitanje uopće i posebno nacionalno pitanje u Jugoslaviji, Fašizam i proleterska klasa, Stazna i bitičlan partije, Iz pitanja lenjinizma, kao i drugi materijal koji se raspravljao, uzdigao je partijsku organizaciju. Rad s kandidatima je podbacio u pojedinim etama, jer pojedine ete nijesu uspjele da svoje rukovodstvo osposobe da mogu prona i kandidata i njih osposobljavati radom da postanu lanovi naše partije. Kad se uzme broj partijaca i kandidata, vrlo mali je broj kandidata prema broju lanova partije.

Bataljonski biro:

U toku proteklih 20 dana biro i su održali po dva radna i tri teoretska sastanka. Biro, i pored nastojanja da pravilno shvati svoju dužnost kao najveći i partijski forum u bataljonu, s tim što e prenositi direktive partije na štabove i komande eta, on je prilično, u nekim bataljonima, od . . . .² samoinicijativu. Da bi se ovaj rad ispravio, dao sam im i usmena i pismena uputstva o radu, s tim što e biro kontrolisati sav rad. davati direktive i budnim okom pratiti sve stanje u bataljonu, da im ništa ne promakne, a da oni ne vide i ne osjete, ali ipak treba biti faktičan, da ne bi oduzeli samoinicijativu komandama i štabovima. Općenito uzevši rad biroa u našim bataljonima je priličan, jer su drugovi stekli punu odgovornost i prilično ulaze

¹ i ³ Tako je u originalu

u probleme naše partijske organizacije. Mislim, ispravljanjem ovih griješaka. rad naše partijske organizacije pravilno e se odvijati.

Rad sa SKOJ-em:

Posve ivanjem ve e pažnje Partije SKOJ-u stanje se popravlja. Zapravo rad nije ni daleko zadovoljavaju i, jer drugovi pojedini skojevci još se ne osje aju kao skojevci, prave griješke i propuste, pa ak se i dešavalo da pojedini sekretari skojevskih komiteta (II bataljon) prave prop-iste i suviše daleko i krupno shva aju svoju organizaciju, ne poštuju i nare enja...³ ka ni štab odreda po pitanju jedne drugarice, ne vode i [ra una] da zato treba pitati SKOJ njezinog bataljona pa tek onda donijeti odluku. Ove griješke su na vrijeme uo ene, i data su uputstva o radu SKOJ-a, njegovoj nadležnosti.

Sektori rada:

Politi ki sektor rada u našoj partijskoj organizaciji imao je nedostataka, ali ipak se primje uje aktivnost politiki komesara, a naro ito politiki kog komesara I bataljona druga Odi-a.⁴ Direktive je pravilno shvatio; razvio aktivnost tako da su se u jednoj eti postavila 65 pitanja, koja ete naknadno dobiti i vidjeti kolika se aktivnost u etama razvija. Disciplina i pored nastojanja partijske organizacije još nije zadovoljavaju a... Raspad hrvatske vojske,⁵ njihovo pristupanje našoj borbi pravilno je uo eno. Nema tu nekih vidnih propusta. Bratstvo i odnos je prili an. Prema etnicima su nemilosrdni, mrze ih i vole se s njima tu i. Ugled, borbu i jakost Crvene armije uvi aju. Objašnjena im je pomo Saveznika pravilno, tako da su oni uvidjeli da to nije neka milost ve stvarna pomo koju su Saveznici i ranije trebali dati jer mi vodimo istodobno borbu. Pasivnost muslimanskih masa im je jasna, s tim što emo i te mase aktivirati. Rad politiki komesara, i pored još nedostataka, poslije našeg uvi anja ipak je zadovoljavaju i. Da bismo izvjesne nedostatke otklonili, kao i uzdigli pojedine delegate i osposobili ih za politkomesare eta. ve sutra kod nas po inje vojno-politi ki kurs.

Vojni ki sektor: Da bismo taj sektor rada aktivizirali i ispravili, koji najviše podbacuje u našem odredu, izvršili smo pojedine [razmještaje] vojnih rukovodilaca, davali im uputstva i skrenuli pažnju partijskoj organizaciji da se autoriteti komandanata i komandira moraju poštovati i podi i. Borbenost i bor-

⁴ Slavka

⁵ Odnosi se na domobrane NDH

beno gotovost zadovoljavaju a je. Rukovodioci vojni dovoljno se ne snalaze a izgleda da ni same partijske organizacije nijesu im davale konkretne zadatke. Drugovi su se smatrali nešto malo odgovorni pred svojom Partijom, a vrlo malo ili nimalo pred svojom komandom i svojim štabom. Dešava se više slu ajeva da komandanti ne poštuju ili pak zaboravljaju nare enja svoga višeg štaba, kao i komandiri svojih komandanata bataljona. Ove griješke su uo ene pa ete naknadno dobiti u daljem izvještaju rezultate tog rada. Stanje odreda postalo je jedna ve a vojna formacija, tako da ve komandanti⁸ imaju pod svojom komandom preko 300 boraca.⁷ Problem oružja po malo se otklanja, tako da smo ve za dva dana dobili oko 30 pušaka, 4 strojnice i 2 puškomitraljeza „Šarca“.

Kulturni rad: Taj rad po tom sektoru u nekim bataljonima je zadovoljio (I bataljon), dok u drugim bataljonima nije zadovoljavaju i. Op enito se rade sve stvari ali se ne ulazi u dublji problem koristi rada. ve se preko toga sektora prelazi, što mnogo šteti našoj partijskoj organizaciji. Da bismo taj nedostatak otklonili i što više aktivizirah taj sektor rada stali smo na stanovište da formiramo jedan kulturni odbor pri bataljonima koji e imati zadatak da kulturno-prosvjetno djeluje po bataljonima. Ve smo u tom pogledu našli drugove i drugarice koji e mo i našom podrškom aktivizirati se i razviti pravilan rad po bataljonima, kako bismo imali stvarne koristi, tako da kulturni rad postane žila kucavica u našim bataljonima, pogotovo u ovim danima priliva nove vojske, koja ve inom dolazi iz gradova. O uspjehu toga rada vas emo izvjestiti, a možete nam i vi dati uputstva. Izvjesni materijal smo ve prikupili.

Terenski sektor: Rad na terenu op enito je zadovoljavaju i iako tu ima propusta i nedostataka na koje se ukazalo i date su potrebne direktive, koje sam vam prenio na prošlom izvještaju. i obilaze i bataljone primjetio sam da se taj rad koordinira sa pozadinom. Da bih još više taj rad povezao, imao sam savjetovanja na plenumu Okružnog komiteta, gdje se je razjasnilo kako i na koji na in uzajamnost treba sprovesti da bi se rad koordinirao i imao uspjeha.

Agitacija i propaganda: Danas se baš osje a da su se naše partijske organizacije u odredu bavile vrlo malo agitacijom l propagandom. Svakodnevno izlaženje domobrana i njihovo nepravilno politi ko orijentisanje dokaz je da naša agitacija

* Odnosi se na komandante bataljona.

⁷ O dejstvima Podgrme kog NOP odreda u avgustu 1943. vidi tom IV. knj. 16. dok. br. 14, 29, 93 i 108.

i propaganda nije doprla unutar njihovih jedinica. Na tom sektoru data su uputstva a i posebno u još dati i pismena uputstva, kao i što se osje a potreba za umnožavanjem pojedinih letaka, radio-vijesti itd., pa da se to preko obavještajne službe uputi u neprijateljsku vojsku.

Problemi koje još riješavamo: Podnašaju i izvještaje rada ja sam uglavnom rekao o nedostacima i problemima koji su nas mu ili i koje otklanjamo. Još uvijek kod nas postoji neaktivnost koja se osje a u odredu i pored svakodnevnih zasjeda i manjih akcija s kojima ste vjerojatno upoznati.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politi kog komesara,
Milutin*

BR. 32

PISMO DIVIZIJSKOG KOMITETA 11. NOU DIVIZIJE OD 21. AVGUSTA 1943. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA 2, 5. i 12. BRIGADE¹

P I S M O

lanovima part, organizacije II, V i XII NOU Brigade

Na sastanku Divizijskog komiteta, održanog 21 avgusta 1943 g., u prvoj ta ki dnevnog reda o politi koj situaciji, data je kratka analiza politi kog stanja u svijetu i u našoj zemlji i. u vezi s tim, zadaci koji se postavljaju pred naše part, organizacije na ovom terenu.

Kriza u fašisti kom logom je sve dublja. Fašisti ke armije nalaze se svuda u defanzivi. Padom Musolinijeve vlade i stanjem u Italiji, hitlerovske armije izgubile su jednog ratnog saveznika, koji danas postaje za njih teret. Poshje svih upornih pokušaja da na Isto nom frontu zapo nu ljetnu ofanzivu. hitlerovske armije prinu ene su da se povla e, uz ogromne gubitke, sa najvažnijih sektora na Isto nom frontu. Snage oslobodila kog fronta rastu, me utim, svakodnevno i njihova ofanzivna mo

⁸ Vujovi

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu Zavoda za prikupljanje i obradu dokumenata radni kog pokreta Srbije (dalje: ZRPS, Beograd), reg. br. 4370.

o ituje se najbolje u zamašnoj ofanzivi Crvene armije. Savezni ke snage poslije likvidacije Sicilije bombardovanjem industrijskih i saobraćajnih centara u Italiji i Njemačkoj i svojim vojni kim pripremama spremaju ofanzivne akcije širih razmjera. Sve ja i savez izme u SSSR-a, Engleske i Amerike izražava se, dakle, i u vojni kom sadejstvu. Snage oslobodilačkog fronta nalaze se svuda u ofanzivi. Odnos snaga na frontovima izmijenio se temeljito u korist oslobodilačkih snaga na čelu sa Crvenom armijom.

Kriza u fašističkom logoru sve je dublja, kako to predviđa u svojoj dnevnoj zapovijesti, povodom 24-godišnjice Crvene armije u februaru, drugog Staljin. Najizrazitiji momenat te politike ke krize jeste pad Musolinija, raspuštanje fašističke stranke i nemiri koji su zahvatili narodne mase u Italiji, umorne od rata. Produbljivanje fašističke krize veće se osjeća i u 'satelitskim zemljama: kriza vlade u Bugarskoj, sve zategnutiji odnosi izme u Mađarske i Njemačke, po etak raspada domobranstva u Hrvatskoj itd. Nasuprot raspadanju osovinskog bloka i dubokoj politici u krizi, koja ga je zahvatila, savez izme u SSSR-a, Engleske i Amerike sve je jači, pokreti u okupiranim zemljama sve širi i oštriji (Jugoslavija, Francuska i Albanija) i oslobodilački front protiv fašizma, na čelu sa SSSR-om, svakog dana se proširuje i jača. To je najbolja potvrda pravilne politike SSSR-a, njegove iskrene politike stvaranja saveza sa svim anti-fašističkim snagama u svijetu, uvođenja svih ugovora sklopljenih protiv fašizma. Krvave žrtve koje je znala Crvena armija veći dvije godine podnositi, skoro sama u borbi protiv hitlerovskih hordi, postale su najbolja garancija svim okupiranim i podjarmljenim narodima za njihovu nacionalnu nezavisnost u budućnosti.

Prema tome, osnovna karakteristika današnjeg međunarodnog stanja politike ke jeste: svi pokušaji Hitlera da rat protiv SSSR-a proturi kao ideološki rat protiv boljševizma propali su. Svaka mogućnost mobilisanja masa na paroli borbe protiv SSSR-a, kao i boljševičke opasnosti ispala je iz ruku Hitlera. To je najveća pobjeda pravilne politike SSSR-a, koja otvara široke perspektive za još veći i jači anđ oslobodilački front na čelu sa Crvenom armijom, za još šire okupljanje narodnih masa svih okupiranih zemalja oko bloka Engleske, Amerike i SSSR-a.

Ova povoljna međunarodna politička situacija i promjene koje se u njoj dešavaju u korist protiv fašizma imaju nesumnjive posljedice i za našu zemlju i N.O. Borbu i Vojsku.

Pravilnost linije naše Partije u N.O. Borbi, linije okupljanja svih rodoljubnih snaga u borbi protiv okupatora i izdajnika u zemlji, potvrđuje se svakim danom sve jačim prilivom u našu vojsku, te sve jačim jedinstvom svih naroda Jugoslavije

u borbi protiv fašisti kog okupatora i izdajnika: Pavelića, Nedića, Draže Mihailovića — ministra izbjegličke vlade. Zbog pravilne politike bratstva i uporne i krvave borbe N.O. Vojske protiv okupatora pod rukovodstvom naše Partije, neprijatelju nije uspjelo da, pomoću etnika Draže Mihailovića, prikaže našu borbu kao ideološki, građanski rat za i protiv komunizma. U toj upornoj borbi protiv okupatora za priznanje naše N.O. Vojske i borbe za vojni i politički uništenje narodnih izdajnika, mi smo, pravilnom politikom naše Partije, postigli velike uspjehe.

1. U petoj neprijateljskoj ofanzivi, zadavši okupatoru velike gubitke, mi smo vojni i politički razbili etnike u Crnoj Gori i Hercegovini.

2. Itava me unarodna svjetska javnost dala je priznanje da je N.O. Vojska Jugoslavije jedini borac za slobodu naroda Jugoslavije.

3. Jugoslovenska izbjeglička vlada otkrivena je kao izdajnička pred itavom svjetskom javnošću, a naročito u saveznim zemljama.

4. Kao rezultat toga — kod našeg Vrhovnog štaba nalazi se poluzvani engleska delegacija, posredstvom koje danas Engleska šalje našoj vojsci znatnu pomoć u ratnom materijalu, što je dokaz naše vojničke i političke snage.

Sve ovo potvrđuje pravilnost politike naše Partije i velika pobjeda, koja otvara široke mogućnosti za razgorenje ustanaka u svim pokrajinama naše zemlje i široke mobilizacije novih boraca za našu vojsku.

Naši uspjesi i povoljna me unarodna politička situacija izazvali su još dublju krizu u izdajničkim i reakcionarnim krugovima, a kriza se već očitava u ovome:

a) Jugoslovenska vlada u Londonu bila je prinuđena da napravi još jedan manevar, za prevaru mase i svjetske javnosti, te da stvori nekakvu tobožnje neutralnu vladu, koja treba da skriva njeno izdajničko lice.

b) Reakcija u zemlji bila je prinuđena da, poslije razbijanja glavnih etničkih uporišta u Crnoj Gori i Hercegovini, potraži nova uporišta u zemlji za borbu protiv N.O. Vojske. Dr Maček i reakcionarno vodstvo HSS-a postalo je sada taj reakcionarni centar u Hrvatskoj. Poslije politike „iščekivanja“ dr Maček je prešao na politiku otvorene izdaje, jer Pavelić, više, ne može da pretstavlja nikakvo uporište. Predavanje hrvatske zaštite² ustašama, aktivizacija HSS-a u domobranstvu — kako bi ga uvukli u borbu protiv nas — to su poteci otvorenog rata, koji nam najavljuje dr Maček. Tako se pojavio

² Misli se na Građanski i Seljačku zaštitu organizacije HSS.

u zemlji novi neprijatelj, koga treba politi ki raskrinkavati i dotu i, kao i vojni ki sve njegove vojne formacije koje budu stupale u borbu protiv nas.

c) etni ke grupice u zemlji oživljavaju (koncentracija bandita u Dalmaciji, bande u Srednjoj i Ist. Bosni). U cilju njihove ve e aktivizacije i Jugoslovenska vlada se premješta u Kairo.

d) Neprijatelj ini sve pokušaje da od muslimanskih milicija stvori aktivno uporište za borbu protiv N.O. Vojske.

Izvjesni vidni znaci i pojave u našoj zemlji pokazuju, međutim, da se ova povoljna situacija razvija sve povoljnije za nas.

Ti povoljni znaci jesu:

Po etak raspada domobranstva i prelaz itavih pukovnija na našu stranu, te sve povoljnija situacija u Hrvatskoj za mobilisanje što više narodnih masa za našu borbu i vojsku.

Raspadanje etni kih bandica u Dalmaciji. Ist. i Sred. Bosni.

Ogroman priliv novih boraca u Ist. Bosni i Dalmaciji u kojima hiljade boraca uzimaju oružje, a nove hiljade ekaju da ga prime.

Prelaz naših jedinica u ofanzivu (zauzimanje velikog broja gradova) pošto su preživjele najve u neprijateljsku ofanzivu.

Pred našim part, jedinicama u brigadama naše divizije stoji zadatak da sa više poleta i upornije nastoje da, u okviru ove povoljne me unarodne i unutarnje politi ke situacije, riješe zadatke koji se pred njih postavljaju u Sred. Bosni.

1. Potpuna vojni ka likvidacija preostalih etni kih bandi u Sred. Bosni. etni ke bande Forkape i Bundala (Motajica i Smrti i), Rade Radi a (Jošavka). Laze Tešanovi a (Skender) jesu dijelovi jedne te iste vojne formacije, pod komandom zloglasnog razbojnika Draže Mihailovi a, i postavlja se neminovno njihovo uništenje. Najstrožije kazne prema vo ama ovih zloglasnih bandi. Komunisti trebaju da budu inicijatori pronalaženja smjelih i elasti nih vojnih metoda, kako bi ove bande do posljednjeg bile uništene.

U korjenu ugušiti pojavu stvaranja „zelenog kadra" (Kuprešnjak) i onemogu iti da muslimanska milicija postane oru e okupatora.

2. Politi ko raskrinkavanje ovih bandita pred narodom, te razgorjevanje ustanka u Sred. Bosni. Stalnim konferencijama, priredbama, akcijama omladine, objašnjavati N.O. Borbu i izvlačiti i posljednjeg ovjeka ispod utjecaja etnika. Na taj na in dotu i etnike i politi ki.

3. Mobilizacija novih boraca za naše brigade, što u vezi sa brzim razvojem doga aja u svijetu i kod nas i pred novim zna-

ajnim događajima u Evropi predstavlja za nas jednu hitnu i nužnu potrebu. Vojni kim razbijanjem etnika, političkim radom u narodu, neumornim tumačenjem naše borbe, politikom bratstva, držanjem vojske prema narodu, svakog dana se rasti uslovi za mobilizaciju u Sred. Bosni (omladinci već izlaze iz gradova, muslimani se javljaju u naše redove). Na ovom poslu Skopje treba da odigra značajnu ulogu u mobilizaciji omladine sa svog terena.

To su najkrupniji zadaci koji se postavljaju pred nas, na ovom terenu. Iz ove analize i *postavljenih* glavnih zadataka part. jedinice u brigadama treba da izvuku pouke i najkonkretnije dnevne zadatke i parole za svoj rad u cilju postizanja ovih osnovnih zadataka.

II

Na sastanku Divizijskog komiteta konstatovani su izvjesni nedostaci u radu naših part. organizacija, koji uveliko ometaju razvoj naše organizacije i članova Partije. Navodimo za primjer neke od njih:

1. Politički život u našim brigadama skoro je potpuno zamro. Prepričavanjem radio-vijesti, on je sveden na najniži nivo. Naši borci na taj način gube perspektivu i ne izgrađuju se njihova ideološka svijest. Oni, međutim, moraju potpuno usvojiti liniju naše Partije u N.O. borbi, a raznovrsnim temama u vrstiti svoju političku svijest, izgraditi ideološku [svijest] i proširiti svoje znanje. Uzrok leži u ovome: part. jedinice ne same ne žive politički životom niti provjeravaju kod svojih članova do koje mjere im je jasna part. linija, niti uočavaju promjene u političkom životu koje zahtjevaju i jasan stav po njima. One su, štaviše, iz svog dnevnog rada potpuno izbacile tačku o političkoj situaciji. Uvođenje tačke o političkoj situaciji, kao redovne tačke dnevnog reda, na partijskim sastancima, ne smije se pretvoriti na ponavljanje poznatih stvari, niti prepričavanje novih događaja na frontovima. Komunisti se moraju uiti da, u vezi sa međunarodnom i unutarnjom političkom situacijom, analiziraju situaciju na svom terenu i u vezi sa tim postavljaju i akcije i politički rad u narodu, izvlače konkretne parole (na primjer na terenu na kojem djeluje naša jedinica ispitati na ineprijateljske propagande, njihove zločine, stanje odnosa Srba i muslimana u jednom kraju i selu itd. i na bazi te konkretne analize izvršavati i kazne i rekvizicije i određivati sadržinu političke konferencije). Pošto je part. jedinica razmotrila političku situaciju i upoznala situaciju na svom terenu, zauzela stav, liniju Partije ona može prenijeti i na borce preko političke konferencije, skopjevskih sastanaka itd. Direktivni part. materijal, proglašenja, letci, bilteni moraju se na part. sastancima temeljito proraditi

uz pomoć rukovodilaca kako bi se usvojila part. linija i naučila prenositi na vojnike i široke narodne mase.

2. Teoretski rad u našim jedinicama postao je formalnost i zato daje veoma male rezultate. Izgradnja kadrova i stvaranje vojnih i političkih rukovodilaca ide sporim tempom, iako ljudski materijal kojim raspolažemo omogućuje mnogo brži razvoj lanova Partije. Razvoj naše vojske zahtijeva najozbiljnije rješavanje tog problema. Svaka brigada treba u najskorije vrijeme da obezbijedi sebi vlastite kadrove, a istovremeno i da bude rezervoar kadrova za nove mlade jedinice, koje svakog dana ni u. Part. rukovodioci brigadni i bataljonski moraju pružiti punu i direktnu pomoć teoretskom radu i podići ga na viši nivo, davanjem novog materijala, držanjem referata, konferencijama i slično. Monotono zajedničko čitanje treba što više zamijeniti živim diskusijama i referatima, naročito sa mladim članovima i kandidatima, a osnovni materijal za teoretsku izgradnju treba da bude Istorija VKP(b), Osnovi lenjinizma itd.

Oživljavanjem kulturnog i političkog rada sa borcima, raznovrsnošću u tog rada, teoretskim podizanjem lanova Partije, ubrzava se do sada spori priliv novih članova u našu organizaciju. Veliku odgovornost snose na sebi naše part. organizacije, što svojim sektaškim shvatanjem i slabim političkim radom usporavaju ulazak u Partiju mnogim starim, odanim i dobrim borcima.

3. Naše part. jedinice još nijesu postale u veći ni slušajiva živa rukovodeća tijela. One često ne prilaze konkretno radu u etički, one često i vrlo sporo reagiraju na događaje i pojave u etički ostavljaju ih neriješeno. Koji put, međutim, rješavaju mnoge sitne stvari, koje štab ili komande same mogu da riješe. Našim jedinicama zavladao je t.zv. opštost. koja part. jedinicu ne može razviti u rukovodeće tijelo. Navodimo primjer te opštosti u vezi sa dnevnim redom: U svim našim jedinicama on je skoro uvijek isti. I sadržina sastanka vrlo se rijetko razlikuje. Sastanke, međutim, na kojima se rješavaju konkretne pojave, naši drugovi obično nazivaju „vanrednim“. Rješavanjem baš takvih pitanja, koja se rješavaju na vanrednim sastancima ih stavljaju u tačku razno — treba da bude prožet i redovni sastanak. Kritika i samokritika obično se stavljaju na svakom sastanku, kao i zasebna tačka dobivenog dnevnog reda. Treba nastojati da kritika i samokritika pojedinih članova proističe iz diskusije po izvještajima, po raznim sektorima (na pr. kad komandni kadar govori o disciplini ili o neuzimanju u etički članova Partije na etnoj konferenciji, ih o nedozvoljenim postupcima u selu i slično). U krupnijim slučajevima, razumije se, staviti greške pojedinog druga ili drugarice kao zasebnu tačku dnevnog reda. Takvom kritikom, koja proističe iz rada, razvija se veća odgovornost drugova

za izvršenje zadataka, vojni ka disciplina pretvori e se u partijsku.

U dnevnom redu stoji zasebna ta ka: zadaci. U toj ta ki skoro se redovno ponavlja opšti plan, koji je postavljen u okviru jednog mjeseca. 15 dana i to esto plan postavljen za itav bataljon. Plan za itav bataljon, koji donosi bataljonski biro za odre ni rok, treba konkretno primjenjivati i prema svojoj eti, ljudima u njoj i prilikama pod kojima živi (na pr. plan za vojni sektor jeste vojna obuka — treba umjeti odabrati šta e se konkretno raditi od te obuke u našoj eti, s kojim borcima, da li je starim borcima potrebno da u estvuju zajedno sa novomobilisanim i prostim vojni kim radom, koji su savladali, ili im davati nova znanja, ponavljanje na pr. istih stvari o našoj N.O. borbi ve zamara stare borce, pa im valja pružiti nova znanja, a za zajedni ki rad i starih i novih na i zajedni ke teme). Tako valja konkretno ljudima prilaziti u svom radu.

Raspodjela posla na sektore u jedinici postoji. Ali je redovna pojava da niti svaki lan Partije u estvaje živo na sastanku, niti opet svaki lan dobije odre ni zadatak, za koji je odgovoran. Na svakom sastanku valja postaviti konkretne zadatke, za svaki sektor, dnevne zadatke, a tako e i za svakog lana. U okviru sektora na kome radi. Dužnost je sekretara da svakodnevno kontroliše i pomaže rad na svakom sektoru, a ako je tako pravilno raspodjelio dužnosti i dao zadatke, mo i e i na idu em sastanku i da kontroliše odgovornost drugova prema postavljenom zadatku. Na taj na in rad, odnosno sastanci part, jedinica bi e življi i konkretniji, a svi lanovi Partije obu ni i odgovorni za rad part, organizacije.

4. Naše part, organizacije ne znaju mnogo puta da odaberu i izdvoje centralno, glavno, goru e pitanje, koje valja hitno rješavati. Ima mnogo problema koji su stalni predmet diskusija na part, sastancima, a koji bi se dali jednom živom mobilizacijom lanova Partije po tom pitanju riješiti vrlo brzo. Pored stalnih part, poslova i svakodnevnog rada u vojsci i pozadini, valja zaoštriti izvjesne probleme i baciti se na svim sektorima na rješavanje tih problema. Navodimo samo jedan primjer, kako bi to trebalo raditi: Ako postoji na pr. u nekoj eti ili bataljonu nepravilan odnos izme u drugova i drugarica, valja razviti kampanju po tom pitanju i mobilisati sve lanove Partije da likvidiraju taj problem. U tom poslu uzeti razna sredstva: tumaenje na part, sastanku ulogu žena u našoj borbi i partijski stav. kakvi ti odnosi treba da budu. primjeniti taj stav na etnoj konferenciji. Drugovi sa kulturnog sektora napravili bi na pr. ske ili reportažu gdje bi na priredbi za samu etu pokazali koliko je pogrešno potcenjivanje drugarica od strane drugova. Tako isto. ako je na pr. sanitet r avo organizovan ili borci ne

sluša ju takva nare enja i po mnogim sli nim problemima, koji se pojave kao ko nica u razvoju naše ete ili bataljona i brigade. Tako e naša propaganda kod boraca biti konkretna, živa i sa rezultatima.

Divizijski komitet stavlja u zadatak svim part, jedinicama da temeljito prorade ovo pismo, a na osnovi ovih napomena i analiza politi ke situacije, uopšte nedostatke u radu svoje jedinice, postavte zadatke pred svoje jedinice i nastoje, bolješevi kom opornoš u, da te zadatke sa uspjehom riješe.

Divizijski komitet
XI NOU Divizije

P.S. Dostavlja se prednje pismo part, rukovodstvima bataljona, da ga pro itaju i upoznaju se sa pitanjima koja e biti opširno pretresana zajedno sa part, rukovodiocem Brigade, na sastancima koji e uskoro uslijediti.

S. F. — S. N.

Zam. polkoma II KNOUB

BR. 33

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. NOU BRIGADE 6. DIVIZIJE OD 22. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

POLITODJEL
III UD. BRIGADE VI DIV.
N.O.V. HRVATSKE
22-VIII-1943. god.

Izveštaj br. 15

CENTRALNI KOMITET K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljemo vam naš redovan izvještaj o stanju partijske organizacije u Brigadi.

Rad Partije: Od našeg zadnjeg izvještaja Brigada se pokrenula sa sektora Gospi a u Lapa ki kotar, prema Kulen Vakufu

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-4/375-377.

i Biha u, gdje se sada nalaze njema ke snage.-¹ Obzirem da je ovo po prvi put našoj Brigadi da se sukobi sa Njemcima, nastojali smo da prikažemo borcima mogu nost izvonenja uspješnih akcija protivu njih, pošto su vladala različita mišljenja o njema kom ratovanju. Iziskivala je potreba u to ubjediti i samu partijsku organizaciju. U tu svrhu smo, u sporazumu sa sekretarom Brigade, izdali jednu okružnicu partijskim rukovodstvima, gdje se ukazalo da mi protiv Njemaca vodimo već dvije godine borbu, da su naše jedinice u raznim krajevima zemalja Jugoslavije nanosile im i nanose im ogromne gubitke, da su danas snage fašisti ke Njema ke oslabljene — razvodnjene novomobilisanim Poljacima, esima, Francuzima i dr. narodima porobljene Evrope. Istovremeno smo upozorili na veću opreznost naših jedinica. Okružnica je obuhvatila i odluke sa zadnjeg sastanka Divkoma.¹ Uglavnom je dobra iako ne i potpuna. Sa manjim izuzetcima, okružnica se dobro prihvatila i nekoliko uspješnih akcija borbe je osvjedoilo.

Držanje položaja, povremene akcije koje uzrokuju velike napore (prelaz rijeke Une⁴), velika razvucenost bataljona u mnogom otežava svakidašnji rad. Part, organizacija nije toliko iskusna, gipka da se odmah snaže na novim položajima. Još uvijek i najmanje promjene (marševanje, mijenjanje položaja i zemljišta, promjene vojno-političkog karaktera) utiču na rad, tj. rad popusti dok se prilike ne „srede“. U tom pogledu treba još mnogo postići.

Na zadnjem sastanku Divkoma konstatovano je da je partijska organizacija naše Brigade savladala najveći i materijal, ali da još nije najbolja u Diviziji. To znači, da kvartet toga rada nije zadovoljio. Uosteno je da se slabo proračunuje organizaciono-partijski materijal, da još uvijek patimo od sektašenja (na pr. dolaskom bivših domobranskih oficira, sa istim rodoljubivim osjećanjima, naši drugovi rukovodioci nijesu u stanju vezati ih vršiti uz NO pokret. Oni se osjećaju usamljeni i njihove vojničke sposobnosti se ne znaju iskoristiti). Mi smo uosteno ili ove naše slabosti još prije izvjesnog vremena, o kojima smo vam pisali u nekim od naših izvještaja, nastojali smo otkloniti te nedo-

² Iz izvještaja Štaba 6. divizije od 10. avgusta 1943. vidi se da je 3. brigada, zajedno sa Štabom divizije, prešla 5. avgusta sa perušićkog na lapački sektor. Zadatak je ove brigade bio: vršiti napade na neprijateljske kolone koje su prodirale pravcem Biha — Gornji Lapac — Mazin — Gračac — Knin. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 18, dok. br. 22, 30, 48, 73, 130; tom V, knj. 19, dok. br. 8 i 27.)

³ Divizijskog komiteta

* Delovi 3. brigade prelazili su na desnu obalu Une u cilju postavljanja zaseda neprijatelju koji se kretao cestom Prkosi — Kulen-Vakuf (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 30).

statke. drugovi ih prime ali se u praksi još uvijek negativno odražavaju.

U ovom periodu sastanci su se održavali redovno sa manjim izuzetcima (obi no zbog marševanja, eventualnih akcija i si.). Kvalitet sastanaka ne zadovoljava. Na svim sastancima govorili smo o važnosti teorijske izgradnje, teorijski sastanci se održavaju redovno jedanput i dva put u sedmici, ponekad i više puta. Mi smo odlučili da tim sastancima prisustvujemo u što većem broju, kako bi omogućili brže i bolje uzdizanje. Mnogi od tih sastanaka nisu imali uspjeha zbog slabog tumačenja i diskusije, suviše velikog gradiva u kome su se drugovi rasplinjavali i nisu imali naročite koristi. Kao obavezu stalnog proučavanja zaveli smo Osmu glavu Osnova lenjinizma, „O Partiji“, 12 uslova, pored direktivnih članaka iz „Naprijed“ i ostale naše literature. Partijska disciplina još uvijek ne zadovoljava. Prilikom raspodjele plijena kod drugova iz štaba III i IV bataljona bilo je nepravilnih postupaka, što je dovelo do govorkanja od strane nekih mladih drugova (članova Partije i SKOJ-a) . . .

Jedinica štaba Brigade uglavnom zadovoljava sa radom. Ona je u zadnje vrijeme znatno koraknula naprijed. Sastanci se održavaju redovno, radni i teorijski. Povremeno se održavaju štabski sastanci, što nastojimo zvesti po štabovima bataljona i komandama eta. Sekretar osjetno napreduje i može uspješno voditi part, organizaciju Brigade. Uz našu pomoć uspio je obezbijediti partijsko rukovodstvo u Brigadi, što treba postići i kod bataljona. Obavještajnom oficiru Brigade se na jednom sastanku skrenula pažnja na njegove slabosti i drug se popravlja. Naročito se napredak kod komesara Brigade.

Interesovanje i odanost članova Partije organizacije u Brigadi, uz pomoć i dosljedno sprovođenje partijske linije, omogućuje nam da otklonimo sve nedostatke.

Vojni ki rad: Prema mogućnostima obavlja se redovno. U tom pogledu, naročito drug komandant⁵ i operativni oficir se ne štede. U svakom bataljonu imamo vojni ke rukovodioce koji imaju uslova da odgovore uslovu. Nedostatak je kod nižih stariješina koji se sporo uzdižu. Vojni ki kurs pri štabu Brigade, koji se redovno obavlja i koji je danas bolji nego ranije, doprinjet će u mnogome rješavanju tog glavnog zadatka.

Nastojali smo po štabovima zvesti povremene vojni ke asove (itanje karata, upotreba busole i dr.). To se ponegdje zavelo, pa i u štabu Brigade.

Partijskoj organizaciji, naročito u etama, potrebno je da više pomogne vojni ki rad, inače vojni ki naša Brigada stoji

⁵ Milan Sijan

* Jovo Radakovi . Umro 1944. od zadobivenih rana.

na zavidnoj visini. Bataljoni su po sposobnosti ujednaeni. Tu sposobnost i moral još više su uzdigle uspjele akcije protiv Njemaca.

Opšte-politi ki rad: Zadatak savlaivanja linije NO borbe i prouavanja rezolucije ZAVNOH-a putem takmičenja, mada u manjoj mjeri nego prošlog mjeseca, i dalje traje. Putem raznih pitanja nastoji se razviti veća diskusija, jer to je ujedno i na sastanku Divkoma kao nedostatak u našim jedinicama, naročito u prisustvu drugova iz naših štabova. U ovome najviše mogu da učine politdelegati, a to je naša glavna slabost, radi nedovoljne pomoći i od strane polit, rukovodilaca. S jedne strane slab teoretski nivo i relativna mladost samih delegata, a s druge, esto sputavanje inicijative i zapostavljanje njihove uloge od strane komesara, ujedno je da se rad delegata slabo osjeća a i esto svodi se na kurirske i ekonomske dužnosti učestvojući. Nastojimo putem teoretskih rasprava i prouavanja lanaka iz naše štampe i pravilnim radom komesara čestita i bataljona uzdići i rad delegata i proširiti njihovu djelatnost.

Rad političnih i bataljonskih konferencija, koje su i sada s manjim izuzetcima redovne, nedovoljan je. Mada se bave stvarima iz jedinica, to je bez sistema, nema se plana i nisu unaprijed pripremljene. Na njima se pretresaju razna pitanja, kao vojni, politički, higijene itd. a najčešće se završe bez ikakvog zaključka i odluka. Uz pomoć komesara Brigade, nastojimo okružnicom, radom sa komesarima i odlaskom na same konferencije dati im plan i red pretresanja bitnih problema, kako bi se mogli donositi zadaci za sve borce. Često pojedini rukovodioci vojni i politički (na pr. zamjenici komandira i komesara) smatraju da su konferencije samo za borce i oni ne učestvuju na njima. Ovo je ujedno i nastoji se da baš preko njihovih rukovodioca sprovode svoje zadatke. Politički kurs pri štabu Brigade u mnogome doprinosi osposobljavanju nižih rukovodilaca, mada mnogi drugovi misle da su na kursu dovoljno i sve naučili i najčešće prestaju sa radom na daljnjoj ličnoj izgradnji. To radi slabe pomoći i polit, rukovodilaca. Ovdje je trebalo reći i nešto o pros.-kulturnom radu. Naročito promjena nije bilo, a sve što se uradilo obuhvaćeno je u „Radu sa pozadinom“.⁷

Rad SKOJ-ve organizacije: SKOJ je u zadnje vrijeme poeo i naprijed. Rad batalj. kom.⁸ se pokrenuo i na putu je da se osposobi i djeluje kao rukovodstvo. Pojedini članovi rukovodstva odlaze na sastanke i kod ostalih jedinica, dok je to kod brig. rik.⁹ teže. usljed razvijenosti bataljona. Mi nastojimo

⁷ U originalu su poslednje dve rečenice dopisane rukom.

⁸ Bataljonskog komiteta

⁹ Brigadnog rukovodstva

da članovi Brig. kom. odlaze na sastanke ostalih bataljona te da tamo pomognu u radu. U tu svrhu je napravljena raspodjela rada po sektorima u Brigadi.

U zadnjim akcijama neki skojevci pokazali su se nedisciplinovani. Tu se uviđa i slaba politička svijest. Nedozvoljeno su uzimali od zaplijenjenih stvari. Kada su se jednom skojevci iz IV bat. oduzele prisvojene stvari odbio je da pobježe na sastanak svoga aktiva. Povodom tih i sličnih stvari uslijedile su izvjesne kazne.

Na redovnom sastanku B.B. part, org.¹⁰ (IV bat.) uočene slabosti kod drugara sekretara SKOJ-a tog bat. koji pati od bolesnih ambicija (potcjenjuje dužnosti, želi da bude starješina, mada je još nezreo i teško da će udovoljiti sadašnjoj dužnosti). Drug je obećao da će se popraviti.

U III- em bat. skojevska org. stoji najslabije i tamo je potrebna najveća pomoć.

Kod svih bataljona rad na teorijskoj izgradnji se povećao. Pomoć part, organizacije se poboljšala.

Rukovodstva Brigade i nekih bataljona su uspjela da se povežu sa org. SKOJ-a na terenu i vrše se uzajamna obilaženja od kojih se osjećaju relativne koristi. Sprovodi se organizovano dopisivanje sa omladinskim org. u izvjesnim kotarevima (uglavnom onih kotareva odakle su rodnom borci ove Brigade).—

Rad i pomoć part, organizacije intendanturi i sanitetu je bolja. Intendantura je prilično glomazna i dovoljno nesrećna, ali sada radi mnogo bolje i kod tih drugova se postigla izvjesna odgovornost. Dok sanitet u Brigadi, dolaskom novog referenta (donekle stručnog lica), znatno se popravio. Isto tako se povećala učljivost i svraba se sveo na neznatnu mjeru. Drugovi iz saniteta nastoje da izdaju svoj zdravstveni list (u vidu džepnih novina).

— Obavještajna služba još uvijek ne zadovoljava. Vrlo rijetko je u stanju da unaprijed uoči i izvjesne namjere.

Rad sa pozadinom: Čim smo došli na ovaj sektor povezali smo se sa K.K. Partije — Donji Lapac. Izveli smo nekoliko zajedničkih priredaba, gdje je uzela učestvovala vojska i antifašisti-

¹⁰ **Bataljonskog biroa partijske organizacije**

sti ke org. iz Lapca i okolnih sela. Na tim priredbama je istupala, u sporazumu sa našim diletantskim grupama, i pozorišna grupa naše VI Div. „Pastir Kostja“. Oni ve duže vremena istupaju sa istim komadima. Osje a se potreba popune te grupe kako bi mogla bolje udovoljiti.

Koncentracija neprijateljskih snaga na granicama kotara uticala je i na partijski život (neredovno održavanje sastanaka, zastoj u kulturno-prosvjetnom i drugom radu — opština Srb i Doljane). Ustvari to su bile pojave malodušnosti. Mi smo pomogli drugovima u rešenju mnogih pitanja i upoznali ih sa boljim na inom part. rada.

Po pitanju objašnjavanja polit, situacije na javnim zborovima i sastancima nije se dovoljno dostiglo u pripremanju masa u slu aju neprijateljskog nadiranja kroz ovaj kotar. Neprijateljska taktika u postupku sa narodom se izmjenila. u tom pogledu što ne ubijaju, pale, plja kaju i si. To je dovelo do kolebanja naroda u selima koja su u blizini neprijateljskih položaja, osjetilo se i kod izvjesnih kandidatskih grupa. Cesto se uje od terenskih radnika da u objašnjenju govore kako neprijatelj kolje, ubija itd. To je dovelo do toga da su izvjesne porodice i bez našeg znanja napustile svoje domove i odlazile nekuda u Centralnu Bosnu.

Drugarski komunisti ki pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel
Migo¹¹

¹¹ Vrbica

BR. 34

IZVESTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. KNINSKE NO BRIGADE OD 23. AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

PARTIJSKA ORGANIZACIJA
KNINSKE BRIGADE N.O.V.

23. VIII. 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

21. VIII. 1943. g. održali smo partijsko savjetovanje ove brigade. Savjetovanje je sazvano zbog prelaska odreda u Brigadu,² kako bi se mogli uo iti propusti — greške u radu i dale direktive za budu i rad. Savjetovanju je prisustvovao drug Rade Zigi, delegat C.K. K.P.H. Drag Rade nam je ukazao na nedostatke i dao direktive za budu i rad.

Politi ko stanje u brigadi:

Partizani ove brigade koji nijesu bili spremni da se bore u Dalmaciji, po dolasku u Dalmaciju, sada su spremni da se bore ondje, gdje budu iziskivali interesi narodno-oslobodila ke borbe.

Borbena bratstvo srpskog i hrvatskog naroda savladano je dobro, borcima je svejedno da h je drag Srbin ili Hrvat, jasno im je da se bez zajedni ke borbe ne može pobjediti neprijatelja. Drugovi Hrvati dobro su primljeni od starijih boraca koji su Srbi.

Narodne izdajice ustaše i etnici su raskrinkani, partizani naro ito mrze etnike. Izdajni ka Ma ekova klika je raskrinkana. partizani su svjesni da je Ma ek izdajica, ali još nijesu dovoljno upoznati sa njegovim izdajni kim radom. Partizanima

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP a mikrofilm u Arhivu V.I.L., reg. br. H-5/552-554-

² Prva kninska NO brigada (kasnije nazivana 5. dalmatinskom i 1. brigadom 19. divizije) formirana je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 13. avgusta 1943. U njen sastav su ušle slede e jedinice: 1. 2. i 4. bataljon Li kog NOP odreda i 2. bataljon Sjevernodalmatinskog NOP odreda. Komandant brigade je bio Dušan Vlajsavljevi a politički komesar Stevo Maoduš. (Podaci iz Arhiva V. I. L., reg. br. 1—3, k. 1008, reg. br. 1—3, k. 1022.)

nije još dovoljno jasna linija narodno-oslobodilačke borbe, pjevaju se pjesme koje nijesu na liniji narodno-oslobodilačke borbe. na pr. skretanje u lijevo. Borci još nijesu sposobni da budu propagatori linije narodno-oslobodilačke borbe.

Da bi se podigla politička svijest, pri štabu brigade se održavaju kursevi za vojno-političke delegate, koji su do sada dali dobre rezultate. Kursevi se održavaju redovito.

Organizaciono stanje:

U brigadi imaju četiri bataljonska biroa, pet štabskih elija i trinaest etnih elija, sa 117 l. KP po spisku, od toga u rashodu 35, na licu 82 l. KP.

Do sada je pomoć partijskoj organizaciji bila nikakva, niko im nije davao direktive za rad. dolaskom druga Rade na ovaj sektor data nam je puna pomoć. " elijski sastanci održavaju se redovito nedjeljno, a sastanci biroa održavaju se svakih deset dana. Sastancima biroa prisustvuje sekretar partijske organizacije brigade, ali ne redovito, jer ne može da stigne zbog velikog položaja na vrijeme kod svih jedinica.

Izdizanju kadrova nije posve ena dovoljna pažnja, iako se je u izdizanju kadrova prilično uspelo, još se škrtari u primanju u partiju, strahuje se od izdizanja novih kadrova, ah se je na putu da se toga stalno oslobodimo potpuno.

Rukovodstvo partije ne osjeća se u punoj mjeri u brigadi, partijski rukovodioci ne znadu u potpunosti da ostvare rukovodstvo partije, mnoge se stvari rješavaju, a da se na eliji ne prodiskutuju. članovi partije su u većini mladi i neizgrađeni. pa ne mogu da odgovore zadacima koji se pred njih postavljaju, iako imaju volje za rad i trude se da izvrše što se pred njih postavi. Ponegdje se nastoji zapostaviti zamjenika komesara, mnogi se od njih osjećaju niži od komesara, i smatraju se zapostavljeni ako koji delegat dođe za komesara. Dužnost zamj. komesara i rad pravilno im je objašnjena.

Zaduženje po pojedinim sektorima rada nije praktikovano, bilo je sektora po kojima nije niko odgovarao, što je ometalo razvoj toga sektora, sada smo pristupili zaduženju po svim sektorima.

Teorijski sastanci ne održavaju se redovito, radi se neplan-ski, sada se proračunuje jedno sad drugo, teorijskoj izgradnji do sada nije se poklanjala dovoljna pažnja, uvijek se nalazilo opravdanje da se ne može održati sastanak, zbog pokreta i akcija. U budućemo najozbiljnije prići teorijskom radu.

Rad s kandidatima:

U brigadi ima 59 kandidata, od toga na licu 43. u rashodu 16. Sa kandidatima se radi po kandidatskim grupama u četima. Radu s kandidatima ne posvećuje se ozbiljna pažnja,

pa se kandidati slabo osjećaju odgovorni i slabo izvršavaju zadatke. S njima se radni sastanci održavaju jednom nedjeljno, dok se teorijski sastanci ne održavaju redovito.

SKOJ u brigadi:

U brigadi ima 178 skojevaca, od toga na licu 115. u rashodu 63. Skojevska rukovodstva do prije kratkog vremena nijesu bila me u sobom povezana, dok nije određen sekretar Skoja za brigadu.

Skojevska organizacija se slabo obija. U posljednje vrijeme rad Skoja u brigadi po se je više osjećati. Skoju je slaba pomoć davata od partijske organizacije pa se ni Skoj nije mogao osamostaliti. Skojevci su u borbama, u ponašanju u selu i u svuda prvi i bolji nego drugi partizani.

Skoj je organizator kulturno-prosvjetnog rada u brigadi. U zidnim novinama sarađuje veći broj inih skojevci, isto tako u diletantskim grupama i pjevskim horovima, ali i ovdje ne učestvuju svi skojevci. Niti ostali omladinci, koji nijesu u organizaciji.

Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturno-prosvjetni rad smo pokrenuli, zidne novine izlaze po etama redovito, samo im je nedostatak što su jednostavne, bez humora i crteža, pjevski horovi su organizovani u svim etama i rade prilično, diletantske grupe po etama još nijesu dobro organizovane. iako postoje u svim etama. Po etama i bataljonima su formirani kulturno-prosvjetni odbori, kojima su u pomoć, usljed nedostatka sposobnijih drugova, bili pretsjednici komesari, me utim pošto je ovo bilo pogrešno, poduzeli smo da se pronađu drugi drugovi za pretsjednike, koji će pomoći, uz našu pomoć, organizovati kulturno-prosvjetni rad. Kulturno-prosvjetni rad nije kod nas još najozbiljnije shvaćen, do sada su partijske organizacije vrlo malu pomoć davale, sada je ta pomoć postala veća i rezultati se veće osjećaju.

Vojnički rad:

U posljednjim borbama jedinice ove brigade pokazale su dobru borbenost i dobar moral.

Do sada je sa našom vojskom rađeno više teorijski nego praktično, partizani i komandni kadar su teorijski dobro obučeni, do im u praktičnom radu su slabo obučeni, zapostavljanje praktičnog rada došlo je zbog toga što su naše jedinice stalnim pokretima premorene, a ishrana je bila sasvim slaba, neke part. org. nijesu ništa poduzele da se praktični rad poveća, nego su one bile na stanovištu da se ne može raditi. Riješili smo da se praktičnom radu posveti najveća pažnja kako bi se ovaj nedostatak što prije otklonio. Za podizanje komandnog

kadra, pri štabovima naših bataljona održavaju se desatarski kursevi, a pri štabu brigade vodni ki kurs, ovi se kursevi održavaju redovito.

Sanitet:

Sanitet ove brigade je slabo organizovan. Referent saniteta, koga nam je poslao referent saniteta Glavnog štaba, pristupio je organizaciji saniteta, koji je malobrojan, a ono malo osoblja slabog je kvaliteta. Sanitetu je od štabova i nekih part. org. poklanjata slaba pažnja, nije se dovoljno energično u sprovođenju higijenskih mjera koje sanitetsko osoblje preduzimalo, naročito etni komandni kadar zapostavlja sanitet. Poduzeli smo potrebne mjere, kako bi se sanitet organizovao i osposobio da odgovori zadacima. Stanje zdravlja je prilično.

Intendantura:

Intendantura ove brigade prilično je organizovana. Partijske organizacije posvetile su priličnu pažnju intendanturi. Bataljonski intendant se osjeća odgovornim, dok se etni ne osjeća odgovornim. Ishrana je vojske neredovita sa mesom, a dobija se budav hljeb, da se više puta mora baciti. Neke part. org. su sa priličnim uspjehom rješavale nestašicu mesa na terenu na kome su djelovale, dok druge rješavanju ovog pitanja nijesu ozbiljnije prilazile. Dešavali su se nesporazumi sa mjesnim NOO-ima. od kojih neki, od straha od etnika, ne smiju da izađu u susret vojsci. Što dovodi da intendant mora sam po selu tražiti dobrovoljne priloge ih rekvirirati od etničkih bandita ako ne e da vojska gladije. A ovakav rad opet krnji autoritet NOO.

Odjeća i obuća je slaba, i nema uslova za popravak iste, pri štabu smo organizovali radionicu, koja nema materijala za rad.

Da bi mogli u svim bataljonima jednovremeno organizovati proučavanje Historije SKP(b), koje nemamo nego dva primjerka, molim vas da nam pošaljete još tri primjerka.

Molim vas da nam ukažete na greške i nedostatke, naročito kako treba podnositi izvještaj i koliko puta mjesečno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drigarski komunisti ki pozdrav
Sekretar
Vladimir¹

* Mari i

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 7. KRAJIŠKE BRIGADE OD 24. AVGUSTA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Izveštaj zamjenika politkomesara VII Krajiške brigade X Divizije NOV Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije u brigadi

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

I

Razvoj naše partijske organizacije

Iz Krajine smo se povla ili pod teškim uslovima.² Zadatak u neposrednoj zaštiti bolnica sve do Bora kog jezera uz slabu ishranu i hladno u. Brane i po svaku cijenu položaj po položaj s brigadom, koja je prvi put napuštala svoj teren, s rukovodstvima koja su bila nedovoljno uzdignuta vojni ki i politiki da odgovore postavljenim zadacima — nije se u potpunosti moglo odgovoriti. Pojavili su se problemi koji su naoko izgledali ranije likvidirani...

Dolaskom na prostoriju Kahnovik — Fo a ušli smo u sastav I Proleterske divizije.³ Predahnuli od neprijateljske ofanzive.⁴ Nahranili i odmorih brigadu. Štab I divizije pokazao je osobito interesovanje i založio se da se naša brigada uzdigne. Dali su nam kadrove: zamjenika komandanta brigade, jednog komandanta bataljona, dva bat. komesara, dva sekretara bataljonskih komiteta i nekoliko sekretara partijskih jedinica. Rad u Partiji je normalizovan, krenulo se naprijed po svima sektorima. Iskustva iz defanzive su prodiskutovana. Radom Partije je obuhva-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/206-207.

² Odnosi se na povla enje u toku etvrte neprijateljske ofanzive (vidi tom IV, knj. 10, 11 i 12; „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1, izdanje V.I.I., Beograd, 1957).

³ Po nare enju Vrhovnog štaba, 7. krajiška brigada je 22. marta 1943. stavljena pod komandu 2. proleterske divizije u cilju razbijanja i uništenja etnika oko Kalinovika. Iz izveštaja 1. proleterske divizije od 28. marta vidi se da je ova brigada bila pod njenom komandom (vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 114 i 143).

⁴ Re je o etvrtoj ofanzivi.

cen naglo ve i broj ljudstva, koje je ve bilo donekle prekaljeno u teško ama neprijateljske ofanzive.

Na putu za Crnu Goru i u samoj Crnoj Gori brigada se dobro borila sa etnicima i tako e dobro držala u odnosu na stanovništvo, što je bilo rezultat pre iš avanja tog pitanja u partijskoj organizaciji i upornog političkog rada u vojsci.

Za vrijeme boravka u Crnoj Gori više od mjesec dana. ishrana je bila slaba. Akcije protiv etnika, odnosno držanje položaja prema njima na planini Sinjajevini iscrpljivalo je ljudstvo. U o ekivanju da krenemo naprijed u susret boljemu — stigle su njema ke divizije, ponovo je po ela ofanziva.⁵

Rad Partije za vrijeme bavljenja u Crnoj Gori bio je zadovoljavaju i.⁶ Svakodnevan vojni i politički rad u jedinicama. Nepismenost je skoro bila likvidirana. Bataljonske novine su izlazile sa masovnijom saradnjom. Izašao je i prvi broj brigadnih novina. Kulturne ekipe su mogle davati i davale su priredbe po selima. Vojska i narod su bih ostvarili prijateljski kontakt, što su etnici remetili u izvjesnim slu ajevima svojim podzemnim radom, pa i prepadima.

U tom vremenu radom Partije je bilo obuhva eno 450 vojnika (lanova Partije, kandidata i skojevaca).

U tom vremenu po ele su teške i uporne borbe s njema - kim divizijama pod naro ito teškim uslovima gladi, dugih marševa. teških terena. Te borbe su bile svakodnevn e uz velike gubitke. Brigada se u nekoliko mahova dobro borila. Na Javorku u Pivi osam dana držali smo položaje prema nadmo nijem neprijatelju, i preduzimah kontranapade — spre avaju i mu da zatvori put mnogim našim jedinicama i uobru i ih još u crnogorskim granicama.⁷ U defanzivi do prelaza pruge imali smo još nekoliko okršaja. Uz velike gubitke, naro ito u partijskoj organizaciji i SKOJ-u. tako da smo, poslije prelaza pruge Višegrad — Sarajevo, obuhva enih radom Partije (lanova Partije, kandidata Partije i skojevaca) — imali svega 250 vojnika. Naro ito veliki gubici su bili u kadrovima i to iz komandi eta. vodnicima i desetarima.

Rad partijske organizacije u defanzivi bio je slab i neredovan. Moral u vojsci, a i kod izvjesnih partijaca znatno je opao. Pojave samosnabdjevanja. nedrugarstva, pojedina ne i organizovane intendantske plja ke — bile su vrlo este. Dezerterstvo je tako er po elo u ve em obimu, organizovano u izvje-

⁵ Odnosi se na petu ofanzivu.

⁶ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 44.

⁷ Brigada je tu dejstvovala krajem maja i po etkom juna 1943 — u toku pete ofanzive (vidi tom III, knj. 5. dok. br. 23; „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945“. knj. 1. izdanje V.M., Beograd, 1957).

silim slu ajevima i od lanova Partije. Pored svega ovoga partijska organizacija je uspjela da o uva gro ljudstva, oružje, djelimi no moral i jedinstvo vojske — da o uva brigadu kao udarnu vojnu jedinicu koja je za sve vrijeme dobijala zadatke i izvršavala ih, iako ponekad polovi no. Partijska organizacija je nastojala da likvidira mnoge probleme unutar, a uporedo sa tim i u vojsci. Postavljeno je kao najbliži cilj — povratiti se u prvobitno stanje (stanje prije ofanzive). Tragovi obamrlosti, indiferentnosti, demorala tako su nestajali uz naro ito velike napore partijske organizacije. I naša brigada mogla je da vodi vrlo upornu i tešku borbu na sektora Kladanj — Živinice.⁸

II

Stanje i rad partijske organizacije danas

Partijske jedinice sastaju se redovno i bave se svakodnevnim pitanjima života i rada. Teže i aa uo avaju probleme i da ih postavljaju i rješavaju. U tom radu ima šablona i površnosti. Sekretari partijskih jedinica u mnogim slu ajevima su mladi i neiskusni rukovodioci. Gubitkom velikog broja partijskih rukovodilaca i omasovljenjem partijske organizacije borcima koji su dokazali svoju vrijednost i odanost našoj borbi — znatno se izmjenio sastav naše partijske organizacije. Pa ipak bataljonska rukovodstva, iako ne u punoj mjeri, mogu zadovoljiti.

Nizak teoretski nivo naše partijske organizacije odražava se u slabom u eš u u diskusijama unutar jedinice i pred etom. Iako oni stariji partijci pokazuju i u tom smislu nesumnjiv napredak. Obavezni su vaspitni sastanci, radi se po pitanjima koja se prora uju na politiki masovima pred etom i strožiji partijski materijal koji je ve prora ivan: lanci iz „Proletera“. ..Borbe“, Osnovi iz Istorije. A u više navrata obra ivano je: Organizaciono pitanje. Nacionalno pitanje. Seljako pitanje i Teorija Partije.

Problem je za nas bio a i danas je — pokrenuti sve komuniste na rad. u initi ih odgovornim i u vrstiti disciplinu. Oživjeti, naro ito danas pred zadatkom mobilizacije, rad na terenu. Sto ja e razviti kulturno-prosvjetni sektor — da bi se moglo raditi na terenu. Popraviti odnos prema narodu, kako pojedina naca tako i jedinica. Suzbiti sve forme dezerterstva i otsustva što se pojavljuje pri dolasku na svoj teren kao akutni problem poslije jednog iskustva da su. po mišljenju, mnogi dezerteri bolje prošli od boraca.

* Brigada je na tom podru ju vodila borbe u prvoj polovini jula 1943 (vidi tom IV. knj. 15, dok. br. 9. 14. 15, 18. 20, 26, 43 i 44).

Narožito se osjeća prelom u shvatanju prijema novih članova u Partiju. Ne škrtari se i ne cjeplidla i, kao doskora, ne padaju i potom u novu grešku da se otvore vrata Partije nedostojnim.

Pri tom se izmjenio odnos prema drugarićima — zapaža se da se u većem broju kandiduju i primaju u Partiju. Organizacija zdravi — iako partijci još uvijek pojedinačno ine krupne greške, nedostojne partizana; da zaista zdravi vidi se iz toga što se jedinice ne odnose više onako labavo prema tim greškama kao ranije. Otuda pojava većeg broja kazni od opomene do isključenja. U izvjesnim jedinicama postojala je bojazan da se masovnim kažnjavanjem ne kompromituje kazna, tako da je bila potrebna intervencija rukovodstva.

Plan rada po svim sektorima (po vojnim komandama samouprave) donesen je na jednom užem partijskom savjetovanju. Bataljonski komiteti upotpunjuju taj plan po sopstvenoj inicijativi.

III

Zaključci

Žive i i bore se u sastavu proleterskih divizija naša brigada je znatno napredovala. Iako brojno prepolovljena, ona je u borbama ispred Tuzle imala veću udarnu moć nego pri polasku iz Krajine. Naša brigada ima danas jedno vojno i političko jezgro koje može apsorbovati još veliki broj ljudstva — za što postoje uslovi budući da smo došli na ovaj teren. Tako e postoji i zrelo partijsko jezgro koje može izgrađivati i podići partijske kadrove.

Komande i štabovi mogu uspješno rukovoditi jedinicama.

Da bi naša brigada što prije postala jaka vojna jedinica, potrebno bi bilo da se što prije ojača ljudstvom, bar djelimično, koje je već bilo u našim jedinicama (odredima). Mi bi želili da nam se uključi bar 200 boraca iz našeg II (Ribnik) bataljona kako bi mogli stvoriti IV bataljon. Dobro bi bilo kad bi mi mogli tu popunu izvršiti u što kraćem vremenskom razmaku kako bi mogli podjednako i istovremeno raditi sa svim novomobilisanim ljudstvom.

Tako i zbog toga da bi mogli preduzeti ozbiljnije vojne akcije i nastaviti izgradnju brigade kroz borbu. Tada bi riješili i problem odjeće koji nas od početka tišti, a u borbama isključivo sa etnicima i Njemcima nijesmo ga mogli riješiti.

Budući da nam je materijal partijski u najvećoj mjeri propao u povlačenju iz Crne Gore, molili bi vas da nam pošaljete.

kako od lanjske štampe tako i materijal koji je izlazio za vrijeme našeg odsustva iz Krajine.

Naša partijska organizacija broji 150 lanova.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24 avgust 1943 g.

Zamjenik politkomesara,
Mijuško Šibali

BR. 36

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 6. KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 30. AVGUSTA 1943. POLITI KOM KOMESARU
4. NOU DIVIZIJE¹

Petnaestodnevni politiki izvještaj
za vrijeme od 15 do 30 augusta 1943 g.

POLITI KOM KOMESARU IV N.O.U. DIVIZIJE²

Položaj

Politički život i djelovanje ove jedinice u proteklih petnaest dana nije imao onu teorijsku intenzivnost, kakva je bila potrebna s obzirom na zadatke ove jedinice koji su postavljeni pred nju na terenu Mrkonjića i Manjača.³

Političko djelovanje i život naše jedinice razvijao se pod uslovima stalnih pokreta, te kad se uzme u obzir i odvojeno življenje i djelovanje naših bataljona, nema sumnje da su imali odraza na pothitkom radu naših politkomesara, te u krajnjoj liniji i na svijest naših boraca.

Odražavanja političke svijesti boraca na narod i krajeve kroz koje smo prolazili esto su bila negativna. Naši vojni i politički rukovodioci nisu bili dovoljno elastični da na vrijeme uoče probleme ili pak, ako ih uoče, da na vrijeme i s uspjehom pravilno rješavaju. Moram podvući da je naša jedinica upotpunjena sa jednim dobrim dijelom (jedan bataljon) novomobilisanih boraca, koji nisu još shvatili suštinu pravilnog odnosa

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg- br. 30—11. k. 774.

⁵ Politički komesar 4. divizije bio je tada Boško Siljegović.

³ O njenim dejstvima na tom terenu vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 52 i 53.

naše vojske prema narodu. Zna i, naši politički rukovodioci nisu u stanju da brzo savladavaju novi materijal.

Jedan od glavnih problema koji je bio i vrlo ozbiljan: kao pitanje dezerterstva i želje boraca za Podgrme om, riješen je uspješno. Važno je napomenuti da je pravilnom i uspješnom riješenju toga problema, osim političkog rada, uvjetovala i relativno bolja ishrana, kao i umjereniji marševski naponi. Nastoji se i dalje da se pitanja pljačke, odnosa prema narodu i prema novomobilisanim drugovima pravilno postavljaju i produbljuju.

Ako uzmemo u obzir da je borbenost i moral boraca na zavidnoj visini, opšta ocjena naše jedinice bi bila prilično dobra.

Kulturno-prosvjetni rad i pored nastojanja da se postavi što šire, još uvijek je prilično jednostran. Kod boraca postoji veliko interesovanje na saraivanju u svome bataljonskom listu. Izašao je i treći broj lista I bataljona „Osvetnik.“ Bataljonski listovi okupljaju sve novi i novi broj saradnika. Kulturno-prosvjetni rad je pravilno postavljen i shvaćen od strane boraca, te ima izgleda da se u tome pravcu mnogo postigne.

Zdravstveno stanje. Nema težih zaraznih oboljenja sem nekoliko slučajeva teže prehlade. Češće i uši još su problemi našeg saniteta i pod uslovima na ovome terenu ne daje se dovoljne garancije da će se stati na put istome.

Rad na terenu ove jedinice ogledao se u nekoliko konferencija i zborova (tri konferencije i jedan zbor u Mrkonji i Gaji ima).

Ishrana na ovome terenu je prilično dobra. Sa dobrovoljnim priložima ide teško i često se pribjegava rekviriranju namirnica. Napominjem da je prilikom rekviriranja bilo krupniji nepravilnosti kojima se je stalo na put.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30.VIII.1943 god.

Politički komesar VI KNOU brig.
Ratko⁴

Napomena: Nenaoružanost našeg II bataljona znatno otežava vojni i politički rad u istom bataljonu. Mišljenja sam da se prilikom davanja zadataka jedinicama naše divizije ima u vidu naša brigada kao takva, te da se dade na sektore gdje bi se pružala mogućnost uspješnih akcija. Na ovome sektoru na kojemu se danas nalazimo nema izgleda da naoružamo naš novoformirani bataljon.

⁴ Novakovi

BR. 37

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 2. VOJVO ANSKE BRIGADE OD 31. AVGUSTA 1943. POLITI - KOM KOMESARU 16. DIVIZIJE¹

STAB
II VOJVO ANSKE BRIGADE
31 augusta 1943 g.

POLITI KOM KOMESARU XVI NOU DIVIZIJE²

Dragi drugovi,

Šaljem vam izvještaj o stanju partijske organizacije II Vojvoanske brigade; ovaj izvještaj obuhvata stanje i rad u naša dva bataljona (I i III), dok o stanju u našem II bataljonu nisam u mogu nosti da vam sada pošaljem izvještaj, jer je ovaj bataljon bio otcepljen od brigade od borbe kod Zvornika, gde su se odvojile tri ete ovoga bataljona, dok se jedna odvojila od ostalih jedinica brigade neposredno posle toga, prilikom ofanzive koju je neprijatelj poduzeo na teren Bir a.® Stab bataljona uputili smo mi u sastav svoje jedinice zajedno sa I Vojvoanskom brigadom. II bataljon nalazio se sve do sada na Majevidici. II Vojvoanska brigada broji ukupno 574 borca na licu. Borci su raspore eni u 3 bataljona sa po 4 ete. U ovaj broj 574 su ura unati i štab brigade, Prate i vod i intendantura.

Broj partijaca iznosi:

I bataljon 39
II bataljon 50
III bataljon 35

Jedinica Štaba brigade, kurirsko-prate a i intendantura 16
Ukupno partijaca 140.

Broj kandidata:

I bataljon 14
II bataljon 9
III bataljon 10

Kurirsko-prate a 3
Ukupno kandidata 36.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 10—1/4, k. 950.

² Politi ki komesar te divizije bio je tada Stefan Mitrovi .

³ Opširnije o toj ofanzivi i odvajanju jedinica 2. bataljona vidi tom IV. knj. 16, dok. br. 54.

Broj skojevaca:
I bataljon 61
II bataljon 58
III bataljon 57
Ukupno 176 SKOJ-evaca.

Partija naše brigade je mlada⁴ i slabog kvaliteta. Drugovi su primljeni u partiju najve im delom u toku zadnjih meseci. Obilaze i partijske jedinice utvr eni su slede i nedostaci, koji karakterišu partijsku organizaciju naše brigade.

1) Partija nije bila pokreta i kontrolor pravilnog vojno-politi kog života i rada u brigadi; partija nije bila rukovode a sila. To se uo ava u neodržavanju partijskih sastanaka i save-tovanja. Ukoliko su partijski sastanci i održavani, vo eni su nevezano i nepravilno. Dnevni red na sastancima bio je potpuno šabloniziran. Ova pojava je odvela tako daleko da se na sastancima pri diskusiji nije držalo postavljenog reda. Sastanci su li ili na nevezane razgovore koji se nisu završavali konkretnim zaklju cima, nisu uo avani problemi koji su se nametali niti su u vidu zadataka postavljeni pred partiju. Obzirom na ovakav karakter sastanaka partijska disciplina nije bila na potrebnoj visini. Partijci su dolazili na partijske sastanke ne plaše i se odgovornosti. Nivo samih sekretara etnih jedinica je skoro ravan nivou ostalih lanova, a ve i deo partijaca se po svojoj izgradnji i držanju ne razlikuje od ostalih boraca.

Da partija nije bila rukovode a sila uo ava se i u rešavanju vojno-politi kih problema. Ukoliko su ovi uo avani, rešavani su u štabovima. Partija je kaskala za štabovima.

Ukoliko su nedostaci uo avani, partija nije mobilisana za izvršavanje zadataka, što je esto dovodilo do njihovog neuspešnog rešavanja.

Slabost mlade partijske organizacije uo avala se i u slaboj elasti nosti. Partijske direktive i odluke shvatane su i spro-vodene, skoro bez izuzetka, kruto.

Teoretska izgradnja partijaca je slaba. Samo održavanje teo-retskih asova bilo je retko.

Rad sa kandidatima je bio veoma slab; sa njima se nije radilo gotovo ništa.

⁴ Druga vojvo anska brigada je formirana aprila 1943. od dva bata-ljona Grupe vojvo anskih udarnih bataljona i od novopridošlog ljudstva. Komandant je bio Radoslav Jovi Miško, politi ki komesar Dragan Diki Vanja, zamenik komandanta Marko Tanurdži Siptar, zamenik politi kog komesara Ljubica Stanimirovi Sonja. (Vidi tom I, knj. 6, dok. br. 110, knj. 10, dok. br. 4: Zarko Atanackovi : „Vojvodina u borbi 1941—1945“, Forum, Novi Sad. 1959.)

Slab kvalitet partijaca onemogućavao je da se sprovede pravilan rad, pravilna politika kadrova; isključivo je mogućnost za stvaranje masovnog rada.

Svi sektori nisu bili oživljeni; ukoliko se radilo, rad je bez plana. Vojni savetovanja nisu održavana. Posle akcija nije se prilazilo analiziranju istih, konstatovanju nedostataka i povlačenju iskustava. Zbog neobučenosti i nedovoljnog iskustva jedinice su u borbi imale veliki broj gubitaka. Komandni kadar je mlad, nedovoljno obučen i nedovoljno osamostaljen. Niži komandni kadar, posebno desetari i vodnici veoma su slabog autoriteta.

Politički rad se svodio na iznenađenje vesti i nepotpuno i suvo objašnjenje političkih događaja. Veliki propust ogleda se i u neodržavanju bataljonskih i etničkih konferencija, gde bi se obavljali i masovno rešavali svi nedostaci i omogućilo borcima da do u do izražaja. Usled ovako slabog političkog rada borci su imali nejasne perspektive (otuda rezultiraju mnoge nezdrave pojave kao što je napr. želja za Sremom). Tragovi partizanštine ogledaju se prilikom u neispravnom familijarnom odnosu boraca prema rukovodiocima.

Našavši se u novim uslovima rada i života (promena terena, kontakt sa glavninama), zbog slabog stanja u partiji, kao i neiskustva vojno-političkih rukovodilaca, brigadno rukovodstvo je isto bespomoćno stajalo pred rešenjem novoiskrsnih problema. Na pr. problem ishrane, obučenosti i si. Nekolektivna ishrana vodila je pogrešnom vaspitavanju boraca, kao i nepravilnom odnosu prema narodu. Rad brigade na terenu gde se nalazila nije se oslanjao. Sastanci, konferencije, zborovi sa narodom nisu održavani nije poklanjana pažnja organizacijama na terenu ukoliko su postojale, nije se sa njima vezivalo niti im se pomagalo u radu. Tamo gde ih nije bilo nisu ni osnivane. Kulturno-prosvetni rad nije bio oživljen u dovoljnoj meri.

Rad u SKOJ-u je bio nepravilan; organizaciono je bio pogrešno postavljen. Kriterij za ulazak u SKOJ bio je da je neko borac narodno-oslobodilačke vojske. SKOJ je na taj način izgubio svoju ulogu rukovodioca. Partija nije ukazivala potrebnu pomoć SKOJ-u.

Rad u samom Štabu brigade je bio nepravilan. Mada su drugovi pokazivali puno volje za rad i radili, željenih rezultata nije bilo. Rad nije bio kolektivan, rad nije bio planski. Nije bilo potrebnog savetovanja i pomoći vojnih i političkih rukovodilaca.

t

Pošto su konstatovani uglavnom izneti nedostaci, uz pomoć iskusnijih drugova pristupili smo njihovom otklanjanju:

1. Ostvariti rukovode u ulogu partije, da bi naša brigada postala stvarno sposobna za rešavanje vojno-političkih problema koji se pred nju postavljaju i koji bi se pred nju postavili u ma kom obliku;

a) održavanje partijskih sastanaka i savetovanja na kojima samo najpre ukazivah kakav sastanak partijske jedinice treba da bude, kako da te e;

b) održavanje što eš ih partijskih sastanaka bez obzira na nastale uslove rada i života u kojima se brigada nalazi i u kojima može da se nade;

c) što eš e obilaženje drugova iz brigadnog rukovodstva partijskih biroa i jedinica kako bi se ovi što pre izdigli i osposobili da sami uo avaju probleme i pronalaze najzgodnije metode za njihovo rešavanje;

d) što eš i sastanci biroa gde e ovi sva pitanja prvo sami da reše, postavljaju i ih zatim pred partiju, angažuju i je za njihovo izvršenje;

e) jedanput nedeljno održavanje sastanaka na kojima e se podnositi izveštaji o radu, a u me uvremenu održavati sastanke po svakom pitanju koje se nametne.

2) Ostvariti gvozdenu disciplinu. U cilju izvršenja ovog zadatka uzima e se na odgovornost partiji; prethodno se prišlo upoznavanju drugova sa zadacima i dužnostima koji se pred njih name u.

3) Podi i svest o samoodgovornosti partijaca.

4) Podi i politiku svest i teoretsku izgradnju:

a) prišlo se proraivanju istorije u obliku referata;

b) da se sa komesarima održi niz predavanja u vidu kursa (ovome se zbog nagomilanosti posla još nije pristupilo).

5) Omasoviti partiju:

a) ubrzati vojno-politiku izgradnju boraca, a na taj na in omogu iti omasovijavanje partije;

b) u istom cilju poja ati rad sa kandidatima; održavati sa njima posebno radne sastanke, davati im konkretne zadatke, isprobati ih u svim formama rada. Na teoretskim sastancima partijske jedinice obavezno u estvuju kandidati.

6) Da bi se ostvarila što bolja kontrola rada postavljeno je biroima i etnim elijama da sa partijskih sastanaka dostavljaju zapisnike zameniku politkog komesara brigade.

U cilju vojno-politkog u vršivanja brigade preduzete su slede e mere: Omasoviti rad po bataljonima, tj. oživeti sve sektore rada po ve izraenom planu.

Da bi se vojno rukovodstvo što bolje izdiglo rešeno je da se pre svake akcije održi savetovanje Štaba brigade sa štabovima

bataljona, a štabovi bataljona sa komandama eta (do sada su održana 4 ovakva savetovanja). Posle svake akcije izvršiti analizu i povu i iskustvo. Stvoren je opšti plan za vojni ki rad koji su štabovi bataljona preko komanda eta ve po eli spro- voditi. Iz tog opšteg plana izvu ena su pojedina pitanja koja se detaljnije u obliku predavanja od strane lanova Štaba bri- gade razra uju sa štabovima bataljona, kako bi ih ovi što uspe- šnije mogli da sprovedu na niže rukovodioce. Po bataljonima su osnovani kursevi za desetare. Preduzete mere za podizanje autoriteta, naro ito nižeg komandnog kadra, ve daju rezultate. U cilju politi kog podizanja i oživljavanja kulturno-prosvetnog sektora rada osnovani su po bataljonima politi ko-kulturno-pro- svetni odbori. Rukovodioci ovih odbora su politi ki komesari. Isti odbori osnovani su po etama. Odre en je niz politi kih, kao i prosvetnih predavanja koja se održavaju po bataljonima. Formirane su itala ke grupe i odre eni vo i grupa. Grupama je dodeljen materijal koji se prora uje (materijal je oskudan). Po etama kao i u bataljonima obrazovani su horovi koji su uvežbavali ve izvestan broj pesama. Formirane su diletantske grupe koje uvežbavaju ske eve koje pišu sami borci. Pristupilo se likvidiranju nepismenosti. Dosada su ve postignuti vidni rezultati. Ve i broj nepismenih drugova ve poznaje slova i sri e. Osnovan je kurs iz geografije gde se borci upoznaju sa osnovnim pojmovima iz ove oblasti nauka.

Prora uje se ekonomski razvitak društva sa borcima pošto pret- hodno partijska jedinica proradi ovaj materijal, da bi partijci mogli bolje na sastancima da protuma e pojedine stvari osta- lim borcima i da pokrenu življu diskusiju. Po etama se odr- žavaju etne konferencije na kojima se uo avaju nedostaci ete kao celine i boraca pojedina no. Na konferencijama se sva pi- tanja masovno uo avaju, i donosi rešenje za otklanjanje istih, što omogu ava brzo ispravljanje jedinica kao i poedinaca.

Na vojno-politi kim savetovanjima kao i na konferencijama uo eni su problemi kao što je na pr. postavljanje pravilnog odnosa sa narodom. Po ovome smo prili no -uspeli, što se uo ava u ispunjavanju zadatka od strane našeg 1 bataljona koji se sastojao u razbijanju prili no jakog etni kog uticaja na terenu Cikota. Pravilan odnos i intenzivan politi ki rad u inio je da je u toku formiranje jednog partizanskog bataljona u pome- nutoj opštini.

Pitanje borbenosti koje se postavljalo na etnim konferencijama zahvaljuju i intenzivnom vojno-politi kom radu donekle je re- šeno. što su dokazale zadnje sitnije akcije (Podborogovo, Pa- pra a⁵).

⁵ Odnosi se na borbe protiv etnika (vidi tom IV. knj. 16. dok. br. 74).

Rad na terenu je prilično oživeo. Uspostavljen je tešnji odnos sa narodom, koji se odražava kroz konferencije, zborove, osnivanje i reorganiziranje ve postoje ih NOO i odbora AFZ.

Pitanje intendature smo rešili. Ishrana je centralizovana, postoje brigadna i bataljonske intendature, kao i etne komore. Ishrana se vrši preko NOO-a i konfiskacijom neprijateljske imovine. Ishrana je zadovoljavajuća. Pitanje bosih je za sada rešeno. Sa ode om borci stoje vrlo slabo. Na ovom terenu slabe su perspektive za rešavanje ovog problema.

Brigadni sanitet je organizovan, a za sada oskudevamo jedino u etnim sanitarkama. Zdravstveno stanje brigade je dosta dobro. Poslednjih dana pojavila se 3 slučaja pegavog tifusa. Preduzete su odmah energične mere za suzbijanje ove opasne bolesti.

U brigadi je organizovana obaveštajna služba. Uspehi su prilično slabi, uglavnom zbog toga što su zaduženi drugovi još nedovoljno iskusni i snalažljivi.

S obzirom na perspektivu odlaska naše brigade na Majevicu odnosno na teren odakle ćemo biti u mogućnosti da iz Srema mobilizujemo nove borce, prišli smo formiranju IV bataljona s tim što smo iz ve postoje a tri bataljona odvojili po jednu etu. Ovi bataljoni brojano manji, poslužiće kao jezgro oko koga će se okupljati novo ljudstvo.

U toku su pripreme za brigadno savetovanje partije koje će se održati im se naš I bataljon povratiti sa Majevice.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkoma.
Ljubica Stanimirovi

BR. 38

**IZVEŠTAJ ŠTABA 2. KORPUSA OD 31. AVGUSTA 1943.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O POLITI KOM
RADU U KOMANDAMA PODRUJA I DRUGIM VOJNO-
POZADINSKIM JEDINICAMA I USTANOVAMA***

**STAB
II KORPUSA NOV I PO
HRVATSKE
II ODJEL
Broj: 84 — 43
Dne 31. VIII. 43**

Predmet: Mjese ni izvještaj o političkom
radu u područjima —

**GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE
II Odjel**

Položaj

Podnosimo redoviti mjese ni izvještaj o političkom stanju
i političkom radu u našim područjima.

Opća politička situacija na oslobojenoj teritoriji

Na našoj oslobojenoj teritoriji postoji do sada pet područja
i to: Pounjsko, Papukokrndijsko, Bilogorsko, Diljsko i Požeško,
dok je šesto (Daruvarsko) tek u osnivanju. Ovoliko područja
kod nas ima zbog toga jer tako diktira položaj oslobojenih
sela i raspored planinskih masiva. Izložiti ćemo političku situ-
aciju pojedinačno po područjima jer na svakom području nije
ista.

1. Pounjsko područje:

Veliki dio ovoga područja već je dugo vremena oslobojen
i na tom su sektoru rasle naše snage. S obzirom na takovo
stanje, tu se je najviše politički djelovalo i narod je u glav-
nom naš. Da je tome tako, najbolje potvrđuje broj mobilisanih
(dobrovoljno) drugova koji se bore u redovima naše vojske.
Na većem dijelu toga područja gotovo je sve mobilisano. Sela
su manje više sva popaljena, ali narod je vrlo dobar. Sa nar-
odom se politički radi i ne prijete nikakva opasnost da će

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.M., reg.
br. 14-1/13. k. 472.

neprijatelj uspjeti da na tom sektoru ubaci neku neprijateljsku klicu.

Me utim ovakova situacija nije na cijelom ovom području. Na južnom dijelu Pšunja koji gravitira prema glavnoj pruzi kao i ispod pruge prema Savi stanje je drugačije. Narod pokraj ceste još je uvijek kolebljiv. Ova sela nalaze se pod udarom neprijatelja koji esto zalije u ista i pravi zlodjela nad narodom. Ali i pored toga, narod se prilično dobro drži. Ima tu i tamo po neki etnički simpatizer, ali se ne ispoljava. S one strane pruge, t.j. izme u glavne pruge i Save osje a se etnički djelatnost. Prije kratkog vremena prebacile su se neke etničke grupice u ta sela i okupile oko sebe seoski ološ, te tako pokušale razvijati svoju djelatnost u srpskim selima. Me utim sa našim udarom to je razbijeno i protjerano preko Save. Ali etnički opasnost nije s tim likvidirana. Poduzeli smo sve mjere i pojačali politički rad da bi tu bandu politički u narodu rasKrinkali što je, jer ranije se na tom sektoru vrlo malo politički radilo, što je omogućilo prebacivanje etnika i pridobijanje pojedinaca za svoju područnu radotu. Narod toga dijela ovoga područja u glavnom je naš, osim nekolicine, koja je u kratkom roku pojačanim političkim radom biti razbijena.

U jugozapadnom dijelu ovoga područja osječaju se simpatizeri HSS-a. Ali prelaskom na našu stranu uglednih Hrvata sa kotara Novska, razbijaju se tendencije reakcionarnog vodstva HSS-a.

2. *Papukokrndijsko područje:*

Stanje na ovom području u posljednje vrijeme mnogo se je popravilo, jer se je pojačao politički rad. Naime na ovom sektoru sa neprijateljske teritorije djelovao je ustaški bojnič Stir i pokušavao stvoriti „Bijelu gardu“ od nekih dezertera i etnički nastrojenih seljaka iz okolnih sela. Me utim tijesnim povezivanjem Komande područja i NOO-a i pojačanim političkim radom u narodu, taj neprijateljski manevar potpuno je propao i bojnič Stir je potpuno nestao iz toga kraja.

Narod na tom području i to oslobođenom dijelu gotovo je sav u NOV. Sa neosloboenog teritorija dolaze novi dobrovoljci, veim dijelom Hrvati, zatim Mađari i ostali.

Narodite tendencije HSS-a kao i djelovanje istih momentalno se ne osjeća.

3. *Bilogorsko područje:*

Veliki dio ovoga područja je oslobođen, a narod je na tom dijelu postradao, naime otjeran je još prošle godine u logor. Sela koja se nalaze blizu neprijateljskih uporišta su kolebljiva

jer banda esto puta upada u ista. Me utim na ovom podroju i to ve im dijelom na periferiji osje a se prili no jako djelovanje HSS-a. To djelovanje osje a se naro ito u onim hrvatskim selima koja gravitiraju prema Bjelovaru.

Sa druge strane, onaj dio Podravine koji spada pod ovo podruje vrlo dobar je. S toga kraja je ugledni Hrvat HSS-a Filip Lakuš, koji je prišao k nama i to je mnogo doprinjelo da se je narod ovoga kraja odluo da aktivno u estvuje u NO Borbi. S druge strane, jaki politiki rad drugova na terenu doprinjeo je mnogo da je stanje na tom dijelu ovakovo. To se vidi i po prilivu dobrovoljaca u našu vojsku i po ekonomskoj pomo i koju nam ova sela daju.

4. Diljsko podruje:

Diljsko podruje nalazi se na periferiji isto nog dijela naše oslobo ene teritorije i direktno je izloženo udaru neprijatelja. Preko toga podruja neprijatelj je pokušavao da ubaci sve mogu e špijune, ali zahvaljuju i našoj budnosti nije postigao ni kakovih rezultata. Neprestanim političkim radom raskrinkani su agenti HSS-a kao i etnici, i narod je na tom dijelu oslobo ene i neoslobo ene teritorije uglavnom naš. To se naro ito o itovalo po pitanju žetve, gdje je narod tražio našu pomo . Osim toga to se vidi i po prilivu novih boraca od kojih je ve ina dobrovoljaca.

U okolici akova osje a se rad HSS-a, ali e i to poja anim političkim radom biti likvidirano. Ovo podruje ulaže maksimum truda, da se političko stanje na ovom sektoru što bolje sredi.

5. Požeško podruje:

Stanje na ovom sektoru nije na dovoljnoj visini. Srpski dio stanovništva je vrlo dobar i u borbi u estvuje gotovo od po etka ustanka. Me utim na ovom podroju ima mnogo hrvatskih sela koja su ve duže vremena oslobo ena, ali još uvijek nisu srasla sa našom borbom, niti se rado odazivaju <u naše redove. Takovo stanje je posljedica slabog političkog rada uop e, a Komande podruja naro ito. S takovom politikom se je prestalo i prešlo se je na intenzivni rad u tim hrvatskim selima, naro ito u pogledu raskrinkavanja reakcionarnog vodstva HSS-a koje u glavnom ko i rad na ovom sektoru.

Na raspoloženje narodnih masa na oslobo enom i neoslobo enom teritoriju Slavonije mnogo utje e razvitak me narodne situacije. To se naro ito osje a u hrvatskom dijelu našega naroda koji svakim danom sve više prilazi u naše redove.

Sve komande podru ja sa malim iznimkama pale su u jednu grešku, a to je da su se suviše odvojile od NOO-a, i samim tim otežale izdizanje istih. S takovom politikom se je prestalo i zajedni ki problemi rješavaju se na zajedni kim sastancima.

Rad i stanje u narodu:

Od po etka žetve pa do danas narod se u glavnom bavi oko spremanja iste. Komande podru ja organizovale su žetvu, ali se nije produžilo jednakim tempom do kraja, tako da ima još sela koja do danas nisu spremila pšenicu. To je zbog toga, što se žetva i vršidba nije u po etku dovoljno politi ki pripremila (Psunjsko podru je).

Po pitanju žetve, mobilizacije i ostaloga, održavali su se i još uvijek se održavaju vehki politi ki zborovi, kojih je u posljednje vrijeme održano oko 8. Na tim zborovima iznošena je politi ka situacija u zemlji i u svijetu, o uspjesima Crvene armije i Saveznika, zatim o NOV i o našim unutarnjim neprijateljima (etnici, reakcionarno vodstvo HSS-a) naro ito. Poraz etnika na južnoj strani kod Save, dolazak uglednih HSS-ovskih prvaka, dolazak savezni kih aviona i pomo koju nam isti pružaju vrlo dobro je odjeknulo u narodu. To se naro ito vidi kod hrvatskog dijela našega naroda koji aktivno prilazi u redove NOV.

Komande podru ja nastoje da narod obavjeste o svim promjenama u svijetu, kao i unutar naše zemlje putem radio-vijesti koje se izdaju po mogu nosti što redovitije.

NOO-i još uvijek nisu ono što treba da budu. Naime njihovo izdizanje na politi ke organe JNOF ide prili no sporo. Komande podru ja dobile su upute u tom pogledu.

Pojava etnika izme u Save i pruge oko Oku ana unijela je pometnju u narodu, ah njihovo javno druženje sa njema - kim fašistima u neprijateljskim garnizonima, razbijanje istih od naših jedinica, održani mitinzi po tom pitanju, otvorili su o i mnogima. Me utim na tome se ne može i ne e stati, ve još više poja ati rad na raskrinkavanju te bande.

Politi ki rad u partizanskim stražama:

Politi ki rad u partizanskim stražama na cijeloj oslobo enoj teritoriji je prili no slab. To dolazi otuda, što komande straža nisu istima posve ivale dovoljno pažnje. Straže su isturene na periferiji oslobo ene teritorije, vrše tu i tamo ekonomske akcije, ali esto puta prave greške. Greške se sastoje u glavnom u nepravilnom odnosu prema narodu i NOO-ima u pojedinim slujajevima. To je tako zbog toga, jer ve i dio parti-

zanskih straža nemaju političkih komesara ili ako ih ima, isti ih slabo pomažu jer su kvalitativno i sami slabi.

Takovo stanje je u glavnom zbog lošeg vođenja politike kadrova sa strane komandi područja. Dok postoji masa mladih ljudi u istim stražama, komandirsku dužnost vrše stari borci kojima je na tim dužnostima onemogućen daljnji razvoj. Nema kod komandi područja smjelosti u izdizanju kadrova, ili drugima rije ima komande područja pomalo sektaše. Na takove greške ukazano im je i poduzete su sve mjere da se iste poprave.

Politički rad i stanje u radionicama:

U svim našim radionicama postoje politički delegati i politički rad je relativno dobar. Naročito u postolarskim radionicama. To se vidi po rezultatu rada. Pomenute radionice razvile su utakmicu među sobom i trude se koja će više proizvesti obuče za našu vojsku. U tome za sada prednjače radionice Pšunjskog područja.

U radionicama se radi teku i materijal (rezolucija ZAVNOH-a, o HSS-u, etnicima), zatim se izdaje dnevna štampa (Naprijed, Vijesnik, Slobodni dom) i drugo.

Vojno-partizanske bolnice:

U svim našim bolnicama postoje politički komesari, koji vode računa o političkom radu. U našim bolnicama organizovane su usmene novine, zidne novine, izdaje dnevna štampa, ali cjelokupni politički rad tek je organizovan, i politički komesari bolnica snašli su se na poslu i pošli su sa intenzivnim političkim radom. Jedino što u našim bolnicama ima ranjenih političkih rukovodilaca koji nisu teško ranjeni i koji bi mogli politički djelovati, ali to ne rade. Tome poslu se tek sada pristupilo.

Higijena u bolnicama je primjerna. Isto tako dobra je ishrana i ranjenici su zadovoljni. Odnos stručnog i pomoćnog osoblja prema ranjenicima je dobar. Svaka bolnica ima potreban broj skloništa za ranjenike u slučaju ofanzive, a isti se i dalje kopaju. Stručna noga osoblja ima dovoljno.

Jedino izmeću uprava bolnica i područja došlo je do netrpeljivosti (Požeško područje) i to zbog toga što jedni i drugi nisu znali kakove su im dužnosti i prava.

Radne jedinice:

Najnesnosnije stanje bilo je u radnim grupama, koje imaju gotovo sva područja. Te radne grupe imaju najteži zadatak, t.j. kopaju bunkere za spremanje hrane, podižu razne zgrade

i sli no. Fizi ki rad ovih grupa zaista je težak i naporan, a istima se je posve ivala vrlo slaba ili gotovo nikakova pažnja. Imali su slabu ishranu, lošu odje u i obu u, neredovno su se pre-
svla ili, a pored svega toga uop e se s njima nije politi ki
radilo, niti su imali politi ke delegate. Takovo stanje bilo je
zaista nesnosno i prijetila je opasnost dezertstva.

Tome stanju stali smo na kraj. Grupe su obuvene, pobolj-
šana je ishrana kao i obu a i odje a, kao i politdelegati koji
e uz pomo intenzivno raditi sa radnim grupama. Greška zbog
ovakovoga stanja ležala je u glavnom na komandama podru ja.

Rad komandi podru ja:

Komande podru ja nisu se dovoljno snašle na svojoj duž-
nosti, naro ito komanda Psunjskog i Požeškog podru ja. Osnov-
na greška kod drugova iz podru ja jeste njihova nepokretnost,
nesnalaženje i postepeno birokratisanje. Nisu vodile dovoljno
ra una o kontroli nad pojedinim ustanovama, tako da su iste
padale iz greške u grešku, i prijetila je opasnost da do e do
korupeionašenja. Takovo stanje prekinuli smo na taj na in,
što smo sa svoje strane sproveli direktnu kontrolu i na licu
mjesta ukazivali pomo na konkretnim pitanjima.

Odnos izme u podru ja i okružnih NOO-a nije bio kako
treba. Mnoga zajedni ka pitanja svako je rješavao na svoj na-
in, što je dovelo u narodu do trzavica.

I ta greška je do sada u glavnom ispravljena.

Ovo je kratak pregled politi kog stanja i rada u našim
podru jima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomo , na elnika:
Kraja i Joco

(M.P.)

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 12. DIVIZIJE OD 31.
AVGUSTA 1943. POLITI KOM KOMESARU 2. KORPUSA
NOV I PO HRVATSKE¹**

**STAB XII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
HRVATSKE**

K. Br. 191/43
Dan 31/VIII. 1943

Predmet: Politi ki izvještaj
od 20. do 30. VIII. 1943 šalje

**POLITI KOM KOMESARU II KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE I PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE**

I. OPCI PREGLED

Kroz prošlih 10 dana jedinice ove divizije bile su ve im dijelom u pokretu i akciji. XII udarna brigada kretala je iz Bilogore do Gornjih Boraka odakle je izvršila akciju na Krndijski most i razrušila prugu Pakrac—Daruvar.² Odatle se je prebacila na sektor Macute—Bokane—Ceralije i ponovno napala na prugu Osijek—Virovitica gdje ie srušila 4 mosta i onesposobila prugu za dulje vremena.³ Omladinska brigada „Jože Vlahovi a” rušila je prugu izme u ulavca i Daruvara, nakon ega se je povukla na Bilogoru.⁴ Tu je isto tako bila i XVIII brigada, koja je rušila prugu od ulavca prema Suhopolju.⁵ Nakon pavla enja obih brigada sa pruga banda je izvršila napad na naše jedinice u Bilogori i kroz itav dan 25. ov. mj. vodila se borba u kojoj je neprijatelj bio odbijen, nakon ega su se obje brigade prebacile u Slavoniju. XVIII brigada izvršila je rušenje pruge Osijek—Virovitica iste no i kada je i XII udarna brigada. Nakon toga povu ene su brigade u baze Vo in, Lisi ine. Macute, Bokane i Cerahje, gdje je vršena priprema za sljede e akcije. Ovim akcijama naše divizije onesposobljene su za duže vremena pruge Osijek—Virovitica i Pakrac—Suhopolje.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 8—1/21, k. 881 A.

⁵ Vidi tom V, knj. 18. dok. br. 87, 99 i 113.

^{3, 4} i ⁵ Vidi tom V, knj. 18. dok. br. 140.

II. POLITI KI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Zbog stalnog pokreta politički rad odvijao se u nešto manjoj mjeri nego obično. U glavnom ovaj rad svodio se na vršenje političkih priprema za akcije i proračunavanje aktuelnog materijala. Kao glavni materijal koji se obrađivao po jedinicama bile su brošure o HSS-u i izbjegličkoj vladi u Londonu, t.j. etnicima, zatim „vojni slom Jugoslavije“, proglasi AVNOJ-a i ZAVNOH-a te brošura N.O.V. i P.O.J. U jedinicama citani su lanci iz najnovijih brojeva „Vjesnika“ i „Napred“. U Omladinskoj brigadi „Jože Vlahovića“ održavani su sastanci sa komesarima eta i delegatima, na kojima se proračunavalo nacionalno pitanje u N.O.B., kao i odnos Srba i Hrvata od 1918 dalje u vezi sa stvaranjem jedinstva srpskog i hrvatskog naroda. Isto tako otpočelo se sa sistematskom izgradnjom nižih političkih rukovodilaca u XVIII brigadi, dok se još u XII udarnoj brigadi nije po tom pitanju ništa poduzelo zbog promjene političkog komesara.

Kurs rada sa borcima bio je usmjeren na to da se u što jasnijem svjetlu prikaže prilazak Hrvata i posebno članova HSS-a na stranu Narodno-oslobodilačke borbe, kao i uloga „Slobodnog doma“. Isto tako upozoravalo se borce na propagandu HSS-a o domobranima. Pored toga ukazivano je borcima na značenje jedinstva srpskog i hrvatskog naroda, kao i na pokušaje etnika da razbiju jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda kod nas. Upozoravano je na etničku propagandu o krivici Hrvata za vojni slom Jugoslavije i propagandu o raspustu Kominterne, kao dokaza da nas se je Staljin odrekao.

Političko stanje i svijest boraca vidno se popravlja, tako da pr. sami borci nastoje da mobiliziraju Hrvate u prolazu kroz njihova sela i iznalaze mogućnosti za mobilizaciju u svojem kraju. U posljednje vrijeme primila je svaka brigada od 150 — 200 novih boraca sa kojima se intenzivno radi i vojnički i politički u regrutaim etama, te su se pokazali dobri rezultati.

U XII udarnoj brigadi politički rad je malo popustio zbog toga što u pojedinim bataljonima nije bilo političkih komesara, koji su tek u posljednje vrijeme postavljeni po jedinicama. Isto tako popustila je malo disciplina u toj brigadi, a uz prkos tome borbenost i borbena sposobnost boraca je veća.

XVIII brigada pokazuje napredak u svom političkom radu i političkom stanju svojih boraca, tako da se to jasno osjeća naročito kod boraca I i III bataljona. Još uvijek je dosta slabo stanje u II bataljonu te brigade, koji je imao najveći broj izbačenih [iz stroja]. Karakteristično za tu brigadu jest vrlo niska politička svijest nižih rukovodilaca. Ukazali smo pomo

toj brigadi na taj način, što smo poslali u nju nekoliko dobrih drugova iz Omladinske brigade „Jože Vlahovića“, kao na primjer dva komandanta i dva zamjenika politkomesara bataljona. U ovom sistematskom političkom radu stanje se u ovoj brigadi posve popravilo.

Političko stanje Omladinske brigade „Jože Vlahovića“ je čisto dobro, jedino se primjetilo, da pojedini rukovodioci imaju sektaški stav prema HSS-u. I u ovoj brigadi tek sada se otpočelo sa planskim političkim radom.

U toku je organiziranje kurseva za vodnike i politdelegatke pri štabovima brigada, a za politkomesare i komandire pri štabu divizije. U roku 3—4 dana otpočeli su svi ti kursevi.

Politička svijest kod drugarica isto tako se pojačala i u Omladinskoj brigadi „Jože Vlahovića“ drugarice su se toliko dovinule, da sa njima više ne treba biti posebno raditi iz jednog centra, t.j. iz brigade, nego i one same svoja pitanja rješavati u svakoj jedinici. Nešto slabije stanje vlada kod drugarica u XII udarnoj i XVIII brigadi, gdje se tom pitanju tek u posljednje vrijeme pokazuje veća pažnja. Osjećaju se izvjestan sektaški stav prema drugaricama i njihovom položaju na rukovodnim položajima.

III. ISHRANA, ODJELOVA, OBUVA I ZDRAVLJE

Ishrana boraca jeste dobra, mesa imaju dovoljno, jedino se osjećaju pomanjkanje kruha zbog toga, što nema na ovom sektoru mlinova. Da ishrana ne bude jednolična nastoje politički komesari da sa kuharima organiziraju pripremanje jela na razne načine koliko god je to moguće s obzirom na kazane. To je naišlo na vrlo dobar prijem kod boraca, koji izražavaju svoje veliko zadovoljstvo kada im se promjeni način pripremanja hrane. Stanje obuće je još uvijek najslabije u XVIII brigadi iako se je nešto popravilo. Sada imaju na pr. XII udarna brigada 70 bosih, a Omladinska brigada oko 100 bosih. Velika oskudica vlada u obući. U posljednje vrijeme imali smo nekoliko ekonomskih akcija gdje smo zarobili veće količine kože i štofa i poduzeli smo sve mjere da se to loše stanje popravi. Sve brigade oparene su od ušiju i posveeno je mnogo pažnje higijeni boraca. Zdravlje samih boraca je dosta dobro. Ljudi u glavnom boluju od bolesti želudca, nabijenih nogu i reume. Tako na primjer Omladinska brigada ima 20, XII udarna brigada i XVIII brigada od 40—50 bolesnih drugova od gore navedenih bolesti.

IV. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU

U posljednje vrijeme održavani su mitinzi u onim selima gdje se je vršila mobilizacija i to konkretno po pitanju mobilizacije. Primjetilo se je da stanovništvo naročito pažljivo sluša govore o HSS-u i o našem stavu prema toj stranci. Srpsko stanovništvo u ovim krajevima kuda smo prolazili postalo je u posljednje vrijeme mnogo srdačnije prema našoj vojsci i to vjerojatno zbog toga što se nije desio gotovo ni jedan slučaj nezdravog i nepravilnog odnosa boraca prema stanovništvu. Naročito srdačan doček bio je priređen borcima XII udarne brigade u selima Macute, Ceralije i t.d. Borci se u glavnom pravilno odnose prema stanovništvu, jedino se osjećaju veliko negodovanje prema pozadinskim stražama i borci sve više izražavaju da bi bilo potrebno te straže proistiti i u njih metnuti stare i slabe brigadire, koji to zaslužuju. Vrlo dobar odjek kod njih je uinila vijest o kontrolnoj komisiji i njenim uspjesima. XVIII brigada uspjela je da u Orahovici otme od bande 20 ljudi, koje je ona mobilisala i 150 komada stoke, koju je banda rekvirirala. To je uinilo vrlo dobar dojam kod stanovništva i oni gledaju u partizanima svoje zaštitnike u nasiljima bande.

V. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

U svim agitpropima brigada uinjen je priličan napredak u razvitku kulturno-prosvjetnog rada. Svi agitpropi izdaju „Brigadira“, zatim bataljonske i brigadne zidne novine, organizirali su po bataljonima pjevačke horove i uspjeli su da stvore u brigadama diletantske grupe. Sada je izdan „Brigadir“ XVIII brigade, koji je posvećen palom dragu Gromu.⁶ Nadalje agitpropi uzimaju vidno više u organizaciji mitinga i usmenih novina. Usmene novine održane su po svim bataljonima, a u Omladinskoj brigadi „Jože Vlahovića“ i po veći eta. Sada konačno sve brigade imaju glazbene sekcije koje borci vrlo vole. Kod Agitpropa XVIII brigade opaža se izvjesno birokratisanje i udaljavanje od samih boraca kao i pomalo lijenosti. Nastoji se da ih se pritegne na rad. Tehnike agitpropa u glavnom zadovoljavaju, ali se osjećaju sve veća oskudica na šapirografima i ostalom tehničkom materijalu. Slikari agitpropa nastoje da slikaju u duhu najvažnijih političkih zadataka, tako

⁶ Uroš Popara Grom. Poginuo u selu Ribnjaka početkom jula 1943. kao komandant 18. NO brigade.

u pratizanima svoje zaštitnike u nasiljima bande.

V. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

U svim agit-propima brigada učinjen je priličan napredak u razvitku kulturno-prosvjetnog rada. Svi Agit-propi izdaju brigadira, zatim bataljonske i brigadne zidne novine, organizirali su po bataljonima pjevačke horeve i uspjeli su da stvore u brigadama diletanske grupe. Sada je izdan "Brigadir" XVIII. brigade, koji je posvećen palom drugu Gromu. Nadalje Agit-propi uzimaju vidno učešće u organizaciji mitinga i usmenih novina. Usmene novine održane su po svim bataljonima, a u omladinskoj Brigadi "Jože Vlahovića" i po većini četa. Sada konačno sve brigade imaju glazbene sekcije koje borci vrlo vole. Kod Agit-propa XVIII. brigade opaža se izvesno birokratsnije i udaljavanje od samih boraca kao i pomalo lenosti. Nastoji se da ih se pritegne na rad. Tehnike agit-propa u glavnom zadovoljavaju, ali se osjeća sve veća oskudica na šapirografima i ostalom tehničkom materijalu. Slikari agit-propa nastoje da slikaju u duhu najvažnijih političkih zadatak, tako su na primjer vrlo dobro uspjeli slike o mobilizaciji, četvi četnicima i t.d. Agit-propi brigada dobili su uputstva da održavaju veze sa ranjenim drugovima, da im dostavljaju u bolnice radio izvještaje, pisma i tome sl. Do sada je Agit-prop Omladinske brigade u tom smislu poduzeo potrebne mjere i postigao igvesne uspjehe.

VI. RAD ŠTABOVA

Održali smo sastanke sa svim štabovima brigada i bataljona i ukazali im konkretno na pojedine greške i nedostatke, te uklonili sva sporna pitanja, koja su kočila rad štabova. Nakon toga moglo se je odmah primjetiti da je rad štabova postao bolji i sa više odgovornosti. U glavnom naši štabovi zadovoljavaju i osjeća se da u njima vlada duh kolektivnog rada. Najekspeditivniji bio je štab XII. udarne brigade, ali ga u posljednje vrijeme dostižu štabovi ostalih brigada, a ima izgleda da će ga i prestići. Zamjenik komandanta XII. udarne brigade još se nije potpuno snašao na svojoj dužnosti, ali ima izgleda, da će se ubrzo snaći i da će njegov rad zadovoljiti. Kriza kod komandanta ruse i Paura u glavnom je sretno prebrođena i oni su pravilno shvatili svoju degradaciju od zamjenika komandanta brigade na komandanta bataljona. U II. bataljonu XII. udarne brigade postavljen je zamjenik komesara za običnog borca, zbog toga što je imao nepravilan odnos prema drugaricama.

Rad štaba divizije isto tako se popravlja i obraća se glavna pažnja na to, da se u prvom redu kontroliše rad nižih štabova, a u drugom redu da se ukaže nižim štabovima konkretna pomoć.

VII. RAZNO

Do sada je divizija ukupno mobilizirala u ovih 10 dana 413 novih boraca. Od toga XVIII. brigada 170, XII. udarna brigada 100 i Omladinska 140 novih boraca.

Dezertertva bilo je nešto malo u XII. u. b. gdje je pobjeglo desetak drugova u poslavinu, ali su se mnogi vratili izjavljujući, da su pobjegli zbog toga da vide kuću. Održali smo sa njihovim IV. bataljonom politički sastanak po pitanju dezertertva. Karakteristično je, da iz XVIII. brigade nije nitko dezertirao, čak niti od novo mobilisanih. Dok je naprotiv iz Omladinske brigade dezertiralo 5, a iz XII. udarne brigade 8 novaka.

Stanje financija je slijedeće:	štab divizije	15.000 kuna
	štab Omladinske brigade	50.000 "
	štab XII. udarne brigade	139.700 "
	štab XVIII. brigade	10.000 "

Sve ukupno..... 214.700.

U posljednjim akcijama istakno se je svojim junačkim držanjem III. bataljon XII. udarne brigade, koji je kod akcije na most na Krndiji dr-žao zajedu prema Pakracu pod najžešćom artiljerijskom i minobačkom vatrom i izdržao je 15 neprijateljskih juriša.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

POLITIČKI KOMESAR:

Marijan P. ...

su na primjer vrlo dobro uspjele slike o mobilizaciji, žetvi, etnicima i t.d. Agitpropi brigada dobili su uputstva da održavaju veze sa ranjenim drugovima, da im dostavljaju u bolnice radio-izvještaje, pisma i tome si. Do sada je Agitprop Omladinske brigade u tom smislu poduzeo potrebne mjere i postigao izvjesne uspjehe.

vi. RAD ŠTABOVA

Održali smo sastanke sa svim štabovima brigada i bataljona i ukazali im konkretno na pojedine greške i nedostatke, te uklonili sva sporna pitanja, koja su koila rad štabova. Nakon toga moglo se je odmah primjetiti da je rad štabova postao bolji i sa više odgovornosti. U glavnom naši štabovi zadovoljavaju i osjeća se da u njima vlada duh kolektivnog rada. Najekspeditivniji bio je štab XII udarne brigade, ali ga u posljednje vrijeme dostižu štabovi ostalih brigada, a ima izgleda da će ga i presteći. Zamjenik komandanta XII udarne brigade još se nije potpuno snašao na svojoj dužnosti, ali ima izgleda da će se ubrzo snaći i da će njegov rad zadovoljiti...

Rad štaba divizije isto tako se popravlja i obrađuje se glavna pažnja na to, da se u prvom redu kontroliše rad nižih štabova, a u drugom redu da se ukaže nižim štabovima konkretna pomoć.

VII. RAZNO

Do sada je divizija ukupno mobilizirala u ovih 10 dana 413 novih boraca. Od toga XVIII brigada 170, XII udarna brigada 100 i Omladinska 140 novih boraca.

Dezerterstva bilo je nešto malo u XII u.b. gdje je pobjeglo desetak drugova u Moslavinu, ali su se mnogi vratili izjavljujući i da su pobjegli zbog toga da vide kuću. Održali smo sa njihovim IV bataljonom politički sastanak po pitanju dezerterstva. Karakteristično je da iz XVIII brigade nije nitko dezertirao, čak niti od novomobilisanih. Dok je naprotiv iz Omladinske brigade dezertiralo 5, a iz XII udarne brigade 8 novaka.

Stanje financija je sljedeće: Stab divizije	10.000	kuna
Stab Omladinske brigade	50.000	„
Stab XII udarne brigade	139.700	„
Stab XVIII brigade	10.000	„

Sve ukupno 214.700.

U posljednjim akcijama istakao se je svojim junakom državljem III bataljon XII udarne brigade, koji je kod akcije na most na Krndiji držao zasjedu prema Pakracu pod najžešćom artiljeriskom i minobacačkom vatrom i izdržao je 15 neprijateljskih juriša.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**POLITI KOJ KOTESAR:
Marijan Cvetkovi**

BR. 40

**IZVEŠTAJ POLITI KOJ KOTESARA 2. KORPUSA OD 31.
AVGUSTA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE
O POLITI KOJ SITUACIJI U SLAVONIJI¹**

**STAB II KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE**

Politi koj izvještaj

Br. 152 - 1943-
Dne 31. VIII. 1943.—

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE**

I. OPCIJ PREGLED

Pohti koj stanje na našem teritoriju i u našim jedinicama jeste sljedeće:

Poslije ofanzive,² jedinice naše X Divizije boravile su na sektoru Bu koj kraja i sjeverozapadnog dijela Požeške kotline. Slobodno vrijeme su upotrebljavale na popunu jedinica i štabova, kao i za savjetovanje po politici koj i vojnim pitanjima. Poslije odmora i reorganizacije, jedinice X Divizije su otpočele sa akcijama. Glavni zadatak pomenute Divizije bio je da jača i zatalasa narodne mase u isto ime dijelu Požeške kotline, kao i u dijelovima isto ime od Našica, Pakrova i Broda. U tu svrhu naše jedinice su izvršile uspješne akcije na Pletemicu, Drenjski Slatinik. Mandir evakuaciju. Krndiju.⁵ Pomenute akcije imale su

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 6—1/18. k. 470.

² Vidi objašnjenje br. 2 uz dok. br. 41.

* Vidi tom V. knj. 19, dok. br. 9 i 194.

vrlo povoljan u inak na stanovništvo tamošnjeg kraja, tako da je mobilisano za posljednjih 7 dana iz isto nog dijela Slavonije 600 boraca. Cio narod akovštine i Brodskoga sreza, kao i narod oko Pleternice. primio je sa oduševljenjem našu vojsku. Narovito se oduševio narod sela sa Dilja, koji je govorio da je narovito sre an što vidi tako velik broj naših boraca. Osim toga narod toga kraja u estvuje u svim akcijama zajedno sa našom vojskom. Naši uspjesi u isto nom dijelu Slavonije su u mnogome doprinijeli da je II Radna bojna III Pukovnije prešla sa 14 oficira i podoficira na našu stranu. Vrlo se esto dešava da se domobrani u grupama ih kao pojedinci javljaju u redove naše vojske. Demoralizacija i dezerterstvo iz domobranstva k nama vrlo esta je pojava.

Vrlo povoljno je djelovalo na stanovništvo našeg kraja uvanje žetve od strane partizana. I nekad kolebljivi ljudi, sada uvi aju ko im je pravi prijatelj i ko ih štiti od plja ke njema kih okupatora i njihovih slugu

Jedinice XII Divizije poslije ofanzive su se nalazile na podru ju Bilogore, kao i na sektoru Orahovica—Pušina—Drenovac. U prvo vrijeme su se jedinice sre ivale i održavale savjetovanja, a docnije su štitile žetvu na Bilogori, gdje su imale radi žetve odbranbene bojeve. Me utim, vršile su i neke akcije, ah glavna im se djelatnost sastojala u rušenju pruge Virovitica—Daruvar—Pakrac, u cilju stvaranja što slobodnijeg prelaza, kao i prebacivanja robe i materijala i naše vojske sa masiva Papuka na Bilogoru i obratno. U tu svrhu su likvidirani Mali Bastaji,⁴ srušen most na Krndiji,⁵ a sama pruga izme u Pivnice i Suhopolja razorena i uništena 15 km.⁶ Tako er se otpo elo sa rušenjem pruge Osijek—Zagreb, gdje su naši borci istu na više mjestu uništili, kao i 3 mosta na istoj.⁷

S obzirom na uspjeh Crvene armije, naših saveznika Engleske i Amerike, kao i naše Narodno-oslobodila ke vojske, me u Hrvatima u Slavoniji opaža se sve ve i interes i volja za rad sa nama. To se naro ito opaža u srezovima: Brod. [Slav.] Požega i Novska. Iz sela (hrvatskih) Ugarci. Seoci i Orljavac mobilisalo se 20 novih boraca. Tako er je iz Orahovice mobilisano u posljednjih 10 dana 60 Hrvata i 20 Srba.

Situacija u Podravini tako er se kre e na bolje. Naš uticaj smo proširili sjeverno od pruge Zagreb—Osijek, a našu pozadinu na oslobo enoj teritoriji smo u vrstili. Takav isti slu aj je i na sektoru Bilogore.

⁴ Posadu u Malim Bastajima napale su i savladale jedinice 12. divizije 18. avgusta 1943 (vidi tom V. knj. 18. dok. br. 43, 50, 63, 64, 69 i 70).

⁵ i • Vidi tom V, knj. 18. dok. br. 136.

⁷ Vidi tom V, knj. 18. dok. br. 140.

Po etkom mjeseca avgusta prebacio se iz Bosne etni ki major Janji sa 38 etnika. Među njima je bilo <<> 15 rodom iz Slavonije. etnici su se prebacili uz pomoć Njemaca iz Okuana i svoj štab smjestili u selo Covac. Odmah po svom dolasku u Covac, major Janji je poeo da hvata vezu sa našim ljudima putem rodbinskih veza. Na zborovima, koje je održao uz prisustvo Njemaca, govorio je otvoreno da su Njemci pogriješili što su spalili srpska sela, jer da su trebali paliti hrvatska. Njemci su to odobraval i govorili da su pogriješili. U cilju razbijanja majora Janji a i njegovih etnika, izdali smo jedan letak upućen srpskom narodu Slavonije i Srema, u kome smo objasnili šta su etnici i kome služe. Letak su potpisali Srbi rukovodioci u jedinicama II Korpusa. Letak je dobro primljen kod naroda. Me utim, mi smo sem toga formirali jednu jedinicu od 100 ljudi sa 10 puškomitraljeza.⁸ pod rukovodstvom Nikole Demone⁹ i Radojice Nenezi a, koji su napali na etni ki štab. pobili 25 etnika i zarobili cjelu etni ku štabsku arhivu, u kojoj se našla prepiska sa njema kom komandom u Okuanima, iz koje se vidi da je major Janji izvještavao, odnosno dostavljao Njemcima sve one ljude koji su saradivali sa partizanima. Major Janji je pobjegao u Okuane, gdje se zadržao u njema komandni 7 dana, a zatim sa ostatkom svojih etnika pobjegao u Bosnu u Lijev e Polje. Me utim, mi ne smatramo da je s tim etni ka opasnost minula za taj kraj Slavonije. U tu svrhu smo izdali jedno pismo našim političkim rukovodiocima i uputili ih kako i na koji način da razjasne izdajni ku ulogu i djelatnost majora Janji a i kako i na koji način treba da se borimo protiv etni ke opasnosti. U istu svrhu formiran je i jedan udarni bataljon, koji stoji pod neposrednom komandom ovoga štaba, a kojemu smo stavili u zadatak da politički djeluje u Posavini ispod pruge, kao i da proisti svu petu kolonu u tome kraju. Bataljon je krenuo na posao i o ekujemo dobre rezultate.

II. POLITI KI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Za vrijeme odmora jedinice su iskoristile slobodno vrijeme, da se što bolje srede i popune upražnjena mjesta. Iako se na tome nastojalo mnogo, nisu u potpunosti postignuti oni rezultati koji su se o ekivali, pošto su jedinice bile rasute radi zaštite žetve. Tek posljednjih 5 dana se to sredilo. Održani su

⁸ Formiran je Protuetni ki bataljon. Svi borci i rukovodioci ovog bataljona bili su po nacionalnosti Srbi (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 85 i 136).

⁹ Narodni heroj. Poginuo septembra 1944. prilikom napada na Slavonsku Požegu, kao komandant 12. divizije.

sastanci i savjetovanja po etapama, bataljonima i brigadama, a štab Korpusa bio je održao sastanak sa članovima štabova divizija i brigada.

U jedinicama se proračunavao najnoviji materijal, a naročito Rezolucija ZAVNOH-a.

I pored toga što je ranije izdat plan političkog rada, politički komesari se nisu istoga u potpunosti držali, radi toga je i sada ponovo izdat plan političkog rada od strane ovoga Korpusa. Ujedno je umnožen sav materijal i lanci, koji su potrebni za ispunjenje predviđenog plana.

Mora se priznati da naši politički rukovodioci poslije akcija i malo većeg zamora odugovlače da otpočinu sa političkim radom, na što im se ukazalo i to se sada odstranjuje.

Sada u svim našim jedinicama se organizuju i pišu usmene i zidne novine, što do sada nije bio slučaj. Politički komesari se staraju da program, odnosno sadržaj istih bude aktuelan i zanimljiv.

Poslije uspješnih akcija naših jedinica na zapadu, na Savi i Požeškoj kotlini, moral kod naših boraca znatno je porastao. Svi borci traže da se ide u nove akcije i u borbu.

Disciplina je, s obzirom na to da se bilo duže vremena na stranom terenu, nešto popustila, ali se i ona naglo popravila.

Dezerterstva je bilo za vrijeme neprijateljske ofanzive (oko 70), ali su svi ti drugovi samo uglavnom odlazili u odrede koji su djelovali u njihovom kraju. Sada se drugovi ponovno vraćaju u svoje jedinice. Dezerterstva u posljednje vrijeme uopće nema.

III. ISHRANA, ODJEVA, OBUVA I ZDRAVLJE BORACA

Sve naše jedinice hrane se dobro. Jede se tri puta dnevno i svaki borac dobije više nego po tablici sljedovanja. Hrana je ukusna, masna i osoljena. Svakog dana se jede meso. Ishrana se za ovo vrijeme vršila uglavnom po selima. Jedino su naše komande područja davale hljeb.

I pored toga što se nastoji da se svi borci obuku, ipak imamo oko 25% bosih u jedinicama. Međutim, kako smo u posljednjim akcijama zarobili kožu za 1000 pari cipela, to ćemo biti u stanju da u najkraćem roku riješimo i taj problem. Nazad 20 dana smo postavili našim rukovodiocima rješenje bosotinje kao političko pitanje. Oni su to shvatili i izvršili nekoliko akcija, u kojima su dobili kožu, tako da ćemo i taj problem pravilno riješiti.

Borci nisu obučeni u istim odjelima. Nastojimo da i ta pitanja riješimo putem pravljenja akcija na štaf i odijela. Me-

utim, za sada pitanje odje e ne zadovoljava, pošto bi bilo potrebno najmanje 20% boraca da dobije nova odijela.

Procenat oboljelih, kao i ranjenih za posljednjih mjesec dana znatno je opao (oko 50%). Pojave tifusa su vrlo neznatne i rijetke. Ima po neki slu aj malarije.

IV. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

U pogledu kulturno-prosvjetnog rada, najbolje rezultate je dao agitprop XII Udarne brigade i XVII Udarne brigade, dok se ostali agitpropi nalaze u zaostatku.

Sve brigade su u vremenskom roku izdale svoje listove „Brigadire“.

Me utim, kako se opaža potreba za divizijskim listovima, kao i za jednim stru nim listom Korpusa, to se je pristupilo formiranju agitpropa, odnosno uredništva koje e izdavati pomenute listove.

Pri štabovima divizija održavaju se politički kursevi, koji su do sada pokazali dobre rezultate.

Pri štabu ovoga Korpusa je završila prva klasa vojno-političkog kursa i pokazala dobre rezultate.

V. RAD I ZAPAŽANJA U NARODU

Naše jedinice prilikom boravka su održale mnoge mitinge po selima osloboenog i neosloboenog teritorija. Stalan kontakt između vojske i naroda, u znatnoj mjeri doprinosi uzdizanju političke svijesti kod stanovništva naših mjesta i ulijeva im ubjeenje u sigurnu pobjedu naše stvari. U posljednje vrijeme se, naročito s obzirom na rad vojske s narodom, pozadina mnogo ojačala i uvrstila. Naročito povoljno djeluje kada partizani pomažu seljacima u poljskim radovima. Mnoga sela koja su stajala pod uticajem HSS-a u Požeškoj kotlini i u Podravini, pokrenula su se i sada dobro sarađuju. Uslovi za mobilizaciju su postali daleko povoljniji. U ovome periodu smo prilično mobilisali. Stiglo je u naše jedinice iz Posavine, Požeške kotline i Podravine 800 boraca, a iz istog dijela Slavonije 600 boraca.

VI. RAD ŠTABOVA

Rad štabova u našim jedinicama je uglavnom dobar, kolektivan, sastoji se u održavanju savjetovanja sa nižim štabovima i sa pojedinim vojnim i političkim rukovodiocima, te u sastan-

trima sa jedinicama. Sastanci se održavaju uvijek prije i poslije akcija, kako bi se izvukle pouke iz minulih akcija, kao i dale direktive na što treba u budu e da se pazi.

Stab XII Divizije je ipak mnogo bolji i iskusniji, premda oba štaba zadovoljavaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar:

Duško S. Brki

(M.P.)

BR. 41

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 16.
BRIGADE OD AVGUSTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹**

SEKRETAR
XVI BRIGADE XII DIVIZIJE
N.o.v. HRVATSKE

Izveštaj br. 80 o radu
partijske organizariije
partijske organizacije

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE

I. Pol. situacija, prenošenje direktiva

U vezi sa neprijateljskom ofanzivom na naš oslobo eni teritorij² te u vezi sa zapovješ u druga Tita naša je brigada izvršila svoj zadatak.³ Zahvaljuju i intenzivnoj pol. pripremi naša je brigada u više navrata srušila svega oko 15 kim. željeznih tra nica i to na prugama Pakrac—Suhopolje i Osijek—Zagreb.⁴ Isto tako od dana objave zapovjedi druga Tita do

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/154-158.

² Odnosi se na ofanzivu koju su nema ke i ustaško-domobranske snage zapo ele 8. jula 1943 (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 39).

³ O tome zadatku piše u nare enju 17. brigade od 24. maja 1943, pored ostalog, i ovo: „...23 o.m. dobili smo nare enje preko radija od našeg Vrhovnog štaba, kao i od komandanta druga Tita. da rušimo ceste i pruge i da tu emo neprijatelja na svakom koraku ..Navedeno nare enje prenela je radio-stanica „Slobodna Jugoslavija“. (Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 75.)

⁴ Vidi tom V, knj. 18. dok. br. 140.

konca ofanzive, izba eno je iz stroja preko 100 neprijateljskih vojnika. Borci naše brigade vrlo su pažljivo pratili tok ofanzive preko radio-izvještaja i svi su sa oduševljenjem primili vijest da je ofanziva razbijena.⁵

Kako se u zadnje vrijeme promjenio ton savezni ke propagande obzirom na Narodno-oslobodila ku vojsku, borcima je skrenuta pažnja da je to uspjeh pravilne linije Partije, kao i ogromnog požrtvovanja kojega su uložili naši narodi u borbi za svoju slobodu. Vrlo velik interes pokazali su borci kada su uli da su se na naš oslobeni teritorij spustili engleski padobranici.⁶ Ukazano im je na ogroman značaj što ga taj događaj ima za raskrinkavanje naših unutarnjih neprijatelja HSS-a i etnika, no u isto vrijeme im je naglašeno da to ne znači da naša borbenost treba da popusti, jer ćemo od saveznika dobiti toliko, koliko ćemo biti jaki.

Obzirom na zadatak koji stoji pred nama naročito se velika pažnja posvetila raskrinkavanju vodstva HSS-a. Odlično nam je u tome poslužila okružnica što je povjerenik za Dalmaciju uputio povjerljivim HSS-ovcima. Borci su u glavnom upoznati sa svim materijalom koji je izašao u našoj štampi u vezi sa izdajničkim i reakcionarnim vodstvom HSS-a (lanci u „Naprijed“ i „Vjesniku“). Za raskrinkavanje HSS-a kod nas na terenu odlično nam poslužiti iskaz jednog uhićenog HSS-ovskog bandita koji je kao član Zaštite vršio sa jednom udarnom grupom pljačku i nasilje u ime partizana i sa partizanskom kapom — kako bi na taj način odvojili narod od Narodne vojske. To je račeno po uputstvima ure Kurfelje, bivšeg zapovjednika Seljačke zaštite.

U našoj brigadi imade mnogo članova HSS-a i oni se odlikuju time da najbolje znadu da rastumače izdajničku radnju HSS-ovskog vodstva. Oni pokazuju najveći interes za te činjenice i vrlo su dobri agitatori protiv izdajničkog vodstva HSS-a jer u prvom redu poznaju vrlo dobro njegov rad, a drugo izrasli su iz sredine na koju treba djelovati.

Da bi se dobilo uvida u svijest partizana povedena je preko partijske organizacije anketa po pojedinim poljima. Tako se ustanovilo da je 2/3 boraca naše brigade zainteresovano

* Odnosi se na petu neprijateljsku ofanzivu.

• Rečeno je o Saveznoj vojnoj misiji. „... U maju 1943. došla je u Vrhovni štab delegacija engleske Vrhovne komande u Kairu. Nekoliko dana pre toga spustila se jedna slika na delegaciju kod Glavnog štaba Hrvatske. Ove su delegacije imale zadatak da uspostave kontakt s Narodnooslobodilačkom vojskom Jugoslavije i da pripreme teren za dolazak jedne glavne delegacije pri Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije. U septembru 1943. došla je u Vrhovni štab engleska vojna misija od nekoliko viših oficira na čelu sa brigadnim generalom Maklinom.. (Josip Broz Tito: Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije, str. 264—265).

za političke događaje i prati razvitak, dok je 1/3 vrlo malo zainteresovana. Isto tako smo ustanovili da su 40% naših boraca sposobni da tumače liniju naše borbe okolini u kojoj se kreću, dok ostali borci, iako su upoznati sa linijom, nisu sposobni da je prenose.

Sa strane boraca zapažen je govor kojega je na Vidovdan održao kralj Petar. Jedan od boraca rekao je: „Sada kada si vidio da se nas ne može uništiti po eo si nam kaditi“. Jedan partijac primjetio je u šalici: „Izgleda da je materijal o liniji Narodno-oslobodilačke borbe stigao do izbjegličke vlade sa priklonima zakašnjenjem“.

II. Organizaciono pitanje

Brojno stanje partijskih organizacija je sljedeće:

I bataljon	46	partijaca,	11	kandidata,	174	boraca,
II „	42	„	14	„	163	„
III „	45	„	21	„	190	„
Prateća eta	7		10		86	
Bolnica eta	11	„	7	„	47	„
Agitprop	4		—		10	
Štab brigade	6	„	—	„	6	„
Jedinica						
pri štabu	5	„	—	„	15	„
Ukupno	166	„	63	„	691	

Ukupno vidimo u brigadi imade 24% partijaca i 10% kandidata. Ako k tome pribrojimo još 28,5% SKOJ-evaca, vidimo da je 62,5% boraca partijski obuhvaćeno. Sektašenja nema osim u pratnji etni u kojoj obzirom na njihovu vrijednost imade premalo partijaca.

(Moram ovdje naglasiti, da sam u zadnjem izvještaju uinio nedostatak iznose i samo nedostatke u radu partijske organizacije. Dogodilo se to uslijed kratkotrajnog boravka u brigadi s jedne strane, a moram priznati i uslijed toga što je brigada u kratkom razdoblju izgubila u borbi dva puškomitraljeza, što mi se gotovo još nije dogodilo otkad sudjelujem u N.O. borbi. Nastoja u zato da ovaj izvještaj bude što objektivniji.) Na taj nedostatak skrenuo mi je pažnju Oblasni komitet.

Sastav partijskih rukovodilaca od prošlog izvještaja malo se je promjenio. Smjenjena su dva sekretara etni elija i jedan v.d. sekretara bat. biroa. Uspjeli smo da se riješimo birokratizma. Partijski sastanci održavaju se najmanje 2 puta tjedno. a u zadnje vrijeme, budu i da mi nismo vršili veih akcija, i nekoliko puta se održavao sastanak za izuavanje partijskog

materijala. Uspjeli smo da donekle ostvarimo rukovodstvo part. org. u etama. To dolazi do izražaja u injenici da partijska organizacija daje inicijativu za rad po svim sektorima. Tako npr. uspjela je partijska organizacija razviti volju kod boraca za egzercir i borbenu obuku. Tada je jednom prilikom jedna eta vršila obuku, po završetku obuke jedan SKOJ-evac okupio je oko sebe nekolicinu drugova i po eo komandovati. Spontano su malo po malo ulazili u stroj svi borci, tako da je cijela eta unato umora nastavila sa vježbom po komandi toga SKOJ-evca.

Disciplina naših partijaca još nije na željenoj visini. Tako npr. u I bataljonu partijac kaže komandiru „ne u“ (jasno da je taj isklju en iz Partije) ili npr. pol. delegat mjesto da ide na izvršenje zadatka ostaje sa svojim vodom u selu.

... Neki partijci II bataljona nerado idu na sastanke na kojima se prou ava part. materijal. Partijci koji nisu zaduženi kao vojni ili pol. rukovodioci (desetari, vodnici, delegati itd.) u tome bataljonu pokazuju malo volje za rad. Ugled sekretara etnih elija nije velik, tako da se njih tretira kao zamjenike komesara, a ne sekretare.

Najbolje je stanje u III bataljonu. Ovdje je partijska disciplina i odgovornost pred Partijom velika. U tome bataljonu uživaju ugleda i pojedini partijci, a ne samo Partija. Najzdravije je stanje u tome bataljonu.

Borbenost partijaca u brigadi na visini je.

Partijsku disciplinu, odgovornost pred Partijom kao i kritiku i samokritiku, jednom rije ju partijnost pove at emo ešim održavanjem savjetovanja sviju partijaca iz bataljona ili brigade. Tako je poslije divizijskog savjetovanja održano savjetovanje sa svima partijcima pojedinih bataljona.

U vezi sa zadatkom koji stoji pred našom divizijom" na savjetovanju su se osobito istakli slijede i zadatci: 1) Što bolje upoznati rad izdajni kog vodstva HSS-a, 2) Najve u pažnju obratiti mobihzaciji (s time u vezi prou en je lanak „Mobilizacija — osnovni uslov narodnog ustanka“), 3) Što ve u pažnju posvetiti nastupu u selu i 4) Pove ati rad na kulturno-prosvjetnom polju uvježbavanjem kaz. komada (aktuelnih), pjesama, horskih recitacija itd.

III. Pnliti ko-prosvjetni i kulturno-prosvjetni rad (agitprop)

Borci su preko rada pol. komesara i preko usmenih novina upoznati sa linijom naše borbe, sa izdajni kim vodstvom HSS-a. sa etnicima. Po pojedinim etama vršeni su ispiti da se usta-

⁷ Odnosi se na 12. slavonsku diviziju, u ijem su sastavu tada bile 12, 16. i 18. brigada.

novi koliko koji borac znade. Tako je npr. ustanovljeno da u jednoj eti znade njih 18 šta je „Atlantska povelja" i koje to ke ona sadržava. O izdajni kom vodstvu HSS-a znadu borci najviše. budu i da se na tome pitanju u zadnje vrijeme najviše radilo (lanak Filipa Lakuša iz „Vjesnika" i sav ostali materijal po tome pitanju).

Da bi se borci a i narod što bolje upoznali sa cilievima naše borbe izdati e agitprop deklaraciju Glavnog štaba i ZAVNOH-a u velikom formatu, tako da se pribije na zid kada do emo u koje selo.

Uspjeli smo da organizujemo usmene novine po bataljonima, tako da se održavaju barem jedanput tjedno. Na jednim usmenim novinama II bataljona bile su zastupljene slijede e teme: a) Dvogodišnjica rata Sovjetskog Saveza i Njema ke, b) Zašto je Crvena armija nepobjediva, c) Zena u NOV (govorila je jedna drugarica), d) lanak Filipa Lakuša iz „Vjesnika". Osim toga bile su na programu recitacije i pjesme koje je pjevao bataljonski zbor.

U pisanju parola esto se do sada skretalo u lijevo. Premalo važnosti se polagalo na popularizaciju Glavnog štaba, ZAVNOH-a. K.P. Hrvatske obzirom na hrvatske krajeve kojima prolazimo. U budu e organizovat e se pisanje parola po agitprop grupi.

Brigadne novine „Crvena zvijezda" donijele su u svome broju mnogo lanaka sa strane boraca, tako da su postale izraz pol. i kulturnog nivoa brigade.

Svaki bataljon izdaje džepne novine sa kratkim lancima i parolama kako bi se omogućilo svima borcima da se u e pisanju lanaka. Pjeva ki horovi organizovani su po svim bataljonima. Brigadni hor pjeva nekoliko pjesama etveroglasno.

Recitacioni zborovi postoje u I i II bataljonu. Uvježbane su do sada 3 recitacije.

Zidne novine, i brigadne i bataljonske, izlaze redovito svakih 10 dana. Prigodom vijesti o razbijanju neprijateljske ofanzive u Crnoj Gori izašla su 4 vrlo dobra crteža (plakata) na kojima je simboli ki prikazano razbijanje neprijateljske ofanzive.

Na polju nepismenosti postignuti su prili ni rezultati. Tako je u III bataljonu od 20 nepismenih, 13 nau ilo itati i pisati u nešto više od mjesec dana. Borci koji kod nas nau e itati neobi no cijene Partiju i SKOJ, jer su svjesni toga da su im te organizacije omogu ile da progledaju. To dolazi do izražaja u pismima koja pišu svojim ku ama i u bataljonskim džepnim novinama.

Diletantske sekcije u bataljenima izvježbale su 2 kazališna komada: „Borba kod Mrkoplja“ i „U Firerovom Glavnom stanu“.

IV. Rad po vojnom sektoru

U borbama koje smo u zadnje vrijeme vodili pove ala se borbenost naše brigade. Mla i borci imali su prilike da vide kako neprijatelj bježi. Jedan naš bataljon (I) uspio je da u kratkotrajnoj borbi razbije jednu bojnu Gorskog zdruga iz Grubišnog Polja, da ju najuri u bjegstvo, tako da se nisu zaustavili ni u Grubišnom Polju, ve su pani no bježali ak u Zdence.⁸ No tem prilikom opet je došla do izražaja slaba inicijativa nižih rukovodilaca koji nisu znali da do kraja iskoriste pobjedu, ve su pred Grubišnim Poljem stali. Neprijatelj je ovom prilikom imao oko 80 izba enih iz stroja.

U zadnje vrijeme mnogo je ra eno na podizanju borbene sposobnosti naših boraca. Održani su manevri sa cijelom brigadom u vezi sa brošuram „Upotreba teškog oružja“. Isto tako svaki dan se vršila najmanje 6 sati borbena obuka. Sa rukovodiocima prora ene su brošure „O straži“, „Za bolji rad štabova“, „Stražarska služba“. Za podizanje teoretskog znanja naših vojnih rukovodilaca odgovorni su sekretari bat. biroa.

Disciplina još ne zadovoljava u I i II bataljonu, dok u III bataljonu zadovoljava. Zbog slabog komandira i komesara III ete II bataljona disciplina je bila skroz popustila, tako da smo bili primorani da ih smjenimo. Poslije toga stanje se je mnogo popravilo. Vodnici i desetari uživaju autoritet u III bataljonu, dok u ostalim bataljonima slabije. Da bi se podigao autoritet vodnika i desetara održat e se s njima kuns dok se izradi potreban materijal za kurs.

Mnogo pažnje posvetilo se uvanju oružja. Redovito se sa strane rukovodilaca vrši pregled oružja.

U natjecanju izme u bataljona koje je trajalo od 25. V. do 25. VI. 1943 pobjedio je III bataljon sa 24 osvojena karabina.

Disciplina štabova bataljona i našeg komandnog kadra pove ala se stalnim održavanjem savjetovanja sa štabovima i pove anom kontrolom sa strane štaba brigade. Najekspeditivniji je štab I bataljona i u njega imamo najviše povjerenja.

Rad na podizanju vojnih kadrova bio je ispravan, tako da je naša brigada dala 2 komandanta bataljona, jednog XVIII brigadi, a jednog u Odred.⁹

⁸ Ta borba je vodena 25. avgusta 1943 (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 140).

⁹ Re je o Posavskom NOP odredu 2. hrvatskog korpusa (od oktobra 1943. preimenovanog u 6. korpus NOV Jugoslavije).

V. Rad po omladini, SKOJ

Brojno stanje:

I bataljon	51	SKOJ-evaca	na	87	omladinaca
II	50	„i	„	75	
III	59	„i	„	95	
Kuriri	12	„	„	12	
Prate a eta	12	„	„	12	
Bolni ka eta	8	„	„	12	
Agitprop	6	„j	„	6	
Sveukupno	198	„	„	299	

Ti SKOJ-evci rade u 16 grupa. Organizaciono je bio SKOJ u zadnje vrijeme sre en, me utim se razbolio sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a drug Zlatko Frid, tako da smo ga poslali na srednji partijski kurs (bolest je takove prirode da može raditi u kojem okružnom komitetu). Dužnost brigadnog rukovodioca vrši drugarica Fahrija Kapetanovi , dosadašnji rukovodilac I bataljona.

Brigadni komitet u zadnje vrijeme po eo je da djeluje kao komitet, t.j. drugovi su se izmjenjivali po bataljonima.

Iz izvještaja na kulturno-prosvjetnom i vojnom sektoru vidi se da su postignuti veliki uspjesi. Najviše su tome pridonijeli SKOJ-evci koji su na tim sektorima u zadnje vrijeme mnogo radili. S tim u vezi pove ala se donekle i disciplina i odgovornost pred organizacijom. SKOJ je preko SKOJ-evskih usmenih novina, preko SKOJ-evske rubrike u „Crvenoj zvijezdi“ postao popularan u brigadi.

Partijska organizacija posve uje SKOJ-u punu pažnju. Na svakom SKOJ-evskom sastanku prisutan je po koji partijac koji je zadužen po radu SKOJ-a. SKOJ-evska organizacija XVI brigade pozvala je na natjecanje SKOJ-evce XII i XVIII brigade. Natjecanje e se vršiti na svim sektorima SKOJ-evskog rad# i traje e mjesec dana.

VI. Politi ko-prosvjetni rad u eliji

Od partijskog kursa odre ene su do sada tri teme i to: „U enje o Partiji“, „Rad Partije u vojsci“, i „Narodno-oslobodila ka vojska i Partizanski odredi“. Sada e se raditi SKOJ i USAOJ te „Zena u borbi“. Prilikom izu avanja gore navedenih referata pokazalo se da neki drugovi vrlo teško kapiraju, tako da se je na izvjesna mjesta moralo esto vra ati. Drugovi koji rade na kursu znaju da odgovaraju na postavljena pitanja, dok oko 80% znade da govori o pojedinim glavama.

Da bi se podigao teoretski nivo srednjih partijskih rukovodilaca (sekretara, bat. biroa) odlučio sam da održavam kurs sa sekretarima bat. biroa, članovima štaba brigade i SKOJ-evskim rukovodiocem u brigadi i to na taj način da svaki od kursista treba da nedjeljno nauči i po jedan referat srednjeg partijskog kursa, a jedanput tjedno da se sastanemo na diskusiju, ispitivanje i ocjenu rada.

U zadnje vrijeme primili smo od Oblasnog komiteta po 10 primjeraka materijala za srednji partijski kurs (10 referata). Još nam nedostaje referat NOO i AVNOJ, i Rad sa narodom.

Kako se u zadnje vrijeme naša brigada nalazila na mjestu, održano je malo mitinga. Više pažnje posvećeno je pomoći i pri poljskim radovima. Održan je miting u V. Dap evici na kojem su bile zastupane slijedeće teme: HSS, etnici, Politička situacija, Uloga Kom. partije u NOO borbi. U Dap evici održan je sastanak sa odborom A.F.2. o radu sa drugaricama.

Drugarice su osjetile da im partijska organizacija pruža pomoć. U akcijama se nastojalo da se sve drugarice obuku, tako da danas nemamo više drugarica obučenih u haljine. Prilikom egzercira i borbene obuke drugarice nastoje da ni u čemu ne zaostanu za drugovima. Tako su npr. prilikom vježbe prebacivanja pod vatrom zahtjevale da se s njima posebno radi kako bi na taj način dokazale da ne zaostaju za drugovima.

U borbi kod Grubišnog Polja jurišale su u prvim redovima.

U svakom bataljonu i četi postoji odgovorna drugarica za rad sa drugaricama. U nekim slučajevima pokazalo se da one radije učestvuju kada su same. Tako da im omogućavamo takav rad na taj način da prosvjetne sastanke održava drugarica koja je odgovorna za rad sa drugaricama u brigadi.

VII. Rad štabne čelije

Rad štabne čelije štaba brigade zadovoljava . . .

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Franjo Knebi

BR. 42

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POKRAJINSKOG KOMITETA KP
SLOVENIJE ZA GORENJSKU OD AVGUSTA 1943. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O SITUACIJI U
GORENJSKOJ¹

POKRAJINSKI KOMITET KPS
ZA GORENJSKU

CENTRALNOM KOMITETU KPS

†

10) Vojska: Gorenjski odred je zbog prilično široke mobilizacije sa svoja četiri bataljona dosta narastao. Bili smo ~risiljeni da ga zbog naše dalje mobilizacije reorganizujemo u 9 bataljona.³ Svi bataljoni još nisu potpuni, jer prilikom mobilizacije ne možemo nabaviti toliko oružja da bismo mogli stalno zadržati onoliko boraca koliko je predviđeno za 1. bataljon, ali su bataljoni upotpunjeni sa novomobilisanima koji su naoružani i koje stalno šaljemo u brigade. Mislimo da bi sada bilo potrebno formirati 3 odreda;⁴ za štabove tih odreda pobrinuli bismo se sami. Komandanta i politkomesara morali biste poslati Vi. Kostja⁵ i Bi ek⁸ bi odgovarali za zamenike. Tako ne možemo više dalje, javite šta mislite o toj stvari i što pre nešto preduzmite.

b) Pošli smo sa opštom mobilizacijom muškaraca do 40 godina. Sve jedinice imaju zadatak da mobilizuju po sebi i tvornicama sve muškarce do 40 godina. Narod odobrava našu mobilizaciju, samo što ga rad u polju malo ometa. Izgleda da se nema ka mobilizacija za Isto ni front pretvoriti u pravu partizansku mobilizaciju protiv Hitlera. Svi kažu da niko više ne ide na Isto ni front. Kad je u januaru bila sprovedena prva nemačka mobilizacija, neki su bili toliko glupi da su se ođazvali Nemcima i pošli ali su na putu prema Rusiji za front dezertirali i putovali po 2 meseca dok su stigli natrag u Go-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu Centralnog komiteta Saveza komunista Slovenije (dalje: Arhiv CK SKS).

² Redakcija je izostavila deo izveštaja koji se ne odnosi na partijski rad u NOV. Dokument je, verovatno, pisan u avgustu 1943.

³ Vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 20.

⁴ Odredi nisu formirani. Vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 38 i 43.

⁵ Stane Bizjak

⁶ Franc

nenjsku i javili se partizanima. Neki su proputovali preko 300 kilometara; bilo je više takvih primera. Zbog toga po eli smo da sprovodimo opštu mobilizaciju u itavoj Gorenjskoj. Jedinice su ve na više mesta opkolile sela i pokupile sve muškarce koliko ih je bilo, sposobne za partizane. Osim nekoliko slu ajeva, dezertiranja nema. Neko vreme smo sa mobilizacijom tapkali za Nemcima, zatim išli uporedo s njima a sada smo ispred njih i oni ne e više mnogo dobiti pa makar po eli odmah sa mobilizacijom tih godišta. Ukoliko samo budemo mogli poslati i naoružati sve novomobilisane, izgleda da e njihov broj biti prili no velik. Prili no velike teško e imamo sa slanjem nenaoružanih u brigade. Bilo bi dobro kad bi jedna brigada mogla da do e bliže ili ak da pre e u Gorenjsku i pokupi i odvede novomobilisane na odre eno mesto. To što su Nemci i Italijani u prole e razbili DLO⁷ nanelo je prili nu štetu i Gorenjskoj. Pronela se vest da su skoro svi Gorenjci koji su zimus stigli u Dolomite ve mrtvi, zbog ega se jako opiru prelasku u brigadu. Mnogo teže ih je otpremiti preko granice nego mobilisati. Pošaljite zbog toga bar jednu dobro naoružanu etu natrag u Gorenjsku; i to od onih koji su prvi poslata u brigadu,

c) Jedinice ne mogu da izvode vojni ke akcije jer sa svojim nenaoružanima imaju dosta teško a. Ve u akciju je izvela eta Korušskog bataljona u Bistrici na Dravi.⁸

- 1) Potpuno je uništena velika tvornica akumulatora za avione.
- 2) Uništena je hidrocentrala koja je snabdevala elektri nom energijom tvornicu akumulatora.
- 3) Zapalili su veliku pilanu koja je radila za vojnu industriju. Materijalna šteta je velika jer su uništene sve mašine.
- 4) Upali su u ruski logor i oslobodili 41 Rusa starosti od 14—40 godina. Svi su radili ve 11 meseci u tvornici akumulatora. Ne možete zamisliti njihovu radost kad su na partizanskim kapama ugledali petokraku zvezdu. Grlih su se sa partizanima i zatim uništiti logor.
- 5) Upali su i u francuski logor gde je bilo 40 francuskih ratnih zarobljenika. Ovi tako e rade u tvornici akumulatora. Hteli su da ih oslobode. Pozvali su ih na nema kom a zatim na francuskom jeziku da se brzo obuku i po u sa njima, ali nijedan nije hteo da po e s njima. Imah su pune zalihe razli itih životnih namirnica, prave magazine, kao u delikatesnoj trgovini. Sve to su im posle toga oduzeli i podelili izgladnehm Rusima.

⁷ Odnosi se na Dolomitski odred. Vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 212, 214 i 216.

⁸ Vidi tom VI, knj. 6. dok. br. 14 i 35.

6) Likvidirali su poznatog izdajnika Hansa Rora, lovo uvara, koji je pre mesec dana streljao jednog partizana.

7) Zapalili su Celovšku planinsku kuću u kojoj je policija imala svoju posadu i zaplenili tamo 40 ljudi.

Kako su ljudi iz Koruške dočekali partizane kada su došli u tvornicu? Svi su rekli da je krajnje vreme da se to dogodi i da su ve duže vremena dočekali da se to jednom desi. Odmah se jedan ponudio da prokaže jednog denuncijanta koga su zatim odmah ubili. Kad je gorela pilana, ljudi su izlazili iz kuće. Partizani su ih vraćali ali su ljudi kazali da žele na svaki način da vide partizane. Donosili su čak petroleum da partizani mogu lakše zapaliti kuću i hrabрили ih rečima: „Momci, radite dobro da bolje gori.“ Kada su se vratili u logor, stigla su dva člana iz Beljaka. Partizani su ih nedelju dana ranije na izletu na Golici legitimisali, dali im uputstva i pustili ih. Oni su to tako propagirali u školi da su se na kraju potukli. Posle toga su došli u partizane a za njima je stigao i učitelj tehničkih škole u Beljaku.

U Koruškoj imamo sada jedan bataljon.⁹ Poslednjih dana su ga jako progonili ali, kako smo videli, bez ikakvog uspeha. Nemci su i kod nas prestali da patroliraju po brdima. Više nema patrola koje bi tako krstarile po brdima kao prošle godine. Moral Nemaca je sasvim opao, sabotiraju na sve načine, ne idu u patrolu već se sakrivaju tamo gde im se čini bezopasnije. Naravno ito demoralisani su stigli iz Litije i Poljana gde je nestalo 10 policajaca. Rekli su da su mrtvi a prilično ima ranjenih.

11) Tehnički materijal imamo sada dovoljno. Imamo 4 tehnike koje većinom imaju roto-mašine. U poslednje vreme dobili smo i velike količine papira. Sve to dolazi uglavnom iz Austrije. Izgleda da sve što nam je potrebno za OF možemo nabaviti i u samoj Austriji.

12) Kurirske veze smo danas tako rasporedili da su glavne pruge jednodnevne a ostale dvodnevne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

• Vidi tom VI, knj. 6. dok. br. 38.

BR. 43

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POLITI KOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 2. SEPTEMBRA 1943. POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O STANJU NA TERENU I U JEDINICAMA¹

STAB II OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Op. br. 612/43.

2. IX. 1943.

Komesarski izvještaj

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA N.O.V. I P.O.
HRVATSKE

I

OPŠIRNA SITUACIJA

Zumberak.

Prilikom našeg odlaska iz Zumberka² dali smo upute Zumbera kom odredu i XIII Brigadi, da redovno šalju vama izvještaje u originalu, a nama u prepisu. Koliko nam je poznato, oni su to do sada inili. Iz njihovih izvještaja³ mogli ste se donekle upoznati sa stanjem na cijelom terenu Zumberka i Pokuplja. No, ipak je potrebno da vas obavijestimo o razvitku događaja na tom terenu.

Posljednja sloma ustaško-talijanske ofanzive, koja je vođena u mjesecu lipnju,⁴ raspoloženje naroda prema narodno-oslobodilačkoj borbi još više je povećalo simpatije prema našoj vojsci, koja je razbila neprijateljsku ofanzivu. Zbog sve veće simpatije i povoljnog političkog strujanja u redovima naroda, da bi iskoristili u cjelosti ovu političku situaciju, odlučili smo da se provedu izbori za općinske i kotarske N.O.O. Agitacija u kojoj

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 47/1, k. 1474.

- Stab 2. operativne zone napustio je Zumberak u prvoj polovini jula 1943 (vidi tom V, knj. 17, dok. br. 35).

³ Stab 13. proleterske NOU brigade „Rade Konar“ dostavljao je izvještaje Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske od jula do novembra 1943. kada je ta brigada napustila Zumberak i otišla u sastav 1. proleterske divizije (vidi tom V, knj. 17, dok. br. 51, knj. 18, dok. br. 17, knj. 19, dok. br. 43, knj. 20, dok. br. 55 i 66. knj. 21, dok. br. 9 i 61).

⁴ Opširnije o toj ofanzivi vidi tom V. knj. 17, dok. br. 3.

su uzele u eš a masovne narodne organizacije za izbore bila je u punom toku i upravo u asu kad je dosegla svoj vrhunac, neprijatelj je otpo eo sa ponovnom ofanzivom, i tako sprije io provo enje izbora za dan 25. srpnja, kada su oni bili zakazani.

Zbog ilustracije, potrebno je da vam napomenemo na in kako se provodila agitacija za izbore. Omladina iz op ine Radatovi i i Vivodine zajedno sa Vivodinskom etom pod nacionalnim zastavama defilirala je kroz razna sela. manifestiraju i prvim slobodnim izborima za narodne predstavnike u Zumberku. Pored toga skupilo se 120 žetelica, koje su sa pjesmom, sa srpima izpod pazuha kretale na polja, da žanju žito i time koriste narodu i njegovoj vojsci. Ove žetehce bile su zašti ene sa jednom etom i teškim mitraljezom, da mogu nesmetano vršiti svoj narodni posao u okolici Vivodinske i Kraši ke op ine. Oduševljenje naroda za Narodno-oslobodila ki pokret raslo je danomice sve ja e. Stare žene susretale su sa smješkom na ustima ovu omladinu, mole i se Bogu za njihovo zdravlje i popratile ih svuda oduševljenim poklicima i pjesmom. Da bi agitacija za izbore bila što potpunija, a i sami izbori bih što uspješnije provedeni, dali smo upute i našoj Proleterskoj brigadi, da stavi na raspoloženje onaj dio politi kog kadra, narodnim masovnim organizacijama, koji nije bio momentano angažovan u vojnim akcijama. Tako je u samoj agitaciji došlo do izražaja potpuno jedinstvo fronta i pozadine, te saradnja vojske i narodno-oslobodila kih odbora.

Neprijateljska ofanziva. koja je otpo ela 25. srpnja sa velikim snagama, privremeno je pomutila ovaj rad. koji se je veoma povoljno odvijao.³ Naše jedinice, usljed velike nadmo i neprijatelja, bile su primorane povu i se iz Žumberka u Sloveniju. Usljed toga izbori na zakazani dan nisu bili provedeni.

Prilikom povla enja jedinica sa Žumberka Operativni štab i ostale organizacije u inili su jedan propust u tome. što nijesu obavijestili na vrijeme odbornike i ostali dio pu anstva, koji je bio voljan evakuisati Zumberak zajedno sa našim jedinicama. Ovo je dalo povoda još od ranije pritajenim petokolonaškim elementima da podignu glave i za vrijeme odsustva naših jedinica oni su iskoristili tu situaciju, harangiraju i protiv naše vojske i Narodno-oslobodila kog pokreta.

Neprijatelj je uspio da ovaj puta pro e kroz itavi teritorij Žumberka. a u odsutnosti naših jedinica, uz pomo petokolonaša, pokušao je svoj pohod politi ki iskoristiti za sebe. Ustaše, bjela garda i etnici iz okolice Gomirja spalili su selo Malince. a pored toga i nekoliko ku a od aktivnijih ljudi, koji u estvuju u Narodno-oslobodila kom pokretu, kao na pr. u Dragoševcima,

⁵ Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 17.

gdje je spaljena kuća a od predsjednika općinskog N.O.O.-a Janka Pavića. Talijani ovaj puta nisu to činili, nego su istupili pred narodom kao njegovi tobožnji zaštitnici, govoreći: da oni traže samo partizane.

Drugog dana, t.j. 26. srpnja pronijela se vijest o padu Musolinija, koja je imala snažnog odjeka na talijanske vojnike, a također i na sam narod. Neprijatelj poeo se je povlaćiti, a narod u odsutnosti naših snaga i političkih radnika komentirao je ovaj događaj na način, koji su mu nametnuli petokolonaški elementi. Ljudi su pod utjecajem navedenih elemenata, a dobrim djelom i zbog vlastite političke neupućenosti tumačili stvar tako, da je sada nepotrebno voditi borbu dalje, jer je Musolini pao.

Stanje dosta se je pogoršalo za vrijeme odsustva naših jedinica. Narod nije bio onoliko susretljiv prema našim borcima, pa i političkim radnicima, kao što je to bio slučaj ranije. Mnogi seljaci iz općine Radatovići, koja je bila ranije jedna od najboljih, nisu htjeli primiti naše borce u svoje kuće. Oni su govorili da smo ih mi napustili u kritičnom času, a da se nismo ni postarali za odbranu njihovih života. Ove tvrdnje bile su podgurivane od strane pete kolone. Nakon povratka naših jedinica iz Slovenije, za razliku od općine Radatovići, mnogo se je stanje popravilo u općini Vivodina i Krašici, a prema posebnim izvještajima također su se prilike mnogo izmijenile u općini Sv. Jana. Ljudi su u velikoj većini, nakon pada Musolinija, pošli prilaziti Narodno-oslobodilačkom pokretu. Tako je omladina iz Krašice sazvala na vlastitu inicijativu zbor, na kojem je među ostalima govorio i Miško Stepinec, brat od nadbiskupa, koji je oštro osudio izdajnički rad reakcionarnog djela vodstva H.S.S. i pozvao ljude da se okupe oko ZAVNOH-a, koji je pravi politički predstavnik hrvatskog naroda. U ovom djelu Zumberka sve više zaoštavaju se odnosi između naroda i ustaških i okupatorskih razbojnika.

Općina Sošice još uvijek je loša, a djelomično i Kalje. I pored toga naša petokolonaška u ovim općinama imade još uvijek dobar dio ustaških nastrojenih elemenata.

Poslije povratka naših jedinica, nastavilo se sa izbornom agitacijom u cijelom Zumberku, a dan izbora bio je zakazan za 22. kolovoza. Kako su prošli izbori još nam nije poznato, jer niismo dobili izvještaj od izborne komisije.

Mobilizacija u Zumberku još uvijek se ne odvija pravilno. Naši drugovi u općini su grubu grešku, izdajući proglas za mobilizaciju u kojem su naveli, da svaki onaj koji se ne odazvao u redove naše vojske je narodni neprijatelj. S jedne strane greške koje čine naši drugovi, a s druge strane harangiranje pete kolone i neodlučnost tamošnje omladine sprečavaju uspješno sprovođenje mobilizacije.

U Jastrebarskom i Samoborskom kotaru prilike se veoma povoljno razvijaju u pravcu Narodno-oslobodila ke borbe. Pod Oki em omladina sve više prilazi našoj Narodno-oslobodila koj vojsci. Reakcionarni dio vodstva H.S.S. ovdje nema gotovo nikakvog utjecaja. Pogotovo ne nakon izlaska „Slobodnog doma“, kojeg seljaci, bivši pristaše i lanovi H.S.S., sa velikim simpatijama primaju. Sada se vodi diskusija u narodu kako je Ma ek izdajica hrvatskog naroda i H.S.S.. jer je prepustio baš njih t.j. H.S.S-ovce, na milost i nemilost, da ginu za fašisti ke okupatore.

Iz Samoborskog kotara mi smo još prošle godine imali dosta veliki broj partizana, a u posljednje vrijeme taj se je broj pove ao i pove ava se još uvijek. Pored harangiranja raznih pristaša Ma eka. narod se sve više opredjeljuje za Narodno-oslobodila ku borbu. Ovdje je reakcionarni dio vodstva H.S.S. doživio prili no veliki poraz, kada su pokušavali pokupiti seljaštvo protiv partizana, a za domobrane. Njihovim pozivima ljudi se nisu odazvali, nego su istovremeno prozreli njihove zlo ina ke namjere i okrenuli im leda. U svojim izdajni kim naporima reakcionarni dio vodstva H.S.S. po eo je okupljati pojedine razbojnice, nekadašnje zagrijane pokvarene „zaštitnike“, i sa partizankama na glavi šalje ih no u na plja ku, krađu i ubistva. Takvih slu ajeva bilo je nekoliko u zadnje vrijeme.

U Velikogori kom kotaru buknuo je u prili noj mjeri narodni ustanak. Aktivizacijom vojnih bjegunaca na prugama i razoružavanjem raznih domobranskih posada, mnogo su se zaoštrili odnosi izme u ustaških i okupatorskih vlasti i naroda. Zaoštrili su se tako er odnesi izme u naroda i reakcionarnog djela vodstva H.S.S. Neprijatelj je u posljednje vrijeme slao razbojni ke bande po selima, koje su po ele klati, rezati uši, ženske grudi, i tako iznakažene lješine ostavljao na vidnim mjestima, govore i, da su to u inili partizani. Narodu je bilo odmah jasno tko se služi sa takvim razbojstvima, pa je otpo elo masovno bježanje u partizane i pružao se otpor ovim razbojnicima. Iz op ine Orle, kao što je selo Bukevje. gotovo svi liudi otišli su u partizane. Sli an je slu aj i sa op inom Novo Ci e i Dubranec. Pored ovih zvjerstava neprijatelj je prilikom posljednje ofanzive na Vukomeri ke Gorice spalio oko 20 ku a u Dubrancu. Ovo je još više poja alo odlazak ljudi u partizane i nama je tako omogu eno da smo pristupili formiranju Turo-poljsko-pokupskog odreda.

Uzdizanjem na površinu izvjesnih ljudi iz H.S.S-ovakih redova, koji su pristupili Narodno-oslobodila koj borbi, mi smo uspjeli da odvojimo mase od izdajni ke Ma ekove politike. Doduše još se na u pojedinci koji su u vezi sa Fijoli em. Robi em i ustašama, ali oni gube sve više utjecaj na seljaštvo.

Veliki uspjesi Proleterske brigade i Zumbera ko-pokupskog odreda u ovome kotaru, kao i akcije pred samim Zagrebom, ulili su vjeru i pouzdanje naroda u sigurnu pobjedu Narodno-oslobodila kog pokreta i naše vojske. Ova injenica dolazi najviše do izražaja u tome, da se nitko nije odazvao Paveli evoj mobilizaciji. Odgovor naroda na Paveli evu mobilizaciju bio je odlazak u partizane. Isti je slu aj u Jastrebarskom i Samoborskom kotaru.

Potrebno je da vam istaknemo sjajno držanje žena u okolici Vukomeri kih Gorica, a skoro i u itavom Velikogori kom kotaru. Žene toliko su susretljive prema našim partizanima, da za njima nose hranu, veš i ostale životne potrebštine. One pri-re uju itave špalire kad prolazi naša vojska kroz razne puteve i sela. Pjevaju im pjesme i raduju se našoj vojsci.

U kotaru Pisarovini stanje je nešto slabije. Tamo se još uvijek osje a prili an utjecaj reakcionarnih lopova iz djela vodstva H.S.S. No u posljednje vrijeme ipak je i tamo otpo elo političko previranje. Razlika od Velikogori kog kotara jeste u tome, da se ovdje mobilizacija ne provodi tako uspješno kao tamo. Ali pojedina sela potpuno su (osim nekih pojedinaca) opredjeljena za Narodno-oslobodila ku borbu. Narod u raznim oblicima iz pojedinih sela ipak u estvuje u borbi. Sakuplja hranu, sprema žito i ostale predmete za partizane, daje im informacije, vodi e i t.d.

Moslavina.

Aktivizacijom našeg Odreda u Moslavini," koji se je protegnuo u svom djelovanju u pravcu Bjelovara i Zagreba, stanje koje je i onako bilo dosta dobro, još više se je ispoljilo kod naroda velikim simpatijama za Narodno-oslobodila ki pokret. Razbojnik Kempfelja i ostali dio reakcionara iz vodstva H.S.S. u posljednje vrijeme nisu imali nikakvih uspjeha u svom izdajničkom poslu. Izjave Filipa Lakuša, kao i izlaz „Slobodnog doma", mnogo su doprinjeli, da se pojedinci iz op inskih i seoskih rukovodstava H.S.S. pridružuju Narodno-oslobodila kom pokretu, a Ma ekove tvrdnje, da smo mi „premali" i „sitni novac u velikom ra unu" ostale su dosta jalove. Seljaci se ne povode za tim tvrdnjama. Svuda se uju komentari o snazi Narodno-oslobodila kog pokreta i naše vojske, koja e sigurno pobjediti. Dugoselski i Cazmanski kotar su jedni od najboljih, što potvr uje injenica da iz tih kotara svaki dan dolaze grupe omladinaca u partizane. Narodno-oslobodila ki odbori, naro ito

" Odnosi se na Moslava ki NOP odred (vidi tom V. knj. 18. dok. br. 35, 46 i 78).

u Dugoselskom kotaru, postali su pravi politički predstavnici naroda u kojima uzimaju učešće i pristalice H.S.S.

Iz ovih kotara do sada na Pavelićev poziv gotovo nitko se ne odaziva u njegovu vojsku. Mi smo nastojali da se aktivizira vojne bjegunce u Dugoselskom kotaru na njihovom terenu, što nam je u cjelosti i uspjelo, pa smo s time stvorili mogućnost za formiranje partizanske jedinice, koja vrši na tom sektoru prilično uspjele akcije. Na tom terenu formirana je Prigorska četa sa relativno dobrim naoružanjem, koja već sada preraštava u bataljon. Pri tome ipak nismo dirali „Udarne grupe“, koje su još ranije formirane. Na ovo ćemo se osvrnuti posebno u drugom djelu našeg izvještaja.

Veoma je karakteristično radi slikovitosti da vam prikazemo držanje seljaštva prilikom nailaska naših partizana u okolini Božjakovine. U pola noći i prolaze naši partizani pored seljaka koji čuvaju konje, te pristupi našim partizanima i zapita ih: „Je li trebate voditi? Ja vas bum pelat kam god hoćete, samo da što prije uništite fašiste. Vi ste još prošloga leta pripovjedali da buju fašisti izgubili rat, a sad se vidi da je to zbilja istina — Musolini je već propal, a za njim već prešao Hitler. a sa Hitlerom skupa vrag će odnesti i Pavelića. a i Matić neću biti bole prešao“. Takvi komentari danas se čuju na svakom koraku iz ustiju seljaka.

Mobilizacija u Moslavini, t.j. iz kotara Čazme, Garešnice i Kutine, pa i Šiška sjajno napreduje. Po tome se najbolje vidi da i reakcionarno vodstvo H.S.S. gubi na terenu.

Matićarska manjina u Moslavini igra prilično špijunsku ulogu prema Narodno-oslobodilačkom pokretu i našoj vojsci. Zanimljivo je da je predsjednik Matićarske kulturne zajednice iz Dišćinika uputio pismo Štabu Moslavačkog odreda da kaže Matićarima otići i u njemačku vojsku i u tom pismu tražio od partizana da ne smiju poduzimati nikakve represalije prema porodicama onih koji idu u njemačku vojsku. Mi smo izdali naredbu da se doti nog uhapsi i odvede na prisilan rad. Ostalima poručili smo da ne slušaju razbojnika Hitlera i Hortia, nego da se pridruže borbi hrvatskog naroda za slobodu Hrvata. Srba i svih ostalih narodnih manjina u Hrvatskoj. Pored ovih elemenata na čelu se u Moslavini i drugi etnici. Oni doduše nisu aktivni sa oružjem u ruci, ali vrše sabotazu, naročito u pogledu spremanja žita i pšenice i partizanima. Pored ovih na čelu se i po koji špijun, kao što je slučaj u Vrtlinskoj, gdje je 26. ov. mj. vodio jedan obavještajac. Čije ime još nismo saznali, „gestapovce“ iz Čazme do kuća aktivnijih seljaka u Narodno-oslobodilačkoj borbi, koje su kuće i „gestapovci“ zapalili. U ovom selu izgorjelo je oko 10 kuća, a bilo bi toga mnogo više da nije bilo naših partizana, koji su gasili požar.

Na ovom terenu bit će potrebno proistiti petokolonaše i razne izdajice i špijune.

Obzirom da je Odred u Moslavini rastao svakog dana, a raste i dalje,⁷ formirali smo u Moslavini Komandu područja,⁸ tako da se Odred odtereti raznih pozadinskih dužnosti, a da postane više operativna jedinica. Da smo mogli pristupiti k tom poslu, doprinjelo je mnogo tome i to, što je tamo izabran Okružni N.O.O., na kojeg se može i Komanda područja u svom radu osloniti.

Da biste imali što potpuniju sliku o stanju u ovome kraju, potrebno je da vam napomenemo obustavu rada radnika na petrolejskim izvorima na Gojilu. Obustava rada izvedena je prije mjesec i pol dana. Isto iz političkih razloga, radnici su naime istaknuli parolu „da ne e raditi za Njemce“. Obustava rada dođuše nije bila potpuna, već samo djelomična, ali je ona imala veliki odjek na svijet onoga kraja. Nakon toga iz Kutinskog kotara, mada tamo vrši harangu Vojkovi (pristaša Maeka), omladina odaziva se u Moslavački odred, te dnevno dolaze grupe mladića iz Kutine, Garešnice i Pazme pod nacionalnim zastavama i pjesmom u mobilni centar, gdje se javljaju dobrovoljno u redove naše vojske.

Podravina.

Do nedavna srpski živalj iz okolice Bjelovara odazivao se je u „Domorodne radne bojne“, dok se u posljednje vrijeme, nakon uspješnih akcija i prolaza naših jedinica preko tih terena, više ne odaziva Pavelićevoj mobilizaciji. Srbi u okolici Bjelovara sami su tražili mogućnost da se bore u partizanskim redovima, te su odlazili u prilikom broju u Moslavački odred, a istovremeno smo mi, prilikom prelaza preko tih terena za Kalnik, formirali jednu četuju koja danas broji 62 borca, te smo joj dah komandira, političkog komesara i njegovog zamjenika. Ova četina nalazi se oko Ivančica i Dubrave između Pazme i Bjelovara. U tim krajevima imade dođuše i četuju kog elementa, koji za sada nije aktivan, ali bi našom nespretnom politikom s vremenom mogao postati i opasan.

Što se tiče Hrvata Bjelovarskog, Križevačkog, Koprivničkog i Karlovačkog kotara, oni također postepeno prilaze Narodno-oslobodilačkom pokretu, a u mnogim selima i općinama masovno se nalaze na našoj strani. Pristaše reakcionarnog djela vodstva H.S.S. sjedinili su se sa ustašama i etnicima i formiraju zajed-

⁷ Iz izveštaja Štaba 2. operativne zone Hrvatske od 20. avgusta vidi se da je brojno stanje Moslavačkog NOP odreda tada bilo: 1.300 ljudi (vidi tom V. knj. 18. dok. br. 79).

⁹ Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 94.

ni ki razbojni ke bande, koje vrše plja ku i klanja po raznim hrvatskim selima. Ove bande imadu ak i uniforme od štoga bivše Jugoslavenske vojske sa zelenim ovratnicima i patnima na džepovima. Teror u ovom djelu naše Zone od strane „gestapovaca" je strašan. Oni vrše prepade u ku e pojedinih seljaka te ih hapse. tuku. na licu mjesta ubijaju i t.d.

U Križeva kom kotaru naša politika aktivnost veoma je slaba. Ljudi postavljaju pitanje zašto k njima ne dolaze politiki radnici i ne donose im našu štampu. Naix>dnc>-oslobodila ki odbori tu su dosta slabi i neaktivni. Oni se uopšte, ukoliko postoje, ne bave nikakvim drugim poslom nego da budu vođi i partizanima, ako oni slu ajno nai u. Dakle, nisu "uspjeli okupiti oko sebe široke slojeve naroda.

Kalnik.

Naš Kalni ki odred prili no se je u vrstio na djelu Križeva kog, Koprivni kog, Ludbreškog i Varaždinskog kotara. Uglavnom na terenu jugoisto no od pruge Varaždin—Koprivnica i sjeverno od pruge Križevci—Koprivnica. Taj teren proteže se skroz do Kalnika prema Novom Marofu i Varaždinskim Toplicama. To je prili no veliki oslobo eni teritorij, na kojeg neprijatelj nije poduzimao više od mjesec dana nikakvih akcija. Ovaj mir u o ima naroda predstavlja neobi nu našu snagu i po malo vjeruje da neprijatelj ne e više ni do i na ovaj teritorij. Nakon pada Musolinija, uspješne ofanzive Crvene vojske na Istoku, pada Sicilije i ubistva cara Borisa, te veliki uspjesi naše Narodno-oslobodila ke vojske, narod je prožet sa vjerom u sigurnu pobjedu Narodno-oslobodila kog pokreta i naše vojske, što mu je još više poja alo borbenost i još više ga povezalo s našom vojskom. Tu vjeru poja ao je velik prihv novih boraca, koji svakodnevno stižu u Kalni ki odred iz okolice Zagorja, Zagreba i Podravine. I ovdje je Paveli doživio krah sa svojom mobilizacijom. Njegov proglas za mobilizaciju u stvari je ispao tako, da se mnogi vojni obveznici dobrovoljno javljaju u partizane. Jedino u samom Varaždinu i op ini Bartolovec odazivaju se vojni obveznici Paveli-voj mobilizaciji. Djelomi no odazivaju se i iz op ine Biškupeć.

Za razliku od ranije, politiki se prilike mnogo popravljaju u kotaru Novi Marof. Ovaj dio ovoga kotara, koji gravitira prema Kalniku, nije dao do sada niti jednog vojnika na posljednji Paveli ev proglas. Nekoliko mladi a javilo se je ak i iz ovog kotara u redove naših partizana. U ovome kotaru još uvijek se osje a jak utjecaj reakcionarnog djela vodstva H.S.S.. koje poru uje narodu da sluša „svoje mudro vodstvo", koje „mudro vođi narod k tome da sitni novac u velikom ra unu bude zabilježen i zapažen, a da se ne izgubi u tom vehkom ra unu". Jan ikovi

piše razna pisma pojedinim ljudima koji su bili u raznim rukovodstvima bivše H.S.S. te im poru uje da budu „pametni“. Oni su me utim doživili prili ni udarac sa javnom izjavom Slavka Pokosa, bivšeg predsjednika op inske organizacije H.S.S. u Novomarafskom kotaru. On je u svojoj izjavi javno pozvao hrvatski narod da ne sluša Paveli a i da se ne odaziva njegovoj mobilizaciji, nego da se okupi sav oko našeg ZAVNOH-a, i prelazi u Narodno-oslobodila ku vojsku i partizane, jer se samo oni istinski bore za oslobo enje hrvatskog naroda. Nadalje je pozvao narod da ne sluša izdajni ke rije i reakcionarnog djela vodstva H.S.S., nego da sluša glas Filipa Lakuša i ostalih iskrenih rodoljuba iz bivše H.S.S. koji se nalaze u Narodno-oslobodila kom pokretu (ZAVNOH-u).

Nakon ove izjave nastalo je veliko previranje me u H.S.S.-ovcima, koji se postepeno opredjeljuju za Narodno-oslobodila ku borbu. Ovo je mnogo doprinjelo k tome. što se ne odazivaju vojni obveznici Paveli evoj mobilizaciji. Mnogo je tome doprinjeo „Slobodni dom“, koji raskrinkava Kemfelju i druge glavešine iz reakcionarnog djela vodstva bivšeg H.S.S. Sa velikom pažnjom seljaci itaju „Vjesnik“ i povoljno komentiraju sve njegove lanke. Isti je slu aj sa Ivane kim i Ludbreškim kotarom. Iz ovih kotara tako er se ne odazivaju ljudi u Paveli evu vojsku.

Na oslobo enom teritoriju Kalnika održano je u posljednje vrijeme nekoliko veoma uspjelih zborova. Na tim zborovima govorili su predstavnici O.K. Partije, Vojske, N.O.O-a i vje niki ZAVNOH-a. Jedan od veoma uspjelih zborova bio je u Pogancu, gdje je bilo prisutno oko 600 ljudi, a drugi taiko er u Ribnjaku. Na ove zborove došh su neki seljaci iz Koprivni kog kotara, Ludbreškog i 30 radnika iz Varaždina. Tako je slobodni teritorij Kalnika postao centar i za ona sela, koja su do sada bila pod vrlo slabim utjecajem Narodno-oslobodila kog pokreta. Narod je po eo sam osnivati N.O.O., kao što je slu aj selo Novi Bošnjani, Sesvete, Velika Branjska i Male Sesvete.

Važno je spomenuti, da se na terenu ovog slobodnog teritorija nalazi prili an broj kolonista koje je Paveh naselio na gospodarstva progonjenih Srba, koji su u posljednje vrijeme po eli aktivno u estvovati u politi koj borbi protiv okupatora i ustaških zlotvora. Njih je Paveli gadno prevario, jer su morah davati, dok nije bilo naših partizana, tre inu prihoda iz tih gospodarstava . . . Još ranije mnogi kolonisti su napustili gospodarstva na koja ih je naselila ustaška vlast, a bila su zasijana polja, pa smo usljed toga da žito ne propadne, pošto se doti na lica ne vra aju ovamo, dali požeti za našu vojsku i spremiti u vojne magazine. Žetva doduše je dovršena, ali žito još nije u cjelosti izvršeno, ali se radi na tome da se požuri vršidba i žito

spremi na sigurno mjesto. U tom nastojanju dobili smo veoma slabu pomoć od strane nekih narodno-oslobodilačkih odbora, kao što je slučaj sa Pogancem, gdje imade petokolonaških elemenata u samim odborima, koji na vješt način vrše sabotazu prema Narodno-oslobodilačkom pokretu. Do nedavna ovi su odbori bili gromovnici i slovali kao najbolji, a u stvari su se samo na jeziku takvim pravili, dok su djelom dokazali neprijateljsko raspoloženje prema našim partizanima. Ovakvih slučajeva imade dosta na ovome terenu i bit će potrebno što prije provesti izbore, te izbaciti iz odbora razne sabotere i petokolonaše. Među njima nađe se i po kojim etničkim tipovima, koji doduše nisu aktivni, ali je svakako njihovo djelo sabotaza koja se vrši prema Narodno-oslobodilačkom pokretu i partizanima.

Zagorje.

Razvitak političkih događaja u našoj zemlji nužno nam je nametnuo da u Zagorje pošaljemo jednu jedinicu, a zato smo konačno dobili i direktive od vas. prema kojima smo u cjelosti postupili i poslali „udarni bataljon“, koji je formiran na Kalniku. da izvrši nekoliko akcija u Zagorju i da se tamo zadrži 15 do 20 dana, što mu je u cjelosti i uspjelo.⁹ Pojava ovog bataljona u Klanjcu, zagorskim selima. Desini u. Pregradi, u okolici Krapine. Zaboka i Velikog Trgovišta silno je djelovala na tamošnji svijet. Naši su partizani nailazili u ovome djelu na veoma topli prijem od strane seljaka. Žene su nosile korpu sa hranom, rakiju i druge stvari potrebne našim borcima. Za razliku od ranije narod nije bježao pred partizanima, već naprotiv sve je to tražilo do partizana da ih vidi. Naši borci zadržavali su se u selima, gdje su ih seljaci obavještavali o eventualnom kretanju neprijatelja.

Naše borce mnogo je zaudilo što po mnogim sevim postoje narodno-oslobodilački odbori, koji su im u svemu izlazili u susret. Naravno to je dobro stanje u Klanjcu kotaru. Iz ovog kotara do sada gotovo se nije nitko odazvao na poziv Pavlića. t.j. njegov posljednji proglas za mobilizaciju. Isti je slučaj u okolici Krapine i Desinića. Iz ovih krajeva imade prilika broj partizana u Kalničkom odredu, od kojih se može formirati manji bataljon. Naš bataljon, za vrijeme svog boravka u Zagorju. otpustio je jedan dio oružja za terensku upotrebu. koja broji oko 40 ljudi u okolici Klanjca. Toj jedinici dali smo jednog iskusnog partizana, inače ranijeg komesara bataljona, da njome privremeno rukovodi dok ne formiramo tamo Zagorski odred.¹⁰

⁹ Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 3.

¹⁰ Odred je formiran oktobra 1943 (vidi tom V, knj. 20. dok. br. 109).

Reakcionarni dio vodstva H.S.S. pored svih nastojanja Pernara,¹¹ nije uspio da omrazi u o ima naroda naš Narodno-oslobodilački pokret, već naprotiv seljaštvo uzima sve više u eš a u politici koja borbi protiv okupatora, ustaških zlotvora, a i samog reakcionarnog djela vodstva H.S.S. Zanimljivo je da seljaci u Zagorju priznaju pravo politici koja rukovodioca samo Komunisti koja partiji, mada se oni ne osjećaju komunistima. U razgovoru sa našim partizanima, mnogi su postavili pitanje kada će jedanput grofovska zemlja biti njima podjeljena. I u Zagorju uinio je „Slobodni dom“ prekretnicu u politici koja životu bivših članova i pristasa bivše H.S.S. „Vjesnik“ također sjajno djeluje sa svojim lancima na narod, koji ga toplo prima i dobro komentira njegove članke. To se je vidjelo u razgovoru naroda sa našim partizanima.

U Sv. Ivan Zelinskom kotaru stanje je također u posljednje vrijeme mnogo bolje. Omladina ne odaziva se Paveli evim pozivima. nego ostaje kod kuće, a jedan dio od njih formirao je partizansku četuju. kuda smo mi uputili jednog drugoga, da joj pomogne kod njezinog u vršenje i vanjske i vojne izobrazbe. Po ovome kotaru doduše mnogo šuraju Papa i Paviši , koji su ranije uspjeli da sa svojom harangom pasiviziraju narod, a djelomično da ga nabruse protiv našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta i partizana, ali u zadnje vrijeme oni gube utjecaj na tamošnji svijet. Ma ek nije više „alfa i omega“ za tamošnje ljude, koji su nekada bili listom na njegovoj strani.

Još je najslabije stanje u jednom djelu Stubi koja i Zlatarskog kotara. Naročito je loše stanje oko Donje Stubice i Oroslavja, dok je opet ina Bistra prilično dobra. Ljudi se i ovdje ne odazivaju na Paveli ev proglas u njegovu vojsku.

Me imurje.

Do sada mi smo pokušali prebaciti jednu desetinu partizana preko Drave, koja se je morala vratiti natrag. Stanje u Me imurju dosta je loše. Ma ari vode naročitu politiku prema seljacima. kojima dozvoljavaju da melju žito. onoliko koliko ga imaju. No istovremeno oduzimaju šume onim seljacima koji su nekada dobili po agrarnoj reformi. Narod je doduše prilično s time nezadovoljan, ali ne daje nikakvog otpora okupatoru. Me imurci govore „samo nek nam je mir“ i „nek nam daju kruha i mi smo zadovoljni“.

Radnici po fabrikama proživljavaju crne dane. U tvornici Graner razni poslovi e tuku radnice, globe ih i šikaniraju na razne načine. Prijete im streljanjima, logorom i t.d. U jednom odjeljenju došlo je do obustave rada pobunjenih radnica zbog

¹¹ Ivan Pernar

toga što su bile globljene, jer nisu išle na vrijeme u sklonište, kad je bila data uzbuna za opasnost iz zraka. Kada su se vratile ponovno na posao, t.j. nakon 24 sata štrajka, ponovno im je izre ena kazna od 10 penga. zbog toga što su obustavile posao i besplatno moraju da nadoknade izostale satove, jer e u protivnom slu aju biti otpremljene u koncentracioni logor. Za sada uslovi za partizanski pokret u Me imurju veoma su teški, jer su ljudi toliko zastrašeni, da se ne usude ni razgovarati sa partizanima.

II

ZIVOT I BORBE NAŠIH JEDINICA

XIII Proleterska brigada.

Neprekidne borbe u inile su ovu jedinicu sposobnom da se tu e sa neprijateljem bilo u frontalnom, ili utvr enom položaju. Gubici komandnog kadra što je pretrpila ova Brigada nisu imali kobnih posljedica za njezinu akcionu sposobnost. Uva anjem kurseva i formiranjem raznih aktiva u kojima su uzeli u eš a svi borci za izgradnju i u vrš enje svoje Brigade, ti udarci su nadomješteni.

Na borce ove Brigade mnogo je pozitivno djelovalo stalno krstarenje po Pokuplju i Posavini, gdje su imali vanredno lije-pih rezultata. Gotovo ni jedan borac ne može si zamisliti, da njegova jedinica bude stalno na mjestu, ve svaki teži k novim borbama, koje joj donose nove uspjehe — nove pobjede u borbi protiv okupatora i njegovih slugu, na vratima Zagreba.

Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi u zadnje vrijeme je na prili noj visini. Pišu se „Zidne novine“, izdaje se Brigadni list, a formirana je i gluma ka grupa, koja vrlo pozitivno djeluje na borce, kao i na narod u krajevima kud se Brigada kre e. Ona je postala u Hrvatskoj danas toliko popularna, da se o njoj govori svuda gdje god smo mi prolazili. Njezini uspjesi poznati su. ne samo našim borcima, nego su poznati i narodu. Borci naših partizanskih odreda ponosni su na ovu Brigadu, koja nosi ime „Rade Kon ar“, što tako smjelo tu e neprijatelja.

Nakon povratka Brigade iz Slovenije I i III Bataljon krenuh su na izvršenje novih zadataka u Pokuplje i Posavinu. Na ovome putu još uvijek se spominju sjajne akcije u Lekeniku i Gredi,¹² te juna ka borba II Bataljona kod Dubranca i Vukomeri a, gdje je pošteno izmlatio ustaše i Njemce.¹³

¹² O razoružanju neprijateljskih posada u tim mjestima vidi tom V. knj. 18, dok. br. 8. 33 i 152.

¹³ Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 33.

Borci I Bataljona izme u 18. i 19. kolovoza pošli su pravo do Zagreba. U Remetincu u gostioni „Gospodaric“ likvidirali su vojni magazin, što ete uostalom vidjeti iz našeg operativnog izvještaja.¹⁴ Njemci koji su krenuli preko Savskog mosta u potjeru za našim borcima naišli su na minu i odletjeli u zrak. a ostali koji su kretali za njima bježali su preko mosta u Zagreb. Borci ovog Bataljona oduševljeni što se nalaze na Savskom mostu otvorili su na njih vatru s one strane savske obale prema gradskom kupalištu, odakle su Njemci odgovorih vatrom iz Zagreba. Ovo je svakako sjajan podvig naših boraca, koji zasluđu svaku pohvalu i priznanje.

Brigada je od našeg zadnjeg izvještaja zaplijenila 454 puške, 111.000 metaka. 12 puškomitraljeza. 1 teški mitraljez. 6 šmajsera. 4 pištolja. 300 uniformi i druge razne spreme. Neprijatelj je kroz to vrijeme imao 237 mrtvih i ranjenih vojnika, a 195 ih je zarobljeno. Na našoj strani 12 mrtvih i 22 ranjena druga.

Brigada se kona no oporavlja i polako se penje prema cifri 1000 boraca. Danas ona broji na hcu 850 ljudi.

Odje a i obu a u posljednje vrijeme prili no zadovoljava, tako da u Brigadi nema više od 20 bosih boraca. Prehrana također nije loša. pogotovo od onda od kada vrši akcije u Pokuplju i Posavini. Zdravstveno stanje boraca tako er je dobro. Nema nikakvih zaraznih bolesti koje bi mogle poremetiti snagu ove jedinice.

Nakon pada Musohnija. kod nekih boraca, a naro ito Banovaca¹⁵ pojavila se težnja za dopustom. Oni su svoje zahtjeve opravdavali time. da sada ne e biti tako stalnih i oštrih borbi, kao što je bilo do sada i da bi im se moglo dati dopust. Stab Brigade nije udovoljio njihovim Zahtjevima, tuma e i to tako. da je Musolini otišao, ali je rat ostao. No nekolicina njih iskoristila je priliku dok se je II Bataljon nalazio u Pokuplju i prebjegla je preko Kupe u Sjeni ak i Ostrožin. Naša patrola, koja se je uputila da ih dovede natrag u sastav njihovih jedinica, bila je napadnuta od Ivkovi Pere iz Sjeni aka, koji navodno odlazi zajedno sa nekim Bastajem u „Zeleni kadar“. Ovo je veoma interesantna pojava na Baniji, pa bi bilo dobro da vi te stvari dadete ispitati.

Politi ki rad u Brigadi razvija se u posljednje vrijeme u pravcu pisma koje smo primili od vas. Pored politiki komesara. njihovih zamjenika i vodnih delegata, formirani su od drugova koji imadu smisla za ovaj rad politiki aktivni, koji ujedno pomažu politiki komesarima, a i sami se na taj na in izgrauju i pripremaju za nove dužnosti u vojno-politi kom pogledu.

¹⁴ Vidi tom V, knj. 19. dok. br. 3.

¹⁵ Re je o borcima iz Banije.

Drugovi su u Brigadi u inili jednu grešku, a to je da su formirali neke prosvjetne odbore, koji se vjerovatno nigdje ne praktikuju, jer nama do sada to nije poznato. Mi smo im skrenuli pažnju da u Brigadi ne može biti nikakvih odbora, ve samo aktivni u kojima se borci izgra uju u raznim pravcima, potrebnim vojsci, a ne da se stvaraju bilo kakvi odbori, koji paralelno postoje sa štabovima i ostalim ustanovama i organizacijom u našoj vojsci.

Sanitet, obavještajna i informativna služba u Brigadi su organizirani. a sama organizacija i dalje se usavršava. Veza je tako er na prili noj visini. Stab Brigade sa svim bataljonima povezan je preko telefona.

Zumbera ki odred.

Posle našeg odlaska iz Zumberka Odred se je slabo razvijao. osim II Bataljona, koji se nalazi u Kljuki. . .

II Bataljon ovog Odreda uglavnom se zadržava u Zumberku, daje razne patrole i pratnje, a u akcijama gotovo i ne u estvuje. Zbog takvih zadataka, koje imade ovaj bataljon, njegova borbeno sposobnost je slaba, a i život u Bataljonu uslijed toga je mlitav i slab. . .

II Bataljon se je prili no razvio i imao je nekoliko veoma uspjelih i zna ajnih akcija. On je od našeg zadnjeg izvještaja zaplijenio 137 pušaka, 4 puškomitraljeza. 40.000 metaka, a zarobio je 190 neprijateljskih vojnika, dok je sam imao jednog mrtvog i pet ranjenih. Zadaci koji su postavljeni pred ovaj Bataljon u Pokuplju u cjelosti su izvršeni, jedino imade jednu manu. a to je. im neprijatelj iza e iz Pisarovine, on odmah pobjegne preko Kupe.

Uz Odred formirane su radionice, koje u posljednje vrijeme prili no dobro rade. Za sada zadovoljavaju potrebe Odreda i Brigade. Pored toga formiran je sudski odsjek pri Štabu Odreda. jer se je zato ukazala potreba, zbog nepostojanja komande podru ja.

Politi ki i kulturno-prosvjetni rad u Odredu dosta je slab. ali se drug Dijanovi ¹⁶ u posljednje vrijeme mnogo trudi da ga organizira i podigne na viši stepen. Zamjenik politi kog komesara drug Marijan Badel¹⁷ otišao je za Vukomeri ke Gorice, da bude tamo politi ki komesar Odreda. On je svakako bio poli-

¹⁶ Tomo

¹⁷ Narodni heroj. Poginuo na Zumberku 1944. kao politi ki komesar Turopoljsko-posavskog NOP odreda.

ti ki najsposobniji u Štabu Zumbera kog odreda, pa smo ga radi toga i dali da bude komesar novoformiranog Odreda kojem je i te kako potrebno vojno-politi ko sposobno lice.

Turopoljsko-pokupski odred.

Ovaj Odred sada je u formiranju¹⁸ i po eo je ve sa djelovanjem, ali od njega još nemamo konkretnih izvještaja, pa vam mnogo o njemu ne možemo re i. Komandni kadar za ovaj odred dali smo uglavnom iz Brigade i to doma e ljude, starije i iskusnije partizane. U sastav ovog Odreda ušao je i II Bataljon (Ključka) Zumberaekog odreda, a Zumbera kom odredu stavili smo u zadatak da formira novi bataljon. Dok se drug Mladen nalazi na Brigadnom kursu, dotle e vršiti dužnost komandanta Odreda komandant II Bataljona Zumbera kog odreda, drug Cokara.¹⁹ a drug Marijan Badel bit e komesar.

Moslava ki odred.

Posije smjenjivanja Štaba Odreda, prilike su se u ovom Odredu mnogo izmjenile. Odred je postao aktivniji, pa je u posljednje vrijeme izveo nekoliko uspješnih akcija. Jedna od najuspjelijih bila je na Popova u, gdje' su zaplijenili preko 180 pušaka, jedan laki i 2 puškomitraljeza. municije i ostale ratne spreme.²⁰ Valja spomenuti akciju ovog Odreda na Dubravu kod azme, gdje se nalazilo preko 200 ustaša.²¹ Akcija dod'ise nije uspjela, ali je neprijatelj bio najuren iz ovoga mjesta, koje je još danas slobodno. U ovoj akciji naro ito se istaknuo drug Milobar Grga, koji nije imao puške, nego je goloruk jurišao na ustaše u roveve, uhvativši jednoga za kosu i oteo mu puškomitraljez. Ovaj dnag zaslužuje svaku pohvalu i priznanje za juna ko držanje u borbi. Mi smo ga sa svojom naredbom pohvalili.

II Bataljon ovog Odreda izvršio je 24. kolovoza poslije podne u 3 sata akciju, ponovno na Popova u.²² Komandant Bataljona sa još dva druga jurnuo je u zgradu i otpo eo na hodniku borbu sa domobranskom posadom, koja je pružala otpor i uspjeli su da ih razoružaju i zarobe. U toj akciji zaplijenjena su dva puškomitraljeza i 14 pušaka, a detalje o tome vidjet ete iz našeg operativnog izvještaja. Predlažemo da se pohvali komandanta ovog Bataljona druga Vjekoslava Kova i a. Ovaj Bataljon je jedan od najsre enijih u Moslava kom odredu.

¹⁸ Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 78. 79 i 116.

¹⁹ Milan Radovi Cokara. Poginuo u selu Re ici 1944.

²⁰ i " Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 35.

²¹ i » Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 3.

II Bataljon ovog odreda tako er je izveo nekoliko akcija na pruzi i na manje domobranske posade. To ete uostalom vidjeti iz operativnog izvještaja.

Odred se je u posljednje vrijeme toliko razvio, da smo mogli formirati „Udami bataljon“ od preko 200 boraca, koji je od svog osnutka tako er imao nekoliko uspjenih akcija. On je vodio borbu sa Njemcima izmed i Vrbovca i Grada a, kojom su prilikom Njemci (mada su imali 4 tenka i 32 kamiona) imali 34 mrtva i 60 ranjenih fašista.²³ Nadalje je razorušao posadu na željezni koj stanici Sv. Ivan Žabno i Poljana. U tim akcijama zaplijenio je nešto oružja i municije i zarobio nekoliko domobrana. Ovaj Bataljon smo kompletan uzeli za novoformiranu Brigadu . . .

Moslava ki odred ostao je i dalje sa dva dosta jaka bataljona. naoružan sa 12 puškomitraljeza, jednim lakim i jednim teškim mitraljezom. U ovom Odredu ostavili smo ovo naoružanje zbog toga da bi on bio što sposobniji za samostalno djelovanje i dalji razvitak. Pored toga imade u Odredu veliki broj nenaoružanog ljudstva, a i nadalje pristižu novi borci, za koje e biti potrebno nabaviti oružje. Mi smo uzeli iz Odreda i 100 nenaoružanih za Brigadu.²⁴

Stab Odreda za sada odgovara svojim zadacima . . .

Moslava ki odred imade sjajnu perspektivu za razvitak. U najskorije vrijeme pristupit e formiranju III Bataljona. Za njega uop e se ne postavlja problem ljudstva, nego oružja. im prikupimo nešto oružja, ve sada, a onda pogotovo mo i e se pristupiti formiranju i IV Bataljona. Politi ki rad još je na dosta niskom stupnju, ali se on ipak razvija i provodi se u smislu vašeg pisma.

Komanda podru ja Moslavine.

Da bi Odred bio što elasti niji u akcijama formirali smo Komandu podru ja za Moslavinu. Njoj smo dodjelili 65 naoružanih ljudi, od kojih e se formirati dvije partizanske straže, a 30 ljudi bit e pri Komandi podru ja za razne dužnosti. Kod Komande podru ja organiziran je ekonomski, sudski, zdravstveni i obavještajni odsjek, zatim odsjek za iš enje pete kolone. Komanda podru ja preuzela je sve magazine i sada tek radi na organiziranju radionica.

Ona se sad brine da se žito na vrijeme izvrši i pospremi. O njezinom radu mnogo vam ne možemo re i, jer je tek sada formirana i nemamo do sada od nje konkretnih izvještaja.

²⁴ Re je b Brigadi „Bra e Radi a“, koja je formirana 4. septembra 1943 (vidi tom V. knj. 19. dok. br. 11).

Kalni ki odred.

Ovaj Odred tako er se vrlo lijepo razvio u posljednje vrijeme i imao je nekoliko dobrih akcija. Jedna od takvih je akcija na Sokolovac. gdje su naši borci razoružah žandarmerijsku postaju. Ovdje su mineri, koji su pravi majstori svoga posla, odigrali jednu od glavnih uloga, miniraju i zgradu u kojoj je neprijatelj bio utvr en. Naši borci su ubrzo prisilili neprijatelja na predaju. Vojni ki uspjeh ove akcije vidjet ete iz našeg operativnog izvještaja.¹⁵

Pored gore navedenog, izvedeno je više akcija na pruzi Varaždin—Križevci i srušeno je nekoliko vlakova i izvršene su razne akcije na manje domobranske posade.

Ove no i izvršen je napad na padobransku školu u Dmju, koji nije uspio. Neprijatelj se je doduše oštro branio, ali i pored toga u inio je komandant Odreda drug Štrok²⁶ jedan propust, što se nije pobrinuo za sastanak sa pravim vodi em, koji je trebao voditi kolonu kroz ono mjesto gdje bi se najlakše prodrlo u objekte. Štabovi bataljona i borci bih su oduševljeni, kada se polazilo na ovu akciju. Svi su se radovali oružju koje e zaplijeniti, ali eto akcija nije uspjela. Drugovi su iz Štaba Odreda suviše olahkotno shvatih i kretali su se u akciju kao da idu na svatove, to je i bio razlog neuspjeha. U toj akciji zaplijenjen je jedan puškomitraljez. 6 puška. 3000 metaka, a zarobljeno 6 padobranaca. Mi smo imali jednog mrtvog i 4 ranjena druga.

Stalnim prihvom novih boraca za Kalni ki odred uspjeh smo formirati „Udarni bataljon“, koji je dobio prvi zadatak da krene u Zagorje. Ovaj Bataljon je u cjelosti svoj zadatak izvršio, time što se je zadržao u Zagorju 15 dana i razoružao žandarmerijsku posadu u Klanjcu. Desini u. radnu bojnu u urmancu. odnosno Lupinjaku. i neke druge manje posade po pruzi.

Naši borci oduševljeni su sa boravkom u Zagorju, gdje ih je narod oduševljeno primao. Svi imadu želju da se natrag vrate u Zagorje, tim više što je ve ina boraca u tome Bataljonu rodnom iz Zagorja. Na svom putu oni su se pravilno odnosili prema pu anstvu i nije bilo nigdje nikakvih ekscesa. Njihov politiki postupak bio je potpuno pravilan, razgovaralo se je sve u duhu rezolucija ZAVNOH-a i linije Narodno-oslobodila ke borbe.

Štabovi bataljona za sada u cjelosti zadovoljavaju . . .

Politi ki rad u Kalni kom odredu prili no se sre uje i postepeno se ispravlja greške koje su injene ranije.

Kalni ki odred tako er imade vrlo dobru perspektivu za razvitak, jer mu stalno dolaze novi borci, nešto iz Zagreba. Va-

« Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 3.

^M Izidor

raždina i Zagorja. Ovdje bi se tako er moglo pristupiti odmah formiranju još jednog velikog bataljona, kad bismo imali oružja. Boraca imade dovoljno.

Udarni bataljon ovog odreda ulazi kompletan u sastav nove Brigade sa 4 teška mitraljeza, jednim teškim i 2 laka baca a. Osim toga u i e u sastav Brigade i I Bataljon, a na njegovo mjesto odmah e se formirati novi bataljon, tako da odred ostane i dalje sa dva bataljona. Odredu e se ostaviti tako er 7 puškomitraljeza, tako da bude sposoban za akcije. Komandni kadar za Stab Odreda tako er e biti dobar.

Pošto ovdje nema Komande podru ja, formiran je pri Štabu odreda sudski i ekonomski odsjek, jer se za to pokazala potreba. Tako er su formirane i radionice, koje su ve otpo ele sa radom.

Terenske eta.

U okohci Dugog Sela i Sv. Ivan Zeline formirana je Prigorska terenska eta, koja vrši akcije sve do Zagreba. Ona postavlja zasjede na glavnoj cesti Zagreb—Dugo Selo i Sv. Ivan Zelina. Do sada imala je nekoliko veoma uspjelih podviga, kao na pr. uništenje reflektora u Granešini, zarobljavanje domobrana na cestama, plijeni oražje i t.d. Ova eta broji 80 ljudi, a naoružana je puškama, nekoliko šmajsera i tri puškomitraljeza.

U Bjelovarskom kotaru kod Ivan ana tako er postoji terenska eta, koja vrši akcije na cesti Bjelovar— azma. Sv. Ivan Zabno—Dubrava i na pruzi Zagreb—Križevci. Me u ostalim ona je do sada spalila jedan teretni voz sijena, potukla nešto ustaša i Njemaca i sama se naoružala. Ona broji 60 ljudi naoružanih puškama, jednim puškomitraljezom i 2 šmajsera. U tim etama postavili smo rukovodstvo, koje s njima, pored vojni kog rada, radi i politi ki. Svaka eta ima komandira i komesara, te zamjenike komesara, pa je na taj na in rukovodstvo obezbje eno.

Nova brigada.

Brigada imat e 3 pješa ka bataljona po 200 ljudi naoružanih sa 24 puškomitraljeza, puškama i teškim mitraljezima, kao što smo vam to ve naprijed spomen-uh. Brigada e brojiti nešto preko 750 ljudi, koji su mahom dobri borci.

Stab Brigade ve smo vam predložili. Drug Strok bit e komandant, a politi ki komesar drug Robi ,²⁷ koji je bio do sada komesar bataljona u Kalni kom odredu. Drug Robi dobar je, savjestan i sposoban drug. uz njega e Strok više dati nego uz

¹⁷ Ivan

Horvata. On je tako er i vojni ki sposoban, a partizan je od prvih dana. Zamjenik komandanta bit e drug Manojlovi Miloš bivši narednik, partizan od prvih dana, savjestan, sposoban i dobar vojni, a pored toga i dobar drug. Zamjenik politi kog komesara bit e drug Vladeši Nikola, po zanimanju šuster, Hrvat, partizan od prvih dana, ina e savjestan i sposoban, te odan našem pokretu.

Da Brigada bude što potpunija formirat emo odmah i polit, odjel u kojeg predlažemo za rukovodioca druga Horvata Josipa, dosadašnjeg komesara Kalni kog odreda, a za ostale lanove Turkovi Lacka, dosadašnjeg zamjenika politkomesara I Bataljona Moslava kog odreda, i Jurekovi Stjepana, koji je bio u Lepoglavi, a oslobo en po našim jedinicama. Jurekovi pokazao se je u Udarnom bataljonu vrlo dobar, a koliko je nama poznato tako er se je dobro držao na policiji, sudu i u Lepoglavi. Upravo danas formiramo Brigadu.

Bolnice.

U Zumberku bolnica se je staložila i dobro radi. Ona raspoláže sa dovoljnim brojem stru nog osoblja, dovoljnom koli inom lijekova i ostalog sanitetskog materijala, a i prehrana u posljednje vrijeme zadovoljava.

U Moslavini tako er smo izgradili manju bolnicu, koja do sada zadovoljava potrebama, ali u skoro vrijeme morat emo je proširiti obzirom na ja e borbe, koje e se voditi na ovom terenu. Proširenje bolnice ve je u toku, a ljudstva imademo dovoljno.

Na Kalniku nije bila bolnica izgra ena, pa su i ovdje radovi u toku za izgradnju bolnice, koja e biti naskoro dovršena. Ovdje imademo tako er dovoljni broj stru nog osoblja, a ne osje a se ni oskudica za potrebnim materijalom.

Rad našeg Štaba.

Odnosi u našem Štabu posvema su normalni. Ne osje a se nekih trzavica i nerazumjevanja, ve se po svim pitanjima donekle na vrijeme sporazumjevamo ...

Obzirom na razvitak prilika u našoj Zoni, pred nas se postavlja pitanje proširenja našeg Štaba. Formiranjem Komande podru ja u Moslavini, a naskoro emo formirati i Komandu podru ja u Zumberku²⁸ i na Kalniku, morat emo organizirati pozadinski odsjek u našem Štabu, ili pak da komande podru ja predamo vašem pozadinskom odsjeku.

²⁸ Vidi tom V, knj. 20, dok. br. 109.

Informativna služba nije nam baš osobita, jer nemamo informativca, nego je na elnik našeg Štaba²⁹ preuzeo na sebe organizaciju informativne službe, koja je po našim jedinicama prili no sre ena.

Naša perspektiva.

Za najkra e vrijeme formirat emo Bjelovarski odred i jedan odred oko Ivanš ice—Krapinski odred, jedan bataljon oko Sv. Ivan Zeline i osloboditi teritorij oko Klanjca, Pregrade i Krapine.

Napomena.

Sve u svemu situacija u našoj Zoni je slijede a: Simpatije naroda na strani naše vojske su velike. Kretanje naših jedinica mogu e je svuda. Mobilizacija vrlo dobro napreduje, ona e se prema svim znacima još više proširiti. Reakcionarni dio vodstva H.S.S., etnici i neki razbojnici iz Zaštite gube tlo pod nogama. Prave smetnje, ali utjecaja na narod imaju malo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar

²⁹ Rade Bulal

BR. 44

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 18. NO
BRIGADE OD 3. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMI-
TETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹**

**SEKRETAR K.P.
XVIII BRIGADE II KORPUSA
N.O.V.H.**

Dne 3.IX 1943. godine

Podnosi redoviti izvještaj
o stanju i radu partijske
organizacije —

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

I.

Ve ina partijskih jedinica u brigadi — oko 3/4 — u posljednje vrijeme znatno se je popravila kao i osposobila za rukovo enje radom u jedinicama. Tako je dosadašnji rad, koji je isklju ivo ležao na vojno-politi kim rukovodiocima, zamijenjen planskim radom odozdo, t.j. preko partijske organizacije. Prili no se je uspjelo aktivizirati ve i dio partijaca za prenošenje lakših politiki direktiva kao i direktiva prakti nog karaktera na drugove borce, dok još ni do sada niže partijske jedinice nisu u stanju same uo iti i pravovremeno reagirati na izvjesne doga aje, koji su za njih manje ili više komplicirani. Na primjer ve ina partijskih elija nije pravovremeno uo ila sektaški stav prema hrvatskim masama, to jest nepravilno se objašnjavalo nedovoljno u estvovanje hrvatskog naroda u oslobodila koj borbi. Niti se je uvidjelo u emu se to sektašenje odražuje, te prema tome nije se ozbiljno ni postavljalo kako l na koji na in bi se prebrodilo. Nastojalo se je raskrinkati reakcionarno vodstvo HSS-a na elu sa Ma ekom. u emu se je uglavnom uspjelo, dok su se izgubih iz vida ostali uslovi zbog kojih je hrvatski narod u ovim krajevima još i do danas ostao u vehkoj mjeri nezainteresovan za narodno-oslobodila ku borbu. Zatim mnogi partijci a i partijski rukovodioci precjenjivali su dosadašnju pomo , odnosno akcije saveznika u Sredozemnom bazenu gube i iz vida da je ta aktivnost dosta mala u srazmjeri veli ine borbe i tereta koga podnosi Sovjetski Savez. Tako su se drugovi borci i previše oduševljavah uspjesima sa-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. H-5,'147—149.

veznika na Siciliji, dok su s velikim pobjedama Crvene armije na Istoku bili manje poznati. Tako e se je olako shvatila pojava etnika na našem osloboenom teritoriju, kao i njihov izdajni ki rad uopšte i smatralo se je nepotrebnim pove ati budnost i rad u tome pravcu, jer kako mnogi kažu: etnici su likvidirani te da su nemo ni za daljnje svoje politike i vojne akcije.

Sa borcima se je najviše radilo na populariziranju ZAVNOH-a, pa bi se moglo re i da su pretežno svi borci poznati u najgrubljim crtama sa politikom situacijom, no ipak mnogi nisu u stanju to prenijeti na druge. Direktive koje je izdao Divizijski komitet u vezi sa prijašnjim nedostacima i propustima, pažljivo su prou ene i vidno se osje a da su imale pozitivnoga odjeka a naro ito u koliko se je to odnosilo na pojave birokracije ili nedovoljnog rada.

II. ORGANIZACIONO PITANJE PARTIJE

Brojno stanje lanova partije po bataljonima jeste slijede e:

I bat.	50	Srba	42	Hrvata	8	radnika	11	selj.	37	int	2	si. ZV.	—
II bat.	45	"	36		9		11	"	34	"	—	"	—
III bat.	50		37		13		8	"	36		4		
St. brig.	8	//	5		3		—		2		4		2
„ straža	4	"	4	"		>			4	"		"	—
Bol. eta	9	"	6		3		3		6			"	
Ceta za v.	7	"	6		1		2		4		1	"	
Pionir, .	4	"	3		1		1		3	"			
Agitpr.	6	"	5		1		2		1	"	3		
Reg. eta	3	"	2		1	"	—	"	1		1		1
Ukupno	186	"	146	"	40		38	"	128	"	15		

Od prošlog izvještaja do danas likvidirane su sve kandidatske jedinice tako da je u partiju primljeno 38 novih lanova. U rashodu se nalazi 26 partijaca i to ve inom na bolovanju.

Partijske jedinice osamostalile su se u radu i to u I i II bataljonu, dok je rad partijskih elija u III bataljonu nešto zaostao i to zbog sekretara bataljona, koji je prije kratkog vremena primio dužnost pa se na istoj nije još dovoljno snašao. Partijske elije održavaju redovito sastanke po raznim konkretnim pitanjima svojih jedinica, a tako e su podijeljeni sektori rada, time se je i partijnost lanova znatno popravila.

lanovi partije vidno se razlikuju i odska u od ostalih boraca, kako po borbenosti tako i po disciplini, a i posljednje vrijeme i politikom radom. Istina, još ve ina partijskih jedinica nije dovoljno oprobana u težim situacijama, te ne znam da h bi se iste snašle pod težim uvjetima.

Što se ti je teoretske izgradnje partijaca, ona je može se reći na vrlo niskome stepenu i za veći dio predstavlja najveći poteškoću. Razlog je tomu što članovi partije nisu imali ni najosnovnije saznanje o marksizmu-lenjinizmu a s druge strane što sekretari etničkih elija također nisu u stanju da pravilno odaberu materijal kao i da isti popularno razjasne. Tako većina članova partije nailazi pri proučavanju samoga materijala na poteškoće u stranim riječima i ne shvate pravi pojam značenja toga materijala.

Za proteklo vrijeme, t.j. od prošlog izvještaja stavljeno je u zadatak svim partijskim jedinicama da nauče najosnovnije stvari K.P. a u tu svrhu služili se slijedećim materijalom: Uenje o partiji, Komunistička partija i Rad partije u vojsci. Pored toga neke partijske jedinice proračivale su članke iz lista „Naprijed“ koji su imali organizacioni karakter partije.

III. POLITICKO-PROSVJETNI RAD

Kako je već u ranijim izvještajima iznijeto da je politička svijest naših drugova boraca dosta na niskome stepenu, to se ista ni do sada nije mnogo popravila. Razlog je tome što se nije sa drugovima borcima planski radilo a uz to što su i niži politički rukovodioci nedovoljno politički obrazovani i ne uspjevaju više zainteresirati drugove borce za pohtijeke dogovore. Takvo stanje nastojimo popraviti na taj način što se prišlo održavanju političkih kurseva pri samom štabu brigade a isto tako i u jednom štabu bataljona. Na taj način ojačale se niže političko rukovodstvo a broj članova se povećati jer navedene kurseve pohađaju i obični borci. Kod drugova boraca zapaža se da se više interesuju za naše narodne političke dogovore, odnosno vojničke uspjehe.

Rad na kulturno-prosvjetnom polju još ni do danas nije na onakvoj visini na kakvoj bi trebao i mogao biti. Postoje tu dva osnovna razloga a to je, što partijska organizacija nije ozbiljno shvatila važnost kulturno-prosvjetnog rada i pomoć koju je ona davala bila je minimalna. Drugo, što ni sam agitprop po svome sastavu nije zadovoljavao, t.j. pojedini članovi toga agitpropa zbog neodgovornosti, nerada i birokratskog držanja udaljili su se od života i potreba drugova boraca. Nekoliko članova toga agitpropa smjenili smo sa dužnosti i postavili nove drugove, koji su u dosadašnjem radu pokazivali više ljubavi i razumjevanja za rad pa se već osjećaju i rezultati toga rada. U svim bataljonima postoje pjevački horovi koji su uvježbani i dalje uvježbavaju priličan broj narodnih i borbenih pjesama. Svaki bataljon izdaje zidne novine, koje imaju

dosta uspjeha, dok se usmene novine koje su održavane po bataljonima nisu pravilno iskoristile za politički rad, već su se u većini slučajeva pretvarale u lakrdijaške svrhe. U tome smo pomogli samom agitpropu na taj način što smo im davali konkretne upute za rad. Takođe je obrazovana tamburaška grupa koja u mnogome doprinosi da se društveni život brigade popravlja. Za ovih par posljednjih dana uvježbavaju se nekoliko igrokaza, horskih recitacija — pjesama, tako da svaka četa uvježbava neki od tih komada. Rad sa nepismenim drugovima borcima dosta se zanemario, tako da u brigadi ima oko 40 nepismenih dragova.

Kako je u ovoj brigadi dodijeljen na pomoć Polit, odjel sastavljen od drugova: Bate Javorskos² i Funari a³ a isti drugovi pokazuju mnogo volje da pomognu u radu, to se nadam da će se političko stanje ove brigade u najkraće vrijeme popraviti, a naročito da će se kulturno-prosvjetni rad i društveni život razviti na dostojnu visinu.

IV. RAD PO VOJNIM PITANJIMA

Kako je brojno stanje brigade spalo na mali broj — oko 600 boraca, to nam se nametnulo kao najvažnije povećati brojno stanje brigade, te smo zbog toga primili dosta novih drugova, koje smo svrstali u jednu jedinicu sa posebnim vojno-političkim rukovodstvom. Isti drugovi za vrlo kratko vrijeme svršili su vojnu obuku i osposobili se za vodenje partizanske borbe. Sa ostalim borcima najviše se radilo praktično uvježbavanje napadanja na objekte, zatim stražarske službe, nišanjenja i strojeve vježbe. U tome se prilično uspjelo jer su drugovi borci za vrijeme nekoliko provedenih borbi pravilno iskorištavali to što im je poznato kao u prebacivanju jedinice tako i u korištenju zaklona, a kao rezultat toga završavane su borbe sa neprijateljem u našu korist uz minimalne naše gubitke. Borbenost drugova boraca jeste kao i dosada na visini. Naši rukovodioci nisu u cjelosti zadovoljavali na svojim dužnostima, te smo organizovali kratke vojne kurseve na kojima će se i najpotrebnije vojne obrazovanje i time će se usposobiti i za samostalno rukovođenje jedinicom a isto tako podići i se i autoritet koga još do sada nisu uživali. Viši vojni rukovodioci zadovoljavaju na svojim dužnostima, ali im je potrebna stručna vojna naobrazba za sve složenije i teže borbe koje nam se svaki dan nameću. Tako će se primjećivati da se ne-

² Mihajlo Javorski

³ Stjepan Funari

dovoljno služe literaturom drugih vojski iako bi im to bilo nužno potrebno. Disciplina i moral boraca na dostojnoj je visini. Drugovi borci savladavaju sve poteškoće sa lakoćom i voljom iako ih ima koji su bos i neodjeveni.

V. RAD PO OMLADINI I SKOJ-u

U brigadi ima 173 SKOJ-evca od ukupno 215 omladinaca. Rad sa SKOJ-em do sada nije zadovoljio i to zbog slabih SKOJ-evskih rukovodstava kao i suviše male pomoći partije. Nisu se redovito održavali sastanci niti su SKOJ-evci prednja ili pred ostalom omladinom. Premalo se posvećivalo pažnje za proučavanje SKOJ-evske literature a to najviše krivnjom samoga sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a koji se na dužnosti nije snalazio. Isti je drug smijenjen i postavljen je novi drug koji je za nekoliko dana prilično sredio stanje SKOJ-a. tako da su SKOJ-evci i omladina najviše zainteresovani na kulturno-prosvjetnom polju kao i ostalim sektorima. Nedovoljna pomoć od strane partije dolazi zbog toga što većina članova partije nije upoznata sa organizacionim pitanjima i zadacima SKOJ-a. Nadam se da će se u najskorije vrijeme to stanje popraviti.

VI. RAD PARTIJSKIH BIROA I ŠTABSKIH ELIJA

Partijski biro I i II bataljona razvili su se i usposobili za samostalno rukovođenje radom po partijskoj organizaciji, dok je bataljonski biro III bataljona nešto slabiji. Održavaju se sastanci partijskih biroa na kojima se pretresaju sve potrebe rada kao i politička situacija a isto tako i zajednički proučavaju partijski materijal. Većina sekretara političkih jedinica prilično se je osposobila za prenošenje raznih direktiva i realiziranje zaključaka viših partijskih foruma.

Štabske elije po bataljonima po imaju se sve više razvijati a isto tako i štabska elija štaba brigade. Veliki je nedostatak svih tih partijskih elija što se zanemario rad po teoretskom izdizanju, odnosno kolektivnom proučavanju partijskog i drugog političkog materijala. No u posljednje vrijeme stvoren je takav plan ali isti nije se mogao sprovesti zbog pokreta i borbi koje je jedinica u posljednje vrijeme vršila. članovi štabova osjećaju se komunistima i rešpektiraju pred tok odgovornosti, naročito poslije održanih savjetovanja sa drugovima iz viših partijskih foruma.

VII. RAD SA NARODOM

U posljednje vrijeme, kako se jedinice nalaze na odmaranju, znatno su se popravili odnosi i povećao rad i briga za narod. U selima kroz koja su prolazile naše jedinice održavali su se sastanci sa partijskim jedinicama tih sela kao i ostalim antifašističkim organizacijama i nekoliko širih sastanaka sa cijelim narodom, na kojima su se u glavnom pretresala konkretna pitanja toga kraja. Narod je pozitivno raspoložen prema vojsci i pokretu i voljan je u mnogo čemu pružiti pomoć.

Nije se moglo primjetiti nikakovo neprijateljsko ili saboterško držanje u vojsci. Novomobilisani drugovi oduševljeni su za borbu i prilikom prošle akcije bilo ih je dosta koji su tražili da idu u borbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Alek.⁴ Jovanovi

BR. 45

IZVEŠTAJ POLITIKOG KOMETESARA 9. KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 3. SEPTEMBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU
KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

OBLASNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Negdje na terenu

Dostavljam vam mjesečni izvještaj o stanju partijske organizacije u IX brigadi.

I. Organizacioni izvještaj

Partijska organizacija broji u ovoj IX brigadi na licu mjesta 100 članova, kandidata 32, skojevaca 132.

Ovaj broj članova, kandidata i skojevaca raspoređen je u 3 bataljona. Štab brigade, zaštitu i intendanturu.

⁴ Aleksandar

¹ Original (pisan rukom, ćirilicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/223-224.

I bataljon

Organizacija u ovom bataljonu broji 5 elija, 29 lanova, 7 kandidata i 44 skojevca. Ova se organizacija povećala u ovom mjesecu za 1 novoprimiteljenog lana, 2 kandidata i 6 skojevaca.

Iz ove organizacije prekomandovana su 4 lana, 2 u Travnički i 2 u Pljevski odred. U ovu organizaciju došla su 2 lana.

Stanje se organizacije I bat. u ovom mjesecu nešto popravilo i njen je rad malo živnuo. To se odrazilo i na samom bataljonu. Sastanci se u ovom bataljonu održavaju redovno kako elija tako i biroa, dok se prije nijesu održavali redovno.

Zadaci koji se postavljaju pred organizaciju oni se u većini sprovode u djelo.

U I bat. održata je partijska bataljonska konferencija, na kojoj su pretresati nedostaci te organizacije i postavljeni novi zadaci. Na istoj konferenciji kažnjena su 3 druga sa ukorom 1 2 sa opomenom radi njihovog nerada i drugih grešaka.

II bataljon

Organizacija broji na licu mjesta 30 lanova, kandidata 7 i skojevaca 24. koji su raspoređeni u 4 elije. U rashodu: 2 u bolnici, 3 u Blagajskom i 1 u Travničkom odredu.

Ovaj bataljon je priključio se ovoj brigadi tek 24 VIII 43 god., tako da još nisam prošao kroz organizaciju ovog bataljona.²

Po izvještaju biroa ova organizacija je najbolja i najdisciplinovanija i njen rad je najbolji.

U ovoj organizaciji kažnjena su 2 druga radi slabe discipline. U ovom bataljonu primiteljen je 1 drug — Simo Turki .

Sastanci vaspitni održavaju se redovno i u I i u II bataljonu.

III bataljon

Organizacija ovog bat. broji 29 lanova, 19 kandidata, 48 skojevaca, koji su raspoređeni u 5 elija.

Organizacija ovog bataljona je najslabija i najmanje se osjeća odgovornost i disciplina. Sastanci se ne održavaju redovno kako u elijama tako ni sam biro.

U svim etama ovog bataljona nema zamj. polkomesara. to je veliki nedostatak u ovoj organizaciji. Iz te organ, poginuo je 1 l., k-dir ete M. Svit ica.

Ova se organizacija povećala u ovom mjesecu: 1 lan, 4 kandidata i 8 skojevaca. U Partiju je primiteljen Diogen Pavlovi .

⁵ Taj je bataljon bio privremeno u sastavu IX. NOU brigade (vidi tom IV. knj. 16. dok. br. 7 i 61).

Ovu organizaciju moramo što prije potpomo i, a isto potrebno bi bilo da nam se dodjeli kadrova za ovaj bataljon koji su neophodno potrebni.

Štab brigade: elija Štaba broji 5 lanova KPJ. Disciplina u ovoj eliji je dosta dobra kao i odgovornost. Zadaci koji se postavljaju sprovode se u djelo.

Sastanci se održavaju redovno radni, dok teoretski slabo usljed zaposlenosti.

Pri zaštiti Štaba brigade postoji ehja koja broji 4 lana, 2 kandidata, 16 skojevaca. Ova je ehja formirana ovog mjeseca i ona je tek u po etku svoga rada.

Formirana je ehja pri intendanturi brigade koja broji 3 lana i 1 kandidata. ehja je tek u po etku svoga rada i u njoj se slabo osje a disciplina ...

itava organizacija u brigadi je mlada i još nije u vrš ena u onoj mjeri kako bi trebala da bude.

U cijeloj organizaciji mora se postaviti što ve a disciplina i odgovornost a usporedo sa tim i teoretski rad pove ati.

II. Vojni ki

Po ovom sektoru radilo se u jedinicama. Zasjede, ratna služba, straža i uspostavljanje discipline.

O zasjedama i stražama je ponavljano tako da bi borci bili što bolje upoznati.

Disciplina u jedinicama je mješovita. U I i II bataljonu disciplina je bolja, dok u III bat. slabija. U I bataljonu disciplina se naro ito osjetila poslije premještaja bivšeg komandanta Milovca i dolaskom za komandanta druga Krste Prole.

Borbenost u brigadi je srednja i borci su u napadu mnogo bolji, dok u odbrani su slabiji. Borbenost je nešto bolja u II bataljonu nego u ostala dva bataljona.

Ukoliko bi se brigada uvela u borbe mogla bi da postane dobra borbena brigada jer sam kvalitet ljudstva je dobar.

Štabovi bataljona

Štab I bataljona nije potpun, fah zamjenik polkomesara. komande eta su potpune i svi su lanovi KPJ u ovom bat. Štab i komande rukovode sa svojim jedinicama. Štab II bat. je potpun. Komande eta su potpune, sem što fali polkomesar 1 ete koji je ranjen i koji e se vratiti kroz izvjesno vrijeme.

Štab III bat. je potpun. Jedan lan štaba nije lan KPJ. a to je zamj. komandanta bataljona. Komande eta su nepotpune. nema zamjenika politkomesara.

Akcije. U ovom mjesecu vodile su se akcije. Uspješan napad na voz na pruzi Jajce— Vakuf.³ Napad na bandu u Hrbaljini

⁻¹ Redakcija ne raspolaže drugim podacima o tom napadu.

gdje je izba eno iz stroja 32 bandita Dušana Duvnjaka.⁴ Akcija u Pljevi gdje je uhva eno 10 bandita. Od 14 do 20 VIII ponovna akcija na bandu Malovan — Hrbljma.

Napad na Bugojno: naša brigada vršila je odbranu od Kupresa.⁵ Na tome položaju poginuo je jedan borac iz II bat. Poslije pada Bugojna brigada naša vrši blokadu Kupresa gdje neprijatelj pokušava da pro e od Livna prema Kupresu.⁶

III. Politi ki sektor

Politi ki se redovno održavaju konferencije ukoliko to dozvoljavaju vojni zadaci i akcije. Uvijek se na vrijeme objasni politička situacija i svi novi momenti. Isto tako održavaju se i vaspitne konferencije po planu koji postoji. Radne konferencije se održavaju prema potrebi, kada iskrsnu potrebe, a obavezno jedanput nedjeljno redovno.

Harange nema. Dezerterstva ovog mjeseca nije bilo. Rad politički nastavi e se po planu. Polkomesari eta su dosta neiskusni i mladi.

IV. SKOJ. Ova organizacija u itavoj brigadi je dosta slaba i malo se osje a. Disciplina je slaba.

Da bi se organizacija SKOJ-a podigla i u vrstila potrebno bi bilo da se formira brigadno rukovodstvo SKOJ-a, a mi u brigadi nemamo takvih omladinaca koji bi mogli biti rukovodioci u brigadi.

V. Sanitet. Sanitet slabo organizovan pošto ova brigada nema svoga doktora. Postoje referenti saniteta u brigadi i po bataljonima, ali neiskusni i nesposobni. Isto tako postoje bolni ari u etama kao i nosioci ranjenika.

Naša brigada imala je svoga ljekara koji je po nare enju Divizije poslat u Korpus, a brigadi je obe ato da e se poslati drugi ljekar.

Ova brigada još ni do danas nije dobila ljekara iako je Stab ve nekoliko puta tražio ljekara od Divizije koji je neophodno potreban.

Ekonomski sektor. Najbolnije pitanje u ovoj brigadi jeste pitanje intendanta brigade koji uopšte ne može odgovoriti svojoj dužnosti. Snabdjevanje brigade hranom vrši se sa terena. U ovom mjesecu brigada je oskudjevala sa hljebom sve do pada Bugojna. Organizacija same intendature nije zadovoljavaju a. Ukoliko bi pronašli sposobna ovjeka za intendanta brigade s tim bi organizacija intendature i njen rad bio riješen.

⁴ Re je o etnicima.

⁵ Napad na Bugojno po eo je 22. avgusta, a poslednji otpor neprijatelja savladan je 25. avgusta (vidi tom IV. knj. 17. dok. br. 7).

* Vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 33.

Kulturno-prosvjetni rad. Postoje u svim jedinicama kulturni odbori. Pjevaju se pjesme narodne o Solaji,⁷ Metli⁸ i druge, dok teže pjesme antifašisti ke teško pjevaju. Postoje u etama pjeva ki horovi, samo manji. U jedinicama su u eni komadi za predavanje „Mujo Cestar” i predavat je u Hrbljini, dok kašnje nisu, pošto je brigada udaljena od sela. Jedan je komad davat u Vukovskoj na zboru.

Prosvjetni rad. Radi se u jedinicama, broj nepismenih pove ao se za mali broj pošto se pove ala i brigada. U jedinicama su zaduženi drugovi koji u e nepismene.

Zidne novine postoje samo u I bataljonu, koje su uvedene tek u ovom mjesecu. U eš e u dopisivanju slabo uzimlju borci pošto su tek po eli da rade. lanke su ve inom pisali odgovorni drugovi.

Ukoliko možete dostavite nam kadrova pošto i sami vidite iz izvještaja da su nam potrebni.

Politodjel koji je bio u našoj brigadi otišao je po potrebi na drugu dužnost, što e se njihov odlazak osjetiti u ovoj brigadi pošto je brigada mlada i neiskusna.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3/IX. 1943 god.

Za politkomesara IX brigade
Radomir Mitri

Izvještaj nijesam mogao dostaviti na vrijeme usljed borbe koja je trajala oko Kupresa. Partijski materijal sa kojim smo raspolagali pao je u ruke bande malovanske, za vrijeme borbe sa bandom konj se poplašio i pobjegao, tako da oskudjevamo u materijalu.

⁷ Narodni heroj Simo Solaja. Poginuo 13/14. avgusta 1942. prilikom napada na Kupres, kao komandant 2. bataljona Krajiškog NOP odreda.

⁸ Narodni heroj Dušan Metli Metlo. Poginuo avgusta 1942. prilikom napada na ustaše u Kupresu.

IZVEŠTAJ POLITODELA 6. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
8. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNI-
STI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE O RADU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

MESE NI IZVESTAJ O RADU
PARTISKE ORGANIZACIJE VI KNOU BRIGADE
od 1. VIII. do 1. IX. 1943

Broj lanova Partije u ovoj brigadi iznosi 166 na licu, 8 u rashodu, organizovanih u 17 partiskih jedinica. SKOJ-evskih aktiva ima 12, sa ukupnim brojem lanova na licu 251, u rashodu 48. Kandidata ima svega u brigadi 16. Za poslednjih mesec dana nije poginuo ni jedna partijac niti SKOJ-evac, niti je bilo ranjavanja. U Partiju je primljeno 3.

Organizaciono Partija je pravilno postavljena i skoro svi, kako partiski tako i politiki, rukovodioci tokom avgusta bili su na licu. Rukovodstvo od najvišeg do najnižeg je popunjeno (izuzev nekoliko vodnih delegata u novoosnovanom bataljonu), što se je odrazilo na životu i tave part, organizacije, a u krajnjoj liniji i tave naše brigade. Pored problema karakterističnih za našu brigadu (pitanje odvajanja sa Podgrme a) pred part, organizaciju postavljeno je provođenje direktiva sa Divizijskog komiteta. Za sve ovo vreme nije bilo osipanja jedinica, naime nije bilo slučajeva samovoljnog odlaska u Podgrme, iako imamo jedan bataljon novomobilisanih i još nenaoružanih ljudi. Izuzetak su u inili nekoliko drugova iz 1. II bat. koji su se i posle našeg odlaska sa Podgrme a zadržali još neko vreme kod svojih kuća, dok su svi ostali borci odmah došli u sastav brigade, bilo sami, bilo sa određenim patrolama koje su imale zadatak prikupiti borce. Partija i SKOJ su se svestrano angažovali da spreče osipanje jedinica. Naravno da razlog neosipanja ne leži jedino u radu partijaca i SKOJ-evaca, već u nizu pravilno postavljenih i na vreme rešenih pitanja vojno-političke prirode. (Dosta redovno obaveštavanje o spoljnoj i unutarnjoj situaciji, stanje u etničkim redovima, prilike u ishrani, povoljne vremenske prilike kad odelo i obuća nisu predstavljali tako težak problem). No mi ne smatramo da je ovaj mesec dana dovoljna garancija da je pitanje odlaska sa Podgrme a i pitanje vrstine naših jedinica u potpunosti rešeno. Ovo je, sva-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd, reg. br. 5532/V, 2—27 (43).

kako. napredak u odnosu na ranije naše pokrete, ali nije isključeno da bi nas dalji i teži pokreti mogli, možda, ponovo staviti pred iste probleme. Partiska organizacija u celosti upozorena je da o ovome prvenstveno vodi računa i da se momentalnim stanjem ne zavara.

Rad se u ovom mesecu odvijao bez naročitih zastoja, sastanci su održavani, kako radni tako i teoretski, redovno. Pristupilo se sistematskoj proučavanju Organizacionog pitanja uz pomoć partiskog rukovodioca u brigadi i bataljonskih komiteta, u radu u estvuju i SKOJ-evski rukovodioci etnih aktiva. Pomoć viših rukovodilaca nižim, kao i Partije SKOJ-u, realizovana je i kroz radne sastanke. Ima tri druga koji ni pored svesrdno ukazivane pomoći i nisu za nekoliko meseci uspeli naučiti i pisati a i u drugim stvarima pokazuju nemar i lenost, što pretstavlja zapreku njihovom daljem razvoju, a i razvoju jedinica kao celine, te su njihove partiske jedinice postavile pitanje njihovog isključenja. S druge strane, mali broj kandidata pobudio nas je da pred sve partiske jedinice postavimo pitanje ulaska novih ljudi u Partiju i van redova SKOJ-a.

Rad je pravilno podeljen po sektorima, ali najviše drugovi ne shvataju zajednički zadatak, već se ograničavaju na svoj deo rada. Mi smo ukazivali i ranije a i danas oštro ističemo u kakve sve greške može odvesti usko shvatanje i praktično ispunjavanje samo svog dela zadatka.

Lična odgovornost, konspirativnost, partijnost i izgledi na dalji razvoj nisu kod svih na istoj visini, ali u organizaciji kao celini nema nezdravih pojava, te prema tome ništa ne stoji na putu pomalo sporom (s obzirom na brz razvoj događaja i kvalitet naših ljudi) ali sigurnom napretku.

Odnos partijaca prema ostalim drugovima je solidan. Partiskih kazni nije bilo tokom ovog meseca, dok su u prošlom mesecu trojica drugova kažnjena.

Politički rad. S obzirom na vojne zadatke naše brigade: išle su Manje i etnički tereni oko Mrkonjića i desne obale Sane², pred naše političke komesare i delegate postavljen je veliki i ozbiljan zadatak. Radilo se živo. Proračunavala se štampa: radio-vesti, „Glas“, „Napred“, listovi „Osvetnik“ (list I bat.) i „Ka slobodi“ (list našeg III bat.). Pored toga enja političke situacije i stanja u etničkim redovima, pitanje odnosa prema stanovništvu na ovim terenima, disciplina pri prolasku kroz sela, ne zalaziti samovoljno u kuće, ne brati voće, ne šteti letinu i t.d., sve je to pretresano u nizu etničkih konferencija. Ponekad naši mladi delegati otišli su u krajnost i skoro sav

² O izvršenju tih zadataka vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 52, 53 i 60.

rad sveli na pri e „kako ne treba brati vo e" a zaboravili da na široj osnovi vaspitno deluju na ljude. Ovakve pojave, ukoliko su uo avane blagovremeno od strane politiki komesara eta i bataljona, spre avane su a mladi rukovodioci upu ivani na pravi put kako bi se izbeglo zapadanje u sitni arstvo. Uprkos svemu bilo je i grubljih ispada od strane boraca i rukovodilaca. Slu aj dveju eta koje su bile poslate u Podrašnicu da prikupljaju hranu, kad je na njih zapucalo „rekvirirale" su mnoge stvari, koje ni u kom slu aju ne dolaze u obzir za rekviziciju. Upozoreni su i ozbiljno opomenuti da sli ne ispade ne ponavljaju.

Koristile se mogu nosti za održavanje zborova i priredaba za narod. Za nepun mesec dana održano je pet konferencija sa programom. Nisu sve bile naro ito pose ene, ali se uvek za vreme samog programa okupljao lep broj civila. *Kulturno-prosvetni* odbori se trude i koordiniraju svoj rad sa opštepolti kim radom. Saradnja na bataljonskim listovima i zidnim novinama u novom bataljonu raste od broja do broja, ali kvaliteta dopisa se ne popravlja u istoj srazmeri, mada se na tome radi. S obzirom na stanje pre dva do tri meseca kulturni rad je daleko od svoje polazne ta ke, iako ni odbori ni rukovodioci još nisu shvatili njegov puni zna aj. Važno je da se drugovi navikavaju na nove forme kulturnoga rada. na pr.: u III bataljonu održana je konferencija isklju ivo po pitanju pismenosti a kult. odbor priprema konferenciju svih nepismenih. Nepismenih u brigadi ima preko 20%, s obzirom na veliki priliv novih boraca.

S obzirom na nesigurnost naših vodnih delegata, njihovu mladost i još neostvoreni autoritet, kao i velike zadatke koji stoje pred njima, sutrašnjim politiki komesarima postavlja se pitanje brzog njihovog osamostaljenja.

Politi ka svest boraca je prili na; nema ili se bar ne prime uju etni ki ili kolebljivi elementi, ali esti ispadi prisiljavaju nas da u opštoj proceni budemo strožiji.

Vojni rad. Prema opštoj oceni brigada vojni ki dobro stoje. Postavlja se pred nas naoružanje jednog bataljona. Od osnivanja toga bataljona (po etkom avgusta) pa do sada u tom pogledu nije skoro ništa u injeno. Na ovim terenima mogu nosti zarobljavanja ve e koh ine oružja i odela nije bilo. U novom bataljonu se radilo na vojnoj obuci drugova, rukovanju automatskim oružjem i dr.

Komandni kadar je nastavio rad na u enju itanja karata i topografskih znakova pored svojih redovnih dužnosti u smislu u vrš ivanja jedinica u vojnom pogledu. Održavanje starišinskih sastanaka je redovno, dok vojnih konferencija celih

eta — iako se to pokazalo kao odli na vaspitna mera za borce — nije bilo. Skoro svi vojni rukovodioci imaju uslova za dalji razvoj, iako su sa malim izuzetkom svi slabo pismeni. Prenebregavanja Partije od strane štabova ili komandi eta nije bilo. Mada je pokoravanje partiskoj disciplini pravilo, bilo je nekoliko ispada prema borcima i narodu, ali ima i lepih primera visoke partijnosti i shvatanja rukovode e uloge Partije. (Primer Mirko Domazet, komandir 3. . I bat.). Me usobni odnosi štabova i komandi eta dobri, odnosi prema borcima tako e.

SKOJ. Rad SKOJ-evske organizacije u prošlom mesecu tekao je u duhu pretresanja i popunjavanja aktiva. Dva SKOJ-evca su odstranjena, smenjeni su neki rukovodioci zbog bolesti i postavljene drugi, formiran je aktiv novoosnovanog bataljona. Brigadno rukovodstvo još nije formirano, s obzirom da su svi bataljonski rukovodioci nedavno primili tu dužnost te nemaju dovoljno iskustva a i sama brigada se upotpunjava. (Stari rukovodilac SKOJ-a otišao je sa naša dva bataljona). SKOJ-evci su dobri borci, disciplinovani i vredni, ali još nisu organizatori života i rada svih mladih boraca naše vojske.

Rad na terenu. Mestimi no se svodi na itanje radio-vesti, ali ukoliko se ukaže i gde god se ukaže mogu nost održava se zbor, priredba ili konferencija, makar i pred manjim brojem civila (20 do 50 ljudi).

Ishrana boraca bila je redovna, ali s obzirom na doba godine slaba; svodila se esto na r av zobeni hleb i orbu bez graha ili krompira. Snabdevanje vojske nije se moglo organizovati na bazi dobrovoljnih priloga, vršilo se preko, i u saglasnosti sa N.O.O. (koji služe nama i etnicima). Doga alo se da naši intendanti moraju vra ati seljacima stoku, jer odbornici vrše namerno nepravilno oduzimanje, a doga alo se i to da je pri rekviziciji dolazilo do ozbiljnih izgreda, koji su obi no na licu mesta izgla ivani.

Zdravstveno stanje. Sa prvim kišama javila su se i prva manja oboljenja. Zaraznih bolesti i oboljenja u ve em broju nije bilo. Stru ni nivo sanitetskog osoblja je nizak (i brojno nedovoljan) te je prema tome i njihov vaspitni uticaj na borce neznan.

Odnosi Politodjela i Štaba su dobri.
Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

8 septembar 1943 god.
Negde

Clan Politodjela VI KNOUB
Bosa Cveti

P.S. S obzirom na odsutnost rukovodioca Politodjela³ ja sam preuzela i taj posao, pri emu sam se trudila da svoj sektor rada ne zanemarim. Prošlog meseca poslala sam opširan izveštaj Oblasnom komitetu za Bos. Krajinu.

BR. 47

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 12. NOU BRIGADE OD 10. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

**SEKRETAR
XII UDARNE BRIGADE
N.O.V. HRVATSKE
10.IX.1943. g.**

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

I. POLITI KA SITUACIJA:

Politi ka svijest naših boraca u odnosu prema vanjskoj i nutarnjoj politici koj situaciji je prosje no dobra. Kod naših drugova vlada najve i interes za razvoj džinovskih borbi na Isto nom bojištu. Likvidacija Sicilije, strahovita bombardovanja njema kih i talijanskih gradova i priprema saveznika za iskrcavanje na evropski kontinentat je predmet svakodnevnih razgovora po etama i bataljonima. Radio-izvještaji, koji izlaze svakodnevno, itaju se sa velikim interesovanjem. Zauzimanje gradova Jajca,² Cetingrada,³ D. Vakufa,⁴ Bugojna⁵ i drugih raspaljuje želju kod drugova da i mi osvojimo naše slavonske gradove i željeznice.

U vezi sa poja anom djelatnoš u Ma ekove klike i etnika u Slavoniji,⁶ glavno težište rada preba eno je na raskrinkavanje tih izdajica našeg naroda. Po tom pitanju može se re i

* Rukovodilac politodela bio je do tada Miloš Pajkovi .

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/65—68.

⁵ Vidi tom IV, knj. 16. dok. br. 59. knj. 17. dok. br. 58.

¹ Vidi tom V, knj. 17, dok. br. 2.

⁴ Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 59, 61 i 197.

⁵ Vidi tom IV, knj. 16. dok. br. 92, knj. 17, dok. br. 58.

¹¹ Vidi dok. br. 40.

da su borci nacistu osim jednog dijela novomobilisanih Hrvata iz Podravine. Tim drugovima nije jasna slika o izdajni koj raboti Ma eka i njegove klike.

Ostali drugovi su strahovito ogor eni protiv etnika, koji su se pojavili u Slav. Posavini, što se naro ito vidjelo kada je formiran protu etni ki bataljon, za koji su traženi Srbi, dobrovoljci, javili su se skoro svi drugovi.

Za raskrinkavanje mra nog djelovanja Ma eka i njegove klike, te etnika majora Janji a, uzima se kao osnovni materijal rezolucija ZAVNOH-a, letak srpskom narodu Posavine, „Vojni slom Jugoslavije“ od Arse Jovanovi a i sva štampa , kao „Naprijed“, „Vjesnik.“ „Glas Slavonije“ itd.

Ve ini boraca i nekim partijcima nije bilo jasno raspušta nje Kominterne, što se je primjetilo na partijskom savjetovanju sa svim partijcima održano 10.VIII.1943. Radi toga, da bi se to lakše pravilno objasnilo, uzeti su lanci iz „Naprijed“, te su umnoženi u obliku brošure, a ti lanci su: 1) Raspust Kominterne, Odluka Izvršnog komiteta K.I. J.V. Staljin: „O raspustu Kominterne“ i Nacionalna uloga Kompartije. Ti lanci se prora uju po etama i vodovima, kako bi drugovi bili upoznati i sa tim pitanjem i kako bi ga mogli pravilno tuma iti.

Jedan važan politi ki problem koji se prije kratkog vremena pojavio, naro ito u našem IV bataljonu, bio je dezerterstvo. Kada smo se vratili iz Hrv. Zagorja, te smo prolazili blizu Moslavine, mnogi borci koji su iz Moslavine bježali su ku i (taj bataljon je itav iz Moslavine) bez odobrenja štaba bataljona. Mi smo slali po te drugove patrole koje su ih vra ale natrag u brigadu, u tome poslu spre avao ih je štab odreda, koji je tim izbjeglicama išao na ruku. Jednoj patroli kao i svim tim izbjeglicama štab odreda je govorio da je XII brigada nepravilno zadržala taj Moslava ki bataljon u svom sastavu, i da oni ne trebaju i i u brigadu jer oni pripadaju II operativnoj zoni. Takvim držanjem štaba Moslava kog odreda stvorilo se nenasnosno stanje u tom bataljonu, koje je povelu za sobom i to dezerterstvo. Mi smo to pitanje postavili otvoreno pred sve borce toga bataljona, te je održan jedan bataljonski sastanak, na kojemu je bio prisutan i drug komandant II korpusa kao delegat ispred Oblasnog komiteta Partije. Poslije toga se stanje popravilo, a drugovi koji su pobjegli ku i vratili su se i sada se ta pojava više ne dešava, tim više što su ti drugovi izvrgnuti ruglu u svim etama.

Politi ki kadar u brigadi je dosta slab, budu i da je u zadnjim borbama izba eno dosta drugova iz stroja . . .

2. ORGANIZACIONO STANJE:

Brojno stanje partijaca u brigadi je sljede e:

I bataljon	65 partijaca,	22 kandidata,	250 boraca
II bataljon	50 „	18 „	250
III bataljon	49 „	14 „	250
IV bataljon	65 „	18 „	230
Agitprop	4 „	2	12
Minobaca ki vod	5 „	2	18 „
Pionirska eta	4	5	60
Jedinice pri štabu brig.	4	— „	4 „
Ceta za vezu	8	4	65
Regrutna eta	4	— „	59
Stab brigade	7	— „	7
SVEGA:	265 „	85 „	1.205

Prema tome brojno stanje se smanjilo odlaskom 50 drugova u „protu etni ki bataljon“, s kojima je otišlo 17 drugova partijaca i 15 kandidata.

U zadnje vrijeme se nastojalo primiti više drugarica u partiju kako bi se likvidiralo sektašenje u odnosu prema drugaricama. U brigadi sada imade 22 drugarice partijke, dok ukupan broj drugarica—boraca iznosi 115. Sastanci se održavaju redovito i to radni sastanci, dok polit.-prosvjetni sastanci se mnogo puta zanemare i to ne toliko u etnim jedinicama koliko u štabskim jedinicama.

Poslije savjetovanja od 10.VIII.1943. napravljen je plan za teoretsku izobrazbu partijaca, po kome imadu sve partijske jedinice prou iti materijal za niži partijski kurs. Do sada je prou en referat „U enje o partiji i rad partije u vojsci“ te „NOO i AVNOJ“. Taj materijal su prou ile sve partijske jedinice, dok ostali materijal prou avaju sada.

Do partijskog savjetovanja koje je održano pri Oblasnom komitetu, u biroima bili su samo sekretari part, jedinica i sekretar biroa, dok su sada u biroe ušli i politički komesari bataljona.

3. POLITICKO-PROSVJETNI RAD U JEDINICAMA I NA TERENU:

Političko-prosvjetni rad po etama u zadnje vrijeme odvija se po planu. Ne može se re i da se plan potpuno ispunjava obzirom na to, što je u zadnje vrijeme u našu brigadu pristupilo mnogo novih boraca, koji su mobilizirani, i to poluprisilno, te je s tim drugovima rad malo otežan.

Usmene novine održavaju se vrlo esto, kada god je obzirom na pokrete i akcije mogu e. Tako je u ovih mjesec dana

prosje no u svakom bataljonu održano po 5 usmenih novina. Izdane su dvoje brigadne zidne novine i po jedne u svakom bataljonu. Bataljonske zidne novine su pravljene uglavnom o borbama i akcijama pojedinih bataljona, dok su brigadne novine bile jedne u duhu mobilizacije, a jedne o padu Musolinija.

etni sastanci se tako er drže redovno, svaki tjedan po dva. a esto i izvanredni po konkretnim pitanjima. „Brigadir“ je izdan l.VIII. Mora se primjetiti da se „Brigadir“ vrlo rado ita. Usmene novine su postale u zadnje vrijeme mnogo interesantnije, jer se prestalo sa starim šablonskim na inom dosadnog predavanja, tako da sada drugovi vrlo rado slušaju i sami u estvuju u diskusijama, kada se postavljaju pitanja.

Rad sa narodom vrši se preko mitinga, koji se održavaju u svakom selu gdje se zadržimo barem dan i no . Naro ito dobro uspjeli su mitinzi u selu Turanovcu, St.[arom] Gradu i Mikleušu (Podravina, hrvatska sela). Iz tih sela je mobilizirano oko 150 ljudi. U mnogim selima, kada se održao miting, sposobni muškarci za vojsku su se sakrivali, da ih ne bi mobilizirali. Na mitinzima se govorilo o polit, situaciji, o pobjedama N.O.V., o Ma eku i njegovoj kliku, kao najvažnija tema stupanje Hrvata u N.O.V. (3d povratka iz Hrv. Zagorja do sada uspjeli smo mobilizirati oko 250 ljudi i to 60% Hrvata.

4 RAD NA VOJNOM SEKTORU:

Baš radi toga što je u našu brigadu pristupio veliki broj novih boraca, pojavila se još ve a potreba za što intenzivniju vojnu izobrazbu kako samih boraca tako i rukovodilaca. Redovna vojna obuka vrši se po planu koji je izdao štab II korpusa. Pri štabu brigade provodi se vojno-politi ki kurs za desetare, vodnike i polit, delegate. Za vojnu nastavu iskorišteni su aktivni jugoslavenski podoficiri. Taj kurs poha aju iz svakog bataljona po 2 desetara, 1 drag za polit, delegata i jedna drugarica tako er za polit, delegata. Pri štabu brigade postoji i regrutna eta od mobiliziranih omladinaca. Nastavnici u regrutnoj eti su dva jugoslavenska podoficira i 2 dobra desetara. kao i jedan polit, komesar. Svaki omladinac mora pro i kroz regrutnu etu barem 10—20 dana.

Borbenost i moral je dobar, naro ito se popravila borbenost u IV bataljonu, gdje je ona zbog slabog iskustva rukovodilaca bila dosta slaba. U zadnjih nekoliko borbi IV bataljon je uvijek ispunio sve zadatke. Disciplina još uvijek nije se uspjela podi i na potrebnu visinu. Sto se ti e borbene discipline. ona zadovoljava, jedino strojna disciplina još šepa. U zadnje vrijeme se tome pitanju posvetilo više pažnje i osje a

se napredak, pozdravljanje, brzina postrojavanja itd., te stražarska služba za sada još ne zadovoljava, ali vrši se sa mnogo više odgovornosti.

5. RAD SA OMLADINOM

Brojno stanje SKOJ-a u brigadi je slijede e:

I bataljon	34	skojevaca
II	32	<i>ti</i>
III	49	»
IV	37	<i>it</i>
Kuriri kod štaba		
brigade	5	<i>ll</i>
Pionirska eta	6	<i>it</i>
Ceta za vezu	17	<i>tt</i>
Baca ki vod	3	<i>a</i>

Svega: 183

Prema tome u brigadi imade 183 skojevca, i 140 omladinaca koji nisu obuhva eni, osim regrutne ete gdje imade još 50 omladinaca tako er neobuhva enih. U bataljonskim komitetima svi drugovi su lanovi partije. Pomo koju je partija pružila SKOJ-u bila je nedovoljna, slabe veze izme u partije i SKOJ-a. Iako je u svakoj partijskoj jedinici bio zadužen po jedan lan za rad SKOJ-a. on nije mogao pružiti tim skojevcima dovoljno pomo i jer je i on sam vrlo malo poznavao organizaciju SKOJ-a. Ti drugovi koji su zaduženi za rad SKOJ-a nisu prou avali skojevsku literaturu niti direktive.

Zbog toga nije SKOJ mogao da radi onoliko koliko bi trebao. Na kulturno-prosvjetnom polju je uglavnom zadovoljio, pisanje parola, sudjelovanje na raznim priredbama itd. U politici kom radu u mnogome zaostaje, tako er i u radu sa omladinom na terenu. Sastanke održava prili no redovito. Na sastanke. za teoretsku izobrazbu poziva tako er i svu ostalu omladinu. Broj ano je SKOJ u zadnje vrijeme opao radi toga što je jedan ve i dio skojevaca upu en izvan brigade, u razne jedinice.

6. POLITI KO-PROSVJETNI RAD U ELIJI:

Kako se u zadnje vrijeme pokazuje sve više potreba za teoretsko uzdizanje partijaca, to je stvoren plan za sve partijske jedinice da prou e sav materijal za niži partijski kurs. Do

sada je prou en referat „U enje o partiji i rad partije u vojsci" i „NOO i AVNOJ". Me utim pokazalo se da drugovi to u e napamet i kad uzmu drugi materijal ono prvo se raspline. Jedino drugovi koji su prošli niži i srednji partijski kurs otska u od drugih.

Sada partijske jedinice prou avaju daljne referate nižeg part, kursa i ostalu dnevnu štampu — „Naprijed", „Vijesnik", itd., pored toga i materijal kao „Raspust Kominterne", „Vojni slom Jugoslavije", te lanke o izdajni koj raboti HSS-a.

7. RAD PART. BIROA I ŠTABSKIH JEDINICA:

Bataljonski biro i još uvijek ne zadovoljavaju, iako su to dobri i marljivi drugovi njima nedostaje znanja, pa si ne mogu planski da raspodjele rad. Pored toga sekretari part, biroa nedovoljno kontroliraju part, jedinice u njihovom radu i ne zauzimaju se dosta energijom za sprovođenje svih direktiva koje treba prenesti na jedinice.

Štabske elije bataljona sastaju se redovito na radne sastanke, dok teoretskoj izgradnji poklanjaju vrlo malo pažnje. Štabovi vojni i politički svojom sposobnošću u zadovoljavaju, jedino kod štaba I bataljona osjeća se neka malodušnost, a kod štaba IV bataljona ima birokratije. Najbolje zadovoljava štab III bataljona. Štab II bataljona je sav nov osim zamjenika komandanta. Komandant tog bataljona je bivši zamjenik komandanta XVIII brigade. Komesar je prije bio ratni dopisnik XII brigade. Taj štab je pokazao do sada da e odgovarati i potpuno zadovoljiti.

Jedinica štaba brigade sada radi zadovoljavaju e. Sastanci se drže redovno. Naročito pažnja se posvećuje prouavanju materijala. Svako ve e kada nema nekog posla, jedan od članova štaba podnosi neki referat, poslije ega se razvije diskusija. U štabu brigade imade također promjena. Novi komesar⁷ i zamjenik komandanta. U štabu su odnosi dobri i nema neslaganja. Zamjenik komandanta još se nije posve snašao, ali e za kratko vrijeme zadovoljiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

⁷ Petar Car

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 7. KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 13. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE JUGO-
SLAVIJE¹

KOMITET SKOJ-a
VII KRAJIŠKE NOU BRIGADE
13-IX- 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTI KE
OMLADINE JUGOSLAVIJE

Primili smo vaše pismo u kojem nas potsje ate da vam pošaljemo izvještaj. Mi na to nismo zaboravili, ali smo ekali sastanak Brigadnog komiteta. Sada se upravo navršava mjesec dana od našeg prošlog redovnog radnog sastanka Brigadnog komiteta u Podhumu kojem je prisustvovao i drug Svabi.² Od onoga sastanka pa do danas u našoj brigadnoj organizaciji dogodilo se niz promjena.

Za ovaj mjesec dana naša organizacija znatno se obnovila novim lanstvom, isto tako dala je iz svojih redova prili an broj lanova Partije. Ovo je dokaz da je naša skojevska organizacija u brigadi bila u ovom mjesecu prili no agilna. Rukovode i svojim lanstvom i neskojevskom omladinom skojevska organizacija nailazila je na niz manjih i ve ih problema. Mnoge od tih organizacija je uspjela da riješi, a znatan se broj još i danas povla i.

Najvažniji problemi koji su se prije mjesec dana postavljali na rješavanje i danas su još nerješeni. Teoretska neuzdignutost je osnovna crta cjelokupnog skojevskog lanstva. Njemu ravan problem je nesamostalnost etnih rukovodilaca. Ina e borbenost, poštenje i izdržljivost odlike su ovih ljudi.

U našoj brigadi ima sada 177 skojevaca, pretežno seljaka. Dolazak novog ljudstva u brigadu mnogo je poja ao skojevsku odgovornost i svijest. Ovo se osjetilo i na skojevskoj omladini.

7-VIII-1943. g. na sastanku u Podhumu postavili smo zadatke u znaku prve brigadne konferencije. Od tada pa do konferencije rad po bataljonima mnogo se više osjetio i bio je intenzivniji. U tom nam je naro ito pomogla široka kampanja koju smo sproveli po bataljonima. tako da je interesovanje za konferenciju veoma poraslo.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd.
² Mihajlo

Brigadna konferencija održana je 20-VIII-o.g. u Jajcu. Konferenciji je prisustvovalo cjelokupno lanstvo brigade. Pored pozdravnih govora održani su politički i organizacioni referati, zatim kratki direktivni govor po novim zadacima. Pošto su protisani pozdravni telegrami CK SKOJ-a i CK KPJ završen je radni dio konferencije, a otpočetno je veselje i trajalo duboko u noć. Ova konferencija duboko se odrazila na cjelokupnom lanstvu. Isto tako ovdje se prvi put skojevska omladina brigade zbližila međusobno.

Iza konferencije rad po sektorima veoma je porastao, a li na odgovornost znatno se povećala.

Skojevska organizacija pomagala je Partiju pri rješavanju niza problema. A kada je ova brigada stigla na svoje terene, SKOJ se prilično osjetio pri spremanju dezerterstva i odsustva koje se u to vrijeme pojavilo.

Partija je tokom ovog mjeseca SKOJ-u svesrdno pomagala.

Rad SKOJ-a sa svojim lanstvom odrazio se u estim redovnim i vanrednim praktičnim sastancima, na kojima se ili postavljali zadaci, podnosili izvještaji ili rješavali novonikli svakodnevnih problemi, a sa vanskojevskom omladinom preko vaspitnih i radnih omladinskih konferencija.

Rad po sektorima tekao je dosta normalno. Među novodošlim omladincima nalaze se i takvi koji bi mogli djelovati po nekom sektoru a nisu skojevci. Mi smo ih zadužili preko omladinske konferencije izvjesnim zadacima a oni su pred konferencijom odgovorni za izvršenje tih zadataka.

Rad po sektorima:

Politički: Po ovoj liniji radilo se neplanski. Bili su zastupljeni politički aspekti sa referatima o političkoj situaciji, prerađena je sva prispjela štampa, ukazivalo se svakoga dana a i na posebnim sastancima na razne probleme: drugarstvo, odnos prema narodu, odnos drugova i drugarica. Bilo je rezultata, ali još uvijek nedostaje plan za političko uzdizanje.

Vojnički sektor: U estim SKOJ-a u radu po ovom sektoru najviše se osjetilo. Skojevci su bili inicijatori vojnih aspekata, svakodnevnih razgovora o vojnim vještinama i estih egzercira. Od vojnih problema koje je skojevska organizacija rješavala tokom ovog mjeseca između ostalih su i ovi: savjesno vršenje stražarske i patrole službe i vojni go pozdravljanje starješina.

Kulturno-prosvjetni rad: Po ovom sektoru SKOJ ipak nije dao onoliko koliko je to mogao. Radilo se sa horovima, pripremali se skečevi i recitacije, ali nauka na predavanja bila su vrlo rijetka. Zasluga je SKOJ-a da je saradnja za bataljonske novine koje su u pripremi bila masovna iako po sadržini vrlo slaba.

Najvažniji potsektor ovoga sektora, analfabetski taj, bio je polje rada na kojem zaslužuje SKOJ najveće priznanje. Zahvaljujući njemu naša brigada pred dolazak novog ljudstva bila je skoro potpuno likvidirala nepismenost (u nekoj etni su ostala možda još jedan ili dva nepismena). Dolaskom novog ljudstva ovo opet postaje najveći i problem, jer skoro sve to ljudstvo nepismeno je izuzev nekolicine građana.

Skojevska organizacija stavila je sebi u zadatak da se po ovoj oblasti najozbiljnije založi i da na taj način olakša Partiji veliki teret koji je ovom prilikom na nju pao.

Rad na terenu: U praksi se pokazalo da veina skojevaca nije još toliko osposobljena da bi mogla djelovati u narodu. Naši mladi komunisti pokazuju veoma interesovanje i želju za terenskim radom, ali njihovo političko znanje je slabo i taj rad nema velikih rezultata.

Brigadni komitet u sadašnjem sastavu potpuno odgovara, ali dva sekretara istovremeno vrše dužnost sanitetskih referentata bataljona.

12-IX-o.g. održan je sastanak Brigadnog komiteta. Pored izvještaja i sugestija za budućnost i rad, biran je novi sekretar, jer je dosadašnji prešao u Politodjel iste brigade. Za novoga sekretara izabran je drug Mišo Popović, sekretar bataljonskog komiteta u III bataljonu.

Iz izvještaja se moglo vidjeti ono što smo već izložili. Diskutujuć i o novim zadacima složili smo se da rad u toku idućeg mjeseca bude sav u znaku druge brigadne konferencije, koju namjeravamo održati uz proslavu Velike oktobarske socijalističke revolucije.

Prije neki dan stiglo nam je pismo omladine iz VI Krajiške brigade. Mi smo to pismo umnožili i razaslali bataljonima da se na omladinskim konferencijama pročitaju i napišu odgovor.

Složili smo se da od sada težište našega rada prebacimo na teoretsko uzdizanje, jer se u tome veoma zastalo. Pored teorije Partije koju namjeravamo proraditi sa uzdignutijim skojevcima, predvidili smo niz političko-vaspitnih referata koji će se prethodno preko Partije pa onda kroz SKOJ prenijeti i na sve borce. Osim toga umnožili smo brošuru „Borba kineske omladine“ za svaki aktiv po jedan primjerak.

Naročito smo podvukli važnost i prodiskutovali sistem rada sa novim borcima. Tu smo naročito podvukli ravnopravnost, bez obzira što su ovi borci došli kasnije u našu vojsku.

Veliku pažnju skrenuli smo na terenski rad, da se SKOJ što prije osposobi za djelovanje na terenu.

Još smo istakli najvažnije crte iz vojno-političke situacije i precizirali naše držanje i na in rada u vezi sa novim događajima.

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Komitet VII KNOUB:
Brano Velji

BR. 49

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJA OD 15. SEPTEMBRA 1943. POLITODELU 12. KRAJIŠKE BRIGADE¹

**CENTRALNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE
JUGOSLAVIJE**

POLITODJELU XII KRAJIŠKE BRIGADE
(Drugu odgovornom za omladinski rad)

Dragi druže!

Primili smo tvoj izveštaj od 8-IX-43.

Politodjel je partijsko instruktorsko telo, te prema tome ti kao njegov član nisi rukovodilac SKOJ-a a to zna i da ti svoje izveštaje ne trebaš slati nama već CK-u Partije, zajedno sa izveštajima politodjela po drugim sektorima rada. Izveštaje CK-u SKOJ-a treba da šalje Brigadni komitet.

Kada Brigadni komitet bude slao izveštaje trebaš im pomoći i tako da se sve stvari u njemu (greške, nedostatci, smetnje, plan rada i veš sprovedeni' rad) bliže objasne i da se o tome detaljnije piše, kako bismo mi imali što jasniju sliku o stanju kod vas. Ti naprimjer u svome izveštaju pišeš da su postojali neki sektori koji nisu imali potrebe da postoje. Trebalo je više napisati o tome koji su to sektori i kako je po njima raeno.

U izveštaju upotrebljavaš izraz „teoretsko-političko-kulturno“. To su tri različita sektora rada, pa prema tome i njima odgovaraju i materijal su tri različite stvari.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd.

Nerazumevanje pa s time i ometanje rada od strane vojnih rukovodilaca dolazi otuda što ih partijska organizacija nije naučila. To ti kao član politodjela možeš preko Partije da ispraviš. S druge strane, ukoliko se rad SKOJ-a bude aktivizirao, ti drugovi će lako videti da im omladinski rad donosi velike koristi i pomaže im u izvršavanju jedinica i izvođenju zadataka koji se pred njih postavljaju, pa prema tome ne će ni ometati vaš rad.

Vaši omladinci najaktivnije učestvuju u radu eto. Ali to nije dovoljno. Skojevi kao omladinci treba da budu najaktivniji u svakom radu, ali oni to treba da rade organizovano, kao članovi organizacije koja rukovodi radom i borbom omladine a ne samo kao dobri, odani i požrtvovani omladinci.

Prilikom podele i dodeljivanja sektora rada treba voditi računa o tome da se drugovima koji dobiju neki sektor postave i određeni zadatci koje on treba da izvrši a ne samo opšti zadatci koji se na tome sektoru postavljaju svuda, u svim našim vojnim jedinicama. Tako npr. ne treba drugu koji je dobio sektor vojnog rada postaviti opšte zadatke, da se učestvuje u rukovanje automatskim oružjem, kretanje pod vatrom, bacanje bombi, stražarska i patrolna služba itd., što znači i određenu vojnu veštinu a to se kao opšte postavlja svuda. Treba prema prilikama u svakoj jedinici posebno postaviti određeni zadatak, da se nauči i stražarska služba, pa kada se to izvrši onda postaviti drugi zadatak. Izvršenje postavljenih zadataka treba kontrolisati.

Kulturni rad treba šire razviti, jer se on kod vas zadržao samo na obučavanju nepismenih, a to znači da obuhvata manji deo omladine, dok za ostalu omladinu kulturnog rada nema.

Dostavite nam pismo koje ste izradili „napomene za rad SKOJ-a u našoj brigadi“. Isto tako ubudu će nam dostavljajte sav vaš pisani materijal bilo direktivni ili propagandni.

Vaša organizacija je dala više članova Partiji. Međutim ulazak nekoga od drugova u Partiju ne mora da znači da on automatski prestaje da radi u SKOJ-u. Može, a i trebalo bi, da partijska jedinica mlade članove, a naročito one koji tek sada ulaze iz SKOJ-a u Partiju, ostavi i dalje na omladinskom radu.

Rad na terenu je od posebnog značaja sada kada se naša oslobođena teritorija naglo proširuje te kada se pred nas postavljaju zadatci još mnogo šire mobilizacije i organizovanja pozadine, kada mase omladine pred sve bližim slomom fašizma postaju sve aktivnije. Za taj rad nije dovoljan samo jedan odgovoran drug koji će tu i tamo održati neku konferenciju. Potrebno je za taj rad aktivizirati sve a da rukovodioci posvete naročitu pažnju i budu odgovorni za njega. Ne treba se zadržati

žati samo na konferencijama na kojima se objašnjava politička situacija, već se treba povezivati sa organizacijama na terenu, pomagati im u radu i stvarati nove organizacije tamo gdje njih nema.

U izveštaju ne pišeš ništa o tome kako je organizovan Brigadni komitet i kako su organizovani bataljonski komiteti. Mi mislimo da bi bataljonski komiteti trebali da budu sastavljeni od sekretara etnih grupa a da sekretar komiteta ne bude vezan ni za jednu grupu. Isto tako Brigadni komitet treba da sačinjavaju sekretari bataljonskih komiteta i sekretar Brigadnog kom. koji nije vezan za bataljon. To Zbog toga da se sekretari ne bi vezali za jednu etnu odnosno bataljon i da tako izgube iz vida rad u drugim etnima odnosno bataljonima. Sekretar Brigadnog komiteta bi trebao da bude u nekoj boračkoj jedinici pri štabu brigade, npr. prateći etni. minerski vod itd.

U mnogim brigadama do sada rad je otežavalo stalno menjanje rukovodilaca. Treba nastojati što je moguće više da se to izbegne. SKOJ mora stalno da daje nove kadrove Partiji ali da bi s uspehom mogao da izvršava taj zadatak potrebno je da ima svoj rukovodeći kadar koji će se razvijati kao omladinski rukovodioci. To znači da ne treba sekretare imati malo odsuko i odmah uzimati na druge dužnosti.

Omladinske konferencije, koje održavate, trebaju da se razlikuju od etnih konferencija. U njima treba uneti pesmu, šalu i vedar omladinski duh. Njima treba da rukovodi SKOJ-eva organizacija, ali tako da one služe za vaspitavanje omladine i pretresanje različitih problema a ne samo za to da se na njima saopšte odluke SKOJ-a. Preko tih konferencija možete razviti utakmicu u radu. Preko tih konferencija možete organizovati dopisivanje sa omladinom ostalih brigada. Pisma koja šaljete ili primiti mogu se čitati na konferencijama i o njima diskutovati. Mnogo toga ima iz rada svakodnevnog života omladine u etni i borbe što jedni drugima možete pisati. Naročito sada kada su se vratile brigade koje su prošle kroz V neprijateljsku ofanzivu. Treba pitanje dopisivanja odmah postaviti na sastanku Brig. kom. i odrediti koja etna ili bataljon održavati vezu sa nekom etnom ili bataljonom neke druge brigade.

Mislimo da bi bilo dobro odmah po etni sa pripremanjem brigadne konferencije SKOJ-a na kojoj bi se pretresla sva pitanja rada. a na kojoj bi učestvovali po mogućnosti svi članovi, a ako to ne može onda samo izabrani delegati. Za pripremu ove konferencije trebalo bi održati prethodno bataljonske konferencije na kojima bi učestvovali obavezno svi članovi. Bilo bi dobro ako bi jednovremeno sa konferencijom diletantske grupe i horovi istupili na jednoj priredbi.

Dostavite nam što pre podatke o rukovodiocima u etama i bataljonima. Podatci treba da sadrže ime i prezime, zanimanje pre stupanja u vojsku, mesto ro enja kao i mesto gde je ranije živeo, radio ili u io školu, zatim da li je lan Partije, od kada je lan SKOJ-a i kakve je funkcije do sada imao. da li je radio na terenu, gde i kada, na kraju kratku karakteristiku (teoretska izgra enost. borbenost, vredno a. odanost, organizatorske sposobnosti itd.). Ove podatke treba dostaviti što pre i nadalje sve nastale promene redovno javljati.

Ovo pismo treba proraditi na sastanku Brigadnog komiteta, koji e nadalje održavati vezu sa nama.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15-IX-1943 g.

Za CK SKOJ-a
Š^s

BR. 50

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 21. BRIGADE OD 15. SEPTEMBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA SLAVONIJU«

STAB

XXI BRIGADE N.O.V.H.

Dana 15.IX.1943. g.

OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA SLAVONIJU

Dostavlja se izvještaj o radu partijskih organizacija u ovoj brigadi od 1.IX. - 15.IX.1943. g.

1.) Politi ki izvještaj:

Ve prora ene politike probleme ponovilo se je sa našom partijom i to: Reakcionarno vodstvo H.S.S.-a, pri emu se je uo ila opasnost H.S.S.-a. naro ito spre avanje dizanja hrvatskih masa u Narodno-oslobodila ku vojsku, a što je od životnog pitanja po uspjehe za kona nu pobjedu naše borbe. Po ovoj politici koj liniji nastoji se i i pravilno sa konkretnim argumen-

^s Mihajlo Svabi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/111—116.

tima raskrinkavaju i Maekova protunarodnu kliku. Po dobitim direktivama od druga Milasa, da se Maek sam ne mora napadati tako otvoreno, tj. može se napadati samo sa injenicama. ali s prijašnjim našim metodama da prestanemo, koje su bile zbilja nedovoljne za raskrinkavanje jedne politike struje koja se je dosta zakorijenila u narod, a što se je to sve u praksi pokazalo. Isto tako jugoslovenska izbjeglika vlada i etnici kao protivnik našeg naroda i Narodno-oslobodilačke borbe prikazani su borcima iako su mnogi o tome upoznati, ali se je nastojalo obnoviti da mogu da tumače te probleme u masama. Naročito su se istakle njihove namjere i veza etnika sa okupatorom i borbe koje vode protiv nas, prema čemu se vidi što je jugoslovenska izbjeglika vlada koja podržava etnike i smatra ih svojom vojskom a isti sarađuju sa okupatorskom vojskom i s njome sudjeluju u borbi protiv nas. a uglavnom rade po direktivama jugoslovenske izbjegličke vlade u Londonu.

Objašnjeni su uspjesi Crvene armije na Istočnom bojištu, što je borcima ujedno da su uspjesi naših velikih saveznika važni za našu borbu. Do sada pa i dalje naši borci vjeruju u nesalomljivu silu Crvene armije, koja među njima uživa veliki ugled i povjerenje. Zatim objašnjena je borcima kapitulacija Italije, što je kod njih odjeknulo na veliko zadovoljstvo. Objasnjeni su i uspjesi naše Narodno-oslobodilačke vojske, o čemu drugovi borci stalno prepričavaju sami. Za najnovije političke i vojne probleme borci u zadnje vrijeme pokazuju naročito interesovanje. Uz ovakvu volju boraca za ovaj rad može se mnogo lakše s njima politički raditi. Stari drugovi borci upućeni su i poznaju liniju N.O.B. i ostale političke probleme, samo nije se uspjelo pobuditi u njima onaj interes da politički djeluju u masama, da postanu agitator političke linije, da je pronose kroz mase. Ima boraca koji ne mogu da tumače to, ali ih je malo. Mnogo lijepih stvari borci pričaju narodu, naročito zašto se mi borimo, ali to je sve u kratko i malo za seljaka odnosno narod gdje partizani nisu duže vrijeme, nisu njihove izjave nikad potkrijepljene stvarnim injenicama, a što je krivnja političkog komesara da borce po tom radu nisu osposobili kada već imaju volju da rade. Sve ostalo bi borci manje razglabali, ali zašto se bore to se vjeruje već. Novi borci koji se nalaze u ovoj brigadi gotovo svi su bistri i mladi ljudi, koji su došli sa mnogo poleta u Narodno-oslobodilačku vojsku. Liniju borbe dobro ne poznaju i koliko je poznaju ne tumače je ispravno, već skroz u lijevo skreću, dok dosta dobro poznaju jugoslovensku izbjegličku vladu i etnike iako nisu bili u vojsci. Prvim političkim radom u tim novim borcima pokazuju naročito interesovanje za politički rad i odmah sudjeluju u diskusiji i raspravljaju o pojedinim političkim dogadajima. Neophodna je

potreba da se kod ovih boraca poja a politiki uzdizanje, jer mnogo obe avaju kako vojni ki tako i politiki i ima ih da se u skoro vrijeme neki razvijaju u rukovodioce. Naro ito je važno kod njih poja ati politiki rad da ne bi medu masama krivo tuma ili liniju N.O.B.

Ljudstvo sa kojim raspolažemo jeste dobar materijal i može se vojni ki i politiki brzo polu iti uspjeh, ali usljed slabosti polit, komesara i delegata nema onih uspjeha u politiki kom radu. Pri svim politiki kim asovima spominje se AVNOJ i ZAVNOH a i posebne teme predavanja o tome imaju koje se predaju drugovima da bi to što bolje znali.

U posljednje vrijeme, a prema najnovijim direktivama nastoji se objasniti N.O.O., me u našom vojskom podignuti autoritet odbora, te kako se treba prema njima odnositi. Naro ito da borci upoznaju se o tom kakav je karakter N.O.O. i što su oni u svojoj biti... Mnogima od boraca nije poznato rukovodstvo partije u današnjoj borbi imaju i u vidu komunisti ku partiju i samo zato mnogi tuma e krivo liniju N.O.B., a da napomenem da su to samo novi borci, dok od starih nema niti jednog koji bi to brkao. Pored ostalog politiki kog predavanja predaje se borcima i o rukovode oji ulozi Komunisti ke partije u današnjoj borbi. Kroz sav politiki rad stvara se i borbena jedinstvo boraca i Srba i Hrvata u današnjoj borbi, o emu se ne može niti najmanje sitnice za sada primjetiti da bi bilo neke razlike odnosno da bi je borci pravili. Ovo jedinstvo nastoji se sve ja e u vrstiti.

2.) Organizaciono pitanje:

U ovoj brigadi ima ukupno 986 partizana, od toga 77 drugarica. 50 su borci, dok 27 bolni arke.

lanova K.P.

I bat.	62	u ras.	9	51 Sr.	10 Hrv.	1 Slov.			48 selj.	10 rad.	1 int.
n bat.	43			28 Sr.	11 Hrv.	2 Slov.	1 Musi.	1 NJ.	27 selj.	11 rad.	5 aka
III bat.	30			15 Sr.	14 Hrv.	1 Slov.			17 selj.	10 rad.	3 int.
Mitr.	14	u ras.	1	11 Sr.	3 Hrv.				9 selj.	5 rad.	
Prat. v.	7			6 Sr.	1 Hrv.				6 selj.	1 rad.	
Cetazav.	5			3 Sr.	1 Hrv.		1 Musi.		3 selj.	2 rad.	
Bol. (.)	3				3 Hrv.					2 rad.	1 int.
Plön. v.	4			2 Sr.	2 Hrv.				4 selj.		
Art.	4			2 Sr.	2 Hrv.				1 selj.	2 rad.	1 int.
Stab. br.	7			4 Sr.	4 Hrv.				2 selj.	4 rad.	2 int.

Ukup-

no: 180 u ras. 10 122 Sr. 51 Hrv. 4 Slov. 2 Musi. 1 NJ. 124 selj. 47 rad. 16 Int.

Kandidata ima ukupno 82.

⁵ Njemac

Partijskih jedinica ima 24, koje se redovno sastaju svakih 8 dana dva puta. Rad im je podjeljen po sektorima tako da je svaki član zadužen po nekom sektoru rada. Plan rada isto imaju za teoretsko proučavanje, a kojega šaljem na uvid. Ovaj plan rada kojega šaljem mislim da već imate, da ga je dao drugi sekretar divizijskog komiteta.

3.) *Političko-prosvjetni rad:*

Sa drugovima borcima radi se i nastoji da se upoznaju o liniji N.O.B, koju poznaje jedan dobar dio boraca i koju mogu tumačiti. Vidi se da mnogi od njih i tumače liniju u svom dodiru sa narodom, ali ipak kod njih nije pobuđen toliki interes i nije im uopće toliko potrebna da oni zbilja budu pravi agitatori linije N.O.B. Pri iznašavanju odnosno objašnjavanju linije sa strane boraca premalo su konkretni i niti jedan ne bi rekao sve što znači N.O.B, obuhvaća. Ovo je radi toga što su dosta slabi politički, komesari i vodni delegati, a niti imaju na imenu metoda u radu. Oni su mladi ljudi i mladi rukovodioci i imaju volje ali ne znaju, potrebna im je već pomoć u radu, a što je najvažnije, potrebna im je i na izgradnja. Novi drugovi koji su skoro došli ne znaju to ni liniju i po istoj skreću u skroz ulijevo. Poduzete su mjere da se najviše o brzinom meću njima politički radi tako da ne bi griješili.

Novi i stari borci upoznati su o izdajnicima u jugoslavenskoj vladi u Londonu i etnicima sad neki manje neki više. ali ih uglavnom znaju kao izdajnike naroda i o tome su tvrdo uvjereni.

Upoznati su što je AVNOJ i ZAVNOH ali se o tom teško izražavaju, već bi u kratko odgovarali: naša vlada ili političko predstavništvo ili slično a ne bi to konkretizirali.

Obrađeno je sa borcima reakcionarno vodstvo HSS-a, koje oni znaju kao glavnu smetnju i protivnika narodnoj oslobodilačkoj vojsci, te kakove su namjere HSS-a, kamo se ono opredjelilo itd.

Do sada borci nisu uopće smatrali N.O.O. kao organ jedinstvene N.O.F.³ i potcjenjivali odbor tako da odbor nije imao nikakvog autoriteta kod boraca. Oni bi ih gdje mogu mobilisali u vojsku ili kada bi koji došao u vojsku veselih bi se i o tome bi svaki govorio. Obično su ih nazivali zabušantima koji neće da idu u borbu i da su to neke kukavice. Krivnja je za ovo sa strane političkih rukovodilaca koji to među borcima nisu pravilno objasnili niti ih upoznali o značenju N.O.O. Borcima se

³ Pogrešno. Narodnooslobodilački odbori nisu bili organi Jedinствene narodnooslobodilačke fronte, već organi vlasti.

o tome objašnjava ali do danas se nisu pokazali naroiti rezultati.

Da bi se ovdje po ovome svemu uspjelo potrebna je vea aktivnost u radu i organizaciona sposobnost u tome radu. Do sada se je radilo ali nije nekih naroitih rezultata pokazalo, prvo radi neznanja kako pri i ljudima i kako ih o tome upoznati da najlakše prime i, što je najvažnije, kako zainteresirati borce za politiki rad. Predvi en je plan za politiki rad i od sada emo nastojati više održavati sastanke sa nižim polit, rukovodiocima i davati im upute a tim emo ih pomo i u radu.

4.) Rad elije po vojnim pitanjima:

U našim jedinicama ima jedan velik broj novih boraca ah unato toga jedinice se nisu gotovo nimalo promjenile niti oslabile po svojoj disciplini. Prije jednog vremena nisu se partijske jedinice angažovale u tom radu, ali sve više i više se radi po tom pitanju, što se vidi jer se popravlja u svemu.

Vojni ka disciplina nije baš onakva kakova bi morala biti, ovo u odnosu na formalnu disciplinu najviše, a i u mjestu logorovanja bi po nekad popustila. Jedino u borbi je disciplina zadovoljavaju a a isto tako i u putovanju. Naroito je za napomenuti da su se novi drugovi pokazali vrlo disciplinovani vojnici. Kako napominjemo, formalna disciplina nije baš na visini ali poja anim radom partije i ukazivanjem drugovima i to e se popraviti. Borci su odani i u vršenju dužnosti nastoja e da je izvrše u potpunosti i u koliko oni to budu znah.

Po vojni kom uzdizanju naše vojske podbacilo se sa strane partije, politiki i vojni kih rukovodilaca u podizanju drugova boraca u vojni kom ili politiki kom osposobljavanju. U ovom radu se je podbacilo radi manje sposobnih rukovodilaca koji su vrlo mladi rukovodioci i neiskusni u radu. Imadu volje za rad ali se vrlo slabo snalaze i ne znaju da pronalaze nove metode rada i na koji na in da se otklone nedostatci i polu i uspjeh. Drugove treba pomo i u njihovom osposobljavanju i njihovom radu sa borcima i rad e se razviti do potrebne visine i vjerujem da e se mo i polu iti uspjeh. Osim toga, naše part, jedinice su dosta slabe, jer se ve im djelom obnavljaju, jer u vršenju akcija najviše ginu l. K.P. a to sve zbog toga štu su oni i najbolji borci, a i što moraju da se sami angažuju za svaki uspjeh, a još više što se nije uspjelo borce koji imaju mnogo volje i poleta i borbenosti osposobiti kao sposobne i vješte vojnike u borbi ili ma gdje to bilo. Još ni do danas lanovi partije ne znaju da rukovode, ve ako što ne ide, idu sami, a to zbog gore iznesenih razloga.

lanovi partije su najbolji borci, najbolji i najsposobniji vojnici.

U maršovanjima i pokretima drugovi borci dobro su se ponijeli, išli su uvijek u najboljem redu i u savršenoj disciplini. Moglo ih se pokrenuti i najvećom brzinom. Ovo se vidi iz toga što se je uvijek stiglo na vrijeme, u određeni čas, i da niti jedan drug nije ostao iako je bilo i dosta usiljenih putovanja po nekoliko sati.

U zadnjoj akciji na Hercegovac⁴ drugovi borci su se dobro pokazali, išli su bez strahovanja i izvršavali naredbe svojih rukovodilaca. U toj borbi zarobljeno je oko 56 domobrana sa oružjem i nešto sprema.

Jedan dio naših jedinica, tj. samo jedan bataljon u estvo-
vao je u napadu, dok su ostale jedinice bile u zasjedi. Zasjede za sve vrijeme borbe nisu imale nikakve borbe i povukle su se u redu. Jedino nam je ostala jedna eta sa kojom nismo mogli uhvatiti vezu pri povlačenju usled nastupanja neprijateljske vojske, tj. nisu se mogli probiti kuriri, a ima krivnje i na nama, a naročito drugu komesaru koji nije na vrijeme povukao jedinicu, pri tom imaju i u vidu da je blizu jedinica XVII Brigade i da se s njima povuče. Ovako olako shvaćaju i povlačenje jedinice nije se slalo na vrijeme naredbe, te je eta ostala nepovučena, a niti je ta eta slala nama vezu. Međutim jedinica se je dosta kasno povlačila i u povlačenju naišla na bandu koja ju je napala iz neposredne blizine dok se je eta nalazila u koloni. Gubitci u ljudstvu nisu prouzrokovani, jedino su se od pucanja uplašili konji od mitraljeza koji su porušili konjovodce tako da je jedan konj pobjegao i na sebi odnio cijev teškog mitraljeza, kojega je uhvatila banda u Hercegovcu. Jedinica se, bez drugih gubitaka osim u cijevi, povratila tek drugi dan.

U vršenju napada na neprijateljsko uporište Ivanska,⁵ top kojega smo imali odigrao je najvažniju ulogu, gdje je zarobljeno oko 30 bandita i 3 ubijena u zgradi, gubitaka nismo imali osim 1 ranjenog. Izmeću zarobljenih bilo je 5 domobrana, koje smo pustili i uputili u Moslava ko područje...

Plijevi koji je dobijen nije sav dobiven u kolektiv jer su ga borci sebi prigrabili i prema tome nije pravilno raspodjeljen. Razlog je tome što su drugovi dugo vrijeme goli i bos, a i zbog toga što se u tom momentu nije osjetila naša partija.

⁴ Napad na Hercegovac izveli su. 11. septembra 1943, dva bataljona 17. brigade i jedan bataljon 21. brigade. Ostali bataljoni bili su na obezbeđenju prema okolnim neprijateljskim uporištima. (Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 41 i 108).

⁵ Brigada je žandarmerijsku posadu u selu Ivanjskoj napala i savladala 14. septembra 1943 (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 53 i 108).

niti u skupljanju plijena. Borci su nastojali da nadu ono što njima treba. Municiju i oružje su kasnije izvla ili. Iz uzimanja pojedinih stvari svaki sebi vidi se da nije niti drugarstvo na visini. Ovi nedostaci e se otkloniti poja anim radom me u borcima, a da se taj rad može poja ati moramo osposobiti naše part, jedinice, koje e mo i to najlakše izvršiti.

Municije u ovim akcijama isto smo malo potrošili i nije bilo bespotrebnog puškaranja.

Moral i borbenost je dobra, drugovi e se boriti i ne e se pokolebati imaju i povjerenje u svoje rukovodstvo, samo ako ih se smjelo i neustrašivo sa puno odlu nosti predvodi u borbu.

5.) *Omladina. SKOJ:*

Omladine u ovoj brigadi ima ukupno 377.

U SKOJ obuhva eno 174.

Mnoge naše SKOJ-evske jedinice su u zadnje vrijeme podbacile što nisu obuhvatile u svoju organizaciju sve dobre, sposobne i odane omladince. Isto tako nije se SKOJ izdizao politiki da bi mogao svladati sve postavljene zadatke. Drugovi skojevci su najbolji vojnici i borci i dobro rukuju oružjem a u svakoj akciji pokazali su se odlu ni i hrabri. Zaduženi su svaki od skojevaca po nekom sektoru lada, ali su premalo obilaženi i premalo se kontrola vršila, kod provo enja tog rada nisu dobili pomo i od svojih SKOJ-evskih rukovodstava. Sama SKOJ-evska rukovodstva niti su još toliko samostalna da samostalno djeluju i da se snalaze i prema tome rad dosta zaostaje. Me utim nije niti sa strane partije ukazana dovoljna pomo , niti se je osjetilo pravo rukovodstvo partije u SKOJ-u. niti se pravilno iskorištavaju ogromne snage omladine SKOJ-a. Kulturno-prosvjetni rad organiziran je, u kome sudjeluju najviše SKOJ-evci, ali se ipak nisu polu ili oni uspjesi koji bi trebali. Pišu se lanci, u emu sudjeluje najviše omladine SKOJ. Organizirani su pjeva ki horovi i diletantske grupe, koje nisu osposobljene, usljed promjene ljudstva. Ove sve greške i nedostatke nastoji se otkloniti i koji e biti u najskorije vrijeme otklonjeni. Kod samih SKOJ-evaca vlada veliko interesovanje za vojni ki i politiki rad. samo ih treba prihvatiti i s njima poja ati rad. Sastanke redovito održavaju samo 8 dana 2 puta.

6.) *Politi ko-prosvjetni rad na terenu i u eti:*

Naše partijske jedinice prou avaju materijal predvi en po planu kojega je dao drug sekretar Divizijskog komiteta i po kojem se je po elo. Naro ite rezultate do sada ne možemo iznijeti jer se je sada samo po elo.

Na terenu nije niti jedna partijska niti vanpartijska organizacija osnovana. Održan je sastanak sa part, jedinicom u selu Brani i Perenci i sa nekim SKOJ-evskim i USAOH organizacijama. isto tako i sa odborima se nastojalo održati sastanak gdje je to bilo moguće.

Mitinzii su održani u nizu sela u Slavoniji, u Moslavini u selu Dišnik. Popovac i Samarica. Narod se je odazvao u velikom broju. Oduševljenje naroda je dosta dobro prema nama. Narodito su na mitingu bile raspoložene maarske manjine u selu Popovcu kada smo imali govornika koji im je govorio na maarskom jeziku. Pobudio ih je toliko da su s njim mnogi stupali kasnije u diskusiju. Poslije svakog mitinga bila je igranka i veselje. Vidilo se da narod rado sluša u ovim selima i odaziva se na mitinge i s naroditom pažnjom otkuje naše izjave jer ih mnogo interesira vojno-polit. situacija kod nas i u svijetu i o uspjesima naše vojske. Kroz mnoga hrvatska sela smo prošli ali usljed pokreta [nismo] se zadržali da održimo miting i ako je narod tražio od nas. Narod je oduševljen prema nama, a narodito je narodu drago ako gdje likvidiramo kakvo žandarsko ili ustaško uporište.

Organizirani su analfabetски te ajevi.

Nepismenih ima 54. od čega je do sada naučilo pisati 41, te nepismenih ostaje 15.

I SKOJ je na ovome sektoru rada zadužen. Po ovome radu se ulaže dosta truda i pokazao se uspjeh jer je pravilno organiziran rad.

7.) *Žene:*

U ovoj brigadi ima ukupno drugarica 77. 50 su borci, dok 27 bolničke.

U partiji ih ima 8.

U SKOJ-u 20.

Mnoge drugarice su dobri borci. Odnos drugova i drugarica nije na onoj visini na kojoj treba da bude... Drugarice, odane, poštene i borbene, imaju autoriteta kod drugova, dok druge nemaju a to radi svojih slabih strana u radu. disciplini, borbenosti i moralu. Sastanci drugarica se rjeđe održavaju i to jedino u izvanrednom slučaju, odnosno potrebama, a inače sav rad s drugaricama jest u zajednici sa drugovima.

8.) *Bat. biro:*

Bataljonski biro sastaju se redovno kroz 8 dana jednom. Sve direktive i materijal bat. biro Partije proračuju zajedno i provode nakon donesenih zaključaka u svojim jedinicama u

djelo. članovi bat. biroa su sekretari part, jedinica i sekretar bat. [elije] te komesar bataljona.

Samo štabovi bataljona dosta dobro rade prema našojim sposobnostima.

Sada baš ovih dana uslijedile su mnoge promjene u našim štabovima bataljona, ušli su mnogi novi drugovi koji su neiskusni i nisu živili štabskim životom, ali imaju sposobnosti i poleta za rad i brzo se sna i u radu.

Razno:

Ishrana boraca je dosta dobra. Odje a nije bogzna kakova ali nije baš tako loša. Zdravlje dosta dobro. Zaraznih bolesti uopće nema. Dezertera je bilo svega 21, ali to sve pri pokretu iz Slavonije. Drugovi su ostali radi kuće, dok dezertstva političkog karaktera nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Miloš Crnobrnja

BR. 51

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. KRAJISKE NOU BRIGADE OD 16. SEPTEMBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

X brigada

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

I z v j e š t a j

POLITIČKO STANJE:

Općenito uzevši je dobro. Rad političkih komesara u posljednje vrijeme (od zadnjeg izvještaja) nije bio zadovoljavajuć. Razlozi su što se Brigada stalno kretala, a oni su svoj rad bili podesili logorovanju tako da se je vrlo malo radilo. Doim sada svoj rad prilagodili su po-

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu HRP, Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/238—240.

kretu i isti sada te e normalno. Osim toga došla su i dva nova politkomesara bataljona (I i IV bat.) a i sam politkomesar Brigade nije se u prvo vrijeme dovoljno snašao. Isto tako, u nedostatku kadrova, bilo je izmjene i kod politkomesara eta, gdje su došli dosta mladi i nedovoljnoiskusni drugovi. (Iz ove Brigade, pored tri lana Štaba Brigade, otišla su i dva zamj. politkoma bataljona: jedan za politkoma Cazinskog odreda a drugi na rad po SKOJ-u u pozadini, i politkom I bataljona koji se razbolio i na koga ne možemo ra unati za jedno duže vrijeme.)

Politi ka svijest boraca može se najbolje okarakterisati sa srednjom. Politi ka sigurnost boraca je dobra i isti se mogu upotrijebiti za borbu protiv svih neprijatelja Narodno-oslobodila ke vojske. Politi ko znanje boraca u ve ini je prili no, što se može konstatovati kroz propitivanje boraca na politiki m asovima. Borbenost isto tako dobra, što se još nije moglo u potpunosti ocijeniti, jer Brigada nije još bila u nekim ve im akcijama,² tako da ima dosta boraca (naro ito ovi novomobilisani sa petrova kog sektora) koji još. može se re i, nisu prošli vatreno krštenje. Moral boraca je na visini, na što najviše uti e ovako povoljna vanjska situacija i uspjesi naše Narodno-oslobodila ke vojske. To se najbolje moglo vidjeti u posljednjim akcijama.³ Politika bratstva, stanje u tom pogledu mnogo se popravilo, i sada se može re i da je dobro. Drugarstvo se svakim danom popravlja, ali još nije na zadovoljavaju oj visini. Odnosi izme u drugova i drugarica su dobri, što ne poti e otuda, što su svi drugovi shvatili ulogu žene u Narodno-oslobodila koj borbi, nego su stvoreni li nom vrednoš u drugarica. Što se ti e plja ke od strane boraca i u tom pogledu se mnogo postiglo, tako da je plja ka u mnogome likvidirana, izuzev nekolicine, 4—5, u bataljonu koji su donekle skloni tome.

Rad politkomesara obavlja se putem etnih i bataljonskih konferencija i politiki m asova. Borci se na vrijeme upoznavaju sa svim vojno-politiki m doga ajima koji im se pravilno objašnjavaju. Isti su spremni za pokret u okviru Krajine bez, može se re i, ikakovih otpadaka. Dezerterstvo je uglavnom likvidirano, emu je najviše pridonio uporan politiki m rad i poboljšanje ishrane.

Na petrova kom sektoru mobilisali smo 95 boraca, koje smo politiki m radom uspjeli zadržati u Brigadi, izuzev petorice koji su odmah nakon 3 dana pobjegli.

* Vidi Arhiv V.I.I., reg. br. 7—5 k. 767 A.

¹ Brigada je u prvoj polovini septembra djelovala na podru ju Livna i Grahova (vidi tom IV. knj. 17. dok. br. 32, 45 i 61).

ORGANIZACIONO PITANJE:

U ovoj Brigadi imaju 4 bataljonska biroa sa 19 partijskih jedinica, sa ukupno 133 lana, od kojih 10 žena; od toga u rashodu 24. od kojih 3 žene (od ovih je 7 drugova na jednomjese nom nižem i višem vojnom kursu); na licu imamo 109 lanova, od kojih 7 žena. Kandidata ima ukupno 52, od kojih 8 žena: od toga u rashodu 8. od kojih jedna drugarica. Skojevacu ima 125, od kojih 30 drugarica, dok ih je 11 bolesnih, tako da je ukupan broj 136. Rad SKOJ-a je dobar. Pomo Partije SKOJ-u je dosta dobra.

U posljednje vrijeme sastanci se nisu održavali redovno. emu je razlog taj. što Partija nije svoj rad prilagodila pokretu Brigade. Sada se sastanci održavaju redovno. Vanredni se održavaju prema potrebi.

Partijska organizacija je mlada i ima sve odlike početnih organizacija, ali u osnovi je zdrava i postavljena je na zdravoj organizacionoj formi. Ta mladost dovodi do neuoavanja na vrijeme svih nedostataka u jedinicama. Odanost i disciplina isto tako dobra. Razvitak partijske organizacije nije bio ravnomjeran usljed odlaska nekih partijskih rukovodilaca i dolaskom novih, mladih i nedovoljno iskusnih drugova. Teoretska izgradnja je dosta slaba, emu je jedan od glavnih razloga mladost lanova. a nije se ni dovoljno radilo na teoretskom uzdizanju.

Rad sa kandidatima bio je vrlo slab, i u tom pogledu se sektašilo. Ima u ovoj Brigadi dosta dobrih drugova: poštenih, vrijednih, odanih i dobrih boraca koji nisu obuhvaeni. Sa kandidatima se radi pojedina no.

Održali smo savjetovanje sa partijskim rukovodionicima bataljona gdje je ueno mnogo nedostataka i postavljeni su kao glavni zadaci: a) da se pojaa rad na teoretskom uzdizanju kadrova, b) pojaati rad sa kandidatima, c) podi i disciplinu u jedinicama i dr.

VOJSKA:

Brigada broji svega 620 boraca. Prošlog mjeseca mobilisali smo na petrova kom sektoru 90. Naoružanje je vrlo slabo, naro ito u automatskom oružju. Puškomitraljeza imamo 24. od kojih je 5 neispravnih. Isto tako imamo oko 40 drugova bez pušaka. Niži komandni kadar (vodnici i desetari) još uvijek nije zadovoljavaju i, jer je ve ina tih drugova kra e vrijeme u vojsci i nedostaje im

iskustvo kao i potreban im autoritet. Komandiri i komandanti u potpunosti zadovoljavaju. Borci imaju naročito iskustva u borbi sa etnicima, dok im nedostaje u akcijama na gradove i uli nim borbama, koje još nisu vodili. Vojni ki rad sa borcima obavlja se po planu. Samo na tom polju nije mnogo ura eno. U Brigadi imamo vojnog instruktora (bivšeg domobranskog oficira) koji radi sa komandnim kadrom na njegovom osposobljavanju. Jedan od osnovnih nedostataka u ovoj Brigadi je taj, što je broj ano malena i nepotpuna i slabo naoružana, jer se u borbi sa etnicima vrlo teško zarobljava oružje.

SANITET:

U Brigadi nemamo dovoljan broj sanitetskog osoblja. Imamo eta samo sa po jednim bolni arom. Referent saniteta Brigade ne zadovoljava na svojoj dužnosti. Ima prili no stru ne sposobnosti, ali organizatorske nema uopšte. Referenti po bataljonima isto tako ne odgovaraju. Najbolje bi odgovorili kao etni bolni ari. Sanitetskog materijala imamo vrlo malo. u nekim jedinicama skoro nikako. Zdravstveno stanje je dosta dobro. Zaraznih bolesti nema, jedino ima pojave eše i prehlade. Imali smo slu aj da su nam 2 borca, od bolova stomaka, u roku od 24 sata umrla. Injekcija protiv tetanusa nemamo, i dešava se da poneki borac vrlo malim ranama podlegne uslijed zatrovanja krvi. Ukratko sanitet je najbolnije pitanje u ovoj Brigadi.

Sa sanitetskim osobljem održavaju se redovno savjetovanja u prisustvu .politkomesara bataljona odnosno Brigade.

EKONOMSKO PITANJE:

Intendant Brigade kao i intendanti bataljona nemaju dovoljno sposobnosti. Boravkom Brigade dugo vremena na ovom terenu, pretvorili su se u stvari u magacionere koji samo znaju primati i izdavati. To mnogo otežava kad je Brigada u pokretu. Me utim stanje u tom pogledu se popravlja. Ishrana se je poboljšala i uglavnom zadovoljava. samo je jednoli na (nedostaje vo a i povr a).

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

U etama i bataljonima postoje kulturni odbori. Po bataljonima postoje diletantske sekcije, pjeva ki kao i recitativni horovi i analfabetski te ajevi. Kulturno-prosvjetni rad znatno je otežan odlaskom i boleš u rukovode ih snaga u kulturno-prosvjetnim odborima.

Nepismenost je bila skoro likvidirana, ali mobilizacijom novih boraca broj nepismenih se povećao.

POLITODJEL:

Odlaskom druga Voje Kreće u politodjelu je ostao sam drug Ražnatović Veljko. Potrebno bi bilo, ukoliko je moguće, da se isti što prije dopuni.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA:

Usljed nedostatka kadrova po bataljonima nema obavještajnih centara. Postojao je jedino u I bataljonu, ali je prije dva dana, po naredjenju Štaba IV NOU divizije, šef toga ob. centra prebačen u Grahovsko-peuljski odred.

Usljed odlaska nekih drugova iz ove Brigade izvršena je izmjena u štabovima bataljona:

Drug Bosni Milan, politkomesar I bataljona, već duže vremena je bolestan, pa smo za politkoma toga bataljona postavili druga Turić Mirka, koji je vršio dužnost zamj. politkoma istog bataljona. Za zamj. politkoma toga bataljona postavljen je drug Drljača Simo, dosadašnji politkom ete.

Zamj. politkoma II bataljona drug Tabaković Šemso otišao je za politkoma Cazinskog odreda a na njegovo mjesto postavili smo druga Knežević Dragu, dosadašnjeg politkoma ete.

Zamj. politkoma IV bataljona drug Materi Lazo otišao je, na tražnju Oblasnog komiteta SKOJ-a, na rad u pozadinu. Na njegovo mjesto postavili smo druga Trninić uru. dosadanjeg politkoma ete.

Komandanta II bataljona druga Kljajić Milana, radi fizičke slabosti, poslali smo na raspolaganje Komandi drvarskog područja, a za komandanta istog bataljona postavili smo druga Šušilović Miću, dosadašnjeg zamj. komandanta I bataljona.

U akciji na Livno⁴ ranjeni su drug Grubor Neod i drugarica Vucelja Dara. članovi KPJ.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 septembra 1943 g.   ZAMJ. POLITKOMESARA X BRIGADE
Zivko'

⁴ Brigada je, u sadejstvu sa Glamočko-livanjskim NOP odredom, napala Livno 27. avgusta 1943. Ona je savladala otpor na spoljnim utvrđenjima, ali je u gradu naišla na jak otpor, pa je stoga napad obustavila. (Vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 32.)

⁵ Rodić

BR. 52

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 3.
NOU BRIGADE 6. DIVIZIJE OD 19. SEPTEMBRA 1943. CEN-
TRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE¹

PART. ORGANIZACIJA
III UDARNE BRIGADE
VI DIVIZIJE N.O.V. HRV.

1. X 1943

19—IX—1943

Redovni izvještaj

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi.

Naša Brigada poslije neprijateljske ofanzive kroz Lapa ku Kotlinu² prebacila se na sektor Gospi, gde se i sada nalazi." Za cijelo ovo vrijeme od prošlog izvještaja⁴ do danas rad nije tekao normalnim tokom iz razloga, što su jedinice raštrkane, stalno u kontaktu sa neprijateljem, a ima i toga, da se ne iskoriste sve mogu nosti za rad. U borbama kod Donjeg Lapca imali smo prili an broj gubitaka i to ve im dijelom komandnog kadra. Pokazalo se, da naši pojedini rukovodioci, kao i štabovi bataljona ne znaju se postaviti vojni ki na svoja mje- sta. Desio se slu aj baš iz tih razloga, što nijesu bili na svom mjestu, da je poginuo u jurišu na Njemce sekretar part, orga- nizacije IV Bataljona i komandant istoga bataljona. Gublje- njem ove dvojice drugova nanešen je dosta težak i teže nadok- nadv gubitak našoj Brigadi. Mi smo nastojali preko part, orga- nizacije. kao i na konferencijama svih boraca da ovakve slu- ajeve prikazemo vrlo štetnim po opštu stvar naše borbe. Te- žimo tome. da naši borci sami odozdo ne dozvole, da bespo-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-1/383—384.

² Re je o prodoru nema ke 114. lova ke divizije u Dalmaciju prav- cem Biha —Lapac—Mazin—Bruvno—Gra ac—Knin (vidi tom V, knj. 19. dok. br. 8 i 27).

³ Iz izvještaja Štaba 6. divizije od 14. septembra 1943. vidi se da je 3. NOU brigada (u stvari tri bataljona) 5/6. septembra napustila podru je Donji Lapac—Udbina i otišla u rejon Široke Kule (vidi tom V, knj. 19. dok. br. 62 i 71).

⁴ Redakcija ne raspolaže tim izvještajem (vidi izvještaj politodela 3. NOU brigade, dok. br. 33).

trebno jurišaju naši najbolji rukovodioci. Kod boraca naišli smo na odobravanje. Oni to dosta dobro shvataju, dok kod nekih rukovodilaca mnogo teže. pre nagljenost, zagrijanost, a ponegdje i ambicija, dovode ih do ovakvih pojava. Komandant IV Bataljona, kao vojnik, li nost, pojava ovjeka, bio je dosta popularan kod naših boraca. Od početka ustanka, kao borac, a poslije je kao starješina uzdigao se u I Bataljonu ove Brigade. Baš u vezi sa tim, što je bio popularan, a u zajednici i saglasnosti part, organizacije I Bataljona, mi smo dali predlog Štabu Divizije, da naš I Bataljon nosi njegovo ime. Mišljenja smo, da će ovo dobro odjeknuti kod nas u vojsci i u pozadini.

Partiski sastanci, negdje sa manjim zadocnjenjem. održavaju se dosta redovno. Partisko članstvo prilično se angažuje i nastoji da sve dobivene direktive sprovede u djelo. Sve u ovoj slabosti nastoje i zalažu se da otklone. Ima redih slučajeva slabe odgovornosti, nezainteresovanosti i nediscipline. Bila su dva slučaja, da su članovi partije samovoljno napustili svoju jedinicu. To su mladi članovi sa familijama i prilikom neprijateljskog prodora u njihovo mjesto oni su otišli svojim kućama, da vide što im je sa familijama. Obadvojica su izbačena iz Partije. Mi nastojimo da izbjegavamo kazne i ravnamo se prema svjesti ljudi, ali u ovakovom slučaju, gdje treba da se streljaju, mi smo ih izbacili. Njihove odluke daju predloge za kazne i donesena odluka pozitivno utiče i na sve naše članstvo. Nastojimo da se materijal što više proučava, ali dosta teško ide. Neke jedinice proračunaju više i lakše shvataju, dok druge teže shvataju i drugovi se mu nije izražavaju. Svakodnevnu štampu, naročito direktivne članke nastojimo da se prorade pred svim našim jedinicama.

Stabska jedinica III Bataljona, kao što je to u prvom izvještaju javljeno, nije zadovoljila. Bilo je slučajeva neharmonije, slabog odnosa prema zarobljenom plijenu, li njih momentana ambicije iznad opštih interesa itd. Bataljonski biro uz našu sugestiju, kaznio je čitavu ekipu sa opomenom, a komandanta i komesara sa ukorom. Drugovima je obrazloženo zašto su kažnjeni. Oni se u potpunosti slažu sa kaznom i pozitivno utiče i na njih. Komandant ovoga bataljona nalazi se na kursu i još mu nije saopšteno, ali smatramo sa našim marljivim radom da ćemo ga izvesti na ispravan put. Inače je uvijek odan. borben i ima uslove za razvijanje.

U posljednje vrijeme primili smo 10 novih članova, većinom mladi ljudi, koji su vrlo odani, požrtvovani. Bili su članovi SKOJ-a duže vremena, a i teoretski prilično su izgrađeni.

elija Štaba brigade prili no zadovoljava. Drugovi se dosta dobro snalaze u poredenju sa Brigadom. Nastoje da sva zapažanja i greške u injene od nižih jedinica otklone estim odlaskom u jedinice i ukazivanjem. Komesar Brigade prili no zadovoljava .. . Nastojimo da se sve dobivene direktive i upute sprovedu na vrijeme u djelo.

VOJNI KI SEKTOR:

U posljednje vrijeme usljed raštrkanosti jedinica nije bilo nekog naro ito sistematskog stru nog uzdizanja. Davali su se konkretni zadatci nižim rukovodiocima, kao i pojedinim odjeljenjima: prebacivanje neprijatelju u pozadinu, nanositi mu što teže i ve e gubitke, te na taj na in provjeravati sposobnost i snalaženje naših nižih rukovodilaca kao i boraca. Vojni ki život u logorima, kao i disciplina znatno se popravljaju i svakim danom osje a se sve više regularna vojska. Naro ito se posvetila pažnja dužnosti i opreznosti jedinica na položajima, borbama i prebivalištima. Vojni ka sposobnost i udarna mo Brigade dosta je dobra. Oduzet nam je ve i bix>j vojnih rukovodilaca te se nužno name e potreba: uzdizanje i uzgajanje novih. Vojni kurs pri Štabu brigade je završen. Imao je dosta dobrih rezultata. Poslužili smo se iskustvom borbi sa Njemcima, njihovom taktikom, manevrisanjem, težnjom za postignu em iznenaja itd. Pohvalu cd Glavnog štaba za dobro izvršavanje vojni kih zadataka nastojali smo što više popularisati i iskoristiti, što je naišlo na razumjevanje i zadovoljstvo kod naših boraca.⁵

POLITI KI SEKTOR:

Posljednji doga aji, kapitulacija Italije, razoružavanje talijanskih divizija,⁶ povoljno su odjeknuli u našim jedinicama. Nastojimo, da ne precjenimo, a niti da potcjenimo sadašnju situaciju. Borcima se objašnjava i dosta su dobro svi upoznati sa propustima, mogu nostima i momentima koji postoje za otvaranje drugog fronta i krah fašizma još u ovoj godini. Vije sti i svakodnevna štampa prora uju se ve inom pred vodovima i etama. Cjelokupni politički rad, izuzev političkih konferencija, svodi se po vodovima i etama, pošto su za to najbolje

⁵ Brigada je, naredbom br. 23 Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 30. avgusta 1943. pohvaljena za izvanrednu hrabrost i požrtvovanje, pokazanu veštinu i primerno držanje starešina i boraca u borbama protiv Nemaca 25. i 28. avgusta kod sela Gorijevci na komunikaciji Biha — Vrto e. (Opširnije o tome vidi dok. br. 18—7. k. 800. u Arhivu V.I.I.)

⁶ O razoružanju tih divizija vidi u knjizi „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945“ (knj. 1. izdanje V.I.I., Beograd. 1957).

mogu nosti. Niži politički rukovodioci, delegati i komesari ne umiju još najbolje da pravilno objašnjavaju i bez pomoći ne bi zadovoljili. estim odlaskom u jedinice, držanjem političkih konferencija sa političkim kadrom nastojimo, da im se pravilno objasni i ukazuje pomoć tako da bi poslije mogli djelovati me u borcima. Politički kurs pri Štabu brigade završen je. Poslije povratka sa kursa osjeća se bolja aktivnost i sposobnost kod drugova. Osjeća se potreba u našim jedinicama, nedostatak štampe, vijesti itd. a⁷ još više zato što ne stižu na vrijeme.

Kulturno-prosvjetni rad malo je u zastoju, naročito u pogledu diletantskih grupa. Pri propagandnom odsjeku naše Divizije osnovao se kurs kulturno-prosvjetnih radnika, na koji smo uputili 4 druga i poslije njihova povratka u jedinice nadamo se da će rad krenuti naprijed.

Obavještajna služba je organizirana, nekih naročito pažanja, koja bi bila zabrinjavajuća, nema. Ima nekoliko slučajeva samovoljnog napuštanja jedinice, veći im dijelom iz kukavičluk, strahljivosti, a ponegdje je razlog i familijarni odnosi.

INTENDANTURA:

Intendantura je dobro organizovana. Hrana dolazi redovno i na vrijeme po tablici predviđenoj po intendanturi G. S.-a. Kod boraca, u vezi sa prošlom, slabom ishranom, osjeća se iznurenost, fizička iscrpljenost, koju nije popravila ni tablica propisana po intendanturi G.S.-a.

SANITET:

Drugovi u radu prilično se snalaze. Održava se kurs pri Štabu brigade. Sa njim rukovodi jedan drug, koji je došao nedavno kao zarobljenik iz domobranstva. U svome poslu, kao i u odnosu sa ljudima dosta je dobar i zadovoljava, naročito sad u vezi sa ovakvom situacijom. Sanitet u borbi prilično funkcioniše. Sanitetskog materijala ima prilično i ukazuje se na vrijeme pomoć.

Odnos Štaba brigade prema Štabu divizije je pravilan. Pomoć Štaba divizije, dok smo bili bliže, bila je puna, a sada jedino preko dopisa, direktiva i uputa.

VEZA SA POZADINOM:

Na ovome sektoru povezali smo se sa pozadinskim organizacijama i povremeno odlazimo na njihove sastanke.. .

⁷ U originalu je taj deo rečenice dopisan rukom.

Odnos Politodjela i sekretara je dobar. Savjetujemo se po svim pitanjima, donosimo zajedničke odluke i nema nikakvih nesuglasica.

Drugarski komunisti ki pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Cui N."

BR. 53

**IZVEŠTAJ POLITODELA 1. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
20. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMU-
NISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹**

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Položaj

Izvještaj e govoriti o stanju partijske organizacije i o stanju u brigadi za posljednja dva i po mjeseca.

Za to vrijeme broj lanova Partije neznatno je porastao. To dolazi otuda što smo mi, zajedno sa part. kom. u brigadi, dobili utisak (po obilasku partorganizacija, koji je uslijedio poslije promjene ranijih partrukovodilaca) da se ranije više vodilo ra una o kvantitetu nego o kvalitetu. Zato smo pred sve partorganizacije postavili kao glavni zadatak rad na kvalitativnom podizanju partijaca i ve i kriterijum za primanje u lanstvo Partije. Onim lanovima koji su ušli u Partiju kad je partorganizacija izbacila parolu, za ono vrijeme sasvim pravilnu, omasovljenje Partije — a koji ina e, ni po emu drugom do po svom junaštvu, ne bi mogli biti lanovi Partije — naglašeno je da partorganizacija mora pomo i da se što prije oslobode svojih nedostataka, da im se podigne partijska i politička svijest. (Sada partorganizacija broji blizu 300 lanova. Tu treba ura unati i 36 lanova koji su došli sa IV bataljonom XI brigade).

U Partiji vlada potpuno jedinstvo i ne može biti ni rije i o postojanju bilo kakvih frakcija i grupa ili oportunističkih elemenata, koji bi svojim razornim radom štetili interese Par-

⁸ Nikola

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd, reg. br. 5534/V, 2—74 (43).

tije. lanstvo je vrlo mlado i nije od ranije bilo politički iskva-
reno nikakvim sitnoburžoaskim ili malograđanskim ideologi-
jama. To su u ogromnoj većini seljaci, ima nešto šumskih i
sezonskih radnika. Odnos Partiji vezana je, uglavnom, za Na-
rodno-oslobodilačku borbu. Veliki dio partijaca ne shvata
krajnji cilj borbe naše Partije. Oni su uvjereni, uslijed nepo-
znavanja programa Kompartije, da će borba biti završena istje-
rivanjem okupatora iz naše zemlje. Da bi se lanstvo Partije
upoznalo sa velikom rukovodećom ulogom naše Partije u ovoj
fazi N.O. borbe, kao i sa ulogom i značajem Partije u borbi
za konačno oslobođenje radničke klase i radnoga naroda od
kapitalističkog ropstva i ugnjetavanja — predviđena su predava-
nja o „Teoriji Partije“ i „Organizaciono pitanje naše Partije“.
S tim da partrukovodioci bataljona prorade iste stvari služe i
se raspoloživim materijalom.

Teorijski sastanci održavaju se redovno, ali malo koriste,
uslijed slabe teorijske uzdignutosti partrukovodilaca i razvodnje-
nosti Partije. Partijci jedva da što više znadu od običajnih boraca.
Ukazano im je da se snaga Partije ne odražava u broju parti-
jaca nego u kvalitetu.

Nema sumnje da je hrabrost glavna i opšta karakteristika
naših partijaca ...

Rad je u osnovi pravilno postavljen. Obuhvaćeni su svi
sektori rada, ali oni ne funkcionišu podjednako. Prije svega
nije dovoljno shvaćena važnost podjele rada na sektore. Postoji
ubjedljivo mišljenje — kod pojedinih partijaca — da je odgovoran samo
za svoj sektor rada i da ga se razvoj rada na ostalim sekto-
rima ništa ne tiče. Drugim riječima, ne shvataju da izvjesni
partijci samo za određeno vrijeme odgovaraju za rad na jednom
sektoru i da treba težiti tome da svi partijci moraju biti spo-
sobni da rade po svim sektorima; da će uspjeh jedne jedinice
biti dobar samo ako svi sektori podjednako napreduju poma-
žu i se međusobno.

Do sada su najbolji uspjeh pokazali politički i vojni
sektor, a najgora stoji rad sa kandidatima i agit.-propagandi-
stički rad na terenu.

Politički sektor se dosta dobro razvija. Težište rada pada
na politkomesare bataljona, dok ostali partijci vrlo malo dopri-
nose uslijed svoje neaktivnosti i neupuštanja u diskusiju. Polit-
komesari bataljona uspjeli su da se otresu stare navike da
stalno govore o politici u kojoj situaciji ne iznose i ništa novije, shva-
tili su da treba koristiti velike događaje i promjene u svijetu
kao povod za sažeto i iscrpno izlaganje političke situacije.

Do prije mjesec dana, glavni nedostatak toga sektora rada
sastojao se u nemanju plana u radu — ali je taj nedostatak

uklonjen. Bile su predviđene slijedeće teme: 1. Oslobođenja Orela, kao prekretnica u daljnjem vođenju rata Crvene armije protiv divljih horda njemačkog imperijalizma; 2. Pad Musolinija, kao pokazatelj pada fašizma u talijanskim i svjetskim razmjerama. kao i to šta je fašizam, kad on dolazi i da može biti vraćanja na staro; 3. Nacionalno pitanje Jugoslavije, ukazujući na primjeru pojedinih nacija na ekonomsko, političko i kulturno ugnjetavanje od strane hegemonističke velikosrpske buržoazije — i suprotno tome, naše rješenje nacionalnog pitanja nareda Jugoslavije poslije oslobođenja od okupatora i njegovih slugu; 4. Formiranje N.O. vlasti, ukazujući na njihov sadašnji i budući značaj, u želji da bi i oni sami mogli formirati N.O. odbore.

Sve se teme imaju prethodno proučiti sa svim politkomesarima i zamjenicima uz pomoć drugova iz štaba ih politodjela — pa tek onda pred borcima. (Prve dvije teme su proučene. Uspjeh i interesovanje dobro).

Osnovni nedostatak komesarske linije je u tome, što politkomi bataljona ne uviđaju veliku važnost vaspitnog rada sa etničkim komesarima i delegatima. Ona je politička i teorijska svijest nedovoljna i niska da bi mogli podizati druge. Istina, oni praktikuju održavanje sastanaka sa njima, ali na tim sastancima obnavljaju ono što je proučeno sa svima njima od drugova iz štaba i politodjela. Glavni razlog treba tražiti u tome, što se politkomi bataljona ne osjećaju dovoljno teoriskim sposobni za samostalnu obradu tema. Na zajedničkim radnim sastancima povlače iskustva, ukazujući na greške i nedostatke u radu — i određuju zajedničku političku liniju rada.

Ranije komesari uopšte nisu shvatili da im je partija, samim tim što ih je postavila za komesare u vojsci, za određivanje odnosa vojske prema narodu — dala u dužnost rad sa pozadinom. Sad se osjećaju znatan napredak, naročito kod politkoma II bataljona .. .

Pored komesara, u onim partijama, jedinicama gdje za to ima uslova određena je grupa partijaca, koja odgovara za politički rad u pozadini.

U pojedinim bataljonima. uslijed ovih konferencija i njihovog nepravilnog vođenja, bio se razvio kod boraca duh sitnog kritičarstva ili obrnuto, otupilo je bilo interesovanje za konferencije.

Vojnički sektor je u znaku stalnog napredovanja. Preko konferencije svih štabova bataljona sa štabom brigade, a kasnije mobilizacijom partije, organizacije ukazano je na štetne posljedice trulog demokratizma (nedisciplinarnost i nebudnost kod svih jedinica, ležerno odnošenje i postavljanje svih naredbi odzgo) — koji je bio po sebi nagrizati našu brigadu.

Izgleda da nam je uspelo ubijediti partijce u veliku važnost vojni kog rada. ukazuju i im da je danas glavni objekt naše borbe oružani ustanak i da zato ne možemo i ne smijemo dijeliti vojni ki sektor rada od politi kog.

Nedostaci se sastoje u tome što komandanti bataljona nemaju dovoljno stru ne sprema i što bi kontrola po pitanju rada komandira, ije bi stru no znanje moralo biti daleko ve e — morala biti eš a i dublja.

Kulturno-prosvjetni rad je bio potpuno ili ta nije skoro potpuno prestao za vrijeme stalnih pokreta naše brigade na putu za Isto nu Bosnu.² Danas se osje a izvjesno oživljenje na tom sektoru, što je u vezi sa oživljenjem svih sektora, ali nema izgleda da e dati neke vidnije uspjehe. Gdje je dobar hor tama su slabe džepne novine, ili obrnuto, i t.d. Džepne novine imaju svi bataljoni. Ali broj saradnika vrlo je mali, a materijal jednostran. esto zastario i ne daje ta nu sliku unutrašnjeg života bataljona. Kurs na likvidaciju nepismenih stalno je životario i pored svih svojih nedostataka sveo je nepismenost na minimum. Nepismenost se svela na vrlo mali broj ljudi, koji ne pokazuju interesovanje za u enjem.

Jedan od mnogih nedostataka kult.-prosvjetnog rada je i taj što su njegovi nosioci po bataljonima shvatili, da za uveseljavanje i zabave boraca on nije namijenjen, nego za spoljni svijet. Osje a se velika potreba za materijalom te vrste — ovaj s kojim raspolažemo zastario je. O vaspitnim predavanjima koja bi govorila o zna aju kulturnog stvaranja, slikala kulturni život radnika i seljaka zemlje socijalizma — ne može biti ni rije i.

Rad sa kandidatima nosi obilježje sektora koji slabo napreduje u našoj vojsci. I pored stalne kontrole, nade se kod pojedinih partijskih jedinica, da je taj rad nepravilno postavljen, bilo da je rad sa njima zajedni ki, bilo da iz SKOJ-a prebacuju u kandidate i sli no. Uslijed slabe teorijske uzdignutosti i nemanja vještine i takta u odnosu sa ljudima, kandidatura traje dugo i kandidat slabo što nau i, a esto duga kandidatura uti e negativno na njegov dalji razvoj. Cio individualni rad na podizanju kandidata sveden je na ukazivanje i ispravljanje grešaka kandidata.

SKOJ se sporo razvija, ali je u znaku podizanja. Nema stalnog planskog rada. Brigadni komitet SKOJ-a istina postoji, ali ne funkcioniše redovno i kako treba. Od SKOJ-evaca se mnogo zahtjeva, ali im se malo pomaže u njihovom podizanju. Pomo partije SKOJ-u dosad je bila skoro ravna nuli. Rad sa

* Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 67. 79 i 112, knj. 17, dok. br. 28, 62 i 70.

vanpartijskom omladinom bio je nikakav, a ponekad i sektaški. SKOJ je istina prevideo i rad sa omladinom u pozadini, ali je do skora to ostalo samo mrtvo slovo na papiru. Na sve te nedostatke ukazano je SKOJ-evskim organizacijama kao i na pravo da mogu posjećivati sastanke SKOJ-a i imati određene funkcije oni partijci koji su se pokazali u radu SKOJ-a i koji su služili kao primjer.

Agitaciono-propagandisti koji rad na terenu, nekad najslabiji sektor, oživio je i sve se bolje razvija. Partijci, kao i part, jedinice, počinju da shvataju ogromnu važnost ovoga rada, naročito u ovoj situaciji. Može se reći i da je još uvijek oživljenje i pojačanje toga rada vezano za imena pojedinih agilnih partijaca, za sada uglavnom politkomesara bataljona. Za vrijeme boravka naše brigade oko Kreševa³ bili su svuda formirani NOO i pozadinska vlast. Održavati su zborovi. Danas se rad u mnogome pojačao. Preko zborova narod se upoznaje sa političkom situacijom u svijetu i kod nas i vrše se po svim selima političke pripreme za mobilizaciju — koja je pokazala dobre rezultate, naročito kod srpskog življa. Muslimani se slabo odazivaju, naročito gdje je selo isto muslimansko. Uz to kult.-pros, odbori bataljona daju priredbe prema određenoj kratkoj osvrtnici na političku situaciju. Što se tiče rada sa NOO on ne zadovoljava kako po svome obimu, tako ni po svojoj raznovrsnosti.

Stanje brigade — dosta dobro. Politička svijest boraca nije na potrebnoj visini, ali skoro svaki borac u razgovoru sa narodom zna da kaže zašto se bore partizani. Odnos boraca prema narodu, u periodu gladovanja i teške vojne situacije, nije bio dobar, no ipak nije bilo teških prestupa i rukovodstvo je moglo, pojačanim radom i kontrolom, da utiče na borce. Moralne kazne kao vaspitno sredstvo pokazale su svoju djelotvornost. . .

Sada je odnos prema narodu dobar. Mišljenja smo da to dolazi pored političkog uticaja i otuda što se brigada dobro hrani, što je snabdjevena dosta dobro obučenim i odjevenim. Nije se uspješno razvilo u dovoljnoj mjeri kod boraca briga o očuvanju narodne imovine — naročito što se tiče očuvanja konja.

Disciplina je dobra i ona, vjerovatno, nosi više vojne nego političke karakteristike. Udarnost brigade je na visini. Spremna je za izvršenje svakog zadatka, za borbu na svim terenima i protiv svih neprijatelja Narodno-oslobodilačke borbe. Nismo sigurni da ne bi bio jedan mali procenat dezertersva (2 — 3%) u slučaju da brigada dobije pokret za Srbiju ili Crnu Goru, a

³ Brigada je, u sastavu 5. divizije, djelovala oko Kreševa u drugoj polovini jula i prvoj polovini avgusta 1943 (vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 78).

vjerovatno da dezertstva ne bi bilo s obzirom na jasne perspektive naše pobjede i sadašnji moral naših boraca. I onda, kad je najteža situacija bila po našu brigadu, kad je trebalo po drugi put prelaziti rijeku Bosnu, — ipak broj dezertera nije bio veći od 2%.

Brigada ima dobre i iskusne štabove bataljona, koji su u estvovali u nizu velikih akcija. Borci imaju veliko iskustvo u zauzimanju gradova, i smatraju da je to tradicionalno junaštvo I brigade. Niži komandni kadar ne pokazuje dovoljno iskustva i vještine u rukovođenju akcijama, ali se odlikuje odanošću i spremnošću da izvrši svaki zadatak. Borci dobro vladaju sa automatskim oružjem i vješto ih koriste u borbi. Vojni ka budnost prema neprijatelju nije onolika kolika bi morala da bude.

Pred partijsku organizaciju postavljaju se novi zadaci dolaskom jednog (IV) bataljona XI brigade u našu brigadu i mobilizacijom novih boraca. Partijci pomenutog bataljona mnogo slabije stoje i partijski i politički od partijaca I brigade, naročito na teoretskom polju. Od 12—20 o.m.j. mobilisali smo oko 180—200 boraca i dobili smo 36 iz Fojnice, međutim u kojima ima i partijaca. Nadamo se da će naša brigada moći to da asimilira.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj. 20-IX-1943 god.

P o l i t o d j e l
za I krajišku N.O.U. brigadu
(Zivko Zivkovi)

IZVEŠTAJ ŠTABA 13. DIVIZIJE OD 20. SEPTEMBRA 1943.
POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
HRVATSKE O POLITI KOM STANJU U JEDINICAMA I NA
PODRU JU GORSKOG KOTARA I HRVATSKOG PRIMORJA
POSLE KAPITULACIJE ITALIJE'

STAB XIII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBOD. VOJSKE
HRVATSKE
Broj 36
20 IX. 1943

Polit, izvještaj

POLIT. KOMESARU HRVATSKE

I. U toku oslobo enja Primorja, otoka i Gorskog Kotara, naše jedinice nisu imale ve ih i zna ajnijih vojni kih operacija.² Oslobo enje tih krajeva izvršeno je u glavnom razoružavanjem talijanskih garnizona, pri em je jedino kod Senja došlo do borbe i to maloga razmjera. 14 ov. mj. neprijatelj je uzeo Sušak i to sa manjim snagama.³ Razlog da su se naše jedinice povukle leži s jedne strane u velikom broju novih boraca, koji nisu navikli borbi, a i radi neiskustva naših starih boraca i komandnog kadra u uli nim borbama. 19 ov. mj. neprijatelj je ispao iz Ogulina u pravcu naših položaja i došao do Vitunja. Naše jedinice ostale su na svojim položajima, no me utim neprijatelj se nije dalje kretao. Uve e se neprijatelj povukao u Ogulin. Nekih naro itih vojni kih momenata u toj operaciji nije bilo. Naš glavni operativno-organizacioni i politi ki zadatak sastoji se u obuhvatanju Istre i likvidaciji etni ke bande na Lošinju.⁴ Tome poslu emo pristupiti što brže i poduzeti mjere saglasno sa vama.

Ulaskom u oslobo ene krajeve, naše jedinice nisu pokazale dovoljno organiziranosti u zaposjedanju pojedinih mjesta. No ovdje moramo navesti i nedovoljnu okretnost drugih naših civil-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V.M., reg. br. 10/6. k. 912.

² Hrvatsko primorje, Gorski kotar i neke otoke oslobodila je 13. divizija prilikom kapitulacije Italije (vidi tom V, knj. 19. dok. br. 31. 45. 52 i 57).

³ Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 84. 227 i 237.

⁴ O likvidaciji etnika na Lošinju vidi tom V. knj. 19. dok. br. 158 i 179.

nih organizacija i vlasti tako, da je na pr. u Senju došlo do prave zbrke. Naročito se to osjetilo po pitanju evakuacije ratnog plijena.⁵ Veliku zbrku unosilo je snabdijevanje na licu mjesta naših jedinica i neorganizovano iskorištavanje voznog parka (kamiona i automobila). Naše jedinice uzimale su kamione za svoj račun, pojedini otcjeci GSH-a za svoj račun itd. Prevozni park nije iskorišten kako spada i evakuacija se je odugovlačila. Iz Gorskog Kotara materijal se je srebnije izvlačio i tamo je kroz 2—3 dana evakuacija biti gotova.

II. Stupanje do izme u 8 — 10.000 novih boraca u našu Diviziju, koja je brojala svega do 2.000 ljudi, bio je, a i od sada je još za dulje vremena biti naš osnovni problem. Glavno pitanje u tome bilo je pitanje kadrova. Iz naše I i II Brigade poslali smo za organizaciju novoga ljudstva 300 starješina. To je bio maksimum koga smo mi mogli izbaciti. No taj se je broj pokazao premalen da obuhvati sve ljudstvo. Bili smo prisiljeni da pošaljemo veliki broj starih boraca, koji su morali preuzeti starješinske dužnosti u novim jedinicama. Formirane su 4 nove brigade, a veliki broj novih boraca i dalje stiže. Pred našim kadrovima stajao je prije svega zadatak sakupiti naoružano ljudstvo na terenu, a zatim oformiti ga u jedinice. Kraj mnogih griješaka i slabosti, koje je naš starješinski kadar u tom poslu pokazao, naši kadrovi su se u glavnom dobro držali i izvršili zadatak. Oni su pokazali veliki polet i požrtvornost u radu. U roku od 5—6 dana mi smo usposobili za pokret tri nove brigade od po 1500 ljudi, a četvrta je bila u formiranju.⁶ Za daljnju izgradnju tih jedinica, za podizanje udarne snage i borbene gotovosti, me utim, nama bi samo sa našim kadrovima trebalo dulje vremena da postignemo željeni uspjeh. Priliv novog ljudstva koje stiže iz dana u dan, mi me utim ne bi dalje mogli ni formacijski obuhvatiti. Vaša odluka da se rasformiraju dvije brigade i da naša Divizija ostane sa četiri brigade od po 1500 ljudi predstavlja za nas veliku pomoć. Nama tako ostaje sada da zajedno sa odredima usposobljujemo sa našim starim kadrovima i borcima blizu 5.000 novih boraca, što je svakako ogroman posao. Mi me utim vjerujemo računaju i sa mogu - nostima naših kadrova da ćemo to uspjeti možda u kraćem vremenu nego što se predviđa. Sve četiri brigade su sada u glavnom formacijski obuhvaćene i organizaciono u srebrivanju. Sad je već vrijeme da ih uvodimo postepeno u operacije i to po mogućiosti ofenzivne, kako bi se što prije prekalile.

⁵ O količinama zaplenjenog materijala u Senju i o mjerama koje je Glavni štab NOV i PO Hrvatske preduzeo da se on evakuiše vidi tom V, knj. 19. dok. br. 31, 39, 45, 46, 58, 59, 67 i 83.

• Opširnije o formiranju tih brigada vidi tom V, knj. 19, dok. br. 80 i 82.

III. S političko-moralne strane za ovo vrijeme ve ih prestupa nije bilo. Borci su se spram naroda držali onako, kako to dolikuje NOV. Isto takav odnos je bio i naroda spram vojske. Oduševljenje s jedne i s druge strane bilo je veliko. Pljačka nije bilo. Bilo je me utim samovoljnog prisvajanja vojnika spremne, gdje je u glavnom radi slabog primjera starješinskog kadra došlo do razvlačenja i prebiranja odjeće i obuće. Novoformirani II bataljon II Brigade samovoljno je razvukao spremu sa jednog kamiona intendanture GŠH-a na Vratniku. Istraga po tom slučaju je u toku. Koliko smo do sada mi obavješteni, ovaj slučaj se je slučaj desio na osnovu naredbe Štaba Brigade, da se sa kola i kamiona koji nemaju propusnice skinu sva vojna spremna. No svakako da to ne može biti jedini uzrok toga postupka naše jedinice, biće da je tu u pitanju greška nekoga od rukovodilaca u Štabu toga bataljona. Istraga će to utvrditi.

Na štetu odnosa između Srba i Hrvata nije se dogodio ni jedan slučaj u posljednje vrijeme. Nezdravo stanje u tom pogledu koje je bilo u I Brigadi prije oslobođenja Primorja i Gorskog Kotara, a o kom je podnesen usmeni izvještaj od strane komesara ove Divizije, popravilo se mnogo. Uzrok je tome s jedne strane u ogromnom poletu i oduševljenju koje je izazvalo oslobođenje novih krajeva, a s druge strane u pravovremenom i pravilnom ulaganju, brzom i energičnom postupku sa strane našeg Štaba. Pored ovog masovna mobilizacija i polet do kog je došlo zadnjih dana olakšali su nam rješavanje svih dosadašnjih problema koji su pred nama stajali, a neke i potpuno riješili. Tako pitanje odjeće, obuće i ishrane ... No međutim nastali su sada za nas novi problemi, koji zahtijevaju još više pažnje i brige nego li oni prvi.

Novomobilisani se odlikuju velikim poletom. To naročito vrijedi za Primorce, koji su svi u glavnom dobrovoljno stupili u vojsku. Primjetno je da neki od njih postavljaju pitanje zašto nisu i ostali zdravi i sposobni ljudi iz Primorja mobilisani. Ovo pitanje je razumljivo obzirom na to da ima dosta bolje stojećih ljudi, a naročito sinova imu njih mnogo koji nisu stupili u vojsku. Novomobilisani iz Gorskog Kotara o to predstavljaju slabiji materijal. Držgovi iz Grupe⁷ na tom terenu su u inili grešku, što su vršili obvezatnu mobilizaciju putem poziva. Mi smo obustavili takvu mobilizaciju obzirom na to, da nam ogromni polet, koji je postignut zadnjim našim uspjesima, omogući postepenu mobilizaciju na dobrovoljnoj bazi. U protivnom otežavali bi si sada povoljnu političku situaciju na terenu Gorskog Kotara, a i slabili bi sastav naših jedinica. O tom smo vas detaljnije već ranije obavjestili. Međutim u novomobilisanima

⁷ Odnosi se na Stab Grupe primorsko-goranskih NOP odreda.

nalazi se dosta sumnjivih ljudi, pa čak i neprijatelja NOB. Uz pomoć komandi mjesta i mještana otkrivamo mnoge od tih tipova i hapsimo. Jedan bjelogardijac novomobilisani bacio je bombu među nekoliko boraca i 3 ranio. Isti je na licu mjesta linovan, a kasnije odmah streljan. Na istrazi otkrio je vezu sa 4 razbojnika koji se negdje skrivaju. Uopće smo našim jedinicama skrenuli pažnju na potrebu što veće budnosti.

Osnovna slabost u politici kom shvatanju novih boraca je u optimističkom gledanju na brzi svršetak rata. Iz toga slijedi i njihovo glavno pitanje koje postavljaju: „hoće li nas Saveznici prevariti i zašto nas ne priznaju“. U tom pogledu mi ćemo morati proširiti njihovo shvatanje, a istodobno ukazati na teškoće koje još pred nama stoje. Ovo moramo tim prije, što su mnogi naši i stari borci, pa i neki starješine, zaneseni zadnjim uspjesima, poći previše olako i nerealno da gledaju u naše buduće zadatke i poteškoće. Isto tako ćemo biti potrebno produbiti njihovo mišljenje o nužnosti njihovog stupanja u redove NOB. Osnovni uzrok njihovog tako masovnog dobrovoljnog stupanja u redove NOV je bila mržnja protiv talijanskog okupatora, a slomom Italije taj faktor više ne postoji. Mi ćemo stoga morati ojačati do kraja moguće rad po objašnjavanju ciljeva i zadataka naše borbe, naročito im jasno podvući i ulogu izdajica našeg naroda i s tim u vezi objašnjavati narodno-demokratski karakter naše borbe. U tom pravcu mi moramo objasniti i njihov isto li ni interes, koga su zaštitili stupanjem u NOV, obzirom na opasnost koju bi za njih predstavljalo padanje u ropstvo njemačkim i ustaškim razbojnicima. Prihvatanjem oružja oni su spasili sebe od njemačkog ropstva i istrebljivanja i olakšali ujedno obranu Primorja od njemačke okupacije. Ovdje im isto tako trebamo objasniti potrebu borbe i na drugim sektorima izvan Primorja, ukazujući im da se Primorje brani i na svakoj drugoj stopi naše zemlje. Ovo ćemo nam ujedno dobro doći i za sprečavanje dezerterstva do koga bi, iako se sada ne pojavljuje, moglo doći i osobito sa zadržavanjem Primorja u našim rukama. Isto tako i jedan od glavnih naših zadataka sastoji se u podizanju i uvođenju autoriteta starješinskog kadra, u vezi sa naročito velikom ulogom koju starješinski kadar ima u ovom momentu. Novi borci se sa velikim poštovanjem odnose spram naših starješina kao spram prekaljenih i iskusnih boraca i rukovodilaca. Mi ćemo morati nastojati da taj odnos zadržimo, ukazujući i stalnu pomoć starješinskom kadru. Kursevi politički i vojni odmah ćemo otpočeti. Kao naročiti zadatak pred starješinski kadar postavili smo pitanje održavanja ljudstva u rukama bez obzira na situaciju u kojoj se jedinice nalazile. Naglasili smo starješinama, da će njihov li ni primjer i držanje kako u borbi, tako i van nje, imati odlučujuću i uticaj na držanje i

razvoj novih boraca. Naro ito smo oštro morah podvu i starješinskom kadru opasnost od potcjenjivanja novih boraca u izvršenju borbenih zadataka. Objašnjavanju vojni ke discipline, vojni kog duha. moramo obratiti veliku pažnju. Po idejno-politi kom uvjerenju ve ina boraca su komunisti. Po nacionalnom sastavu isklju ivo Hrvati, a po socijalnom u glavnom proletarijat.

Po svim tim pitanjima održali smo savjetovanje sa svim štabovima brigada i prednje momente istakli kao osnovne političke zadatke. U tom smislu imo izdati i pismene direktive. Po isto vojni koj izobrazbi vrše se svakodnevne vježbe. Naro ito olakšanje u cjelokupnom našem nastojanju oko izgradnje naših jedinica je snabdjevenost naših jedinica odjeom, obu om i ishranom, koja je do sada takva, kakva nikada od po etka ustanka u Primorju i Gorskom Kotaru — nije bila. Pored toga koristiti imo se tuma enjem historije dvogodišnje naše borbe za oslobo enje i isticanjem zna aja naših zadnjih uspjeha za podizanje morala i poleta novih boraca.

IV. Držanje naroda u Primorju je još uvijek u znaku oduševljenja. To se ne bi moglo u punoj mjeri kazati za gra ane Senja. Novog i Crikvenice. Dobar dio gra ana se drži rezervirano. U Gorskom Kotaru oduševljenje je mnogo manje. Do sada još radi poslova u samoj Diviziji nismo mogli dobiti ta an pregled držanja stanovništva, ah nam se ini da reakcija (naro ito u Primorju) nastupa naro ito prefrigano. O tome imo u idu em izvještaju mo i dati bolji pregled. Na terenu Srpske Moravice — Gomirje — Drežnica situacija se po pitanju etni kog uticaja znatno izmjenila. Povla enje Talijana, razbijanje etnika u borbi kod Musulinskog Potoka⁸ i uop e zadnji naši uspjesi unesli su demoralizaciju u etni ke redove i etnici se predaju u velikom broju. Naše vojne i civilne vlasti po injaju me utim griješke garantuju i život i najve im banditima pod uslovom predaje. Ti njihovi postupci se temelje na okružnici GŠH-a po tom pitanju prije sloma Italije, ne shvataju i da se u sada nastaloj situaciji naš stav treba donekle izmjeniti i zbilja kazniti bandite ne daju i im nikakve garancije u slu aju predaje. Tek u slu ajevima, gdje banditi imaju uticaj na ostale zavedene etnike. moglo bi se to pitanje blaže postaviti. Bilo bi potrebno da nam po tome date upute, kojih bi se pridržavali.

⁸ Iz depeše Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 15. septembra vidi se da su jedinice 13. divizije razbile jednu etni ku formaciju od preko 1000 ljudi kod Gomirja i tom prilikom preko 200 njih ubile i 150 zarobile. dok su se ostali razbežali. Me utim, iz izvještaja Štaba 1. korpusa od 23. septembra vidi se da je etnike kod Musulinskog Potoka. 14. septembra, razbila 2. NOU brigada 8. divizije. (Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 67 i 134).

V. Prijedlog o postavljanju odgovornih drugova u štabove brigada poslato ćemo kroz koji dan, a bi e potrebno da se i usmeno o tom sa vama posavjetujemo. U glavnom mi za te dužnosti imamo dovoljan broj kadrova, koji su sposobni da odgovore zadacima u ovoj situaciji.

Obzirom na veli inu prostora na kom su raspore ene naše jedinice, a u cilju da bi se operativna djelatnost što bolje postigla, formirali smo Operativni štab za Gorski Kotar, koji u glavnom ima da razvija ofanzivnu, a po potrebi i defanzivnu djelatnost na Ogulinskom sektoru. U taj štab ušli su kao komandant drug Dasovi Martin, komandant I Brigade, i kao komesar drug Joso Gržeti . polit, komesar Grupe. Pod komandom toga Štaba nalazi se I i IV Brigada i I i II Odred. Isto tako smo za Istru formirali Operativni štab.⁹ u koji je kao komandant ušao drug Vukeli Šava. na elnik našeg Štaba, a kao komesar drug Sko ili ,¹⁰ pomo nik komesara Divizije. O Istri mi još nemamo to an pregled situacije.¹¹ Tamo je otišao naš jedan bataljon, a bi e potrebno da tamo prebacimo još naših snaga.

Upravo smo primili vaše pismo u kom nas izvještavate da nam šaljete 200 starih boraca Li ana.¹² To ljudstvo ćemo uglavnom upotrebiti na terenu u Istri. Rasformiranje V i VI Brigade¹³ i oformljavanje I. II. III i IV Brigade je završeno.

Sakupljanje i oformljavanje novog ljudstva je završeno. Sada stoji pred nama zadatak što brže izgradnje novih jedinica i boraca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

(M.P.)

Komandant:

⁹ Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 146 i 147.

¹⁰ Joža

¹¹ U pismu koje je Glavni štab NOV i PO Hrvatske poslao 30. septembra 1943. piše o stanju u Istri slede e: „Cijela unutrašnjost Istre, sem gradova, Trst, Pula i Rijeka, je u našim rukama. Tamo je sav narod pod oružjem i svi ho e da stupe u vojsku. Do sada smo formirali dvije brigade i nekoliko odreda. U formiranju je i tre a brigada a u mogu nosti smo da formiramo još nekoliko jedinica. Naše istarske snage sada izvode akcije na cestama Trst—Rijeka. Pula—Trst..." (Opširnije o stanju u Istri posle kapitulacije Italije vidi tom V. knj. 19. dok. br. 31, 67, 146, 147, 159, 160 i 185).

¹² Vidi tom V, knj. 19. dok. br. 100.

¹³ Peta NO brigada je formirana prvom polovinom septembra 1943. od novomobilisanog ljudstva sa područja Delnice—Sušak. Posle rasformiranja njeno je ljudstvo delom upu eno u Liku-, u sastav 6. divizije, a delom raspore eno po brigadama 13. divizije. Formiranje 6. brigade još nije bilo završeno kada je stiglo nare enje Glavnog štaba da se ona rasformira a njeno ljudstvo rasporedi po ostalim brigadama. (Vidi tom V, knj. 19. dok. br. 80).

BR. 55

**IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 5. KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 25. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU SKOJA¹**

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
V KNOU BRIGADE
25-IX-1943

primljeno: decembra 1943

CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam izvještaj o organizaciji i radu SKOJ-a ove brigade.

Brigadni komitet SKOJ-a sa injavaju etiri sekretara bataljonskih komiteta, od kojih je jedan radnik a ostali su seljaci. Izmjene u Komitetu nije bilo za posljednja dva mjeseca. Sa-stanci Komiteta se održavaju redovno, na kojima drugovi la-novi Komiteta podnose izvještaje povodom organizacije i rada po bataljonima i dobivaju novi plan za idu i mjesec dana. la-novi Komiteta su nedovoljno iskusni, ideološki slabo izdignuti ali ipak aktivni.

Brojno stanje aktiva i lanova SKOJ-a po bataljonima:

		aktiva	muš.	žens.	selj.	rad.	intelek.	van org.
I bat.	1. eta	1	27	-	27	-	-	21
	2. eta	1	25	3	28	-	-	38
	3. eta	1	24	3	26	-	-	31
	rad. vod.	1	12	-	-	-	-	-
II bat.	1. eta	1	18	2	17	2	1	9
	2. eta	1	27	4	27	2	2	12
	3. eta	1	17	2	17	1	1	8
	rad. vod.	1	8	-	2	-	-	-
III bat.	1. eta	1	26	2	28	-	-	13
	2. eta	1	31	4	34	1	-	10
IV bat.	1. eta	1	25	1	25	1	-	16
	2. eta	1	27	3	30	-	-	27
	3. eta	1	23	3	26	-	-	13
	rad. vod.	1	10	-	7	3	-	-
brig, vod		1	19	2	19	2		6
Ukupno		15	319	28	331	12	3	204

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd.

U svakom aktivu rad je podijeljen po sektorima i to: vojni, politički, vaspitni, kulturno-prosvjetni, terenski i higijenski. Svakom skojevcu daju se konkretni zadatci šta treba da radi od jednog do drugog sastanka. Ne stoji se samo pri mrtvoj podjeli rada po sektorima, već se sadržaj rada prilagodava konkretnoj situaciji i potrebama dotične jedinice. Takmičenje je redovno i obavezno svakog mjeseca. U junu omladina se takmičila po higijenskom sektoru, u julu po dopisnom, u avgustu po borbenosti — koji je pojedinac, desetina, voda i bataljon ubiti više neprijateljskih vojnika a imati najmanje gubitaka. Takmičenje je donijelo korisne rezultate. Navodimo nekoliko primjeraka o borbenosti omladine. Istakli su se sljedeći i drugovi i to: drug Hadži Mile, omladinac, član KPJ, iz 1. desetine 2. voda 3. čete II bataljona, zato što je jednim rafalom iz puš. mitraljeza iz zasjede ubio 6 neprijateljskih vojnika, prije je oružje dobiveno a naših gubitaka nije bilo; drug Krete Zec, omladinac, nišandžija kod teš. voda a pratećeg voda IV bataljona, zato što je u borbi na Lišnji sa jednom minom ubio tri neprijateljska vojnika; drug Drago Praštalo, omladinac, delegat voda pri štabu bataljona, član KPJ, zato što je u borbi na Lišnji iz jednog rafala puš. mitraljeza ubio tri neprijateljska vojnika i više ranio.²

Kulturno-prosvjetni rad omladine se odvijao planski i brzo u odnosu na kulturno-prosvjetno stanje brigade u neposrednoj prošlosti i teoretski nivo skojevaca nije zadovoljavajuć i iako se u tom cilju održavaju pored radnih i teoretski sastanci. Pored ostalih brošura proračunuje se i „Razvitak društva“, tako da bi drugovi ukratko ušli u suštinu prošlosti. Sa ostalom omladinom koja je još van organizacije radi se preko omladinskih konferencija. Omladinaca van organizacije ima još mnogo ali su to većinom novomobilisani di-ugovi sa ovog terena. Prije toga 80% omladinaca je obuhvatila organizacija.

Organizacija SKOJ-a najbolje, najodanije i najpovjerenije skojevce šalje u KPJ a ja a se sa novom omladinom koju organizacija SKOJ-a vaspita preko omladinskih konferencija svojim primjerom, poslušnošću i odanošću.

Držanje omladine ove brigade u oianzivi grme koj³ i u borbama poslije ofanzive sve do dana-, je bila na visini a sada se omladina pokazuje još aktivnija, borbenija u vezi sa velikim uspjesima naše vojske i svakodnevnim ja anjem sa novom omladinom koja uglavnom dobrovoljno stupa u naše redove. S tim se postavljaju novi zadatci pred organizaciju SKOJ-a,

² Borbe na Lišnji vođene su 4. avgusta 1943 (vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 43).

³ Reč je o borbama na području Grme a u toku četvrtne neprijateljske ofanzive (vidi tom IV, knj. 10: „Oslobodili smo narod Jugoslavije 1941—1945“. knj. 1. izdanje V. I. I. Beograd. 1957).

tj. izgradnja omladinaca i upoznavanje omladine sa narodno-oslobodilačkom borbom. Organizacija SKOJ-a se pokazuje u tom zadatku aktivna.

Dragi drugovi,

Iako nepotpun, ovaj je izvještaj ta an. Naravno da vi iz njega ne možete ste i jasnu sliku o stanju SKOJ-a kod nas, a iz izvještaja se teško može upoznati stanje jedne organizacije i kad je najbolja.

Prije nekoliko dana dobili smo pismo od vas da vam dostavimo izvještaj o organizaciji i radu SKOJ-a ove brigade. Izvještaje nismo slali redovno zbog toga što nismo imali stalne veze a ubuduće ćemo se starati da vam šaljemo redovno izvještaj.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Brigadni komitet SKOJ-a
sekretar,
Radomir

BR. 56

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIKOG KOMETESARA PODGRMECKOG NOP ODREDA OD 29. SEPTEMBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

**ZAMJENIK POLITKOMETESARA
PODGRMECKOG NOP ODREDA**
Dana 29 septembra 1943 g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ BOS. KRAJINA

Dragi drugovi, dostavljam vam izvještaj stanja i rada partijske organizacije u našem odred.

Brojno stanje partije 100,
Kandidata 16,
SKOJ-a 91,
Neorganizovane omladine 71.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/246—247.

Partijskih elija ima 14, skojevskih aktiva 10, 3 bataljonska biroa i 3 skojevska komiteta. Brojno stanje odreda 600, na licu mjesta 520, 400 pušaka, 14 šaraca, 2 laka baca a, 1 teški baca , 1 protukolski top i 5 mitraljeza.

Rad sa kandidatima se odvijao u pravilnoj raspodjeli i davanju pravilnog partijskog materijala. Ipak rad se partije u pronalasku kandidata nije mnogo osjetio, jer drugovi nisu mnogo uspjeli da prona u kandidata. Nastoja e se da ovaj rad bude efikasniji. Biroi su u proteklom vremenu dali mnogo jer odlaskom 400 boraca u proleTERSKE jedinice² zahtjevano je od partije da se brzo sna e i sredi svoje partijske organizacije. Rad se je pravilno odvijao: sve je sre eno i sektori rada obuhva eni. Teoretski rad nije zaostajao pored odlaska rukovodilaca i pokreta koji su bili ovih dana. Prora eni su lanci iz lista „Naprijed“, I glava Istorije. Sta zna i biti lan KP, Fašizam i radni ka klasa (Dimitrov), Zna aj Oktobarske revolucije, 12 uslova za boljševizaciju partije.

Rad sa SKOJ-em: Odlaskom rukovodilaca SKOJ-a i prilikom brojem lanstva rad je bio ipak zadovoljavaju i. SKOJ je odmah oformljen u aktive i bataljonske komitete. SKOJ u našem odredu je pravilno shvatio svoj rad i svoju ulogu. Da se taj rad pravilno odvijao me u SKOJ-em vidjelo se u pravilnom razumjevanju odlaska u proleTERSKE jedinice. Istina, sa neorganizovanom omladinom vrlo malo se je uradilo, pa vjerovatno je i to jedan uzrok zbog ega su dvadeset omladinaca dezertirah. Ti dezerteri se prikupljaju i naknadno e biti upu eni u neku jedinicu. Aktivni kao i sami bataljonski komiteti sada dosta dobro rade iako još postoji propust. Dali smo 5 rukovodilaca SKOJ-a u proleTERSKE jedinice, pa se je i tu osjeala praznina dok se je to sredilo.

Sektori rada:

Politi ki sektor rada u našem odredu je zadovoljavaju i. Svijest i visina svijesti zahvaljuju i dosta dobrim politiki rukovodiocima je intenzivna. Zapravo sad u ovim danima treba puno rada da bi borci pravilno osjetih politike promjene kod nas i u svijetu koje idu u skladu sa vojnim strategiskim promjenama. Radio-vijesti, komentari razni, „Glas“, „Naprijed“. dnevna štampa i drugi propagandisti ki materijal se obra uje i prilikom je usvojen. Konferencije i asovi se svakodnevno drže ukoliko to dozvoljavaju vojni ki razlozi. Sa novomobilisanim ljudstvom se pravilno radi kako bi oni što pravilnije shvatih mobilizaciju i stekli politike pojmove za uspješniju borbu protiv okupatora i doma ih izroda.

² Me u borcima koji su otišli u ove jedinice bilo je 39 lanova Partije i 81 skojevac (vidi mikrofilm reg. br. BiH 3/233 u Arhivu V.I.I.).

Vojni ki sektor: Problem o kojem smo mnogo muke vidjeli u našem odredu najzad je dosta prili no savladan. Vojni rukovodioci. kroz zajedni ko iskustvo 5 mjeseci i zajedni ki rad, kroz niz propalih zasjeda i neuspjeha, kroz vojni ke kurseve, najzad su postali dosta dobri rukovodioci. Danas zasjede i akcije uspjevaju gdje god ih postavimo. Zadnje uspješne akcije u toku posljednjih 15 dana, gdje smo uništili preko 200 fašisti kih pasa, dokaz su da su se naši rukovodioci ve prili no osamostalili za uspješno vo enje akcija.* Borbenost, borbena spremnost i gotovost je prili na. Disciplina i pored nastojanja i stalnih savjetovanja nije zadovoljavaju a. Idu e akcije koje stoje pred nama još više e osposobiti vojne rukovodioce da kroz svoja iskustva sti u vojne vještine i taktiku ratovanja.

Kulturno-prosvjetni sektor: Formiranjem kulturne ekipe pri odredu i ekipa po bataljonima kao i kulturno-prosvjetnih odbora i podjelom rada po sektorima rad se je pravilno odvijao. Zidne novine, džepne novine, kao i analfabetski te ajevi rade se u našem odredu. Rad na analfabetskim te ajevima u odredu je mnogo postigao, tako da se je broj nepismenih sveo na vrlo malo (20).

Terenski sektor: Ovaj sektor rada, i pored toga što su jedinice raštrkane i razbacane po terenu, nije postigao ono što se je tražilo. Više puta se drugovi gube u tome radu i svedu sav rad na povezivanje bez zajedni kog rada i potrebe vojske i pozadine.

Problemi koje svršavamo i koji stoje pred našom partijskom organizacijom:

1. — Mobilizacija. Tom problemu se je prišlo, ali ipak nije ura eno mnogo jer se mobilizacija nije pravilno vršila. Bilo je slu ajeva da mobilišu pojedinca koji je sam u ku i a po dva brata u borbi, dok pojedinci grani ari⁴ su neobuhva eni mobilizacijom. Pored te i takove mobilizacije ipak mi smo odred oja ali. Istina, tu ima i dezertera iz raznih brigada ali svi e biti upu eni u svoje jedinice. Sadašnje ljudstvo u odredu može da izvrši zadatak na kojem god bilo polju rada koje traži naša partija, jer se osje a i vidi da partijska organizacija pravilno je shvatila ulogu svoje partije.

2. — U vrš ivanje partijskih jedinica i uop e jedinica u vojsci. Tu smo svesrdno po eli raditi da zaista lanovi partije budu vrsti, odlu ni i jaki kao i naše ete i bataljoni da budu sre eni za pretstoje e akcije.

³ O tim dejstvima vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 114 i 133.

⁴ Odnosi se na pojedince iz sela koja su bila bliže neprijateljskim uporištima.

3. — Aktivizacija odreda u borbi. Radom i zadnjim akcijama prili no smo postigli aktivnost. Potonjih 15 dana imali smo niz uspješnih akcija, o emu ste vjerovatno obavješteni.

4. — Oružje još je uvijek problem jer smo oko 100 pušaka dali brigadama, ali i taj problem emo otkloniti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara:
Milutin⁵

BR. 57

IZVOD IZ IZVEŠTAJA BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 2.
NOU BRIGADE 8. DIVIZIJE OD 29. SEPTEMBRA 1943. PO-
KRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA HRVATSKU¹

BRIG. KOM. SKOJ-a

II UD. BRIG.

VIII DIV.

29.IX.1943.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU

Posljednji mjesec dana naša se je brigada nalazila u pokretu prelaze i iz Like u Kordun, zatim Gorski Kotar i ponovo Kordun i Gorski Kotar.² Uslijed stalnih marševa kao i akcija, mogu nosti za rad bile su vrlo male. Rad je bio otežan. Naši borci bili su premoreni, a taj umor pove avala je vrlo slaba prehrana, slaba odje a i obu a i stalno držanje položaja, este borbe i nepogodno vrijeme. To je dovodilo do toga da se kod naših boraca pojavljuje težnja za Kordunom, o njemu se pri-alo sa oduševljenjem, pojedinci su prigovarali da ako se ne poboljša ishrana da e pobje i, dok je njih oko 20 pobjeglo na Kordun. Jedan je dio tih bio od onih bosih boraca koji ni-jesu mogli izdržavati marševe po li kom kamenju, dok drugi ve i dio su oni borci koji su ve jednom dovedeni patrolama

⁵ Vujovi

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd.

² Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 95, 101, 103, 133, 135, knj. 19. dok. br. 10, 14, 90 i 106.

sa Korduna ... Povodom toga održane su po bataljonima konferencije i ukazano je drugovima što zna i bježanje u NO borbi, zatim na nebudnost i neopreznost. Iz diskusije na konferencijama se vidjelo to da naši drugovi smatraju da ovi borci bježe iz toga razloga što se proti onih koji su ve duže vremena na Kordunu ne preduzima ništa, a budu i da je ovdje teško dobijali su još ve u težnju za ku om.

Dok se kod ove manjine vidjela slabost, dotle se kod većine naših boraca vidjela i pokazala eli na volja, vrstina i spremnost da izdrže i najve e napore i da se bore pa ma gdje se nalazili.

Zaista mi možemo da se ponosimo, jer imamo lijepih primjera izdržljivosti naših boraca, iz ijih nogu lijeva krv, na ijem tijelu ostaju tragovi trnja, jer je odijelo poparano, i mada pokisli do kože ostaju na položaju, bez ijedne rije i, mada im je teško i mada im negdje može biti bolje. Ne bi ovjek mogao zamisliti da se sve to može izdržati i samo može da se divi takovim drugovima koji bosu na le ima nose mitraljeze i hodaju po tamnoj no i gdje se ništa ne vidi, gdje oštro kamenje sije e noge, gdje nema puta niti se može raspoznati, gdje mnogi ostaju onesposobljeni za borbu budu i da su upali u škrape, slomili noge ili pretukli.

Na ovom sektoru najviše je trpio kulturno-prosvjetni rad i higijena, dok se po ostalim sektorima radilo naro ito po vojnom sektoru.

Odlazak iz Like naše je borce mnogo radovao. Mada smo mi sa borcima radili i objašnjavali im da je svejedno gdje se borili, ipak naši borci vole i i u druge krajeve radje nego u Liku. Svijesni su toga da ne mogu biti na Kordunu, ali radje bi išli nedje drugdje, samo ne u Liku.

Polovinom mjeseca prešli smo na Kordun a zatim u Gorski Kotar. U G. Kotaru napori i marš su bili veliki, tako da se je i komandant divizije³ divio izdržljivosti naših boraca. Išli smo za jednom etni kom brigadom, tako da smo esto imali i dnevne i no ne marševe. Lijepo je bilo gledati borce IV bataljona naše brigade, koji su umorni i gladni, budu i da su putovali itav dan i no , kad ih komesar njihovog bataljona pita: „Drugovi, ho emo li još i ve eras na put. a vjerojatno i u borbu: .Ho emo, družu komesaru“, odgovorili su borci, a bosu mitraljesci vrsto su stezali svoje mitraljeze.

Naši borci pokazali su da imaju puno povjerenja u svoje starješine i da su spremni da izvršavaju svako njihovo nareenje. Naša dva bataljona sreli su se sa etnicima. Naših je

³ Narodni heroj Vlado etkovi

bilo puno manje a istovremeno nijesu imali zgodne položaje za borbu. Prolazili su etnici i partizani jedni pored drugih, malo zastajkivali i dobacivali jedni drugima. Partizani su gledali u svoje starješine o ekuju i da im se da nare enje, naši su bili malo zbunjeni neo ekivanim susretom a etni kim starješinama je dobro došlo jer su i onako varali svoju vojsku da imaju savez sa partizanima. Kako izgleda, etnici su se htjeli grupisati, stvoriti svoju vojsku, približiti Saveznicima a vjerovatno stvoriti i slobodan teritorij. Iste no i mi smo im zadali takav udarac kakav se nije o ekivao.⁴ Oko 60 ih je potu eno, više od 120 zarobljeno, a najve im dijelom se preplašilo, tako da je od njih 1.300 ostalo svega 3—4 stotine i koji svakodnevno se predaju partizanima.

Brigadni komitet se sastajao u toku mjesec dana 3 puta. Sastanci su bili radni, dok teoretske sastanke su održavali bataljonski komiteti. Ja sam bila po svim bataljonima a u prvom bataljonu sam ostala 10 dana. jer rad u samom bataljonu još uvijek ko i. Sad je došao sekretar I bataljona sa kursa i rad e po i puno bolje. Sekretar je vrlo vrijedan i pokazuje puno volje za rad i u enje, ali mu nedostaje teoretske izgradnje. Sekretar III bataljona ima dosta znanja, me utim to njegovo znanje nije dovoljno iskorišteno . . . Tražili smo od sekretara Partije da mu daje ve u pomo i da ga kontrolira. Tako da je sad u posljednje vrijeme živahnuo. Dosadašnji sekretar ete za ve zu uzet je za komesara, jer Partija nije imala sposobnijeg druga, a na njegovo mjesto je došao Dragiša Vukeli . koji je na Skojevskom kursu kod OK Karlovac pokazao puno smisla, volje i razumijevanja za rad. Pojedini lanovi bataljonskog komiteta su izmijenjeni jer prilikom ovih akcija imali smo oko 15 lanova izba enih iz stroja a me u njima i nekoliko sekretara.

U brigadi imamo nekoliko sekretara koji ne pokazuju dovoljno volje za rad, želje za u enjem i nemaju autoriteta u eti. Mišljenja smo da poslije jednog održanog kursa na kojemu e prisustvovati najbolji skojevci izaberemo par i uzme mo umjesto ovih.

Bataljonski komiteti su održavali eš e sastanke, naro ito teoretske, jer i sami uvi aju da im to puno ko i u radu.

Sastanci kao i sam rad otpo eo je drugom polovinom mjeseca, jer prvih 15 dana slabo se radilo.

Po politi kom sektoru održala su se predavanja po temi: „Bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora“. Istovremeno prora en je referat komesara brigade⁵ po toj temi sa svim bataljonskim komitetima, a poslije sa

⁴ Re je o razbijanju etni ke skupine 14. septembra 1943. kod Mulsulinskog Potoka (vidi tom V. knj. 19. dok. br. 90).

⁵ Politi ki komesar 2. brigade bio je tada uro Kraja i .

skojevcima itavog bataljona. Sada se priprema druga tema „O etnicima D. Mihailovi a. O politici koj svijesti mogli bi reći da je dosta dobra i pored toga što se desi da pojedinci pobjegnu ili da naprave nešto što se ne bi slagalo sa našim stavom.

Po vaspitnom sektoru radila se Historija SKP(b) i Ekonomski razvitak društva. Dok se bataljonski komiteti i skojevske grupe zadržavaju sa proučavanjem I glave, dotle brig, kom. prorađuje drugu glavu. Prorađivani su lanci iz lista „Naprijed“, „Vijesnika“, uz svakodnevnu štampu. Iz Ekonomskog razvitka društva držana su predavanja iz prva dva dijela sa skojevcima itavog bataljona, dok druga dva dijela rade po etama. Predavanja su držali sekretari bataljona.

Po kulturno-prosvjetnom sektoru radilo se tek u posljednje dane. Napisani su lanci za etne, bat. i zidne novine kao i za brigadni hst, ali još se nalaze u štampi uslijed tehničkih nemogućnosti. Par drugova se naučilo itati i pisati.

Na dan proslave godišnjice brigade održali smo jednu priredbu.

Vojnici se radilo najviše. Stalne akcije, obuka, rasprave, predavanja, sve to potvrđuje da se je radilo.

Rad na terenu je još uvijek bolna tema. U G. Kotaru smo se [povezali sa] KK^B ali im nijesmo pružili nikakvu pomoć niti pak oni nama, jer smo bili stalno u pokretu. Higijena nije bila na zavidnoj visini.

Pomoć od Partije dobijamo ali još ne u onolikoj mjeri koliko bi trebalo. Ponovno su nam htjeli mijenjati neke etne sekretare, međutim kad smo to postavili pred Partiju, onda su uzeli druge drugove koji mogu odgovoriti toj dužnosti.

„Omladinski borac“ smo dobili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar brig, komiteta

' Kotarskim komitetima

BR. 58

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJA ZA HRVATSKU OD 30. SEPTEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA¹

**POKRAJINSKI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE JUGOSLAVIJE
ZA HRVATSKU**

Br. 218

Drugarskom
CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

Dragi drugovi,

U ovom izvještaju iznijet emo vam sav rad omladinskih organizacija u Hrvatskoj za posljednja tri mjeseca. Izvještaj šaljemo u dvije kopije i to jedan drugu Ribaru² u Dalmaciju, a drugi drugu Rati³ i Svabi u.⁴ kako su se oni dogovorili sa Budom.³

RAD SKOJ-a U VOJSCI

Organizacioni sektor: Posljednja tri mjeseca dana od našeg prvog izvještaja pa do danas, iako su stupile mase omladine u NOV, naša skojevska organizacija nije se toliko brojano povećala, kad uzmemo u obzir borbenost mladih boraca i mogućnost rada među njima. U VI diviziji imade 1.200 skojevaca, od toga 400 u rashodu koji se nalaze u bolnicama ili kod kuća na bolovanju. U VIII diviziji ima 630 skojevaca, u XIII [diviziji] 530 (ne računajući i ovdje dvije novoformirane brigade⁶ u kojima ima vrlo mali broj skojevaca, koji su mobilizirani sa terena). Proleterska brigada „Rade Konar“ broji 230 skojevaca. I brigada Kninskog sektora ima 200 skojevaca, dok nam je u II novoformiranoj brigadi Kninskog sektora brojno stanje za sada nepoznato.⁷ I i II brigada Unske operativne grupe

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd.

² Ivo Lola Ribar

³ Rato Dugonji

⁴ Mihajlo Švabi

⁵ Bude Grahovac

• Treća i 4. brigada 13. primorsko-goranske divizije formirane su u periodu kapitulacije Italije (vidi tom V. knj. 19. dok. br. 80).

⁷ O formiranju brigada Kninskog sektora vidi tom V, knj. 19. dok. br. 111.

NOV Hrvatske imaju 290 skojevaca. U slavonskim brigadama II korpusa NOV Hrvatske ima oko 900 skojevaca. Prema nepotpunim podacima, u odredima imaju oko 1.000 skojevaca, a u vojno-pozadinskim ustanovama (stražama, bolnicama, vojno-partizanskim radionicama itd.) još nam je uvijek brojno stanje SKOJ-a nepoznato. U svim brigadama, odredima i vojno-pozadinskim ustanovama, prema dosadašnjim, još uvijek nepotpunim podacima, imaju oko 5.500 lanova SKOJ-a. Dakle, do sada imademo prosječno u ranije formiranim vojnim jedinicama oko 60% omladine obuhvaćene u skojevskoj organizaciji, iz čega se može zaključiti da se još uvijek sektaši u primanju omladine u SKOJ. To se naročito odnosi u Proleterskoj brigadi, u Primorsko-goranskoj diviziji i u nekim slavonskim brigadama, dok je u VIII i VI [diviziji] 80%. Upravo u ovim brigadama imaju najviše mogućnosti za omasovljenje skojevske organizacije, pošto se u njima većim dijelom nalazi radna omladina. Mi smo upozoravali brigadne komitete na ovaj nedostatak, ali oni još ne shvataju u potpunosti ovo pitanje, a ukoliko ga shvate, sporo ga u djelo provode.

Do danas imademo potpuno brigadne i bataljanske komitete SKOJ-a u ranije formiranim brigadama, dok se u novostvorenim tek trebaju stvoriti. Brigadni komitete SKOJ-a u brigadama I korpusa u ova 3 mjeseca nisu se mijenjali i prilikom su se osamostalili, dok brigadni komitete u brigadama II korpusa⁸ u mnogome zaostaju za njima, i još se događa u nekim brigadama da se isto puta mijenjaju. Osamostaljenje brigadnih komiteta u nekim brigadama vidi se u svakodnevnom njihovom radu. Na primjer u I brigadi VI divizije imali su u planu proučavanje malo teže marksističke literature (pojedine glave iz Historije SKP(b), učenje o Partiji itd.). Ali mlada bataljonska rukovodstva nisu bila u stanju dati pomoć skojevskim grupama u samom proučavanju, tako da nije bilo nekih vidljivih rezultata. Međutim brigadni komitet SKOJ-a odmah se snašao po ovom pitanju. U izvještaju od 15.8. javlja nam između ostalog slijedeće: „Zaključili smo da se sav materijal iz plana, kojeg je sastavio naš komitet za proučavanje materijala sa skojevskim grupama, prethodno proučava sa bataljanskim komitetima SKOJ-a, pa kasnije sa skojevcima.“ Skoro u svim brigadama, rukovodstva održavaju vanredne sastanke, ako se za to ukaže potreba, na kojima se rješava samo o onim problemima koji su nanovo uskrsnuli.

Bataljanski komitete SKOJ-a kako u svim brigadama, tako i u odredima neravnomjerno se razvijaju. Lanovi ovih ko-

⁸ Naredbom Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 7. oktobra 1943, 1. korpus je preimenovan u 4. korpus a 2. korpus u 6. korpus (vidi tom V, knj. 20. dok. br. 101).

miteta stalno se mijenjaju pošto je u nekim brigadama nedostatak u partijskom i komandnom kadru, te isti odlaze na druge dužnosti, dok u pojedinim brigadama, iako su članovi bataljonskog komiteta SKOJ-a. oni su u isto vrijeme delegati, vodnici itd. te im je na taj način u njihov djelokrug rada, pošto su vezani kao bataljonski rukovodioci za jedan vod ili desetinu.

Raspodjela rada po sektorima unutar brigadnih komiteta sve više dolazi do izražaja. Uspjelo se pokrenuti sekretare bataljonskih komiteta, da se osjete članovima brigadnog komiteta, t.j. rukovodioci itave brigade i da obilaze druge bataljone po onom pitanju po kojemu su zaduženi unutar brigadnog komiteta. Ali ovaj rad ponekad u nekim brigadama dosta onemogućuje udaljenost bataljona jednog od drugog na raznim položajima. Kod bataljonskih komiteta SKOJ-a ne razvija se rad po sektorima onako kako bi to bilo poželjno i kako bi to trebalo. Ne razvija se radi toga što se članovi stalno mijenjaju (ili ginu, ili odlaze na druge dužnosti). Ukoliko pojedini prolaznici kao članovi bataljonskog komiteta osjete se kao takovi i obilaze druge skojevske grupe u četama, uslijed svoje mladosti i neiskustva u radu. nisu u stanju pružiti pomoć dotičnoj organizaciji. Ovaj se problem bataljonskih komiteta uz pomoć partijske organizacije pokušava rješavati i do sad bi se mogli bili bataljonski komiteti u mnogim brigadama osposobili i osamostalili, ali formiranjem novih brigada i odreda prebacili su se tamo mnogi partijski, skojevski i vojni kadrovi iz ranije formiranih jedinica, tako da i dalje ostaje kao problem naše skojevske organizacije u vršenju, osposobljavanje i osamostaljavanje bataljonskih komiteta SKOJ-a, kojeg moramo u što skorije vrijeme riješiti.

Skojevske grupe u četama još nisu u stanju u dovoljnoj mjeri rješavati sve probleme koji se pred njih postavljaju, ali se ipak uspjelo od našeg prvog izvještaja pa do danas pokrenuti i zainteresirati skojevce da pravilno pristupaju ostaloj omladini. Navodimo kao jedan primjer iz III brigade VIII divizije gdje članovi bataljonskog komiteta SKOJ-a kažu: „Nema više da bi SKOJ bio nešto više od ostale omladine“. Dakle, vidi se da je do sada u njihovoj brigadi bio nepravilan odnos prema novomobiliziranoj omladini, a to je bio slučaj skoro u svim brigadama. Međutim to se je uspjelo ispraviti sa pojavom političkim i odgojnim radom među skojevcima. Danas već u VI diviziji na inicijativu SKOJ-a održavaju se sastanci s omladinom o političkim, vojnim i ostalim pitanjima, te se na taj način i sami skojevci osposobljavaju i stiču autoritet i kod ostale omladine. U starijim brigadama SKOJ je pokušavao u velikoj mjeri da pomaže komandnom kadru.

U brigadama I korpusa a još više II korpusa stalno se dešava da više ginu skojevci nego ostali omladinci, to zna i da oni još nisu uspjeli podignuti svijest kod ostale omladine, da se i ona javlja za bombaše, juriša e itd.

Sektoru rada naše skojevske organizacije u vojsci neravnomjerno se razvijaju po brigadama i izme u brigada (na pr. u nekoj brigadi zaostaje politički, u nekojima vojni, kulturno-prosvjetni rad itd.).

Politički sektor: Razvoj meunarodnih događaja i posljednje pobjede antifašističke koalicije nevjerojatno interesuju naše omladince u vojsci. Naša rukovodstva i skojevci mnogo trude da to objašnjavaju omladini, ali uspjeh niske političke zrelosti nisu u stanju da udovolje svim potrebama političke rada. Neprijateljska propaganda se po elu jedno vrijeme pojavljivati skoro u svim vojnim jedinicama, koja je imala utjecaja na jedan dio naročito . . . novomobiliziranih boraca . . . Većinom je to bila vješto ubacivana etnička propaganda, a uzrok tome je neizgrađenost i slaba politička zrelost, nesnažljenje i nebudnost i naših rukovodstava i itave skojevske organizacije, koje nisu bile u stanju politički objasniti novomobiliziranim kao i svim borcima nepobjedivost antifašističke blokade na elu sa Sovjetskim Savezom, koje nisu bile u stanju ukazati omladini na izdaju jugoslavenske vlade i etnika Draže Mihailovića. Ovaj se problem već donekle riješio i možemo kazati da ovi nezgodni slučajevi više nisu masovna pojava, ali još imade pojedina slučajeva, i naročito u budućem prijetiti opasnost, ukoliko se naše skojevske organizacije politički ne uzdignu, da bi moglo biti i dezerterstva, raspirivanja šovinizma itd., jer je s ovim masovnim prilivom novih boraca došlo u našu vojsku mnogo ljudi sa raznim političkim nastrojenjima. Stoga je bitno potrebno povećati politički rad kod naših skojevaca tako da bi oni bili u stanju pravilno pristupiti novomobiliziranim borcima i upoznati ih sa ciljevima NOB. a s druge strane kako bi lakše mogli suzbijati neprijateljsku propagandu i ukazati pomoć organizacijama SKOJ-a i Uj. saveza na terenu.

Vojni sektor: Po ovom pitanju su mladi borci najbolje zainteresirani između u svih sektora rada skojevske organizacije u vojsci. Naročito se u posljednje vrijeme mnogo koraknulo naprijed. Svi borci osim novomobilisanih znadu rukovati skoro sa svim automatskim oružjem. Na raznim konferencijama i sastancima proučava se vojna literatura. Sve više skojevci shvaćaju važnost rada i po ostalim vojnim pitanjima među omladincima. U posljednje vrijeme sve se više borci usavršavaju po pitanju fortifikacije. Evo samo jednog primjera iz I brigade

XIII divizije, iz izvještaja od 2.8. o.g.: „Bunkereri su veoma dobri i masivni, a to dokazuje jedan primjer kad je protutenkovski top udario u jedan bunker par puta i nije ništa napravio.“ Jedno se vrijeme u ostalim brigadama nisu pravili i iskorišćavali u dovoljnoj mjeri zakloni. Govorili su pojedini borci: „To je strašivica ko pravi zaklone i utvrđuje se.“ Međutim sa svakodnevnim radom ovaj se nedostatak prilično ispravio. Još nedostaje kod naših boraca vojni ko savršenstvo kod odstupanja, tako da imade slušajeva da više pogine boraca odstupaju i nego li jurišaju i. To se naročito osjetilo kod novomobiliziranih boraca, koji nastupaju i odstupaju masovno u grupicama. Skojevske organizacije se takmiče po brigadama i bataljonima koje više izgraditi vojnih rukovodilaca. Stvarno se po ovom pitanju mnogo uspjelo, jer imade veći i broj omladinaca koji su deseteri, vodnici, komandiri i polit, komesari. Skojevske organizacije u II korpusu mnogo zaostaju iza I korpusa po vojnom pitanju. U slavonskim brigadama ima još uvijek pojava, da često puta kod manje akcije izgine veći i broj boraca, naročito skojevac, što dokazuje slabo njihovo vojno znanje. Brigadni i bataljonski komiteti, kao i skojevske grupe održavaju i sastanke poslije akcija uo avaju ove slabosti, svoje pogreške i nedostatke, ali oni još nisu u stanju da zainteresiraju i pokrenu omladinu za vojno usavršavanje i prema tome SKOJ nije u stanju da mnogo pruži pomoć vojnom kadru po ovim pitanjima.

Kulturno-prosvjetni sektor: Ovaj sektor rada bio je mnogo zaostao iza ostalih. Uzrok tome bio je: nedostatak kulturno-prosvjetnog materijala, a s druge strane nepriviknutost naših omladinaca kulturno-prosvjetnom radu. Pošto se u većini naših brigada nalaze seljaci omladinci i omladinke. Međutim održavanjem raznih predavanja kulturno-prosvjetnog karaktera za koja su omladinci dobro zainteresirani, uspjelo se pokrenuti omladinu da aktivno sudjeluje u tom radu. Skoro u svim etapama i bataljonima imadu kulturno-prosvjetne odbore u kojima se nalazi i skojevac. Na inicijativu tih odbora a uz pomoć skojevske organizacije, skupljani su i pisani pozorišni komadi i pjesme, te se omogućilo sakupljanjem i razmjenom istog materijala da se već sada u tolikoj mjeri ne oskudijeva na njemu. U svim etapama i bataljonima već postoje diletantske grupe i pjevački horovi, koji redovito pripremaju priredbe kako u vojsci tako i u selima kud prolaze. Bilo je slušajeva kad se neka kulturno-prosvjetna grupa pripremi za priredbu, ali je prije i pokret ili neka akcija, tako da se često puta ne može ni iskoristiti pripremljeni program. U Proleterskoj brigadi održan je jedan glumački kurs na kojem je bila većina skojevaca.

U džepnim novinama prosje no sara uje od 70%—90% omladine. a u nekojim brigadama izlaze isto omladinske džepne novine. Kvalitet ovih novina je na prili noj visini, pošto se iste bave s konkretnim pitanjima doti ne jedinice. Ali uslijed nedostatka papira u našim vojnim jedinicama, brigadni komiteti nisu u stanju da šalju i nama po jedan primjerak ovih džepnih novina, što mi od njih stalno tražimo, jer bi im na taj na in mogli ukazati pomo , a s druge strane mi bi mogli bolje lanke 0 primjeru herojstva objelodaniti u našoj omladinskoj štampi. Dopisni ka služba još je uvijek slabo organizirana, tako da lanke za „Omladinski borac“ ponekad vadimo iz samih izvještaja. Po ovom pitanju naš je Agitprop izdao uputstva kako da se organizira dopisni ka služba, a i mi smo odlaze i u pojedine brigade i odgovaraju i na izvještaje stalno ih upozoravali na ovaj nedostatak. Me utim skojevska rukovodstva i organizacije ovo pitanje nisu ozbiljno shva ali i tek u posljednje vrijeme po eli su slati podatke i dopise, ali još uvijek u nedovoljnoj mjeri.

Nepismenost nismo u potpunosti uspjeli da likvidiramo. Ukoliko se u nekoj brigadi ovo pitanje i riješi, prilikom novih boraca u naše jedinice, ovo i dalje ostaje kao problem skojevske organizacije. Nepismenost najviše vlada u VIII diviziji. Samo u III brigadi imade 105 nepismenih omladinaca od kojih se do sada nau ila 1 3 pisati i itati. U II brigadi iste divizije bilo je 98 nepismenih boraca, ali je za vrijeme takmi enja nau ilo 60 boraca itati i pisati, a ostali su nau ili 5—10 slova. Iz XVII brigade II korpusa javljaju da je za vrijeme takmi enja broj nepismenih pao na 50%.

Na kulturno-prosvjetnom te aju, kojeg je održao Glavni odbor USAOH-a, prisustvovali su i 3 omladinca iz vojske. Isti imadu smisla za kulturno-prosvjetni rad, a o rezultatima njihovog rada još nismo obaviješteni.

Odgojni sektor: Bataljonska rukovodstva SKOJ-a i skojevske grupe po etama još su na niskom teoretskom nivou znanja, ali se u posljednje vrijeme pristupilo planskom prouavanju marksisti ke literature i svakodnevnne štampe. Teoretski sastanci skojevskih grupa održavaju se jedanput nedeljp.o, a prema mogu nostima i po više puta. a na njima se prouavaju i pojedine glave iz Historije SKP (b), u enje o Partiji od Staljina i razne brošure i dokumenti po pitanju SKOJ-a l Uj. saveza. Me utim u pojedinim brigadama mali pokreti ili akcija lako onemogu e odgojni rad. To dokazuje da još naši rukovodioci ne obra aju dovoljno pažnje komunisti kom odgoju skojevaca i ne znadu iskoristiti barem najmanji odmor ili slobodno vrijeme za održavanje odgojnih sastanaka.

Mi smo imali u planu, i pored toga što pozivamo članove brigadnih komiteta na skojevski kurs pri našem komitetu, da se organiziraju skojevski kursevi u brigadama. Međutim, do sada su održana samo 3 ovakva skojevska kursa i to: jedan u I, a jedan u II brigadi XIII divizije, dok je još jedan održan u II brigadi VIII divizije. Iz ostalih brigada javljaju neki komiteta da im je nemoguće održavati ovakve kurseve, pošto se pri brigadama održavaju delegatski, komesarski i razni vojni kursevi, te da bi s održavanjem skojevskog kursa bio veliki broj skojevaca i boraca povučen s položaja iz jedinica. U nekim se brigadama nailazi na poteškoće po pitanju samog materijala kao i predavača. Iz ovih brigada u kojima su se održali kursevi javljaju da će se i dalje nastaviti, pošto su ovi dosadašnji pokazali lijepih rezultata, jer su skojevci poslije kursa dobili mnogo volje za dalji rad.

Rad na terenu: Rukovodstva SKOJ-a i organizacije u vojsci odmah uhvate vezu na terenu sa organizacijama SKOJ-a i Uj. saveza,⁹ ali uslijed nepoznavanja karaktera i problema ovih organizacija na terenu, oni nijesu u stanju da im ukažu potrebnu pomoć, koja se od njih traži. Oni stvarno prisustvuju sastancima skojevskih grupa ili općinskih i kotarskih komiteta i održavaju zajedno masovne sastanke s omladinom iz pozadine, ali je rijedak slučaj da su rukovodstva SKOJ-a iz vojske sama formirala ili uspostavila neku organizaciju SKOJ-a ili Uj. saveza na novooslobođenom terenu. Do sada je samo jedan iz rukovodstva ili nekoliko skojevaca iz skojevskih grupa bili zaduženi po pitanju organizacija na terenu, a dešavalo se slučajeva da ih ostali skojevci ili rukovodioci nisu potpomagali u dovoljnoj mjeri. Ovo je još stalno problem naših organizacija u vojsci, da se one prilagode problemima omladinskog rada na terenu i da ukažu što bolju pomoć dotičnim organizacijama. Međutim, dobro nam je došlo što je Bude bio u [Bosanskoj] Krajini sa drugom Ratom i Svabi em. koji su mu kazali da nije dovoljno da se jedan ili nekoliko skojevaca samo zaduže po ovom pitanju, nego da je potrebno da svi skojevci i rukovodioci iz vojske kombiniraju svoj sektor rada sa skojevskim organizacijama na terenu, a kao najodgovorniji za taj sektor rada da bude sekretar brigadnog odnosno bataljonskog komiteta, ili proćelnik skojevske grupe. Mi ćemo nastojati da ovu direktivu što prije sprovedemo u život, bilo pisмено ili usmeno, a o rezultatima toga rada obavijestit ćemo vas naknadno.

⁹ Misli se na Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ).

Takmi enje: Na I konferenciji za Hrvatsku zakazano je takmi enje po svim pitanjima rada, kako na terenu, tako i unutar vojnih jedinica, koje se upravo ovih dana završava. Objavljivana su takmi enja i izme u pojedinih brigada, bataljona i eta. U nekim brigadama odnosno divizijama objavljivana su takmi enja na inicijativu vojnih štabova, gdje je mnogo pomogla skojevska organizacija u sprovo enju u život svih pitanja koja su objavljena u tom razdoblju takmi enja. Me utim, i pored toga, na inicijativu skojevske organizacije objavljena su takmi enja koja je omladina s oduševljenjem prihva ala. Veliki su rezultati postignuti u toku takmi enja. Navodimo jedan primjer iz I brigade VIII divizije gdje je u 15-dnevnom takmi enju svaki bataljon izbacio 20 mitraljezaca, a bataljoni „Jože Vlahovi a” 70 mitraljezaca. Iz III brigade VIII divizije u izvještaju od 16.8. javljaju nam: „U ovim zadnjim akcijama kod boraca je moral dosta na visini, pošto im nikada iz misli ne izlazi takmi enje, koje nam je najavila omladina I brigade”. Skojevcu služe primjerom za vrijeme itavog takmi enja. samo se nisu organizirano objavljivah postignuti rezultati rada i nije se u dovoljnoj mjeri iskoristio polet omladine u našim jedinicama. Jedino su se objavljivali postignuti rezultati takmi enja unutar brigada izme u bataljona i eta, što je davalo još ve eg poleta omladini, ali izme u brigada nije se organizirano i na vrijeme objavljivalo postignute rezultate, nego samo ako je Stab divizije o tome obavještavao i davao ocjenu koja je brigada odnijela pobjedu. Još pojedina rukovodstva ne shva aju da takmi enje treba da postane stalni sistem rada naših skojevskih organizacija, ve ga smatraju periodi nim, tobože prema potrebama.

Pomo skojevskih organizacija Partiji i Partije SKOJ-u: U svim onim jedinicama u kojima su partijci shvatili zna aj skojevske organizacije, tu je i bolja pomo skojevske organizacije samoj Partiji. Mi smo vam u prvom izvještaju javih da su se pojedini partijci nepravilno odnosili prema skojevskoj organizaciji i rukovodstvima, ne shvataju i zna aj i ulogu SKOJ-a u NOB. Tako er smo vam javili da smo preko CK KPH intervenirali za to neshva anje skojevske organizacije u nekim brigadama. To je naro ito pokazalo mnogo uspjeha u radu i osposobljavanju itave organizacije SKOJ-a, tako da danas u svim brigadama I korpusa drugovi pravilno shva aju pitanje SKOJ-a i ukazuju veliku pomo , izuzev nekih pojedina. koji i dalje prave neke pogreške i to iz nerazumijevanja organizacione strukture SKOJ-a. Tako je na pr. u II brigadi VIII divizije jedan vršilac dužnosti zamjenika komesara bataljona primio sve omladince u SKOJ bez pitanja bataljonskog komiteta SKOJ-a i skojevskih grupa, što je brigadni komitet

na vrijeme uoio i ispravio. Iz Proleterske brigade nam javljaju: „Potrebna je još ja a pomo partijske organizacije“. Dakle, iz ovoga se može zaključiti jedno, a to je da se dešava još u nekim brigadama, da naši rukovodioci iako su partijci još ne shvataju da je pomo Partije pružena skojevskoj organizaciji i na taj način što je njima povjerila kao svojim članovima da rukovode omladinskim radom. Svi oni slučajevi koji su se dešavali u brigadama I korpusa prije 3—4 mjeseca, pojavljuju se još i danas u brigadama II korpusa. Na pr. Brigadni komitet SKOJ-a XVI omladinske brigade „Jože Vlahovića“ javlja nam u izvještaju od 30.7.: „Još uvijek bataljonski komiteti SKOJ-a nisu ustaljeni, esto se mijenjaju proelnicima etnih grupa, odlaze na kurs, ili što je još eše budu primljeni u Partiju“. Dakle, iz ovoga se vidi da tamo partijska organizacija dok primi skojevca u Partiju, zadužuje ga s drugim nekim radom, a ne po pitanju SKOJ-a i tako se stalno nalaze mladi i neiskusni skojevci u bataljonskom komitetu. Tako nam isto Oblasni komitet SKOJ-a za Slavoniju u izvještaju od 14.8. o.g. izme u ostalog javlja: „Vrlo nezgodna pojava dešavala se, kao što je to slučaj u XVIII brigadi, da sekretari brigadnog komiteta SKOJ-a, komesar i njegov zamjenik odgovaraju, kad ovaj zatraži pomo: „Sna i se, valjda si komunista itd.“ Nepravilan postupak esto je puta onemogućavao razvitak i omasovljenje skojevske organizacije. Drug Joža je odlaze i u Slavoniju dobio zadatak da ove sve pogreške ispravi preko Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju.

Tako er unutar skojevske organizacije imademo i sektor rada: pitanje higijene. I po ovom se pitanju takmi i omladina, koja e se brigada, bataljon ili eta bolje držati higijenskih propisa i u kojoj e jedinici biti manje slučajeva oboljenja.

Fiskultura: Pokrenuta je u Proleterskoj brigadi i u nekim brigadama XIII i VI divizije. Ona se sprovodi u plivanju, nogometnim utakmicama, raznim igrankama, hrvanju itd. Iz Proleterske brigade nam javljaju: „Pojavljuje se mrtvilo kod pojedinih boraca, potrebno je razviti što višu igru, koja je pokazala prilično uspjeha, ali nije u svim bataljonima u djelo sprovedena.“

Za sve ovo vrijeme mi smo ukazivali pismenu i usmenu pomo skojevim organizacijama u vojsci. Ico¹⁰ je obišao oba dvije brigade Unske operativne grupe. XVII brigadu II korpusa. dvije brigade VIII divizije i sada se nalazi u Dalmaciji gdje e tako er ukazati pomo Oblasnom komitetu po pitanju SKOJ-a u vojsci. Bude je bio 10-tak dana u VI diviziji, a ina e

¹⁰ Blanuša

smo izdali jedno pismo savjetodavnog karaktera „Svim brigadnim i bataljonskim komitetima SKOJ-a“, koje vam u prilogu dostavljamo, i iz njega ete se mo i upoznati koji su se problemi tada nametali pred našu organizaciju. Pored toga stalno smo odgovarali skoro na sve izvještaje brigadnim komitetima SKOJ-a i na taj na in ukazivali im pismenu pomo .

Ovdje smo vam ukratko naveli koliku smo pomo ukazali skojevskoj organizaciji u vojsci, ali prema potrebama tamošnjeg rada, mi još nismo u dovoljnoj mjeri udovoljili ovome pitanju. Nismo udovoljili radi toga što se stalno formiraju nove brigade, a u ranije formiranim brigadama imade još mnogo neriješenih problema, koji se ve rješavaju nekoliko mjeseci. Sada pred nama i pred itavom skojevskom organizacijom u vojsci stoje kao najglavniji slijede i problemi:

1.) Iako smo donekle uspjeli da se sama rukovodstva i skojevci nešto više nego do sada bave političkim radom i upoznavanjem omladinaca s političkim promjenama, kako u svijetu, tako i kod nas, te suzbijanjem neprijateljske propagande i stvaranjem bratstva i jedinstva hrvatske, srpske i ostale omladine, ali, kako smo ve napred naveli, to još nismo uspjeli u potpunosti ostvariti, pa to i dalje stoji kao problem naše skojevske organizacije u vojsci. Mi smo imali u planu da ovo rješavamo na raznim brigadnim i bataljonskim konferencijama SKOJ-a, odnosno i pored toga što smo ukazivali pismenu i usmenu brigadnim i bataljonskim komitetima, da uopće podignu političku svijest kako kod skojevaca tako i kod svih mladih boraca i to sa pitanjem naše svakodnevne štampe. Međutim plan za održavanje konferencija nismo u potpunosti ispunili, ali su se ipak održavale konferencije u onim brigadama u koje smo odlazili i još u pojedinim, ali ne brigadne nego samo u okviru bataljona.

2.) Pošto se naše skojevske organizacije u vojsci veinom sastoje od seljkih omladinaca i omladinki, koji teško proučavaju marksističku literaturu, a s druge strane slabo se uopće vodilo računa o odgojnom i teoretskom radu među skojevcima, tako da nam i dalje ostaje i ovo kao jedan od neriješenih problema — podizanje komunističke svijesti kod skojevaca. Još imade ve i broj skojevaca koji nisu upoznati niti s konanim ciljevima naše Partije i skojevske organizacije. Ovo smo pitanje rješavali s održavanjem odgojnih sastanaka, kako sa rukovodstvima, tako i sa skojevskim grupama, proučavaju i s njima marksističku literaturu. No mi sa svoje strane nismo po ovome pitanju stvorili nekog potrebnog plana, koju literaturu oni trebaju proučavati, t.j. nismo mogli odrediti za jedno izvjesno vrijeme da proučavaju jednu određenu literaturu, pošto smo slabo raspolagali njome, nego su skojevci i rukovodstva

prou avali onaj materijal koji su slu ajno imali. Na ovaj na-
in, uslijed nedostatka samog materijala, esto se puta moralo
prou avati materijal, koji je u prvo vrijeme bio težak za mla-
de skojevce, te od toga nije bilo nekih vidnih rezultata.

3.) Rad na terenu još uvijek stoji kao problem naših sko-
jevskih organizacija, koji one, kako smo naveli, teško rješa-
vaju. baš radi toga što su im nepoznata organizaciona pitanja
i problemi organizacije na terenu.

4.) Pošto su se poslije kapitulacije Italije formirah i stalno
se još formiraju novi odred:, i brigade, to se pred nas name e
problem samih rukovodstava, koje emo dosta teško formirati,
pošto još i danas nisu u vrš eni bataljonski komiteti u ranije
oformljenim brigadama.

Ova pitanja rješavat emo u budu e na taj na in da emo
više odlaziti u brigade, bataljone i odrede. Došao je k nama
dnig Slobodan.¹¹ koji e nf.m mnogo pomo i po ovom pitanju.
U prvo vrijeme mislimo di najprije ode Bude ili Slobodan u
novoformirane primorsko-goranske brigade. Do sad smo pre-
bacili 5—6 bivših sekretara brig. kom. SKOJ-a iz pojedinih
brigada u politodjele, tamo gdje su bili potrebni. Mišljenja
smo da ih jednog ili dvojicu povu emo za instruktore pri na-
šem komitetu po pitanju skojevskog rada u vojsci, jer bi na taj
na in lakše rješavali sve probleme u ovome radu. U goran-
skim, karlova kim, pokupskim i u još nekim slavonskim i dal-
matinskim odredima pronašli smo odgovorne drugove za rad
SKOJ-a u njima, koji e biti povezani s OK SKOJ-a, te emo
na taj na in poboljšati rad u tim odredima, i imati tako er
bolji pregled nad njima. Stavili smo u zadatak okružnim komi-
tetima SKOJ-a da pomažu ovim drugovima u njihovom sva-
kodnevnom radu.

Molili bi vas da nam i na ovaj izvještaj dadete svoje pri-
mjedbe da bi u budu e mogli ih ispraviti a ujedno nam uka-
žite na nedostatke koji postoje u samom radu kako mi to izna-
šamo u izvještaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30. rujna 1943.

(MP.)

Drugarski pozdrav:

**Kranželi
Kufrin Milka
B. Grahovac
Buba Jan i
Slobodan Uzelac**

¹¹ Uzelac

BR. 59

PREGLED BROJNOG STANJA I SOCIJALNOG SASTAVA
LANOVA KP, KANDIDATA I SKOJEVACA 11. KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 30. SEPTEMBRA 1943. GODINE¹

STATISTI KI PODACI

partiskih jedinica XI K.N.O.U. brigade na dan 30.IX.1943. g.

Redni broj	Naziv jedinice	Partijaca			Kandidata			SKOJ-evaca			Socijalni sastav			Primjedba
		muških	ženskih	Ukupno	muških	ženskih	Ukupno	aktivni	muških	ženskih	radnika	seljaka	intelektual. i đaka	
1	Stab brigade	5		5							1	2	2	
2	Zaštit. jedin. brigade	7	1	8	2		2	1	4	1	2	5	1	
3	Bolnica	6		6	3		3				1	5		
4	Čete pratećih oruđa	7		7	4		4	1	7			6	1	
5	I bataljon	43		43	20		20	4	54	7	12	30	1	
6	II bataljon	45	1	46	21	2	23	4	37	2	14	31	1	
7	III bataljon	57	3	60	17	2	19	4	70	3	14	45	1	
8	IV bataljon	35		35	16	1	17	4	48	5	5	25	5	
	Ukupno	205	5	210	83	5	88	18	221	18	49	149	12	od ovih 12 su 5 đaka

Zamj. pol. komesara:
Vaso Petrovi

¹ Original (pisan mastilom) u Arhivu HRP, Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.L., reg. br. BiH 3*248—249.

BR. 60

IZVESTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA I. OTO -
KE BRIGADE IZ SEPTEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KO-
MITETU KPH ZA DALMACIJU¹

DRUGARSKOM POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H.
ZA DALMACIJU

Položaj

Šaljemo vam izvještaj o vojnom i politi kom stanju i partijskom radu I Oto ke brigade.

VOJNO STANJE:

Formirana je I Oto ka brigada za otoke Bra , Hvar, Vis i Šoltu, iji se broj ljudstva popeo na 1380.²

Na Bra u je I Bataljon „Jože Bodlovi a“, sa sjedištem u Postirama, od 500 ljudi, koji se djeli na etiri ete i to: prva eta Sumartin, druga eta Postire, tre a eta Sutivan, etvrta eta Nerežiš e.

Na Hvaru je II Bataljon „Matije Ivani a“, sa sjedištem u Bogomoljama, od 600 ljudi, koji se djeli u etiri ete i to: prva eta Hvar, druga eta Jelsa, tre a eta Bogomolje, etvrta eta Su uraj.

Na Visu je III Bataljon, sa sjedištem u Visu, od 200 ljudi, koji se djeli u tri ete i to: prva eta u Visu, druga eta Komiža. tre a eta sredina otoka, Podhumlje.

Na Šolti je jedna eta „Ante Vidan“, sa sjedištem u Grehotama. od 80 ljudi.

Naoružanje ove brigade je slijede e:

Bra ima: teških mitraljeza 34. puškomitraljeza 9, pušaka 800. metaka mitraljeskih i puš anih 300.000. ru nih bombi oko 10.000. Topovsko naoružanje je od 6 topova i to: Sumartin dva. Postire jedan, punta zapadno Sutivana jedan. Milna dva. Prva su etiri kalibar 105 mm. a ostala dva koji se nalaze u Milni od 75 mm. Topovskih granata ima 4500.

Hvar ima: teških mitraljeza 18. puškomitraljeza 6. pušaka 600. lakih baca a 4. Puš anih i mitraljeskih metaka ima 250.000, ru nih bombi 5.000, baca kih granata 300. Topovsko naoru-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.M., reg. br. 1—1/7, k. 516 A.

² Brigada je formirana po nare enju Štaba 4. operative zone od 21. septembra 1943. te je stavljena pod komandu Obalske komande. Po etkom oktobra ona je ušla u sastav 26. divizije, kao 12. dalmatinska NO brigada. (Vidi tom VIII. knj. 1. dok. br. 11; tom V. knj. 20, dok. br. 69).

žanje je od dva topa kalibra 75 mm, koji se nalaze u Su urju sa 1300 granata.

Vis ima: teških mitraljeza 7, puškomitraljeza 6, pušaka 250, mitraljeskih i pušanih metaka 100.000, ručnih bomba 2.000. Topovsko naoružanje je od jednog topa 75 mm u Visu sa 400 granata.

Šolta ima: teških mitraljeza 7, puškomitraljeza 6, pušaka 250, mitraljeskih i pušanih metaka 50.000, ručnih bomba 1.500. Topovsko naoružanje je od jednog topa kalibra 75 mm na zapadnoj panti od Roga a, sa 85 granata.

Ljudstvo Brigade postavljeno je na položaje s time da su glavne snage postavljene na sjeverne strane otoka sa teškim i automatskim oružjem . . . Štabovi bataljona kao i komande eta su dosta dobri, ali ve i dio nije isproban u borbi.

POLITI KA SITUACIJA:

Moral je vojnika dosta dobar. Svijesno vrše svoje dužnosti, ali se još ne vidi vojni kog života, a niti je postignut pravilan odnos između u komande i boraca.

Bra — moral vojnika na priličnoj visini. Razumiju potrebu obrane Otoka. Svijesni su toga kada bi okupator i ustaše došle na Otok što bi bilo od njih i njihovih domova, te su u obrani otoka borbe željni. Mrze okupatora i ustaše. Međutim u njima se ne primjećuje utjecaj od reakcije ili pete kolone. Vojska se međusobno slaže te međusobno nema mržnje ni trzavica. Disciplinarnost je prilično visoka u odnosu napram komandnom kadru. Svaki dan se održavaju politički sastanci, dva puta sedmično se održavaju kulturno-prosvjetni sastanci, a etna se je konferencija održala po svim etama jedanput. Politička je izgradnja na dosta niskom nivou. Hrane primaju dnevno po 55 dekagrama.

Hvar — moral vojnika je osrednji, a političko djelovanje je do sada bilo neznatno. Svijesni su da je potrebno braniti otok, ali još nisu prožeti u dovoljnoj mjeri borbenim duhom iako mnogo mrze okupatora i ustaše. Vojska se međusobno slaže, a utjecaj reakcije ili pete kolone se ne primjećuje iako je u vojsku pokupljeno sve. Primjerno je na njima djelovalo naše streljanje nad drugovima koji su napustili položaj u momentu potrebe otvaranja borbe i to na Hvaru u Su urju. Politički sastanci se međusobno nijesu do sada redovito održavali kao ni etne konferencije.

Vis — moral vojnika je isti kao i na Bra u. Osjećaju se prilično disciplinirani kod vojnika, a navlastito u poštivanju rukovodstva po am od desetara pa na dalje, kao i njihov međusobni dobar drugarski odnos. Svakog dana se održavaju politički sastanci u svim etama, a kod 1 ete je održana etna konferencija, na kojoj se raspravljalo između u ostaloga i o nedostacima poje-

dinaca. Među vojskom se ne primjećuje uopće neprijateljski iako ima četiri vojnika koji su do posljednjeg bili ustaški raspoređeni ali u manjoj mjeri.

Šolta — moral je vojnika na prilično visokom s tim da se je imalo neko malo negodovanje prema komandiru i ete. Dosta su revolucionarni te bi bili spremni pokazati svoju najveću borbenost u momentu obrane otoka, jer su svjesni da je samo tako spasiti sebe i svoju ukućane. Održava se po vodovima politički i as.

ORGANIZACIONO STANJE:

U ovoj brigadi rukovodstvo imaju članovi Kompartije, kako u Štabu brigade, tako i u štabovima bataljona i komandama i eta. a u veštinama i u vodovima. Pri Štabu brigade komandant je I. O.K.,³ a zamjenik⁴ političkog komesara je I. K.K. K.P., ostala su tri člana u partijskoj jedinici pri Štabu brigade.

Partijska organizacija I Bataljona na Braču stoji ovako: Postoji bataljonski biro od 6 članova i to: sekretar (zamj. polit. kom. u bataljonu), četiri sekretara etnih jedinica i sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a. Štabna jedinica pri bataljonu formirana je od tri člana K.P. etna jedinica u Sumartinu ima 7 članova K.P. (5 seljaka i 2 intelektualca). etna jedinica u Postirama ima pet članova (1 radnik, četiri seljaka). etna jedinica u Sutivanu ima pet članova (2 radnika, 2 seljaka i 1 intelektualac). etna jedinica u Nerežišću ima tri člana (2 radnika i jedan intelektualac). O broju kandidata i simpatizera još se nema ta njih podataka.

Partijska organizacija II Bataljona na Hvaru stoji ovako: Postoji bataljonski biro od 6 članova i to: sekretar (zamj. polit. komesara), četiri sekretara etnih jedinica i sekretar bataljonskog komiteta SKCJ-a. Štabna jedinica pri bataljonu formirana je od tri člana K.P. etna jedinica u Hvaru ima šest članova sa dva kandidata i 8 simpatizera. etna jedinica u Jelsi ima četiri I. K.P. i 15 simpatizera. etna jedinica u Bogomoljama ima 7 I. K.P. sa 4 simpatizera. etna jedinica u Sušurju ima 9 I. K.P. sa tri kandidata i 5 simpatizera. Ni ovdje nisu još ta ni podaci izvađeni a isti će se naknadno dostaviti.

Partijska organizacija III Bataljona na Visu stoji ovako: Postoji bataljonski biro od pet članova i to: sekretar (zamj. polit. kom. bataljona), tri sekretara etnih jedinica i sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a. Štabna jedinica pri bataljonu formirana je od tri člana K.P. etna jedinica u Visu ima 3

³ Komandant I. otočke brigade Juraj Franjević bio je član Okružnog komiteta Komunističke partije Hrvatske za srednjodalmatinsko otočje.

⁴ Kažimir Vidan Slobodan

lana K.P., 5 kandidata 17 simpatizera. etna jedinica u Komiži ima tri lana K.P., 4 kandidata i 15 simpatizera. etna jedinica Polje ima tri l. K.P., 6 kandidata i 32 simpatizera.

Partijska organizacija na Šolti u etni stoji ovako: Postoji etna jedinica od etiri lana K.P. (dva radnika, dva seljaka) sa 4 kandidata, a o broju simpatizera nema se još ta njih podataka.

SKOJ

Pri Brigadi je drug koji radi po liniji SKOJ-a, koji je ujedno i lan O.K. SKOJ-a.

Na Bra u je formiran bataljonski biro SKOJ-a od pet lanova: sekretar bataljonskog komiteta i etiri sekretara od etnih komiteta SKOJ-a. U prvoj etni formiran je etni komitet od 8 SKOJ-evaca. U drugoj etni od 7 aktivista, tre oje etni od 8 aktivista, a etvrtoj etni od tri SKOJ-evi: a.

Na Hvaru je formiran bataljonski biro SKOJ-a od pet lanova: sekretar bataljonskog komiteta i etiri sekretara etnih komiteta SKOJ-a. U prvoj etni 13 SKOJ-evaca. drugoj etni tri, u tre oje etni pet, u etvrtoj etni etnaest SKOJ-evaca.

Na Visu formiran je bataljonski biro SKOJ-a od etiri lana: sekretar bataljonskog komiteta i tri sekretara etnih komiteta. U prvoj etni 12. u drugoj etni devet, u tre oje etni osam SKOJ-evaca.

Na Šolti formiran je etni biro od etiri lana i to: sekretar etnog komiteta sa tri sekretara vodnih aktiva. U prvom vodu ima 8 aktivista, drugom vodu etiri, tre em vodu pet SKOJ-evaca.

Za bateriju još se nema ta ne podatke, a rad partijski je povjeren političkom komesaru i zamjeniku političkom, komesara, partijskim pri Komandi baterije.

AKCIJE

Od formiranja naše brigade baterije su u više navrata tukle na Omiš i Makarsku i prema dobivenim podacima ustaše su imale nekoliko mrtvih i ranjenih. Tako et su tu etni ustaški saobra etjni brodovi, koji se kre et u izme et u Metkovi et i Splita. Dva puta je bio ošte eten parobrod „Rab“. Nastojimo onemogu eti neprijateljski pomorski saobra etaj na ovom kanalu. Neprijateljski avioni etsto kruže nad svim otocima. Nekoliko puta su bombardovali baterije Sumartin. etsto mitraljezima tuku po mjestima uzduž mora.

Rad lanova Partije u samom po etku nije bio dovoljno aktivan, ali se opaža da se drugovi sve brže i bolje snalaze u radu. Još nisu svi podaci zato ta no ni izneseni, što etmo u najskorije vrijeme dostaviti drugi iscrpniji izvještaj. Unutar partijskih jedinica podjeljeni su sektori rada. ettime da svaki po

svojem sektoru radi što može više, a osobito na kulturno-prosvjetnom polju. Dalo se je na dužnost omasovljavanje K.P. Rad se na političkom polju usmjerio na pripremanje vojske za borbu u slučaju iskrcavanja neprijatelja na otoke.⁵ Svim partijcima su dati konkretni zadaci te se iste i provjerava. Ukazuje se potreba nabavke što veće količine literature i naučnih materijala, jer je partijski kadar na niskoj političkoj izgradnji.

Ukoliko ovaj izvještaj nije iscrpan, za slijedeći izvještaj dostavite potrebna uputstva kako bi mogli imati ta nije podatke. Potrebno se osjeća i detaljna uputstva u partijskom radu u vojsci. Uz drugarski borbeni pozdrav SF—SN!

Zamj. polit, komesara brigade
Slobodan

BR. 61

IZVJEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 8. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 1. OKTOBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Šaljem vam redovan izvještaj o partijskom radu za mjesec septembar.

Broj part. jedinica	22
Broj članova Partije . . . . . 189. u rashodu	20
Broj kandidata	22
Broj skojevaca . . . . . 231.	23

Partijski rad zadnji mjesec dana nije bio intenzivan kao proteklih mjeseci. Razlog tome je stalni pokreti a naročito prva polovina septembra, dok se brigada nalazila na terenu Manjača.² Redovni sastanci održavani su redovno, dok vaspitni — teoretski nisu održavani redovno. Rad u partijskim jedinicama nešto je življiji nego što je bio prošlih mjeseci, ali dešava se još da poneka

⁵ Iskrcavanje nema nikakvih snaga na dalmatinske otoke po elu je napadom na Korčulu 22. decembra 1943. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 22, dok. br. 134, knj. 23, dok. br. 24).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3 266—267.

² O borbama 8. krajiške brigade na navedenom području vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 27, 43, 48, 49, 50 i 55.

partijska jedinica ne uo ava na vrijeme i redovno sve probleme u svojoj jedinici. Razlog tome je što imamo jedan mladi broj rukovodilaca kojima treba pomo i, a naro ito u zapažanju etnih problema. Organizacija u brigadi još mjestimi no ima karakter šablonskog rješavanja stvari, ali je na putu da tu slabost otklonimo. Neki rukovodioci (zamj. politkomasara II bataljona) ima takav karakter, radi neshvatanja živosti samih jedinica.

Part, organizacije u svim bataljonima nisu ravnomjerno razvijene, što je uslovljeno rukovodiocima i razvojem tih organizacija. U I, III i IV bataljonu osje a se dcsta živosti, dok u II bataljonu rad pomalo zaostaje. Part, organizacije još imaju karakter mla ih organizacija a naro ito u teoretsko-vaspitnom radu. lanovi Partije koji su primljeni ranije, t.j. u VI brigadi podbacuju ve inom u svom radu usljed slabe odgovornosti koja je vidnija kod njih. Mla i lanovi Partije brže se razvijaju i njihov razvoj je pravilniji.

Svi sektori rada u part, jedinicama nisu uskla eni u ravnomjernom razvoju. Naro ito je uo lživ vojni ki sektor rada koji nije tako živ i kome je dosada bila nedovoljna pomo od strane vojnih rukovodilaca i štabova. Vojni ki rukovodioci nisu živo reagovali na sve nedostatke u vojni koj vještini kod naših boraca, što je uslovlilo niz grešaka koje se dešavaju u akcijama pojedinih bataljona. Problem je vidan i na putu se je da se na tom sektoru više uradi nego što je to dosada bilo. Na kulturno-prosvjetnom radu nije mnogo ura eno za prošli mjesec, najviše radi pokreta, ali i pored toga ima dosta džepnih novina koje su nikle u pojedinim etama pa i bataljonima. Uspjelo se je da se zainteresuje ve i broj boraca za pisanje nego što je to bilo dosada. Nedostatak tehni kog materijala ne može u potpunosti da izrazi uspjehe na tom sektoru rada.

Politi ki sektor rada je življi i pomo od politiki kog komesara brigade⁴ je ve a. Slabost u tom radu što se još osje a pomalo krutosti kod nekih politkomesara eta i delegata. Jedan broj delegata je vrlo mlad i ne snalazi se na poslu i tu treba dosta pomo i. Politi ki komesari bataljona isto tako su mladi jer su stari politkomesari otišli iz brigade,⁴ pa i njima e trebati pomo i da se sažive i prodube svoje znanje. Po jedinicama se prora uje svakodnevni propagandni materijal. Naro ito je veliko interesovanje kod boraca za „Glas”. Interesovanje za razvoj vojno-politiki kih doga aja u svijetu i kod nas je dosta živo i borci su shvatili brzinu razvoja doga aja.

¹ Avdo uk

⁴ Iz izveštaja politiki kog komesara 8. krajiške brigade od 30. avgusta 1943. vidi se da su oni upu eni na dužnost u druge jedinice (dokumenat u Arhivu V.M.. reg. br. 30—4. k. 775).

Proučavanje teže literature iz oblasti marksizma-lenjinizma ide dosta teško, i to je jedan od najvećih problema u našoj parti, organizaciji. Postavljen je jedan plan parti, organizaciji za proračun najosnovnijih tema ali sa izvođenjem plana i to je dosta teško, jer nemamo ni dovoljan broj predavača. Pošlo se sa proračunom seljačkog pitanja i osjetilo se je da mladi članovi Partije imaju interesa za proračun takvih pitanja.

Rad na terenu nije bio intenzivan i sveo se je na nekoliko priredbi i manjih konferencija. Brigada ima dosta pravilan nastup prema pozadini i uživa simpatije kod naroda.

Skoj je postao u nekim bataljonima življi u svom radu, ali još nedovoljno. Potkrade se i po koji nepravilan stav parti, rukovodiocu prema skojevskoj organizaciji. Brigadno rukovodstvo SKOJ-a osjeća se kao rukovodstvo. Skojevcima pokazuju dosta napretka i predstavljaju najbrojnija jezgra u jedinicama.

Uopšte politička svijest boraca je prilično niska. Borbenost boraca isto je na visini, samo još nedostaje dosta vojničke vještine. Borbenost pokazala se je i u zadnjim akcijama. Želja za akcijama isto tako je velika, samo usljed nemanja dovoljno vojničke vještine brigada se još neko vrijeme mora provlačiti i kalifi kroz manje akcije i pripremati se za napade na veće garnizone. Nedovoljno vojničko iskustvo i rukovodilaca i boraca donijelo nam je u zadnjim akcijama nekoliko nepotrebnih žrtava.

Stanje saniteta i intendanture popravljaju se svakim danom sve više. iako nedostaje stručnog kadra za sanitetsko osoblje. Stanje zdravlja boraca je prilično, ali ima reći ih oboljenja od prehlade i naboja.

Odnosi u štabu brigade su dobri. Politkomesar brigade je mnogo aktivniji u svom radu i tek sada počinje da ulazi u probleme brigade. Ukoliko bi bilo neke izmjene sa ovakvim radom, razumije se. malo pojačanim mogao bi odgovoriti svojoj dužnosti. Još se samo dovoljno ne unosi u vojničke probleme.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1. oktobra 1943 god.

Zamj. politkoma VIII brigade
B.^s uri i

⁵ Blažo

BR. 62

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 1. NOU BRIGADE 7. DIVIZIJE GD 1. OKTOBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA¹

**BRIGADNI KOMITET SKOJ-a I (VII)
UD. BRIGADE VII UD. DIVIZIJE NOVH
1-X-1943**

**CENTRALNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTI KE
OMLADINE JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi.

Mi smo ve poslali izvještaj P.K. SKOJ-a za Hrvatsku, misle i da u tom slu aju ne moramo vama slati. Na vaš dopis šaljem vam izvještaj o stanju skojevske organizacije u ovoj brigadi. Da bi se moglo shvatiti sadašnje stanje skojevske organizacije. potrebno je prikazati stanje u toku etvrte i pete neprijateljske ofanzive.

Prije po etka zimske neprijateljske ofanzive r.a našu slobodnu teritoriju.² stanje skojevske organizacije u VII brigadi (sadašnjoj I) bilo je kvantitativno i kvalitativno dobro. Brigada je kulminirala kako vojni ki, tako i politi ki. Prvih dana neprijateljske ofanzive, partizani nisu osje ah naro ite teško e u pogledu ishrane, odje e, zdravlja itd. Disciphna. vjera u pobjedu i borbenost u tim danima bila je na visini. Rad skojevske organizacije se tada osje ao. Skojevci djeluju primjerom u borbi, pokretu, objašnjavanju politi ke situacije itd. Neprekidne i teške borbe sa neprijateljem izbacile su nam iz stroja velik broj boraca, uglavnom su izba eni najbolji partizani — partijci i skojevci. Gubitci su bili popunjeni od izbjeglih masa sa Banije, koje duboko u Bosni, izmu ene gla u, nisu imale kuda no da se priklju e partizanima.³ Me u novopridošlim bio je velik broj žena i mladeži izme u 15 i 17 godina. Taj dio odmah se osjetio u brigadi. Tada nije bilo vremena da se taj dio partizana bar donekle izgradi, kako politi ki tako i vojni ki, nego

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd.

⁵ Odnosi se na etvrtu neprijateljsku ofanzivu. koja je u Baniji poela 20. januara 1943. prodorom 369. legionarske („Vražje“) divizije (vidi tom V, knj. 11. dok. br. 66).

Ⓞ Sedma banijska divizija preba ena je krajem januara u Bosnu po nare enju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije. U toku etvrte i pete neprijateljske ofanzive ona je dejstvovala u sastavu Glavne operative grupe Vrhovnog štaba. Po etkom septembra 1943. ona je ponovo vra ena u Baniju. (Vidi tom V. knj. 18, dok. br. 102).

sa tako popunjenom brigadom stupili smo u vanaestodnevnu borbu sa Njemcima kod G. Vakufa.⁴ Gubitci su bili veliki: 250 boraca izbačeno je iz stroja. Osim toga, za sve vrijeme borbe ishrana je bila vrlo slaba uz i onako teške uslove borbe, što dovodi do toga da borci po inju sami sebi pribavljati hranu u polunapuštenim selima. Tu se pljačka po prvi put odrazila u VII brigadi. U putu do Prenja ona se sve više odražava. Preko Prenja glad dostiže svoj vrhunac. U pokretu i na mjestu odmaranja nam ostaju mrtvi ljudi od gladi i iznemoglosti... Partija se vrlo slabo osjeća, a SKOJ nikako. Prošavši Prenj dobili smo višednevni odmor.⁵ Uz gore pomenute teške uslove pojavljuje se epidemija pjegavog tifusa. 95% boraca oboljeva odjednom od pjegavca. Sve to, uz nedovoljan rad nije su mogući bili skoro nikakve, dovodi do popuštanja morala kod partizana. Po inju se dešavati slučaji dezertstva. U bataljonima ostaje svega po 20—30 partizana. U takvom stanju ostajemo do prelaska preko Drine. Za to vrijeme, uslijed malog broja, postojali su samo bataljonski, a ne skojevski aktivci.

U Sandžaku smo dobili popunu iz bolnica.⁶ Brigada dobiva preko 300 preboljenih tifusara. Tifusari su u ogromnoj većini po bataljonima. Nered i glad plus bolest kod njih su razvili posebnu „tifusarsku“ psihologiju... Međutim tih dana dobivamo odmor. Partija i SKOJ su zapeli da poprave to stanje. SKOJ je počinje iznova. Početima su osnovani etni aktivci veličine od pet do sedam članova... Zatim su formirana sva bataljonska i brigadna rukovodstva SKOJ-a. Brojno stanje SKOJ-a u brigadi bilo je 57 (I bat. 16. II bat. 16. III batalj. 20 i aktivni kurir štaba brigade 5). S obzirom da je po bataljonima bio isti broj članova, bataljonska rukovodstva su bila potpuna i brojila su po 4 člana.

Pred SKOJ su postavljeni novi zadaci. Vodila se propaganda protiv pljačke i dezertstva, propaganda za razvijanje drugarstva itd. Iz vaspitnog rada ograničeni smo se na objašnjavanje političke situacije, obrade brošure Prvi maj i obrade letaka iz „Proletera“. Kulturno prosvjetni rad sastojao se u pjevanju partizanskih pjesama i u čitanju nepismenih. SKOJ je radio i počinje se osjećati u jedinicama.

U takvom stanju nas je zatekla peta neprijateljska ofanziva i naš prelazak u Crnu Goru.⁷ Od Crne Gore do istočne Bosne

⁴ Brigada je tu borbu vodila u drugoj polovini februara 1943. u sastavu 7. divizije (vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 118, 121, 123, 145, 153 i 162).

⁵ Brigada je u prvoj polovini marta 1943, vodila borbe na Prenju (vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 52 i 56; „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1, izdanje V.I.I., Beograd 1957).

⁶ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 54.

⁷ Brigada je, u sastavu 7. divizije, prešla u Crnu Goru u prvoj polovini maja (vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 54).

naša brigada je dobila opet velike gubitke.⁸ Bataljoni koji su pošli sa 150 ljudi iz Sandžaka stigli su u isto nu Bosnu sa 50 do 60 ljudi. Skojevske organizacije je skoro nestalo. U brigadi je ostalo oko 15 skojevaca (n.pr. u III bat. od 20 skojevaca u Crnoj Gori, u isto nu Bosnu stigla su svega dva skojevca).

Dolaskom u isto nu Bosnu pada reorganizacija VII divizije. Rasformirana je XVI brigada.⁹ Tim je VII brigada dobila prili an broj novih boraca. Ekonomske i zdravstvene prilike su se bile poboljšale. Mjesec dana brigada ne u estvuje u težim borbama. Uslovi za rad su bili srazmjerno dobri. SKOJ je po eo iznova. Formirani su skojevski aktiv i u svim jedinicama. Isto tako formirani su sva bataljonska i brigadno rukovodstvo SKOJ-a.

Brojno stanje, nacionalni i socijalni sastav SKOJ-a su sljede i:

Jedinica	Ukupno	Srba	Hrvata	Muških	Ženskih	Radnika	Seljaka	Intelektualaca
I bataljon	24	22	2	19	5	–	23	1
II bataljon	26	22	4	21	5	1	25	–
III bataljon	29	29	–	20	9	2	26	1
Ceta za vezu	7	7	–	4	3	1	5	1
Prate a eta	12	11	1	9	3	–	11	1
Kuriri štaba brigade	2	2	–	2	–	–	2	–
Svega	100	93	7	75	25	4	42	4

Skojevski aktiv i održavaju redovito radne i teorijske sastanke. Osim toga održavaju se i izvanredni sastanci, u noviskrslim pitanjima i situaciji, prije i poslije borbe itd. Postavili smo si u zadatak da prije etnih konferencija se održavaju skojevski sastanci, da bi na etnoj ili bataljonskoj konferenciji skojevci bili jednoglasni. Sastanke bataljonskih kao i brigadnog rukovodstva nastojimo isto tako redovito održavati. Usljed još uvijek nedovoljne pomo i partijske organizacije i njenog tu i tamo gledanja na SKOJ kao na posebnu organizaciju, pred istu pitanje SKOJ-a se postavilo kao jedno od goru ih pitanja. U cilju pravilnog rada unutar samih aktiv a kao i u cilju što ve e ispomo i od strane Partije, mladi partijci prisustvuju sa-

⁸ Brigada je te gubitke imala u toku pete neprijateljske ofanzive. Na podru je isto ne Bosne ona je došla u drugoj polovini juna 1943 (vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 106).

⁹ Ona je rasformirana 30. juna 1943 (vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 106).

stancima SKOJ-a, na kojima, razumije se, istupaju kao skojevci. Zadaci se postavljaju prema novoiskrslim pitanjima i potrebama. Na pr.: u brigadi se osje a nedostatak vojni kog odnosa boraca prema komandnom kadru. Na sastanku aktiva ovo pitanje se postavlja na dnevni red. Ono se postavlja sve dotle dok se ne postigne željeni uspjeh, dokle skojevci svojim primjerom vojni kog držanja i rije ima ne ubije e borce u pravilan stav u odnosu na komandni kadar. Obzirem na to da u brigadi imamo najve i broj novih drugova ovo pitanje je još uvijek predmet diskusije na našim sastancinu. Pred našu organizaciju postavio se sada momentan© najaktuelniji problem — pitanje uzdizanja novih drugova kako vojni ki, tako i politiki. U vrstiti i proširiti organizaciju je zadatak koji ni malo ne zaostaje iza ovoga. Stari borci, kojih ima vrlo malo, ponosni i svijesni svojih dužnosti, teže da za organizaciju pripreme što ve i broj novajlija. Disciplina raste, drugarstvo se razvija. Borbeni moral je na visini, dok vojni ka vještina se izoštrava u svakodnevnim borbama. Nalazimo se u izvršenju i pred izvršavanjima zadataka koji zahtijevaju upornost i izdržljivost u dužim borbama, te je rad i naše organizacije usmjeren i u tome pravcu. „Budimo majstori svoga oružja" je parola koja treba da postane svojstvena svakom našem borcu. Obu avanje u rukovanju novim tipovima oružja ide postepeno.

U svrhu podizanja op epoliti kog i kulturnog nivoa skojevaca brigadno rukovodstvo je izabralo sljede e teme: „Uloga SKOJ-a u NOB i uop e, O' Partiji (odnos SKOJ-a i Partije), Omladina u SSSR-u. o sovjetskom društvu". Osje a se nedostatak vaspitnog materijala. Teku i materijal se prora uje sa svom omladinom izuzev direktivnog.

Kulturno-prosvjetni rad. Tek u zadnje vrijeme ovom sektoru se ozbiljno prilazi. Pjeva ki horovi se formiraju po bataljonima i etama. Priprema pozorišnih komada tako e je nedovoljna. Uzrok je tome samo nedovoljno posve ivanje pažnje ovoj grani kult.-prosv. rada. U brigadi je riješena nepismenost u odnosu na stare borce, ali me u novopridošlim ima još pri li an broj nepismenih. Pisanje lanaka za džepne novine kao i bataljonske listove je u po etku. Postavljamo u zadatak osnivanje italakih grupa. Zna aj predavanja kao i ostale grane kult.-prosv. rada SKOJ nije ozbiljno shvatio, niti je bio inicijator ozbiljnog prilaženja radu po ovome sektoru. Osnovani su kult.-prosv. odbori po bataljonima i etama u kojima imaju i pretstavnici SKOJ-a.

Što se ti e rada na terenu on je na Baniji bio dosta dobar. Naša skojevska organizacija pomaže odborima USAOH-a pri održavanju mitinga. Održano je nekoliko sastanaka sa skojevskim jedinicama po selima, op . i kotarskim odborima USAOH-a.

op. i kotarskim komitetima SKOJ-a. Prisustvovano je nekim omladinskim savjetovanjima. Naši skojevski delegati tako e su prisustvovali i jednoj kotarskoj konferenciji Skoja, na kojoj su uzimali u eša u diskusiji. Po ovome sektoru nije još uvijek postignut željeni uspjeh. Drugovi odgovorni po ovom sektoru rada, kao ni sekretari etnih aktiva, nemaju potrebnog iskustva niti samoinicijative u radu.

Našim prelaskom sa Banije na prugu Karlovac—Ogulin,¹⁰ po tom sektoru, izuzev nevezanih razgovora, nije ništa u injeno.

Bataljonska rukovodstva nisu osamostaljena. U brigadi se osjeća SKOJ kao organizacija i skojevci kao pojedinci. SKOJ je na putu da postane organizacija koja pokreće omladinu u svakoj situaciji, tj. da postane njen pravi rukovodilac.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Sekretar brig, rukovodstva SKOJ-a
Milka¹¹

¹⁰ Brigada je. u sastavu 7. divizije, krajem septembra i početkom oktobra 1943, vodila borbe na tom području (vidi tom V. knj. 19, dok. br. 151, knj. 20, dok. br. 23).

¹¹ Pribevi

BR. 63

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA BIOKOVSKJE BRIGADE OD 4. OKTOBRA 1943. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE O FORMIRANJU BRIGADE I STANJU U NJOJ¹

**STAB
BIOKOVSKJE BRIGADE**
dne 4. X. 43

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Položaj

Po primitku vaše naredbe,² da se formira Biokovska brigada u čiji sastav treba da uđe po jedan bataljon Makarskog, Imotskog i Neretvanskog part. odreda, postupili smo odmah pripremanju i sve potrebno za stvaranje iste. Dne 2. X. t.g. na sve strane smo u selu Kozici izvršili njeno formiranje.³ Svaki od članova Štaba održao je govor u duhu današnje situacije, kako u svijetu, tako i u našoj zemlji, o važnosti njenog stvaranja, kao i o zadacima, koji se pred nju postavljaju, pred svakog borca i rukovodioca. Drugi komandant,⁴ kao i drugi zamj. komandanta,⁵ govorili su u vojnom kom. a ja u političkom pravcu. Drugi čulo Dropuli govorio je ispred K.P. Prigodom formiranja Brigade, kod svih boraca opazilo se je jako oduševljenje i odanost Narodno-oslobodilačkoj borbi, što se je odrazilo u raznim poklicima i našim borbenim pjesmama, koja se je razlijevala planinom Biokova.

Politički izvještaj

Koliko borci u samoj Biokovskoj brigadi, tako i u Makarskom, Imotskom i Neretvanskom odredu u pretežnoj su većini tek novomobilisani. Oni kojima se na terenu prema formularima, a i vlastitom zapažanju, politički nije ništa radilo. Podaci su u formularima izgleda i pomalo netačni, neprovjereni, naročito o borcima, koji su u većini došli sa otoka Korčule i sa poluotoka Pelješca. Možda krivnjom slabe političke organizacije

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 5—6, k. 1491.

² Naredbu je izdao Stab 4. operativne zone 22. septembra 1943 (vidi Arhiv V.I.I., reg. br. 12—1/1, k. 1491).

³ Brigada je odmah posle formiranja ušla u sastav 26. divizije, kao njena 1. brigada. U mnogim dokumentima se naziva i 11. dalmatinskom brigadom. (Vidi tom V. knj. 20. dok. br. 51 i 69.)

⁴ Bogdan Pecoti

⁵ Ivan Gašparović

i onemogu avanjem političkog rada sa strane Talijana, koji su tamo bili dosta jaki i drski... Borci koji su pozvani u Makarskom kotaru ostaci su ostataka. Pridolazak boraca sa Imotskog, Metkovskog i Ljubuščkog kotara vrlo je malen, stiže ipak nekad po nekoliko ljudi, iji je politički i kulturni nivo jako nizak. Za borce koji su stigli sa Hvara, Visa i Brača može se reći i da su ipak politički zreliji od ostalih...

Kroz kratko vrijeme, pravilnim političkim radom politkomesara, kao i kroz borbu, stvorit će se od njih dobri borci, jer su većinom mladi ljudi, a sami nisu krivi zbog njihovog političkog lutanja.

Kako bi se politkomesari što bolje snašli, odakle treba poći, kao i dalje usmjeriti rad za političko podizanje boraca, tako i pri ostalom vršenju svojih dužnosti, pozvao sam politkomesare bataljona, i sa njima održao sastanak. Na tom sastanku dao sam im uputstva, kao i konkretne zadatke, što sve treba da urade. Obzirom na naglo uzdizanje politkomesara, kao i na riskiranje, da li će zadovoljiti po svojoj dužnosti, dao sam i pismene direktive, da se što brže i ta nije sprovode u život. Sada povodom jačanja naših jedinica oskudijevamo u potpunosti, koliko u naučnom, toliko u propagandnom materijalu, a ima već dugo vremena da ga nikako i ne primamo.

Naročito sada, dok su ovakovi tek novomobilisani borci, sa malim brojem dobrovoljaca, bez vrste odanosti Narodno-oslobodilačkoj borbi, upoznat će se borci sa slijedećim:

1. Tumačiti svakodnevno vojno-političku situaciju kod nas i u svijetu. Isticati herojsku borbu Crvene armije, koja još uvijek neprekidno nosi najveći i glavni teret rata. Isticati sve uspjehe Narodno-oslobodilačke vojske i njenu snagu. Davati perspektive u kojemu će se pravcu odvijati događaji, a naročito lokalni.

2. Učiti borce, kakovi su ciljevi Narodno-oslobodilačkog pokreta, isticati nacionalno oslobodjenje svih naroda Jugoslavije, kao i iskovanu bratsko jedinstvo kroz ovu krvavu i tešku borbu. Popularizirati i objasniti značaj AVNOJ-a, VS NOV i POJ-a, stvaranje ZAVNOH-a, GSH, PNOO-a za Dalmaciju, kao i imena svih istaknutih predstavnika.

3. Koji je slavan put prešla naša Vojska, kako se je stvarala, teško je kroz koje je prošla, samoprijegor, herojstvo i elijenje kroz borbu. Učiti ih, kako se treba boriti bez obzira u kojem kraju naše zemlje, ako to iziskuju interesi Pokreta, ističu i primjere starih boraca.

4. Osvježavati i objašnjavati borcima sve strahote koje je počinio neprijatelj našem narodu, kao i što je namjeravao. Time podržavati i razvijati mržnju prema neprijatelju.

5. Isticati i objašnjavati vrstinu saveza Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike, punu samostalnost i slobodu porobljenih naroda u duhu Atlantske povelje.

6. Isticati ulogu K.P. kao inicijatora i rukovodioca Narodno-oslobodila ke borbe.

7. Raskrinkavati reakcionarno vodstvo gra anskih strana-ka. koje su vršile i vrše izdaju, stavljaju i se u službu protiv naroda. Isticati pojedine takove funkcionere. potkrepljuju i argumentima.

8. Isticati funkcionere i pristaše gra anskih stranaka koji su stupili u redove Narodno-oslobodila ke borbe. Kao Vladimira Nazora, koji je predsjednik ZAVNOH-a . . . . Pavla Krcu. Stanku Škaru itd.

Ukazalo se je na važnost održavanja etnih i bataljonskih konferencija boraca, kako treba da se održavaju i u koje vrijeme.

Za kulturno-prosvjetni rad data su puna uputstva. a ujedno u davati konkretne pomo i po jedinicama, jer bi ina e išlo sporo za stvaranje kulturno-prosvjetnih sekcija. Do danas u tom pravcu nije se ništa postiglo. Zidne novine u pojedinim etama ve izlaze, nisu na zadovoljavaju oj visini, ali e se podi i, ovo su tek po eci.

Rad u pozadini. Pred politkomesare naro ito je postavljen zadatak politi kog rada u pozadini. Održavanje zborova u onim mjestima gdje se budu naše jedinice nalazile. Koordinacija poli- ti kog rada sa NOO. Politi ki rad u onim mjestima gdje je narod zaveden, neprijateljski raspoložen, stvarati NOO. davati im uputstva i pomo i u radu, nastojati ih što više popularizirati u istom mjestu, uzdizati autoritet lanova tih odbora. Ukazivati borcima, kako treba da se ponašaju i drže prema narodu i n.o. odborima. U selu Kozici politkomesar II bataljona održao je zbor, tako i drugi politkomesari povezali su se u pojedinim selima sa NOO.

Sanitet je organiziran po bataljonima. jer smo raspolagali sa studentima medicine i ispitanim lije nicima. Bolni ki kadar nije upotpunjen niti na odgovaraju oj visini. Nastavit e se sa kursevima za usposobijavanje istih. Ne raspoložemo sa potreb- nim sanitetskim materijalom, ali nastojimo, da sa bilo kojeg kraja do emo do njega i da se tako snabdijemo. Kod boraca nema ozbiljnih oboljenja, niti pojave epidemije. Posljedicom slabe obu e i nenaviknuta hoda. ima slu ajeva oboljenja nogu . . .

Da bi se o uvalo zdravstveno stanje boraca, onemogu ilo da se pojave zarazne bolesti, dato je uputstvo referentima sani- teta. da se unaprijed poduzme sve potrebno. Održavanje asova o zdravlju i higijeni, kontrolisati da li se sve ukazano izvršava.

Intendantura: svi borci koji su došli sa otoka upu eni su bez svoje potrebne spreme, jako slabo obu eni i odjeveni. Sami borci isti u, da im se nije dalo vremena, da svoju vlastitu robu uzmu iz ku e. Isti borci pri aju, da su im rekli odgovorni drugovi, da im roba ne treba, jer da e sve to na Biokovu dobiti. Mi smo sa naše strane sve poduzeli, da borce što bolje snabdijemo. ali to do danas nismo još uspjeli.

Još ima dosta boraca koji su u glavnom slabo obuveni. Komandi Podru ja⁶ ukazali smo na to, time da poja a radionice, kako bi se što više izradilo bar opanaka iako kratko traju. Zalihe hrane su malene, naro ito za ina (ulja). Sa mesom se borci do sada vrlo malo hrane, osim Imotskog odreda, a u budu e zavisit e o našoj aktivnosti.

O daljem toku rada. kao i što se je postiglo, bit ete obavješteni redovito i pojedina no po jedinicama. Sad su tek poci postavljanja i u vrš avanja, da se pravilno nastavi sa radom po pojedinim sektorima.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit komesar:
Bori⁷

⁶ Odnosi se na Biokovsko podru je.

⁷ Marinko

BR. 64

**PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJA OD 4. OKTOBRA
1943. BRIGADNOM KOMITETU SKOJA 2. PROLETERSKE
BRIGADE¹**

CENTRALNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE
JUGOSLAVIJE

4 oktobra 1943 g.

**BRIGADNOM KOMITETU SKOJ-A II PROLETERSKE
BRIGADE**

Položaj

Dragi drugovi,

Primili smo vaš izveštaj od 13-VIII-43 g.² i vaše pismo organizacijama.

U jednom ranijem izveštaju javili ste da je bilo promenjeno 22 rukovodioca a sada javljate o ponovnoj izmeni novih 18. To zna i da svaki novi sastanak održavate sa drugim ljudima. To zna i da tako rade i ne možete imati ni najnužniji kontinuitet u radu i da morate uvek po injati iznova. Od 18 promenjenih rukovodilaca 12 su otišli na nove dužnosti a 6 izba enih iz stroja ili nisu odgovorili. Zna i da to može da se izbegne. Treba shvatiti, da ako se ho e da skojevska organizacija daje nove kadrove Partiji, ona u prvom redu mora imati jedan stalniji rukovode i kadar drugova koji se razvijaju kao omladinski rukovodioci. Rukovodioce ne treba zauzimati nekim drugim dužnostima kako bi mogli da sve svoje vreme posvete omladinskom radu. Bilo bi dobro ako bi sekretari bataljonskih komiteta bili izdvojeni iz eta kako bi mogli imati što bolji pregled rada u bataljonu. Samo treba izbegavati njihovo zapošljavanje u svojstvu kurira ili nekih tehni kih li nosti. Najbolje je ako postoje prate i vodovi da oni budu u njima. Ako se izdvoje negde u blizini štaba, onda treba paziti na to da se oni što manje zadržavaju kod štaba a što više na radu po etama. Treba se uvati toga da se govori kako se rukovodioci izvla e iz eta da bi se sa uvah, jer im to može napraviti smetnje u radu.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd.

- Redakcija ne raspolaže tim izveštajem. O radu i stanju partijske organizacije 2. proleterske brigade u avgustu vidi izveštaj zamenika političkog komesara i politodela ove brigade od 14. avgusta 1943, dok. br. 25 u ovoj knjizi.

U teoretskoj izgradnji bataljonskih rukovodilaca mogli bi da praktikujete održavanje povremenih dužih sastanaka, koji bi trajali 2—3 dana i koji bi u formi kraćeg kursa prorađivali pojedina pitanja. Za taj posao bi trebalo napraviti plan i tražiti pomoć komesara brigade ili njegovog zamenika.

Verovatno je da na terenu na kojem se vi nalazite³ nema omladinskih organizacija, pa je potrebno da posvetite veću pažnju stvaranju Ujedinjenog saveza na terenu i povezivanju stvorenih organizacija sa rukovodstvima.

Kod vas su omladinci aktivni u pisanju članaka za listove. Bilo bi dobro da izdajete brigadni omladinski list. Ako su do sada izlazili bataljonski listovi, pošaljite nam po 1 primerak a ubuduće nam šalžite sav materijal koji izdajete.

Mi nameravamo da ponovo izdajemo „Omladinsku borbu“ i to redovnije i češće nego do sada. Za to je potrebno stvoriti široku mrežu dopisnika. Vi u vašoj brigadi treba da odredite jednog dopisnika i da nam dostavite njegovo ime, a po svima organizacijama treba odrediti odgovorne drugove za sakupljanje, pisanje i slanje dopisa. Neka ne prođe ni jedna akcija, ni jedna makar malo značajna stvar u vašoj brigadi a da nam o tome ne pišete.

Potrebno je razviti veze između različitih jedinica naše vojske. To je već pošlo u nekim brigadama. Možda smo i vama u našim ranijim pismima pisali o tome. U svakoj od vaših brigade omladina treba da izabere neku drugu jedinicu sa kojom bi preko pisama uhvatila vezu. Ta pisma treba da služe za međusobno upoznavanje i povezivanje a preko toga za jačanje drugarske ljubavi, međusobnog poverenja i solidarnosti omladine u našoj vojsci. Pisma koja se šalju ili koja se dobiju treba čitati na omladinskim konferencijama i o njima diskutovati. Lepša pisma se mogu umnožavati ili objavljivati preko listova. U pismima se može pisati o životu u opštini, o radu, o pojedinim borbama itd., treba pisati toplo, drugarski, što je nedostatak kod pisama koje smo do sada imali prilike da vidimo. Bolje je opisati jednu borbu nego nabacati nekoliko opštih fraza o borbenosti, heroizmu i požrtvovanosti omladine.

U podacima o vašim rukovodiocima trebalo se je više zadržati na karakteristikama. To treba imati u vidu za slanje podataka u slučaju nekih promena.

Što se tiče vašeg pisma organizacijama:

Skojevac u kulturnom odboru nije tamo samo zato da otuda prenosi odluke na skojevsku organizaciju, on mora da u kulturni odbor donese ono što dolazi kao inicijativa skojevaca.

³ Brigada je tada, u sastavu 2. proleterske divizije, vodila borbu u Sandžaku (vidi tom I. knj. 16. dok. br. 41. 42 i 43).

Vi još uvek mešate sektore rada sa izvesnim odre enim zadatcima koji se dodeljuju drugovima. Higijena npr. ne može biti sektor rada ve samo jedan odre eni zadatak koji se može dati nekom od drugova, npr. da organizuje predavanje o tifusu ili sli no.

Ilanovi bataljonskog komiteta treba da odlaze u sve ete i to po odre enom zadatku koji treba da se reši. To naro ito treba praktikovati kada treba da se prenesu i objasne neke odluke. Time se može mnogo doprineti da se u vrsti komitet i podigne njegov ugled.

SKOJ ne bi trebalo nazivati ilegalnom organizacijom. On je ilegalan na neoslobo enoj teritoriji. Na oslobo enoj teritoriji, gde skojevci svim svojim snagama rade na u vrš enju nove. narodne vlasti, on ne može biti ilegalna organizacija. SKOJ je u današnjim "oslovima na oslobo enoj teritoriji i u vojsci samo zakonspirisana organizacija, jer se za njegove ilanove i unutrašnji rad ne može znati van organizacij«?.

Rad na terenu mora se uzimati mnogo ozbiljnije nego dosad. U vezi sa tim i organizaciono treba postaviti druga ije. Dosada je rad na terenu dodeljivan jednome drugu i sveo se uvek na to da taj drug ponegde održi neku konferenciju. Me utim na terenu treba stvarati organizacije i delovati mnogo aktivnije i to po svim sektorima. To zna i da drugovi po svakom sektoru rada isto onako kako rade u vojsci dužni su da rade i na terenu. Rukovodioci snose posebnu odgovornost za taj rad.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK SKOJ-a
š'

PS.

Šaljemo vam 1 primerak brošure „Uo i 25 godišnjice Kom-somola“, umnožite ga i dajte organizacijama.

BR. 65

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 3. BRIGADE 9. DIVIZIJE OD 6. OKTOBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

**IZVEŠTAJ PARTIJSKE ORGANIZACIJE
U III DALMATINSKOJ BRIGADI**

Drugarskom CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.
POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU
POLITKOMESARU IX DIVIZIJE

Dragi drugovi!

Dostavljam vam izvještaj stanja i rada Partij, organizacije u III Dalm. brigadi kroz mjesec septembar 1943.

Brigada se je formirala 6-IX-43. dok ranije je postojala Grupa udar. bataljona.² Brigadu sa injavaju etiri bataljona.

Partijska organizacija broj ano dosta dobra, ali na niskom teoretskom stepenu, te jedan ve i dio lanova je mlad. koji je po borbenosti došao u Partiju. Ukupan broj partijaca u Brigadi je 23 elije sa 112 lanova i 30 kandidata. Kroz ovaj mjesec rad je bio osrednji, u Partiju je primljeno 8 novih drugova a u borbi smo izgubili 2 druga mrtva i 6 ranjenih.

U Štabu brigade se nalaze 4 druga partijca, komandant,³ zamj. kdta,⁴ politkomesar⁵ i zamjenik politkoma⁸, dok na elnik⁷ nije lan K.P.

U Brigadu smo kroz ovaj mjesec dobili i Polit, odjel, koji je pomogao razvijanju i teoretskom izdizanju Part, organizacije. Odnosi Štaba i Polit, odjela su dosta dobri.

Bataljonski biro i postoje u svima bataljonima.

I bataljon. Biro je dosta mlad. te se nije dovoljno osjetio rukovodiocem. Sekretar Biroa je drug Zeni Nikica. koji je

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/373—374.

Brigada je 8. septembra ušla u sastav 9. divizije, kao njena 2. brigada (vidi tom V, knj. 19. dok. br. 63).

³ Puriši

⁴ Bogdan Viski

⁵ Andro Kova evi

⁶ i • Vlado Bubi

⁷ Velimir Skorpik

do sada bio na dužnosti u I Dalmatinskoj brig., prošao je kurs pri C.K.... U bataljonu se nalazi 35 partijaca i 10 kandidata. Kroz ovaj mjesec primljeno je u Partiju 4 lana, izgubljen je 1 drug mrtav i jedan ranjen, partijac. Odnosi Štaba i Biroa su dosta dobri.

II bataljon. Biro je po eo da se razvija prili no, dobio je bolju volju zn radom nego što je ranije imao. Sekretar Biroa je drug Krpan Josip koji je preuzeo tu dužnost prije dva mjeseca. prošao je partij, kurs pri C.K.H. Odmah po dolasku nije se dovoljno snašao, dok sad je dosta dobro po eo da radi, i ima izgleda *za* daljnje uspješno razvijanje. Biro se je po eo osje ati rukovodiocem, dok osje aj odgovornosti nije najbolji. Kroz ovaj mjesec u Partiju je primljeno 3 lana, izgubljen je jedan drug mrtav i dva druga ranjena.

Teoretsko znanje u ovom bataljonu je dosta slabo, a pomo po ovom pitanju nije bila dovoljna. Odnosi Štaba bat. i Biroa nisu bili najbolji, utoliko što sam politkom. nije davao dovoljno važnosti Birou, takvo stanje se je sada prili no popravilo / odnosi su dosta dobri. Partija u ovom bataljonu uživa dobar autoritet. Brojno stanje partijaca u ovom bataljonu 26 lanova i 8 kandidata.

III bat. Biro nije u dovoljnoj mjeri radio, a drugovi u samom Birou su eš e mjenjani. tako da je i sam kao cjelina mlad. Zamjenik politkoma bat. je drug Tadin Dušan, stariji partijac . . . Kroz ovaj mjesec se nije primilo ni jednog dmga u Partiju, dok u borbi 4 druga su ranjena. Brojno stanje Partije u ovom bataljonu je 17 partijaca. 11 kandidata.

IV Bat. Ovaj je bataljon formiran zadnje vrijeme, uglavnom od novopridošlih drugova. Iz ostalih jedinica smo oduzeli po nekoliko partijaca, tako da smo potpunih komandni kadar. Biro je formiran uglavnom od mla ih partijaca, za sekretara je postavljen drug Bedalo Nenad. koji je ranije vršio dužnost zamj. politkoma ete u III bataljonu. Dosadašnji njegov rad je bio dosta dobar te uz pomo vjerujemo da e mo i udovoljiti dužnosti. U ovom bataljonu se nalazi 20 lanova K.P.. dok kandidati još nijesu provjereni. Kako je bataljon mlad. rezultata za sada nema ali se ima u vidu da e Partijska organizacija u ovom bataljonu prili no udovoljavati. Komandant bataljona nije partijac, pošto je nedavno došao iz Domobranske vojske, dosada se je isti prili no pokazao.

Postoji partijska jedinica u brigadnom previjalištu. i jedna cd osoblja pri Štabu brigade i bojne komore, sa ovim jedinicama se radi li no.

Op enito Part. org. u Brigadi je na niskom stepenu teoretske izgradnje a dosada pomo u tom pravca je bila veoma

slaba, dok u budu e pomo koju imamo od Polit, odjela e u mnogome pomo i daljnjem radu.

Borbenost kod I, II i III bataljona je na zavidnoj visini, dok za IV bataljon ne možemo re i. pošto ga nijesmo kroz borbu vidjeli.

Drugove koje primamo zadnje vrijeme u Partiju uglavnom odlikuju osobine borbenosti i odanosti prema Kom. partiji.

SKOJ

Rad Skoja kroz ovaj mjesec je vidno po eo da se razvija, ali ipak nije dovoljno obuhva en kako bi zaista mogao da bude. Dosadanja pomo Partije nije bila dovoljna. Od kako je formiran Komitet Skoja u Brigadi rad je jedinstveniji. Sekretar Komiteta je drug Uvodi Nikola, koji je prakti ki pomogao razvoju organizacije, dok teoretski nije mnogo koristio, isti drug je nestao od povla enja sa Mu kog sektora⁸ te se do danas još nije javio niti se zna gdje je.

Ukupan broj skojevaca u Brigadi iznosi 180 lanova, od novopridošle omladine još nije provjereno koji su obuhva eni, među kojima ima lijepi broj skojevaca.

Kroz ovaj mjesec se je vodilo takmi enje izme u bataljona, po svim pitanjima, što je u mnogome pomoglo, za aktivno u eš e Skoja u opštem životu u Brigadi, naro ito se je istakao I bataljon po kulturno-prosvjetnom radu, koji izdaje džepne novine. Drugi bataljoni su povodom takmi enja dosta dobro krenuli naprijed. Naro itu pažnju se posvetilo analfabetskim te ajevima, tako da nepismenost prili no nestaje.

Novog sekretara Skoja u Brigadi emo postaviti jednog od sekretara bataljonskih, ukoliko se ne povratiti dosadanji sekretar.

ZAKLJU CI

Po pitanju kandidata i Skoja nije se dovoljno kroz ovo vrijeme poradilo, prema broju ljudstva u Brigadi, od 8—900. broj kandidata kao i Skoja ne zadovoljava.

Zadnjih pokreta koje smo imali, jedan dio literature je propao taiko da sada oskudjevimo sa literaturom.

Za teoretsko uzdizanje smo u saglasnosti sa Polit, odjelom donijeli plan rada na taj na in, da emo pojedine teme najpre prou avati na bataljonskim biroima, a onda prenositi na jedinice.

⁸ Brigada se s tog sektora povukla krajem septembra, posle borbe na pravcu Sinj—Klis—Split, gde je spre avala prodor Nemaca ka Splitu. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 19. dok. br. 85, 97. 127. 153 i 154).

Sa ovim bih završio ovaj izvještaj, te bih zamolio drugove ukoliko nijesam dovoljno iznio u ovom izvještaju da mi dostave primjedbe, kako bih idu i puta mogao bolje upotpuniti sam izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6. X. 43.

Zamjenik politkoma
Bubi⁹

BR. 66

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 3. PROLETER-SKE BRIGADE 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7. OKTO-BRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA¹

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
III PROL. KRAJ. BRIG. I PROL. DIV.
7. X.1943 god.

CENTRALNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTI KE
OMLADINE JUGOSLAVIJE

Negdje

Izvještaj o radu skojevske organizacije III Prol. kraj. brig, u posljednjih mjesec dana. i u posljednjim neprijateljskim ofanživama.

1) Broj aktiva u našoj organizaciji jeste	17 . . . .
2) „ lanova u organizaciji	335 . . . .
3) Od toga drugarica	95 . . . .
4) Broj omladine van organizacije	159 . . . .
5) „ nepismenih u Brigadi	59 . . . .

Razlog zbog ega gore navedeni drugovi nisu obuhva eni organizacijom jeste u tome. jer je u posljednje vrijeme naša Brigada popunjena sa novcmobilisanim drugovima ili u manjem broju iz odreda. Jedan manji broj novodošlih drugova je obuhva en organizacijom, a ve i broj nije, i mi nastojimo da usposobimo i ove neobuhva ene drugove da bi i oni u najskorije vrijeme mogli da stupe u organizaciju. Vrlo mali broj ima

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd.

omladinaca koji su odavnije u Brigadi a da nisu obuhvaeni organizacijom i to su oni koji nisu pokazali dovoljno interesovanja u svome radu. iako im je ukazivano na sve dosadašnje njihove nedostatke koji bi im smetali da postanu članovi Skoja.

Politička svijest članova organizacije, tj. skojevaca je prilična, ona u potpunoj mjeri ne zadovoljava, u onolikoj mjeri koliko se traži od jedne proletherske skojevske organizacije. Drugovi pokazuju interesovanje da se nivo njihove političke svijesti podigne na viši stupanj. Pokazuju interesovanje za pitanje i o politici u situaciji, nastoje da ni jedan događaj se ne desi a da im ne bude jasno zbog čega se desio.

Sto se tiče teoretske izgradnje ona nije na dovoljnom stupnju. Drugovi su vrlo slabo upoznati sa marksizmom i lenjinizmom. Prerađuje se osnovni materijal koji je po planu naše Brigade predviđen tj. u prvom redu „Ekonomski razvitak društva“, zatim materijal sa Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije, „Omladinska borba“ posljednji broj. Sa novim skojevskim materijalom ne raspolažemo da bi mogli da ga prerađujemo. Posve ena je najveća pažnja teoretskoj izgradnji drugova i drugarica i njihov teoretski nivo i da se podigne na viši stupanj.

Odgovornost prema organizaciji je dosta dobra, ali mogla bi da bude još bolja. Drugovi i drugarice rado posjećuju sastanke i ne dešava se slučajeva kao u prošlosti da su se drugovi morali nagoniti da prisustvuju sastancima skojevskim. Taj nedostatak je otklonjen i drugovi sami traže da se održavaju sastanci.

Disciplina u organizaciji uopšte zadovoljava u prilikoj mjeri, bila je dobra u potpunoj mjeri, ali dolaskom novih drugova malo je popustila, tj. kod njih nije bila na dovoljnom stupnju, ali uskoro će da disciplina i kod njih postane na dovoljnom stupnju. U vršenju discipline u organizaciji i rad će da bude onako kao što se očekuje od mladih komunista. Disciplina se naročito uviđava u svakodnevnom dodiru sa narodom i njegovom imovinom, tj. ulaskom u novooslobođene gradove i na samim sastancima skojevskim disciplina zadovoljava.

Odnos između i unutar samih aktivna je dobar. Ne dešava se potcijenivanje drugova, već ako se osjeti potreba da pojedini drugovi ne zadovoljavaju svojim zadacima, sami drugovi im ukažu na njihove nedostatke. Pomoć između i aktivna nije još zastupljena u dovoljnoj mjeri ali postaje svakim danom bolja.

Odnos prema komandnom kadru i obratno zadovoljava u potpunoj mjeri, ne mogu se primjetiti neki nedostaci u tome

pogledu. Drugovi i drugarice poštuju pretpostavljene starješine od desetara pa na dalje.

Borbenost kod skojevaca kao i dragova i drugarica koji su van organizacije zadovoljava. Sikojevci su skoro svi mitraljesci. Prvi su pri jurišu na bunkere i na izvršenje ma kakvih zadataka koji bi se postavljali pred njih. To se pokazalo u praksi u posljednjim neprijateljskim ofanzivama kao i našim akcijama. Kukavi luka se nije pokazalo kod drugova ni u najtežim situacijama. Moral kod drugova kao i drugarica je na dovoljnoj visini.

Skojevci po aktivima su zaduženi svi sa konkretnim zadacima po svima sektorima radi. U svima jedinicama jednako ne odgovaraju datim zadacima, ali se nastoji da se rad razvija ravnomjerno u svima aktivima.

U toku posljednjih mjesec dana održano je 8 radnih sastanaka i 13 teoretskih. Na radnim sastancima pretresano je pitanje, tj. stanje organizacije u njihovoj jedinici. Iznošeni nedostaci koji su se ispoljili u radu i donošen plan kako da se ti nedostaci otklone. Vršiti se kontrola rada, tj. kontroliše ono što je dato u zadatak na prošlom sastanku.

Na teoretskim sastancima prora ivan je materijal koji sam naprijed ve spomenuo. Poslije prorade toga materijala bila bi diskusija po njemu a kasnije postavljana pitanja o prora enom materijalu tako da se dobro u vrsti ono što se jednom proradi.

U periodu proteklih mjesec dana održano je 12 omladinskih konferencija na selu, na kojima je prisustvovala sva omladina iz okoline gdje je držana konferencija. Na tim konferencijama govoreno je o ulozi omladine u Narodno-oslobodilačkoj borbi, o cilju naše borbe, o boljoj sutrašnjici, tj. boljem životu omladine, o životu omladine pod fašizmom. Referenti na tim konferencijama bili su skojevski rukovodioci u etama i bataljonima i bolji skojevci koji su usposobljeni da mogu da drže referate. Pokazalo se veliko interesovanje omladine za našu borbu i priličan broj je stupio u naše redove, a naročito iz okoline Donjeg Vakufa i Bugojna.

Rad po kulturnom polju otpo eo je dosta dobro. Imaju bataljonski kulturni odbor i rad je otpo eo da se razvija u bataljonskom opsegu, tj. održavaju se bataljonske priredbe, bataljonske konferencije omladine. Postoje pjevački horovi po etama a tako e i bataljonski, zatim analfabetski te ajevi i nepismenost se svakim danom smanjuje, diletantske grupe. U e se revolucionarne pjesme i spremaju se komadi da bi mogli dati neku priredbu gdje bi se ukazala potreba. Za ovo vrijeme od mjesec dana održano je 7 priredaba a najviše na terenu oko Bugojna i Donjeg Vakufa, te priredbe nijesu se svodile samo na igru i pjesmu, ve davani su neki komadi (ske evi), pjesme,

recitacije koje bi odgovarale tome terenu na kojem smo se nalazili. Nijesmo raspolagali potrebnim materijalom da bismo u potpunoj mjeri zadovoljili onome što se od nas tražilo, a tako e ni sada ne raspoložemo ske evima niti najnovijim pjesmama da bi mogli da iza emo sa dobrim programom i novim.

Bataljonski skojevski listovi ne izlaze, ali se nastoji da iza u, ve izlaze, tj. po eli su da izlaze, jer su bili zastali, i listovi boraca bataljona iju glavninu sa injavaju skojevci.

lanci u tim listovima su iz života i doživljaja naših drugova kao i svakodnevnih borbi sa neprijateljem.

Po bataljonima postoje biblioteke iz kojih skojevci uzimaju knjige za itanje, koje se vrši ve inom pojedina no, a gdje se ukáže potreba za grupno itanje i to se ostvaruje.

U Brigadi ima mali broj skojevaca koji bi mogli da održe neko predavanje. Ve inom su zatvoreni i svoje znanje ne mogu da izraze onako kao što misle. To je izraz nedovoljne politi ke svijesti.

U Brigadi ima 5 komiteta i to 4 bataljonska i Komitet za Brigadnu bolnicu. Intendanturu i Prate i vod Štaba brigade. Komiteti se sastoje obi no od 4 lana, sem gdje postoje prate e ete ili prate i vodovi po bataljonima onda ima 5 lanova, tj. sekretari etnih aktiva i sekretar bataljonskog komiteta, koji ne pripada ni jednoj eti. da bi mogao da ima dovoljan pregled rada u svima jedinicama u svom? komitetu. Sastanci bataljonskih komiteta vrše se 2 puta nedjeljno, tj. jedan radni i po jedan teoretski, a ukoliko bi prilike dozvoljavale, teoretskih sastanaka bi trebalo «da se održi i više. Na radnim sastancima pretresa se stanje skojevske organizacije u bataljonu, rješavaju se vaskrsavaju i problemi, što još nije u dovoljnoj mjeri postignuto da naši komiteti budu u stanju riješiti probleme koji se postave pred njih bez pomo i. Vrš i se kontrola rada u bataljonu, donose se zaklju ci za budu i rad. Na teoretskim sastancima prora uje se materijal koji sam napomenuo ili ako ima neki novi pa se onda kasnije prora uje po aktivima. Pol. nivo naših bataljonskih rukovodstava nije na dovoljnoj visini da bi mogli da rukovode onako kao što treba sa svojom organizacijom. Potrebno bi bilo obratiti ve u pažnju teoretskoj izgradnji naših kadrova, za koje se svakim danom osje a ve a potreba a baš njima se najmanje posve uje pažnja.

Brigadni komitet sastoji se od 6 lanova, tj. 5 rukovodilaca bataljonskih komiteta i sekretar Brigadnog komiteta. On se sastaje svaki 12-ti dan ukoliko prilike dozvoljavaju. Na sastancima Brigadnog komiteta vrši se smotra rada skojevske organizacije u celoj Brigadi i donose se zaklju ci da li je ura eno po predvi enom planu sa prošlog sastanka u svima komitetima, i ako nije — razlog zbog ega se nije uradilo. Predvi a se šta

bi bilo potrebno da se preduzme kako bi rad u buduće išao bolje. Brigadni komitet kao rukovodstvo u Brigadi nije još postao samoinicijativan i ne bi mogao da riješi sve probleme koji se postavljaju pred njega bez pomoći sa strane, koja je do sada vrlo slabo ukazivana. Brigadni komitet na svom sastanku preduzima mjere kako da se najlakše otklone neki nedostaci koji bi se pojavili u našim organizacijama. U posljednje vrijeme Komitet se naročito osvrnuo i posvetio pažnju kako da se pride novodošlim drugovima u našu Brigadu i da im se na vrijeme ukaže potrebna pomoć, zatim u odnosu prema narodu i njegovoj imovini pri prolaslu i dolasku u novooslobođene krajeve. Kako bi se nepismenost u najskorije vrijeme likvidirala iz naše Brigade, jer ona nas baca u nazad mnogo. Da se u bataljonskim komitetima i dalje daju konkretni zadaci po svima sektorima, ali da se to ne pretvori u neki šablonski rad, tj. da se na sastancima daju konkretni zadaci, a kad naposljetku ništa od toga nije uračeno, već prvo da se objasni dovoljno onim koji još ne znaju šta da rade po svome sektoru i da oni imaju volju za rad pa će odgovoriti svome zadatku.

Skojevska organizacija naše Brigade u posljednjim neprijateljskim i ofanzivama, tj. za vrijeme četvrte i pete ofanzive, nije zadovoljila svojim zadacima. Zaboravila je na onu svoju svetu dužnost da je borbeni rukovodilac omladine. Nije bila u stanju da na vrijeme rješava one probleme koji su u ono vrijeme svakodnevno pred nju vaskrsavali, tj. nije bila inicijativna. Ne koristeći iskustvo jedne ofanzive, tj. nedostatci koji su se prije dešavali opet su se ponavljali. Onaj »period izmeću ofanziva nije iskorišten da se skojevska organizacija u vrsti i spremi za nove borbe i dogaja i odbaci sve ono što se u prošlosti ispoljilo, već i nova ofanziva zatekla je naš Skoj nespreman. Samo rukovodstvo nije vodilo dovoljno računa da u vrsti Skoja dadne mu potrebnu pomoć. Nije podizalo kadrove koji su u ono doba najviše padali i smjenjivali se, a nije imao ko da ih zamjeni i rad je morao da stane. Rad skoro po svima sektorima bio je zamro, što se nije smjelo desiti. Jedino borbenost i u ono vrijeme bila je na dovoljnom stupnju, moral takođe, pored svih poteškoća, ostao je na istom stupnju. Baš poslije našeg probijanja iz Crne Gore i dolaska na teritoriju Istočne Bosne² taj nerad je pokazao svoje pravo lice. Skojevcima nisu imali pravilan stav prema narodnoj imovini iako se to od njih očekivalo. To se na vrijeme spriječilo i Skoju je ukazano na sve njegove nedostatke u prošlom radu i objasnita mu [je]

² Odnosi se na proboj iz okruženja u toku pete neprijateljske ofanzive (vidi tom IV. knj. 14. dok. br. 2. 23. 29. 30. 38, 43 i 59: „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1, str. 439—460. izdanje V.I.I., Beograd, 1957).

prvo njegova dužnost, i zbilja stvar se sasvim promjenila. Skojevska organizacija postajala je sve vrš a i po ela da rješava probleme koji su se postavljali pred nju. Rad po sektorima po eo je dalje dosta dobro. Bila je neka izmjena i u rukovodstvu kako bataljonskom tako i brigadnom. Glavni zadatak bio nam je sada u vrstiti rukovodstvo i ukazati mu šta treba da radi i da se svi nedostatci odbace. Da se dovoljno objasni Skoju njegova uloga, tj. borbenog rukovodioca mlade generacije i da mu se dadu konkretni zadaci u radu po svima sektorima.

Rezultati toga rada pokazali su se povoljno. Skoj je shvatio svoju dužnost i odbacio one nedostatke iz prošlog rada. Rad po svima sektorima je krenuo mnogo bolje. Baš za vrijeme posljednjih manjih neprijateljskih ofanziva i naših akcija Skoj je odgovorio svojim zadacima dosta dobro, ali nije još u dovoljnoj mjeri (za vrijeme napada na Bugojno,³ Duvno,⁴ marš prema Dalmaciji⁵). Odnos prema dalmatinskom narodu bio je pravilan. Bilo je malih ispada ali se to odmah spre ilo. a tako e i prema njihovoj imovini.

Pomo od strane partije tako e se poboljšala u posljednje vrijeme i rad e u budu e da ide mnogo bolje. Ne raspolažemo ni najmanjim skojevskim materijalom i potrebno bi bilo da nam se dodjeli ukoliko ima mogu nosti.

Vrlo slabo se obra a pažnja izgradnji naših kadrova, održavaju se kursevi politiki kao i vojni ki, a skojevski se još nisu održavah, što se osje a potreba.

Uz drjgarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Brig, komiteta Skoja
M. Daljevi

³ O napadu na Bugojno, u drugoj polovini avgusta 1943. vidi tom IV, knj. 16. dok. br. 24, 50, 51, 187 i 201.

⁴ Napad na Duvno izveden je po etkom oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 14, 15, 16 i 183).

⁵ Brigada je, u sastavu 1. proleterske divizije, sredinom septembra 1943. izvršila marš od Kupresa ka Sinju. O njenim dejstvima na području Dalmacije vidi tom V. knj. 19. dok. br. 69. 74. 88. 94. 104. 109. 125. 126. 127. 153. 163. knj. 20. dok. br. 41.

**UPUTSTVO ŠTABA 8. DIVIZIJE OD 9. OKTOBRA 1943.
POLITI KIM KOMESARIMA BRIGADA ZA RAD S NOVIM
BORCIMA¹**

**STAB VIII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE**

K. br. 12/1943.
9. oktobra 1943.

POLITKOMESARIMA I. II i III UDARNE BRIGADE

Pravilnim sprovođenjem linije N.O.B, u toku dvije i pol godine Narodno-oslobodilačkog rata, sve veće mase naroda, naročito u posljednje vrijeme hrvatskog, uviđaju potrebu oružane borbe protiv okupatora i njegovih slugi i javljaju se mnogobrojni novi borci, koji imaju želju da se bore u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Veliki uspjesi naše N.O.V. poslije kapitulacije Italije taj proces su poboljšali naročito u Hrvatskoj, tako da se naoružanje, u borbu protiv okupatora i izdajnika našeg naroda diglo sve što je za vojsku sposobno, u Dalmaciji, Primorju i Gorskom Kotaru pravi je narodni ustanak.² Jedan dio tih drugova iz Primorja i Gorskog Kotara došao je i do nas i za popunu naše divizije. Mi za ovaj dolazak novih drugova Hrvata moramo izvršiti političke pripreme naših starijih boraca i ujedno organizovati planski rad sa novodošlim drugovima. Kod toga moramo voditi računa da novi drugovi, iako imaju želju i uviđaju potrebu da se bore, imaju i niz nedostataka kojih se oni trebaju riješiti u našim jedinicama, a koji su posljedica dosadašnjeg njihovog života.

U prvom redu novodošlim drugovima moramo pokloniti punu pažnju kod prvog prijema. Novodošli drugovi ne smiju se već na prvom susretu u našoj diviziji odnosno brigadama osjećati zapostavljeni i da se o njima ne vodi računa. Odmah po dolasku treba novodošlim drugovima pokloniti punu pažnju, posjetiti ih, razgovarati sa njima, u razgovoru objašnjavati im stvari koje im nisu poznate, jednom riječju na i na ina da ih se zainteresira odmah u početku. Za novodošle drugove treba obrazovati kratki vojno-politički kurs. Na tom kursu odrediti i po vojnoj i po političkoj liniji sposobne drugove koji

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 16,16. k. 826 A.

* Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 54, 57, 58, 71, 146 i 160.

e mo i da svojim radom dadu dobre temelje novodošlim za budu i rad i da novodošli drugovi odmah u po etku steknu povjerenje u naše starješine. članovi štaba brigade treba za to vrijeme da posvete punu pažnju tim kursevima i da ih obilaze. Ujedno dok se s novodošlim drugovima radi na tim kursevima treba pripremati naše stare borce na prijem novodošlih. Treba naše stare borce pripremiti da oni budu, kao stariji i iskusniji, dobri drugovi i u itelji novodošlim mladim drugovima i da o njihovom držanju i prijemu novodošlih ovisi daljni razvitak novodošlih. Ne smije se dogoditi da naši stari borci prepuste novodošle drugove same sebi, nego oni moraju na svakom koraku da prilaze novodošlim. da s njima razgovaraju, objašnjavaju im liniju naše borbe i da nastoje da se novodošli u novoodre enoj jedinici što prije sna u i sažive sa istom jedinicom. U pripremi sa starim borcima treba naglasiti da novodošli drugovi nisu bili do sada u borbi i da e biti slu ajeva da neki od njih uplaši se aviona, neprijatelja itd. Ali naši stari borci moraju to shvatiti ne kao plašljivost nego kao nenaviknutost na borbu. Ne smije na osnovu toga neiskustva i nenaviknutosti na borbu naš borac donijeti odluku da su novodošli drugovi pljašljivi. nego treba da pomisle kakvi su i oni bili dok se nisu navikli na ovakove vidove borbe. Neka se stari borci sjete svojih vatrenih krštenja.

Novi borci nisu nau ili ni na vojni ku disciplinu ni red koji vlada u našim jedinicama i sigurno da e i u tom pogledu sa strane novodošlih drugova biti grešaka. I ovdje treba stariji drugovi da posluže primjerom, savjetima i objašnjenjima. Greške treba ispravljati i boriti se da se iste ne dešavaju.

Jasno je da e u tom radu biti i da ve sada postoje po teško e, i da se od našeg komandnog kadra traži i da on mora te teško e savladati. Da se te teško e mogu savladati dokaz su naše proleterske jedinice, a i iskustvo u našim jedinicama poslije epidemije pjegavca. kad smo naše jedinice popunili sa velikim brojem novodošlih drugova. Sve ovisi o intenzivnosti i upornosti našeg komandnog kadra, naro ito komesarskog.

Ovaj dolazak drugova Hrvata u naše jedinice mora biti ujedno i manifestacija borbenog bratstva i jedinstva srpskog i hrvatskog naroda i ovaj dolazak treba koristiti u prora ivanju programa predvi enog za ovaj mjesec.

Intenzivnim i upornim radom sa novodošlim drugovima oni e za kratko vrijeme postati dobri borci, i kako su oni ve inom radnici i samim tim njihova sposobnost dosta velika, od našeg komandnog kadra traži se da se za rad sa novodošlim drugovima pripremaju i da i komandni kadar i stari borci posvete punu pažnju svom li nom izgra ivanju kako ih novodošli drugovi ne bi u skorom vremenu pretekli u radu.

Politkomesari brigada dostaviti e mi u što kra em roku izvještaj što su sve u inili povodom ovoga pisma.

Prilikom slanja ovoga pisma upozorio bih drugove politkomesare na nepravilan rad drugova politikih rukovodilaca u bataljonima i etama. Iako je nekoliko puta naglašavano, još uvijek komesari bataljona, eta i politiki delegati ne pripremaju se za politike asove, nego dobiveni materijal jednostavno itaju pred boricima, bez ikakvog komentara. Uz to opaženo je. da ne samo komesari bataljona nego i komesari eta nisu uz svoje jedinice, nego stvaraju neke štabove, gdje se oni zadržavaju i odakle kao nastavnici odilaze u svoju jedinicu, ocirže predavanje i vraćaju se natrag. Ovoj nepravilnosti treba stati na kraj i ukoliko se primjeti u kojoj jedinici, biti e pozvan na odgovornost komesar brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
M. Šumonja

BR. 68

UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA ZA ZAPADNU SLOVENIJU OD 12. OKTOBRA 1943. POLITIKIM KOMESARIMA
PODRE ENIH JEDINICA¹

GLAVNI STAB NOV I PO SLOVENIJE
OPERATIVNI STAB ZA ZAPADNU SLOVENIJU
Dana, 12.10.1943.

SVIMA POLITIKIM KOMESARIMA!

Za vreme poslednje nema ke ofanzive na Primorsku ispoljili su se mnogi nedostaci koje ne bi bilo dovoljno otklanjati samo disciplinskim merama. Naši politkomesari dužni su razviti intenzivan politiki rad me u vojskom i komandnim

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja Socijalisti ke Republike Slovenije (dalje: IZDG SRS). a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. 6/490—491.

² O nema koj ofanzivi na oslobo enu teritoriju Slovena kog primorja. koja je otpo ela 24. septembra 1943. vidi opširnije u tomu VI, knj. 7. dok. br. 45. 51. 52. 103. 146. i „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, knj. 1. izdanje V.I.I.. Beograd. 1963, str. 568.

kadrom, da bi na taj na in nedostatke iskorenili. O svemu ovome treba govoriti na političkim osnovama, a takođe upoznavati s tim najširi krug naših boraca preko pojedina njih razgovora.

1. Svim novomobilisanim drugovima treba pružiti osnovno političko obrazovanje. Pri tome treba imati u vidu da većina Primoraca nije do sada imala priliku upoznati se sa pitanjima naše borbe, a pre svega oni koji su poslednjih godina bili u italijanskoj vojsci. Pre svega potrebno je objasniti novomobilisanim:

Ciljeve i sastav Osvobodilne fronte.

Ulogu Komunističke partije u današnjoj borbi.

Karakter naše Narodnooslobodilačke vojske i PO Jugoslavije pod rukovodstvom druga Tita.

Razlike između stare i nove Jugoslavije.

Socijalnu sadržinu naše narodne borbe.

Slobodu mišljenja i versku demagogiju Bele garde.

Izdajnički ulogu Bele garde.

Izdajnički ulogu Plave garde i londonske vlade.

Veliku pomoć Sovjetskog Saveza našoj borbi.

Savezništvo Engleske i Amerike i o potrebi drugog fronta.

Neizbežnost nemačkog poraza i naše pobjede.

Izdajnički stav stare Jugoslavije i današnje reakcije prema primorskim Slovincima.

Politikomesari brigada, odreda i bataljona treba da zajednički sa sastancima zajednički snagama pripremaju ova predavanja. Političko poznavanje stvari pruža borcu svest, jasnu perspektivu i veru u pobjedu. Ono je najvažnije oružje u borbi protiv demoralizacije i panikerstva.

2. Treba objaviti odluku o bitci preteranom i neopravdanom strahu pred Njemačcima. U celokupnoj javnosti treba prikazivati bezizlazan položaj nemačke vojske na svetskim frontovima i snage slobodoljubivog sveta koje stalno rastu. Pre svega svakome borcu treba da bude jasno sledeće: Nemačka vojska danas je sastavljena od svih mogućih narodnosti pa je zato potrebno da samo vrsto udarimo po njima pa ćemo ih bez mnogo muke uništavati. Nemačka vojska danas je mnogo više demoralisana nego što mi mislimo. Njemački danas imaju vrlo malo snaga koje mogu upotrebiti u borbi protiv nas. Nemačkog vojnika metak ispaljen iz naše puške može pogoditi isto kao što je u svoje vreme pogodio Italijane. I nemački vojnik zna da beži, a bežao je stalno u poslednje vreme, ako mu samo pokažemo zube. Naše borce treba naučiti da preziru Švabe.

3. Politkomesari treba da ulože sve snage da našu mladu vojsku zadoje vojni kim duhom, vojni kim jedinstvom i gvozdеноm disciplinom. U tu svrhu treba na politiki kim asovima tumačiti potrebu discipline, objašnjavati razlike između naše svesne i fašističke discipline, ukazivati na potrebu za strogo vojni kom organizacijom naše vojske. Potrebno je objaviti odluku o boju u demokratiji koja se ogleda kroz familijarne odnose i „drugarstvo“. u drugom smislu, između komandnog sastava i potčinjenih, u dozvoljavanju diskotovanja po naredjenima umesto tačnog izvršavanja istih i u nedovoljnom pokoravanju potčinjenih pretpostavljenima. I spolja treba uvesti, preko raznih spoljnih manifestacija, kao što su obavezno pozdravljanje, službeni raporti i pristojno ponašanje, ukazivanje potrebnog poštovanja potčinjenih prema pretpostavljenima. Drugovi politkomesari treba da budu strogo budni da se sva naredjenja tačno izvršavaju i da u jedinici vlada strogi red. Pri tome treba biti uporan na svakom koraku, pošto svako popuštanje u redu i disciplini razjedinjava vojsku. U slobodno vreme između komandnog sastava i potčinjenih treba da vladaju dobri, drugarski odnosi.

Mnogi novi drugovi po ovim pitanjima nisu imali raširene pojmove i smatrali su da sloboda zna i samovolju i da disciplina u narodnoj vojsci nije potrebna i obavezna. Ovakva shvatanja treba što pre iskoreniti u našoj vojsci.

Politkomesari treba da razvijaju najširu aktivnost da se po ovim uputstvima stanje u našim jedinicama poboljša. O radu na ovome treba posebno izveštavati Operativni štab. Naknadna uputstva dostavićemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesari
Kveder Dušan Tomaž

P.S.

Umnožiti za sve politkomesare brigada, odreda i bataljona.

BR. 69

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJA OD 14. OKTOBRA 1943. BRIGADNOM KOMITETU SKOJA 1. PROLETERSKE BRIGADE¹

[CENTRALNI KOMITET]
SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE
JUGOSLAVIJE

14 oktobra 1943 g.

BRIGADNOM KOMITETU SKOJ-a I PROLETERSKE
BRIGADE

Položaj

Dragi drugovi!

Primili smo vaš izveštaj od 10-X-43. g. Pisanje izveštaja treba ozbiljnije shvatiti. Oni moraju da se pišu redovno, a ne od prilike do prilike.

Vrlo esta premena u vašim rukovodstvima mora da mnogo smeta vašem radu. Morate nastojati da imate jedan kadar rukovodilaca koji bi bio stalniji nego do sada. Treba što je više mogu e ograni iti odlazak vaših rukovodilaca na druge poslove, tako da bi se osigurao izvestan kontinuitet u radu i da ne bi svaki sastanak rukovodstva po injao u novom sastavu iznova.

Mi mislimo da je dobro što ste preduzeli mere da podignete teoretski nivo vašega lanstva. Javite nam kakve je rezultate pokazao taj rad. Pošaljite nam jedan primerak prevoda koji upotrebljavate. Isto tako šaljite nam sav materijal koji izdajete ih umnožavate.

Sto se ti e predavanja iz nauke, mi smatramo da to ne treba vezivati za nabavku knjiga. Vi u brigadi svakako imate dovoljan broj drugova koji su sposobni da ta predavanja drže ne ekaju i na nabavku knjiga. Samo i ovde bi trebalo napraviti plan. tj. treba izabrati predavanja i dati red kojim e se ona održavati.

Vaša brigada je skoro popunjena sa novim borcima. Rad sa tim novim drugovima treba da vam bude glavni zadatak u okviru koga ete rešavati i druge zadatke koji se pred vas postavljaju.

Rad na terenu morao bi da bude mnogo življi i svestraniji. naro ito zbog toga što su omladinske organizacije na terenu

¹ **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd**

kojim se krete nove i neupuene u rad ili ih uopšte nema.² Nije dovoljno samo odrediti jednoga drugoga za taj posao koji tu i tamo napiše neku parolu na zidu ili održi konferenciju. Treba raditi naročito na stvaranju organizacija Ujedinjenog saveza. U tu svrhu treba se povezivati sa rukovodstvima SKOJ-a na terenu ili sa odborima Ujedinjenog saveza. Za sprovođenje ove rada posebnu odgovornost snose rukovodioci.

Radi izgradnje bataljonskih rukovodilaca mogli bi praktikovati održavanje dužih vaspitnih sastanaka koji bi prema planu proračunskih pitanja koja su nejasna. Takvi sastanci bili bi u formi kraćeg kursa i trajali bi 2—3 dana. Pri stvaranju plana i izvođenju ovoga treba tražiti pomoć od politkomesara, njegovog zamenika ili politodela.

Po drugarici iz politodela poslali smo vam tri lanka izašla u sovjetskoj štampi uoči 25-godišnjice Komsomola. Te lanche treba umnožiti i pročitati na omladinskim konferencijama uz diskusiju. 25-godišnjica Komsomola pada 29 oktobra. Taj dan treba proslaviti u znaku borbenog jedinstva i neograničene ljubavi koju naša omladina gaji prema sovjetskoj braći. Bilo bi najbolje ako bi se proslave organizovale po seama i gradovima zajedno sa omladinskim organizacijama na terenu. Ukoliko to ne bude moguće onda proslave treba organizovati po jedinicama.

Približava se i dan najvećeg praznika sovjetskih naroda, dan godišnjice Oktobarske revolucije. I toj proslavi mi treba da se pridružimo. Treba videti sa partijom, organizacijom šta ona namerava da uradi i svojim najaktivnijim učesnicima pomoći. U vašem redovnom izveštaju nam javite kako su sprovedene proslave.

U vašoj brigadi se sada nalazi i jedan bataljon Italijana.³ Razume se da je vaš zadatak i rad sa njima. Za povezivanje i rad sa njima treba koristiti sve moguće nastave a naročito preko politkomesara.

Omladina u nekim brigadama počinje da razvija dopisivanje sa omladinom drugih jedinica i omladinskim organizacijama na terenu. To je vrlo zgodan način za međusobno upoznavanje, razvijanje drugarske ljubavi i solidarnosti kod naše omladine. Ali pisma koja smo do sada imali prilike da vidimo bila su napisana opštim frazama o tome kako je omladina požrtvovana, kako se herojski bori itd. U pismima treba pisati

² Brigada je tada vodila borbe na prostoriji Zenica—Travnik (vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 61. 62. 63 i 85).

³ To je bataljon „Garibaldi“, formiran septembra 1943. u Splitu od bivših pripadnika italijanske vojske koji su posle kapitulacije Italije prešli na stranu jedinica NOV. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 19, dok. br. 54.)

toplo, prijateljski, kao drug drugu kad bi pisao, o životu, o radu i borbi, o krajevima kroz koje se prolazi itd. Preko pisama se može razvijati utakmica, menjati materijal, slati poklone itd. Mi mislimo da bi i vi trebali da pred vaše organizacije postavite zadatak da uhvate vezu i da je održavaju bilo sa omladinom neke druge jedinice, bilo sa omladinom nekog sela. Ta pisma, bilo da se šalju ili da se prime, treba itati na omladinskim konferencijama u etama. Omladina drvarskog sreza dobila je prelaznu zastavicu na završetku oblasnog takmičenja za udarni ki rad. Svakako da bi vaše krajiške omladince interesovalo ako bi im omladina Drvara o tome pisala.

Dopise za „Omladinsku borbu“ organizujte odmah, prema pismu koje smo vam ve poslali, s tim da ete nam odmah, ne ekaju i redovni izveštaj, dostaviti ime druga koji je odre en za dopisnika iz vaše brigade.

Ukoliko dolazite gde do tehni kog materijala (hartije, boje, šapirografa itd.) gledajte da nam ga šaljete.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK SKOJ-a

BR. 70

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ
ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 14. OKTOBRA 1943. CEN-
TRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGO-
SLAVIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi.

Bili smo se spremili da se prebacimo u Centralnu Bosnu, ali smo odustali od te namjere u vezi sa razvitkom situacije u Isto noj Bosni poslije oslobo enja Tuzle.² Smatramo za potrebno da ostanemo ovdje još izvjesno vrijeme (možda dvije do tri nedjelje) ako bismo što više politi ki iskoristili naše vojni ke uspjehe i u vrstili naše pozicije. Oslobo enje Tuzle nije

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd, reg. br. 5219'V, 1—4 (43).

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 96 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 18, dok. br. 39.

samo naš krupan vojni i uspjeh; to je krupan politički događaj koji je temeljito izmijenio političku situaciju u Istočnoj Bosni u našu korist.

1. *Muslimani*. Dolaskom XVII divizije na ovaj teren osjetilo se duboko previranje među Muslimanima tuzlanske oblasti, naročito sjeverno od Spreme. Početkom avgusta stvoren je muslimanski bataljon (bio je u sastavu VI brigade) koji je ubrzo narastao i pretvorio se u brigadu.³ To je solidna vojnička jedinica koja se odlično pokazala u borbama za Tuzlu. Ali tek sa oslobođenjem Tuzle počinje masovno prilaženje Muslimana na naše pozicije, njihovo priključivanje NO pokretu. Na našu stranu prelazi pukovnik Sulejman Filipović i veći broj oficira Muslimana koji u sve većoj mjeri prevode muslimansku miliciju u redove NOV. U srebreničkom srezu postoji velika oružana grupa Muslimana, kojoj stoji na čelu bivši član Glavnog odbora i poslanik JMO Ismet Bektašević iz Bratunca. On je došao u Tuzlu da traži od nas vojne strukturne i političke komesare. Doduše, Bektašević je bio član ustaškog sabora do prije pola godine, ali se onda odmetnuo. Danas on prihvata komandu VŠ, spreman je da od svoje grupe izdvoji nekoliko bataljona za brigadu, a sa ostalim ljudstvom da se bori protiv svih naših neprijatelja. Razumije se da ćemo prema njemu biti rezervisani, jer je on povezan s tuzlanskim begovatom, ali smatramo da nam je on danas potreban dok se vrsto ne povežemo s muslimanskim masama koje još idu s njime. Naša je zadaća da ga postepeno izolujemo i da se neposredno povežemo s muslimanskim masama iz njegovog kraja.

2. Još značajnija pojava je prilaženje Hrvata tuzlanske oblasti NO pokretu. Na njihovom čelu je poznati prvak i narodni zastupnik HSS Aleksandar Preka. I on je, istina, bio „zastupnik“ u saboru ustaškom, ali je poznat kao protivnik ustaške države. U sabor je ušao tek onda kad je bio stavljen pred dilemu: logor ili sabor. Sa nekoliko svojih pristalica on s nama zajedno formira I bosansku hrvatsku brigadu, u kojoj danas ima 550 boraca. Preka je izdao proglas u kome poziva sve bosanske Hrvate da slijede primjer Hrvata tuzlanske oblasti. Ima ćemo dosta teško a oko kadra za tu brigadu, jer bi bilo poželjno da zasadi u njoj bude što više rukovodilaca Hrvata.

3. *etnici*. Uspjesi naše vojske na Trebavi, u Posavini i naročito u tuzlanskom bazenu još su više pojačali demoralizaciju etničkih bandi.⁴ Jedan dio ozrenskih etnika na čelu sa zamjenikom komandanta odreda tražio je od štaba III kor-

¹ Vidi Arhiv V.M., mikrofilm, reg. br. H-3 297—298-

¹ Vidi tom IV. knj. 17. dok. br. 66. knj. 18. dok. br. 10, 22, 66 i 79.

pusa da se priklju i nama, uslovljavajuei to garantijom da ne e biti ubijeni. Majeveki etnici su u rasulu. Oni su se, naime, opet bili prikupili — njih oko 400. Sad je jedan dio otišao u Srbiju, a drugi krstari Majevicom. bježe i ispred naših jedinica. Pero ukanovi . bivši komandant srebreni kog etni kog odreda, prešao je sa svoja dva sina i dvadesetak ljudi na našu stranu. Akcije dražinovaca u Srbiji protiv nedi evaca i Nijemaca (napad na Kovilja u i Ljuboviju), napuštanje pojedinih mjesta duž desne obale Drine od strane Nijemaca, omogu ilo bi etni kim bandama da se iz Srbije prebacuju u Bosnu, ako mi ne bismo bili dovoljno budni i jaki na tom sektoru. Prije desetak dana itah smo Ra i evo nare enje Majeveki koj etni koj „brigadi“ da se prebaci u Srbiju. To je vjerovatno u vezi s njihovim planom da po nu sa akcijama u Posavini i Ma vi. Oni tamo nemaju dovoljno snaga, pa bi htjeli da pomo u bosanskih etnika postignu neki uspjeh, da terorom mobilišu ljudstvo i onda možda krenu u one pograne srezove Bosne gdje nema naših snaga. U vezi s tim izvještavamo vas da su prije 15 dana došla na Majevicu dva lana ma vanskog OK. Oni su tražili da se neki naši kompromitovani ljudi iz Ma ve prebace u Bosnu, i ve su se prebacili.⁵ Upoznati s nare enjem VS štabu XVI divizije o njenom opštem zadatku u dogledno vrijeme, mi smo riješili da se to ljudstvo priklju i XVI diviziji kao posebna grupa koja bi im pomogla u izvršenju zadatka, kad on bude postavljen kao aktuelan.

4. Formirana je nova divizija⁶ u koju e u i. pored II krajiške. sve nove brigade. U njima, kao i u Muslimanskoj brigadi XVII divizije, nema politodjela. Mi za te organe nemamo iskusnog kadra. Stoga vas molimo da pošaljete kadar za politodjele ili bar rukovodioce politodjela.

5. Primili smo vaše pismo, ali ne i kopiju vašeg odgovora Ob. k. za Hercegovinu. Mi smo im dosad uputili dva pisma, ali odgovora nismo dobili. Naša pisma — ovo smo provjerili — stigla su do Kalinovika i krenula dalje. Nemamo vezu ni sa Ob. k. za Bosansku Krajinu. I njima smo pisah dva puta. ali nismo primili odgovor ni na jedno pismo, iako su imali prilike da to u ine kada je ovamo polazila drugarica Zora Nikoli . Zbog toga se i ovaj put naš izvještaj odnosi samo na Isto nu Bosnu.

⁵ Vidi tom I. knj. 8. primedbu br. 2 uz dok. br. 64.

⁶ Ona je formirana u isto noj Bosni u oktobru 1943. Naredbom Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 17. oktobra dobila je naziv: 27. divizija. Pored 2. krajiške, u njen sastav su ušle 17. brigada (2. majeveki ka) i 18. brigada (hrvatska). (Vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 80 i 123).

6. Izvijestili smo vas depešom da smatramo da je sazrela situacija za obrazovanje AVNO za B i H. Mi smo javili Uglješići⁷ da odmah pošalje listu kandidata za to tijelo iz Hercegovine. Isto tako pišemo uri⁸ da to pripremi za srednju Bosnu i Krajinu, a mi ovdje spremamo takvu listu za Isto nu Bosnu. Osim toga stvorili smo Inicijativni odbor za formiranje Oblasnog NOO za Isto nu Bosnu. U taj odbor u i e dr Vojo Kecmanovi , ljekar iz Bijeljine. pop Savo Savi iz Sekovi a i još nekoliko uglednih ljudi iz tuzlanske oblasti. Javite nam što prije vaše mišljenje po ovoj stvari.

7. Vi ste nam uputili nekoliko depeša, s ijom smo se sadržinom upoznali tek kad smo došli u Tuzlu.

a) Po pitanju boraca II divizije koje su zadržali drugovi iz štaba XVII divizije dali su svoje izjašnjenje drugovi Kada⁹ i Gligo¹⁰ VŠ-u. Oni su postupili suprotno našem gledištu da se borci upute odmah, kako je bio naredio VS .. .

b) Sto se ti e Ljube Vušovi a, stvar stoji ovako. On je odmah bio odre en za instruktora po pitanjima organizacije narodne vlasti u vlaseni kom i srebreni kom srezu, i bio je otišao na teren. Me utim, neprijatelj je ponovo upao u taj kraj i drug Ljubo morao se vratiti u Šekovi e. U to vrijeme Bir anski partizanski odred preživljavao je ozbiljnu krizu. Trebalo je baciti u njega ljude koji bi ga politi ki stabilizovali. Stoga smo postavili druga Ljubu za politkoma bataljona. Na tom poslu on je proveo dva mjeseca i pomogao je da se taj odred u vrsti. Ovih dana dva bataljona tog odreda ulaze u brigadu. Drug Ljubo premješten je na drugi posao: organizovanje i u vrš i vanje NOO na Trebavi. Posavini i rudarskom bazenu. Po nje govom mišljenju, on je bio pravilno iskorišten u Šekovi ima.

8. Šaljemo vam publikacije koje smo izdali od avgusta do danas i to: „Oslobo enje“ br. 1, 2, 3, „Vijesti“ br. 1, 2, 3 i letak PK. kao i ostali materijal koji je izdavan u vezi sa oslobo enjem Tuzle.

II

Partija u Isto noj Bosni, uopšte govore i, po ela je da se sre uje i da raste. Nastao je veliki priliv u njene redove, i u mnogim krajevima cna postaje rukovode a snaga narcdno-oslo-

⁷ Uglješa Danilovi

⁸ uro Pucar

⁹ Branko Petri evi

¹⁰ Mandi

bodila ke borbe. Veliki uspjeh Crvene armije, saveznika kao i Narodno-oslobodila ke vojske u Jugoslaviji, naro ito u Isto -noj Bosni, pokrenuo je mase. stvorio oduševljenje za NOV i tako je stvorena velika mogu nost da naša Partija proširi svoj uticaj i omasovi partijske organizacije. Pravilno iskoriš avanje velikih vojno-politi kih uspjeha naše vojske omogu i e da se stvori Partija i u onim krajevima gdje do sada nije postojala. Stoje i pred takvom perspektivom i zadacima koje treba brze rješavati mi smo posvetili naro itu pažnju politici kadra, nje-govom pravilnom izdizanju i razmještanju.

Partijskoj organizaciji na Majeveci, koja relativno u Isto noj Bosni najbolje stoji, mi smo posvetili naro itu pažnju. Iz te organizacije stvoren je kadar kako za naše nove odrede i brigade, tako i za one terene na kojima nije bilo part, organiza-cije. Radi što bržeg izdizanja kadra na Majeveci su održa-na tri kursa na kojima je u estvovalo 150 u enika. Posljednji kurs bio je za part, funkcionere koji odlaze u vojsku. Svaki je kurs trajao od 12 do 15 dana. Majeveci ka je organizacija ranije u politi kom pogledu bila na niskom nivou, organiza-ciono stajala slabo radi organizacionog haosa i slabe kontrole. Situacija se sada u mnogom popravila. Koncem mjeseca avgu-sta održano je okružno savjetovanje na kome su pretresana sva pitanja o organizacionim i politi kim nedostacima i slabostima part, organizacije. Poslije savjetovanja osje a se napredak u otklanjanju svih tih slabosti i nedostataka.

Danas Majeveci ki OK ima tri sreska komiteta. 9 opštinskih, 70 part, jedinica sa 470 lanova Partije i 217 kandidata. Raniji sreski komiteti danas su skoro svi rasformirani i lanovi poslani u vojsku ili na druge terene, isto tako i ve ina lanova OK. Sada su formirani novi. od mla ih drugova koji pružaju garanciju da e biti na visini svog zadatka. Odlu eno je da se u novformirane brigade, naro ito u II majeveci ku, pošalje oko 150 partijaca sa terena i 300 skojevacu. Rad me u ženama i omladinom naro ito je u posljednje vrijeme živ. Postoji OK SKOJ-a. Okružni odbor AF2 i Okružni NOO. Rukovodstva SKOJ-a. kao i AFŽ-a danas su u mogu nosti da šalju svoj kadar i u druge krajeve Isto ne Bosne.

iš enjem Trebave i Posavine otvaraju se ogromne mogu nosti za razvitak Partije u tom kraju, koji je bogat ljudskim rezervama i gdje je i od ranije postojao neki naš uticaj. Formiran je OK za Trebavu i Posavinu. Tamo danas postoje tri opštinska komiteta i jedan mjesni komitet sa 67 lanova i 14 kandidata. Rukovode i kadar: partijski, skojevski kao i AF2-ovski poslan je ve inom sa Majevice. Oblasni je dobio direktivu da ovom kraju posveti naro itu pažnju. U formiranju je Inicijativni NOO za stvaranje NOO na cijeloj teritoriji.

Oslobo enjem Tuzle i cijelog rudarskog bazena stvorene su i tu velike mogu nosti za razvitak Partije koja je sve do danas vrlo slabo stajala. Policiji je uspjelo da razbije part. organizaciju tako da danas moramo stvarati skoro sve iznova. Formirali smo Tuzlanski OK. U Tuzli postoji MK sa 10 lanova, u okolini 18 i na Ozrenu 7, svega 35 lanova.

U Vlaseni kom OK situacija se popravlja i partijska organizacija debila je širi razmah. Šire je postavljen rad, i u mnogim selima gdje nije bilo Partije stvoreni su aktivni. U Šekovi ima postoji Opštinski komitet sa 11 elija. 53 lana, sa 25 kandidata. U odredu ima 7 jedinica sa 47 lanova i 5 kandidata. Ovdje je nastao naro ito veliki polet me u omladinom. Poslali su kadrovi za AFZ. Tamo su održana dva kursa na koje su u estvovali partijci iz odreda i terena. S obzirom da tamo postoji mogu nost da se odred pretvori u brigadu i formira ponovo odred, mi smo postavili da na drugom kursu u estvuju partijci sa terena koji odlaze u vojsku.

U Opštinskom komitetu Romanija ima na terenu 26 lanova i u odredu 18. Svega 48 lanova... Mi smo odlučili da tamo formiramo ponovo Okružni komitet zbog važnosti toga terena, mogu nosti rada i pretstoje ih vojni njih akcija. Poslali smo nešto partijaca, skojevacu i drugaricu koje rade po AFŽ-u da stvore mogu nosti za formiranje OK.

Na zeni ku teritoriju, gdje nije postojala organizacija, poslali smo drugu Voju Ljujića, bivšeg komandanta VI brigade, koji se na partijskom radu pokazao vrlo dobro, i koga smo sada uzeli u plenum Ob. k., sa nešto partijskog, skojevskog, AFZ-ovskog i vojnog kadra, da tamo formiraju ponovo part. organizaciju.

Sekretara Ob. k. druga Hasana Brkića dali smo korpusu za polkoma III divizije, a na njegovo mjesto došao je drug Murat.¹¹ Lan biroa PK.

Druga Cviku¹² Mijatović uzeli smo iz VI brigade, pošto je on davno već prerastao svoju funkciju zamjenika polkoma, i postavili za organizacionog sekretara Ob.k. smatraju i da će mnogo koristiti Partiji u Istočnoj Bosni svojom vrstinom i partijnošću. Njegov dolazak u Ob.k. zna i će mnogo kako za njegov dalji razvitak tako i za mladu Partiju koja je po elu da se razvija i koja je danas u stanju da daje političke rukovodioce za nove brigade koje se formiraju. U Ob. komitetu nalazi se još drug Slavko Mijanović koji radi po agitpropu, kursevima. i sekretar Ob. SKOJ-a drug Mio Rakić. Ovih dana u Ob. komitet uzeli smo drugaricu Zoru Nikolić koja je došla

¹¹ Pašaga Mandžić
^a Cvijetića

sa štabom korpusa iz Krajine, a koja je tamo bila član OK. Iako nismo dobili nikakve karakteristike o njoj i njenom radu, mi smo iz njenog izvještaja mogli da vidimo njen rad kao i namjere Ob.k. za Krajinu da je uzme kao odgovornu drugaricu po AF2-U. Pošto nam je trebala jedna drugarica u Ob.k. za rad po AFŽ-u koja bi kontrolisala rad AF2-a, formirala i rukovodila Oblasni odbor AF2-a, mi smo uzeli drugaricu Zoru, starog člana Partije, odanog, koji će uz pomoć drugova iz Ob.k. moći i da odgovori svom zadatku. Jedan član Ob.k., drug Stevo Popović, nalazi se privremeno kao sekretar OK Majevice, dok se ne uvrste reorganizovana mlada rukovodstva na Majevice. Ob.k. može u današnjem svom sastavu samostalno da rukovodi part, organizacijom u oblasti. Stoga smatramo da mi sada možemo krenuti prema Krajini. Postoji i Agitprop. Ob.k. u kome se nalaze drugovi: Nešo Petrović, Mladen Caldarević. Bu oni (to je onaj drug koji je bio na kursu pri CK), profesor Nedeljković¹³ i Vojo Dimitrijević. Na mjesto profesora Selimovića¹⁴ koga smo dali diviziji za politkoma srebrni ke brigade, uzeli smo profesora Nedeljkovića, koji se na Majevice pokazao vrlo radin, savjestan i vrlo disciplinovan.

Partijska organizacija u Istočnoj Bosni poela je danas bržim tempom da se organizaciono proširuje i upija brže iz raznih organizacija dobre borbe i radnike. U nekim krajevima izrasli su mladi kadrovi kao dobri rukovodioci. Naše pozadinske vlasti se u vršuju, organizacije SKOJ-a i AF2 obuhvataju sve šire mase omladine i žena. Iz onog mrtvila, u malosti i javašluka koji je vladao u tako malobrojnoj Partiji Istočne Bosne prije nekoliko mjeseci danas je nastao period poleta i organizacionog uvršivanja i proširivanja i na one krajeve gdje ranije nije postojala organizacija. Još postoje mnogi nedostaci u Partiji, još ona nije uspjela u mnogim krajevima da se stavi na čelo narodno-oslobodilačkog pokreta, da organizaciono iskoristi polet masu koji je nastao u Istočnoj Bosni, ali je činjenica da njen uticaj raste. Partijski je kadar još mlad, nedovoljno iskusan, i radi te svoje mladosti, kao i priliva novih članova u Partiju, mnogi mladi partijci unose u Partiju izvjesne sklonosti i navike koje su strane našoj organizaciji. Takvu pojavu možemo naći u svim part, organizacijama Ob.k. Od pravilnog rukovođenja našom part, organizacijom i od pravilne politike kadra zavisi zaista da li će Partija u Istočnoj Bosni poći putem uvršivanja i masovnog okupljanja u svim krajevima oblasti. Da bi se mladome kadru pružila mogućnost da što prije podigne svoje teoretsko i političko znanje otvo-

¹³ Dušan

¹⁴ Mehmed (Meša)

rena je partijska škola, koja e stalno raditi i tako emo i tim putem pružiti mogu nost onim najboljim da se uzdignu na visinu rukovodilaca.

U Sarajevo je poslan lan plenuma Oblasnog da tamo poradi na mobilizaciji radnika za odrede i formira organizaciju. Drug Sahimpaši¹⁵ za koga ste pitali, bio je dobar u VI brigadi kao i u Sarajevu dok je tamo bio drug Kulturni¹⁶..

O part, organizaciji u XVII diviziji za sada vam ne možemo poslati ta ne podatke pošto je u posljednje vrijeme vršena pregrupacija part, kadra u njenim brigadama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

14-X-43 g.

Za P.K.
Ro ko

¹⁷ Pitanje PK-a i njegovog mješanja u vojno-operativna pitanja treba raš istiti sa drugovima iz PK-a.
29-X-43

¹⁵ Hilmija

¹⁶ Avdo Humo

¹⁷ U originalu dopisano zelenim mastiiom.

BR. 71

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 7. KRAJISKE BRIGADE OD 14. OKTOBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE¹

ZAMJEN. POLITKOMA
VII KRAJ. BRIGADE

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.
— za draga Marka² —

Vrijeme odmora u Mrkonji u i Jajcu³ koristili smo za mobilizaciju novih boraca, i za intenzivniji rad po svim sektorima. Mobilisali smo oko 600 novih boraca.

Akcija nijesmo imali, izuzev bezuspješnog gonjenja etnika — pošto ih nijesmo mogli prinuditi na borbu. Sad imamo zadatak blokiranja Travnika. Na ovom sektoru smo imali nekoliko manjih borbi.⁴

Težište rada pari. organizacije bilo je da se što bolje prihvate novomobilisani i da se sa njima intenzivnije radi, kako bi se što prije prevaspitali. Zatim da se borci u ine što odgovornijim. kako bi mogli uticati na nove drugove. U ovom poslu nailazili smo na manje poteškoće, zbog vjerske i nacionalne netrpeljivosti, me u novim borcima, koje su uspješno savladivane.

Najviše nas ometa nepravilan odnos prema dezerterstvu pojedinih komandi i štabova, a naročito komande mjesta Jajce. Mjesto da ih vrata odmah u jedinice, oni su ih zadržavali kod sebe i zapošljavali. To je bio loš primjer za sve novomobilisane i stvorio se kod njih utisak, da se može izaći iz vojske bez težih posljedica, ili da se može promijeniti jedinica. Pored ovoga štetno su djelovale — na pravilan tok rada — este promjene u štabovima. Brigada je za tri mjeseca izmijenila 4 komandanta. Novoimenovani komandant drug Bosni⁵ je na kursu, pa smo usljed toga, po odlasku druga Poleksi a,⁶ morali uzeti jednog komandanta bataljona u štab brigade.

¹ Original (pisan mastiicom. irilicom) u Arhivu HRP. Beograd, reg. br. 5446 V, 2—29 (43).

² Aleksandar Rankovi

³ O ulasku naših jedinica u ta mesta, u avgustu 1943. vidi tom IV. knj. 16, dok. br. 22, 61, 62, 80, 85, 92. 113 i 153.

⁴ O borbama za Travnik, u oktobru 1943, vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 51. 63. 64, 82. 83. 87. 97. 108. 124. 133. 136 i 169.

⁵ Milan

⁶ Mom ilo

Drug Dozet" je poslije završetka kursa poslat u I prolet. brigadu, drug Brana je na kursu, tako da je sam rukovodilac politodjela ostao na radu.

Za posljednji mjesec dana dali smo 16 rukovodilaca iz naše brigade u druge jedinice. Iz bataljona smo uzeli tri komandanta. A Niko Prodanovi, vršilac dužnosti komand., treba da ide u XIII kr. brig, za na . štaba. Dalje — dali smo jednog komesara bataljona, jednog zampolitkoma, referenta brig, saniteta, zamj. intendanta brig., jednog intendanta bataljona, sekretara štaba i druge. Prije nekoliko dana formirali smo i IV bataljon u okviru naše brigade. Bataljon je po svojim svojstvima ravnopravan ostalim našim bataljonima. Partijci su mu ravnomjerno dodani, a kadar je tako e ravnomjerno podijeljen.

Na partijskim kursevima pri C.K. i pri Obi. komitetu imamo 10 drugova, koje emo pri povratku razmjestiti, kao sekretare jedinica i politkomesare eta. Ovaj kadar koji sad imamo ne može zadovoljiti. Biroi su naro ito slabi, drže ih pojedinci. U II bataljonu nemamo ni takvog stuba. U brigadi ima 5 politkomesara eta koji su stali u svom razvoju, zapravo nijesu mnogo ni napredovah — te emo morati da ih zamijenimo.

Na kursu imamo tri druga, koji e poshje kursa mo i biti sekretari bataljon, biroa. Tako da vam možemo staviti na raspoloženje: Mata Radulovi a i Deko Petrockog — zamjenike politkomesara bataljona, koji su dorasli za više partijske rukovodioce. Oni bi mogli rukovoditi partijskom organizacijom u okviru brigade s obzirom na iskustva, znanja i kvalitete koje sad posjeduju.

Drug Jovo Božovi . politkom bataljona, dorastao je da bude politkom brigade, a još bolje bi odgovorio na dužnosti drugog lana politodjela.

Drug Gliša Raca. komand, bataljona, sada na oficir, kursu, sirov kao partijac, seljak iz Bravska, junak, godinu dana je kom. bat. Uz dobrog politkomesara i na . štaba mogao bi komandovati brigadom.

Ovo vam šaljemo radi uvida pri razmještaju kadrova, sa napomenom — da naša brigada može opstati i bez ovih drugova. kojima bi trebalo omogu iti da idu naprijed, odnosno da svojim sposobnostima doprinesu više sa viših rukovode ih položaja. Ali istodobno napominjemo da ih ne možemo nadomjestiti na zadovoljavaju i na in, zbog ega e biti poteško ka naro ito oko u vrš enja velikog broja novog ljudstva u jedinici.

Bez krupnijih akcija nijesmo mogli procijeniti snagu brigade — mi u nju vjerujemo.

Potrebno bi bilo da se uvrstimo u krupnije akcije radi što skorijeg naoružanja polovine nenaoružanog ljudstva. Radi odjele i obude — jer smo i goli i bos. Radi toga da se kroz borbu prekale novi borci i da steknu ratnu vještinu. Da se procijene pojedinci — koliko vrijede. Da rukovodioci dodu do izražaja i da nauče nešto novo.

Sanitet može zadovoljiti poslije povratka sa kursa nekoliko naših najboljih bolniarki.

Ishrana, kao i organizacija ishrane je zadovoljavajuća.

U brigadi imamo 160 l. K.P.J., 171 l. S.K.O.J-a i 38 kand. partije.

S. F. — S. N.

14 oktobar 1943 g.
Turbe

Zam. politkoma
M.^s Šibali

BR. 72

IZVEŠTAJ POLITIKOG KOMESARA 6. DIVIZIJE OD 15.
OKTOBRA 1943. POLITIKOM KOMESARU I. KORPUSA
NOV HRVATSKE¹

STAB VI DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
K. broj 669
15.X.1943

Politiki izvještaj

POLITKOMESARU I KORPUSA NOV HRVATSKE

U toku prošlih 15 dana naša je divizija imala nekoliko manjih sukoba sa neprijateljem iz zasjeda, koje su postavljale naše jedinice. U tim manjim akcijama neprijatelj je imao prilično gubitaka u ljudstvu i materijalu.² Pored takvih manjih akcija bila je jedna akcija većeg stila.

Kada je XIII Divizija napala Karlobag, mi smo dobili zadatak da napadnemo Oštarije i spriječimo saobraćaj Gospi —

^s Mijuško

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 5/1—21, k. 420 A.

² Vidi tom V, knj. 20, dok. br. 72 i 87.

Oštarije — Karlobag.³ Također smo dobili zadatak da napadnemo Peruši, L[i ki] Osik i ustaška uporišta u Pazarištima.⁴ Iako smo imali male snage za rješavanje tako obimnog zadatka, jer smo raspolagali sa svega dvije brigade za napad, I i III, dok je cijela II morala služiti za osiguranje od eventualnog neprijateljskog prodora sa pravca Lapac — Graac, mak je postignut dobar uspjeh. Naše snage uspjele su u trodnevnim bojama da zauzmu sve položaje, koje je neprijatelj držao, osim Gospi a i najuže okoline, kao i Bilaja koji namjerno nije napadati. Poslije toga vršena je priprema za likvidaciju Gospi a, ali do napada na Gospi nije došlo, usljed poja anih njema - kih napada na drugim sektorima, zbog ega nije moglo biti skoncentrisano dovoljno snaga za likvidaciju Gospi a i osiguranja od eventualne neprijateljske intervencije. A odmah je sljedio i prodor njema kih motorizovanih snaga od Obrovca i Graaca u Gospi.⁵ Za vrijeme, svoga boravka u Gospi u Njemci su pokušali da vrše ispad u dva pravca, ali su oba puta odbijeni uz gubitke.⁸

U svim ovim akcijama naši borci, a također i štabovi zadovoljili su. Borbenost i moral boraca bili su na dostojnoj visini, a također su i sada na velikoj visini. Štabovi su se uglavnom snalazili i izvodili udarce samoinicijativno, ako su bili udaljeni od Štaba Divizije, ili su stavljali svoje predloge šta bi trebalo raditi, i po odobrenju uspješno izvršavali zadatke.

Sto gubici neprijatelja nijesu bili ve i. što sudbina Gospi a u ve em obimu nije bila rješena na položajima spoljne odbrane, ne bi se moglo re i da snose odgovornost naše jedinice ili štabovi, a ni Stab Divizije. Razlog je zato. što su bile male snage sa kojima smo raspolagali, usljed ega se nijesmo mogli upuštati u borbe za uništavanje neprijatelja, ve smo. koriste i premo i u teškom naoružanju, morali da se zadovoljimo gonjenjem brojno nadmo njegov neprijatelja. Usljed. dakle. više frontalnog napada, nego napada koji bi imao za cilj potpuno uništenje pojedinih djelova, neprijatelj je imao relativno male gubitke. Upravo gubici neprijatelja nijesu neznatni, ali bi bili znatno ve i, da je napad vršen sa više snaga.

> Napad na neprijateljsku posadu u Karlobagu izvršen je 3. oktobra 1943. Posle jedanaesto asovne borbe neprijatelj je savladan. Zarobljeno je 90 neprijateljskih vojnika, dok ih je oko 30 poginulo. (Vidi tom V. knj. 20, dok. br. 33, 34, 40 i 68.)

⁴ O rezultatima napada vidi tom V, knj. 20, dok. br. 10, 40, 68 i 74.

⁵ Oklopni puk nema ke 114. lova ke divizije izveo je taj prodor 9. oktobra u cilju deblokiranja ustaških snaga u Gospi u (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 87).

« Vidi tom V, knj. 20, dok. br. 87.

Politički jedinice naše Divizije stoje na priličnoj visini. Razvoj meunarodne situacije i razvoj u našoj zemlji povoljno su uticali na borce. Također je na njih povoljno uticao odlazak 200 drugova za rukovodioce u novoformiranim jedinicama.⁷ Pokazuje se želja i kod ostalih da više nauče, da bi i oni postali rukovodioci. Ali se to odrazilo sa druge strane kao nepovoljno, jer su jedinice prilično oslabljene kvalitativno, odlaskom 200 drugova, tim prije što novi borci ne mogu odmah moći da zamjene stare, osjetiti se još više. Također se odlazak Politodjela osjetiti, zbog čega se morati pojačati politički rad u našoj Diviziji.

U II Brigadi primjećena je od strane obavještajne službe jedna organizovana grupa etnički nastrojena, koja pokušava sa propagandom, ali teško uspjeva zbog budnosti drugova. U drugim dvjema brigadama nije se mogla primjetiti neka neprijateljska organizacija, ali se zapaža da ima po 3—4 neprijateljski nastrojena. U vezi sa ovom pojavom u II Brigadi pojačan je politički rad, a također i budnost prema njima. U druge pak dvije brigade politički rad za ovo vrijeme bio je slabiji, zbog pokreta i borbi, kako kažu komesari.

Samostalni bataljon je rasformiran i raspoređen po brigadama, a to će uskoro biti i sa bataljonom „Matija Gubec“. Bataljon „Matija Gubec“ prilično je napredovao, da će dolazak tih boraca u brigade značiti fakti koji pojačavaju, a ne samo brojno, jer ne mogu biti takve teškoće kod političkog vaspitanja drugova, kako će biti sa novodošlim Primorcima⁸...

Vojni koji se također manje radilo za ovo vrijeme, iz istih razloga kao i politički. Jedino je intenzivan rad bio i politički i vojni koji sa novim borcima, koji su prošli kratki kurs prije ulaska u jedinicu. Kurs je imao donekle uspjeha, ali će trebati još dosta raditi, jer se kod novodošlih drugova osjećaju u velikoj mjeri želja da se bore kod svojih kuća. Kod novodošlih boraca osjećaju se naročito nezadovoljstvo što, kad su upućivani, kako oni kažu, nije im bilo objašnjeno da dolaze ovamo, da bi ostali u našoj Diviziji, već su ih slali od jedne komande do druge, govoreći im da idu da se obuku, pa da se vrate natrag. Ukoliko je ovo tačno, mislim da je pogrešno i da bi trebalo skrenuti pažnju u budućem, kada novi borci budu negdje slati, da im se objasni kuda i zašto idu.

Kulturno-prosvjetni rad po brigadama bio je malo slabiji. Drugovi navode kao razlog pokret i borbe. Međutim, kako je značaj kulturno-prosvjetnog rada baš u takvim prilikama ve-

⁷ Oni su upućeni u 13. diviziju (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 4).

* Posle kapitulacije Italije u 6. diviziju je stupilo oko 1.100 novih boraca iz Hrvatskog primorja i Dalmacije (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 4).

liki. nastoja u da se u budu e baš u takvim prilikama kulturno-prosvjetni kao i politiki rad pojača.

Rasformiranjem našeg Propagandnog odsjeka stvorena je mogućnost da uputimo u brigade po jednog rukovodioca za kulturno-prosvjetni rad, koji će pružiti pomoć kulturno-prosvjetnim odborima i rukovoditi kulturno-prosvjetnim radom po brigadama.

Odred „Plavi Jadran“ narastao je na oko 700 ljudi.¹ Imao je uslova da i dalje raste. Ali po novim direktivama dobivenim od GŠH od njega treba da se stvori Zadarski odred, a drugi dio trebao bi biti raspoređen po našim brigadama. Međutim usljed situacije na terenu, nerado bi došli Dalmatinci u Liku, a potrebno je da ostane snaga na terenu, kao zaštita stanovništva od eventualnog napada Njemaca i ustaša od Zadra i Obrovca, mislimo da u Podgorju momentalno ostane „Plavi Jadran“, sa zadatkom da štiti narod, djeluje politiki na tom terenu, koji je jako zaostao, i da postavlja zasjede na neprijateljskoj komunikaciji Gračac—Obrovac.

Pošto je II art. divizion, koji se nalazi uz našu Diviziju, brojno narastao, povećanjem oružja, stavili smo u njega novo političko rukovodstvo, dajući mu za komesara jednog od najboljih zamjenika komesara bataljona u Diviziji, koji ima sve uslove da se razvije za komesara ili zamjenika komesara brigade. Mislim, da će ova izmjena dobro doći i da će politički rad u Divizionu biti intenzivniji. Vojni, pak, rad bio je i do sada dobar. Veliku pomoć u vojnom radu štabu Divizionu pruža bivši domobranski nadporučnik, aktivni artiljerijski kapetan bivše jugoslovenske vojske, drug Vladimir Slobodijaninov. Zahvaljujući stalnom vojnom radu naša artiljerija imala je lijepih uspjeha u akcijama oko Gospića, a i u gađanju samoga Gospića.

Informativna služba nije još dostigla neki viši stepen. Još se tako reći i nalazi u povojima. Informativni oficir Divizije traga i radi, ali mu manjka još iskustvo i organizatorka sposobnost.

Sanitetska služba u Diviziji dosta se popravila zahvaljujući tome, što sada imamo već i broj stručnog osoblja. Još uvijek ramlje u II Brigadi, gdje referent saniteta nije se još snašao, i ne pokazuje neku naročitu volju za svoj poziv.

Odjeća i oprema znatno se popravila. Može se reći da to više nije problem u našoj Diviziji. Ako bi uspjeh da još u nekoliko akcija zapljenu nešto opreme, problem bi bio za nas riješen. Nedostatak se osjeća još u vešu.

¹ Do kapitulacije Italije njegovo brojno stanje bilo je 80 ljudi (vidi tom V. knj. 20, dok. br. 4).

Intendantura se popravila. Osjeća se da u toku ovih akcija nije bilo nekih krupnih propusta, da bi usljed toga borci morali duže vremena gladovati, kao što je to prije bio slučaj.

U toku posljednje operacije naše jedinice su zauzimale oštiri stav prema neprijateljski nastrojenim elementima po selima gdje su vodene operacije. Takav stav imao je pozitivnih posljedica. Naime, opaža se da neprijateljski elementi nijesu više onako bezobzirni kao što su bili prije.

U svim našim štabovima, također i u štabu Divizije, osim u štabu bataljona „Matija Gubec“, gdje nije dobar odnos između komandanta i komesara, vlada potpuna harmonija. Bilo je jedino malo nesuglasica između komandanta i zamjenika komesara III Brigade, ali više po nekim sitnicama, što nije imalo nikakvih štetnih posljedica. A kako je na vrijeme uočeno nastoja da se nesuglasice izbrišu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(MP.)

Politkomesar,
Ž Dimitrijevi

**STAB I KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
K. broj 66/43
19.X.1943**

BR. 73

**PREGLED BROJNOG STANJA I SOCIJALNOG SASTAVA
LANOVA KP, KANDIDATA I SKOJEVACA 11. KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 15. OKTOBRA 1943. GODINE¹**

STATISTI KI PODACI

partiskih jedinica XI KNOU brigade na dan 15.X.1943. g.

Redni broj	Naziv jedinice	Partijaca			Kandidata			Skojevaca			Socijalni sastav			Primjedba
		muških	ženskih	svoga	muških	ženskih	svoga	aktiva	muških	ženskih	radnika	seljaka	intelektualaca	
1	I bataljon	52		52	18		18	4	46	6	13	37	2	
2	II bataljon	54	1	55	20		20	4	55	10	10	45		
3	III bataljon	61	4	65	13	1	14	4	70	4	10	52	3	
4	IV bataljon	37	1	38	15	3	18	4	45	4	6	26	6	
5	Prateća četa	7		7	5		5	1	7			6	1	
6	Bolnica	8	1	9	4		4				1	8		
7	Vod za vezu	4		4								4		
8	Minerska četa	4		4							2	2		
9	Zaštit. brigade	10		10	3		3	1	6	1	1	9		
10	Štab brigade	6		6							1	2	3	
UKUPNO		243	7	250	78	4	82	18	229	25	44	191	15	

Zamjenik pol. komesara
Vaso Petrovi

¹ Original (pisan rukom, latinicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. BiH 3 245—246.

BR. 74

IZVEŠTAJ ZAMENKA POLITI KOG KOMESARA 11. KRAJISKE NOU BRIGADE OD 15. OKTOBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

ZAMENIK
POL. KOMESARA XI BRIGADE
15. X. 1943 g.

Dostavlja izveštaj o stanju i radu partije u brigadi.—

OBLASNOM KOMITETU ZA BOS. KRAJINU

1. Partiski rad

Za ovih 15 dana partiski rad u brigadi nije se bogzna kako popravio, ima još mnogo nedostataka i nepravilnosti. Sastanci su redovno održavani kako teoretski tako i radni. Rukovodstvo partije u brigadi po elo se pomalo ose ati. ali još ne u potpunosti. Drugovi po etnim elijama teško zapažaju stvari koje bi trebalo da se rešavaju na partiskim sastancima te tako mnoge stvari ostanu nezapažene i zapuste se. što docnije otežava rešenje same stvari, ali se ipak skoro sve stvari i problemi rešavaju na sastancima. Za poslednjih 15 dana zamenik pol. komesara ove brigade nije mogao da obi e jedinice iz razloga pripremanja akcije na B.[os.] Dubicu² i pokreta u pravcu koji je stavljen u zadatak ovoj brigadi cd strane II BNOU Korpusa, prema pruzi B.[anja] Luka—Prijedor.

Najnoviji problem koji se je postavio pred partiju u ovoj brigadi jeste suzbijanje tifusa (pegavca) koji se u poslednje vreme sa par slu ajeva pokazao me u dragovima. Upotrebijene su mere protiv istog što se osnivaju po bataljonima higijenske ekipe koje imaju zadatak u svom bataljonu iš enje drugova od vaški i održavanje isto e. Svakoj ekipi je stavljen na raspoloženje dezinfektor za parenje.—

Pomo partije drugovima koji se nalaze na javnim funkcijama je još nedovoljan i ne ogleđa se pomo partije u pravom

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/245—246.

² Napad na posadu u Bosanskoj Dubici izvršen je 12/13. oktobra 1943. Brigada je savladala neprijatelja i pri tom ubila 100. zarobila 120 ustaša, domobrana i žandarma. Zaplenjene je: 200 pušaka. 2 minobaca a, 6 puškomitraljeza. 3 teška mitraljeza. 20.000 metaka i drugog ratnog materijala. (Vidi tom IV. knj. 13. dok. br. 94, 209. knj. 19. dok. br. 7.)

smislu. Drugovi se ispomažu po sektorima rada sa kojim su zaduženi. Konspirativnost partijaca nije još na visini i ima ih manji deo koji su dekonspirativni. Kritičnost kod drugova nije najbolja, još uvek nisu dovoljno samokritični i ne primaju najbolje kritiku, za svaku kritiku nastoje da se obrane.

Rad bataljonskih komiteta odvija se pravilno i redovno i na samim sastancima bataljonskih komiteta proračunuje se materijal, koga zamenici pol. komesara eta prenose na svoje elije, a rešavaju se i razni problemi koji se pojave u dotičnom bataljonu.

SKOJ-eva organizacija u brigadi postoji i u svim jedinicama funkcionise. Nedostaje brigadno rukovodstvo SKOJ-a, zašto je rad vrlo otežan. Svi aktivisti po etama imaju svoje sekretare, a postoje i sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a. Rad skojevskih organizacija oseća se u približnoj meri i mladi drugovi koji su obuhvaćeni organizacijom služe za primer drugima, a i njihova aktivnost u radu oseća se dosta dobro.

Kako sam već naglasio da su svi partijski rukovodioci u ovoj brigadi dosta mladi i neiskusni u tom poslu, to bi bilo potrebno da ih se što više pošalje na kurs.

Rad sa kandidatima se radi ponaosob i daje se u dužnost taj rad drugovima od kojih bi stvarno mogli drugovi da nešto nauče. Mnogi od kandidata vrlo brzo otklanjaju svoje mane i popravljaju se samim tim kad im se saopšti da su primljeni u kandidate.

Teoretski sastanci se redovno održavaju, na kojima nekada bude živa diskusija, a ponekada ne oseća se ni malo zainteresovanost drugova. Najviše se interesuju kada se nešto radi o Sovjetskom Savezu i tada pada najviše pitanja. Teoretske sastanke održavaju i bataljonski komiteti te tako drugovi lakše mogu da prenesu na svoje elije.

Izmeću 12 i 13 o.m. ova brigada je izvršila akciju sa uspehom na B. Dubicu u kojoj se drugovi partijci nisu baš loše pokazali. Bilo je manjih nedostataka kao napr. nenapažavanje na drugove u borbi da ne bi uzimali stvari iz privatnih stanova; premda im je to bilo pred akciju naglašeno, ipak se desilo manje slučajeva. Pljačka privatne imovine u B. Dubici bilo je od strane civila koji su tokom akcije ušli u grad. Ljudstvo komande područja koje je bilo pozvano da pomogne pri evakuaciji grada, nije se pokazalo ni malo aktivno, nego je samo hodalo od radnje do radnje.

2. Vojno-politički rad

U poslednje vreme posvetilo se više pažnje kako vojnom tako i političkom radu. Rad se odvijao po planu koji se sastavlja na predlog rukovodilaca vojnih i političkih, a pre nego se po

njemu po ne raditi iznese se na uvid partiji, koja ga proradi zajedni ki i, ako na e za potrebno, nešto se izmeni ili dometne. Borbenost drugova je dosta dobra, što se moglo videti prilikom poslednje akcije gde im je još više podignut moral, borbenost.

Politi ka svest još nije na visini na kojoj bi trebala, ima prili no nedostataka. Mnogi naprimer nemaju pravilno mišljenje u pogledu linije bratstva prema muslimanskim masama i hrvatskom narodu uopšte, a ina e postupak i odnos drugova po jedinicama prema Hrvatima i muslimanima, kojih u poslednje vreme ima prili an broj, pravilan je i drugarski.

Napomena

U pretprošlom izveštaju³ zamolio sam drugove da se kriti ki osvrnu na poslani izveštaj u pogledu nepravilnosti i nedostataka istoga i još do danas nisam dobio ništa. Molim ponovo drugove da se kriti ki osvrnu na ovaj a i onaj pre poslani izveštaj.

Pošto ova brigada nema politodela, što je poznato i drugovima iz oblasnog komiteta, to bi molio da se što pre dodeli ovoj brigadi polito el. jer je ovako rad vrlo otežan i nesavladiv.

Prilog: Statisti ki podaci partijaca u ovoj brigadi.⁴

Zam. pol. komesara,
Vaso Petrovi

³ Vidi dok. br. 59.

⁴ Vidi dok. br. 73.

BR. 75

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJA ZA SLOVENIJU OD 16. OKTOBRA 1943. GODINE BRIGADNIM BIROIMA SKOJA¹

primljeno 4. XII 43.
490

**POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a
ZA SLOVENIJU
Okružnica br. 5**

SVIM BRIGADNIM BIROIMA SKOJ-a!

Naši dosadašnji brigadni biroi velikom ve inom nisu bili rukovodstva, nego samo forum od 5 drugova u kojem je radio jedino sekretar. Takvo stanje, odn. delatnost brigadnih biroa ne odgovara zahtevima današnje situacije; takvim na inom rada brigadni biroi nisu u stanju da pozitivno rešavaju svoje zadatke i itav SKOJ na taj na in gubi svoj pravi smisao i našoj NOV i Partiji ne pruža onu podršku i pomo koja im je potrebna. Kao drugi nedostatak treba smatrati injenicu da naši forumi nisu u dovoljnoj meri povezani sa partijskim forumima i da izme u njih nema zajedni kog i planskog rada.

Da bismo otklonili ova dva osnovna nedostatka, u sporazumu sa Glavnim štabom NOV i PO Slovenije, odre ujemo:

1. Svi sekretari brigadnih biroa SKOJ-a istovremeno su i ravnopravni lanovi brigadnog partijskog biroa: oni treba da prisustvuju svim njegovim sastancima i da mu odgovaraju za rad SKOJ-a u brigadi. Ukoliko svi sekretari brigadnih biroa SKOJ-a još nisu lanovi Partije — neka budu primljeni. Da bi lakše vršili svoje dužnosti, osloba aju se svih vojni kih zadataka koje imaju drugi partizani, i dodeljuju se štabu brigade. Sve to naravno, još ne zna i da time postaju lanovi štabova brigada, ve se u štabu nalaze samo radi lakšeg delovanja.

2. Svi sekretari bataljonskih biroa SKOJ-a su ravnopravni lanovi bataljonskog partijskog biroa, treba da prisustvuju svim njegovim sastancima, da na njima podnose izveštaj o radu SKOJ-a i da za taj rad odgovaraju pred biroom. Pošto se time osloba aju vojni kih dužnosti i dodeljuju štabu bataljona, treba izabrati zaista dobre i agilne, disciplinovane i sposobne drugove i. ukoliko još nisu lanovi Partije, treba ih što pre primiti u lanstvo. S obzirom da je bataljonskim sekretarima SKOJ-a

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu HRP, Beograd.

organizovanje SKOJ-a jedina dužnost, u najskorije vreme, bez sumnje, treba da se pokažu rezultati njihovog rada. Skrećemo pažnju svim brigadnim i bataljonskim sekretarima SKOJ-a da u svom radu budu aktivni, da se ne zadržavaju samo u štabovima, već da neprekidno obilaze i da politički rade među društvima, te da uspostave pravilan politički odnos prema njima.

3. Sekretari etnih aktiva ostaju i dalje partizani koji obavljaju svoje vojne dužnosti, a istovremeno vrše i svoje funkcije. Oni drugovi skojevci koji su, zahvaljujući svojoj vanrednoj sposobnosti, primljeni u Partiju, a još su mladi, treba da u estvuju i na partijskim i na skojevskim sastancima, i — ako nemaju posebnih partijskih funkcija i zadataka — treba da rade i u SKOJ-u.

4. Pošto na osnovu ovog rešenja brigadni birovi ostaju *stalni*, pošaljite nam ta ne karakteristike i sve generalije (datum i mesto rođenja, dolazak u partizane, zanimanje itd.) o članovima brigadnih birova SKOJ-a. Sastanci brigadnih birova treba da se održavaju redovno svakih 10 do 14 dana, i u istim vremenskim razmacima šalžite nam i izveštaje na adresu: „Mladen 15-25“.

5. Pročitajte ovu okružnicu i na sastancima brigadnih i bataljonskih partijskih birova i izvestite nas kako se ova direktiva sprovodi u praksi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Na položaju, 16. 10. 1943.
(M.P.)

Za PK:
Sekretar
Stane Kav i

BR. 76

**IZVEŠTAJ LANA DRUGOG OBLASNOG KOMITETA KP
MAKEDONIJE OD 17. OKTOBRA 1943. SEKRETARU DRU-
GOG OBLASNOG KOMITETA¹**

17. X. 1943 god.
Položaj

Dragi druže Ivane,²

tvaje pismo od 10. o.m. primio sam danas i odmah sam seo da ti odgovorim. Isto tako primio sam i poslate materijale.

U pismu koje sam poslao preko Abasa³ pisao sam ti o promenama koje su nastale ovde u vezi sa okupacijom slobodnog dela Prespe od strane Bugara.⁴ U tom pismu pisao sam ti malo i o nekim drugim stvarima, ali sada mislim da je nužno napisati o svemu opširnije.

I. Sadašnje stanje:

1. Stanje u vojsci: Sa dolaskom Abasa, od dva odreda — „Goce Del ev" i „Damjan Gruev" obrazovan je bataljon „Stiv Naumov". U novoformiranom bataljonu odmah je uspostavljena i partijska organizacija. Održavaju se sastanci Štabne elije, bataljonskog biroa, a zapo elo se sa održavanjem sastanaka etnih elija. Ja sam prisustvovao sastanku Štabne elije, bataljonskog biroa i jedne etne elije. Partijskoj organizaciji bataljona postavljeni su konkretni zadaci u vezi izvršenja vojnih zadataka bataljona, data su uputstva za opštepartijski rad povezana sa zadacima Partije u Narodnooslobodila koj borbi. Od partijskog materijala dato je cirkularno pismo br. 1, organizaciona šema Partije u vojnim i partizanskim odredima,⁵ zatim Manifest Glavnog štaba⁶ i još neki stari materijali. Drugog

¹ Original u Arhivu Instituta za nacionalnu istoriju u Skoplju (dalje: INI, Skoplje) a prepis u Arhivu V.M., reg. br. 44/5.

- Blagoje Talevski, tada sekretar Drugog oblasnog komiteta KP Makedonije.

² Cvetko Uzunovski, lan Biroa CK KP Makedonije i politiki komesar Glavnog štaba NOV i PO Makedonije.

³ Bugari su taj deo naše teritorije okupirali posle kapitulacije Italije (vidi tom VII, knj. 2, dok. br. 12).

⁴ Redakcija ne raspolaže tim pismom. Vidi instrukciju CK KP Jugoslavije od maja 1942. o na inu organizacije i zadacima KP u jedinicama NOP i DV Jugoslavije (tom II, knj. 4, dok. br. 3).

* Manifest Glavnog štaba NOV i PO Makedonije makedonskom narodu objavljen je u oktobru 1943 (vidi tom VII, knj. 2, dok. br. 52).

materijala nije bilo. te zbog toga nisam ga mogao snabdeti sa nešto više. Bataljon je odmah upu en u rejon dejstava. na bugarskoj teritoriji. Od novih materijala, koji su mnogo važni, mo i u poslati tada, kada e oni meni uputiti patrolu. Zasada mi je nemogu e kontrolisati partijsku organizaciju u bataljonu, ve sam napomenuo rukovodiocu partijske organizacije u bataljonu da me izveštava im se pojave poteško e, a da u mu ja preko pisma ili li no pražiti pomo . Li nosti koje su na rukovode im mestima u partijskoj organizaciji bataljona ulivaju veru da su pravilno shvatile svoje dužnosti i nadam se da e ovde Partija odigrati rukovode u ulogu u pravom smislu.

2. Stanje u pozadini:

a) Bitoljska okolina — Gledaju i dosadašnji rad da slanje patrola ne može dati dobre rezultate, a shvataju i važnost partijske organizacije u pozadini, u dogovora sa drugom Abasom, rešili smo da ceo Sreski komitet Bitoljskog sreza ide na teren. Tako smo uputili: Ristu Boteva, Trajana, Dobri (koji su se tamo nalazili još od ranije kada su bili upu eni kao patrola) a za kontrolu njihovog rada upu en je drug Jorgo.⁷ Postavljeni su isti zadaci koji su izneti u tvom pismu od septembra 1943 Sreskom komitetu Partije za Bitoljski srez. koji su prodiskutovani i konkretizovani na bazi razgovora sa drugom Abasom. Treba se tamo ispraviti jedna stvar: mi sa Jorgom nismo znali da je drugarica Lena⁸ u O.K.⁹ i postavili Jorgi zadatak da se poveže sa njom, kao sa sekretarom M.K. u 52,¹⁰ da sa terena kontroliše i rukovodi radom Sreskeg partijskog komiteta. Ako imate mogu nosti napišite i vi pismo za 52, a ja u gledati da napišem što brže da ne bi došlo do nekog nesporazuma. Drugarica Cveta, koja je lan Sreskog komiteta, zasada e ostati ovde na radu u tehnicu, dok se ne stvore uslovi za rad na terenu. Ovi e se uslovi stvoriti kada se drugovi, koji su otišli tamo. povežu. Za to vreme drugarica Cveta radi e u tehnicu. Patrola koja je otišla sa drugovima nije se još vratila i ne znam da li su i kako stigli tamo.

b) Prespa — U ovom kraju obrazovao sam Sreski partijski komitet sastava: Burovski (Jon e). Zivko, Jovko. a naglašeno je da se sa bugarske teritorije uzme Krste. Isto tako. iz istih razloga iznetih gore, i ovi su drugovi upu eni na teren, sem drug Burovski, koji je zbog bolesti ostao da radi me u našim stanovništvom na albanskoj teritoriji. I njima su postavljeni

⁷ Lazo Hadži Popovski

⁸ Vera Orovanec

⁹ Odnosi se na Drugi oblasni komitet Komunisti ke partije Makedonije.

¹⁰ Šifra za partijsku organizaciju u Bitolju.

konkretni zadaci, kao i gorepomenutim. Objašnjen je opširnije značaj njihovog rada, ukazano na teškoće koje mogu naići, te data uputstva za njihovo otklanjanje. Patrola sa kojom su i oni upueni nije se još vratila. Kada se bude vratila vide ćemo šta su uradili.

I jednima i drugima postavljeni su zadaci, da pored veza koje se održavaju patrolama, stvore sa bazom i legalne kanale. Legalne veze naročito se koriste kada bude otežano slanje patrola usled nevremena. I jednim i drugima postavljeno je da se povežu sa 56¹¹ i 52, zatim da se 52 poveže sa 56 i obratno.

3. Moj rad: a) (sada 1). Prema onome kako smo razgovarali sa drugom Abasom, ja zasada ostajem ovde sve dok ne organizujem rad nove baze. Ona je u jednoj pećini na zgodnom tajnom mestu, gde se teško prilazi u toku nevremena. Pored toga, ako se otkrije, skoro je nemoguće izaći. Utoliko je teže što ne raspolažemo sa nikakvim oružjem za odbranu, sem po jednim pištoljem. U bazi smo trojica (pored mene i drugarice Cvete nalazi se još jedna drugarica). 2) Gleda u da njih osposobim za rad na tehnicima, da hvataju vesti, da rade na mašini i šapirografu. Biće nužno da materijale za Prespu izrađujemo ovde, jer tamo ne raspolažemo sa tehnikom. 3) Sa delom bataljona — otprilike jedna četa — koji je pod komandom druga Dilka ima u poslu sve dotle dok se nalazim ovde. Sa njim su ostali zdravstveno slabiji drugovi, pa kako taj deo ima specijalne zadatke moraće se malo više sa njima raditi. U postavljanju zadataka i kontroli izvršavanja, zatim postavljanje i kontrola partijskog rada sa tim drugovima, b) Posle srećivanja svih ovih poslova: 1) Poći u obilazak sreskih komiteta da bih pregledao njihov rad, da ispravimo neke greške koje su nastale dotadanjim radom drugova i dati instrukcije za dalji rad. S obzirom da su drugovi u Prespi slabiji i da su u 52 drugarica Lena i drug Jorgo, to nameravam da se više zadržim u Prespi. 2) Moj rad sa bataljonom zavisiće od njihovih akcija i rezultata, kao i od veze bataljona sa mnom. Ukoliko traže pomoć, gleda u uvek da mu je pružim.

Opšte uzevši, što se tiče mog rada bilo u pozadini, bilo u vojsci, ne u zaboraviti glavni zadatak: stvaranje i izvršavanje partijske organizacije.

II. Ja sam 12 o.m. održao sastanak sa Abasom i Jorgom, na kome smo razmatrali naš dosadašnji rad, kao i zadatke koji se postavljaju pred nama. Došlo se do zaključka da dosadašnji naš rad nije dao one rezultate koje smo trebali postići, te je potrebno bilo promeniti naš rad. Pristupilo se

¹¹ Šifra za partijsku organizaciju u Resnu.

izvršavanju postavljenih zadataka. Pored razgovora koga sam imao na sastanku, drug Abas je specijalno meni poslao sa puta i pismena uputstva za rad. koja e verovatno i vama preneti.

III. Stanje u tehnicima — Sada raspolazemo sa jednom starom mašinom na kojoj ti sada pišem, a to je ona koju smo uzeli od Ljub.;¹² ova nije više za upotrebu; šapirografom koga si ti poslao; radio-aparatom sa kojim možemo redovno hvatati samo London, dok druge stanice — Slobodnu Jugoslaviju i Moskvu — vrlo retko. No i pored svega toga. zasada zadovoljavamo potrebe, a za kasnije možda emo nabaviti i dinge stvari. Za rad u tehnicima, kao što sam naglasio gore, ima nas trojica, sa mnom zajedno. Pošto ja ne u mo i obavljati ovaj posao kada idem da svršavam druge poslove, to ostaju samo ove dve drugarice. I drugarica Cveta mora e malo kasnije da po e na teren, tako da e ostati samo jedna, koja momentalno nije osposobljena, ali e se mo i osposobiti za taj rad. Zbog toga u još sada nastojati da odaberem ljude za taj posao. Izbor nije veliki, ali u gledati da se osposobe oni koje imamo. Zasada mislim da izdajemo nedeljne radio-novine, više za potrebe u Prespi, a zatim da umnožimo one materijale koji su nam potrebni, a nemamo ih dovoljno. Ukoliko se pojave druge stvari u ovom kraju, nastoja emo da izdamo i neki letak. U svakom sluaju gleda emo da tehnikom potpomognemo izvršavanje postavljenih zadataka.

Uopšte uzevši, uslovi za rad u novoj bazi nisu ponajbolji, ali emo raditi dokle se može.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ja im'³

¹² Odnosi se na selo Ljubojno (kod Prespe).

" Penko Zdravkovski

BR. 77

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. NOU
BRIGADE 6. DIVIZIJE OD 18. OKTOBRA 1943. CENTRAL-
NOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

PARTORGANIZACIJA
II UDARNE BRIGADE
VI DIVIZIJE NOVH
18. oktobra 1943.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Od posljednjeg izvještaja naša brigada nalazila se na prostoru D. Lapac—Graac i na sektoru Gospića.²

Brojno stanje naše brigade kreće se oko 1100 ljudi.

Brojno stanje članova K.P. na licu 203. u rashodu 53. kandidata na licu 40. u rashodu 9. skojevaca na licu 288. u rashodu 70.

Brigada je vodila borbe sa Nijemcima koji su saobraćali na putu Graac—Bihać.³ a potom sa ustašama oko Gospića. U svim tim borbama bilo je vidnijih rezultata i akcije su izvođene po planu. Kroz sve vrijeme nismo imali većih gubitaka, sem što su u posljednje vrijeme na prostoru Medka naša dva bataljona doživjela iznenađenje od strane Nijemaca i tom prilikom je pala u ruke neprijatelju bataljonska komora i arhiva.⁴ Do koga je krivica još nismo ispitali, ali se stvar nalazi u razmatranju.

Jedinica Štaba brigade za ovo vrijeme je održavala redovno sastanke i na njima pretresala sva pitanja koja se tiču brigade.

Članovi jedinice su dobri partijci, i daju od sebe maksimum truda u pomaganju nižim jedinicama i štabovima. U štabu vlada puna harmonija i saglasnost po svim pitanjima.

Bataljonska rukovodstva Partije nijesu u cjelosti popunjena pošto u mnogim jedinicama dužnosti sekretara vrše komesari ili obratno. U glavnom postoje svi sekretari bataljonskih biroa. Sastanci bataljonskih biroa održavaju se redovno. Njihova sposobnost u rukovođenju nije još onakva kako bi trebala, pošto se još tu i tamo dešava slučajeva neodgovornosti itd. Težište rada bataljonskih biroa svodi se u glavnom na teoretsko uzdi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.L. reg. br. H-4/350—351.

² Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8, 35, 71, 75, 141, 150, 171, tom V, knj. 20, dok. br. 27, 87.

³ Reč je o delovima 373. legionarske divizije koji su obezbeđivali tu komunikaciju (vidi Arhiv V.I.L., reg. br. 17/2. k. 74 A).

⁴ Vidi tom V, knj. 20, dok. br. 87.

zanje partijskog lanstva. U ovom pogledu naše lanstvo stoji na vrlo niskom stupnju i zbog toga i pored najbolje volje za rad nisu u stanju puno da pomognu Partiji... U svrhu uzdizanja partijskog lanstva prouava se „Partija“, „Ekonomski razvitak društva“ od Segala, organ naše Partije „Naprijed“, a u projektu nam je za prouavanje „Strategija i taktika“. U ovome radu nailazimo na prilično poteškoću a i rad se prilično sporo odvija pošto smo na položajima rastrani i nemamo mogućnosti da se sastanemo jedinice, a individualno prouavanje skoro je onemogućeno zbog toga. što članovi K.P. nisu u stanju da sami svladaju navedeni materijal.'

U mnogome se je osjetio odlazak politodjela, te je rad sa njihovim odlaskom u svakom pogledu znatno popustio.

Politički sektor. Po ovom sektoru rad je kao i po ostalim trpio zbog odlaska politodjela. a i zbog toga. što naši rukovodioci nisu umjeli prilagoditi svakidašnji rad prilikama te se je zbog toga što se eta ih bataljon ne nalaze zajedno, odustajalo od mnogih sastanaka koje je bila potreba održati. itane su borcima sve „vijesti“ i prispjela naša štampa, ah ipak borcima nije bila dovoljno jasna politička situacija. Stavljali su borci i pitanja „šta je sa saveznicima i sa drugim frontom itd.“ Pobjede Crvene armije i pobjede naše vojske nisu dovoljno popularisane i kod boraca se nije nailazilo na oduševljenje u ovoj mjeri kako mi očekujemo. Borci više interesira borba Crvene armije i [za] njene borce se više pitaju nego za borce saveznika i na njih i njihovu borbu gledaju jednom vrsti nepovjerenja. Jugoslovenska vlada i etnici raskrinkavani su i uspjeli smo da naši borci njihovu politiku i radnju prate sa ga enjem ...

Vršili smo pripreme za primitak novih boraca i u tu svrhu smo angažovali sve organizacije i dosta dobro smo uspjeli. Naši borci su sa puno drugarske topline primili novodošle i u svakom pogledu im izlaze u susret. Međutim oni se još nisu srodili i još uvijek postavljaju pitanja zašto su došli ovamo, bune se na lošu hranu, itd. Nekolicina ih je već poginulo u borbama većinom zbog toga. što su neiskusni vojnici. Dvojica su probala da bjegaju, ali su uhvaćeni po našoj patroli i vraćeni u jedinicu. Ima zaista među njima i dobrih ljudi koji na njih djeluju.

Vojnički sektor. Radilo se je na uzdizanju štabova i ostalog komandnog kadra. U tu svrhu držata su razna vojnička predavanja i davani na izradu taktički zadaci. U ovom poslu imalo se je i vidne koristi. Pri brigadi imamo vodnike i desetarske kurseve na kojima se usposobljavaju desetari i vodnici. Za ovo vrijeme nije brigada imala nekih zamašnijih operacija u kojima bi iskrsli neki vojnici nedostaci.

Kulturno-prosvjetni sektor. Ovaj sektor rada najlošije stoji u našoj brigadi, zato što mu se do sada nije posve ivala dovoljna pažnja. Od prošlog izvještaja rad je ipak nekoliko napredovao. pošto se u našim jedinicama nau ilo nekoliko skeva i pjesama koje se daju na priredbama u selima. Tako er su jedinice izdale svoje ..Džepne novine" sa zakašnjenjem. . .

Veza sa pozadinom. Održava se u svim selima kroz koja prolazimo, gdje dajemo razne priredbe, a i povezujemo se sa NO odborima i Partijom. Dosadašnja veza nije zaista bila tijesna. ali po najnovijim direktivama koje smo dobili ona mora biti stalna i neprekidna i u tu svrhu dali smo direktive našim jedinicama.

Sanitet. Dobili smo novog referenta saniteta koji je do sada bio ljekar u domobranskoj bojni. On je vredniji i pošteniji ovjek, više voli našu borbu i bolji je nego prijašnji. Sve jedinice po ev od brigade do ete imaju svoje bolni are i njihove zamjenike, a pored toga postoji i higijeni arka. Zaraznih bolesti u brigadi nema. a svraba i ušiju pomalo. Niže sanitetsko osoblje je vredno i teži da udovolji svom pozivu.

Ishrana. Ishrana je u posljednje vrijeme dosta loša i neredovna. Sa mnogo zadocnjenja dobijamo sljedovanje, ali nikad u potpunosti. Zbog ovog smo se obra ali pozadinskim vlastima, ali dosada je ostala ista stvar. Najgore je u toj ishrani što Primorci još nisu svjesni svih poteško a i gun aju zbog ishrane. Hrana je koju dobijamo jednoli na vazda.

Odje a i obu a. Jeste tako er vrlo slaba pošto dobar broj boraca ima potpuno bosih, a pored toga ima ih bez zimskog odjela. Istina je da smo se u tom pogledu malo poboljšali prilikom svla enja Talijana, ali još ni izdaleka nismo udovoljili potrebama.

Rad sa kandidatima. Sa kandidatima u našoj brigadi radi se za razliku od ostalih brigada još uvijek grupno. Postavljah smo pitanje na Diviziskom komitetu, ali me utim to je i dalje ostalo nerješeno. Kandidata je kako vidite mali broj i sa njima se radi dovoljno. Na svim teoretskim sastancima jedinice prisustvuju i oni pored toga što se sa njima održavaju posebno asovi. Me u njima ima dobrih koji pružaju garanciju da u skoro vrijeme u u u Partiju.

Rad sa SKOJEM. Izvršena je reorganizacija rukovodstva skojevskog i ono e sada po svim izgledima zadovoljiti. Još se ne bave sa svim problemima u jedinicama i još su ponekad mirni posmatra i raznih prestupa koji se vrše. Zaista tu i tamo u posljednje vrijeme na njihovu inicijativu održavaju se razni sastanci po etama i bataljonima. Puna im se pomo daje od strane Partije i na svakom njihovom sastanku bilo radnom ili

teoretskom prisustvuje neko od strane Partije. PK⁵ SKOJ-a dostavio je program za kurs koji bi trebao da se održi sa skovcima pri Štabu brigade. Na sastanku našeg Diviziskog komiteta nismo se složili da se sa kursom odmah otpo ne pošto je situacija suviše mutna. Kako ćemo organizirati kurs javi ćemo naknadno. Dužnost sekretara par. organizacije u brigadi primio sam pred 15 dana i još se dovoljno nisam upoznao sa svim stvarima pa prema tome ni izvještaj nije iscrpan.

Drugarski komunisti ki pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
N.⁶ Peinovi

BR. 78

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 7. UDARNE DIVIZIJE
OD 19. OKTOBRA 1943. POLITI KOM KOMESARU 1. KOR-
PUSA NOV I PO HRVATSKE O STANJU U JEDINICAMA
POSLE POVRATKA U BANIJU¹**

**S T A B
VII UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
HRVATSKE
Br. 131 43.
19 oktobra 1943**

POLITKOMESARU I HRVATSKOG KORPUSA NOV

Naša divizija na svom istorijskom putu sa proleterskim divizijama za Hercegovinu. Crnu Goru i Sandžak, vojni ki i politički mlada i takore i nedorasla po svojoj organizacionoj spremi za tako velike zadatke, dala je sve od sebe. uložila nevi ene napore i prosto istopila se u težini toga puta.² Ona je pretrpila ogromne žrtve, preživjela najstrašnije dane u istoriji

⁵ Pokrajinski komitet
' Nikica

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 6/1—11. k. 812.

² O dejstvima 7. udarne divizije u sastavu Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba od kraja januara do kraja avgusta 1943. vidi tom IV. knj. 10, 11, 12, 13, 14, 15 i 16.

naše borbe,³ izgubila potpuno svoju udarnu snagu i svela se takore i na rukovode i kadar. Ne mogu i da izvršava operativne zadatke poslije probijanja obru a pete okupatorske ofanzive, iscrpljena gla u, tifusom i težinom dugih marševa. politiki izgubila je potpuno izgled boraca naše vojske, bila je došla dotle da se postavljalo pitanje njenog opstanka. Mnogi naši drugovi bili su ve zaklju ili i predložili V.Š. da se rasformira, smatraju i da je takvo stanje neodrživo i da je bolje da se od divizije stvori jedna brigada. Naš štab, znaju i njene velike borbe i uspjehe, njen velik politiki i vojni ki zna aj za narod na Baniji pa i u Hrvatskoj, nije bio za tu soluciju. U dugom razgovoru sa Vrhovnim komandantom drugom Titom odlučeno je da se ona ipak odra. kao i date su upute svima nama šta treba da radimo pa da održimo ono što imamo u njoj. Isto tako dat nam je zadatak da krenemo na Baniju.

Mi smo uprli sve snage — na putu za Baniju — da oživimo preostale borce, da ih u vrstimo i pripremimo za dolazak na Baniju. Usljed toga mi smo se i zadržali u Podgrme u, politiki i vojni ki uzdižu i ih da dolaskom na Baniju budu spremni da odgovore na sve one mahinacije i prepriavanja o nama i o stanju kod nas s jedne strane, a s druge vide i koncentracije na liniji [Bos.] Petrovac—Biha —[Bos.] Novi nismo se usivali sa ovakvom divizijom da idemo na Baniju jer je ona bila nedorasla za svaku operaciju. Jer došavši na Baniju i sukobivši se odmah sa neprijateljem — odnosno sa neprijateljskom ofanzivom njen završetak bio bi jasan. To je i osnovni uvjet i misao koja nas je rukovodila da se zadržimo u Podgrme u oko 15 dana.

Došavši na Baniju, doček koji nam je pripremio narod, prieto o našim pobjedama i uspjesima, kao i doček naroda na Krajinu i naš uporan rad upravo su preporodili naše borce. Oni su se trgli, poeli razmišljati o svemu, ne samo o konjetini i umiranju nego i onom što je najvažnije — o velikom istorijskom zadatku koji je sa uspjehom riješen a u kome su i oni u estvovali. Mi smo prišli odmah njenoj reorganizaciji i popuni.⁴ Sa

³ Dvadeset etvrtog avgusta 1943. nekoliko dana pre povratka 7. divizije u Baniju, politiki komesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske poslao joj je estitku u kojoj, pored ostalog, piše: „U ime Glavnog štaba NOV Hrvatske estitam borcima, komandirima, komandantima i politiki kim komesarima vaše divizije na herojskim i slavnim borbama koje ste vodili na vašem velikom maršu od februara do danas. Vi ste svojom krvlju cementirali temelje bratstva slobodoljubivih naroda Jugoslavije i tako stvarali uslove za budu u slobodnu, sretnu i bolju Jugoslaviju, oratsku zajednicu naroda. Ponosimo se da ste u tom maršu i vi tako hrabro u estvovali"... (Vidi tom V. knj. 18. dok. br. 192).

⁴ Reorganizacija i popuna 7. divizije izvršena je po etkom septembra 1943 (vidi tom V. knj. 18, primedbu br. 8. uz dok. br. 102).

popunjavanjem otpo eli smo odmah i sa izvo enjem lakših akcija na pruži Sisak—Sunja. Naš novi zadatak oko Generalskog Stola⁵ prekinuo je tu reorganizaciju i popunu. Ipak ovo kratko vrijeme do operacija oko Generalskog Stola pa i u toku samih operacija dali su našoj diviziji drugi izgled.

Naše organizaciono stanje sada, objektivno uzevši, ne zadovoljava. Masa novih boraca koji izlaze u I i II brigadu preplavljaju onaj mali broj starih koji nisu u stanju da brzo svladaju sve ove nedostatke, sav onaj život i shvatanja koja unose novomobihnsani me u njih. U vojni kom pogledu dolaze ljudi takore i bez ikakove vojne spremne, starijih godina, sa kojima ima dosta poteško a. Njihova politika svijest je, naravno, vrlo slaba ...

Sa dolaskom teškog naoružanja mi smo se našli u vrlo teškoj situaciji. Mi moramo organizirati sve iz po etka, i mitraljeze i baca e i topove, i stvarati nove jedinice. Zato nema ni onaj najmanji broj ljudi koji bi znali nešto da rukuju sa tim oru ima.

Opšte uzevši, mi izgra ujemo našu diviziju. Naravno, idemo iz po etka, po injemo sa osnovnim stvarima... Disciplinacija i odlučnost tek se ra aju u našim jedinicama. Istina, perspektiva naših brigada — iako je pitanje mobihzacije i popune jedan od najtežih problema koji stoji pred nama — povoljna je. Teško stanje u pozadini — ekonomsko i politiko — i jak uticaj neprijateljske propagande još više poja avaju u našim jedinicama probleme plja ke, dezerterstva i etništva. K tome još dodajemo i strah koji vlada od VII divizije: da svaki onaj koji ode u sedmu diviziju zna i odlazi sa Banije nekud na dalek put koji je vezan uz glad i pogibiju — stvara jedan krupan problem pred naše jedinice, pred našu organizaciju.

Kraj velikih gubitaka koje smo imali stanje naših kadrova, op enito uzevši, zadovoljava. Ima naša divizija jedan broj rukovodilaca i prekaljenih boraca — istina malen ali vrst, pouzdan, spreman da umre za našu stvar ako je to potrebno u svakoj vrijeme — jednom rije i kadar koji predstavlja vrstu osovinu naše divizije, vrst kostur ija politika orijentacija odnosno politika svijest ne e dolaziti nikad u pitanje. Težina naših borbi koje smo imali i naši veliki gubici odražuju se na svima nama. Sudbina naše divizije koja je prošla kroz najteže šibe osje a se još kod nas u radu. što je nepravilno. Nastojanje da održimo diviziju pošto-poto. da izvršava zadatke što prije, strah da ona nestane u ovim novim uslovima rada koji sada vladaju zna i u aurivanje naših drugova, zna i jednu greš-

⁵ O borbama 7. divizije oko Generalskog Stola vidi tom V, knj. 20, dok. br. 42.

ku koju smo mi uo ili i koju emo prevazi i. Mi nismo još postignuli širi zamah po vojnoj i politici koj liniji, odnosno radu. Organizacija našeg rada dosta je -uska. s im treba da likvidiramo. To se osje a naro ito na komesarskom planu, jer su se svi naši komesari upetljali i suviše u vojni ka pitanja zanemaruju i svoje zadatke. To je isto tako i kod mene. Naši rukovodioci — kao što ni sam nisam — nisu dovoljno politički iskoristili dolazak naše divizije, populariziraju i je, odnosno populariziraju i njen put, odnosno zadatak koji je imala, paraliziraju i neprijateljsku propagandu iji je izvor etništvo. Isto tako naši rukovodioci nisu prozreli neprijateljsku propagandu koja se pojavila u posljednje vrijeme kod nas protiv Crnogoraca. Izvjesni ljudi koji su došli preko etničkih ruku iz Bosne i Hercegovine po eli su da pričaju da su Crnogorci streljah naše borbe za jedan krumpir i da bi sve bolje bilo da nije njih. Toj propagandi pripomogli su i nekolicina naših drugova nezadovoljnika koji su uslijed svojih slabosti uklonjeni sa pojedinih dužnosti. Mi smo ve preduzeli izvjesne mjere u tom pogledu jer linija bratstva i jedinstva naših naroda ne napada se samo u tom vidu nego u opšte ona ne stoji kod nas na visini. Mi smo preduzeli ne samo da se oštro postavi pitanje bratstva i jedinstva naših naroda pred sve naše drugove, nego i pitanje zasluga drugova rukovodilaca Crnogoraca kojima svakako imamo da mnogo zahvalimo za opstanak naše divizije.

Naši štabovi brigada kao i bataljona, naro ito u I i II brigadi, u mnogome su izmjenjeni tako da je došao dosta vehk broj mladih vojnih rukovodilaca na odgovorna mjesta. To su novi komandanti i zamjenici I i II brigade. Isto tako izvršili smo promjenu na posljednjem savjetovanju divizijskog komiteta komesara II brigade. Mjesto druga Mirka Burića Crnogorca, postavili smo druga Slavka Borojevića koji se vrlo dobro držao na našem putu i koji je dorastao da bude rukovodilac brigade, odnosno komesar brigade. Molimo vas da primite ovaj naš predlog i da ga potvrdite naredbom. Po direktivi dnaga Andrije, druga Mirka Burića stavićemo na raspoloženje G.S. Atmosfera koja vlada u svim našim štabovima je u znaku poleta i volje za rad. Ni u jednom štabu do sada nije primjećena nikakva disharmonija i mi smo u ubjedenju da će se drugovi dobro razviti i zadovoljiti na svojim dužnostima. To naro ito vrijedi za štab II brigade gdje drugovi Rara⁶ i Slavko⁷ mnogo obećavaju.

Operacije oko Generalskog Stola pretresli smo u našem štabu detaljno, dok usljed posla i raštrkanosti jedinica nismo pretresli sa štabovima brigada. Ta operacija za našu diviziju je

⁶ Rade Grmuša

⁷ Borojević

od velikog značaja jer je to prvi teži zadatak poslije dugog vremena za našu I i II brigadu. Ona je pokazala i dobre i loše strane naših jedinica i ona je može se reći i jedna prekretnica za I i II brigadu. U prvoj fazi operacija, dok smo mi bili još u ofanzivi, naši drugovi kao i borci pravilno su shvatili zadatak i nastojali su da neprijateljske objekte na liniji Karlovac—Ogulin što prije likvidiraju i da osiguraju pravilno izvršenje zadatka naših drugova na Ogulinu. U tim borbama istakle su se jedinice naše II i III brigade. Mišljenja sam da bi III brigadu za uspješnu likvidaciju Dubrava i Globorni kog mosta trebalo pohvaliti. Kako su se operacije malo odužile i kako je neprijatelj uzeo inicijativu u svoje ruke, naši drugovi poštali su nestrpljivi na položaju i pošlo je da prevladuje mišljenje da se ne može više ništa stvoriti na toj liniji i da bi se trebalo povući. K tome još slabo organizaciono stanje to je još više potenciralo tako da u drugoj fazi borbe nije bilo izdržljivosti i upornosti na položajima a koja je neophodno bila potrebna. U toj operaciji i sazreli su nezdravi odnosi između našeg i vašeg štaba. Još odmah po našem dolasku našom krivicom mi nismo upoznali vas sa stanjem koje vlada kod nas i ne obračunavate vam se za pomoć stvorilo je takvu atmosferu kao da mi omalovažavamo štab Korpusa i prolazimo kraj njega. K tome nepravilno prebacivanje naših jedinica preko Mrežnice, nećakaju i detaljne upute kod vas. još više je te odnose potenciralo. Te greške je naš štab analizirao i uočio. One se više ne smiju pojavljivati.

Isto tako informacije o neprijatelju koje smo vam slali mi smo prokritikovali i konstatovali da nisu bile dovoljno provjerene od strane naših drugova, naročito iz I brigade.

U defanzivnim borbama naša III brigada ispoljila je dosta slabosti. Ni sam štab nije bio uporan i odlučan i jedinice su se vrlo brzo i lako povlačile ispred neprijatelja. Tankovi su za njih i suviše velika opasnost.

Kroz kratko vrijeme naša divizija bila je osposobljena za sve operacije. Preduzeli smo sve mjere u pogledu vojne organizacije kao i političke. Politički rad je naš najvažniji zadatak i najprije. U tom pogledu izvršimo detaljna savjetovanja sa svim rukovodiocima brigada kao i savjetovanja sa njihovim rukovodima kadrom po brigadama, posebno od vojnika i delegata, po najvažnijim pitanjima — značaj naše divizije, razbijanje neprijateljske propagande putem široko organizovane naše propagande kroz novine, listove i vijesti, značaj komešarskog rada. odnosno u čemu je težište našeg rada danas, pljačka, dezerterstvo. etništvo. pitanje sutrašnjice itd. Posvetimo naročito pažnju u pomoć našim organizacijama u pozadini, naročito NOO. Njihov autoritet u narodu je nevjerojatno opao.

Propagandni odsjek smo raspustili. Sada pripremamo brošura o našem putu koju ćemo kroz kratko vrijeme štampati. Pitanju tehnike i štampanju materijala posveti ćemo veliku pažnju.

Sto se ti e intendantske i sanitetske službe prili no funkcioniše. U pogledu obu e i odje e vrlo slabo stojimo. Nastojte da nas pomognete u tom pogledu. Molimo vas isto tako da forsirate što prije dolazak Hrvata koji su predvi eni kao pop-una naše divizije. Jer pitanje daljnje popune sa Banije je vrlo slabo. Osje a se u svim našim jedinicama da bi ih trebalo osvježiti sa novim elementom koji bi našoj diviziji mnogo pridonio.

Napominjem da smo preduzeli sve mjere u pogledu proslave 7 novembra. Po brigadama su ve preduzete novembarske utakmice po svim pitanjima politike i vojne prirode.

Ovaj izvještaj je ukratko skica sadašnjeg stanja a kroz nekoliko dana. po stignu u izvještaja iz brigada, posla u ti izvještaj specijalno o radu politkomesara kao i o planu politkog rada koga ćemo preduzeti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:
s Kladarin

BR. 79

PISMO POVJERENSTVA CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE OD 19. OKTOBRA 1943. SEKRETARU PARTIJSKE ORGANIZACIJE BRIGADE „BRACE RADI A“ O NEKIM GREŠKAMA U RADU ORGANIZACIJE¹

**POVJERENSTVO C.K. K.P.H.
ZA SLAVONIJU I ZAGREBA KU OBLAST
19.X.1943.**

SEKRETARU BRIGADE „BRACE RADI A“ N.O.V.H.

Dragi druže!

Primili smo tvoj izvještaj² od 2.X. ov.g., kao i zapisnik sa sastanka štabske elije vaše Brigade. Prema izvještaju kojeg si podnio vidi se da vam neke stvari, koje se ti u rada Partijske organizacije u vašoj Brigadi, nisu dovoljno jasne. U svojem izvještaju navadaš da partijske elije nisu mogle da rade radi toga što su vaše jedinice bile stalno u borbi, na položaju i u pokretu, te da za politički rad nije bilo vremena. Moramo te upozoriti da partijska organizacija nema samo zadatak političko-kulturnog rada, već se njezino djelovanje i rad mora da odvija baš u samim pokretima i akcijama, koje jedinica provodi. Baš u takvim momentima i kroz takav rad treba da se partijska organizacija prekali i oteži. Ako se pravilno shvati uloga partijske organizacije u vojsci, tog najvršeg jezgra, koje treba da okupi oko sebe sve borce i osposobljuje jedinicu na izvršenje onih zadataka koji su pred nju postavljeni, neće se dešavati onakve pojave koje ti navadaš u svom izvještaju, po kojima se vidi da Partijska organizacija vaše Brigade ima pojedinaca koji su strani Partiji. To se moglo desiti samo zato što ste ulogu i rad Partijske organizacije sveli na nivo kulturno-prosvjetnog rada i tako srozali ulogu same Partijske organizacije u vašoj jedinici.

Prema izvještaju se također vidi da ste nepravilno shvatili i postavili pitanje aktiva u vašoj Brigadi. Vi ste od direktive da se pojedinim pitanjima, koje treba provesti i u vašim jedinicama, aktivizira što veći broj drugova za izvršenje tih zadataka, sveli to na stvaranje nekakvih organizacija u samoj vojnoj organizaciji. To je sasvim nepravilno. Ne može da

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.L. reg. br. H-5/541.

² Vidi Arhiv V.M.. mikrofilm reg. br. H-5'536—540.

bude nikakvih zatvorenih aktiva, ve se jedino po pojedinim pitanjima mogu da stvaraju grupe, koje e pomo i provadanje u život tih konkretnih pitanja i koje moraju da imaju tendenciju da se proširuju i obuhvate sve borce, a isto tako da ne prestanu da djeluju onda kada je pojedini zadatak izvršen.

Žališ se u svome izvještaju da nemate dovoljno materijala a u isto vrijeme veliš da se on dovoljno ne koristi. Mislimo da je ovo posljednje ta nije. Materijala sada ima dovoljno, a u koliko nemate dovoljan broj primjeraka, organizujte umnažanje istoga vlastitim sredstvima. Mislimo da iz programa možete da ispustite udžbenik politike ekonomije, tim više što ni ne nava te o kojem se udžbeniku radi. kojega mislite koristiti. Historija VKP(b), Osnovi lenjinizma. Ustav SSSR-a, a i teku a partijska i antifašisti ka štampa, treba da budu osnovni materijali preko kojih e se podizati nivo partijskog lanstva.

U zapisniku sa sastanka štabske elije navedeno je da si ti dao na sastanku štabske elije izvještaj o radu Partijske organizacije u Brigadi. To je nepravilno. Stabska elija u Brigadi nije viši partijski forum nego je ravna svim ostalim elijama i prema tomu ne rukovodi radom Partije u Brigadi.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za povjerenstvo C.K.K.P.H.

BR. 80

PISMO OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA KOSOVO I METOHIJU OD 22. OKTOBRA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA METOHIJU¹

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA METOHIJU

Dragi drugovi,

Vaše pismo od 18-X primili smo danas. Pošto emo se uskoro videti, kao štb smo ve javili, to sada ne emo opširno odgovarati. Iz ovog pisma unekoliko se vidi zbog ega je došlo do ispoljavanja izvesnih slabosti prilikom akcija na akovicu.^ž

¹ Kopija originala (pisana na mašini, irilicom) u Arhivu Pokrajinskog komiteta SKS za Kosovo i Metohiju a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. 4/196—197.

- Posle kapitulacije fašisti ke Italije u akovicu je. 10. septembra 1943, ušla partizanska eta „Bajram Curi“, ali ju je ve 12. septembra

S obzirom na situaciju i napredovanje NOV u pravca Kosmeta, a da teren ne bi ostao prazan, broj delegata za savetovanje³ iz Metohije smanjiti na najmanji mogući broj.

Kao glavni zadatak pred vama se sada postavlja da izvršite mobilizaciju i odašiljanje što više ljudstva u pravcu Crne Gore, a u isto vreme da u vrstite i obezbedite veze sa NOV. Rožajskim odredom, Skadarskom operativnom zonom i Ljumom (terenom). Onda, od raspoloživog ljudstva u akovici, Pe i u okolini formirati što pre drugi odred (Siptara) koji će delovati na terenu Malesija i u isto vreme biti spona izmeću ovdašnjih snaga i NO vojske.

U vezi sa nastupanjem NO vojske neka Stab Metohijske operativne zone⁴ izda odmah proglas narodu Metohije. Proglašom ukazati ubedljivo na karakter borbe i popularisati drugove koji se nalaze na terenu jedinica koje su otišle iz Malesije u pravcu Plava i Gusinja, to jest komandire i političke komesare.

Odašiljanje ljudstva vršiti sigurnim putem i nenaoružanog uz izvesnu oružanu pratnju.

Kolja nije još stigao. U proglasima još upotrebljavati naziv Metohija, dok o tome donesemo odluku. Frnansije regulisati ovako: od svih organizacija u Metohiji uzimati 1/2 od članarine, partijske pomoći i sume koje Partija dobija od narodno-oslobodilačkih odbora, s tim da vi od te sume šaljete nama izvestan deo, a naročito zasada dok mi radimo skoro sve materijale. Od organizacije u mestu uzimati sav prihod sem malog procenta koliko je potrebno za njih. Tehniku odmah osposobite za rad kako na srpskom tako i na šiptarskom. Ona treba da je dobro zakonspirisana.

Materijal koji je došao iz Siptarije je za nas i ne znamo zašto je i po ovom nalogu tamo upućen. Ali, pošto mi imamo mašine zasad šiptarske. to vi mašinu zadržite, a sve ostalo najhitnije nam uputite preko Prizrena.

Cim dobijemo materijal poslat ćemo vam paligraf.

... Patrija se vratio na teren. Veze sa Prizrenom imamo stalno.

Svim organizacijama postavite da kupuju odmah i smeštaju na sigurna mesta što više hartije. bez obzira na kvalitet.

morala napustiti pod pritiskom nemačkih jedinica (vidi Arhiv V.I.I., reg. br. 422 i 1—2/2—I, k. 1412: „Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945“, Beograd. 1964, u izdanju V.I.I., str. 561 i 562).

* Verovatno se odnosi na oblasno partijsko savetovanje održano na Sari od 4. do 6. novembra (vidi „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, u izdanju V.M., Beograd. 1963. knj. 1. str. 631).

⁴ Odnosi se na Stab 2. operativne zone za područje Metohije. Detaljnije o formiranju zona na teritoriji Kosova i Metohije vidi tom II. knj. 10. dok. br. 65 i 138.

a u prvom redu za ciklostil. Gledajte da nam što pre pošaljete što više hartije za ciklostil jer u njoj oskudevamo. O ekujemo dolazak oba bataljona i Šarskog odreda koji se sa njima povla i. Cim stignu izradi e se plan i zadaci pa i emo sigurno i tamo poslati izvesne snage.

Pošto smo ostali bez mašine na srpskom koja vredi za ciklostil, to nam odmah ili iz Pe i ili iz akovice pošaljite dobru mašinu na srpskom, jer bez nje nikako ne možemo.

22 druga koji su bili u internaciji na Siciliji, a od strane Nemaca preba eni sa ostalima za Srbiju u radne logore, pobjegli su i priklju ili se našem odredu u Jablanici. Oni su ve inom iz Pe i. a medu njima je i brat pokojnog „Crnog“, o emu javite njegovima.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22-X-1943 god.

Za Obkom⁵

Za Orahovac može lako da se ide jer je tamo dobar ovek prefekt, zato poslati bar 1 druga — Siptara.

Na Kosovu snage okupatora su velike, stalno dolaze i odlaze. Ima ih svakako preko 10.000. — Sada evo nekoliko dana dolaze iz Gr ke.

Rade

⁵ To jest: Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju.

BR. 81

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 12. KRAJISKE NOU BRIGADE OD 24. OKTOBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Izveštaj zamjenika politkoma XII Krajiške N.O.U. brigade o stanju i radu partijske organizacije za protekli mjesec dana.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi!

Prije mjesec dana partijska organizacija u ovoj brigadi otpoela je da živi i da se odvija normalnim životom. Sve do tada preovladavala je organizaciona nesrećna situacija. mrtvilo u radu i nesposobnost partije da igra rukovode u ulogu u brigadi. Takvo stanje vladalo je uslijed osnovnog organizacionog nedostatka: Neimanja partijskih rukovodilaca u bataljonima. kao i u većini od njih: njihove dužnosti su obavljali politkomesari. Postavljanjem partijskih rukovodilaca u brigadi naglo je u njen prekid sa takvim stanjem. Zamjenici politkomesara bataljona i zamjenici komesara od sada su svi iz ove brigade. Vrlo su mladi i sa malim iskustvom. Prije nego su primili nove dužnosti, ja sam sa njima održao jedan sastanak na kome sam istakao rukovode u ulogu partije u današnjoj borbi, rad partije u vojsci, šta partija od njih zahtjeva i očekuje kao od partijskih rukovodilaca i kakve zadatke postavlja pred njih partija. Zatim sam održao posebno sastanke sa bataljonskim komitetima, na kojima sam ih upoznao o dužnostima i radu bataljonskih komiteta.

Drugovi su prionuli odmah na posao i moglo se odmah u potpunosti zapaziti da su sa puno ljubavi i volje otpoeli da rade. Sve partijske organizacije u brigadi za ovaj protekli mjesec dana održale su po četiri radna i po tri do četiri teoretska sastanka. Rad partije jako se osjetio i odrazio na brigadu kao cjelinu u svakom pogledu. Partijci prožima vjerna ljubav i odanost prema partiji. U pogledu discipline osjećaju se sa svakim danom sve više da partijci misle i nastoje da izvrše i zadatke koje postavlja partija sprovode u život i sa te strane

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5535 V. 2—75 (43).

može se reći da prilično zadovoljava. Partijnost i li na odgovornost još uvijek je mala i nedovoljna. Isto tako ne postoji kolektivne odgovornosti pred partijom. Kontrola partije nije dovoljna i u svakom momentu obezbijena i ne sprovodi se u život. Kod partijaca vlada prilično doza nesamokritičnosti. To sve dolazi iz razloga što najveći broj partijaca još nije shvatio značaj partije, njenu vaspitnu ulogu i nije osjetio njenu praktičnu pomoć. Partijski rukovodioci kao pojedinci još nisu uspjeli da partijski sastanci živo pretresaju, uočeavaju i riješavaju najglavnije probleme u jedinicama. Sporost, nezapažanje bitnih stvari i razvlačenje u sitnicama su karakteristike partijskih sastanaka. Uticaj partije i njen dah tek je počeo da se osjeća u svakodnevnom životu i borbi brigade. U svom pojedini kom radu partijskih rukovodilaca može se zapaziti dosta netaktnosti i nesnalazjenja u radu. Ali njihova stalna zauzimaljivost i aktivnost govore nam da će se brzo osposobiti i razvijati. Drugarstvo i optimizam kao raspoloženje vlada u odnosima između partijaca i u cijeloj brigadi. Karakter, čvrstina, skromnost i borbenost to su kvalitete koje posjeduju većina partijaca.

Najvažniji problemi koji se postavljaju pred partijskom organizacijom jesu:

1. — *Sektaštvo*. Van partije ima prilično broj dobrih drugova kojima se ne posvećuje dovoljna pažnja, a koji zaslužuju da budu članovi partije. Po tome se udarilo i u posljednje vrijeme može se konstatovati vidan napredak. Prilično broj drugova primljen je u partiju i tako se znatno pomladila organizacija.

2. — *Slab rad sa kandidatima*. Sa kandidatima se nesistematski radi. Ne ukazuje im se potrebna pomoć i ne provjeravaju se na konkretnim zadacima. Sada se taj rad poboljšava. Na teorijskim partijskim sastancima prisustvuju i pojedinačno se sa njima radi.

3. — *Teoretska izgradnja*. Zbog nedavne slabosti i nenormalnog razvitka života partijske organizacije u teoretskom pogledu nije se skoro ništa radilo. Te se osjeća velika teoretska zaostalost. Naročito smo pažnju sada tome posvetili. Ja sam dostavio slijedeći plan za teoretski rad: u prvom momentu u bataljonskim komitetima proučiti organizaciono pitanje partije. Literatura za obradu ovog pitanja služi: „Sta je i kakva treba da bude KPJ“, odjeljak iz druge glave I.S.K.P.(b) koji govori o organizacionom pitanju i VIII odjeljak — „Partija“ iz „Osnova lenjinizma“. „Sta je i kakav treba da bude član Kom. partije“. Pošto se ovaj materijal prouči u komitetima, po planu je predviđeno da se zatim prouči i u odjelima. Ovaj plan za posljednjih mjesec dana sproveden je u mnogome u život. Na ovim sastancima bataljonskih komiteta prisustvujem ja i

drugovi iz politodjela. Ovi teoretski sastanci donijeli su do sada osjetne koristi. Probu ena je ljubav i interesovanje za teoretska pitanja, a i pokazuje se i izvjestan stepen razumijevanja.

4. — *Odnos sa drugaricama.* Drugaricama se ne posve uje dovoljna drugarska pažnja. Odrzaju se gotovo na isključivo kuhinjske poslove i gledaju se sa izvjesnom crtom podcjenjivanja i inferiornosti...

RAD PO SEKTORIMA

Vojni ki sektor. Vojni ka strana brigade može se re i da vrlo dobro zadovoljava. Vojni ka disciplina je na visini. Sistematski i planski se radi na održavanju vojnih, kako praktičnih, tako i teoretskih asova, koji se ti u vojne ob'uke. Vojni rukovodioci po jedinicama poslije svake akcije održavaju sastanke na kojima analiziraju tok akcije i povla e iskustva. To se naro čito uspješno odrazilo na posljednje akcije koje je imala brigada.² U ovim akcijama pokazala se visoka borbenost i vojni ka vještina. Sa vrlo malo naših žrtava nanoseni su neprijatelju veliki gubitci, i zarobljen prili an ratni materijal. Odnos boraca prema starješinama je u znaku poštovanja i ve ina starješina uživa veliki autoritet. Komandanti bataljona, kao i jedan dio nižih vojnih rukovodilaca vrlo savjesno i sa puno brige staraju se o svojim jedinicama.

Politi ki sektor. Na političkom polju u posljednje vrijeme vrlo se aktivno radi. Održavaju se esto sastanci politkomesara bataljona, eta i političkih delegata sa politkomom brigade. Na ovim sastancima donose se planovi za politički rad i pretresaju se sva goru a pitanja brigade. Do sada se taj plan sastojao u ovome: politkomesari bataljona dužni su svakih petnaest dana da održe referat o političkoj situaciji pred bataljonima. Politkomesari eta sa etama imaju da održe po najmanje dvije radne konferencije u petnaest dana, na kojima e se postavljati svi važniji problemi iz eta. Odrzaju se zatim slijede i referati koji se imaju obraditi pred etama: narodno-oslobodila ka borba i nacionalno pitanje, uloga komunističke partije u narodno-oslobodila koj borbi, savez izme u Rusije, Engleske i Amerike i o etnicima i ustašama. Sva naša štampa ima se prora ivati pred vodovima i etama. Ovaj se plan redovito provodi u život. Primje uje se da su još uvijek politkomesari nedovoljno zreli u izlaganjima političkih pitanja, ali se ipak brzo osposobljavaju. Politi ka svijest kod boraca stalno je u pora-

² - O njenim dejstvima u oktobru 1943. vidi tom IV. knj. 18, dok. br. 34, 71. 91 i 116.

stu. Na konferencijama prilikom obrada tema mnogi postavljaju umjesna pitanja i diskutuju.

Politički rad na terenu nije aktivan od strane svih političkih komesara i delegata. Mada smo u posljednje vrijeme politički komesar brigade,³ ja i drugovi iz politodjela održali niz konferencija koje su brojno bile posjeene. Interes boraca za razumijevanje političkih pitanja na terenu je znatno porastao. Zajedničke konferencije vojske i naroda čine da se masovno borci osposobljavaju za tretiranje političkih pitanja.

Odnos prema narodu je pravilan. Ishrana je centralizovana po bataljonima i borci privatno ne zalaze po kućama. Pljačka je skoro u potpunosti otklonjena. Samo kolektivna svijest još nije na visini, što se najbolje ogleda prilikom uzimanja i diobe ratnog plijena. U radu oko formiranja NOO malo se učinilo.

Kulturni sektor. Kulturni rad u brigadi pokrenuo se sa one mrtve tačke na kojoj je do nedavno bio. Dolaskom nekih novih drugova koji imaju smisla za kulturni rad pospješili su i oživili ovaj sektor. Već je održana jedna kulturna priredba u Kotor Varoši koja je sa umjetničke strane prilično zadovoljila. U svim etapama i bataljonima rade kulturni odbori. Nepismenost još nije likvidirana. Moglo bi da bude više aktivnosti u smislu brže likvidacije nepismenosti.

SKOJ. Od kada je partijska organizacija življe poela da se razvija od tada je i SKOJ znatno koraknuo. Ranije SKOJ nije imao skoro nikakvu podršku od partije. Sada se sa tim povećinulo. SKOJ-evska rukovodstva i aktivisti redovno rade i održavaju sastanke. SKOJ-evski ponos sve više se osjeća i SKOJ-evci ličnim primjerom ističu se. Prilikom vršenja dužnosti među prvima i najsavjesnije izvršavaju zadatke. Većina SKOJ-evaca je odličnog kvaliteta i poslužiće kao sigurna rezerva partije. SKOJ-evski rukovodioci još su mladi i nemaju organizacijskih sposobnosti. U teoretskom pogledu SKOJ-evski aktivisti održavaju sastanke, gdje se obično proračunaju lanci iz omladinskih listova i časopisa. Ovi sastanci izazvali su kod njih veliku ljubav, radoznalost i interesovanje za svoju ličnu izgradnju.

BRIGADA KAO CJELINA

Kao najglavniji problem koji se postavlja pred brigadu jeste popuna brigade. Sada brigada broji 550 do 600 ljudi. Uslijed te malobrojnosti prilikom i najmanje akcije ginu ru-

³ Rade Bašić

kovodioei i to se teško odražava na brigadi. Mi smo mobilisali partiju i sve rukovodioce za što brže riješenje ovoga problema, ali se do sada nije uspjelo uspješno riješiti ovaj problem. etni ki uticaj ko i priliv novih snaga, a i ukoliko se odazivaju novi borci najra e idu u odrede.

Zatim kao najgoru i problem jeste pitanje odje e i obue. Veliki broj drugova u brigadi potpuno ide bos i u ritama. Ova injenica i te kako ko i uspješan razvitak brigade, ne dozvoljava da vojnici dobiju vojni ki ponos i osje a se potištenost. Ovaj problem ako se ubrzo ne ukloni, zdravstveno stanje e masovno popustiti. Zato bi i vi sa vaše strane trebali posvetiti najve u pažnju za riješenje ovog problema.

Stab brigade složno i jedinstveno funkcioniše. Odnosi unutar štaba zasnovani su na potpunom razumijevanju i saradnji. Odnosi izme u štaba brigade i politodjela su iskreni i drugarski.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24 oktobra 1943 god. S drugarskim komunisti kim pozdravom
Prnjavor Zamjenik politkoma brigade,
Vlad.⁴ Kova evi

P.S. Partijska organizacija broji:
18 elija. 148 lanova, 36 kandidata i 143 SKOJ-a.

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 8. DIVIZIJE OD 25. OKTOBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

DIVIZIJSKI KOMITET
VIII DIVIZIJE NOV
HRVATSKE
25.X.1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Ovaj Komitet održao je sjednicu 8 i 19.X. o.g. Na sjednici 8.X. bio je prisutan drug *Veco*.- politkom I Hrvatskog korpusa, i svi članovi Komiteta.

Drug *Veco* iznio je političku situaciju, u kojoj je istakao sjednicu ZAVNOH-a, Trojnu konferenciju u Moskvi i pitanja koja će ove konferencije da pretresaju, a osobito je naglasio što će konferencija u Moskvi raspravljati po pitanju NOB u Jugoslaviji. Pomenuo je, da su i zadnje etničke snage razbijene na Lošinj,³ te je sada glavna borba protiv njihovih organizacija — sprečavanje njihove propagande i iščupanje proetničkih elemenata. Stav prema jugoslovenskoj „vladi“ i reacionarima iz vodstva HSS-a koji su ušli u Pavelićevu vladu. Novi uspjesi bratske Crvene armije, NOV i POJ te prilaz hrvatskog naroda NOP-u. Značaj dolaska saveznih predstavnika kod nas, te dolazak predstavnika one zemlje koja ih do sada nije imala.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-4/622—623.

- Vjeleslav Holjevac

³ Etničke je na Lošinj, 26. septembra 1943, savladala 1. NOU brigada 13. divizije uz podršku jedinica Ratne mornarice (vidi tom V, knj. 19. dok. br. 158 i 179).

⁴ U maju 1943. iz Kaira je u Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije došla delegacija engleske Vrhovne komande. Nekoliko dana ranije sli na delegacija je stigla i u Glavni štab NOV i PO Hrvatske. Ove su delegacije imale zadatak da uspostave kontakt s Narodnooslobodilačkom vojskom Jugoslavije i da pripreme teren za dolazak glavne delegacije. U septembru 1943. u Vrhovni štab je došla engleska vojna misija sastavljena od nekoliko viših oficira sa brigadnim generalom Maklinom na čelu. Sovjetska vojna misija stigla je u Jugoslaviju 23. februara 1944. Na čelu ove misije bili su generali Kornjejev i Garškov. (Vladimir Dedijer: Josip Broz Tito, prilozi za biografiju. Kultura 1953. str. 389; Josip Broz Tito: Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije, str. 264 i 265).

Pretrčana je akcija na Oštarije i Ogulin,⁵ gdje se vidjelo da su politike i svestrane pripreme kod boraca bile izvršene. Jedinice koje su bile u napadu uspjele su da dođu do crkve u Oštarijama i unište dva tenka, ali je osim ovih uništenih bilo još tenkova koji su mnogo pridonjeli da nije ovo neprijateljsko uporište u kome su bili Nijemci i to specijalni policijski odredi" — likvidirano. Napad prvoga dana slabo je bio potpomognut od brojne artiljerije koju smo imali, jer je bila velika magla i artiljerija nije mogla uspješno tu i tamo djelovati, odložiti akciju. U ponovljenim napadima i opet artiljerija nije izvršila svoj zadatak. Trebalo je da prikupe neprijatelja jakom vatrom u rovovima, te poslije toga da uslijedi energičan napad pješadije sa svojim bombaškim i jurišnim odjeljenjima, ali je ova tukla sa veim prekidima, što je dalo neprijatelju mogućnost da se pomjera i izbjegne artiljerijsku vatru. I u drugim napadima tenkovi su odigrali glavnu ulogu kod neprijatelja, a kod naših boraca poslije prvih neuspjeha, svakodnevnog jakog djelovanja avijacije i neprekidne kiše nije ostala borbenost na ranijoj visini, što je greška partijskih rukovodilaca, da za ovakvi vid borbe nisu pripremili borce.

Politkomesar Divizije" iznosi, da smo podcijenili snage neprijatelja, nije održat sastanak radi priprema, nije bilo ta noćno vrijeme za potpunu akciju, te nismo imali prilike da sa tako brojnim oružjem vladamo, a pomoć od Štaba Korpusa nismo imali i u zadnjim slučajevima. Kad smo došli u Štab Korpusa poslije akcije doznali smo sve što smo trebali prije znati a što ranije nismo znali. Dalje iznosi da se više daje pismena nego usmena pomoć. Naš komandni kadar slabo komanduje sa jedinicama. Naše jedinice pokreću u bolji borci i tako ovi najviše ginu sa rukovodiocima.

Drug Veco je iznio: da je bilo mišljenja Štaba Korpusa da se Štab Divizije može ovladati sa svima obzirom na kvalitet i ranija iskustva. Dobivali smo materijal sa kojim nije imao ko da rukuje. Kriv je Štab Divizije koji je dao izvještaj da je sve dobro postavljeno i sve veze pohvatane, a sa divizionom nije bila veza postavljena. Borci nisu bili spremni na dugu, istrajnu i sistematsku berbu, a artiljerija je imala prekide mjesto da je neprestano sipala vatru, kako ne bi neprijatelj imao vremena da mijenja položaj. Dalje iznosi da se stvari postav-

⁵ Napad na ta mesta poeo je 28. septembra 1943, ali je 5. oktobra, zbog nepovoljnog razvoja, po naredjenju Štaba 1. korpusa, odnosno 4. korpusa, obustavljen (vidi tom V. knj. 20. dok. br. 93 i 141).

" Odnosi se na 14. policijski puk iz sastava 3. SS pancerski korpusa (vidi tom V. knj. 20, dok. br. 141).

⁷ Miloš Sumonja

ljaju vojnici i traži vojnici odgovornost, te da treba biti vojnici odnos prema nižim štabovima. Pred nama stoje Nijemci za borbu, svih ostalih ozbiljnih neprijatelja kao otpornu snagu mi nemamo. Pred naše borce moramo postaviti kao što je drug Staljin postavio. Borba protiv njemačkih okupatora treba da bude naša parola i da naučimo ratovati sa Nijemcima.

U politodjelu II Brigade kooptiran je drug Radoj i Milan, o čemu se i ovaj Komitet složio, te vas o tome izvještavamo. Nakon pretresa SKOJ-evske organizacije u III Brigadi ovaj Komitet našao je za potrebno da se drugarica Olga⁸ iz politodjela II Brigade privremeno uputi na rad u III Brigadu po omladinskoj liniji. Pošto je politkom II Brigade drug Kraja i poginuo,⁹ to smo pretresali pitanje za postavljanje politkoma u toj brigadi i nakon pretresa došli smo do zaključka da bi najbolje odgovorio ovoj dužnosti drug Dušan Hrsti, ob. oficir Divizije.

Partijski rad u jedinicama ove Divizije je redovit. Prošli plan za prorađivanje partijskog materijala nije u cijelosti izvršen uslijed toga što su jedinice bile pretežno u borbi, držale položaje i imale iste pokrete. Rezultati rada po svim sektorima nisu zadovoljavaju i radi napred navedenih razloga te je i plan rada koji nije izvršen morao biti produžen.

Zdravstveno stanje kod boraca je dobro, ali u koliko se duže na položaju osjete se uši. o čemu vodimo računa i dok prilike dozvole poduzimaju se mjere da se ne bi "objavila epidemija. Borci nisu zadovoljni sa ishranom, jer je uslijedila promjena prema onoj koju su imali dok su jedinice bile na Kordunu i borci osjećaju da je slabija porcija. Ovo nema odraza nezadovoljstva ali je svakako nešto doprinijelo samovoljnom udaljavanju boraca iz svojih jedinica. Smanjeno je u mnogom samovoljno udaljavanje iz jedinica i borci pravilno postavljaju i zadovoljni su što se poduzimaju mjere da se oni koji su samovoljno napustili jedinice natrag vraćaju.

Problem koji se pred nas postavlja je podizanje kadra jer neuspjeh u akcijama te politički nedovoljan rad i svi ostali nedostaci su posljedica pomanjkanja kadra koji bi mogli odgovoriti svojim dužnostima. Velikih gubitaka imamo u kadrovima, a njihovo uzdizanje baš nije brzo. U ovom pravcu smo kao jedan od najglavnijih zadataka postavili pred nas i to da štabovi brigada i bataljona daju punu pomoć mladima im rukovodiocima. te da ovi štabovi pravilno funkcionišu.

⁸ Golovi

⁹ drug Kraja i je poginuo 20. septembra 1943. prilikom napada na ustaško-domobransku posadu u selu Trošmariji (vidi tom V. knj. 19. dok. br. 131).

Druga sjednica Komiteta: bila je na dnevnom redu politička situacija, pretres po takmičenju za divizijsku zastavu i pripreme za proslavu 26-godišnjice Oktobarske revolucije.

Pretresena je politička situacija sa svim najnovijim političkim i vojnim momentima.

Divizijska zastava: nakon pretresa rezultata takmičenja svi su brigada donijeli smjela zaključak da je u periodu takmičenja najviše uspjeha postigla I Ud. brigada te na osnovu ovih rezultata ocijenili smo da njoj zastava pripada.

Proučeno je raspisano za proslavu 26-godišnjice Oktobarske revolucije i po istome uzeti zadaci da se proslava obavi na najviše anijama na in kako je to raspisom Centralnog komiteta predviđeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav.

Divizijski komitet
A.¹⁰ Vidovi

BR. 83

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. NOU
BRIGADE 8. DIVIZIJE OD 25. OKTOBRA 1943. CENTRAL-
NOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE¹**

**ZAMJENIK POLITKOMESARA
II UD. BRIGADE VIII DIVIZIJE
25.X.1943 god.**

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Naša brigada broji na licu 908 boraca, od toga 197 članova K.P., 164 skojevca i 132 kandidata.

U ovaj mjesec dana brigada se je nalazila na položajima oko Ogulina, za vrijeme napada na Oštarije naša brigada imala je zadatak da blokira Ogulin i da drži aktivno blokadu.² Naše jedinice dobro su se držale oko Ogulina, bilo je i samoinicijativa.

¹⁰ Antun

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-4 690—691.

² Re je o napadu na Oštarije 28. septembra 1943 (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 93).

tive kod štabova bataljona jer su uspjeli da oko same žice i iz žice uhvate nekoliko neprijateljskih vojnika. Kasnije naš III bataljon držao je položaj izme u Ogulina i Oštarija, i tom prilikom neprijatelj je nadirao sa tenkovima da potisne naš bataljon. i tom prilikom sam štab toga bataljona nije se snašao, dok nije Stab brigade sa rezervnim djelovima napao neprijatelja i uspio ga povratiti natrag.

Za ovaj slu aj nesnalaženja štabu bataljona je ukazan nedostatak i pomo od strane Štaba brigade. Poslije je naša brigada držala položaje prema Oštarijama i zatvarala pravac Plaški i Modruš. Neprijatelj'» je 15 ovog mjeseca napao naše položaje sa preko 100 motornih vozila, naša tri bataljona su se povukla preko Modruša na rub šume Kapele, a naš jedan bataljon koji se je našao u klopci ostao je u šumi i sa ekao no i povukao se u sastav brigade. Neprijatelj je uspio da se probije za Jezerane, jer su njegove snage bile nadmo nije sa naoružanjem. a prepreke koje su bile na cesti nijesu za neprijatelja predstavljale ništa.

U tim borbama imali smo dosta žrtava, s jedne strane prozrokovane su žrtve od strane izdaje civilnog stanovništva, koje je odalo neprijatelju pravac povla enja našeg III bataljona, tako da je neprijatelj tukao sa artiljerijom i nanio nam gubitaka 4 mrtva i 10 ranjenih, a osim toga imali smo i ranije mrtvih i ranjenih. Me u poginulim i ranjenim ima 13 lanova K.P., od toga jedan sekretar etne elije, jedan komesar ete koji je poginuo, tako er je poginula drugarica sekretar brigadnog komiteta Skoja.

Rad po sektorima:

Sve elije održavaju redovne partijske sastanke, kako radne tako i teoretske. Na teoretskim sastancima pored teku eg materijala prou ava se i II glava Historije SKP(b). Održano je partijsko savjetovanje u III bataljonu. elija Štaba brigade održava tako er redovne sastanke, kako radne tako isto i teoretske, na kojima ve prou ava III glavu Historije.

Sekretari bataljonskih biroa su svi sem sekretara IV bataljona novi jer su dva sekretara u bolnici a jedan koga sam ve ranije javio uzet u politcdjel brigade. Drugovi sekretari etnih elija se esto mijenjaju zbog oboljenja, ranjavanja i sli no, što otežava pravilan rad. Sekretari bat. biroa iako su mladi ali puni volje i disciplinovani i nadam se da e odgovoriti svojoj dužnosti. Partijnost naših lanova je dosta na niskom stupnju, a i malo se interesuju za u enje, mora ih se više opominjati na u enje.

³ Odnosi se na nema ki 901. motorizovani puk (vidi tom V, knj. 20. primedbu br. 2 uz dok. br. 98).

Politički rad u jedinicama u posljednji mjesec dana bio je dosta slab jer su se jedinice nalazile na položajima pa se nije moglo dovoljno raditi sa borcima kao ni sa političkim rukovodiocima. Vodene su kampanje za srećivanje nedostataka na Kordunu, tj. ukazivano je borcima na koji način se srediti to stanje i na koji način se na in uspjeli povratiti svi dezerteri u svoje jedinice. Naši borci su odmah to shvatili i pošli su preko pisama raskrinkavati dezertere pred svojom rodbinom, a tako su ukazivali da trebaju njihovi kod kuće pomagati organizacije u pozadini.

Politički komesari bataljona su dosta dobri i imaju uslova i mogu nastojati da pomognu i nižim političkim kadrovima. Politički komesar brigade⁴ koji je sada novi, daje dosta pomoći političkim rukovodiocima.

Vojnički rad u ovo vrijeme svodio se na borbe i poslije borbi konferencije. Održane su dvije konferencije sa štabovima bataljona, na kojim je pretresan rad i ukazivani su nedostaci za prošle operacije, kao i donesene su smjernice i date direktive za otklanjanje nedostataka.

Komandanti bataljona su dobri, po vojnom sposobni i mogu da daju dovoljno pomoći nižem komandnom kadru. Konferencije se održavaju po etapama i vojničke i političke.

Vojni rukovodioci iz Štaba brigade daju pomoć nižem komandnom kadru u borbi i van borbe. Štab brigade je potpun i rad te je normalno.

Po kulturno-prosvjetnom radu se nije tako brzo postiglo u onoj mjeri koje je to predviđeno. Izdane su četne novine u I bat., i bat. list I bataljona. Poduzete su sve mjere da se nepismenost likvidira u što skorije vrijeme. Održana je priredba u sastavu imenovanja novih podoficira u našoj brigadi, koja je naišla na lijep prijem kod naših mladih podoficira kao i boraca, a tako i naroda.

Na terenu rad je vrlo slab, a mi smo poduzeli sve moguće sa naše strane da se to stanje popravi. Saradnja između partijskih organizacija na terenu i organizacija u vojsci nikakva je iz razloga što drugovi koji rade na terenu ne stavljaju se u vezu sa partijom, rukovodiocima u vojsci, dok drugovi iz vojske ne mogu se obraćati na njih. Sve jedino ako ih lično poznaju. Slab partijski rad na terenu odrazio se je i na naše jedinice, jer rad na Kordunu i nezadovoljstvo kod naroda preneseno je djelimično i na borbe u našim jedinicama i prouzrokovalo povećanje broja dezerterstva.

Usljed smrti drugarice sekretara brigadnog komiteta Skočaja mi smo postavili drugog druga za sekretara komiteta i po-

* Dušan Hrsti

krenuli rad i obratili pažnju da se stanje Skoja poboljša. Skojevске organizacije održavaju redovne sastanke, kako radne tako i teoretske, na kojim proučavaju materijal.

Skojevci su vrlo dobri kao borci i vojni rukovodioci, a igraju se i za dobre političke rukovodioce.

Partijska organizacija daje pomoć skojevskim organizacijama na sastancima.

Zdravstveno stanje u našim jedinicama je zadovoljavajuće.

Borbenost kod boraca je na dosta visokom stupnju, a naravno i to sada kada smo uspjeli da uništimo 4 njemačka kamiona⁵ i da odbijemo nekoliko napada Njemaca koji su napadali sa tenkovima, jer su se borci uvjerali da se može i Njemce dobiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
R.⁶ Zrinjanin

BR. 84

IZVEŠTAJ ŠTABA 3. SNOU BRIGADE 27. DIVIZIJE „GORI KE“ OD 26. OKTOBRA 1943. POLITIČKI KOMUNIKACIJSKI PROGRAM POLITIČKOG RADA U BRIGADI¹

STAB III SOSKE BRIGADE²

Na položaju, 26.X 1943.

POLITKOMESAR GORI KE DIVIZIJE

Program za političke radove III soške brigade.

- I. Osnivanje Jugoslavije.
- II. Zašto je Primorska bila priključena Italiji.
- III. Život u Jugoslaviji i Primorskoj.
- IV. Slovenački i jugoslovenski rukovodioci.
- V. Koja stranka je vodila narodnu politiku.

⁵ Vidi tom V. knj. 20. dok. br. 104
« Rade » v

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG SRS. a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. 188/220.

² Brigada nosi zvaničan naziv: 3. SNOU brigada „So a“ 27. divizije ili 20. SNOU brigada. O njenom formiranju vidi tom VI. knj. 8. dok. br. 1.

Štab III. Soške brigade
Na položaju, 26. 1. 1943

Politkomisar Goriške divizije.

Program za politične ure III. Soške brigade.

- I. Osnatek Jugoslavije.
- II. Zakaj je bila primorska priključena Italiji.
- III. Življenje v Jugoslaviji in Primorski.
- IV. Slovenski in jugoslovanski voditelji.
- V. Katera stranka je vodila narodno politiko.
- VI. Zakaj je Jugoslavija propadla.
- VII. Slovenski narod in OP. Kaj je OP? Kaj hoče slovenski narod in OP.
- VIII. Vojska OP. Potreba borbe. Kaj bi bilo ako nebi bilo partizanstva.
- IX. Gibanje partizanskih sil. Zakaj je OP tako čvrsta.
- X. Kako bi bilo mogoče priti do tega, ako ne bi bilo OP in sodelovanja rdeča garda proletarjata v tej borbi.
- XI. Kaj so komunisti.
- XII. Dolžnosti komunistov v tej borbi.
- XIII. Reakcija OP (bela garda, plava garda)
- XIV. Organizacija OP. Vaški odbori IOOP in drugo.
- XV. ~~XXXXXXXXXXXX~~ Voditelji partizanskega gibanja.
- XVI. Sovjetska zveza.
- XVII. Uspehi Sovjetske zveze.

Politkomisar:
B. J. P.

- VI. Zašto je propala Jugoslavija.
- VII. Slovena ki narod i OF. Sta je OF: šta ho e slovena ki narod i OF.
- VIII. Vojska OF. Potreba borbe. Sta bi bilo da nije partizanstva.
- IX. Pokret partizanskih snaga. Zašto je OF tako vrsta.
- X. Kako bi bilo mogu e do i do ovoga ako ne bi bilo OF i u eš a avangarde proletarijata u toj borbi.
- XI. Sta su komunisti.
- XII. Dužnost komunista u ovoj borbi.
- XIII. Reakcija OF (Bela garda, Plava garda).
- XIV. Organizacija OF. Seoski odbori, IOOF i drugo.
- XV. Rukovodioci partizanskog pokreta.
- XVI. Sovjetski Savez.
- XVII. Uspesi Sovjetskog Saveza.

Politkomesar
Zorko¹

BR. 85

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 6. KRAJ-
JIŠKE NOU BRIGADE OD 26. OKTOBRA 1943. OBLASNOM
KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

**ZAMJENIK POLITKOMESARA
VI KRAJIŠKE NOU BRIGADE**
Dne 26. X. 1943 god.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Podnosimo vam izvještaj o stanju i radu partijske orga-
nizacije u našoj brigadi.

Partijska organizacija broji 17 partijskih elija sa 184 lana Partije i 33 kandidata. Od toga su u rashodu 32 lana Partije i to ve inom drugovi koji su otišh na vojno-politi ke kurseve i drugovi koji su bolesni.

Organizacija SKOJ-a broji 234 skojevca, od kojih 30 u rashodu.

Rad partijske organizacije u našoj brigadi prili no je oži-
vio, ali još i danas u potpunosti ne zadovoljava. Još ima nedo-

³ Franc Crnugelj

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/257—259.

stataka koji su više puta uo avani, a ipak ti nedostaci nisu se još sasvim otklonili. Sekretari partijskih ehja koji su mladi drugovi i pored svog poleta ne savla uju sav rad, a ima slu ajeva gdje stariji komesari eta nisu dovoljno ovim pomagali. To nije u svim etama, ali se takvi slu ajevi pojavljuju gdje smo postavili nove mlade sekretare jedinica. Partija o tome vodi ra una. U našim partijskim jedinicama odgovornost za neizvršavanje zadataka nije na naro itoj visini i pojedini zadaci ne svršavaju se uvijek na vrijeme i u potpunosti. Inicijative kod rukovodilaca ima, ali ona nije dovoljna. Partijske organizacije još se nisu sasvim prilagodile uslovima rada koji treba da se odvija bez prestanka i bez obzira na pokret ili logorovanje. Tu ima propusta i ne iskoriš uje se racionalno vrijeme koje imamo na raspolaganju. Ipak ima slu ajeva da partijske organizacije reaguju kad god za to bude potreba, ah to nije još jedinstveno u svima jedinicama. Može se re i da se drugovi po inju privikavati takvom radu. Na pr. u pokretu prolazili smo kroz krajeve gdje nije valjala voda i gdje su samari žuljah i upropaštavali konje. Drugovima je to uo eno i oni su odmah održali vanredne sastanke te su borci pili vodu gdje im je odre eno, a kolane na samarima popravljah. Partija u brigadi rukovodi, ali to rukovodstvo nije tako vrsto. Ima još crta komandantske linije protiv koje se Partija mora da izbori, a i mladih rukovodilaca koji se moraju da izdignu. U elijama je svugdje pravilno izvršena podjela rada i sastanci se održavaju uglavnom redovno. Bataljonski komiteti po inju se osje ati kao rukovodstvo, što se vidi iz obilaska lanova komiteta partijskih jedinica. Daskora bataljonski komitet II i III bataljona, t.j. lanovi nisu obilazili druge partijske jedinice, što im je to uo eno. Vanrednih sastanaka bilo je mnogo po raznim pitanjima kao i po pitanju akcija.

Teoretski rad krenuo je napred. Materijal o organizacionom pitanju Partije prora uje se po partijskim ehjama, a ja sam održao referate o organizacionom pitanju u II i III bataljonu. Pored toga prora uju se pojedine teme iz Osnova lenjinizma, lista „Naprijed“, prve glave Istorije (ah ne svugdje), zatim brošura Svernikova. Jurnjeva i druga Dimitrova. Za drugove za koje sam vam pisao da su nepismeni i pred koje smo postavili zadatke da se nau e — oni taj zadatak nisu sasvim izvršili u odre eno vrijeme, ali su neki ve skoro savladali nepismenost. Da napomenem i ovo, da teoretska izgradnja još ne zadovoljava. Rad sa kandidatima krenuo je napred. što se vidi i iz pove anog broja kandidata. Još ima sektašenja u I bataljonu gdje se drugovi nisu urazumili i kažu „nema“ ljudi koji bi se mogli uzeti kao kandidati.

U toku akcija bila su tri lana Partije poginula i 5 ranjenih.

Politi ki rad: etne i bataljonske konferencije održavaju se i na njima se prorađuje materijal iz dnevne štampe i pojedinih brošura. Drugovi komesari etna (pojedinih) osjećaju se, skoro više, kao vojni rukovodioci i tako kod nekih politički rad ne zadovoljava u potpunosti. Politički delegati kao pojedinci otkazuju, ali još i danas rad ne zadovoljava i njihov autoritet nije na visini. U vezi nedostatka rada komesara i delegata održavane su bataljonske konferencije sa komesarima i delegatima.

Politička svijest boraca je srednja i oni su još vezani za Podgrme, što dokazuje naš posljednji pokret u Dalmaciju² kad je našu brigadu napustilo i otišlo u Podgrme oko 25 boraca. Prema tome i danas se postavilo kao zadatak jačanje i razviti političku djelatnost među borcima.

Odjeća i obuća boraca je prilično, osim novomobilisanih poslije zauzela Sanski Most, kojih ima oko 250.

Ishrana dobra. Od zaraznih bolesti bila su dva slučaja pjegavog tifusa, inače ima boraca priličan broj koji su nazeblili usljed slabih uslova za spavanje. Kolektivna svijest još je slaba. Drugarstvo među borcima je dobro. Narodnih ispada prema stanovništvu nije bilo.

Sa borcima je prorađivan materijal od druga Svernika i Jurnjeva i Dimitrova. zatim novine „Glas“, „Naprijed“, „Slobodni Dom“, „Slobodna Dalmacija“, „Radio-bilten“, „Moskva“ i radio-vijesti. Najbolje se čita u listu „Glas“. Mi smo drugovima komesarima skrenuli pažnju da se prestane sa konferencijama koje su šablonske, nego da drže konferencije po raznim pitanjima gdje će drugovi borci biti više zainteresovani za predavanje.

Komesar I bataljona razvija se u dobrog komesara brigade dosta brzo. Ima nekoliko komesara etna koji će se razviti brzo u komesare bataljona.

Vojni rad: Borbenost naše brigade je na visini, što se vidi iz akcija na Sanski Most³ i kod Prijedora.⁴ Brigada je u ove dvije akcije pokazala da je sposobna za juriš i za odbranu. Zadatak na Sanski Most izvršen je u potpunosti na vrijeme i u potpunosti. Kod Prijedora u bitci sa neprijateljem koji je nadirao prema Sanskom Mostu, naša ga je brigada do ekala

- Brigada je, u sastavu 4. divizije, stigla u Dalmaciju 21. septembra 1943. Stab 4. divizije u pismu 1. proleterskoj diviziji o tome. pored ostalog, kaže: „... Po naredjenju Vrhovnog štaba zadržaćemo se sa snagama u Cetinskoj dolini i na Kozjaku, sve dok ne uхватimo vezu sa snagama I proleterske divizije, sa kojom imamo koordinirati zadatke i operacije na teritoriji Dalmacije, kao i sa dalmatinskim snagama...“ (Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 105 i 117).

* i⁴ O napadu na Sanski Most i o borbama kod Prijedora vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 121 i 170.

i neprijatelj je imao preko 200 mrtvih i ranjenih. Oko 70% ljudstva zna da rukuje sa puškomitraljezom „Brno“ ili u I etu I bataljona samo 4 druga ne znaju rukovati sa puškomitraljezom. U obzir ne uzimamo novomobilisane borce. Borbenost II bataljona nije još sasvim isprobana jer je isti u estvovao u manjim akcijama kao novoformirani bataljon, ali se nadamo da će on zadovoljiti.

Pored svega gore navedenog naša brigada ima još nedostataka koji se moraju otkloniti. Još nije dovoljan autoritet vodnika i desetara. Još nije savladana strojna disciplina. Još ima boraca koji se dobro ne prebaćaju i grupišu se kad to i ne treba. Isto tako treba savladati tehniku pokreta, veze i juriša. Po svim ovim nedostacima održani su sastanci štabova bataljona, zatim sa komandama eta, a onda i sa bataljonima, etama, vodnicima i desetarima. Brigada je dosta pokretna i više to nije ona troma Podgrmečka brigada.

Naređenje Vrhovnog štaba za štab brigade i štabove bataljona sprovedeno je već kod nas.

Rad po SKOJ-u: Iako je SKOJ dosta masovan u našoj brigadi. rad u SKOJ-u nije zadovoljavajuć. Mogao sam konstatovati da i pored toga što su skojevci na vrlo niskom stupnju teoretske izgradnje, da se sa njima vrlo slabo proračunavao materijal i da je rad bio površan, jednostran i nedovoljan. Na osnovu takvog rada sa SKOJ-em moglo se onda i očekivati da će pojedini skojevci koji su u iz SKOJ-a u Partiju bez kandidature izgledati kao slučajni saputnici. Skojevska organizacija nije dovoljno držala vrstu u rukama sve skojevce pa se i moglo desiti da je oko 8 skojevaca na našem putu za Dalmaciju napustilo našu brigadu bez pitanja. Evo da vam bude shvaćena jasna. Imamo skojevce vrijedne, skojevce koji se javljaju kao komunisti, skojevce koji se pokazuju kao izvršni borci u akcijama i skojevce koji ne drže oružje dovoljno čisto, koji su malo i polijeni. a i ovaj posljednji slučaj koji su napustili jedinicu bez dozvole. Ja sam pred našu organizaciju postavio pitanje potpune i svestrane pomoći SKOJ-u kako u radu tako i u prerađivanju materijala, ako u istinu želimo da nam naš SKOJ bude neiscrpan rezerva novih članova naše partije.

Organizovano je brigadno rukovodstvo SKOJ-a.

Kulturno-prosvjetni rad: Ovaj sektor rada nije u zadnje vrijeme bio tako živ kao ranije. Kulturnih priredbi održato je svega dvije. List I bataljona je izašao u dvobroju dok III bataljon nije ga mogao izdati usljed tehničke nemogućnosti. Nepismenost se savladava, ali ne svugdje jednako i u istom tempu, što jednim dijelom je uzrok stalni pokret brigade. Kulturno-prosvjetni odbori u bataljonima nisu u zadnje vrijeme bili naj-

aktivniji. Organizovan je i hór u II bataljonu. Preko zamjenika politkomesara bataljona postavili smo dopisnike za „Glas“, ali još niko nije poslao dopise. Mora e se na tom više poraditi.

Rad na terenu: Sastojao se u itanju radio-vijesti i objašnjavanjem grupama ljudi politicike situacije. Konferencija nije bilo jer su za to bile male mogućnosti. Smatram da bi trebalo napomenuti drugovima koji rade na terenu Manja e, da bi mogli iskorištavati vrijeme kad se naše jedinice nalaze na tom sektoru i kad im se pruža prilika da drže konferencije gdje ina e bez vojske ne bi mogli održati. Na taj način mi bi se mogli i bolje povezivati sa našim organizacijama u pozadini. Ujedno trebalo bi preko okružnih komiteta povesti kampanju, da kad se vojsci pe e kruh, da se bolje pe e jer smo dobivali hljeb koji je skroz prijesan, što može izazvati oboljenje kod vojske. To je tražila naša partijska jedinica da unesem u izvještaj.

Sanitet: Sanitet je organizovan u svim etama i po inje da funkcioniše. Organizovali smo i brigadnu ambulantu. Borci su svoje drugove nosili na nosilima preko Dinare i vodili ih na konjima u toku marša. Jedan je bio slučaj, da je jedna eta bila ostavila jednog ranjenog borca, ali smo ga pronašli i otpremili u ambulantu. Borci su parili odijela prije 10 dana.

Naša štabaska jedinica živi štabaskim i partijskim životom te pojedine nedostatke ispravljamo na tim sastancima. Problem ljudstva, o kom smo se najviše morali pozabaviti, po eli smo da rješavamo mobilizacijom novih boraca u našu brigadu. I pored toga što smo mobilisali oko 250 boraca, taj broj ne zadovoljava. Dolaskom novih ljudi u brigadu mora e se pojačati još više rad po svima sektorima kako bi te borce što prije osposobili.

To je što sam imao da vas izvjestim za ovaj put.

Primite drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Hajro'''

BR. 86

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA BRIGADE „BRACE
RADI A" OD 30. OKTOBRA 1943. POLITI KOM KOME-
SARU 2. OPERATIVNE ZONE¹**

**STAB BRIGADE
BRACE RADI A
N.O.V. HRVATSKE
Oper. br. 36 1943
30. X. 1943**

**KOMESARU II OPERATIVNE ZONE N.O.V. I P.O.
HRVATSKE²**

Odmor koji je brigada provela u selima Podravine dosta je dobro iskorišten. Ne samo da se je sa vojskom radilo vojni ki i politiki nego su se dnevno držali mitinzi i sastanci sa narodom kao i sastanci sa mjesnim N.O.O-ima, s kojima se je najviše raspravljalo pitanje mobilizacije i popisa mladi a sposobnih za našu vojsku. U sehma oko Rasinje. Subotice i Sv. Petra uspjeh smo da na poziv mobiliziramo oko 100 novih drugova, dok se je samo jedan jako mah broj na naše pozive dobrovoljno javio. Narod u tim krajevima raspoložen je za našu vojsku, iako on još ne osje a potrebu da baš on treba da stupi u redove naše vojske, on još uvijek eka i kaže da još imade vremena. ili da mu još nije sila. Svi oni ekaju svršetak rata i misle da e baš njih rat mimo i, pa zašto da baš sada pod konac rata poginu. Nakon nekoliko dana svu mobilizaciju po tim krajevima preuzela je na sebe Komanda Kalni kog podruja, tako da smo mi nastavili sa mobilizacijom samo na dobrovoljnoj bazi. Iz Rasinje brigada je krenula prema Zagorju.³ Na tom putu dezertiralo nam je 11 drugova, od kojih su 4 Zagorca koji su otišli u Zagorski odred. 2 Podravca. 2 Moslavana i 3 Bilogorca. Svi oni pobjegli su u jedinice koje se kreću oko ili u blizini njihovih sela. Mi smo za te sve drugove poslali dopis štabovima odreda kuda su otišli, pa da se isti slušajevi ne bi ponavljali neophodno bi bilo potrebno da se ti drugovi vrate u svoje jedinice i kazne, jer e se samo na taj način moći spriječiti to bježanje iz jedinice u jedinicu. Dogodilo se ve neko-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.M., reg. br. 10/2, k. 1474.

² Politiki komesar 2. operativne zone bio je Marko Belini .

³ O njenim dejstvima u Hrvatskom zagorju u oktobru 1943. vidi tom V, knj. 20, dok. br. 94. 145, 177 i 192.

liko puta da su drugovi bježali iz jedne jedinice u drugu, a bili su čak i K.P.-ovodnici, delegati, pa i sekretari etnih jedinica. U jedinicama kamo su pobjegli unapređivani su i lijepo ih se je primilo, pa je takav postupak podstrekavao i ostale manje svjesne drugove da i oni pobjegnu, jer su znali da ako ne e biti nagrađeni, ne e biti ni kažnjeni.

Cim smo stigli na novi sektor, t.j. Ivanec, nastavili smo sa radom među narodom, a i sa mobilizacijom. Odmah su održani mitinzi kako u Ivancu, tako i u svim okolnim selima, Jerovcu, Maruševcu, Ladanju, Kaniži i ostalim selima. Na svim tim mitinzima govorilo se je o našoj borbi i pozivalo se je narod u našu vojsku. Odaziv je bio jako slab. Tek nekoliko dobrovoljaca javilo se je u brigadu. Poslije par dana pošlo se je sa mobilizacijom na pozive. Odaziv je također bio slab. Mnogi mladi i su se skrivali, a neki su čak pobjegli bandi u Varaždin. Održani su uspješni mitinzi sa rudarima i to u Ivancu i Ladanju, gdje je na svakom zboru prisustvovalo preko 350 rudara. I pored tako dobrog odaziva i uspješnih mitinga, odaziv u našu vojsku bio je jako slab. Po svemu se vidi da se u Ivancu kao i u njegovoj okolini politički jako malo radilo. Narod još dobro ne poznaje našu vojsku, ne poznaje ciljeve naše borbe i treba e dosta vremena da se narod politički dignu, iako on voli našu vojsku.

Cim je brigada krenula prema Krapini, odmah se je osjetila velika promjena. Narod nas je primio sa mnogo više simpatija. a i mobilizacija koju smo u tom kraju proveli potpuno je uspješna. Za pet dana što je brigada provela na tom terenu oko Golubovca, Veterni kod Brda i okoline, mobilizirali smo preko 200 mladi a za našu brigadu i to gotovo sve na dobrovoljnoj bazi. Po svim tim selima održavani su mitinzi koji su dobro uspješni. Kada je brigada napuštala taj teren, narod je žalio što odlazimo i molili su nas da još ostanemo u njihovim selima. Banda u tim krajevima provodi strašan teror. Pljačka sve do ega do e, odvla i iz seljaka ih ku a i zadnji komad stoke. Radi svega toga narod je strahovito ogorčen pa je i razumljivo njegovo raspoloženje prema nama. itavo naše zadnje putovanje po Zagorju u mnogome se razlikuje od dosadašnjeg. To je uglavnom zato što je ishrana boraca bila dobra i dobro organizovana. a i zato što je i samo raspoloženje naroda za nas poraslo. Borci više ne gledaju na Hrvatsko Zagorje onako kako su gledali pred nekoliko mjeseci, a to se najbolje vidi po malom broju dezertiranih drugova.

Stanje u brigadi ne zadovoljava. Prvo zato što je iz brigade otišlo 80 najboljih boraca i rukovodilaca, a drugo što je u brigadu došlo mnogo novih boraca koji su vojnički i politički slabi, pa e trebati dosta vremena da se brigada u vrsti vojnički kao

i politički. Osjećam se velika oskudica u kadru a naročito politički kom. pošto je brigada dosta politički kadra dala u druge jedinice, a u proletersku diviziju otišlo je nekoliko najboljih drugova, među njima 5 političkih delegata.⁴ Pohtički rad u brigadi dosta je slab iako se pohtički radi. U svim jedinicama pohtički rukovodioci su mladi i novi drugovi, koji će trebati još dosta vremena da se snađu u na svojim dužnostima, a tek onda će oni moći nešto dati. Ali pored toga ja se nadam da će se opet pohtički život u našoj brigadi i sa ovim kadrom oživiti, samo ako se brigadi ne bude više uzimalo kadra, jer je već i sada brigada jako osakaćena.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi također je dosta slab. Iako su u svim bataljonima organizovani i formirani kulturno-prosvjetni odbori, rad se ne razvija onako kako bi to trebalo iz razloga što sam već gore napomenuo. Sav kulturno-prosvjetni rad pada na leđa nekoliko drugova iz štabova bataljona i komanda eta iako se u taj rad nastoji uvući i ostale drugove borce iz jedinica. Do sada je svaki bataljon izdao po 2 broja džepnih novina, zidne novine, parole se redovno pišu po svim selima kuda brigada prolazi. Za vrijeme dok se brigada odmarala vršeni su tečajevi sa nepismenima. Brigadni agitprop također potpuno ne zadovoljava, a to je zato što su to sve drugovi koji su pred kratko vrijeme došli u partizane, a i posao s kojim su sada zaduženi za njih je nova stvar. Radio-vijesti izdaju se dnevno i dijele se redovito po jedinicama, tako da su borci dobro obavješteni i upoznati sa svim promjenama i novostima. Do sada je agitprop izdao 5 brojeva zidnih novina, od kojih su jedne novine posvećene hrvatskim junacima, koje su u Hrvatskom Zagorju pobudile mnogo interesa među narodom. List kojega smo trebali izdati još do sada nismo izdali, i to je zato što nemamo u našem agitpropu odnosno tehničari sposobnih drugova koji bi mogli list tehnički dotjerati i izdati. Svi nacrti kao i crteži za list gotovi su i sada se list nalazi u izradi, pa se nadam da će u najskorije vrijeme izaći. U brigadi imamo i pleh-muziku, s kojom prolazimo kroz sela i mjesta, sviraju je, a narod kao i vojska primaju je odlično. Za sada imamo 10 muzičara, koji se osim muzike bave i uvježbavanjem horskih recitacija, pjevanjem naših pjesama, istupaju na našim mitinzima, a kreću se zajedno sa agitpropom.

Higijenske prilike u brigadi dosta su dobre. Bolesti u brigadi nema, osim lakših oboljenja na nogama. Imali smo jedan slučaj tifusa, ali ne kod starog borca nego kod novomobilisanog, kojeg smo odmah otpremili u bolnicu.

⁴ Ti drugovi su upućeni u sastav 1. proleterske divizije (vidi tom V. knj. 19. dok. br. 51 i 52).

Odje a kao i obu a kod drugova ne zadovoljava. U brigadi imademo oko 70 bosih drugova. To su uglavnom sve novi drugovi koji su od ku e došli slabo obu eni i odjeveni. Svi stari drugovi dobro su opremljeni.

Ishrana drugova za vrijeme odmora kao i putovanja po Zagorju bila je dobra.

Stanje po štabovima bataljona razli ito je. U I bataljon došao je novi komandant . koji se još nije potpuno saživio sa svojim štabom. Do sada je pokazao volje i truda, pa se nadam da e se vrlo brzo i sa svojim štabom saživiti. U II bataljonu ranjen je komesar, pa je tako zamjenik komesara drug Mici morao vršiti i dužnost komesara, pošto smo mislili da e se drug Cane brzo vratiti u jedinicu. Kako smo dobili izvještaj od lije nika, komesar ne e mo i tako brzo da se vrati u svoju jedinicu, pa emo morati na njegovo mjesto postaviti drugog druga kao vršioca dužnosti komesara. Ina e se potpuno štab bataljona slaže. U III bataljonu bile su još ve e izmjene. U štab su ušli novi komesar i novi zamjenik komesara, koji su odli ni i vrijedni drugovi, ali se još nisu potpuno saživili, još ne predstavljaju jednu kompaktnu cjelinu. Održali smo nekoliko sastanaka s njima kao i sa ostalim štabovima bataljona, pa se nadam da e se oni brzo saživiti, a potom e i rad po jedinicama bolje napredovati.

Pošto je naša brigada u oskudici sa politi kim kadrom, to emo u najskorije vrijeme po eti sa politi kim odnosno delegatskim kursom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

:

(M.P.)

Politkomesar:
Robi Ivan

BR. 87

**IZVEŠTAJ POLITODELA 15. NOU BRIGADE 17. DIVIZIJE
OD 31. OKTOBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ
ZA BOSNU I HERCEGOVINU¹**

POLITODJEL

XV MAJEVICKE N.O.U. BRIGADE

31 oktobra 1943 god.

**POKRAJINSKOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE
ZA BOSNU I HERCEGOVINU**

ORGANIZACIONO STANJE PARTIJE U BRIGADI

Partijska organizacija u brigadi narasla je u posljednje vrijeme na preko 160 lanova. U part, organizaciji brigade radi 21 part, jedinica. Ve ina lanova su seljaci, dok ima i znatan broj radnika i intelektualaca. Veliki dio lanova imaju mali part, staž (1943). primljeni posljednjih mjeseci.

Prije tri do etiri mjeseca partija je bila malobrojna a kvalititet partijaca i part, rukovodilaca u etama nije zadovoljavao. Organizacija je bila prili no vodljiva bez potrebne vrstine te je nedostajalo pravilno i umješno rukovo enje. Pitanje kadrova sve do skora bio je najve i problem naše organizacije. Nastojanjem da se ovaj problem donekle riješi dobijanjem izvjesnog broja drugova iz šeste brigade nije doveo do nekih korisnih rezultata. Po svojim osobinama i sposobnostima oni nijesu mogli dati dovoljnu korist našoj organizaciji. Glavni zadatak part, organizacije bio je: u vrstiti part, jedinice, poja ati odgovornost pred partijom i teoretski uzdi i lanove. Samostalnosti u radu etnih jedinica pa i bataljonskih rukovodstava nije bilo. Intenzivnim radom organizacije, stalnim obilaženjem i kontrolom — a uporedo sa tim rad po ostalim sektorima — postepeno su u vrš ivah organizaciju. Zadatke koji su se postavili pred organizaciju naro ito su pravilno shvatih bataljonski rukovodioci. Mnogi lanovi koji su se osje ah hladni prema Partiji i neodgovorni pred istom danas su sasma drugoja i. U tom svom usponu organizacija je nailazila na niz teško a. Bilo je nepismenih lanova, drugova sa masama negativnih navika i predrasuda pred kojima se Partija pojavila kao smetnja i ko nica njihovim shvatanjima. Rad i uspon nekih part, jedinica razlikuje se od drugih. Neke su brže napredovale, što rezultira iz

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BH-3/262—265.

njihovog kvalitativnog sastava. Broj ano partija je po ela rasti uporedo sa njenim u vrš ivanjem i rukovo enjem rada i života u brigadi. Sto je brigada dobijala teže vojni ke zadatke, to je part, organizacija morala poja ati svoj rad i prilagoditi ga novonastalim situacijama. Trebalo je pravilno postaviti odnose boraca prema narodu i imovini, ubje ivati drugove u potrebu borbe u svim krajevima naše zemlje ne vezuju i se samo za svoj teren, spre avati dezterstvo i si. Po svim ovim problemima u brigadi part, organizacija imala je znatne uspjehe u njihovom odstranjivanju. Ne može se re i da je u tom pogledu organizacija posve uspjela. Ona je pokazala niz slabosti kao što je nebudnost i neuo avanje na vrijeme individualnih i organizovanih štetnih pojava. Ovo naro ito važi za dezterstvo. Ova se pojava ispoljavala u momentima odvajanja boraca od svog terena, naro ito prilikom posljednjeg odlaska naše brigade odnosno divizije na sektor oko Sarajeva.² Ova se pojava uspjela ograni iti zahvaljuju i angažovanju part, organizacije ... Organizacija je imala najviše uspjeha u vaspitanju drugova prema držanju u gradu i ratnom plijenu. Možemo tvrditi da brigada u ovom pogledu ne zaostaje iza najboljih naših brigada.

Bataljonska part, savjetovanja, esti sastanci sa komandnim kadrom (koji su svi partijci) u bataljonima kao i u brigadi, sastanci sa polit, komesarima i zamjenicima uticah su na pravilniji rad i osje aj odgovornosti pred partijom. Pitanje nužnog vojni kog i politi kog kadra part, organizacija je riješila. I pored gubitaka u rukovodiocima (naro ito zamjenici politkoma bataljona i eta) brigada danas ima sve vojni ke i politi ke rukovodioce. Sem toga naša organizacija dala je preko 20 polit, i voj. rukovodilaca novoformiranoj Muslimanskoj brigadi.³ Mnogi od njih su na novim dužnostima politkomi bataljona, njihovi zamjenici kao i komandanti. Organizacija momentalno nema rezerve u kadrovima te se pred njom postavlja kao najpre i zadatak stvaranje istih. Do sada su jedinice održavale više prakti ne nego teoretske sastanke. Ovo se naro ito odnosi na štabске jedinice pa i na jedinicu štaba brigade. To je do sada jedan od glavnih nedostataka part, organizacije u brigadi. Donekle to se može pravdati zauze em organizacije oko rješavanja sitnih svakodnevnih problema. Do sada su part, jedinice prora ivale materijal: lanke iz „Proletera“, O partiji, O kadrovima (Dimitrov). Boljševiziranje partije (iz lanka druga Staljina). izdanje C.K. Hrvatske. Obzirom da ve ina lanova partije nije poznavala rad SKOJ-a. to je prora ivan materijal te vrste. Referate smo umnožavah u 40—50 primjeraka. Temeljita

² Vidi tom IV. knj. 18, dok. br. 167

³ Re je o 3. brigadi 17. NOU divizije.

i svojska prorada nije u potpunosti sprovedena te uspjeh nije bio zadovoljavaju i. Potrebna je ponovna prorada istog materijala. Drugovi se teško prilagodavaju teoretskom radu. Neki su ve „probili taj led“, njihova želja i ljubav za uzdizanje porasla je. Ove drugove uzimamo u obzir za part, kurseve. Srednji partijski kurs pri diviziji završen je. Njegovi rezultati su vrlo dobri. Kratki kurs pri brigadi sada po injemo da sprovodimo. Dosada nijesmo imali mogu nosti zbog drugih kurseva (srednji partijski, vojni ki, sanitetski) koji su vodeni u isto vrijeme i na kojima su bili mahom partijci.

Istorija SKP(b) nije prouavana u jedinicama. Imamo jednu knjigu sa šest prvih glava. Ukoliko nam dozvole tehni ke mogu nosti umnožili bi prve glave da bi ih prouavali poslije temeljite prorade postoje eg part, materijala. Sem part, materijala organizacija raspolaže sa umnoženim referatima: Razvitak društva (sve etape), Narodno-oslobodila ka borba u Jugoslaviji, objašnjenja i uputa za rad N.O.O.. Uloga Bosne i Hercegovine u današnjoj borbi. Dnevna zapovjest druga Staljina. Govor Manuilskog „Crvena armija spasilac ovjeanstva“, i dr.

Bataljonska rukovodstva još nijesu u potpunosti izrasla u samostalne rukovodioce ali postoje dobri uslovi da se brzo osamostale. Od drugarica koje su članovi partije (njih 12) dvije vrše dužnosti vodnih delegata, a dvije zamjenika polit, komesara eta. Ove posljednje završile su srednji partijski kurs. Ostale drugarice vrše dužnosti rukovodilaca SKOJ-a po etama i u bataljonu ili su bataljonske odnosno brigadne sanitarke. Odnos drugova partijaca bio je u po etku prili no nezdrav prema shvatanju uloge drugarica u današnjoj Narodno-oslobodila koj vojsci. Stalnim ukazivanjem na ovu nezdravu pojavu stanje se u tom pogledu osjetno popravilo.

Uoavalo se u jedinicama da kritika i samokritika esto puta nema svoje pravo mjesto i svrhu. Drugovi su se teško usuivali da kritikuju kako druge tako i sebe. dok su se mogli desiti slu ajevi nezdrave kritike. Naro ito su se drugovi usuivali teško da kritikuju rukovodioce vojni ke i politi ke smatraju i ih starijima i sa više prava i na partijskom sastanku. Ovo sve više iš ezava shvatanjem da svi partijci imaju ista prava u partiji.

Kako su u našu brigadu pridolazili novi borci, drugovima je više puta podvueno da u akcijama budu budni i da kontrolišu nove borce i njihovo držanje u akcijama kako bi izme u njih odvojili najpozitivnije i najbolje za partiju. Nebudnost koja je bila u ovom pogledu odstranjuje se i drugovi sve više uvijaju da ukoliko je partija vrš a i masovnija utoliko e se pred istom mo i postaviti teži zadaci. U težim situacijama partijci se isti u svojom borbenoš u, moralom i disciplinom. Po-

neki put oni bivaju jedine žrtve u borbi. Naša organizacija napravila je skok u svakom pogledu ali ona mora još mnogo uraditi da bi išla u korak sa događajima i da bi mogla da prihvati i upije kako postoje etničko ljudstvo u brigadi tako i novo koje se dolaziti. Njoj je potrebno još više vrstine, inicijative, samostalnosti u radu i, što je najvažnije, teoretsko uzdizanje. Brigada već više od mjesec dana nalazi se u teškim okolnostima sa neprijateljem te su se pred organizaciju postavili teži i odgovorniji zadaci.⁴

Rad SKOJ-a u brigadi pojava je u posljednje vrijeme premda usljed nedostataka rukovodilaca odvijao se dosta sporo, pa i sama partija, organizacija, zbog nepoznavanja rada i uloge SKOJ-a, nije bila u stanju da mu pruži potrebnu pomoć. U svim etnima kao i bataljonima postoje skojevski rukovodioci. Većina etničkih rukovodilaca su nepartijski te sa njima treba još više raditi i poučavati ih. Iako je još uvijek daleko od svakog osamostaljenja, ipak se osjeća svakim danom sve više interesovanje za radom koji se odražava na kulturno-prosvjetnom radu, naročito na suzbijanju nepismenosti. Partijske direktive SKOJ je poneki put uspješno sprovodio, kao napr. pitanje dezerterstva. Obzirom na povoljne uslove za razvoj SKOJ-a (većina omladinaca sačinjava brigadu) moglo se mnogo više uraditi nego što se uradilo. Borbenost SKOJ-evaca je na prilično stepenu, dok im je disciplina još uvijek nedovoljna. Bataljonska rukovodstva još ne zadovoljavaju svojim radom, nemaju dovoljno inicijative i praktične umješnosti. Potrebna im je pomoć, i to svakodnevna, partijskih rukovodilaca. Brigadno rukovodstvo SKOJ-a, iako je formirano prije dva mjeseca, nije dovoljno učinkovito da se rad organizacije pojača i razgrana.

Politički rad u brigadi odvijao se sa dosta uspjeha. Politički komesari bataljona kao i etnici sa dosta pravilnosti sprovodili su liniju partije kako u brigadi tako i u narodu. Na svojim dužnostima politički komesari bataljona kao i većina političkih komesara etnici zadovoljavaju. Autoritet komesara u ovoj borbi prilično se zapaža, što je uslijedilo usljed pravilnog rada i odnosa prema borcima, premda još uvijek ima slučajeva gdje se više osjeća autoritet vojnih rukovodilaca. U posljednje vrijeme više je dolazilo do praktičnih etničkih konferencija nego do političkih, dok etnici je dolazilo usljed svakodnevnih pokreta i akcija. Politička svijest naših boraca ne može još uvijek zadovoljiti ali radom političkih rukovodilaca kao i prilivom izvjesnog broja radnika svijest boraca se povećava. Od mobilisanih radnika iz Tuzle i Vareša koje je dobila naša brigada (oko 80) nalazi se priličan broj (vareških radnika) koji nisu oduševljeni

⁴ Vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 79.

stupili u naše redove. U Varešu nije partija postojala te je ove radnike nagrizao oportunitizam i tipična malogradanština.

Sastanci svih političkih rukovodilaca po bataljonima kao i u brigadi esto se održavaju. Po našim uputstvima i uputstvima političkog komesara brigade odvija se planski politički rad u brigadi. Dešava se da drugovi politički komesari šabloniziraju u svome radu. Sem toga, drugovi komesari esto puta više vode računa o količini proračunog materijala odnosno o održanom broju predavanja nego o sistematskom proučavanju materijala. Po svim bataljonima održano je i proračunato prilagan broj propagandističkog materijala. Kao najvažnije i najaktuelnije teze bile su: „Značaj i karakter današnje Narodno-oslobodilačke borbe“, „Uloga Komunističke partije u Narodno-oslobodilačkoj borbi“, „Uloga SSSR-a u današnjem ratu“, „Prvi i drugi imperijalisti koji rat“, „Pretvaranje drugog imperijalističkog rata u oslobodilački rat“, „Značaj Crvene armije kao spasiočanstva“ i niz drugih predavanja.

Sva ova predavanja naišla su na pravilno razumjevanje i dobar odziv kod svih boraca, što je svakako zavisilo od aktuelnih tema i vještine samih predavača. Isto tako održan je prilagan broj zborova i konferencija po pojedinim selima, poslije čega je dolazilo do masovnijeg javljanja seljaka u naše redove, kao i formiranja narodno-oslobodilačkih odbora. Uspješan rad naših drugova bio je u gradovima gdje su jedinice naše brigade gamizonirale. Održavane su priredbe, zborovi i usmene novine. Radom i postupcima naših boraca stanovništvo je bilo posve zadovoljno, usljed takvog pravilnog rada i zdravog odnosa uspjele se mobilisati prilagan broj gradske omladine i formirati: AFŽ, NOO i SKOJ. Naši drugovi služili su se agitaciono-propagandističkim materijalom kao što su: zidne novine, parole, transparenti, razni letci i radio-vijesti.

Kulturno-prosvjetni rad za posljednji mjesec dana nije se odvijao kao ranije. Zbog svakodnevnih marševa i akcija drugovi nijesu imali mogućnosti da održavaju priredbe kako po bataljonima tako i u narodu niti da izdaju svoje džepne novine koje su do tada redovno izlazile. Održano je niz predavanja, naročito iz oblasti opštih nauka. Naročiti uspjeh postignut je na polju suzbijanja nepismenosti, tako da uopšte u brigadi nije bilo nepismenih sve do sad najnovijeg mobilisanja drugova. Džepne novine su popularne tako da znatan dio drugova sarađuje u njima. Džepne novine tretiraju pitanja svojih interesa i mogu se naći i lanci koji iznose negativne primjere i osobine pojedinaca pa i same ete. U njima postoje lanci koji posve uju naročitu pažnju suzbijanju nepismenosti kao i lanci onih drugova koji su do jučer bili nepismeni. One imaju i svoje negativne osobine kao na primjer skretanje ulijevo ali

ne postoji stalne kontrole odnosno cenzure. Krajem septembra mjeseca izašao je prvi broj brigade „List Majeve brigade“. List je naišao na dobar prijem u brigadi, premda nema onoliko broj saradnika koje bi mogao imati obzirom da im je objašnjavao karakter i svrha samoga lista. Šaljemo vam jedan primjerak. Pok. komitetu poslali smo ranije. Idući broj našega lista trebao je izaći 7. novembra. Zbog svakodnevnih akcija izgleda nećemo uspjeti da ga na vrijeme izdamo.

Vojni kadrovi po svojoj vještini i borbenosti brigada se znatno uzdigla. Ona u tom pogledu ima i svojih krupnijih nedostataka jer ima prilično mali broj novih boraca još neizvježbanih, što se može vidjeti i kod samog nižeg vojnog kadra. Brigadi je potrebna veća vrstina. Komandanti i veći komandiri imaju dovoljno sposobnosti da rukovode svojim jedinicama. Vojna disciplina prilično je zastupljena. Štabovi bataljona dobri su i njihov odnos prema komandama i eta kao i obratno dosta je pravilan. Štab brigade kako u cjelini tako i pojedina ne može uspješno rukovoditi brigadom. Prije izvjesnog vremena brigada je dobila novog komandanta,⁵ njegovog zamjenika⁶ i političkog komesara.⁷ Može se reći da je štab brigade dovoljno marljiv u poslu. Preciznije mišljenje o novim članovima u štabu brigade ne možemo još dati ali po svemu izgleda da su navedene konstatacije bitne. Naši odnosi prema štabu brigade i obratno dobri su. U eta ima štabova bataljona, komandi eta kao i kod boraca politodjel pretstavlja autoritet.

Sanitet u brigadi prilično zadovoljava. Nužan broj izuzetno malo osoblja postoji u eta, bataljonima i u brigadi. Neke bolničke arke istakle su se svojom požrtvovanošću u oko spašavanja ranjenih drugova. Ovakav stav i pravilno shvaćanje svojih dužnosti naših drugarica znatno su uticali na pravilniji odnos drugova prema istima . . .

Intendanti na svojim dužnostima rade dosta dobro za snabdjevanje svojih jedinica i njihov odnos prema kolektivnoj imovini (ratni plijen) dosta je pravilan a prema narodu i njegovoj imovini politički nastupaju, premda su ovdje skloni i greškama, usljed čega se moraju često kontrolisati. Brigada se u posljednjim akcijama prilično snabdjela odjećom i obućom, što je doskoro bio krupan problem jer smo imali oko 200 bosih drugova.

Naš prošli izvještaj bio je prilično nepregledan i površan. Vi ste nam poslali zamjerke u tom pogledu kao i druge. Za prošli izvještaj na raspoloženju smo imali vrlo malo vremena obzirom da nas je pokret drugova koji su išli vama iznenadio,

⁵ Ratko Vujović

* Franjo Herljević

" Milenko Stojković

što ne smatramo kao opravdanje. Iz izvještaja je ispalo da mi brigadu smatramo novom brigadom, na što ste nam takode uputili primjedbu. Vaše mišljenje prihvaćamo, premda smo onda smatrali da nekoliko stotina novih boraca daje karakter brigadi kao novoj, što je uticalo i na naš izvještaj da bude nepotpuniji.

Pri polit, odjelu nalazili su se neko vrijeme naizmjeni no dva druga koji su nam pomagali oko suzbijanja nepismenosti i umnožavanja materijala. Druge dužnosti nijesu imali. Po ovome vi ste nam takode uputili pravilnu primjedbu. Za jednoga od ove dvojice drugova krivi smo mi, ne toliko što smo ga htjeli koristiti na tom poslu koliko što smo dozvolili da u o im boraca izgleda kao član politodjela. Mi smo znali da na to nemamo pravo i prilikom davanja privremene mu dužnosti (isti je član OK i trebao je pogodnom prilikom da se prebaci na određeni teren, do čega je i došlo) podvukli mu da kao stariji učitelj koristi našim borcima oko suzbijanja nepismenosti. Drugi je dobio dužnost od divizijskog komiteta da radi po kulturno-prosvjetnoj liniji kao pomagač politodjelu. Politodjel i u prvom i u drugom slučaju nije bio tada potpun. Na sastanku div. komiteta bio sam prisutan (ne zbog toga). Na sastanku sam bio protiv mišljenja div. komiteta obrazlažući i da komitet nema na to pravo kao ni sam politodjel. U svom mišljenju nijesam bio dovoljno odlučan iako sam znao da je pravilno. Drugovi iz komiteta navodili su razloge kao napr. udaljenost CK. U saglasnosti sa drugim članom politodjela mi smo druga koji je trebao da radi po kulturno-prosvjetnoj liniji ograničili na rad oko tehnike. Politodjel je postupio prema vašoj primjedbi.

S. F. — S. N.

1 novembra 1943 god.

Za politodjel
Vlado*

Jedan primjerak izvještaja poslali smo CK.⁹

⁸ Rolovi

⁹ Misli se na CK KP Jugoslavije.

BR. 88

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 8. NO BRIGADE O
POLITI KOM STANJU I RADU OD 15. DO 31. OKTOBRA
1943. GODINE¹**

IZVESTAJ

o petnaestodnevnom političkom radu i stanju u vremenu
15—31-X-1943 god.

Politički rad u jedinicama Šibenske brigade² još je na dosta niskom stupnju. Drugovi politički rukovodioci su mladi i neiskusni, ne umeju da se sna u u na inu rada sa jedinicama, izboru sistema i iskorišćavanju slobodnog vremena. Uz to taj je rad neplanski i ne donosi toliko koristi koliko bi to trebalo. Pojedini niži politički rukovodioci još ne umeju da se sna u na svojim dužnostima te se esto pretvaraju u intendante i na taj na in zanemaruju svoj politički rad a pred borbama gube autoritet. Takode izvestan deo njih još nije prokušan u borbi te se i borbeno zasad slabo pokazuju. Radi toga mora se što pre preduzeti mere da se teoretsko znanje nižih političkih rukovodilaca popne na ve u visinu, kako bi mogli stvarno da se osete rukovodiocima, da se pojača njihova borbenost, disciplina, rad i drugo. Takode se moraju izvesni drugovi koji se kroz borbu pokažu slabi menjati sa dosadašnjih dužnosti, a nove prokušane kadrove uvlačiti u rad.

Po bataljonima se uglavnom politički rad odvija na dohvat. Proračun se dobiveni materijal i diskutuju teme u vezi sa političkom situacijom i raskrinkavanjem doma ih izdajnika, te podizanjem svesti kod boraca i objašnjavanjem osnovnih ciljeva naše borbe, njenog karaktera i slika. Rad se uglavnom odvija po etapama. Neki bataljoni su održali i po koju bataljonsku političku konferenciju. Rad po vodovima zasad je jako slab zato što su politički delegati mladi neiskusni skojevci koji i sami treba da steknu i dobiju više znanja. Rezultati rada na političkim konferencijama još se ne mogu uočiti zbog kratkoce vremena.

Rad bataljonskih političkih komesara sa nižim rukovodiocima još nije dobro postavljen i razvijen. U tom pogledu se nešto radilo u prvom bataljonu, gde je politički komesar održao sa dele-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 3—1/7, k. 516 A.

² Šibenska NO brigada je formirana polovinom septembra 1943. Po etkom oktobra je dobila naziv: 8. dalmatinska brigada i ušla u sastav 20. divizije kao njena 1. brigada. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 19. dok. br. 88, knj. 20, dok. br. 51 i 69.)

gatima i komesarima eta nekoliko sastanaka na kojima se diskutovalo o njihovom radu i stanju jedinica. U drugom bataljonu održan je posle sastanka politkomesara u brigadi jedan sastanak sa nižim rukovodiocima gde se rasmatrala politička situacija i diskutovalo o radu. Treći bataljon je takode održao nekoliko sastanaka sa nižim rukovodiocima.

Radne konferencije su održavane po svim bataljonima. Na njima je raspravljano o unutrašnjim stvarima jedinica, ukazivano na borbenost, disciplinu, i druge probleme samih jedinica. Ukoliko su ove konferencije na visini ne može se veći sada zaključiti mada borci prilično u estvuju u diskusiji.

Osećanje se oskudica umnoženog materijala. I onaj materijal koji dobijamo, dolazi samo po jedan primerak na bataljon a trebalo bi bar po 4—5 primeraka. Takode nemamo potrebni materijal da oformimo brigadnu i bataljonske tehnike, što bi bilo neophodno.

Kulturno-prosvetni rad je vrlo slabo razvijen i ne pokazuje nikakve rezultate. Tu i tamo postoje neke pevačke etne grupe, ali organizovanih horova i priredivačkih grupa, te kulturnih odbora još nema. Jedino se preko SKOJ-a odvija rad sa nepismenima. Sada se nastoji da se taj rad aktivizira u okviru proslave 7 novembra. Listova po bataljonima još nema.

Rad na terenu poeo je da se razvija. Komesari bataljona su dobili upute za održavanje konferencija i zborova te osnivanje n. o. odbora. Nekoliko konferencija je već održano i postavljena 2—3 odbora.

Moral kod boraca nije još na visini. I i II bataljon stoje nešto bolje, dok druga dva slabije. Borbenost i disciplina su u istoj visini i mora se nastojati što pre da se poprave. Već su preduzete mere.

Ishrana je još dosta slaba i neorganizovana. Jedno je uzrok siromašan teren a drugo još nedovoljno iskustva i sposobnosti bataljonskih intendanatura i slabo funkcionisanje brigadne intendanture. Komore su još uvek slabo pokretne, neuređene, sa slabim konjima ili bez dovoljno konja. Organizacija kuvanja i dopremanja hrane na položaj vrlo loša. Odelo i obuće su slabi. I bataljon nešto bolje stoji dok su druga tri slabi. Može se reći da je 30% boraca sasvim bosih a još 40% slabe obuće i odeće. Dok se kod IV bataljona penje na 70%.

Sanitet je zasad prilično organizovan. samo oksudeva u materijalu.

Politkom VIII Brig.
Kola³

BR. 89

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE BRIGADE „BRACE RADI A“ OD 1. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE¹

SEKRETAR UDARNE BRIGADE
„BRACE RADI A“
NOV HRVATSKE
1.XI.1943

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE HRVATSKE

Izveštaj o radu partije od 2.X. do 1.XI.1943.

1. Brojno stanje brigade na licu . . . 874 muških i 64 ženske
U rashodu . . . . .127 „ 16
Ukupno na licu 938
Ukupno u rashodu 143
2. U brigadi postoje tri bataljona, eta za vezu, bolni ki vod.
Pod štab brigade spada agitprop sa glazbom, straža i kuriri.
3. Partijskih jedinica ima I bataljon 4 Skojevskih grupa 3
II „ 4 „ 3
III „ 4 „ 3
Ceta za vezu 1 „ „1
Bolni ki vod 1 „ „1
Stab brigade 1 „ „ —
Ukupno partijskih jedinica 15 „ „ 12

Pošto više ne postoji eta teškog odjeljenja, te u svakom bataljonu po jedna tre ina teškog odjeljenja, i kod njih e se osnovati partijske jedinice i skojevske grupe, samo dok se popuni broj lanova. Tako er je rasformirana i tehni ka eta. od kojih samo po 15 ima u svakom bataljonu.

4. Sastanci su se održavali neredovito uslijed akcija i velikih pokreta, pošto je bila na terenu XXVIII Divizija s kojom smo išli po H. Zagorju vrše i zadatke.² Ipak se rad nije zapustio nego se je popravio od zadnjeg izvještaja.³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/542—543.

² O dejstvima 28 (10) slavonske divizije na podru ju 2. operativne zone vidi tom V, knj. 19, 21 i 22.

³ Vidi Arhiv V.I.I., mikrofilm reg. br. H-5/536—540.

Stanje partije je malobrojno i dosta veliki broj je novih članova, teoretski neizobučeni i praktički neizvježbani u radu. No ipak se pazi na liniju Nar. osi. borbe i sproveda se u djelo sa uspjehom, t.j. mnogo se ne griješi, samo se malo radi.

Brigada, koja je osnovana pred nepunih dva mjeseca, dala je veliki broj svojih najboljih boraca, u glavnome sve članove Kom. partije, SKOJ-evce i kandidate, ukupno oko 110, osim toga je u akcijama i borbama što poginulih što ranjenih, i to starih i najboljih boraca, oko 100. Osim toga je veliki broj bolesnih, što pokazuje rashod, tako da sada nema u brigadi starih boraca i političkih rukovodilaca osim što se nalaze po štabovima i komandama eto. Starih boraca ima oko 25% sa komandnim kadrom. Mnoge starješine morali su se postaviti od boraca od samo par mjeseci.

Otkriva se da postoji borbenost jedinica ili bolje rečeno postojala je u Kalniku, ali politički rad je bio uvijek slab. Uslijed toga što su na Kalniku bile neprestano borbe koje nisu dale mogu nosti političkog razvitka, a kontakt sa višim forumima nije bio koji bi davao pomoć do u ljeto ove godine,⁴ od tuda i potječe slaba politička izobrazba koja se ne može brzo podići, a nema niti dovoljno materijala, a ono što ga je bilo, uslijed porasta novih jedinica isti se materijal razvukao. Unato toga kro i se naprijed, a naročito se sada poduzima da se novodošli borci politički i vojnički podignu.

Po vojnom radu: Vršene se svakodnevne obuke.

Po političkom radu: Održavaju se sastanci po etapama i vodovima na kojima im se tumače o liniji Narodno-oslobodilačke borbe, zašto se moramo da borimo i protiv koga, time se želi postići politička svijest boraca, tumači im se o narodnoj vlasti i tko rukovodi borbom.

Po odgojnom radu Partije: Proučavaju se pitanja, nacionalna i seljačka pitanja, 12 uslova za boljševizaciju Partije, okružnica br. 3 i 4, što znači biti član partije i razvitak ljudskog društva. Taj smo materijal imali i on se proučava. Materijal koji postoji pisan je u teškom i nerazumljivom stilu za jednog seljaka ili radnika koji nije prijevrtao takve stvari, pa se iz tog razloga slabo napreduje.

Rad na terenu među narodom: Bilo je dobro postupanje drugova, objašnjavanje narodu naše borbe i potrebe primanja oružja u ruke za istjerivanje okupatora iz naše zemlje pa da onda slobodno živimo. Dosta se je u tome uspjelo i mobiliziran je dosta veliki broj mladića, oko 350. i to većinom na dobro-

⁴ Punu pomoć tim jedinicama pružao je Stab 2. operativne zone, koji je 12. jula 1943. stigao na područje Moslavine (vidi tom V. knj. 17. dok. br. 35).

voljnoj bazi i to u Hrvatskom Zagorju i Podravini, jedino isti mobilisani drugovi kažu da hoće da budu i da se bore u našim redovima, samo da treba da idu i oni koji još nisu u našim redovima.

Veza sa antifašističkim organizacijama je bila, ali iste organizacije slabo rade, pa i drugovi iz KK i OK, NOO i druge organizacije, teško se pronalaze iako bi oni lakše našli nego mi njih, jer smo vezani sa našim vojnim zadacima.

Rad na unutrašnjoj organizaciji: Sprova se preko partijskih jedinica, a po sektorima uz pomoć aktiva, kako mi je u dopisu od OK KPH rečeno. Greška je bila i pometnja u radu (koji se teško organizira) što se baš od viših foruma dobivaju iste nove direktive o načinu rada, tako da uvijek u tom slučaju nastaju zastoje dok se ne ponovo, jer drugovi teško shvataju i misle: ako se uzme drugi način rada da se ponovo. Rad Partije se primjetio jer se ne dozvoljava razlabavljenje jedinica.

Dobra pojava jest da se u većini slučajeva slažu štabovi i komande eta. Slabe pojave su familijarnost u partiji, protiv čega je uzet: veoma potrebni razmještaj partijaca i pozivanje na veoma odgovornost članova partije, pa i iširenje iz partije. Nedostaci se primjećuju, komotnost kod nekih članova partije, teško se privinjuju radu sami partijci, a nesposobni da organiziraju rad.

Veliki nedostatak je na terenu u Kalniku što se labavo postupa sa novomobilisanima, kojima je neko proširio vijest, navodno neki terenac ili iz nekog foruma, da koji je god mobilisan može da ide kući, a oružje da preda u komandama mjesta, te se ta pojava poela i kod nas u brigadi širiti. Sto je bilo sa novacima u Kalniku, tu se vidi nesaradnja antifašističkih organizacija i naše partije u vojsci. Ovo bi trebali najviši forumi da uzmu u razmatranje.

Postupiti u po vašim uputama od 19.X.1943 u kojima su navedeni nedostaci u radu.⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Nikola Ladiši

⁵ Vidi dok. br. 79.

BR. 90

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POLITI KOG KOMESARA 28. DIVIZIJE OD 1. NOVEMBRA 1943. POLITI KOM KOMESARU 6. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE O POLITI KOM STANJU I RADU U DIVIZIJI¹

STAB 28 DIVIZIJE
NAROD. OSLOBOD. VOJSKE
Br. 200
Dan 1.XI.1943 god.

Predmet: Redovni izvještaj
polit, komesara.—

POLIT. KOMESARU VI KORPUSA N.O.V.J.
POLIT. KOMESARU II OPERATIVNE ZONE

Na položaju

L Op i pregled:

Jedinice naše divizije nalaze se sada, nakon putovanja po Hrv. Zagorju, na odmoru u selima oko Kalnika. Naš put po Hrv. Zagorju, i sam uspjeh toga puta, smatrao se je jednim od najtežih i najdelikatnijih zadataka koji su pred nas postavljeni, i u vojni kom i u politički kom pogledu.² Taj put, iako je bio skop an sa dosta borbi i napora, nije ni iz daleka bio tako težak i naporan, kao što smo mi to o ekivali poznavaju i prilike pod kojima je ondje živjela naša XII Divizija i jedinice kalni kih jedinica kada su se kretale tim terenom.³ Politi ka situacija u svijetu, razmjerno male snage neprijatelja kojima ovdje momentano raspolaže, te izbacivanje iz upotrebe gotovo svih komunikacija na ovom sektoru, u inilo je naš život u Hrv. Zagorju posve snošljivim i omogu ilo n^m je da u potpuno-

Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 5/9, k. 1122.

² Tadašnja 10. divizija (kasnije nazvana 28. divizijom) krenula je iz Slavonije u severozapadne delove Hrvatske 6. septembra 1943. po naređenju Glavnog štaba Hrvatske. Na području Moslavine, Bilo-gore, Kalnika i Hrvatskog zagorja ona je do početka decembra operisala u sadejstvu s jedinicama 2. operativne zone. O zadacima koji su pred nju postavljeni i o njihovom izvršenju vidi tom V, knj. 18. dok. br. 93, knj. 19, 20, 21 i 22.

³ Dvanaesta divizija (slavonska) vodila je borbe u Hrvatskom zagorju u julu 1943 (vidi tom V. knj. 17, dok. br. 31, 33, 71, 86, 94 i 96).

sti izvršimo pred nas postavljene vojni ke zadatke. Politi ki zadaci koji su bili pred nama nisu izvršeni onako potpuno kao vojni ki zadaci, ali je ipak i u politiki kom pogledu bilo dosta uspjeha.

Ako pogledamo naše jedinice sada i ispodredimo ih s njima samima za vrijeme dok smo bili u Slavoniji, osjetimo prili nu razliku u mnogo emu. U prvom redu sada naše jedinice mnogo više pružaju sliku prave vojske i starih iskusnih ratnika. Tome je mnogo doprinijela injenica da su naše jedinice ovdje mnogo bolje opremljene nego li su to bile u Slavoniji. Isto tako jedinice imaju za sobom mnogo više borbenog iskustva nego li su to imale ondje. Tako er razlika se osje a u disciplini koja je ovdje vrš a nego li je bila u Slavoniji, što se o ituje u vojnikom držanju prilikom susreta sa starijima itd;. No, bitna razlika leži svakako u tome što kod naših boraca nema više onoliko veselja i dobrog raspoloženja kao što je to bilo kada smo se nalazili u Slavoniji. Žudnja za Slavonijom sve je ja a i borci je svakodnevno ispoljavaju u svojim zapitkivanjima: „Kada emo nazad?“ i tome sli no. Na pr. sada, kada smo se povratili iz Hrv. Zagorja na odmor na Kalnik, borci su pomislili da je to sada put za povratak i bili su spremni da daleko idu, iako vrlo umorni pjevali su i o ito se primje ivalo da su dobro raspoloženi. Razlog toj velikoj ežnji za rodnim krajem može se pripisati velikoj privrženosti boraca tom rodnom kraju, lakšim uslovima života u njemu i boljem prijemu naroda. U Zagorju bilo je. naime, nekih sela gdje je narod naše borce do ekivao vrlo hladno, a to na njih, kao što se vidi, djeluje nepovoljno. Naravno, glavni je uzrok svedmu tome slaba politiki svijest naših boraca... Politiki svariti te borce pod današnjim našim uslovima i sa našim politiki kadrovima teško je. Pa ipak..ve inatih drugova boraca ni u em ne manifestiraju svoju ežnju za Slavonijom, osim u izražavanju žive želje za povratkom, i vrlo su dobri i hrabri kao drugovi i kao borci. ..

Promatraju i stanje u jedinicama s te strane vidje emo da sve to nije naro ito nepovoljno, ali svakako treba da imademo u vidu da e biti zaista teško borce obuzdavati u njihovoj ežnji za Slavonijom, ako se naš boravak u ovim krajevima odviše produži.⁴

⁴ Divizija je po etkom decembra 1943. preba ena u Pokuplje, gde je vodila borbe do kraja decembra, kada je vra ena u Podravinu, a 16. januara 1944. vra ena u Slavoniju (vidi tom V. knj. 23. dok. br. 11 i 42).

Sa svoje strane mi smo dali direktive i upute za rad specijalno po tom pitanju svim našim mladim rukovodionicima. u cilju da popravimo to stanje. Naročito Srijemcima obrađena se posebna pažnja i nastoji se što više ih obuhvatiti političkim radom i dobrim postupkom kako bi se što bolje i ugodnije osjećali.

U XVII Udarnoj brigadi, koja je za sve ovo vrijeme pretrpjela mnogo više gubitaka od XXI Brigade, stanje je još uvijek zadovoljavajuće, čak vrlo dobro. Sam Štab Brigade dobro se snalazi u radu, a štabovi bataljona posve su zreli i odgovorni. Isto tako i etne komande, pa i vodnici, delegati i deseteri zadovoljavaju i vrlo su dobri, što se očituje u svim akcijama i borbama na terenu te brigade. Mi smo sigurni da će XVII Udarna brigada izvršiti svaki zadatak koji se izvršiti daće. Politički i kulturno-prosvjetni rad u toj brigadi je organiziran i uveden, tako da te je normalno i bez poteškoća. Sve to čini da ta brigada imade uvijek na raspolaganju dobrih rukovodilaca, koliko god joj se oduzimalo i koliko god joj se u samim borbama izbacivalo iz stroja.

U XXI Brigadi stanje još uvijek nije zadovoljavajuće... Novi komesar⁵ kao i njegov zamjenik⁶ rade mnogo i trude se mnogo. Osjećamo se da je brigada naglo živnula i trgnula se, ali stari propusti i grijesi još uvijek dolaze do izražaja. Svakako stanje u brigadi mnogo se popravilo i mi smo sigurni da ćemo brigadu posve urediti i srediti. Naročito se mnogo veća aktivnost osjećamo u političkom i kulturno-prosvjetnom radu. Popunjavanje naših jedinica još uvijek je aktuelno pitanje i problem koji se pred nas postavlja. Mobilizirati nama je teško, jer ukoliko imade uslova za mobilizaciju, prirodno da ljudi ovoga kraja, kada veći idu u jedinice N. o. vojske, vole da idu u ovdašnje jedinice, to jest u Brigadu „Braća i Radić“, Kalnički part. odred, Zagorski odred itd., a ne mili im se ići u naše slavonske brigade, znaju i da će te brigade jednom otići i iz ovoga kraja. Brojno stanje naših brigada još uvijek se kreće između 900 — 1.000, jer smo ipak nešto novaka uspjeli mobilizirati na principu dobrovoljnosti, a osim toga smo u dva navrata dobili novih boraca, jednom iz Njemačke, bjegunaca sa prisilnog rada, i jednom oko 90 domorodaca, od kojih je naravno nekoliko već uteklo. No svakako u daljnjim našim operacijama mi ćemo izgubiti još drugo-

⁵ Matija Mišković

⁶ Branko Kuprešanin

va, a ne vjerujem da ćemo ih moći nadoknaditi novim ljudstvom. Posebno poglavlje u svemu zauzimaju uslovi njege i života koje možemo da prožimo našim bolesnicima i ranjenicima. Ovdašnje bolnice ne mogu se uopće nazvati imenom bolnice i zaslužuju prije svaki drugi naziv. Prije svega konspiracija, ukoliko se odnosi na bolnice. nepoznata je stvar i svatko znade gdje se te bolnice nalaze, jer su iste smještene naprosto u selu Ivanču i u nekim klijetima oko Ivanca ...

Mi ćemo na odgovornom mjestu poduzeti sve korake da se to stanje ispravi.

Inače u svom sastavu imademo pokretnu divizijsku ambulantu, u kojoj momentano imademo 13 ranjenih i 7 bolesnih drugova, koji žive pod pristojnim uslovima i u pogledu liječenja njege i u pogledu ishrane. No takovu ambulantu ne može se pretrpati ranjenicima i bolesnicima. jer mi niti imademo dovoljno osoblja koje bi o njoj moglo da vodi brigu, a osim toga prilično je rizik voditi na ovom sektoru stalno uz se takovu ambulantu, imaju i u vidu da bi moglo svakog časa doći do borbe i do opasnosti da bolesni i ranjeni drugovi stradaju od neprijatelja, a to bi svakako bilo strašno.

Primili smo direktive za proslavu Oktobarske revolucije. Mi smo te direktive razradili i poslali po jedinicama. Divizijski komitet raspisao je natjecanje uz proslavu tog velikog dana, u rušenju prije, mostova i tih veza, kako bi jedinice što savjesnije i sa više volje uništavale neprijateljske komunikacije. Osim toga naše jedinice Oktobarsku revoluciju proslaviti u krugu svojih boraca uz izvedbu programa koji će sadržajno biti sav u znaku proslave Velike oktobarske revolucije.⁷

II. Političko stanje i politički rad:

Naši su borci uvjereni u pobjedu i od neprijatelja ne osjećaju naročito strahovanja pred njim. Tome je doprinijela prilično nemoć neprijatelja na ovom sektoru, za koji su naši borci znali da je najteži i od neprijatelja najbolje opremljen. Prate i redovito radio-izvještaje. napredovanja Crvene armije na Istočnom bojištu, te s druge strane

⁷ Divizija je 26-godišnjicu oktobarske revolucije proslavila u borbi za oslobođenje grada Koprivnice (vidi tom V. knj. 21, dok. br. 60, 62, 80 i 103).

spore akcije Engleza i Amerikanaca u Italiji, borci su naravno došli do zaključka da naši saveznici Englezi i Amerikanci ne daju od sebe sve i to im ozbiljno zamjeraju. U isto vrijeme oni sa velikim oduševljenjem prate napredovanje Crvene armije i sa svojim simpatijama apsolutno su na strani Sovjetskog Saveza. Ipak, kada su neki dan proletjeli preko nas preko stotinu teških engleskih četveromotoraca, vraćaju i se sa bombardiranja Beča i Budimpešte, borci su bili oduševljeni i objašnjavali su narodu kako su to naši avioni. Također borci su uvjereni da će se moskovskom konferencijom i naše pitanje riješiti i optimisti koji gledaju u ishod te konferencije u prvostoj nadi da će Draža i izbjeglička vlada izgubiti bitku. Naravno ne treba misliti da su toliko politički zainteresirani svi naši borci, ali svakako ih imade dobar dio koji su zaista zainteresirani.

Disciplina u našim jedinicama zadovoljava. Moral i borbenost također su na visini. To se očituje u svim borbama i akcijama.

Politički rad:

Politički rad u ovom razdoblju bio je prije našega puta u Hrv. Zagorje vrlo živ, naročito u XVII Udarnoj brigadi, koja se je natjecala između svojih jedinica po raspisanom natjecanju Oblasnog komiteta SKOJ-a, i koja je zaista to natjecanje dobro organizirala i postigla u vojnom, političkom i kulturno-prosvjetnom pogledu zavidne rezultate. Nakon toga pošli smo na put u Hrv. Zagorje, a tu se zaista nije moglo organizirati i po planu politički raditi, nego je politički rad bio neredovit.

U XXI Brigadi natjecanje nije bilo sprovedeno onako kako treba i borci nisu uopće bili zainteresirani za rezultate i uspjehe tog natjecanja, jer ih nitko nije za to zainteresirao. Politički rad u toj brigadi mnogo je slabiji nego li u XVII Udarnoj brigadi, a to se jasno očituje i ogleda prilikom izvršavanja vojnih zadataka, prilikom priređivanja mitinga, prilikom prolaza i utiska po selima kroz koja obje brigade prolaze. Svuda i na svim poljima osjeća se koliko je XVII Udarna brigada otiskovala od XXI Brigade. I inače politički rad organiziran je planski i politički rukovodioci posjeduju štampan potrebit materijal koji sa svojim borcima razrađuju i proučavaju. Taj rad odvija se putem vodnih, etnih i bataljonskih sastanaka, te putem usmenih novina i mitinga na kojima uvijek prisustvuju i naši borci.

Kulturno-prosvjetni rad:

U XXI Brigadi taj rad nije bio niti u povojima. Bolje reeno taj rad uopće nije kod njih postojao. Njihov Agitprop, odnosno drugovi koji su bili odgovorni za kulturno-prosvjetni rad nisu dobivali ni od koga niti podrške niti pomoći, a sami komesari bataljona izjavljivali su im da za takve stvari nemaju ni vremena ni mogućnosti. Diletantske grupe, pjevački i recitativni horovi bili su za tu brigadu nepoznata stvar, dok se je u pogledu održavanja analfabetskih tečajeva nešto malo radilo. Sada je i taj rad pokrenut. Istina promatraju i njihove napore u tom pogledu vidimo da je to sve još u povojima i da borci treba prvo da se takovom radu priviknu i da se za njega zagriju. U tome radu svakako će se uspjeti, jer se mnogo nastoji podići i ga.

U XVII Udarnoj brigadi kulturno-prosvjetni rad je na visini. Svaki bataljon i svaka četa imaju svoje horove. diletantske grupe itd., znaju da izvedu mnogo skečeva i u stanju su da prirede dosta dobre usmene novine i dosta dobar program na mitinzima. Taj rad tamo je uhvatio korijena, borci i rukovodioci zagrijani su za taj rad i uvijaju da im on mnogo koristi.

III. Ishrana, odjeća i obuća:

Ishrana naših jedinica bila je za sve ovo vrijeme zadovoljavajuća, jer smo bili u prilikama da smo se mogli lako snalaziti na terenu, gdje smo redovito nailazili na državnu stoku, brašno itd. U tom pogledu nije bilo nikakvih nepravilnosti i borci su uglavnom ishranom zadovoljni. Gdje-kada ipak u kojem siromašnijem selu ishrana je bila slabija.

Odjeća i obuća u XVII Udarnoj brigadi posve je upotpunjena. U XXI Brigadi imaju još uvijek nešto bosih, ali to je razmjerno vrlo malen broj. Još jedna uspješna akcija i naša četa divizije biti kompletno obućena i odjevena. Velika većina boraca imaju čišće i dobru obuću.

Zdravlje boraca također je zadovoljavajuće. Imaju pojedina slučajeva nagle, bio je jedan slučaj pjegavog tifusa i jedan slučaj upale slijepog crijeva. Većina se pojavljivala. Kad god imaju mogućnosti isparuje

se odje a i donje rublje. Ušljivost, iako je imade, snošljiva je i nije pretjerana.

IV. Rad i zapažanja na terenu kretanja:

U Hrv. Zagorju, naročito u zlatarskoj i loborskoj općini gdje su boravile naše jedinice, opaža se da je narod hladan i neprijateljski raspoložen prema našoj vojsci. To nije nikakvo čudo, ako se uzme u obzir da iz samoga Lobora imade preko 40 aktivnih ustaša, a isto tako i iz Zlatara. Naši drugovi nisu do sada još uopće uspješni da prodru u pomenute općine. Sada imadu međutim mogućnost da rade u tim krajevima, jer se nekadanja neprijateljska uporišta još uvijek nalaze u našim rukama.

Na svom putovanju kroz Hrv. Zagorje mi smo se povezivali sa partijskim jedinicama, kao i sa antifašističkim organizacijama na terenu, no ne možemo reći da smo od njih u pogledu organiziranja N.O.O.-a, te ostalih antifašističkih organizacija imali neke naročite pomoći. Obično i u većini slučajeva dešava se da je vrlo teško pronaći drugove sa terena, koji ili ne smatraju za potrebno da ti se javi, ih su pak toliko plašljivi da ih je u njihovoj konspiraciji nemoguće pronaći. Odbori pak, koje su naše jedinice po mogućnostima osnivale u pojedinim selima, nemaju nikakovu vrijednost i važnost, ako se ne povežu sa drugovima sa terena koji ih stalno obilaziti i davati im podršku u radu i gurati ih da budu aktivni. Većim dijelom tu se radi o akcionim (tajnim) odborima, koji nisu po svom sastavu toliko odlučni i jaki da bi se uvijek mogao na njih osloniti da se samostalno nešto radi. Mi smo izdali upute našim jedinicama da prilikom osnivanja takovih odbora uvijek iste povežu sa najbližom partijskom jedinicom, odnosno kotarskim ili okružnim komitetom.

Naš rad na terenu sastojao se je u održavanju mitinga, osnivanju n.o. odbora, iščupanju pete kolone i objašnjenju narodu ciljeva N. o. borbe i slično. Na svom putu ostavljali smo tragove ispisanih parola, dijelili smo letke, naročito one koji su aktuelni za ove krajeve, to jest izjave Filipa Lakuša. Rezoluciju ZAVNOH-a i slično. Narod ovih krajeva vrlo je zaplašen i moglo se je primjetiti, posve neupušten u našu borbu. Taj narod nije imao niti najosnovnijih pojmova o ciljevima naše borbe i u nekim kra-

jevima bježao je pred nama. . . Najbolje se može simpatije toga kraja oko Zlatara ili Lobora zadobiti dijeljenjem, odnosno oduzimanjem od države nekih dobara. Tako na primjer naše su jedinice izvezle 3 vagona državne soli sa stanice Zlatar-Bistrica, i narod je tada upravo oduševljeno pozdravljao, tu akciju. Tu sol stavili smo na raspolaganje kotarskom komitetu da je izdijeli narodu, odnosno da je izveze u sela oslobođene teritorije koja oskudjevaju sa solju. Pete kolone imade dosta, ali joj se teško ulazi u trag i to zbog toga što se od naroda nikako ne može dobiti vjerodostojnih informacija... U ovom razdoblju naše su jedinice održale niz uspješnih mitinga, ali je za to bilo estih slu ajeva da se miting nije mogao održati zbog toga jer se ljudi uop e nisu odazivali. U takovim slu ajevima naši su se drugovi razilazili po ku ama i govorili narodu o ciljevima naše borbe i o ostalim aktuelnim stvarima. Ina e najbolji je narod ludbreškog kraja. Ovdje se našu vojsku do ekuje sa velikim simpatijama i taj je kraj u svakom pogledu odli an, te je i u pogledu mobilizacije dao najviše.

VI. Narodite napomene:

U akciji na Zlatar pao je smr u heroja drug Marko Abali , komandir I ete II bataljona XVII Udarne brigade, koji je bio najbolji komandir u našoj diviziji, toliko voljen od svojih boraca, da je nakon njegove smrti u eti zavlada velika žalost. Drug Abali bio je u borbi heroj, ovjek rijetke hrabrosti i sposobnosti rukovo enja etom. Kao drug bio je uzoran, a u svom radu nije nikada u inio niti najsitnije greške. Bio je lan K.P. U partizane stupio je kao zarobljeni vojnik Gorskog zdrua iz Pakraca. koji je dobrovoljno ostao u našim redovima. Po zanimanju bio je radnik, a po narodnosti Hrvat. Tako er u istoj akciji poginuo je i pro elnik bataljonskog rukovodstva SKOJ-a II bataljona XVII Udarne brigade, drug Ranko Cari , s kojim smo tako er izgubili vrlo mnogo.

Kult poštovanja palih boraca kod nas se sve više oplemenjuje i proširuje. Drugovi su nosili vjence na grob pokojnog komandira Marka Abali a i ostalih, koji su svi sahranjeni sa najve im vojni kim po astima, uz nadgrobne govore i paljbu po asnog plotuna svojih jedinica. Njihovi grobovi bili su na mnogim mjestima, kao na pr. u Ludbregu. Rasinji, oki eni cvije em koje je donio sam narod.

VII. Financije:

Budu i da zbog odsustva intendanta divizije momentano nemamo pregleda nad stanjem u blagajni, ta no stanje vidje e se iz samog izvještaja intendanta divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
Ivan A. Šibi

(M.P.)

BR. 91

PISMO ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 4. DALMATINSKE BRIGADE OD 1. NOVEMBRA 1943. BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA¹

BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM JEDINICAMA

Dragi drugovi,

U vezi obilaska part, jedinica i bat. biroa i nedostataka u njima kao i u vezi političke situacije, obrađujemo se ovoga puta bataljonskim biroima i svim part, jedinicama da bi prodiskutovale o svim nedostatcima i propustima i izvukle iskustva za budući rad.

Crvena armija razbija fašističke horde Njemačke i satelitskih zemalja na istom frontu i oslobađa gradove za gradom, oblasti za oblast u Engleskoj i Americi sa sve većim snagama angažuju se u borbi protiv fašističkih zemalja. Italija je stupila u rat protiv Njemačke. Došlo je posljednjih dana do konferencije predstavnika Sov. Saveza, Engleske i Amerike, što je značilo još jaču energiju u udaranju po fašističkim zemljama. Narodne mase porobljenog dijela Evrope sve više se angažuju protiv okupatora i svojih izdajnika.

Njemačka vojska se rastegla na sve strane i nije više u stanju da zadrži nadiranje C.A. i savezničkih armija, pa čak ni navalu naše NOV i POJ (koja iskorištava manje prisustvo njemačke vojske u našoj [zemlji] za oslobodjenje novih gradova i oblasti.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5448/IV. 2—35 (43).

Naša NOV vrlo brzo se poveća. Široke narodne mase, do sada neobuhvaćene našom borbom, listom stupaju u našu vojsku. Plamen narodnog ustanka već je obuhvatio cijelu zemlju. Približava se dan slobode za sve porobljene narode Evrope.

Sa masovnim prilaskom u našu vojsku novih drugova, do sada neobuhvaćenih radom, pred našu part, organizacije se postavljaju veliki zadaci.

Događaji se razvijaju vrlo brzo. Priliv masa u našu vojsku je svakim danom sve viši. Naše part, organizacije treba da se osposobe za te nove događaje. Ne smijemo dozvoliti da naša part, organizacije moraju se osposobiti da brzo rade. Part, organizacije nove događaje širokim masama i prilagode avajaju svoje organizacije novim uslovima rada.

Da bi mi te zadatke mogli da izvršimo moramo energiju likvidirati slabosti i nedostatke koji se pojavljuju u našim part, organizacijama. Slabosti u part, organizacijama i jedinicama su različite:

I. Part, organizacije još nisu potpuni organizatori života u bataljonima, etama i vodovima.

1. Bat. biro se ne osjeća kao rukovodioci bataljona. Dok se pojedinačno sekretari part, jedinica (zamjenici politkoma ete) osjeća kao rukovodioci part, jedinica (ete) ali nisu još na istom s tim da su isto vrijeme i rukovodioci bataljona.

2. Part, jedinice u nekim etama nisu još organizatori života i rada u etama. Ima i šablona u radu. Part, jedinice štabova bataljona najmanje rade ili uopće ne rade.

Nije na visini u part, jedinicama disciplina, i van nje, konspiracija, budnost, teorijska izgradnja, povezanost s masama novih boraca i naroda, rad s kandidatima, itd.

II. Part, organizacije se sektaški odnose prilikom primanja u Partiju novih drugova.

III. Rad po svim sektorima nije na visini, a neki sektori uopšte ne rade.

IV. SKOJ se ne osjeća u nekim jedinicama. Naša skojevska rukovodstva i aktivisti se sektaški odnose kod primanja u SKOJ novih omladinaca. Nerad je obična pojava.

V. Rad s drugarima je uopšte slab ili ne postoji.

Da bi mogli da idemo na celu događaja koji se inače vrlo brzo razvijaju moramo te slabosti likvidirati.

I

U vrstiti part, organizacije u bataljonima i vojnim jedinicama. Da bi u vrstili part, organizacije u bataljonima moramo najprije:

1. U vrstiti bat. biroe da postanu pravi rukovodioci, u itelji i organizatori života u bataljonima, da budu oni ti koji najprije uo avaju probleme i postavljaju ih pred part, organizacijom u bataljonu na razmatranje i koji na rješenje tih problema mobilišu svu partiju, kandidate. SKOJ i sve naše vojnike. (Primjer: loš odnos naših vojnika prema narodu. O emu se prije prodiskutuje u birou. part, jedinicama, s kandidatima. Skojem. na etnoj konferenciji i poslije te diskusije ako se taj loš odnos produži preduzimati i mjere odgovaraju e u Partiji i van nje. Slaba disciplina, slab odnos prema drugalicama, etni i bataljonski egoizam). Po svemu ovome postupiti kao po onom prvom slu aju ukoliko se te slabosti pojave.

2. U vrstiti part, jedinice da budu organizatori života u eti (Primjer: ako se ne radi dobro politiki održati part, sastanak jedinice i ukazati politici kom komesaru da više treba da radi i pokaže mu se što da radi. Slaba disciplina u eti, sastanak po tome part, jedinice, onda s kandidatima, Skojem. pa etna konferencija gdje se svi ubjede da treba da se disciplina podigne. Nema dovoljno brige u odnosu prema narodu, pa po tome isto itd.). Jednom rje ju da budu nosioci života u eti. da se osjete kao rukovodioci.

a) Neke naše part, jedinice drže uvijek sastanke po utvrđenom dnevnom redu i ne ulaze u potrebe svoje ete, nisu organizatori života u tim etama. Sastanak treba održavati o onome što iziskuju životne potrebe te jedinice kao i po izvještaju sa sektora, o kadrovima. Kritika i samokritika mora biti jedan od ostalih vrsta sastanaka (pogriješi neki partijac, po tome održati sastanak jedinice itd.).

b) Primjeno je da štabske part, jedinice vrlo malo rade, umjesto da budu najradinije elije, jer su elije višega tipa. Skre em pažnju part, rukovodiocima tih jedinica i svim lanovima istih da od sada ulože više brige o radu svoje part, jedinica, kao i o teorijskoj izgradnji svakog pojedinca i sprovo enju part, direktiva u život.

c) Disciplina partijaca esto nije na visini. Kod nas komunisti vlada svjesna disciplina i baš zato što je takva, što potie od samih nas, od našeg ubje enja, ona je mnogo vrš a. Mi treba da nastojimo da se naša disciplina sve više u vrš uje, da postane prava gvozdena disciplina — boljševika disciplina. Ona mora da u prvom redu bude takva u part, jedinicama a poslije naši partijci da nastoje da je prenesu na kandidate, Skoj i svu našu vojsku. Disciplina je mjerilo naše svijesti i odanosti našoj Partiji.

d) U našim part, jedinicama ne postoji konspiracija ili vrlo malo postoji. Naša Partija u vojsci se razvija po dosta povoljnim uslovima. jer je ona sama organizator vojske, pa zbog toga

naro ito naši novi drugovi koji su primljeni u Partiju za vrijeme rata ne vide značaj konspiracije. Za vrijeme ilegalnog života naše Partije konspiracija je bila jedan od prvih i najvažnijih zadataka svakog partijca, nije mnogo ni trebalo govoriti o potrebi same konspiracije, jer je svaki naš drug mogao na svojoj koži osjetiti ako bi ma što rekao o partijskom radu. Sada u polulegalnim uslovima razvitka naše Partije konspiracija je vrlo potrebna i čak neophodna. U našoj vojsci ima priličan broj drugova koji vole našu Partiju ali koji zbog izvjesnih nedostataka još ne mogu ući u Partiju a oni te nedostatke ne uviđaju (reći im da je taj drug član Partije to bi na njihovom djelovalo, jer bi zato što još nisu svjesni u dovoljnoj mjeri mogli misliti da se o njima ne vodi računa). Sa druge strane, u našoj vojsci ima ljudi koji nijesu po ubjeđenju komunisti ili ima takovih pojedinaca koji su poslani od neprijatelja da bi ga obavještavali o radu našem i naše Partije, zato ni jedan naš partijac, kandidat, skojevac ne treba da govori ništa o radu svoje organizacije ni s kim osim s ljudima s kojima radi u partijskoj jedinici (skojevac u skojevskom aktivu). Sa svim drugim drugovima treba govoriti o drugim stvarima, popularisati našu Partiju, ispravljati ih itd. Također treba uiti sve naše borbe da ne pričamo narodu o našim pokretima i namjerama kao i o našim unutarnjim stvarima u vojsci.

e) U našu vojsku je došao veliki broj ljudi u vezi sa razvitkom situacije koji se do skora nisu angažovali u našu borbu. Nije isključeno da među njima može da bude neki koji je poslan od neprijatelja da bi ga izvještavao o našem radu i namjerama, pa može biti neki bivši članik ih ustaša. Oni mogu da šire demoralizaciju u našoj vojsci ili organizuju dezerterstva. Zato treba razviti budnost i veliku opreznost prema svim drugovima i narodu ne gledaju ih sa visine i neodoljivo odbijaju ih od sebe, već pristupaju i svakome, ma kakav bio, s ljubavlju i približuju im se tako da oni steknu u naše partije veliko povjerenje i da naši partijci mogu najbolje da uvide kakvi su i kakve namjere imaju. Ako se osjeti da imaju određene namjere pojedinci ih grupe dostaviti to. Svaki partijac, kandidat i skojevac treba da bude u isto vrijeme i obavještajac. Budnosti treba uiti sve partije, kandidate i skojevce, pa sve naše vojnike.

f) Veliki dio naših partijaca se zadovoljava s tim što u borbi i u svakidašnjem životu služe kao primjer svim ostalim borcima, pa smatraju da za njih nije potrebno i teorijski se uzdizati i ne nastoje da se uzdižu. Ovaj stav naših drugova je vrlo štetan i nepravilan. Uslovi za primanje u Partiju jesu hrabrost, odanost, ljubav prema našoj Partiji i spremnost da se izvrši svaki zadatak koji je koristan za našu Partiju. No kada

je ve neki drug lan Partije, onda jedan među puno drugih uslova za dalji rad—ispunjavanje postavljenih zadataka, to je teorijsko uzdizanje svakoga lana Partije. Lenjin kaže: „Bez revolucionarne teorije ne može biti revolucionarnog pokreta“. Kako e jedan partijac ubijediti nekoga druga u ispravnost neke stvari ako sam nije potkovan sa revolucionarnom teorijom? Zato se pred svakim partijcem postavlja da se mora nao-ružavati teorijom marksizma-lenjinizma. Onaj partijac koji ne nastoji da se uzdigne i ne u i ništa iz nauke marksizma-lenjinizma ne može biti lan Partije.

g) Povezanost sa širokim masama naših boraca i naroda je jedan od glavnih zadataka svakog našeg partijca. Kao što biljka mora da ugine ako je iš upamo iz zemlje tako i naša partija sama po sebi bi nestala ako bi je odvojili od masa. Partija je tijesno povezana s masom. Onaj partijac koji uživa više povjerenja masa tim je bolji i više koristi Partiji.

h) Rad s kandidatima nije na visini u našim partijskim organizacijama. Drugovi koji su zaduženi za rad sa kandidatima vrlo rijetko održavaju sastanke a još manje im pomažu da se oslobode od onih [slabosti] koje posjeduju, i vode brigu o njima. Taj rad treba da bude svakodnevan i svaki partijac koji radi s kandidatima treba da zna da mu je to najvažniji zadatak, za koji u prvom redu odgovara pred svojom savješ u, pred svojom Partijom i pred svojim narodom, jer ti drugovi sutra treba da budu rukovodioci naroda. Radi se sa kandidatima pojedina no a ne grupno. Na teorijske sastanke Partije prisustvuju i kandidati.

II

Zasebni nedostatak koji se pojavljuje u našim part, organizacijama to je sektaštvo u pogledu primanja drugova u Partiju. Naše partijske jedinice i rukovodstva se plaše da prime u Partiju neke drugove koji su provjereni u borbi i koji su se pokazali hrabri, odani, požrtvovani, i koji vole Partiju, navode i za razlog što nije disciplinovan ili neki drugi manji razlog. Partija [je] najbolja škola za vaspitavanje ljudi, pa ako neki drug i ima neke slabosti, on e ih otkloniti u Partiji poja anim radom part, jedinica mnogo brže nego van Partije.

Naša vojska se naglo pove ava. Desetine i stotine novih boraca svaki dan se isti u sa herojskim podvizima za stvar našega naroda i Partije, a naše part, jedinice nedovoljno [vode] brigu o tim ljudima i malo im pomažu da svoje nedostatke otklone i uvrste se u našu Partiju. Dužnost je svih naših partijskih rukovodstava, rukovodilaca part, jedinica i svakoga par-

tijca da ulažu maksimum brige i pomo i svim drugovima, ukazuju i im na sve nedostatke, prilaze i im sa ljubavlju i posmatraju i ih onakve kakvi jesu a ne kakvi bi trebali da budu. Omasovljenje naše part, organizacije to je naš najvažniji zadatak. Svaki partijac mora specijalnu pažnju posvetiti u pronalaženju novih drugova koji treba da budu uvršeni u našu Partiju. Ali to ne zna i sve od reda uvla it i u Partiju, ve jednom za uvijek prekinuti sa praksom plašenja da se jedan hrabri i odani drug koji voli našu Partiju primi u Partiju pa makar imao izvjesne nedostatke, koje e najbrže i najlakše ukloniti u Partiji. Naposljetku naš se pokret naglo uve ava i trebaju novi rukovodioci naše vojske i naroda. Gdje e se ti novi rukovodioci iskovati i stvoriti ako ih naša Partija ne školuje, ne stvori?

III

Poja ati rad po svim sektorima.

1. Dolaskom u našu vojsku velikog broja boraca raznih shvatanja politiki rad treba da se udeseterostru i da bi se ti novi drugovi što prije upoznali sa našom borbom i radom. Politkomesari i delegati trebaju da postanu nosioci politiki rada u svojoj jedinici, nosioci morala, discipline rada, vojni - kog izvršavanja zadataka, uvari pravilnog odnosa prema narodu, pomo n i organizatori kulturno-prosvjetnog rada. Jednom rje ju sprovodnici part, linije u djelo. Pravi i legalni predstavnici u vojsci. Najomiljeniji drugovi u svojoj jedinici. Oni koji se neprestano brinu o svojim borcima i radu sa njima. Politiki rukovodioci treba u svakom novom selu gdje do u da održavaju politiki konferencije i sa narodom izabirati N.O.O. gdje ne postoje. To do sada nisu radili. Odnos prema narodu naših boraca, a esto i politiki komesara ne zadovoljava. Tako er i intendantata. Politiki komesari i delegati treba da nau e sve naše borce da pravilno postupaju prema našem narodu i da se prestane sa samostalnim prikupljanjem, pikanjem, i oduzimanjem od naroda ma šta. Za snabdjevanje vojske kao i za kažnjavanje narodnih neprijatelja imaju za to odre eni ljudi. Jednom za svagda važi da pojedinci i grupe kao ni ete sami ne kažnjavaju narodne neprijatelje, ve iste dostave odgovornim drugovima, i oni neka to vrše. Politkomesari kontrolišu i daju punu pomo i direktive za nabavljanje hrane i kažnjavanje neprijatelja komisijama specijalno za to odre enim. Politkomesari i delegati treba ravnopravno da u estvuju u rukovoenju sa akcijama kao i vojni rukovodioci. Treba posvetiti što ve u pomo intendantima koji vrlo esto griješe u odnosu pre-

ma narodu. Politički rad treba da te e po planu unapred predvi enom koji u zajednici stvaraju politkomesari bataljona sa politkomesarima eta. Tako er treba održavati i konferencije 0 unutrašnjim pitanjima u svojoj jedinici. Potrebno je da politiki rukovodioci obezbjede i punu pomo sanitetu itd.

2. Veliki broj naših drugova nije svršio vojsku. Naši vojni rukovodioci treba da ulože veliki trud da nau e naše drugove rukovanju sa svim vrstama oružja kao i raznim vojnim potezima, obuci pa i specijalnoj taktici partizanskog ratovanja koje nijedna druga vojska ne poznaje. Treba da podižu disciplinu i održavaju konferencije poslije svake akcije, gdje e izvu i iskustvo iz akcije, kao i sastanke sa nižim i višim starješinama na kojima se naši niži starješine u e kako da uzdignu svoje vojnike. Ne smije biti ni jedan naš drug koji ne zna da rukuje oružjem kojim raspolažemo.

3. Osje a se potreba za raznovrsnim kulturno-prosvjetnim radom. Ovaj sektor je u našim jedinicama prili no zapostavljen. Treba prekinuti sa tom praksom. Ovaj sektor je isto tako važan kao i ostali sektori. ak u izvjesnim slu ajevima može nama i našoj borbi puno više da koristi bilo u pridobijanju masa ili provo enju partijske linije nego ma koji drugi sektor.

Ako dobro funkcioniše kulturno-prosvjetni rad u jedinici kao i politiki, ne e se ili vrlo rijetko e se desiti da neki drug dezertira. U nekim selima gdje je neprijateljska propaganda bila ja a mi nijesmo u stanju da pridobijemo narod ni sa političkim konferencijama pa ni sa vojnim uspjesima, a održavanjem jedne ili dvije uspjele priredbe pridobi emo itav taj narod. Treba oživjeti i forsirati taj sektor u našim jedinicama. Ne smije biti u našim jedinicama ni jednog druga ili drugarice nepismene. Treba održavati što eš a predavanja iz nauke i života, zato treba naša Partija da koristi sve intelektualce kojih ima prili an broj u našim jedinicama. Vijesti koje dobijate treba ne samo pro itati ve i izvjesne stvari prodiskutovati i objasniti. Stvarati bataljonske biblioteke prikupljaju i knjige, a to je mogu e prilikom zauzimanja nekoga mjesta. Horovi, diletantske grupe treba stalno da vježbaju. Nastojati da svaki bataljon ima spremne po dvije priredbe u svako vrijeme. Čak l ete treba k tome da teže. Kulturni odbori u etama i bataljonima moraju postojati i imati raspodjelu rada i što eš e se sastajati da bi izvukli iskustvo iz rada i zaklju ili što dalje da rade. Nije dovoljno da u jednom bataljonu postoje kulturni odbori ako oni ne rade. Treba odbore popunjavati, mijenjati i dovoditi ljude ne samo koji imaju smisla za to. ve i one koji e da rade. da organizuju posao, jer baš zato su odbori i postavljeni. Svi naši partijci, kandidati i skojevci treba da pomognu taj rad.

4. Naša vojska je imala velikih gubitaka zbog nedovoljnog staranja o higijeni i zdravlju naših boraca. Kad padaju u o i neki drugovi po zapuštenosti, a naš drugi neprijatelj koji je isto tako opasan jeste bolesti koje su stalni pratioci ratova. Naša Partija i sve naše organizacije moraju strogo voditi računa o higijeni. Učiti sve drugove o istoj stvari i uvanju od bolesti.

Sanitetska služba se isto potcjenjuje od naših boraca. Naši drugovi partijci a u prvom redu politički rukovodioci moraju ukazati veliku pomoć i razumjevanje našem sanitetskom osoblju. Smatrati sanitetsku službu isto tako važnom kao i boračku. Jedna dobra drugarica bolni arka ili drug mogu mnogo više drugova spasiti nego što može jedan borac ubiti neprijateljskih vojnika.

IV

POJAVI RAD SA SKOJEM

Skoj je široka omladinska organizacija svih omladinaca i omladinki koji su po ubjeđenju komunisti i koji žele da se vaspitaju u duhu komunizma (marksizma-lenjinizma). Kod naših skojevskih rukovodilaca pojavilo se strašno sektaštvo kod primanja novih drugova u Skoj. Treba razbiti tu ljusku za aurenost u sebe i uski krug oko sebe i primati u Skoj svu poštenu omladinu disciplinovanu, koja se bori u našim redovima, i razviti široki rad u Skoju pa tamo ih vaspitavati. Otklanjati im u Skoju nedostatke. Skoj treba da bude škola za omladinu, za buduće članove Partije. Raspodjeliti rad u svakom aktivu i komitetu Skoja i kontrolisati rad po svim sektorima. Razviti takmičenje u Skoju. Skoj treba da se osjeti u vojnoj jedinici po disciplini, borbenom moralu, jednom riječi i da se vidi da su skojevci nosioci mladosti i prava pomoć Partiji. Sve što treba prenijeti na narod, na našu vojsku, prvo se prenese na Skoj, a Skoj sa svoje strane pomaže da široke mase to najbolje shvate. Kao što gore rekoše. Skoj treba da postane prava škola za vaspitanje omladine. Treba oživiti Skoj — politički rad, vojni, kulturni i sve druge sektore, ono što se postavlja za Partiju to Skoj mora svim silama da pomaže. Takmičenje, udarništvo to je ono u čemu skojevci treba da prednjače. Ne smije se desiti od sada da ima partijca u jedinici da ne zna kako treba i šta treba raditi sa Skojem. Sve direktive u radu sa Skojem se prenose i na partijske jedinice, gdje se prodiskutuje i konkretizuje. Treba težiti ka tome da sva omladina koja je u našoj jedinici bude i u Skoju. No to ne treba kruto shvatiti pa sve jednostavno učiniti, već sa svojim radom i vaspitavanjem omladine kao i pronalaženjem omladine koja zaslužuje ulazak

u Skoj, uvla iti ih onda kad stvarno i zaslužuju to. Skojevcu moraju otkakati od druge omladine po disciplini, poštenju i radu uopšte.

V

POVE ATI RAD SA DRUGARICAMA

U našim bataljonima ima velik broj drugarica, koje su došle iz raznih društvenih slojeva i s raznim navikama i pogledima na život a i sa razli itim moralom. Do sada se sa drugaricama vrlo malo radilo. Skoro sve drugarice su se šiljale u kuhinju ili poslove drugostepene važnosti. Naši drugovi partijci pa ak i vojno-politi ki rukovodioci ne samo što ne pomažu drugarice da se uzdignu ve i sa svojim držanjem pomažu da one griješe. Što je najgore, veliki broj naših partijaca ne gledaju u drugaricama borce ve samo žene (zaostatak gra anskog pogleda), što je potpuno pogrešno i štetno za našu borbu. Treba voditi kurs ka tome da što viši broj drugarica budu borci, no ako to ne ide sa nekima, to im dodjeljivati one dužnosti za koje najviše odgovaraju. Ne smije se desiti da neka drugarica ili drug nema odre en posao u našoj vojsci. U ljudskom društvu ima pola žena pola muškaraca, a u našoj borbi u borbenim linijama na fronti ima vrlo mali broj drugarica. Ko danas za vrijeme a naro ito poslije rata može najviše da radi i da se približi tim ženama koje još nisu obuhva ene našom borbom ako to ne mogu naše drugarice koje su u vojsci. No ne treba zaboraviti onu injenicu da se sa drugaricama malo radi u vojsci i da su one došle s raznim navikama i pogledima na život. Zato treba svi partijci da shvate taj rad sa drugaricama kao vrlo važan. Ne smije se desiti da neka naša drugarica iza e iz naše vojske onaka kakva je došla. Svaki bataljonski biro ili part, jedinica mora odrediti neku drugaricu za rad sa njima ili druga ako nema zato sposobnih drugarica. Mjerilo vrijednosti partijske organizacije jeste koliki broj žena ima ta part, organizacija u Partiji. No to ne zna i da treba sve drugarice uvu i u Partiju i koje to ne zaslužuju, ve što više raditi sa njima i kad zaslužuju primiti ih u Partiju. Ipak treba voditi ra una da su drugarice imale mnogo manje mogu nosti za izdizanje nego drugovi. Zaseban rad s drugaricama treba sprovoditi samo za izvjestan period dok se one ne podignu, osjete ravnopravne sa drugovima kao i uklope u naše partijske i pomo ne organizacije. To bi za njih samo zna ilo pomo od Partije za što brže uzdizanje. No kad se osjete ravnopravne i dovoljno uzdignu, onda e biti sve uklopljene u raznovrsni rad a ne e imati nikakve posebne sastanke same drugarice.

Po svim ovim sektorima i radu treba prvo mobilisati Partiju, partijce, onda kandidate, Skoj i sve naše vojnike. Postoji u Partiji raspodjela rada ali je dužnost svakog partijca da pomogne rad po svim sektorima a naročito onaj sektor za koji on odgovara.

Približava se 7 novembar, dan Velike oktobarske revolucije. Mobilisati sve snage da bi taj dan dobio što veli anstveniji izgled i da bude što sve aniji. Povezujte taj dan sa našom narodnom oslobodilačkom borbom. Za pripremanje proslave postupite prema pismu PK za Dalmaciju. Ovo pismo obraditi na bataljonskim biroima i na svim partijskim jedinicama.

Uz drugarski pozdrav.

1 novembra 1943 godine.   Partijski rukovodilac IV Brigade:
Sveto² s.r.

BR. 92

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 10. DALMATINSKE BRIGADE OD 2. NOVEMBRA 1943. GODINE¹

IZVEŠTAJ

o radu i stanju Partijske organizacije u X Dalmatinskoj brigadi

Zbog raštrkanosti bataljona koji su ušli u sastav naše brigade uspeli smo brigadu okupiti na određenoj nam prostoriji tek 17-X. do toga datuma bio sam samo sa jednim bataljonom.

U bataljonima koji su ušli u sastav naše brigade nisu bile formirane partijske organizacije sem u II bataljonu, sa kojim sam bio par dana prije nego što je formirana brigada. U nekim bataljonima morali su se tek pronaći članovi Partije a tamo i gdje se znalo ko je član moralo se prethodno proveriti, jer je bilo slučajeva da su se izdavali za članove Partije i ljudi sa sumnjivom prošlošću a nakon proveravanja utvrdilo se da

² Drecun

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. H-5/457—458.

¹ Brigada je formirana polovinom septembra 1943. i dobila naziv: Cetinska NO brigada. Po etkom oktobra ušla je u sastav 20. divizije. (Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 88.)

su u najboljem slučaju bili obuhvaćeni radom u nekoj drugoj organizaciji. Rad na pronalaženju i proveravanju bio je otežan zbog nebudnosti pojedinih članova pa i samih sekretara elija, gde ih je bilo. jer se desio slučaj da su postavili jednoga drugoga za zamenika politkoma etc, t.j. za sekretara elije jednog borca koji uopšte nije bio član Partije.

Partijske elije nisu postojale u svima etama i nisu se mogle formirati usled nedostataka, t.j. pomanjkanja dovoljnog broja partijaca. Tamo gde su bile formirane elije bile su prilično slabog sastava jer su bili pojedini članovi od kapitulacije Jugoslavije pa sve do kapitulacije Italije u internaciji, tako da manje-više nisu bili ni upoznati sa osnovnim stvarima, a mnogi su poslani u vojsku po kazni jer nisu zadovoljili sa radom na terenu, tako da su uglavnom poslani slabiji članovi Partije. Radom za ovih par dana uspeli smo uvlačenjem najborbenijih (koji su bili provereni u par borbi koje smo imali) i najdisciplinovanijih a proverenih i ranije skojevaca da formiramo partijske elije u svima etama u II, III, i IV bataljonu, samo u I još nisam uspeo jer nam je taj bataljon najkasnije prispeo. najmanje sam sa njim bio, a tu je i partijski rukovodilac najmanje uinjen na proveravanju i spremanju novih članova za Partiju. Stanje u S.K.O.J-u je bilo još gore. Aktivni nisu bili uspostavljeni, tamo gde je nešto i urađeno da se formiraju aktivni tu su bili svi omladinci uvek u S.K.O.J samo ako su bili članovi U.S.A.O.H.-a ili bili obuhvaćeni nekim drugim radom. Do danas uspjelo se u svima jedinicama formirati S.K.O.J-evske aktivne i bataljonske komitete S.K.O.J.-a. No uvek imamo ajeva sva su ta rukovodstva sastavljena od samih članova S.K.O.J.-a, u jednom bataljonu samo je sekretar Komiteta član Partije. Stavio sam u zadatak da se svi skojevci u komitetima provere i ako odgovaraju uslovima uvuku u Partiju a oni koji ne budu odgovorili zamene novim skojevcima koji će se dotle ista i.

U I bataljonu ima svega šest članova Partije, tri u štabu bataljona, ostala tri u svakoj eteti po jedan. Zam. politkoma bataljona i politkom I etc bili su ranije zajedno u Kotarskom komitetu za Sinj i zauzimali su sektaški stav po pitanju prijema novih članova u Partiju. Taj njihov stav ranije produžio se i u vojsci tako da i usled toga njihovog stava u tom bataljonu, koji je najkasnije došao u sastav brigade, najmanje je urađeno na formiranju partijske organizacije. Kandidovali smo šest drugova, koji su se pokazali najborbeniji a u S.K.O.J.-u su se ranije istakli. U trima etetama postoje aktivni S.K.O.J.-a. Ukupno ima u bataljonu 33 skojevca.

U II bataljonu postoji pet partijskih elija. članovi štaba bataljona svi su partijci. U ovom bataljonu najranije je formirana partijska organizacija. Uspeli smo u toku zadnjih par da-

na da uvu emo osam boraca u Partiju, ve inom iz S.K.O.J-a. Sa novoprimljenim drugovima ovaj bataljon ima 26 lanova Partije, 11 kandidata koji su kandidovani ovog meseca. Skojevski aktivni postoje u svima jedinicama, ima 55 skojevaca.

U III bataljonu postoji pet elija sa 22 lana Partije i 9 kandidata. Od toga su neki primljeni ovih dana u Partiju a kandidati su ve inom prije par dana kandidovani. lanovi štaba bataljona su svi lanovi Partije. Aktivni S.K.O.J-a postoje u svim jedinicama, ukupno ima 48 skojevaca.

U IV bataljonu ima etiri partijske elije sa 10 lanova Partije i 5 kandidata. Zadnjih dana primljena su tri nova lana u Partiju a kandidati su takode ovih dana kandidovani. Osim zam. komandanta svi su lanovi štaba bataljona lanovi Partije. Aktivni S.K.O.J-a postoje u svima etama sa 21 skojevem.

U štabu brigade postoji partijska elija koju sa injavaju 4 lana štaba.

U brigadnoj intendanturi formirana je elija od jednog starog lana Partije i dva stara kandidata koji su primljeni u Partiju.

U brigadnoj bolnici formirana je elija od osoblja koje se tamo nalazi, u eliji ima tri lana Partije.

S obzirom da su elije formirane ovih dana i rad je ve otpo eo mo i u u idu em izveštaju podneti izveštaj o radu. Rad u elijama postavljen je po sektorima i dati su zadatci po pojedinim sektorima. U II, III i IV bataljonu formirani su bataljonski biro i a u I bataljonu nije formiran. Tamo svih šest partijaca obrazuje jednu eliju. U bataljonskim biroima nedostaju sekretari komiteta S.K.O.J-a jer isti nisu još lanovi Partije.

Brigadni rukovodilac S.K.O.J-a postoji ali brigadni komitet još nije formiran.

Partijski teoretski rad kao i politiki rad je otežan zbog niskog teoretskog znanja a i pomanjkanja materijala.

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. N.

2.XI.1943 god.

Z.[am.] p.[olit.] koma X Dalmatinske brigade
Dušan Sijan

BR. 93

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIKOG KONESARA 2. BRIGADE 13. DIVIZIJE OD 3. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

SEKRETAR II BRIGADE XIII DIVIZIJE NOVH

Dne 3.XI.1943. godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE

Izveštaj o stanju partijske organizacije

Dragi drugovi!

Partija je u brigadi organizovana i imade 25 partijskih jedinica sa 115 lanova partije, te 20 kandidata. Od zadnje borbe kod Sušaka, gdje je brigada bila razbijena, poginulo je 6 partijaca, među njima sekretar bataljonskog biroa i dva sekretara etnih jedinica.² Radi slabog držanja u toj borbi i poslije nje iskljueno je 5 drugova, a primljeno u partiju 6 drugova. Organizacija partije još nije potpuno provedena, jer su partijci uglavnom lanovi štabova bataljona ili lanovi komandi eta, tako u nekim etama nemamo još za sada sekretara, odnosno zamjenika konesara. Sastanci su se održavali redovito, a rad kroz ovo vrijeme uglavnom je bio posve en organizaciji partije. te Skoja i sre ivanju stanja u brigadi.

lanovi partije držali su se u prošlim borbama i poteškoama u ve ini slu ajeva vrlo dobro i uspjelo se ve i dio boraca zadržati u jedinicama i na okupu, iako su bile dosta velike poteško e naro ito u pogledu na ina borbe protiv oklopljenih jedinica i uop e ratovanja sa Nijemcima. Partijske jedinice po etama, kao i bataljonski biro i nisu se osjetili kao rukovode a tijela baš s razloga što su bili nepotpuni i što je kroz to vrijeme nekoliko novih drugova primilo odgovornu dužnost po partijskim jedinicama i rukovodstva u bataljonu.

Teorijsko izgra ivanje nije se vršilo redovito niti po predvi enom planu, jer za to niti nije bilo mogu nosti radi toga što je brigada na položaju, a ono malo vrijeme što se je imalo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/282—283.

² Brigada je u prvoj polovini oktobra spre avala prodor Nemaca u Hrvatsko primorje. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 20, dok. br. 47. 62 i 163.)

utrošeno je na organizaciono sreivanje. „Naprijed“ i ostala dnevna štampa redovito se prouava i proradi tako, da su članovi partije uvijek u toku događaja. Inače, partijci su upoznati sa linijom NOB i pravilno je tumače partizanima. Sada se po svim partijskim jedinicama prouava materijal o Oktobarskoj revoluciji i posvećuju se specijalni sastanci na kojima se govori o tom velikom danu.

U brigadi ima 20 skojevskih grupa, sa 173 člana a neorganizovane omladine ima 311. Skoj je organizovan, postoje bataljonsko i brigadno rukovodstvo, ali još pravilno ne funkcionišu. jer se do sada rad posvetio uglavnom organizaciji. U zadnjim borbama poginuo je jedan rukovodilac Skoja u bataljonu, a nekoliko etnih rukovodilaca je nestalo, za koje se ne znade da li su poginuli ili su zarobljeni. Ovo su uglavnom skojevci koji su došli u brigadu poslije kapitulacije Italije i rad im pomoć Skoja do sada nije bila dovoljna. U zadnje vrijeme stanje se je u mnogom popravilo tako, da se sada skojevci prvenstveno javljaju za udarne, bombaške grupe i za izvršavanje ostalih zadataka. Pomoć partije Skoju bila je do sada vrlo slaba, no u tome je napravljen odlučan preokret i pred partijske jedinice je postavljena važnost Skoja i pomoć koju mu treba pružiti. U tome to bude moguće organizovati pomoć skojevski kurs pri brigadi, a prema programu kojeg smo dobili od Pokrajinskog komiteta za Hrvatsku. Sa skojevcima se tako erprora uje materijal o „Oktobarskoj revoluciji“.

Cio rad uglavnom bio je do sada posvećen organizacionom sreivanju brigade, prikupljanju oružja, sprema i boraca, te ubijevivanju kako se i na koji način može tu i neprijatelja u oklopu. Sta se ti e organizacionog sreivanja, u tome se je uspjelo, ali u pogledu borbenosti nije se postigao željeni rezultat sve do pred kratko vrijeme, odnosno dok nismo uspjeli neprijatelju dati nekoliko udaraca i spriječiti njegovu štetanje na oslobođeni teritorij. Unato teških uslova života, kao na pr. slaba hrana (svega 30 dkg. dnevno), bez stanova i bez dovoljno sprema, odjeće i obuće, uspjelo se je baš kroz zadnje uspjehe nad neprijateljom podići i moral i uvrstiti vjeru u kona nu pobjedu i savladati sve teškoće.

Kroz to vrijeme imali smo u brigadi 15 slučajeva dezerterstva i to većinom drugova sa otoka i novomobilisanih, a kao razlog za dezerterstvo bio je nedovoljan politički rad i objektivne poteškoće. Osim toga. drugovi koji su mobilizirani nisu bili pripremljeni na poteškoće i kod mobilizacije im se život i borba u vojsci uljepšava ili im se jednostavno laže.

Radi lošeg držanja jednog dijela rukovodilaca, koji su smjenjeni sa dužnosti i isključeno je iskrslo i izvjesno

nepovjerenje naroda prema komandnom kadru. Energi nim mjerama, odnosno smjenjivanjem tih ljudi i pravilnim objašnjavanjem borcima to se nepovjerenje otklonilo.

U cjeloj brigadi pristupili smo planskom vojnom i političkom radu prema programu, koji je sastavljen na temelju nedostataka koje treba otkloniti i koji je prilagođen radu sa novomobilisanim drugovima, kojih imademo najviše u brigadi. Po ovom programu raspisano je i natjecanje izme u desetina, vodova, eta i bataljona, a naročito natjecanje s proslavom 7. novembra.

Kraje i pljačke u brigadi nije bilo niti za vrijeme dok smo bili u gradovima, a niti poslije, osim nekoliko slučajeva uzimanja krumpira ili druge hrane po poljima. Drugih problema u brigadi nema. osim što se drugovi žale na rad i postupak pozadinskih vojnih vlasti i ostalih organizacija, ali im se je to uspjelo ipak objasniti i ubijediti ih da je danas najvažnije u vrstiti i osposobiti vojsku za odlučne udarce neprijatelju i da se baš preko toga uspjeli otkloniti nedostatke i nepravilan rad u pozadini.

Na terenu povezani smo sa partijskom organizacijom i koliko god je to moguće radimo zajednički i uzajamno se pomažemo. Drugovi iz partijske organizacije Gorskog Kotara (Drežnice) nisu bili u stanju da djeluju na komande mjesta i područja po pitanju mobilizacije civila za zakrpa i pomoć, a niti po pitanju ishrane i drugih potreba za vojsku, koje su uskrle provalom neprijatelja na ovaj teren. Same komande mjesta odnosile su se prema tomu potpuno neodgovorno i birokratski, pa smo baš na taj način izgubili mnogo vremena i omogućili da neprijatelj dolazi na oslobođeni teritorij. Konkretno se može navesti, da je komanda mjesta Drežnica na naše traženje i ukazivanje od kolike je potrebe rušenje komunikacija jednostavno odgovorila „mi smo poslali bijesne patrole, da hvataju ljude za kopanje“. Naravno da se na taj način nije moglo ništa postići, a da je s druge strane narod kroz takve postupke vidio opet stari sistem i odnos prema narodu. Isti je takav slučaj bio za ishranu vojske, gdje su odgovorni drugovi iz pozadinskih vojnih vlasti jednostavno izbjegavali da izdaju hranu koje je bilo u raznim magacinima i da uopće nisu ništa poduzimali da se osigura ishrana. Naravno, da je sve to iziskivalo i negodovanje kod partizana i kod naroda, gdje se te prilike vrlo teško odstranjuju samo ubjeđivanjem i za takve postupke trebalo bi primjeniti i izvjesne oštrije mjere. Nadalje, možemo primjetiti to, da se prilikom prodora neprijatelja na oslobođeni teritorij nitko nije bavio sa narodom, koji se je sklonio u šumu, nitko im nije objašnjavao situaciju niti potrebu da idu na razne

radove, ve se je sve svelo na vojni ke mjere, tako da je redoviti slu aj da ljudi bježe, kad su ve i na poslu ne obave posao onako i onoliko koliko bi se moglo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav:
Vinko³

BR. 94

IZVESTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. JLŽ-NOMORAVSKE BRIGADE OD 3. NOVEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU'

3-XI-1943 g.

POKRAJINSKOM KOMITETU ZA SRBIJU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljem vam izveštaj o radu part, organizacije u I južno-moravskoj narodno-oslobodila koj brigadi od formiranja iste pa do danas.²

Rad se za ovo vreme sastojao ve inom u sre ivanju part, jedinica, upoznavanju lanova jedinice sa sektorima rada. upoznavanju sa dužnostima i pravima, kao i upozoravanju lanova partije na njihovu odgovornost pred partijom. Jedinice održavaju redovne organizacione sastanke na kojima podnose izveštaje o radu, o radu sa kandidatima i si. Redovno part, jedinice opisu uju³ izvesne akcije i donose svoj sud o njima. Ali poneki lanovi partije naše part, organizacije su na vrlo niskom stupnju ideološke izgradnje te sastanci njihovi su vrlo površni. Posredi je još nepoznavanje stvari, nepoznavanje svoje dužnosti, nerazumevanje odgovornosti pred partijom. Da bi se drugovi upoznali sa njihovim pravima i dužnostima, znali njihove od-

' Svob

¹ Original (pisan mastilom. irilicom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 2717.

² Brigada je formirana naredbom Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 10. oktobra 1943. Komandant je bio Predrag Markovi . politiki komesar Kiril Mihajlovski. zamenik komandanta Miloš Manojlovi . zamenik politiki kog komesara Milorad Kostadinovi . (Opširnije o tome vidi tom I, knj. 5, dok. br. 104.)

³ To jest: analiziraju.

nose sa rukovode im drugovima kao i ostalim borcima prora-
uju se „Uputstva o radu partije u vojsci“.

Svaka eta ima svoju part, jedinicu od 3—5 lanova, sem jedna eta II bat. koja mesto jedinice ima aktiv — 2 lana i 1 kandidat. Drug zam. pkoma⁴ II bat. je bio 10 dana na bolovanju, a drug koji ga je za to vreme zamenjivao dosta neiskusna, te jedinice ovog bataljona nisu mnogo radile, a o novim kadrovima skoro se sasvim malo uradilo. U ovom bataljonu bilo je bolesnih još 2 druga (pkom jedne ete — lan part, i zam. pkoma druge ete) te jedinice kao celina nisu mogle ni raditi zbog njihova odsustva. Sad je rad postavljen pošto su drugovi došli sa odsustva.

Bataljonski partijski biro i su održavali organizacione sastanke. prora ivali „Uputstva o radu partije u vojsci“, ali nekog ve eg teoretskog rada nije bilo ni kod njih. kao i kod etnih jedinica. Više su se lanovi zadržali na sre ivanju jedinica po etama. U prvo vreme drugovi zam. pol. komesara su redovno prisustvovali sastancima etnih jedinica.

Brigadni biro je do sada održao 2 organizaciona sastanka sa punim — uobi ajenim dnevnim redom. Na drugom sastanku biro je na predlog etnih jedinica i bat. biroa uveo u partiju 7 novih drugova. 8 drugova zakandidovao a jednom oduzeo kandidatstvo. odnosno raskandidovao ga. Biro je redovno opsu-ivao izvedene akcije, održavao uvek kratke — lete e sastanke i diskutovao po pojedinim pojavama (deljenje plena, istupi pojedinih partijaca, pojava kolebljivosti i si.).

Vojni ki rad u brigadi te e po predvi enom planu. U e se najosnovnije stvari iz vojni ke veštine.

Brigada je imala do sada tri borbe sa Bugarima, Nemcima i Nedi evim bandama.

Prva borba odigrala se u s. Kosma i (Kosanica). U toj borbi smo razbili neprijatelja (Bugare i nedi evce) i sabili u Kuršumliji. Na bojnopolju našli smo oko 15 mrtvih nepr. vojnika, me u njima i bugarskog p. pukovnika Nikolu Daneva. Zaplenili smo i radio-stanicu, nekolike puške, preko 2.000 metaka municije, nekoliko konja i dr. Mi smo imali 1 mrtvog i 8 ranjenih.⁵

U borbi sa Bugarima kod Runjkovca (Jablanica) pobili smo oko 50 nepr. vojnika (prebrojani mrtvi), 16 zarobili. Zaplenili smo 2 teška mitraljeza, 1 baca mina, 3 p. mitraljeza, preko 10.000 metaka, oko 60 pušaka, puno cokula, izama, odela i si. Imali smo 5 mrtvih i toliko ranjenih (5).⁶

⁴ Politi kog komesara

⁵ Borba je vodena 18. oktobra 1943 (vidi tom I. knj. 5, dok. br. 111).

* Borba je vodena 28. oktobra 1943 (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 119).

U borbi u selu Konjuvcu (P. Reka) sa Nemcima i nedivcima nismo mogli savladati neprijatelja i isterati iz sela. Bio je utvrđen u zgradama i rovovima oko zgrada. Ipak je iz nekih rovova isteran i zaplenjeno oko 20 zrna, 40 bombi, nešto municije. Ne znamo još nekih gubitke. Mi imamo nekoliko ranjenih. Iz drugog odredskog bataljona, koji je pored brigade u sastavu u borbi, poginuo je zam. pukovnik II bat. M. Čaki. Po prijedaju nareda neprijatelj ima 12 mrtvih, među kojima i 2 oficira.'

Moral boraca je dobar. Oduševljenje za borbu raste.

Politički rad je slabiji usled slabosti političkih radnika po etama, desetinama, koji se još nisu osetili kao politički radnici iz nedovoljne političke spremnosti, koji se još ustežu i ne kaju da slobodno iznesu pred etama ono što znaju i onoliko koliko umeju.

U smislu pojačanja rada i osposobljavanja političkih radnika održavani su posebni sastanci političkih radnika u brigadi, poravnani lanci iz „Glasa“, upravnici drugovi u rad itd.

Po bataljonima su osnovani kult.-prosvetni odbori koji spremaju i priređuju kult.-prosvetne sastanke za brigadirce.

Osnovan je jedan kulturno-prosvetni list „Brigadir“, koji je prvi broj već izašao. Obrazovan je i redakcioni odbor za uređivanje lista. List će izlaziti na 15 dana jedanput. Drug M. zam. pukovnik III bat., rukovodi odborom za uređivanje lista i biće odgovoran pred br. biroom.

U našoj part. organizaciji pojavile su se i ozbiljne slabosti i nedostaci:

1 — Posle povratka iz Kosanice u bazu, raspuštena je brigada. U 2—3 partije drugovi su pušteni kući i radi ispuštanja, pranja i nabavke obuće i odeće za hladnije nastupaju dane. Mi partijski rukovodioci, naročito ja, ne imamo i ranije takvih slučajeva, ne razmišljamo i o tome, gledamo i samo potrebe pojedinih partizana koji su tražili odsustvo, pristao sam na to po dogovoru sa drugovima iz štaba. Naročito je bilo traženje pojedinih partijaca da se ide na odsustvo. Neki nisu pitali svoje partijske veze pri polasku, a neki partijci se još nisu ni vratili sa odsustva. Sa odsustva nema još preko 50 drugova. Reakcija koja je baš tada nastala u mnogome je omela vraćanje sa odsustva. Mi smo ovakvu pojavu oštro osudili. Drug Milisav⁸ nam je na to ukazao.

2 — Slabost naših političkih rukovodilaca (pukovnik i zam. pukovnik) što se nisu do sada dovoljno interesovali za vojni rad, rad na posjedanju položaja, rasporedu obezbeđenja itd. I na to smo ukazali kao na ozbiljnu slabost.

⁷ Opširnije o tome vidi tom I. knj. 5. dok. br. 132.

⁸ Nedeljko Karaić

3 — Drugovi iz štaba brigade hteli su, ne obaveštavaju i sekretara svoje jedinice, odgovoriti na neko pismo upu eno iz redova bandi Dr." Mihailovi a. To smo osudili oštro. Drug M. zna o tome.

4 — Neki lanovi partije ne poznavaju i dužnosti esto su pravili razne istupe... Od njih su neki novi lanovi partije koji zaista nisu shvatili dužnost lana partije i ne promišljaju i inili greške.

5 — Slaba ideološka izgradnja i sprema naših lanova partije isto tako u mnogome se odražava na sam rad. Ima novih lanova koji su sa ulaskom u partiju odmah i dobili funkcije sekretara jedinice. Oni mahom slabo vode jedinicu, još uvek se upoznavaju sa na inom rada.

Uopšte uzevši slabo se teoretski radi. Unekoliko taj rad ometa stalni pokret, zatim u mnogome nepoznavanje puno stvari za taj rad. Rad pak na li nom izgra ivanju ide isto teže. Nemamo dovoljno ni materijala za rad te bi dobro bilo kad bi bili u mogu nosti da nam pošaljete Istoriju SKP(b) I i II glavu. Pitanja lenjinizma, kao i sav potreban materijal.

Nastojimo da ono materijala što imamo umnožimo, ali nemamo prese za brže umnožavanje.

Stanje part, organizacije pri formiranju brigade 12-X-1943 g. brojalo je 52 lana partije i 14 kandidata. Sada ima part, organizacija u brigadi 59 lanova partije i 21 kandidata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
Nenad¹⁰

* Draže

¹⁰ Milorad Kostadinovi

BR. 95

**IZVESTAJ POLITI KOG KOMESARA 12. KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 4. NOVEMBRA 1943. POLITI KOM KOME-
SARU 11. NOU DIVIZIJE¹**

POLITKOMESAR XII KNOU BRIGADE

str. pov. broj si.
dana 4.XI.1943. godine

POLITKOMESARU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Za proteklih 15 dana politički rad u našoj brigadi nije se mogao u punoj mjeri razvijati zbog vojne aktivnosti i svakodnevnih pokreta naše brigade. Ipak su radom obuhvaćene sve jedinice.

18.X. održao sam konferenciju sa III bataljonom. Iznešena je politička situacija zatim se razvijala diskusija po svim aktualnim pitanjima i pitanjima koja su borbe interesovala. Isti dan zamjenik političkog komesara održao je takvu konferenciju u I bataljonu, a drugi Marko³ u II. tako da je cijela brigada bila obuhvaćena. To je bilo pred pokret cijele brigade u pravcu Ist. Bosne za vezu drugu Toši.⁴ Na putu smo imali da prođemo kroz milicionarska hrvatska sela, pa smo na toj konferenciji upoznali sve borbe sa našim stavom prema miliciji. U vezi s tim rasvijetljena je borcima politika HSS-a. izdajničko držanje Matića, kao i proces diferencijacije u redovima HSS-a koji je svakog dana sve vidniji. Pored toga što se u redovima HSS-a izdiferencirala dva stava po pitanju današnje borbe u svijetu, tj. veći dio vodstva priklonio se Pavelu i okupatoru a niže lanstvo i pojedini predstavnici su za borbu protiv okupatora, postoji izvjesna razlika u redovima HSS-a i po pitanju orijentacije „vanjske političke“. Tako su stari radije evci, drže i se Radije evih tradicija, orijentisani više prema SSSR-u. a Matićevci prema Engleskoj.

24.X. održao sam radnu konferenciju u II bataljonu na kojoj smo temeljito pretresli unutarnje probleme bataljona.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 18/17, k. 875.

² Zamenik političkog komesara 12. krajiške brigade bio je Mirko Vranić.

³ Perović. član politodjela 12. krajiške brigade.

⁴ Todor Vujašinović

Borci su iznosili svoja zapažanja i primjedbe u vezi sa stvarnim životom bataljona. Primjedbe su padale u vezi sa odnosima, u vezi sa ishranom, funkcionisanjem intendature, funkcionisanjem saniteta, raspodjelom zarobljenog ratnog materijala, dezerterstvom, pojedinim slučajevima nediscipline. Borci su prišli iskreno i zdravo primjetujući i zapažali neke stvari, što je dokaz da o svemu vode računa i da se za sve interesuju i da sve učine na vrijeme. Poslije ove konferencije zapaženo je da i u intendanturi i u sanitetu i kod pojedinih rukovodilaca ima sitnih nedostataka koji se brzo mogu otkloniti, a kad se blagovremeno ne bi otklanjalo i ne bi bilo, ko bi bilo bi pravilan razvoj bataljona.

Radne konferencije mnogo koriste, samo ih je zbog političke neizdignutosti svih naših boraca potrebno unaprijed organizirati i pripremati, potrebno je unaprijed odrediti na koje stvari treba težište udariti, jer se inače rasplinu borci u sitnicama. A isto tako može se desiti da pojedini kritičari, gnjavatori, pa čak i harangeri skrenu diskusiju sa prave linije.

26 i 27 [ov. mj.] nalazio sam se sa I bataljonom. Vršili smo akciju na Rudanku.⁵ po povratku smo se odmarali pa sam to iskoristio i sa borcima proradio „Mladi krajišnik“. Borci su najbolje primili članak Branka Čopića „Od kasarnske tamnice do narodne vojske“, gdje je najpopularniji članak inače razhka izme u svih bivših vojski u koje su išli naši stari i današnje naše NOV.

25 ov. mj. održao sam konferenciju sa komesarima I i II bataljona. III bataljon bio je odvojen (na Glogovcu), pa tako komesari tog bataljona nisu mogli prisustvovati toj konferenciji. Na konferenciji smo proradili i diskutovali „Nacionalno pitanje uopšte i nacionalno pitanje Jugoslavije“. Potom smo preselili sanitet i intendanturu. Zaključili smo da se po bataljonima više povede računa o našim ranjenim drugovima u bolnici. U vezi približavanja 7 novembra postavili smo da svaki bataljon organizira program za jednu kulturnu priredbu.

26 ov. mj. održao sam konferenciju sa sanitetskim osobljem I i II bataljona. Govorio sam o značenju saniteta i njegovom razvoju uporedo sa razvojem NOV.

30 ov. mj. održao sam konferenciju sa intendantima. Intendantura još uvijek šepa. Intendant brigade nema pregleda rada intendature, nije uspio da je centralizuje, ne ukazuje dovoljnu pomoć bataljonskim intendanturama. Na sve te nedostatke sam ukazao.

⁵ O rezultatima napada na željezničku stanicu Rudanka vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 150.

Rad sa narodom ovih 15 dana nije bio najaktivniji. To je bilo uslovljeno time što se malo gdje stacioniralo, inače je brigada bila iz dana u dan u pokretu i u borbama. Prilikom pokreta u pravcu 1st. Bosne stigli smo na Majevac i Trnjane. Tu sam održao zbor koji je kao rijetko koji uspio. Bilo je prisutno oko 150 ljudi. Narod je došao na zbor jer nas voli. To je teren koji je pod specifičnim uslovima. Narod se u Dometku digao na ustanak. Geografski položaj terena bio je vrlo nepovoljan za održavanje ustanka. To je trokut između rijeka Save, Bosne i pruge Derвента—Doboj opkoljen sa ustaškim selima. Osjetili su u punoj mjeri ustaški teror. Ustaše su tu palile i klale. Po splašnjavanju ustanka u 1st. Bosni (jer su se oni u svojoj borbi oslanjali na 1st. Bosnu) i oni su se povukli, ali nisu izdali. Oni su zbog vojno-političkih prilika na terenima oko njih prestali da vode borbu ali se sa etničkim izdajom nisu složili. etnici koje glavešine Trebave i Ozrena nisu mogli da narod, koji je bio zakrvio sa ustašama i okupatorom i osjetio ustaški i okupatorski teror, povedu u borbu protiv NOV i tako borci tih sela (njih oko 200, koji se i danas nalaze u tim selima) naoružani vode protiv ustaša i danas otvorenu borbu, pa čak i protiv etnika su vodili borbu. Našu borbu odobravaju i pozdravljaju. Rado se odazivaju u našu vojsku. Tako su ta sela dala preko 300 boraca u VI 1st. bosansku brigadu, a mi smo poslije održanog zbora dobili oko desetak boraca, među kojima 4—5 sa oružjem. Dobrovoljno su sa nama pošli i sad se nalaze u jedinicama. Dobri su borci. To je kraj koji odobrava u potpunosti našu borbu protiv etnika i na isto je sa tim da su etnici izdajnici. To je kraj koji je i politički obuhvaćen. Po njemu se slobodno kreću i nesmetano djeluju naši politički radnici. No svi ti uslovi omogućili su da narod toga kraja legne na ruku oportunistima i da na svoj način iskoristi etničku sporazumašku politiku. Oni nisu izdali u smislu otvorenog prilaženja na stranu okupatora i otvorenog služenja neprijatelju. Ali su zatajili, tj. pasivizirani su, jer protiv okupatora ne pucaju, a u odnosu na ustaše su defanzivni, tj. brane samo svoja sela. Naravno da i takav njihov stav koristi okupatoru, stoga ih on pušta na miru. Ali taj oportunizam kod njih nije teško razbiti zbog njihove borbene tradicije i prijateljskog odnosa prema nama.

Srpska sela oko Teslića, Tešnja i Doboja, kuda se nalaze grupice etnika Ilije Malice, a naše jedinice rjeđe prodiru i manje se po njima zadržavaju, još su pod jakim etničkim uticajem. Našim pozivima na zborove i konferencije slabo se odazivaju. Izgovor je stari i poznati: strah pred etničkim terorom.

29. ov. mj. održali smo konferenciju u Vitkovcima gdje je bilo prisutno oko 15 ljudi, a 31. ov. mj. zakazali smo zbor za Vitkovce i okolna sela. Bilo je prisutnih oko 60 ljudi. Poslije

zboru pozvao sam odbore na sastanak. Na sastanku sam pokrenuo pitanje mobilizacije. Išlo je prilično teško. Odbori su otvoreno sabotirali i nisu htjeli ni da govore o tom. Stab brigade je donio odluku da sa takvim odborima ne saraduje i mi smo ih izvjestili da oni više nisu predstavnici svojih sela. Mi smo za dva sela: Donju Radnju i Vitkovce postavili povjerenike (Vasa Stoki i Miloš Bosi za Vitkovce, a Kvrži i Oršić za D. Radnju). Dok je naš uticaj na pomenuta srpska sela vrlo slab i gotovo se ne osjeća, sa muslimanskim selima na ovom sektoru potpuno je druga stvar. Ona su prijateljski raspoložena prema nama. primaju nas kao svoju vojsku, a muslimanska milicija mijenja svoj naziv u smislu približavanja nama, tako se danas nazivaju: „divlji partizani“. Jakim političkim radom uskoro će biti moguće svu muslimansku miliciju uklopiti u naše jedinice.

U posljednjih 15 dana naša brigada bila je vojnički vrlo aktivna. Izvršila je niz uspješnih akcija.⁶ Svi zadatci postavljeni od strane štaba divizije potpuno su izvršeni. Vojni kampanje brigade u pogledu naoružanja i savladavanja ratne vještine raste. Brigada se pravilno razvija.

Političko stanje brigade iz dana u dan se popravlja i u vršujuće. Politički komesari bataljona i eta su sve aktivniji. Održavaju se konferencije eta i bataljona. Komesari bataljona održavaju vaspitne sastanke i proračun pojedine teme i našu štampu sa komesarima eta i političkim delegatima. Jedino je kulturni rad još uvijek krhljiv i nerazvijen. U tom pogledu II bataljon nešto otkazuje, koji ima dobar pjevački hor i uvježbanih par skeeveva i recitacija. U tom pogledu mi oskudjevamo u materijalu i gotovo ga nemamo. Nepismenost se uklanja, na tome se radi po etama.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.
Rade⁷

P.s. Potreban materijal i podatke za političke rukovodioce u vezi pretstojećeg sastanka komesara brigada prikupljam.

⁶ O dejstvima 12. krajiške brigade u drugoj polovini oktobra i početkom novembra 1943. vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 150. knj. 19. dok. br. 17 i 21.

⁷ Bašić

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 17. NOU DIVIZIJE OD
5. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNI-
STI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE'**

**POLITI KI KOMESAR
XVII BOS. U. DIVIZIJE N.O.V.J.
5. novembar 1943. god.**

' CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Izveštaj o političkoj situaciji
na terenu, stanju i političko-
-kulturnom radu u diviziji. —

I

Od mog prvog izvještaja do danas situacija se znatno izmijenila kako na terenu, kuda smo prolazili i gdje smo boravili, tako i u jedinicama naše divizije.

Oslobo enje Tuzle² i tuzlanskog bazena značilo je prelomni događaj za titovsko stanovništvo Istočne Bosne, kako za Srbe i muslimane, tako i za Hrvate. Veliki priliv muslimana u redove naše vojske, stvaranje Hrvatske brigade,³ znatna demoralizacija u etničkim redovima i jačanje veština ih partizanskih odreda i stvaranje novih, direktne su posljedice našeg velikog uspjeha na Tuzli.

Poslije oslobođenja i odbrane Tuzle naša divizija je dobila zadatak da krene na Ozren⁴ u cilju razbijanja tamošnjih etničkih bandi i u vršenju Ozrenskog NOP odreda, sa zadatkom rušenja komunikacija Doboj—Tuzla i Doboj—Sarajevo, te daljnje orijentacije prema Varešu. Ozren je u mnogome bio promijenio svoju fizionomiju od našeg prvog dolaska na njega. etnici su bili veoma demoralisani, frapirani našim uspjesima i pobjedama. Izbjegavali su sukob sa nama, razbili se u manje grupe, kriju i se oko svojih kuća. Sa Cvijetinom Todićem komandantom etni-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd reg. br. 5543/V, 2—82 (43).

² Tuzla je oslobođena 2. oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 10, 22, 66 i 79).

³ Ona je naredbom Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 17. oktobra 1943, dobila naziv: 18. brigada (vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 123).

⁴ Vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 40. 48 i 79.

kog Ozrenskog odreda, bila je ostala grupa od 200—300 bandita, koji su se povukli prema Doboju. Moglo se uti u etni kim redovima: „Ne možemo mi partizanima ništa, kada su oni mogli da pobijede Nijemce u Tuzli!“ „Partizani vuku kolima oružje i municiju iz Tuzle!“ i t.d. Prava panika bila je zavladała među etni kim banditima, a naročito me u zavedenim etnicima. Uslovi za jačanje Ozrenskog NOP odreda bili su vrlo povoljni i broj boraca u njemu za svega nekoliko dana gotovo se udvostručio (120 boraca).

Da bi opravdali svoj stav nepružanja otpora našim jedinicama, etnici su u narod ubacili krilaticu kako su oni prekinuli sporazum sa Nijemcima i kako ne e na nas da pucaju. Na Ozrenu smo se zadržali vrlo kratko vrijeme, kada smo dobili naredbu da napadnemo i likvidiramo Vareš,⁵ a odmah zatim da se prebacimo na Romaniju.

Među radnicima u Varešu dala se osjetiti velika apatija i inertnost, koje su došle kao posljedica svakodnevnog izgladnjavanja (prosječna nadnica u željezari iznosila je 170 kuna, za koje se moglo kupiti 1/2 kg kukuruznog brašna!), odsustva svakog političkog rada među njima (partijska organizacija nije postojala!) i straha od ponovnog dolaska Nijemaca i ustaša u Vareš. Njihov odziv za stupanje u redove naše vojske bio je vrlo slab. Plašili su se čak da dođu u naše zborove i priredbe. Ali to je bilo u samom početku našeg dolaska u Vareš. Docnije se situacija u tom pogledu nešto popravila i mi smo u naše jedinice uvukli oko 150—200 radnika iz Vareša, Vareš-Majdana, Pržića i okoline. Formiran je bio i Narodno-oslobodilački odbor u koji su ušla i dva bivša narodna zastupnika HSS-a. (Prilikom napuštanja Vareša od naše XVI muslimanske brigade, koja je bila ostala u Varešu i oko njega, dok su ostale dvije brigade već bile izvršile pokret na Romaniju, ni jedan od članova toga odbora nije pošao sa nama i pored nastojanja naših vojno-političkih rukovodilaca u tom smislu. činjenica je da je taj odbor formiran na svega dva dana prije našeg napuštanja Vareša, te se nije mogla ustanoviti iskrenost njegovih članova prema n.o. borbi, niti su pak oni bili u stanju za tako kratko vrijeme da se vrše vežu za n.o. pokret.)

Situacija u Zeni krajem kraja, gdje je bila prvobitna orijentacija naše divizije, orijentisanjem jedne naše divizije dala bi se riješiti u našu korist. Pored istih vojnih zadataka: posijedanja i rušenja željeznice pruge Šarajevo-Zenica, razbijanja etničkih bandi, zahvatanjem Vareša i okoline povoljni su uslovi za mobilizaciju. Naša divizija, zbog postojanja u njoj VI bos.

⁵ Jedinice 17. divizije zauzele su Vareš 22. oktobra 1943 (vidi tom IV. knj. 18, dok. br. 128, 129 i 202).

brigade i XVI muslimanske brigade, imala bi najviše uspjeha u tom pogledu, prvo, zbog popularnosti VI brigade i drugo, zbog muslimanskog stanovništva u tom kraju. Pored toga, time bi se pomoglo jačanju i u vršenju zeni kog partizanskog odreda, radi kojeg su formiranja ostali nekoliko drugova iz naše VI brigade rodnom iz zeni kog kraja.

Mišljenja sam bio i onda, kao i sada, da su drugovi Vojo Ljuji i Dizdarevi,⁶ koji su bili od Oblasnog komiteta KPJ za Istočnu Bosnu poslani da formiraju part. organizaciju u zeni - kom kraju, a naročito kada su sami našli za shodno da odlude da tamo ostanu drug Nedi⁷ i dr.[ugi] radi formiranja Zeni kog NOP odreda. To svoje mišljenje dostavio sam im pismeno sa Romanije dok su se još nalazili u Varešu. Njihov rad na terenu gdje se sada nalaze jedinice naše divizije daleko je od važnosti zadatka koji su bili dobili.

Na Romaniji naše jedinice nalaze se na prostoru koju još i danas naši drugovi nazivaju „Derikonjina teritorija“.⁸ To je, uglavnom, teritorija od Crvene Stijene, preko Ozrena. Rakove Noge. Visovice. Srednjeg, Nahoreva i Vu je Luke.

Sa Derikonjom se nalazi i tzv. komandant tzv. etni kog sarajevskog korpusa Mom ilovi, bivši jugoslovenski oficir. Ova etni ka grupa je jedna od najdrskijih, te se u borbi i propagandi služi najbanditskijim metodama.

Derikonja se prije kratkog vremena sastao sa Nijemcima, izgleda radi dogovora o zajedničkoj akciji protiv nas. On je Nijemcima izvezio drvo u zamjenu za municiju i kukuruz. Komandant jednog od njegovih bataljona Stevo Jugovi pisao je 30. X. tek. god. pismo komandantu SS trupa u Mokro, kojim traži sastanak radi dogovora o saradnji.

I ovdje su etnici, kao i svuda, objavili po etak „tre eg ustanka Srba“ i prije našeg dolaska na Romaniju imali su nekoliko sitnijih sukoba sa okupatorom i ustašama. Dolaskom naših jedinica na Romaniju i sjajnom pobjedom jedinica XVII divizije nad etnicima i potpunim razbijanjem tzv. azbukova ke brigade iz Srbije, „tre i ustanak“ je izgleda završen i etnici se ponovo bacaju u naru je okupatora i ustaša.

etnici se u ovom kraju služe prijetnjama u odnosu na narod i u tom slučaju nisu uspijevali, naročito isticanjem jedinice da su naše snage na prolazu ovuda i da će oni opet doći. To izaziva strah kod naroda i sklanjanje u šumu ljudi koji nijesu u etnicima, pa čak u nekim selima i žena.

⁶ Niaz

⁷ Luka

⁸ Re je o teritoriji na kojoj su djelovali etnici pod komandom Save Derikonje. (Poginuo 1946. u borbi sa organima narodne vlasti.)

Štab naše divizije je mišljenja da bi Romanijski NOP odred trebalo što više orijentisati na ovaj teren tzv. „Derikonjine teritorije“, koji bi koriste i prisustvo naših jedinica mogao imati uspjeha u razbijanju ove etničke grupe i mobilizaciji za Odred.

U propagandi etnici se služe najgorim izmišljotinama i lažima. Karakterističan je u tom smislu letak etničkog „Gorskog štaba br. 220“ sa naslovom „Najnovija otkrića o partizansko-ustaškoj saradnji“, u kojem se „citira“ tobožnje naređenje V.S-a o saradnji sa ustašama i „Re“ Moše Pijade na antifašističkom kongresu 1942 g. u Bihaću. (Sva zaplijenjena etnička dokumenta dostavljamo Ob. centru štaba III korpusa.)

Derikonjina grupa služi se taktikom izbjegavanja borbe sa našim jedinicama, a napadanja naših manjih dijelova. U tom smislu on je dao svojim jedinicama pismeno uputstvo, koje smo tako e zaplijenili. Služe i se tom taktikom njegov Bukovki bataljon napao je iz zasjede jednu našu desetine koja je sprovodila neke konje za bateriju i dvojicu iz desetine ubili i iskasapili. Riješili smo da taj slučaj najoštrije kaznimo, strijeljaju i svakog u esnika u tom napadu kojeg zarobimo. Ve je jedan takav likvidiran.

Pored Derikonjine grupe, na terenu gdje se nalaze naše jedinice postoji i jedna manja etnička grupa Ljubana Neškovića, koja nije imala neprijateljstva sa našom vojskom. Do našeg dolaska sa ovim Ljubanom vojni su pregovori za njegovu prilaznju našoj vojsci. Naša XVI brigada pri pokretu kroz sela gdje je on sa svojom grupom stacionirao ubila je dva etnika i dva zarobila. Ovaj slučaj, po našem mišljenju, doprinio je ubrzavanju prilaznje ove grupe u Romanijski NOP odred, što je već svršena stvar, kako smo obaviješteni od štaba Romanijskog odreda.

II

U toku izvještajnog perioda naša divizija je prošla kroz drugu i treću fazu svoga razvoja. Uspjesi u Posavini, na Trebavi,⁹ oslobođenje Graničnice,¹⁰ Gradačca,¹¹ Samca.¹² Modriča¹³ i Orašja¹⁴ padaju u drugu fazu njenog razvoja, kada se pred nas

* Jedinice 17. NOU divizije napale su i razbile etnike na Trebavi 14. avgusta 1943 (vidi tom IV. knj. 17. dok. br. 66).

Graničnicu je 1. septembra zauzela Majevička brigada (vidi tom IV, knj. 17. dok. br. 66. knj. 18. dok. br. 79).

⁹ i¹² Divizija je Gradačca i Bosanski Samac zauzela 15. septembra 1943 (vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 79).

¹¹ i¹⁴ Modriču i Orašje zauzela je 6. (bosanska) brigada u prvoj polovini septembra (vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 79).

postavljalo kao najvažnije: stvaranje treće brigade, popuna ve postoje ih, organizaciono u vršenju jedinica, pravilna raspodjela kadra i prekaljivanje i sticanje borbenog iskustva u manjim i sitnijim akcijama radi pripreme za veće i značajnije. Napadom na Tuzlu i akcijama oko Tuzle ušli smo u treću u fazu razvoja naše divizije, u fazu kada se pred nas postavlja kao osnovni zadatak: *osposobiti diviziju za sve vojno-političke zadatke*. U ovoj fazi još se nalazimo i svi su izgledi da ćemo uskoro uspjeti da izvršimo ovaj naš osnovni zadatak. Borbe za oslobodjenje Tuzle i oko Tuzle bile su prelomne naročito za borbeno prekaljivanje i vojničko osposobljavanje naših jedinica. U ovim borbama, u napadu i odbrani Tuzle, imali smo oko 200 izbačenih iz stroja, ali to nije ni najmanje uticalo na moral i borbenost naših jedinica, niti na njihovu sposobnost za izvršavanje daljnjih postavljenih zadataka, što se naročito vidi iz uspješnih izvršenih zadataka: rušenja pruge Doboje—Tuzla i Sarajevo—Doboj. usiljenog marša sa Ozrena do Vareša (u XV majevi kojih brigadi bilo je tada 214 potpuno bosih boraca!), likvidacije Vareša. zauzimanja Crvene Stijene i uspješnog zatvaranja pravca od Sarajeva prema Rogatici i Višegradu, te odbijanja svih neprijateljskih napada na ovom pravcu, koji su u nekoliko mahova bili vrlo snažni i žestoki. Smatramo da su borbe na Romaniji, koje se vode pod vrlo nepovoljnim stambenim uslovima za naše jedinice (jedna od naših brigada uvijek je smještena pod otvorenim nebom, jer je neprijatelj spalio sva sela oko Crvene Stijene), značite još jedan plus u postignu u našeg osnovnog zadatka. Naravno, ne bi se smjelo u tome pretjerati. jer pretjerano zadržavanje naših jedinica u takvoj situaciji moglo bi negativno da se odrazi na njihov moral i borbenost.

U ovoj fazi razvoja naše divizije pred nas su se postavili kao najvažniji slijedeći i zadaci: 1.) mobilizacija novih boraca, 2.) u vršenju XVI muslimanske brigade, 3.) izgradnja novih kadrova, 4.) u vršenju jedinstva divizije, 5.) reorganizacija i u vršenju sanitetske službe. 6.) organizovanje divizijske bolnice. 7.) formiranje brdske baterije, 8.) suzbijanje dezerterstva, 9.) organizacija ob. službe. 10.) osposobljavanje intendantura u rješavanju pitanja ishrane pod težim uslovima i 11.) pitanje obučavanja.

1) Prvi zadatak uspješno je rješavan, ali brojno stanje naše divizije (oko 2.600 ukupno ljudstva) još ne zadovoljava. Ta brojnost je da smo od napada na Tuzlu pa do danas imali izbačenih iz stroja preko 300 boraca i da smo od tada više nego dva puta toliko uvrstili novih boraca u naše jedinice, ali se zadatak popune naših jedinica pred nama postavlja kao najvažniji i potrebno bi bilo pri dodjeljivanju zadataka našoj diviziji uvijek

uzimati u obzir tu injenicu. Ovdje na Romaniji mi nijesmo u stanju da mobilishemo ni jednoga ovjeka, jer svi novomobili-sani borci stupaju u Romanijski NOP odred koji je za njih mnogo primamljiviji od naših brigada. Pored toga, naša XVI muslimanska brigada ne može računati ni na kakovu popunu na ovom terenu, jer u muslimanskim selima nema nigdje ni-koga. Najpovoljniji uslovi za popunu naših jedinica bili bi u zeni kom kraju.

2) Rješavanju drugog zadatka pristupili smo još u samom po etku stvaranja XVI muslimanske brigade time što smo iz dviju naših drugih brigada prebacili u nju prili an broj rukovodilaca, u prvom redu političkih. Na zadnjem partijsko-politi kom savjetovanju odlučeno je da se u tu brigadu prebaci još 20 rukovodilaca (politi ko-partijskih) i starih boraca članova K.P. Raunamo da se ovom mjerom prilino u vrstiti XVI brigada naro ito u politikom pogledu, jer vojni ki je ona dosta vrsta iako je vrlo mlada kao brigada.

Ova je brigada formirana takore i u samoj borbi (njen III i IV bataljon formirani su za vrijeme borbi oko Zivinica) i zbog stalnih daljnjih pokreta i akcija nije bila u stanju da se još u dovoljnoj mjeri sredi. Borbenost i moral na prilinoj su visini i što je naro ito potrebno ista i da iz ove brigade nije bilo još dezertera. Sve dosadašnje zadatke ova je brigada uspješno izvršavala a u zadnjoj borbi sa Nijemcima kod s. Vrana njeni borci juna ki su se držali. Oko 35 boraca bilo je izbano iz stroja u ovoj borbi, ali to nije uticalo na slabljenje morala i borbenosti boraca u ovoj brigadi. Interesantno je napomenuti da naro itu vještinu i junaštvo u borbi pokazuju bivši vojnici „Vražije divizije“ i raznih SS formacija kojih u ovoj brigadi ima prilino broj.

Štab brigade je dorastao svojoj dužnosti i sposoban je da rukovodi brigadom, a u njemu se naro ito isti e komandant brigade eri,¹⁵ koji je prije odlaska na ovu dužnost bio politiki komesar I bataljona VI bos. brigade. Štabovi bataljona sastavljeni su od naših starih rukovodilaca i boraca iz VI i XV brigade i zadnjom popunom oni su potpuni.

Ova brigada ima sve uslove da ubrzo postane jednaka drugim dvjema našim brigadama u vojnom, pa i u politikom (iako malo kasnije) pogledu.

3) Iz naše divizije otišao je ve prilino broj vojnih i političkih rukovodilaca, a vjerovatno da e bitipotrebno da ih još ide, pošto je naša divizija sastavljena od dviju najstarijih brigada Isto ne Bosne, zbog toga moramo pitanje izgradnje novih

¹⁵ Salem

kadrova postavljati mnogo šire — izvan okvira naše divizije, a i u samoj diviziji postavlja se vrlo oštro podizanje nivoa izgradnje naših rukovodilaca. To pitanje rješava se se putem kurseva kako vojno-političkih, tako i partijsko-političkih, kao i svakodnevnim vojnim, partijskim i pohtim ko-kulturnim radom. U tom smislu održani su: jedan srednji partijski kurs pod rukovodstvom druga Draga Vučinića a pri štabu divizije i jedan niži partijski kurs pri štabu VI brigade. Vojno-politički kurs pri štabu divizije koji je bio započeo rad morao je prestati zbog zauzetosti u radu štaba divizije rukovodioca kursa druga Vukašina Subotića, na elniku štaba divizije. Osim toga se potreba za jednim ovakvim kursom, samo bi nam bio potreban — za predavača a jedan aktivni oficir. Sada se pri štabovima VI i XV brigade održavaju niži partijski kursevi. Riješili smo da ovi kursevi budu permanentni, a da se kroz izvjesno vrijeme otpočne sa tim radom i u XVI brigadi.

4) U vršenju jedinstva divizije se tako i postavlja kao jedan od naših zadataka, jer je naša divizija kao cjelina tek odskora počela da funkcioniše. Može se reći da je to počelo napadom na Vareš. Nema nekih nezdravih pojava među brigadama, sem nekih sitnijih nesporazuma koji su došli kao posljedica nepravilnih postupaka između u intendanture VI i XV brigade, ali i to je u zadnje vrijeme ispravljeno i takvih pojava više nema. Kao štab divizije, tako i štabovi brigada u kojima su sve do sada došlo i kao rezultat toga jeste činjenica da je VI bosanska brigada dostavila XV majevici koju brigadi u nekoliko navrata meso i druge namirnice, jer se XV brigada nalazi na terenu gdje je ishrana vrlo težak problem. Isto tako postoji su slučajevi slanja darova divizijskoj bolnici od strane svih brigada.

Pokretanje divizijskog lista i prvi broj treba da izađe 1. XII. t.g. mnogo će doprinijeti i u rješavanju ovoga zadatka.

5) Sanitetska služba u našoj diviziji podignuta je na zavidnu visinu u upoređenju sa stanjem kakvo je bilo u početku. U tom pogledu dosta su nam pomogli drugovi Vita i referent saniteta III korpusa NOVJ. Povećanje broja ljekara, kurs za referente saniteta bataljona, kurs za četne bolničare i stalni kursevi pri divizijskoj bolnici uveliko su doprinijeli da se organizacija saniteta u našoj diviziji poboljšala. Naravno tu pažnju smo obratili vaspitanju našeg sanitetskog kadra za pravilan i brižljiv odnos prema bolesnim drugovima i drugaricama. Pitanju podizanja autoriteta sanitetskih radnika i borbi protiv zaraze od pječavog tifusa (nemamo još ni jedan slučaj).

6) Neposredno pred napad na Tuzlu formirali smo divizijsku bolnicu, koje je postojanje postalo naročito aktuelno udalžavanjem naše divizije od bolničkih baza na Majevici. Do tada se

nije osje ala potreba za divizijskom bolnicom, jer su svi teži ranjenici bili upu ivani u bolnice u Majevidi a lakši su zadržavani po brigadnim ambulantomama.

Danas naša divizijska bolnica funkcionije vrlo dobro u svakom pogledu.

Hiruršku ekipu takode smo reorganizovali odlaskom druga dr Jovanovi a sa dužnosti šefa hirurške ekipe. Sada je u hirurškoj ekipi kao hirurg dr Kajtner, koji je mobilisan u Tuzli. Bez obzira na njegovo politi ko opredjeljenje (izgleda bio je neki simpatizer fašizma) on svoju funkciju obavlja savjesno i vrlo stru no. Kontrola nad njegovim radom osigurana je. Sada naša hirurška ekipa funkcionije vrlo dobro i uspješno.

7) Naša brdska baterija, koja raspolaže sa dva brdska topa, još nije organizovana onako kako bi trebalo, jer u diviziji nismo raspolagali sa dovoljnim brojem stru nih artiljeraca, tako da su tu dužnost obavljali, a donekle i danas obavljaju zarobljeni domobrani iz Tuzle. Komanda baterije je sposobna da rukovodi istom, a prebacivanjem u bateriju nekoliko starih boraca i formiranjem partijske elije u njoj ubrzo e se poboljšati kvalitet ljudstva i naša baterija posta e dobra jedinica, sposobna da izvršava sve vojne i politi ke zadatke.

8) Dezerterstvo u našoj diviziji ne uzima ve ega maha iako je ogromna ve ina boraca novodošlih i novomobilisanih. Najve i broj dezertera bio je iz VI brigade, što ne dolazi kao posljedica nekog slabog rada rukovodilaca te brigade, ve prosto iz razloga što se u toj brigadi nalazi prili an broj elementa koji je sklon dezerterstvu (Vu ja ani, Bir aci). Pored toga dezertiralo nam je i nešto mobilisanih domobrana. Najve i broj dezertera dezertira iz želje da prede u neki odred koji se nalazi na njihovoj zavi ajnoj teritoriji. Tako je piije izvjesnog vremena dezertiralo 5 boraca, od kojih jedan komandir i jedan zamjenik komandira ete. Obavješteni smo da su se priklju ili Bir anskom NOP odredu. Potrebno je napomenuti da je vrlo mali broj dezertirao iz Majevidi ke brigade, iako je ona sastavljena ve inom od ljudstva sa Majevice, Semberije. Posavine, koje teško podnosi duže pokrete, slabu ishranu i zimu.

Zbog pokušaja i organizovanja dezerterstva vojni sudovi su osudili u zadnje vrijeme trojicu na smrt i to jednog iz VI, jednog iz Majevidi ke [brigade] i jednog iz baterije. Vojni sud VI brigade osudio je u odsutnosti na smrt pomenutog komandira i ostalu etvoricu iz Bir a. donose i takovu presudu kao mjeru predostrožnosti zbog opasnosti od dezerterstva me u ostalim borcima rodom iz Bir a. Ovim presudama pristupalo se tek u krajnjoj nuždi, znaju i da se samo pomo u njih dezerterstvo ne može suzbiti. Po pitanju dezerterstva održano je niz kon-

ferencija u svim našim jedinicama i danas je ono u velikoj mjeri smanjeno, tako da se desi svega po neki slučaj dezertstva mobilisanog domobrana.

9) Obavještajna služba u diviziji nije još toliko razvijena da može uspješno obavljati svoje zadatke. Njena nesposobnost došla je do izražaja naročito u pogledu dobijanja obavještenja o neprijateljskim snagama u Sarajevu. Ali to je najmlađa grana od svih ostalih u našoj diviziji, koja ne raspolaže sa dovoljnim brojem sposobnog kadra. Za to kao najvažnije se u toj službi postavlja osposobljavanje što većeg broja obavještajaca kako bi se u najskorije vrijeme postiglo da u svakom štabu bataljona bude po jedan drug odgovoran za tu dužnost.

10) Dok smo se nalazili u Semberiji, Posavini, pa i na Trebavi, pitanje ishrane naših jedinica nije bilo nikakav problem. Oslobođenjem Tuzle i Vareša to pitanje je bilo lako rješavano. Danas, međutim, kada se nalazimo na prilično pustoj i popaljenoj Romaniji, pitanje ishrane naših jedinica postalo je dosta težak problem i njegovom rješavanju mora se pristupiti sa mnogo više zauzimanja i rada od strane naših intendantata. Ali i pored slabe situacije u pogledu nabavke namirnica na ovom terenu ne može se reći da su naši borci ma i jednog dana bili gladni. Naš pravilan stav po pitanju važnosti intendantske službe, kao i aktivan rad intendanta naše divizije doveli su do toga da su naši intendantati prilično osposobljeni za rješavanje pitanja ishrane i pod težim uslovima. Organizovali smo dovođenje hrane iz Šekovića, radi čega je tamo otišao intendant naše divizije. Time se znatno olakšati ishrana naših jedinica i olakšati teret na i onako osiromašelo stanovništvo u ovim krajevima. Pored toga, pitanje ishrane rješava se i konfiskacijom imovine etničkih bandita.

Ima još problema koji se postavljaju pred nama u pogledu pravilnog funkcionisanja intendantske službe, a kao jedan od najvažnijih je podizanje političkog nivoa naših intendantata. Ima još nepravilnoga odnosa prema narodu prilikom rekvizicija, davanja nepropisnih priznanica i t.d., ali svi ti nedostaci su na putu da budu u najskorije vrijeme otklonjeni.

11) Problem bosih bio je vrlo aktuelan do zauzimanja Vareša, kada je u našoj diviziji bilo oko 300 bosih boraca. Danas je taj problem momentalno riješen tako da u našim jedinicama može se reći da nema ni jednoga bosog. Ali ovo pitanje je uvijek aktuelno i u tom pogledu nastojimo da se iskorijeni stara praksa naših štabova koji su bili navikli da pitanje obuhvataju rješavaju osvajanjem neprijateljskih magacina i uzimanjem obuhvata od zarobljenih neprijateljskih vojnika. Zbog te prakse bilo je i došlo do toga da smo u diviziji imali onoliko veliki broj bosih.

Pravljenje govedih opanaka opet je na dnevnom redu i ono u nekoliko zadovoljava naše potrebe, iako je kvalitet takve obu e naro ito loš za zimu. Zato ne e biti loše ako pitanje obu e riješimo i po staroj „r avoj" praksi.

III

POLITLCKO-KULTURNI RAD U DIVIZIJI

Politi ko-kulturni rad u našoj diviziji bio je znatno otežan estim pokretima i akcijama naših jedinica, ali on je ipak intenzivno sproveden. Naro ito oživljavanje ovoga rada došlo je kao posljedica stupanja u našu diviziju radnika i intelektualaca iz Tuzle, Kreke i Vareša. Taj se rad uglavnom odvijao na slijede i na in:

1.) *Konferencije.* U našim jedinicama stvorena je praksa da se prije svake akcije ili pokreta održi konferencija svih boraca na kojoj naj eš e politiki komesari objašnjavaju cilj i zna aj zadatka. Pored toga održano je niz konferencija po raznim konkretnim pitanjima discipline, reda, odnosa prema narodu. odnosa prema starješinama i t.d., kao i po raznim štetnim pojavama: dezerterstvo, egoizam, nedrugarski postupci i t.d. Na gotovo svim konferencijama u zadnje vrijeme pretresano je pitanje pravilnog odnosa izme u drugova i drugarica, jer je to pitanje u našoj diviziji bilo postalo problem zbog velikog priliva novih drugova i drugarica u naše jedinice, koji su došli sa tu im malogra anskim shvatanjima toga pitanja.

2.) *Politi ki asovi.* Ova najvažnija vrsta politike djelatnosti u ovom izvještajnom periodu vrlo je intenzivno sprovedena. Postiglo se to. naro ito u VI brigadi, da naši borci' nijesu više samo slušaoci predavanja na tim asovima, nego i aktivni u esnici u diskusijama. Naro ito je živa diskusija bila u toj brigadi po pitanju konferencije triju sila u Moskvi, iz ega se da zaključiti da je politiki horizont naših boraca orili no širok. I u XV brigadi u tom pogledu situacija je sli na, dok XVI brigada još zaostaje iz razumljivih razloga.

Još na ovim asovima ima prili no nedostataka koji se ogledaju u šablonskom tretiranju političkih pitanja i nedovoljnom u eš u boraca u diskusijama, što naši politički rukovodioci nastoje da isprave. Bilo je raznih tema na političkim asovima, kao na primjer: Uloga SSSR-a u oslobodila kom ratu, Partizanska borba. Borba protiv okupatora — prvi i najvažniji zadatak. Uloga Bosne i Hercegovine u n.o. borbi. Govor druga Manuilskog. Crvena armija — spasilac ovje anstva, Narodno-oslobodila ka borba u Jugoslaviji, Položaj muslimana danas, Vojno-

-politi ka situacija i t.d. itani su i prora ivani lanci iz lista ..Oslobo enje" i drugih antifašisti kih listova.

3.) *Kulturno-umjetni ki rad.* Ovaj rad je još na vrlo niskom stepenu. Pa i u VI brigadi došlo je do prili nog zastoja u tom radu. naro ito od odlaska druga Danona¹⁶ iz brigade. Postoje u svim bataljonima, sem u XVI brigadi, horovi i diletantske grupe koji su do sada pripremili ve i broj priredbi za narod i vojsku. Najve i nedostatak u ovom radu jeste oskudica materijala (pjesama, pjesama za horsko recitovanje, ske eva i dr.) tako da je repertoar ovih priredbi veoma ograni en i ve prili no banalan. U XV brigadi osje a se napredak u umjetni kom radu tako da je jedan njihov bataljon dao u Varešu dosta uspjeru priredbu. Dali smo inicijativu za pisanje novih pjesama i ske eva, ali u tome se osje a još veliki nedostatak. Zbirka sovjetskih pjesama koju je izdao Politodjel VI brigade prili no e popuniti prazninu repertoara naših priredbi.

Raspoložemo sa vrlo dobrom pleh-muzikom koju smo mobilisali u Tuzli (to je kompletna bivša vojna muzika), kojoj smo stavili u zadatak da nau i svirati sve naše pjesme i marševe. Namjeravamo da pri štabu divizije organizujemo jednu kulturno-umjetni ku grupu od 15—20 drugova i drugarica koji imaju najviše smisla za takav rad. Ova bi grupa imala zadatak da uvježba jedan dobar umjetni ki program, a zatim da ide po brigadama u cilju davanja priredbi i oživljavanja umjetni kog rada u našim jedinicama. Ova bi grupa kombinovala svoj rad sa divizijskom muzikom u kojoj ima nekoliko talentovanih muzi ara. Nadamo se da e se ovime umjetni ki život u našoj diviziji podi i na viši stepen.

4.) *Štampa.* XV i VI brigada izdale su svoje brigadne listove, i ve spremaju drugi broj istih. Naro ito je dobar list VI brigade. U objema brigadama izlaze u ve ini eta „džepne novine". XVI brigada, iako novoformirana, u tom pogledu ne zaostaje mnogo iza ovih brigada. Pored desetak džepnih novina u njoj se pojavio i jedan bataljonski list.

Izdava ka djelatnost naro ito je bila živa u VI brigadi, zahvaljuju i drugu edi Minderovi u, lanu Politodjela te brigade. Oni su izdali preko 20 brošura.

Namjeravamo da po nemo 1. XII. o.g. izdavanje divizijskog lista koji e biti u stvari divizijska novina i koja e pored tretiranja raznih vojnih, politiki kih, intendantskih, sanitetskih i dr. pitanja donositi prikaz listova u diviziji i time podsticati na oživljavanje te djelatnosti. List e izlaziti svakih 15 dana. Najve a teško a za njegovo uredno izlaženje jeste što u diviziji nemamo ni jednoga druga koji bi mogao do i u obzir za urednika toga

¹⁶ Oskar

lista sem druga Cede Minderovi a koji je sada član Politodjela XVI muslimanske brigade.

5.) *Analfabetski te ajevi.* U našoj diviziji bilo je preko 300 nepismenih drugova i drugarica. Najveći broj nepismenih ima u XVI brigadi (160), a najmanje u VI brigadi. U XV brigadi bilo je 91 nepismen. Analfabetskim te ajevima naučilo je do sada pisati oko 50 nepismenih, a ostali su naučili od 1—20 slova. S obzirom na ovoliko veliki broj nepismenih, analfabetskim te ajevima moramo posvetiti najveći pažnju. Preduzeo sam mjere da dobijem tačnu statistiku nepismenih u diviziji kako bih radio analfabetskih te ajeva što bolje mogao kontrolisati. Faktički ovome radu u našim jedinicama posvećena je prilična pažnja i nadati se je da će ubrzo dati vidljivih rezultata.

IV

POLITICKO-KULTURNI RAD NA TERENU

U toku izvještajnog perioda održano je niz zborova, konferencija i priredbi u mjestima i selima u kojima su naše jedinice boravile. Naročito intenzivan rad u tom pogledu bio je na Trebavi i u Posavini, gdje je održano veći broj veoma uspješnih i dobro organizovanih zborova.

Postigli smo u velikoj mjeri praksu, koju od početka preporučujemo, da ne samo naši rukovodioci, nego svaki naš borac postane agitator naše borbe.

U pogledu stvaranja Narodne vlasti i likvidacije stare vlasti do prije kratkog vremena pravljeno je od strane naših rukovodilaca propust što nijesu ulagali mnogo truda i volje u stvaranju narodno-oslobodilačkih odbora. Taj propust je u zadnje vrijeme otklonjen tako da smo u svim mjestima i selima gdje je bilo iole moguće formirali narodno-oslobodilačke odbore (Vareš, Budoželje, Striježevo, Mijakovi i, Huski i i dr.).

Na terenu gdje se sada nalazimo postoje nekoliko n.o. odbora, ali u većini sela njihovo stvaranje je otežano zbog bjegstva u šumu muškaraca, tako da je VI brigada morala izabrati narodno-oslobodilačke odbore u nekim selima sastavljene isključivo od žena.

Stab VI brigade izdao je jedan proglas upućen „eticima i seoskom stanovništvu Poratka, Sirovina, Rakove Noge, Sabanaka, Niša, Evljanovi i ostalih sela.”

Postojanje naše Muslimanske brigade na ovom terenu vode etnika iskorišćavaju u cilju mobilizacije etnika u borbi protiv nje, tako da je ona do sada imala najviše okršaja sa etnicima.

Ali njene borbe sa Nijemcima i ustašama najbolji su argumenat me u srpskim stanovništvom za suzbijanje etni ke antimuslimanske propagande.

V

RAD POLITI KIH KOMESARA

Politi ki komesari kako brigada, tako i bataljona uglavnom zadovoljavaju. Komesari eta jednim dijelom još su mlādi i nedovoljnoiskusni drugovi, kojima je potrebna stalna pomo . Uspjeli smo da ostvarimo tzv. komesarsku liniju koja se ogleda, pored ostalog, u što eš em održavanju sastanaka politiki komesara eta sa politiki komesarima bataljona, politiki komesara bataljona sa politiki komesarom brigade i politiki komesara brigada sa politiki komesarom divizije. Ja sam uspio da u toku izvještajnog perioda održim jedan sastanak sa politiki kimesarima brigada, a baš kada je situacija dozvolila i kada sam namjeravao da održim još jedan sastanak, održano je partijsko-politi ko savjetovanje kojemu su prisustvovali i politiki kimesari brigada, tako da je potreba za ovim sastankom otpala za izvjesno vrijeme. Nastoja u da u najkra em roku održim sastanke sa politiki kimesarima bataljona i politiki kimesarima brigada po pojedinim brigadama.

U našim brigadama politiki kimesari su slijede i drugovi: U VI brigadi drtig Dane Olbina. koji je bio zampolitkoma XVI brigade do 3. o.mj.. u XV brigadi drug Milenko Stojakovi , koji je bio lan O.K na Majeveci a primio je dužnost komesara XV brigade 13. X. t.g., u XVI brigadi politiki kimesar je drug Midhad Begi . koji je do formiranja ove brigade bio politiki kimesar XV majeveke brigade. Sva trojica su dobri drugovi i dobri politiki kimesari i ja sam, kao i štab divizije, njihovim radom zadovoljan.

VI

STAB DIVIZIJE I ŠTABOVI BRIGADA

1. Stab divizije kao cjelina do sada je uglavnom izvršio sve vojno-politi ke i druge zadatke koji su se pred njim postavili. U štabu vlada potpuna saglasnost i drugarska atmosfera. Nema bilo kakvog „prejahivanja" ni sa ije strane.

2. Štabovi u svim našim brigadama zadovoljavaju i sposobni su da rukovode svojim jedinicama. Nedostatak je u tome što ni u jednom štabu nema na elnika, naročito s obzirom na sve veće razgranavanje administrativnih i drugih poslova u našim jedinicama. te potrebe za što stručnijim osposobljavanjem naših vojnih rukovodilaca i boraca.

VII

Partijsko-političko savjetovanje. 3. o.m.j. održano je partijsko-političko savjetovanje kojemu su prisustvovali polkomesar korpusa, polkomesar divizije, polkomesari i zampolkomesari VI. XV i XVI brigade i članovi Politodjela VI, XV i II krajiške brigade.

Na savjetovanju je diskutovano po svim najvažnijim problemima u našoj diviziji i donijeti su zaključci koje će se sprovođenje u život značiti pravilnu orijentaciju po svim partijsko-političkim pitanjima i znatno poboljšanje rada po svim sektorima. Reorganizacija i popunjavanje Politodjela, tako da u svim našim brigadama oni, iako nepotpuni, sada postoje, u mnogome će doprinijeti na sprovođenju zaključaka sa savjetovanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
3. Petrićević

Dostavljeno:
CK-u KPJ i polkomesaru
III korpusa NOVJ

BR. 97

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 8. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 5. NOVEMBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU'

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Dostavljam vam redovan part, izvještaj za mjesec oktobar.

Broj partijskih jedinica 20

Broj lanova Partije . . . . . 193, u rashodu 25

Broj kandidata 14

Broj skojevaca 225 27

Part, organizacija za zadnji mjesec dana bila je intenzivnija u radu nego prethodnog mjeseca.² To se naročito odnosi na izvjesne nedostatke koji su se bili potkrali u nekim bataljonima. Izvršen je pretres part, jedinica po pitanju borbenosti lanova Partije i pokazalo se je da je bilo nekih neborbenih ljudi, malodušnih, neodlučnih koji su se uvukli u part, organizaciju i u izvjesnim momentima pokolebali jedan dio boraca u jedinici. Poslije pretresa isključeno je iz part, organizacije 6 lanova, među njima jedan vodnik i delegat (bili su primljeni još u pozadinskom radu). Za isto vrijeme u Partiju je primljeno 9 novih lanova Partije.

Nakon toga i naša osjetila se je veća odgovornost kroz part, organizacije, a to je u isto vrijeme doprinijelo i veći u borbenost u jedinicama. Ti nedostaci po pitanju pretresa part, jedinica bili su i dio naše slabosti i politodjela. U vojnom pogledu brigada je u zadnje vrijeme imala i bolje uspjehe nego što je to bilo ranije. To je još više unijelo borbenog poleta, ali još uvijek ima nedostataka, koji se mogu brzo otkloniti. Ti nedostaci otklonili su se u akciji na Sanskom Mostu,³ gdje su se pokazali dovoljno nespripremljeni niži vojni rukovodioci, naročito po pitanju borbene gotovosti i budnosti poslije ulaska u grad. Isto tako osjetilo se i to da rukovodioci nemaju dovoljno kontrole nad svojim borcima u gradovima i da se tom pitanju nije posvetila dovoljna pažnja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. BiH 3/304—305.

² O stanju i radu partijske organizacije 8. krajiške brigade u septembru 1943. vidi dok. br. 61.

³ Brigada je Sanski Most napadala u sastavu 4. divizije. Ona je zarobila 154 neprijateljska vojnika i 2 oficira i zaplenila 4 puškomitraljeza. 1 teški mitraljez, oko 200 pušaka. 15 metaka i drugi ratni materijal. (Opširnije o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 18, dok. br. 45, 69 i 130.)

Disciplina u brigadi nije na dovoljnoj visini, naročito strojni dio discipline, što je dio naše slabosti u štabu brigade. Kratkim radom taj se nedostatak otkloniti.

Prilikom upada naših jedinica u Ljubiju⁴ i Sanski Most otkrili su se izvjesni nedostaci, koji se mogu i upornim radom otkloniti...

Na pitanju podjele plijena unutar brigade pokazala se je naša slabost, kao odraz uskog i nepravilnog shvatanja bataljonskih rukovodilaca. Na Ljubiji I bataljon uzeo je za sebe sve stvari tako da se to odrazilo na druge bataljone, što su poneki rukovodioci nepravilno podgrijavali. Do Ljubije to nije bio problem u našoj brigadi jer je uvijek sprovedeno pravilno podjela plijena, ali manjim radom mogu i se otkloniti i taj momentalni nedostatak koji se tek sada pokazao radi nepravilnog stava jednog bataljona.

II bataljon, koji se u zadnje vrijeme nije istakao u akcijama, ima izgleda, promjenom part, rukovodioca u bataljonu, da se za najkraće vrijeme izjednači sa ostalim bataljonima.

Isto tako pokazali su se nedostaci naše part, organizacije po pitanju organizacije evakuacije plijena, što je bitni problem u našim jedinicama.

Politička svijest boraca je na priličnoj visini, samo rad političkih komesara bataljona i ova još u potpunosti ne zadovoljava, još ima krutosti i šablonskog tumačenja stvari i događaja u svijetu i kod nas. To dolazi uslijed mladosti političkih komesara bataljona. Pomoć Partije u njihovom radu je dovoljna, ali se daljim radom još više pojačati.

Radu intendature i saniteta nije još dovoljno poklonjena pažnja, a naročito saniteta, gdje se osjeća nedostatak stručnog referenta saniteta brigade koji se imati dovoljno autoriteta prema u sanitetskim osobljem. Partija je poklonila veliku pažnju uzdizanju saniteta, može se reći da je ovaj sanitet uzdigla do ovog nivoa, iako još ima dosta slabosti.

Kulturno-prosvjetni rad je u napretku, ali još nedovoljan. Ima bataljonskih i četiničkih džepnih novina, ali mi nismo u stanju da izdamo brigadni list radi pomanjkanja šapirografa.

Rad po SKOJ-u još nije zadovoljavajući. Ima nedostataka u nedovoljnom obuhvatanju vanskojevske omladine u radu.

U brigadi se, uopšte uzevši, u toku zadnjih mjesec dana osjeća napredak, ali još ima nedostataka i problema, koji se mogu otkloniti upornim radom. Popuna brigade je važno pitanje koje se mora što prije riješiti.

⁴ Dva bataljona 8. krajiške brigade, u sadejstvu sa Podgrme kim odredom napali su i zauzeli rudnik Ljubiju 14/15. oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 99).

U zadnjem broju „Glasa“, u lanku „Sanski Most je naš“, nije spomenut naš III bataljon koji je izvršio u potpunosti jedan od najtežih zadataka, tako da je to izazvalo reakciju kod boraca tog bataljona.

SMET FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5 novembra 1943 god.

Zamj. politkoma VIII brigade

B. ⁵uri i

P. S. Primili smo brošuru od M. Pijade o Oktobar, revoluciji.

BR. 98

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 6. NOU
BRIGADE 17. DIVIZIJE OD 6. NOVEMBRA 1943. CENTRAL-
NOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹**

**CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Borbe koje je naša brigada vodila u napadu i odbrani Tuzle² zna e stvarno prekretnicu za našu brigadu. Naša brigada pokazala se doraslom da izvršava vrlo ozbiljne vojni ke zadatke. U brigadi je porasla vera u svoju vlastitu snagu. Naše jedinice su se osmelile u jurišanju na gradove i osvajanju utvr- enja. Tako e borbena raspoloženje podiglo se daleko. Oživeo je duh slavni tradicija koje je u borbi ostavila Šesta brigada.

Partijska organizacija u brigadi bila je stvarno udarna pe- snica brigade u ovim akcijama. lanovi Partije svojim drža- njem i borbenoš u služili su za primer. U najtežim momentima u ovim borbama intervenisala je Partija, podizala duh borbe- nosti i gušila svake nezdrave pojave. Tako e ove borbe oživele su i našu partijsku organizaciju. U Tuzli u našu brigadu došao je ve i broj novomobilisanih boraca, blizu 200. Me u njima je- dan dobar broj radnika. Zatim su sledile akcije naše brigade na pruzi Doboj—Tuzla i Doboj—Maglaj. Vareš i najzad Roma- nija,³ gde se i sada nalazi naša brigada. U svim ovim akcijama

⁵ Blažo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 7—1/3, k. 989.

¹ i» Vidi dok. br. 96.

uzdigao se jedan dobar broj novopridošlih boraca, naročito radnika. Neki od njih su primljeni u Partiju i postali rukovodioci. Npr. više od polovine desetara u našoj brigadi su novomobili—sani borci iz Tuzle. Nekoliko skojevskih rukovodilaca su takode Tuzlaci. Moral i borbena raspoloženje naših boraca je zaista na visini. Poverenje me u bataljonima je vrsto. Iznimku ini naš II bataljon, gde je partijska organizacija najslabija, a takode i štab bataljona. Ali u zadnje vreme po eo se i taj bataljon podizati, što se pokazalo u borbama na Romaniji. Naši štabovi bataljona su uglavnom solidni i vrlo aktivni u izvršavanju vojnih zadataka.

Stanje partijske organizacije

Pre oslobojenja Tuzle stanje u partijskoj organizaciji u Seštoj brigadi može se karakterisati ovim:

1. Šablonski rad i praktičizam vladao je u svim elijama.
2. Teorijski rad bio je vrlo slab ili gotovo nikakav. Interes partijaca za teorijski rad bio je vrlo slab.
3. Nije se imalo dovoljno perspektive u radu, pojedina partijska rukovodstva u bataljonu vrlo su se bezbrižno odnosila u pogledu jačanja naše Partije novim članovima. To naročito važi za partijsko rukovodstvo u II bataljonu, gde je posle borbi oko Tuzle u bataljonu ostalo svega 5—6 partijaca. U radnim vodovima uglavnom nisu ni postojale partijske elije.

Od Tuzle pa do danas partijska organizacija u našoj brigadi porasla je za 50 novih članova Partije. Tako e kandidovano je oko 40 drugova. Sektaškom gledanju na prijem u Partiju stalo se na put. U brigadi kod mnogih boraca izazvata je težnja za ulaskom u našu Partiju, što ranije nije bio slučaj. To je rezultat junačkog držanja koje su naši partijci pokazali naročito u borbama oko Tuzle, pa i u ostalim borbama i aktivnijeg partijsko-političkog rada i popularisanja naše Partije. Međutim partijcima novoprimljenim ima lep broj radnika i oni se stvarno najbrže i najbolje razvijaju. Naša brigada daje kadrove i za ostale jedinice. Za zadnjih mesec dana izmenjena su uglavnom sva partijska i skojevska rukovodstva, kao i štabovi bataljona, jer su mnogi drugovi otišli za rukovodioce u druge jedinice. Baš sad naša brigada treba da da 10 partijaca XVI (Muslimanskoj) brigadi.⁴ Pitanje kadra mi u mnogome rešavamo kursem koji se održava pri štabu brigade. Već prvi kurs je održan i dao je 7—8 nižih rukovodilaca. Drugi kurs je već pri kraju i on

⁴ Odnosi se na 3. brigadu 17. divizije.

e dati nekoliko rukovodilaca. Ali ipak pitanje kadra ostaje problem za našu partorganizaciju, jer naša brigada mora e još uvek da daje kadrove za ostale jedinice. Oživeo je donekle rad teorijski po elijama. Ovo naro ito važi za III i IV bataljon, dok druga dva izostaju. Postoji kod najve eg broja partijaca jak interes za kurseve i teorijsko uzdizanje. I to je garancija stvarno da e naša partijska organizacija ipak uspevati da rešava pitanje kadrova.

Šablonski rad iskorenio se uglavnom po partijskim elijama. Vanredni sastanci koji su u zadnje vreme održavani u našoj organizaciji (po pitanju pripreme akcije, za sprovo enje neke kampanje ili suzbijanje neke loše pojave) nau ili su mnoge elije da se na svojim sastancima bave konkretnim neposrednim pitanjima.

Partijske elije postoje svuda sem u tehni kom vodu, gde ima samo 1 partijac. Jedan me u ostalim zadacima naše partorganizacije jeste da oživimo rad elija u radnim vodovima, gde su elije skoro uspostavljene.

Naša partorganizacija broji oko 170 lanova. Kandidata ima preko 50.

Rad u brigadi

Politi ko-kulturni rad u brigadi za poslednjih mesec dana oja ao je. U velikoj meri porastao je interes za taj rad, što se u mnogome ima zahvaliti dolasku novih boraca u našu brigadu, me u kojima ima izvestan broj politi ki prili no zrelih drugova. Tako e poja ao se rad i naših politi kih komesara bataljona, što se ima zahvaliti pomo i naše Partije i drugova iz politodjela. Za ovo vreme borci su izu avali uglavnom teme iz istorije razvitka društva. Tako e su se radile druge brošure koje smo izdavali. Do sada naš politodjel izdao je oko 30 izdanja. Politi ki rad ima sve uslove da se dobro razvije. Ali. treba posvetiti naro itu pažnju našim politi kim komesarima, koji su vrlo mladi, a naro ito komesari eta. Naši komesari još uvek su mladi i nisu glavni nosioci politi ko-kulturnog rada u našim jedinicama. Ali, u zadnje vreme, povelu smo kampanju za uzdizanje komesara u našim jedinicama. Konkretno: u pripremanju proslave 7 novembra naši politi ki komesari su stvarno glavni organizatori. Novopostavljeni politi ki komesar brigade drug Dane Olbina (dosadašnji zamenik politkoma Muslimanske brigade) ima sve izgleda da odgovori svome zadatku i pomogne uzdizanju komesara u našoj brigadi.

Naš kulturni rad tako e je oživeo. To naro ito važi za našu štampu. Pre nekoliko dana izišao je naš brigadni list („Se-

sta brigada"), štampan u 70 primeraka. On ima pozitivan značaj za dalje uzdizanje našeg političko-kulturnog rada. On je dao potstrebku za izlaženje novina po našim mestima. Ovih dana ve izlaze etne džepne novine.

Naš rad u narodu bio je priličan, ali mogu nosti za taj rad nisu bile najpovoljnije. To naročito važi za teren Ozrena i Romanije. A raspoloženje naroda na tim terenima stvarno se okreće prema našoj vojsci. Ali, teror i klevete etničkih bandi imaju još uticaja. Tehnika pri našoj brigadi izdaje redovno Vesti koje rasturamo u brigadi i narodu u velikom broju. Takode izdali smo nekoliko proglašenja narodu na Ozrenu i Romaniji.

Svojim radom pomagali smo stvaranje partizanskih odreda na Ozrenu, pa i na Romaniji.

Na partijsko-političkom savetovanju koje je održano 4 novembra u našoj divizioniji (prisustvovao komesar korpusa⁵) zamereno je našoj brigadi da nije iskoristila sve mogu nosti i tradicionalno ime Šeste brigade u pogledu mobilizacije. To je stvarno injenica. Nastojamo preko partijske organizacije da tom pitanju od sada poklonimo ve u pažnju.

Rad Skoja

Rad Skoja u našoj brigadi tako e ja a. Ali, uzak praktičizam još nije potpuno likvidiran u ovoj organizaciji. Skojevska rukovodstva po bataljonima nisu još dovoljno vrsta. Mada je partorganizacija u zadnje vreme pojačala pomoć Skoju, ipak ona nije puna i svestrana. U toj pomoći i angažovali su se izvesni partijski rukovodioci, dok elija kao organizacija nije svestrano poduprla taj rad. Konkretno: u mnogim našim elijama na sastancima ne ulazi se u analizi svestrano u probleme Skoja.

Sektaški pogled na prijem novih članova u Skoj otstranjen je. Ali još uvek postoji nepravilna srazmera između partijske i skojevske organizacije u brigadi. Ona izgleda ovako: 170:190. Mi smo ovo uoili ili još mnogo ranije ali teško nasleđe u ovom pogledu nije se moglo još likvidirati. Nastojamo da tom pitanju posvetimo naročitu pažnju.

Jedan dobar broj učesnika na našem kursu su skojevci (oko 15). Oni treba da ojačaju rad svojim povratkom u jedinice. Formiranjem drugog kursa morali smo uzeti toliki broj skojevacu jer je u borbama na Tuzli partorganizacija imala prilično drugova izbavljena iz stroja. Na sledećem kursu biće sve partijci.

⁵ Reč je o Vladimiru Popoviću, političkom komesaru 3. korpusa NOV Jugoslavije.

Stanje u brigadi

Borbena raspoloženje naše brigade je na visini. Poverenje boraca u rukovodstva takode je dobro.

Jedan od problema sa kojima se bori naša partorganizacija to su odnosi drugova i drugarica. To smo konstatovali na našem savetovanju a to u najvećoj meri važi za Šestu brigadu, gde je ovo pitanje u prošlosti nepravilno postavljano. Cesto u ovom pogledu greše naši drugovi rukovodioci...

O štabu brigade

... Odnosi štaba brigade i politodjela pravilni su. Naročito valja naglasiti odličnu aktivnost drugova iz politodjela i njihovu bliskost i povezanost sa borcima naše brigade. Sada u politodjel Muslimanske brigade odlazi drug Ceda Minderovi i Mili Maksimovi za rukovodioce politodjela. O ovome ste verovatno obavješteni od drugog komesara korpusa. U politodjel naše brigade dolazi drugarica Olga (drugarica druga Kade). Nedostaje nam još jedan član politodjela.

Napomena: Slažem se sa izveštajem koji vam šalju drugovi iz politodjela i u mom izveštaju rukovodio sam se time, da on treba da dopunjava ono što su oni izostavili. Zato ima izvesnih stvari koje nisam obuhvatio ali ete ih naći u njihovom izveštaju. Izveštaje šaljem i Pokrajinskom komitetu za BiH.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6 novembar 1943
Romanija — Rakova Noga

Zamenik politkoma Šeste brigade
Milojica Panteli

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. CETA
1. ŠUMADIJSKOG NOP ODREDA „MILAN BLAGOJEVI ”
OD 7. NOVEMBRA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU ZA KRA-
GUJEVAC¹**

I CETA

i Sum. nar. osl. partizanskog odreda
„milan blagojevi ”
7 novembar 1943 god.
Položaj

Izveštaj partijske jedinice

OKRUŽNOM KOMITETU²

16 oktobra održan je partijski sastanak kome su prisustvovali svi članovi partijske jedinice.

Politička situacija: Prodiskutovane su vesti koje su vrlo povoljne i prodiskutovan je dolazak drugova Sremaca³ i donet je zaključak da će dolazak drugova Sremaca biti od vrlo važnog značaja a to je da će imati ogroman moral kod boraca i kod naroda. Pošto smo rad podelili po sektorima, zaključili smo da od sad rad sprovodimo više planski. Naš sastanak i politički rasprave biće u srazmeri sa sastancima odgovornim [o desetinama pod rukovodstvom članova po desetinama i to sve pod kontrolom partijske jedinice.

Izveštaj o vojnoj situaciji jeste: prinovili su nam se 2 (dva) druga, od kojih je jedan član partije.

Kritike na rad jedinice ovoga puta nije imalo jer greške koje su bile popravile su se.

Direktive još nisu ispunjene do kraja.

Prorada materijala: na ovom sastanku proračun je rad partije u vojsci.

Organizaciono pitanje: Stanje partijske jedinice jeste 5 starijih članova partije i jedan nov koji je ovoga sastanka u članjen a koji je pao u borbi u Darosavi 26 oktobra, onda ostao je jedan stari kandidat i 1 nov. Prema tome partijska jedinica 28 oktobra sastoji se iz 5 članova i 2 kandidata.

¹ Original (pisan olovkom, perom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 4385.

- Reč je o Okružnom komitetu za Kragujevac.

³ O njihovom dolasku u Srbiju vidi knjigu Žarka Atanackovića „Vojvodina u borbi 1941—1945”, str. 173, „Forum”, Novi Sad, 1959.

Budnoet i konspiracija partijske jedinice jeste zadovoljavajuća.

Držanje pred neprijateljem part, jedinice je dosta ispravno.

Politi ko-prosvetni rad: Održana su 3 (tri) zbor, 3 etna sastanka, 1 politički čas, data su detaljna uputstva borcima koji su odgovorni za politički rad u desetini i u narodu. Onda pojedina an razgovor sa borcima i politički čas po desetinama.

Skoj: Po pitanju Skoja održan jedan sastanak na kome je prora eno prvi lanak iz Proletera i iz Borbe lanak „Zada e Skoja“. Održan je još jedan sastanak na kome je prora eno cirkular br. 2 i nekoliko lanaka iz Proletera br. 1 i br. 2.

Aktiv Skoja sastoji se iz 12 l. Skoja.

Rad po vojnom pitanju jeste: Održana su 4 sast.: 1 (prvi) 0 upotrebi oružja, 2 (drugi) o obezbedenju, 3 (tre i) o nišanjenju, 4 (etvrti) borba pešadije u napadu, onda o konspiraciji i o uvanju zdravlja. Izvršeno je formiranje ete po vodovima i po desetinama, izvršena je pravilna podela oružja i municije. Održan je jedan čas sa vojnim rukovodiocima — komandiro, vodnicima i desetarima. Održana su 3 (tri) asa etnog rukovodstva sa komandantom odreda i data su uputstva o komandi, disciplini i diskusija o nedostacima. U razno dolazile su diskusije o borbama i svima borcima.

Održan je jedan praktičan čas vaspitnog rada. na kome je prora en jedan deo selja kog pitanja iz osnova lenjinizma i marksizma.

29 oktobra održan je partijski sastanak u okviru budu e partijske jedinice I ete i sadašnje partijske jedinice I ete, uz prisustvo komandanta i političkog komesara odreda i uz kontrolu višeg foruma, po slede em dnevnom redu:

- 1.) Organizaciono pitanje
- 2.) Postavljanje konkretnih zadataka po sektorima
- 3.) Razno.

2 novembra održan je partijski sastanak na kome su rasmatrane greške i nedostaci naše ete od sastava sa brigadom⁴ I odlučeno je da se ti nedostaci i greške iznesu na etnom sastanku koji je istog dana i održan, sa slede im dnevnim redom:

- 1.) Pitanje straže
- 2.) Pitanje dežurstva
- 3.) Ponašanje pri podeli plena — ponašanje pri rekviziciji — privikavati se kolektivizaciji li njih potreba
- 4.) Ponašanje po ku ama
- 5.) u koloni
- 6.) Odricanje poslušnosti i nare enja
- 7.) iš enje oružja

⁴ Odnosi se na 1. šumadijsku brigadu.

- 8.) Rukovanje oružjem
- 9.) Posvetiti više pažnje oko rukovanja stvari — ostaviti svaku stvar na svoje mesto
- 10.) O značaju pozdravljanja — stav prema rukovodiocima, u svima svojim potrebama borac se mora obrađati redovnim putem
- 11.) Značaj drugarstva prema svim etapama.
Sem ovoga održana su još i dva politička suseda.
5 novembra održan je politički čas na kome je proračun: I ustanak kao narodni pokret za oslobođenje ispod turskog jarma. Paralela između u I ustanka i naše borbe.
6 novembra održan je politički čas na kome je proračun: Milan Nedić kao ličnost, drugo, kako Nedić i ostali izdajnici tumače istoriju, treće, šta znači sadašnja propaganda o posleratnom uređenju Evrope. (Članak iz Proleterea.)
Drug Aca, drugarica Vida i drugarica Nada od 7 ov.m. ulaze kao članovi u partijsku jedinicu I etape.

Sekretar part. jed.
Borko

BR. 100

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 2. VOJVOANSKE BRIGADE OD 8. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA¹

**BRIGADNI KOMITET SKOJA
II VOJVOANSKE BRIGADE**
Položaj, 8-XI-1943 god.

primljeno 2. IV. 44.

CENTRALNOM KOMITETU SKOJA

Dragi drugovi,

Podnosim prvi izveštaj o stanju naše organizacije u II vojvoanskoj brigadi.

SKOJ II vojvoanske brigade u početku bio je pogrešno organizaciono postavljen, naime, članom SKOJ-a postao je svaki omladinac samim stupanjem u brigadu. Samim tim SKOJ kao

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd.

rukovode a organizacija omladine nije ni postojao, jer nije bilo razlike izme u mladog komunista i omladinca.

Sadfe brojno stanje naše organizacije je 308 skojevaca od kojih je 52 drugarice. Pregled nad socijalnim sastavom nemamo ali se zna da najviše ima seljaka. Tako e, broj omladinaca nemamo.

Po svim etama i mitraljeskim vodovima postoje aktivni u I i IV bataljonu, a u II i III bataljonu i u radnim vodovima. Tako e. aktivni postoje i u tehni koj eti i brigadom sanitetu. Organizacijom nije obuhva ena samo brigadna intendatura. Prema tome bataljonski komiteti sastavljeni su od po šest lanova, a u II i III bataljonu od po sedam. Brigadni sanitet formiran je pre mesec dana. Sekretari bataljonskih komiteta partijski su vezani za mitraljeske vodove a ina e podjednako borave u svim etama. Brigadni sekretar živi u tehni koj eti koja se nalazi pri štabu brigade.

Do sada brigadni komitet održao je jedan sastanak a i jedno savetovanje svih skojevskih rukovodilaca naše brigade. Na savetovanju su se utvrdili slede i nedostaci:

1. Da se SKOJ kao organizacija vrlo slabo ose a, izuzev skojevske organizacije III bataljona, gde je SKOJ prili no ostvario rukovode u ulogu nad omladinom.

2. Da se bataljonski komiteti kao celina nisu ose ali kao rukovodstva, zato što sekretari aktiva nisu obilazili ostale etne aktive i pri tome nisu mogli u stvari rukovoditi radom bataljonske organizacije.

3. Osnovni nedostatak, sa malim izuzetkom, je nemanje dovoljne odgovornosti i osamostaljenosti u radu. To je dolazilo od tuda: što se nisu održavali redovno sastanci, što se nije shvatio da zadaci treba da izlaze iz same situacije, nego se više radilo po jednom utvr enom šabloniziranom dnevnom redu, eše puta daleko od stvarnog života naših jedinica. Skojevska rukovodstva nisu imala u vidu da naša organizacija treba da bude najbliži pomoga partiji i vojno-politi kim rukovodstvima u rešavanju svih problema koji se raaju u životu naših jedinica. Tek u poslednje vreme taj nedostatak po eo se otklanjati time što se itav SKOJ mobilise za rešavanje problema. To vidimo iz primera: Pošto je naša brigada u zadnje vreme po ela izvoditi akcije zauzimanja gradova i utvr enih mesta, to se pojavila neophodna potreba za bombaše. SKOJ je pristupio rešavanju toga problema i postavio pred aktive da skojevci moraju biti prvi bombaši. Sada skoro svi bombaši su skojevci. U jednoj eti II bataljona od 13 skojevaca 11 je bombaša. I u mitraljeskim vodovima skojevci se javljaju za bombaše. Zatim skoro svi mitraljeski i puškomitraljeski su skojevci. Dalje imamo

primer kako je skojevska organizacija III bataljona, angažuju i svoje članstvo, rešila da se suzbije pegavi tifus, u čemu je i uspela.

Borbenost skojevaca je na priličnoj visini. Kao primer mogu nam poslužiti skojevci III bataljona: U Sremu, kod Gunje, skojevci nisu hteli da se povlače iako je za to bilo izdato naređenje.² U istoj borbi ima primera kada ranjeni skojevci nisu hteli da napuste borbeni položaj, nego čak iako ranjeni išli su na bunkere.

Kako je SKOJ III bataljona pravilno shvatio svoju ulogu vidimo i po tome što je doneo odluku da ne sme biti ni jedna patrola, zaseda, a da ne bude bar jedan skojevac koji je odgovoran pred organizacijom za izvršenje zadatka.

4. Dalje, u nekim bataljonskim organizacijama SKOJ još nije na dovoljnoj visini, jer se neki skojevci još uvek ne razlikuju od omladinaca. To dovodi do slabljenja discipline.

Sto se tiče rada po sektorima, stvar stoji ovako: Po vojnom sektoru prilično se radilo. Nema ni jednog skojevca pa skoro ni omladinca da ne zna rukovati puškom i puškomitraljezom. Rad po vojnom sektoru prilično zadovoljava. Kulturni sektor je najbolje zastupljen. Nema četa koja nema 5—10 pa i više spremljenih skečeva, pesama i recitacija. Ta zasluga najviše pripada SKOJ-u. Skojevci su većinom članovi kulturno-prosvetnih odbora. Nedostatak po ovom sektoru je u tome što se nema dovoljno plana. Postoje u većini čete džepne novine u kojima najviše skojevci sarađuju, ali su one još mlade. Rad sa nepismenima prilično je slab premda ima mali broj nepismenih boraca. Higijenski sektor je prilično dobar. I u higijenskim odborima najviše ima skojevaca. Ostali sektori su slabo zastupljeni.

Što se SKOJ nije još uzdigao na potrebnu visinu dolazi i od tuda: što partijske organizacije nisu dovoljno potpomagale skojevske organizacije u njihovom radu, kao i često menjanje etnih sekretara.

Savetovanje je postavilo pred skojevsku organizaciju ove zadatke:

1. Osamostaliti rad brigadnog i bataljonskog komiteta, s tim što će se redovno održavati sastanci i uočavati nedostatke i probleme jedinica. Tako će, sekretari jednog aktiva da obilaze druge aktive.

2. Probuditi ličnu odgovornost skojevaca, vaspitaju i da oni treba da budu primer borbenosti, discipline i drugih pozitivnih osobina, istovremeno otklanjaju i iz aktiva one skojevce

¹ Borbe za Gunju u čemu su 19/20. oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 19. dok. br. 28).

(to je pojava pojedina na) koji svojim radom stoje na nižem nivou od obi nog borca.

3. Uvesti plan u radu. s tim što e svaki skojevac dobijati konkretne zadatke, pozivaju i ga na odgovornost za izvršenje.

4. Radi omasovljenja naše organizacije, poja ati rad sa omladinom kako preko sastanaka tako i li nim dodirom.

5. Da skojevci svojim primerom budu nosioci pravilnih odnosa izme u drugova i drugarica i da imaju ispravan stav prema narodu.

6. Da se poja a rad na terenu. U cilju bolje aktivizacije, savetovanje je donelo odluku da se terenski sektor ukine kao poseban, s tim što e taj rad preuzeti na sebe itav aktiv povezuju i se pojedini sektori iz vojske sa istim sektorima na terenu.

7. Da se skojevci angažuju za prohibiciju alkohola.

8. Da se kod svakog skojevca probudi ose aj obaveštajca, da se poja a budnost prema novodošlim koji se mobilišu kao i na terenu o neprijateljima i izdajicama naroda.

9. Da skojevci budu prvi da se naredbe viših štabova ostvare. kao na pr. pozdravljanje i t.d.

Da bi se poja ao rad i time više doprineli narodno-oslobodila koj borbi, narodu i partiji, da bi naša organizacija što bolje o vrsila, savetovanje je postavilo pred itavu organizaciju sistem *takmi enja*. Takmi enje je postavljeno po pitanjima: koji e bataljon odnosno eta imati bolje bombaše, puškomi-traljesce, mitraljesce, bolji kulturni rad, više uspeha u radu sa nepismenima, koja e organizacija više uraditi na terenu, više mobilisati, koji e sektor, odnosno omladinac bolje odgovoriti na postavljene mu zadatke i t.d. Takmi enje je postavljeno izme u bataljonskih organizacija, izme u etnih aktiva, izme u sektora i samih aktivista. Rezultate takmi enja iznosimo preko džepnih novina. Svi drugovi rado su prihvatili novi sistem u radu. jer znaju ako unutar brigade uspemo u takmi enju možemo postaviti takmi enje i me ubrigadno.

Zaklju ak: Naša organizacija nije postigla ono što treba, t.j. da bude rukovodilac omladine, najbliži pomaga i rezervoar partije. Ali, budu i da omladina naše brigade ima mnogo izgleda na razvijanje, mislimo da e naša organizacija mo i ubrzo otkloniti mnoge nedostatke.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a
II vojvo anske brigade,
Petronijevi Vojislava

BR. 101

**UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTI KE
PARTIJE JUGOSLAVIJE OD 10. NOVEMBRA 1943. ZAME-
NIKU POLITI KOG KOMESARA 13. BRIGADE 10. DIVIZIJE
O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTI KE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

ZAMENIKU POLITKOMESARA XIII BRIGADE X DIVIZIJE

Dragi druže,

Primili smo tvoj izveštaj od prošlog meseca. Radi opšte orijentacije ukaza emo na izvesne probleme.

Vaša brigada sastavljena je od jednog jezgra starih boraca Ribni ana i novomobilisanih boraca iz mrkonji kog sreza i Manja e. Ovih poslednjih je više od 60%. Radi toga se dosta oštro ose a podvojenost ta Bva dela brigade i to kako u stepenu politi ke svesti i odanosti tako i u vojni koj spremnosti i disciplini. Partijska organizacija, sva vojna rukovodstva, pa i SKOJ sastavljeni su skoro isklju ivo od Ribni ana. što nesumnjivo još više poja ava tu podvojenost.

Zato se pred vas postavlja kao glavni zadatak: sjediniti ta dva dela brigade u vrstu celinu. Putem intenzivnog politi kog rada. energi ne obuke, pravilnog odnosa starešinskog kadra prema borcima, te razvijanjem toplih drugarskih ose aja borca prema borcu — u initi da se te sasvim prirodne razlike što pre uklone. U vašoj brigadi ne samo da su partijske organizacije i SKOJ sastavljeni od Ribni ana. nego je i osnovna masa boraca, koji u najskorije vreme treba da postanu lanovi Partije ili SKOJ-a. sastavljena od starih boraca—Ribni ana. Tu leži opasnost da se vi, u razvijanju i ja anju partijske organizacije, oslonite isklju ivo na njih. što bi se nesumnjivo negativno odrazilo na stvaranje monolitne brigade. Naprotiv, upornim radom morate najbolje i najdostojnije od novomobilisanih osposobiti što pre za prijem u Partiju. Na taj na in pomo i e se sjedinjavanju brigade, a Partija e posti i autoritet ne same kroz hrabrost komunista, ve i svojom sposobnoš u da rešava sva pitanja brigade.

Pri radu po sektorima, voditi ra una o tome da program politi kog rada ne bude i suviše visok za nove borce ili pak

¹ Kopija originala (pisana na mašini. latinicom) u Arhivu HRP, Beograd, reg. br. 7110/1, 2—6 (43).

ponavljanje za stare. Treba biti elastičan, prilagodavati na in
i program rada stvarnom stanju brigade.

U radu na vojnom komandu u vršivanju brigade, pored egzercira
i borbene obuke treba redovno analizirati akcije i razrađivati
sve iskustva u svakoj pa i najmanjoj akciji. Kroz kritiku
u biti se na sopstvenim iskustvima i na taj način osposobljavati
ne samo borce već i rukovodioce. Takav rad mora biti shvaćen
kao obavezan i za partijsku organizaciju, jer to je naša naj-
bolja škola.

Nedovoljno razvijen kritički i samokritički duh, famili-
jarnost i slične pojave, nisu rezultat nezdravog unutarnjeg sta-
nja u partijskoj organizaciji, već ih treba shvatiti kao odraz
toga da se nije tim pitanjima posvetila dovoljna pažnja. To je,
nesumnjivo, odraz nesnalaženja i neznanja i rezultat mladosti
partijske organizacije. Prema tome ne može se reći uopšte da
je osećanje odgovornosti slabo. Sama činjenica da su članovi Par-
tije poletni, oduševljeni, energični, da mobilizacija uspeva i u
krajevima gde je etnički uticaj jači od našeg, dokazuje to.
Stvar je u tome da se malo ulaže u podizanje i vaspitavanje
mladih članova Partije, spremnih da svaki zadatak najozbilj-
nije shvate i učine sve za Partiju. Uzrok dezertiranja leži u
činjenici da je prilično mali broj novih boraca prinudno mobilisan
iz krajeva gde naš politički uticaj nije dovoljan. U brigadi nisu
odmah naoružani i samim tim nisu se dovoljno osetili vojni-
cima. Osnovni razlog ne leži u unutarnjoj slabosti partijske
organizacije ili brigadi.

U sadanjoj situaciji vi morate računati samo na svoje sop-
stvene snage i formirati bataljonske biroje od svojih članova
Partije. I to što pre! Biroima morate ukazati što veću direktnu
pomoć, da bi se u svojim funkcijama što pre snašli i izvršili.

Vaša partijska organizacija postiže svoj autoritet kroz hra-
brost članova. To je nedovoljno. Tu leži opasnost da članovi
Partije ginu u proseku znatno više od ostalih boraca. Članove
Partije treba naučiti da ne samo hrabrošću već i znanjem, sna-
laženjem, veštinom, političkom upornošću u najtežim slučajevima,
postižu autoritet, rukovode i brigadom u svim oblastima živo-
ta, pa i u samim akcijama. Tako će se sačuvati kadrovi u Par-
tiji od nepotrebnih gubitaka, tako će se ostvariti jednodušnost
svih boraca.

Nije neophodno da partijske biroje sačinjavaju sekretari
svih jedinica. U njima treba da budu sekretari iz borbenih osnovnih
delova bataljona.

U vašoj brigadi nisu još srećeni intendantura i sanitet,
nisu organizirani kao u drugim razvijenijim brigadama. Ta zao-
stalost danas se može i treba likvidirati. Sanitet i intendanturu

treba organizovati po pravilima koja ve postoje. Tom pitanju treba posvetiti naro ito pažnju s obzirom na predstoje u zimu.

Iz izveštaja se vidi da su nedostaci u radu partijske organizacije dosta pravilno uo eni i da je na osnovu toga pravilno postavljen rad. Potrebno je energij no i brzo ukloniti nedostatke. To e se posti i i pravilnim i brzim sprovo enjem u život vaših odluka i direktiva Divizijskog partijskog komiteta.

Nastojemo da što pre dobijete Politodel, a najkasnije po završetku sadašnjeg partijskog kursa.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10-XI-1943 g.

BR. 102

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIKOG KOMETESARA PODGRMECKOG NOP ODREDA OD 10. NOVEMBRA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

**ZAMJ. POLITKOMETESARA PODGRMECKOG
N.O.P. ODREDA**

Dana 10 novembra 1943 g.

OBLASNOM KOMITETU ZA BOS. KRAJINU

Negdje

Dragi drugovi,

Dostavljam vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije u našem odredu. Brojno stanje partije 88. kandidata 10. SKOJ-a 78, neorganizovane omladine 50. Brojno stanje odreda 515, na licu mjesta 450 boraca, pušaka 450. 24 puškomitraljeza, 8 lakih baca a, 1 teški baca . 14 teških mitraljeza i 1 protivkolski top.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom), u Arhivu HRP, Sarajevo a mikrofilm u Arhivu V.I.L. reg. br. BiH 3/287—288.

² Odred je krajem septembra 1943. imao 400 pušaka, 19 teških mitraljeza i puškomitraljeza. 1 teški, 2 laka minobaca a i 1 protivtenkovski top (vidi dok. br. 56).

Rad partijske organizacije sastojao se je u sljede em:

Kandidata, kojih je bilo. vrlo kratko vrijeme su se držali [kao kandidati] i lanstvo partije se je popelo. Biroi su održali redovne sastanke i pored toga što su bili nepotpuni. Problem teoretskog vaspitanja pravilno se je shvatio i pravilno se odvijao, tako da su drugovi proradili direktivni materijal, sve brošure i listove koji su izlazili u toku ovog mjeseca. Rad sa kandidatima imao je propusta ali su se ipak pravilno vaspitali, tako da se je s njima proradilo šta zna i biti lan partije.

Partijskih elija u našem odredu ima 10. Partijske elije su redovno održavale asove, ali se je primjetilo da pored itanja i rada nisu bili dovoljno upoznati sa svom politi kom situacijom, tako da sam imao partijsko savjetovanje partijskih delegata triju eta, gdje je prisustvovalo 20 lanova partije. Tu sam ih upoznao sa najnovijom politi kom situacijom kako u spoljnoj tako i u unutarnjoj politici. Partijske elije u našem odredu prili no rade i rad se pravilno odvija. Ima tu nedostataka koji se uglavnom sastoje u nedovoljnoj budnosti i odgovornosti kao i u teoretskom vaspitanju. ali ovakove elije kakove su danas pravilnim uzgojem mogu da zadovolje interesima naše partije.

Rad sa SKOJ-em. SKOJ-evskih aktiva ima 6, dva bataljonska komiteta. SKOJ u našem odredu još ne zadovoljava. Odašiljanjem drugova na SKOJ-evski kurs rad se je popravio. Kroz kratko vrijeme SKOJ e biti dobar i mo i e da se pravilno razvija. Sa neorganizovanom omladinom ne radi se dovoljno. za taj nepravilan i nedovoljan rad partijskim organizacijama skrenuta je pažnja kao i SKOJ-evskim.

Sektori rada:

Politi ki sektor rada. Politi ka svijest boraca može da zadovolji.

Borci su ubjedeni u svoju pobjedu, ne postavljaju pitanje kuda treba i i, ve su politi ki dorasli da u u u ma koju udarnu jedinicu. To se je najbolje moglo vidjeti po odlasku našeg III bataljona u VI KNOU brigadu. Radio-vijesti nijesu se redovno dobijale. „Glas" i „Naprijed" i drugu dnevnu štampu su prora ivali. Konferencije i asove redovno održavaju. Sa novomobilisanim ljudstvom pravilno se radi... Druželjublje i disciplina dosta je prili na. Odnos prema drugaricama je pravilan... Odje a i obu a u zadnjim akcijama se je popravila, tako da nemamo ni jednog vojnika bosa, dok u oputnjašima imamo vrlo mali broj.

Vojni ki sektor. U zadnji mjesec dana taj sektor rada u našem odredu najviše je zadovoljio. Cesti vojni ki -uspjesi dokaz su da naše jedinice imaju dobre vojni ke rukovodioce koji pra-

vilno vode naše borbe u borbu bez strategijskih grešaka. Borbenost, borbena spremnost i gotovost dobra je. Dosad smo dali prili an broj vojnih rukovodilaca u proleterske i udarne jedinice i pokazali se kao dobri vojni rukovodioci.

Kulturno-prosvjetni sektor. Taj sektor rada u zadnji mjesec dana je podbacio. Zidne novine, džepne novine kao i analfabetski te ajevi rade u našem odredu, ali nije se pristupilo još pravilnom razvijanju toga sektora rada i nema vidnih rezultata. Novom mobilizacijom novog ljudstva ima prili an broj nepismenih, pa nastojimo da to otklonimo. Horovi i diletantske grupe spremaju svoje komade, pa e u najskorije vrijeme imati prilike da se vidi uspjeh toga rada.

Terenski sektor. Taj sektor rada nije bio samo u povezivanju ve u stvarnoj koristi. Vojska i pozadina zajedno su se sastajale i pravilno manifestovale našu borbu i iznosile stvarne potrebe i jednih i drugih u našoj borbi. Problemi koje smo svršili i koji su stajali pred našom partijskom organizacijom su sljede i: Dosada smo dali za udarne jedinice 700 boraca, od kojih 80 lanova partije i 70 lanova SKOJ-a. kao i 20 kandidata.³ U vrstili smo naše partijske jedinice, osposobili komandni kadar. Problemi koji još stoje pred nama: Nedovoljna kontrola, nedovoljna odgovornost, u vrstiti bolje disciplinu, razbiti plja ku i osposobiti ljudstvo za pokret i ulazak u udarne jedinice. Mobilisati novo ljudstvo, razviti ve u aktivnost i pojaati politi ku svijest. Osposobiti dobre partijske rukovodioce, kojih još manjka u našem odredu. Svega smo u toku ovog perioda kaznih pismenim partijskim ukorom jednog druga zbog nediscipline i oštrog nepartijskog stava prema mladim rukovodiocima . . . Zamjenici politkomesara. naro ito I bataljona, nisu dovoljno pazili i pravilno partijski utjecali na pojedine druge. pa zbog toga su bile izvjesne nepravilnosti koje su uo ene i skrenuta je pažnja da se ti nedostaci otklone.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara:
Milutin⁴

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 56.

⁴ Vujovi

IZVOD IZ IZVEŠTAJA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 12. NOVEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU¹

**OBLASNI KOMITET KPJ
ZA BOSANSKU KRAJINU**

**POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU
I HERCEGOVINU**

II VOJSKA

1. Brigade

V kozarska. To je jedna od najstarijih naših brigada koje su ostale na terenu Krajine. Ljudstvo u toj brigadi odano je narodnooslobodilačkoj borbi i našoj partiji, borbenu i dosta iskusno u ratovanju.

Partijska organizacija koju sačinjava zdrav element nije uspjela da postane pravi rukovodilac. Partijske elite još ne rješavaju goru i vojne probleme kao što su: akcije, odijelo, obuća, ishrana itd. Nadalje, nije se uspjela u potpunosti prevladati nostalgija koja kod tog ljudstva postoji za Kozarom, što nije slučaj u ostalim našim brigadama. Nadalje, u partijskoj organizaciji osjeća se hababluk, nepravilan odnos komandnog kadra prema borcima i nedovoljno zalaganje da se borci i politički komesari politički uzdignu. Te slabosti u mnogom još se provlače kroz brigadu zato jer je ista imala prilično neiskusnog rukovodioca. Dolaskom drugog Miloša Pajkovića (rukovodioca politodjela VI brigade) stanje se popravlja i ima uslova da se gore pomenuti nedostaci otklone, pa čak da ta brigada daje vojne, političke i partijske rukovodioce za druge vojne jedinice. Sada se brigada nalazi u centralnoj Bosni i većina njezinih akcija bila je protivu etnika.²

U brigadi ima 291 član partije, 67 kandidata i 322 skojevca. (Podaci o ovoj brigadi nisu najnoviji).

VI brigada. Ova brigada imala je dosta vrstu partijsku organizaciju i u njoj postala je partija pravi rukovodilac — rješavala je sve probleme koji su se u brigadi pojavljivali.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd, reg. br. 5218/V, 1—3 (43).

² Vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 9, 29, 30, 50, 65 i 87.

Tako n.pr. neke ete kad su bile otsje ene od glavnine brigade rješavale su sve probleme na sastancima etnih elija. Poslije cdlaska dva bataljona u sastav Pete divizije brigada je popunjena novim borcima, tako da se kadar razvodnio... To je u mnogom prouzrokovano i time što nije duže vremena partijskog rukovodioca u brigadi (isti je otišao sa dva bataljona u sastav Pete divizije a nije se znalo da li e se bataljoni povratiti u VI brigadu i stoga se nije tražio povratak istoga). Poslije izvjesne reorganizacije partija je opet živnula i pokazala se sposobnom da takve pojave u prili noj mjeri suzbije.

Brigada je u sastavu svoje divizije³ išla na akcije u Dalmaciju a po povratku u estvovala u borbama za Sanski Most i kod Prijedora.⁴ U posljednje vrijeme mobilisano je još 200—300 boraca u tu brigadu i ista ima oko 1.170 boraca. Srž te brigade ine njezina stara dva bataljona.

Prilivom novih boraca pred brigadu se postavilo pitanje poja anog političkog rada, suzbijanje nepismenosti i plja ke.

Štab brigade sposoban je da rukovodi brigadom i brigada je zadržala svoju prijašnju udarnost.

Partijska organizacija broji 184 lana, 33 kandidata i 234 skojevca. Partijski rukovodilac je drug Hajro Kapetanovi , lan plenuma Oblasnog komiteta.

VII brigada. To je brigada koja je sa glavninom naših snaga prošla Crnu Goru, Sandžak i ostale krajeve. Po svom povratku vra ena je pod komandu V korpusa. Ova brigada izgubila je mnogo od svog starog ljudstva i po ela je da se popunjava na novooslobo enim krajevima Krajine. Mislimo da je ona dovoljno politički jaka da prekuva 500 Doraca koji su u nju mobilisani.

U ovoj brigadi partija je rukovodilac i sposobna je da rješava probleme koji se u brigadi postave. Partijski rukovodilac ove brigade je drug Mijuško Šibali , koji je dodijeljen od CK. U bataljonskim komitetima imaju po dva do tri druga koji su sposobni i koji guraju ostale, t.j. postavljaju program i tempo rada. Kulturno-prosvjetni rad prili no je razvijen . . . Stari borci u pravom smislu rije i su udarnici. Pred partijsku organizaciju postavlja se kao glavni problem obuhvatiti novomobilisane.

³ Re je o 4. NOU diviziji (sastava: 6. i 10. brigada). Ona je sadejstvovala sa snagama 1. proleterske i 9. dalmatinske divizije koje su u drugoj polovini septembra 1943. spre avale prodor Nemaca ka jadranskoj obali. (Vidi tom IV. knj. 18, dok. br. 68 i 100; tom V. knj. 19, dok. br. 117, 118, 139, 143 i 145.)

⁴ Divizija je 20/21. oktobra 1943. izvela napad na Sanski Most a posle toga vodila borbe oko Prijedora (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 121, 126 i 170).

Broj članova KPJ je 153. kandidata 21, skojevaca 177.

VIII brigada. Ova brigada se formirala u doba oslobođenja Bihaća i Cazina.⁵ Njezini borci uglavnom su iz tih krajeva. U ovoj brigadi ima 250 Muslimana i jedinstvo Muslimana. Srba i Hrvata snažno je u njoj izraženo. U početku u njoj je bilo osipanja, jer je brigada pod pritiskom četvrte ofanzive morala da se povlači preko Šatora i borci su osjetili svu težinu ratovanja.⁶ Poslije ofanzive pješčavac ju je još više oslabio. Uspjelo se preovladati te teško je i u jednom mirnijem periodu brigada je brzo krenula naprijed. Danas, općenito uzevši, ova brigada je dobra. U njoj imaju 22 partijske jedinice sa 193 člana, 14 kandidata i 225 skojevaca. Brigada je uglavnom sastavljena od omladinaca. Nedostatak ove brigade je taj što borci nemaju dovoljno vojničke vještine, uslijed čega je u zadnje vrijeme imala nepotrebne žrtve. Partijski rad po bataljonima je raznolik. Neki bataljoni uspjeh su da se osamostale, kao n. pr. I i IV, dok kod II i III to nije u potpunosti postignuto. Partija je popularna i postala istinski rukovodilac. Kulturno-prosvjetni rad u njoj vrlo je živ. Horovi, diletantske grupe i džepne novine postoje po četama i bataljonima. Dosad su izišla dva broja brigadnog lista „Borac sa Une“.

Glavni problem u toj brigadi jeste podizanje i vojnu vještinu i niži vojni kadar. Izvjesnom izmjenom u štabu brigade vjerujemo da će se to postići.

IX brigada. To je brigada koja je stvorena u četvrtoj ofanzivi i koja je do nedavno prolazila kroz dosta tešku situaciju. Situacija poslije ofanzive bila je takva da smo morali razvlastiti snage na razne krajeve i to je bio slučaj i sa ovom brigadom ...

Bataljonski komiteti nemaju sposobnosti da samostalno rukovode, a članovi ne pretresaju u dovoljnoj mjeri konkretne zadatke i probleme, koje bi one trebale da rješavaju. Dnevni red, na partijskim sastancima do nedavno bio je šablonski postavljan. Mi smo obišli partijske članove u toj brigadi i data je izvješna pomoć u političkom kadru.

Broj članova u brigadi je 132 člana KPJ, 45 kandidata i 175 skojevaca.

XI brigada. Brigada je nedavno formirana i sastavljena pretežno od novomobilisanih ljudi sa dosta vrstima jezgrom od starih boraca. Ova brigada ima uslova da se razvije u jaku vojnu jedinicu. Njena udarna snaga već se sad pokazuje.

⁵ Bihać je prvi put oslobođen 4. novembra 1942: neposredno zatim neprijatelj je pobjegao iz Cazina (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 16, 20, 22, 23 i 24).

« Vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 59.

Partijska organizacija u njoj vrlo je mlada, sa velikom ve inom skorašnjih lanova i sa svim oznakama slabe i još neuzdignute na stepen rukovodstva organizacije. Rad elija je nedovoljan i šablonski a bataljonski komiteti nisu osamostaljeni u radu.

Prije izvjesnog vremena u tu brigadu poslan je za rukovodioca drug Zivko Rodi . Isti ima prili no iskustva i mo i e u mnogom da poja a rad. Danas brigada ima oko 1.100 boraca sa 250 lanova partije, 82 kandidata i 254 skojevca.

Kao glavni problemi u ovoj brigadi jesu: politi ki uzdi i borce i pripremiti ih za borbu u svim krajevima naše zemlje...

XII brigada. To je jedna od najmanjih naših brigada. Stvorena je od jednog bataljona V kozarske brigade.⁷ Partijsko lanstvo nosi odlike sli ne lanstvu iz V brigade, s tom razlikom što je ono politi ki manje uzdignuto...

Mnoge slabosti u ovoj brigadi se otklanjaju. Ona danas ima oko 600 boraca. Brigada je vojni ki sre ena i s obzirom na broj boraca jaka udarna jedinica. Dolaskom novog partijskog rukovodioca stanje se u njoj po elo još brže popravljati. Partijsko lanstvo pokazuje se kao vrijedno i odano, iako još uvijek ima tragova nesamokriti nosti.

U brigadi ima 148 lanova KPJ, 36 kandidata i 143 skojevca.

XIII brigada. Ova brigada stvorena je od Ribni kog odreda prije dva mjeseca.⁸ itav kadar vojni i politi ki nikao je u razvoju toga odreda, kojemu je kao jezgro služio jedan bataljon VII brigade.

Danas ta brigada ima oko 1.350 boraca. Mnogi od tih boraca su novomobilisani iz etni kih krajeva Mrkonji a i Manjae. Dosada brigada je pokazala dobru udarnu mo i ima izgleda da se razvije u dobru udarnu jedinicu.

lanovi partije su vrlo slabo teoretski uzdignuti i nemaju iskustva u radu. Njihov partijski staž prosje no je 3 do 4 mjeseca. Bataljonski komiteti uspijevaju da uo e neke probleme ali nedovoljno se zalažu za njihovo rješavanje. Skoro svi bataljonski rukovodioci slati su na partijski kurs i sada po njihovom povratku ima izgleda da e se rad u toj brigadi konstruktivnije razviti. Dolaskom novog partijskog rukovodioca u tu brigadu otklonjene su neke nepravilnosti u radu i partija je po ela ja e da se zalaže za svoju rukovode u ulogu.

⁷ Dvanaesta krajiška brigada je, naredbom 4. NOU divizije od 20. februara 1943. formirana kao polubrigada (vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 116).

⁸ Trinaesta krajiška brigada formirana je naredbom 2. bosanskog NOU korpusa od 24. avgusta 1943 (vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 70 i 104)

U brigadi ima 205 članova KPJ, 41 kandidat i 203 skojevca.

XIV brigada. Ova brigada formirana je od ljudstva iz Banjaluge i Prnjavorskog odreda prije nekoliko dana.⁹ Ona ima 565 boraca. U četama i štabovima postoje partijske ćelije, a u cijeloj brigadi ima 61 član KPJ, 20 kandidata i 93 skojevca. Brigada nema još partijskog rukovodioca.

2. ODREDI

Poslije odlaska naših udarnih jedinica van terena Krajine postavilo se kao zadatak formiranje novih jedinica. Mi smo formirali niz odreda po raznim krajevima Krajine. Njihov zadatak je bio a i sada je štititi sela i naše ustanove od upada neprijateljskih bandi. Pošto su etnici vršili stalne upade a odredi su uglavnom formirani na terenu koji je koliko-toliko politički uz nas, to su isti brzo ojačali i takore i narasli na onu brojnost koju mi u to doba nismo ni očekivali. Mnogi od tih odreda popunjavali su naše udarne jedinice a nekoliko ih je preraslo u brigadu (Banjaluga, Kozarski, Ribnica).

Partijska organizacija u odredima, općenito uzevši, mlada je i pošto je sastavljena uglavnom od partijaca iz pozadine i u toku zadnja tri mjeseca novoprimitih članova — nije sposobna da rukovodi životom u odredu (ima izuzetaka). Mnogi partijci u želji da ojačaju odred pravili su prilično krupnu grešku a ta je da su odgajali borce tako da isti ostanu u odredu. Oni nisu shvatili u prvo vrijeme da su odredi preživjela vojna formacija i da u istima ne treba da se drži veliki broj boraca. Tu smo grešku učinili i suzbili odredsku politiku. Partija u odredima ima i svojih pozitivnih strana. To su n.p.r. uporan rad oko organizovanja odreda, oko prikupljanja boraca, osposobljavanja jedinica za velike borbe itd.

Broj članova u odredima stalno se mijenja, jer mnogi bataljoni odilaze kao popuna brigadama. S njima odilazi i potreban broj članova partije, te iz tih razloga nemamo pregled članstva partijskog u odredima. Za ovaj put možemo podvući i da je partijska organizacija prilično jaka u Podgrmečkom odredu. Drvarskom odredu.

Na terenu koje obuhvata naše rukovodstvo formirani su slijedeći odredi:

⁹ U naredbi Štaba 11. NOU divizije od 16. oktobra 1943. o formiranju te brigade, pored ostalog, piše: „U saglasnosti sa Vrhovnim štabom NOV i POJ formira se od snaga Banjaluge i Prnjavorskog partizanskog odreda XIV brigada“. U izveštaju iste divizije od 20. oktobra rečeno je o tome sledeće: „Zadnjih dana formirali smo XIV Srednjobosansku NOU brigadu . . .“ (Vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 86 i 117.)

Pod komandom V korpusa:

- 1) Kozarski (ja ina oko 260, 64 l., 30 kand.),
- 2) Gradiško-lijeva ki (ja ina oko 100),
- 3) Cazinski (ja ina oko 300),
- 4) Podgrme ki (ja ina oko 420. ima 100 lanova partije),
- 5) Sanski (ja ina oko 300).
- 6) Ribni ki (ja ina oko 120),
- 7) Drvarski (ja ina 600, 67 l. KP. 26 kand., 119 skojevaca),
- 8) Pljevski (ja ina 120. ima 6 lanova partije),
- 9) Vukovski (ja ina 74),
- 10) Blagajsko-janjski (ja ina 240, ima 25 lanova KPJ),
- 11) Travni ki (ja ina 350, 27 lanova. 6 kandidata, 22 skojevca),
- 12) Viso ko-fojni ki (ja ina 90, lanova KPJ 11, 2 kand., 15 skojevaca),
- 13) Ramski (ja ina 180. lanova KPJ 12. kand. 8, skojevaca 14),
- 14) Udarni odred (ja ina 425).

Pod komandom XI divizije:

- 15) Banjalu ki (ja ina 70, lanova KPJ 8),
- 16) Prnjavorski (ja ina 50, lanova KPJ 8),
- 17) Tešanjski (ja ina 55, lanova KPJ 8 i 4 kandidata).

Pod komandom VIII (dalmatinskog) korpusa:

- 18) Grahovsko-peuljski odred (280 boraca, 26 l. KP. 2 kand.),
- 19) Glamo ki odred.

3. DIVIZIJE

Sada se na terenu koji obuhvata naš komitet nalaze tri (krajiške) divizije i to: IV i X koje spadaju pod komandu V korpusa i XI koja spada pod komandu III korpusa. Svi lanovi štaba divizija su lanovi partije. Pored toga pri diviziji postoje slijede e ustanove: intendantura, hirurška ekipa, vod za vezu i zaštitnica. U svim tim ustanovama formirane su partijske elije.

XI divizija, koja stoji pod komandom III korpusa, po našem mišljenju ne bi trebala ostati pod njegovom komandom, jer je veza sa štabom korpusa i kontrola istoga skoro nikakva i esto nemogu a.

U divizijama su formirani divizijski komiteti. Rad istih do nedavno vrlo slabo se je osje ao bilo uslijed raštrkanosti jedinica, bilo uslijed nedovoljnog shva anja lanova tog komiteta da je divizijski komitet partijsko rukovodstvo u diviziji.

Pri V korpusu formirana su dva artiljerijska diviziona. Pošto su isti u formiranju i sreivanju, to vam sad ne možemo dati ta no stanje partijske organizacije u istima. Mi možemo formirati partijsku organizaciju kao što je formirana po bataljonima.

* * *

U ustanovama pri V korpusu kao i u samom štabu formirane su partijske elije. Tako postoji partijska elija u intendanturi, u radioni, u prateljem bataljonu. Elijas štaba korpusa ima 7 članova partije.

III. VOJNE OBLASTI U POZADINI

Nemamo namjeru da ovdje govorimo o ja ini partijske organizacije u komandama mjesta i područja. Broj članova koji radi u tim ustanovama obuhvaćen je u izvještaju o članstvu u okružnim komitetima. Mi bi htjeli samo da vam napišemo par riječi i o problemu koji se kod nas pojavio u vezi formiranja tih ustanova. Te ustanove raširile su se po našoj oslobojenoj teritoriji, dosada imamo 6 komandi područja sa 25 komandi mjesta. Drugovi koji rade u tim ustanovama nemaju iskustva za takav rad. Naš kadar većinom su seljaci, nedovoljno pismeni i sa malo ljubavi i shvatanja takvog posla koji je u mnogom vezan za kancelariju. Kad se tome doda još i to da većinom na ta mjesta dolaze stariji borci koje daju brigade ili koji su od prije ostali nesposobni i da brigade pri tom veoma škrtare. Onda je jasno da su te ustanove slabe. Narod je shvatio važnost tih ustanova i smatra ih kao vojnu vlast. Kad se zna da kadar koji sad imamo na tom poslu ne zadovoljava i da pravi mnoge greške, onda je jasno da se te ustanove mogu kompromitovati u oči naroda. Pri komandama nalaze se manje partizanske straže koje su dosad bile sastavljene od slabijih boraca i ponekad dezertera, politički nesvjesnih ljudi, koji vrlo često prave ispade prema narodu. Mi smo u oči sve te stvari i nastojimo da na takova mjesta postavimo sposobnije drugove a u partizanske straže dodijelimo svjesne borce koji su preistili sa pitanjem bratstva, pljačke, etnika itd.

Dosada je formiran odsjek za vojne vlasti u pozadini pri V korpusu, ali u njemu je bio do nedavno samo jedan drug i nije mogao da riješi sve probleme koji su se postavljali. Zasadajemu je dodijeljen jedan drug kao pomoćnik a imamo namjeru da upotpunimo odsjek sa jednim vojnim i političkim inštruktorom za partizanske straže pri komandama.

IV. AGITACIJA I PROPAGANDA

Pri Oblasnom komitetu ne postoji Agitprop komisija. U stvari postoji samo jedarft drug koji je zadužen po pitanju partijskih kurseva. Mi smo zasad pribjegli formiranju redakcije „Glasa“, koji je dosad izdan u 11 brojeva. Sve brojeve kao i naše pismene publikacije šaljem vam. U redakciju „Glasa“ su ušli: Skender Kulenovi, Branko opić, Vilko Vinterhalter i Ilija Došen ispred Oblasnog komiteta.

Usmena propaganda odvija se preko zborova, konferencija, mitinga, usmenih novina i kulturnih priredbi. Mi uglavnom pomažemo taj rad a isti stoji pod kontrolom okružnih komiteta. Mi ćemo pomoći i rad kulturno-prosvjetnoj sekciji pri Oblasnom NOO-u, kako bi rad na prosvjeti što više pojačali.

Od posljednjeg izvještaja do danas održan je jedan niži partijski kurs na Kozari i jedan u centralnoj Bosni. U zadnje vrijeme organizovan je srednji partijski kurs na kojem je predavao drug Ljubo Babi. Dosada su održana dva takva kursa na kojima je učestvovalo 57 drugova i nedavno je otpočeo treći. Cilj nam je da preko tih kurseva osposobimo drugove za rukovodioce u općinskim i sreskim komitetima, zatim etne i bataljonske rukovodioce. Neke drugove koji pokazuju uslove za razvitak slat ćemo na viši partijski kurs. Neki od brigadnih i okružnih rukovodilaca već su bili na kursu koji se održava pri CK.

Na kraju našeg izvještaja naglasit ćemo najvažnije probleme koji se danas postavljaju pred nas:

1) a. Kod nas, oslobađanjem novih teritorija od neprijatelja kao i formiranjem novih vojnih jedinica osjetio se je jak nedostatak u partijskim rukovodiocima i drugovima za politodjele. Pred nas se danas postavlja kao važan zadatak posvetiti daleko veću pažnju pravilnom vaspitanju i uzdizanju kadrova.

b. Mi treba da se više zainteresujemo za rad omladinskih organizacija i da ukažemo veću pomoć skojevskim organizacijama i njihovim rukovodstvima. Treba da im damo pomoć pri održavanju kurseva i u njihovom praktičnom radu na terenu.

2) Moramo nastojati da se što jače povežemo sa muslimanskim i hrvatskim masama i da povezivanjem sa izvjesnim političkim kretanjima iz njihovih redova ostvarimo frontu Srba, Hrvata i Muslimana u narodnooslobodilačkoj borbi, preko koje bi uvukli hrvatske i muslimanske mase u narodno-oslobodilački pokret i pospješili mobilizaciju istih u našu vojsku.

3) U ekonomskom pogledu pred nas se postavljaju sljedeće zadatke:

a. Ukazati putem dobrovoljnih priloga pomoć pasivnim i postradalim krajevima, a ukoliko to nije efikasno, jer su cijela sela potpuno opljačkana i opustošena, onda pristupiti preseljavanju u naše plodnije krajeve;

b. Nastojati da ukažemo pomoć stanovništvu u odijelu, obući, tegle, ojačani, soli itd. putem organizovanja razmjene, dobrovoljnih priloga itd.;

c) Nastojati da osiguramo ishranu vojske. To postaje problem jer se vojska povećava i s tim se povećava potražnja za istu, a mnogi naši krajevi su već skoro iscrpljeni.

To bi bio naš izvještaj u kojem smo pokušali obuhvatiti stanje i promjene od zadnjeg izvještaja. Nastojali smo da dobijete sliku o stanju partijske organizacije, kadrovima, komitetima i brigadama.

10

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12 novembra 1943 g.

(M.P.)

Za Oblasni komitet KPJ

Za Bos. Krajinu:

uro"

¹⁰ Redakcija je izostavila deo izveštaja koji se odnosi na stanje i rad partijske organizacije na terenu.

¹¹ Pucar

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA POZAREVAC OD
12. NOVEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA
SRBIJU O VOJNO-POLITI KOJ SITUACIJI U OKRUGU, O
PRIPREMAMA PARTIJSKOG KURSA I O NEKIM KAD-
ROVSKIM PROMENAMA¹

P.K-u

12/XI 43.

Dragi drugovi.

Dobili smo vaše pismo od 2-og ov. m.² U njemu nam pišete da treba da budemo na okupu. To je potrebno i mi ćemo nastojati da se bar što češ sastajemo jer smo do sada morali da budemo ovako podeljeni, zato što se moralo biti svuda gde se rad nanovo razvija a to je bilo skoro na jednom i drugom kraju našega terena. Mora ćemo i dalje biti u što češ em li - nom kontaktu sa drugovima, jer nemaju nikakvog iskustva u radu. To naročito važi za drugove u I.³

Očekujemo da nam i drug D.⁴ dode te bi onda mogli bolje to pitanje da rešimo. Ovako se sad nalazimo jedni na jednom kraju a drugi na drugom, te smo u vrlo retkom li nom kontaktu.

Zadnjih dana izme u druga S.⁵ i njegovog organizatora nije funkcionisala veza. pa usled toga ni naša me usobna, a to je u isto vreme i veza sa štabom. Usled toga e i ova naša pošta biti nepotpuna.

Te nedostatke u vezama otkloni ćemo time što sad postavljamo u dva pravca, dva put nedeljno. tako da ako se jednoj desi nešto, druga je sasvim nezavisna od toga.

Na naš teren došao je jedan transport Nemaca u Petrovac, koliko ih ima još ne znamo. Zatim je neka motorizovana njihova jedinica otišla preko Pož. za Golubac. svakako za Rumuniju. Jedan transport Bugara otišao je za Už. Požegu. Ostale su im snage bez promene.

¹ Original (pisan olovkom, irilicom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 424.

² Vidi tom I. knj. 5, dok. br. 124.

³ Šifra za požareva ki srez.

⁴ Narodni heroj Božidar Dimitrijevi Duško, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Požarevac. U to vreme se nalazio na teritoriji OK KPJ za Mladenovac (u s. Ba incu), na le enju kao ranjenik. Avgusta 1944, pošto ga je Gestapo otkrio u jednom skloništu, izvršio je samoubistvo da ne bi živ pao u ruke neprijatelju.

⁵ Narodni heroj Jovan Serbanovi Sele. lan Okružnog komiteta KPJ za Požarevac. Januara 1944. teško ranjen u borbi protiv etnika kod s. Sige u Homolju. ubio se da ne bi živ pao u ruke neprijatelju

etnici isto bez promene, stalno izvode neke njihove zakletve da bi im to u vrstilo redove, ali se i pored toga vidi kod njih sve veća nesigurnost, usled svega što se događalo a besni su, pa su i prema narodu sve gori. Tuku za svaku sitnicu i bez nje. Prete narodu ako pomaže partizane. U moravskom i mlavskom srezu sprovode neki prisilni egzercir sa seoskim mladima. Pljačka vrše isto kao i dirisovci.⁶ Svako selo mora da ima da 3—4 vagona žita, svinja i drugog. U propagandi lažu gde kako stignu. Negde vele da u Lon. R. stanici sede komunisti, ah da oni imaju vezu sa Amerikom, negde pak da imaju tajnu vezu sa Londonom itd.

Narod im ne veruje ali od skora izvršuje skoro sva njihova naređenja.

Korena u narodu nemaju, jedino tamo gde su se vrsto povezali sa pljačkim elementom, što je za njih karakteristično. Narodito u Pož.[arevcu] nemaju sada skoro ništa, jer je tu narod dobro obavešten. Nadamo se da će to uskoro biti i na terenu, sa širim obaveštavanjem jer će nam tehnika biti dosta velikog kapaciteta.

U otkivanju na dolazak druga D. mi vršimo pripreme za part. kurs. Držaće se na terenu druga. S. pošto tamo ima najboljih uslova za to. Računamo da će 20-tog poći.⁷ Na kursu će biti drugovi: Maksim,⁸ Plameni,⁹ Sonja,¹⁰ Selja,¹¹ Raša¹² (to je nov sa terena XI¹³ — seljak), 1 ili 2 iz 81 18 33¹⁴ i 4 iz odreda. Predava i drugovi Š.¹⁵ i T.¹⁶ Posle toga bi nastojali da omogućimo kurs i na daljem terenu I.

U odredu nema naročitih promena. uglavnom rad na uvršćivanju.

Za popunu štaba imamo druga Luku.¹⁷ 61 72 42 71 32 12 51 32 41 14 36 23 16 41, redom 1918 g. u 24 14 51 16 17 53 21

⁶ Odnosi se na organe Dirisa, Nedićeve direkcije za ishranu.

⁷ Okružni komitet KPJ za Požarevac izvršio je u toku novembra 1943. potrebne pripreme za početak partijskog kursa. U tom cilju je pripremio i prostorije u bazi poznatoj pod nazivom „Veverica“ (u šumi kod Kučeva). Pošto su etnici već krajem novembra otkrili ovu bazu, to se predviđeni partijski kurs nije ni održao.

⁸ Nikola Sikini

⁹ Momilo Cupi

¹⁰ Vera Vrebalov. Ubili je etnici krajem novembra 1943.

¹¹ Ratomir Risti

¹² Velja Bogi

¹³ Šifra za goluba ki srez.

¹⁴ To jest: iz Kučeva.

¹⁵ Sele (narodni heroj Jovan Serbanovi)

¹⁶ Tina (Bogoljub Stojanovi)

¹⁷ Maksim Njegovan Luka, rodom iz Titove Korenice. Poginuo 27. januara 1944. u borbi protiv etnika, kao na čelnik Štaba Požarevačkog NOP odreda.

16 11 14. Svršio vazduhoplovnu školu. Pre rata kao podoficir u III hidroavionskoj komandi u Boki Kotorskoj, tu je i pol. radio. Iz Beog. je otišao u odred I/VIII-41 g. — u Valjev, odred i Kolub. bataljon. Tu je bio komandir ete sve do 28 II 42. Ranjen je i uhvaćen od et. i Nemaca. Sproveden je u Valjevo, odakle u Sabac u logor. Odavde je sa ostalim zatvorenicima la om preko Austrije, Severne Nem. upućen za Narvik. Uspeo je sa još 3-com da isko i iz voza. Lutaju i kroz Nem. da bi našli na ina da se vrate zaposlili su se svi u neku fabriku da rade kao Hrvati, odakle posle on uspeva da preko ustaških org. tamo dobije objavu za dolazak u Hrv. Došao je u Zagreb sa namerom da ode u Bosnu ah nije uspeo da na e kanal. Odatle dolazi u Zemun a onda 18'XI 42 u Beog. kao Hrv. izbeglica pod imenom Jovan orak, uposlio se kod nekog druga kao radnik.

Kod nas je došao krajem avgusta 1943. Za sve to vreme bio je vrlo dobar. Karakterne osobine i sve drugo su na potrebnjoj visini, vrlo hrabar, snalažljiv, kao vojni rukovodilac apsolutno dobar i politički dobro stoji tako da je me u borbama dobio potreban autoritet. Bio je kod nas vojni instruktor, gde se vrlo dobro pokazao, sada mu je data jedna jedinica da u njoj rukovodi da bi ga i tu videli, ali je i tu dobar.

Drugovi iz štaba imaju vrlo dobro mišljenje o njemu. Njega mislimo za pomoćnika komandanta. Druge za sad nemamo, a ima izgleda da se razvijaju novi.

Kad vam budemo poslali popunjene upitnike o kadrovima, moćemo da damo i dalje predloge za popunu štaba i O.K-a. To ćemo uiniti sledećom poštom.

Pre nekoliko dana došao je kod nas. iz lagera kod Petrovca [na Mlavi] 62 53 23 72 23 33 72 63 12 51 71 32 16 17 st. medicine.¹⁸ Šaljemo vam ono što je on napisao o njegovom slučaju. Ukoliko vi utvrdite da je to tačno, mi bi ga upotreбили u sanitetsku službu a drugaricu Šonju bi opet za pol. rad jer nemamo dovoljno rukovodilaca. Očekujemo vaše mišljenje po tom pitanju. Kao što smo vam prošlom vezom javili, drugovima u Zaj. poslali smo pismo a i naš štab pisao je njihovom štabu, odgovor do sad još nije došao, im nam budu odgovorili videćemo za sve ovo što nam pišete jer pre toga nemamo mogućnosti.

Za onu devojkicu nemamo još mogućnosti da preverimo jer se ta veza prekinula, te ovog puta ništa sigurno ne možemo odgovoriti.

Zadnjom vezom dobili smo od materijala: Glas 100 kom. i o Nac. pit. u J. 15 kom. i san. mater.

¹⁸ Stefanovi , sanitetski rukovodilac Požareva kog NOP odreda

Za radio-stanicu javi emo slede om vezom jer sad još nije sve u redu. Za sad je ve i deo materijala stigao a ima izgleda da dode i ovek koji e da je montira.

Vi nam o vezi, drugovi, ništa niste pisali, me utim naš kurir veli da mu je re eno usmeno da do e 15-tog, te smo tako i u inili.

Da li Gl. štabu trebaju pe ati koje su kod nas naru ili? Šaljemo ovu staru poštu za Gl. š. od našeg štaba ovim putem. Šaljemo zato što smo jednu tog datuma poslali preko O.K. Mlad. pa možda drugovi nisu dobili.

Usled prekida veze izme u Janka i S-a. o emu smo gore pisali, nije mogla da stigne novija pošta za Gl. št. jer ona ide tim putem.

Sa drugovima O.K. M.¹⁹ skoro da nemamo nikakve veze, od njih smo drugom polovinom prošlog meseca dobili jedno pismo od 22-IX i ništa više iako se na našim krajnjim punktovima redovno održava veza. Usled toga mi ništa ne znamo šta je sa drugom Duškom.

Ako imate mogu nosti mogli bi da nam pošaljete matrice.

SMRT FAS. — SLOB. NARODU!

Drug. pozdrav
Za O.K-a Pož
Janko²«

¹⁰ Okružni komitet KPJ za Mladenovac
^M Brana Stojanovi

BR. 105

**IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJA
1. VOJVANSKE BRIGADE OD 13. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA¹**

primljeno 2.IV.44

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

Dragi drugovi.

Šaljem vam drugi izveštaj iz kojega ćete videti stanje organizacije SKOJ-a naše I brigade danas i rad u toku od 2 meseca.

Stanje organizacije pre 2 meseca:

U brigadi je bilo 15 aktiva sa 217 članova organizacije.

Blagodare i ogromnoj pomoći Partije našoj organizaciji, mi smo postigli da u toku od 2 meseca stoprocentno ojačamo našu organizaciju, što govori sledeća statistika:

Broj aktiva	23
„ članova organizacije	406
„ novoprimljenih u SKOJ	189
„ prešlih u Partiju	88
„ omladine van SKOJ-a	226

Politička svest kod SKOJ-evaca znatno se popravila, čak po inju da prave izvesnu razliku od omladinaca van skojevske organizacije. Više ne zalaze po kućama, ne traže hrane i alkohola i ne dešava se da se opijaju kao što su to do sada činili. Teoretska naobrazba znatno se popravila. Naši skojevski rukovodioci su svi prošli kroz kurseve tako da sada mogu mnogo više da rade na teoretskom i praktičnom polju. Probu ena je volja za učenje kod naših drugova. Odgovornost kod drugova se je takode popravila. Drugovi sada traže kada će se održavati sastanci i za one sektore po kojima rade osećaju se odgovornim pred organizacijom. Disciplinarnost i borbenost kod drugova se znatno popravila, tako da smo postali borbeno organizacija, postigli smo to da smo postali udarna pesnica naše brigade. Organizacija III bataljona pohvaljena je od brigadnog komiteta. U jednom aktivu od 13 članova, svi su bombaši i uopšte svi naši skojevci su uglavnom bombaši, mitraljesci i pomoćnici i presre u neskojevce kada se ovi jave za bombaše reima: „Bom-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP, Beograd.

baš i mitraljezac može biti samo skojevac." Naročito naši skojevci su se pokazali u poslednjim akcijama na Capardama, Vlasenici i Br. kom.¹ Tu su pokazali veliku hrabrost i odlučnost, tako da naši štabovi imaju potpuno poverenje u skojevce. Kada treba da se šalju patrole za izvištanje neprijatelja, šalju se skojevci. Drugovi rukovodioci imaju najviše poverenja u njih. Odnos između drugova skojevaca i rukovodilaca je odličan. Ima slučajeva da skojevci odvajaju od svoga sledovanja ili iz svoga kolektiva i pripremaju poklone svojim rukovoditeljima drugovima. Skojevci V bataljona su kao pozdrav za 7. novembar svojim ranjenim drugovima poslali jedan paket. Tako isto aktivni kuriri su poslali štabu brigade poklon. Odnosi među skojevcima se razvijaju u duhu kolektiva.

Drugovi skojevci rukovodioci su vrlo mladi, još dosta neiskusni u rukovođenju organizacijom. Ali, iako su dosta mladi, imaju dosta poleta i volje za rad tako da obećavaju dosta. Komiteta se nisu oslanjali kao rukovodstva, dok svakim danom stanje se i u tom pogledu popravlja. Možemo očekivati da uskoro naša organizacija postane onakva kakva treba da bude. Pored ovoga što smo uspeli da ojačamo našu organizaciju vidno u toku 2 meseca, ona ipak nije onakva kakva treba da bude i kakva može da bude. Osnovni nedostatak je slaba teoretska sprema.

Rad organizacije:

U periodu od 2 meseca održali smo 117 radnih sastanaka na kojima smo raspravljali o sledećim problemima: dezerterskom pitanju alkohola, o jedinstvu naše vojske, pitanju mobilizacije, o podizanju morala, o pitanju pažnje prema ranjenim drugovima, seksualnom pitanju i raznim drugim problemima koji su bili iskrsli pred organizaciju.

Donekle smo uspeh sve probleme da rešimo. Po pitanju alkohola najviše smo uspeli. Drugovi su se odrekli pića, a jedan broj je ostavio pušenje. U duhu jedinstva naše divizije, naša organizacija je napisala 2 pisma II i III vojv. brig., u kojima se manifestuje želja za povezivanjem i zbližavanjem kao i menjanjem iskustva stečenog u borbi i za stvaranjem što većeg jedinstva između u naših organizacija. Teoretskih sastanaka održanih u toku ova 2 meseca bilo je 187, na kojima je proračunivan sledeći materijal: Ekonomski razvitak društva, Staž i biti član komunističke partije, Uloga komunističke omladine (Lenjin). Osnovne zadatke Skoja. Savez komunističke omladine u surovoj školi rata. Omladina sačinjava trećinu naše vojske (Tito). K i Sovjetskog Saveza. Raport kolhoznika. O Sovjetskom Savezu i Crvenoj armiji, Religija u Sovjetskom Savezu, Jedin-

² O borbama za ta mesta vidi dok. br. 106.

stvo narodnih izroda. U imo se lenjinisti kom stilu rada. Sovjetska omladina boricima na frontu, Sovjetska omladina — pokolenje Velikog Oktobra. Na sastancima se sprovodi kritika i samokritika, tako da na drugove dosta dobro uti e. Materijal se ita po pasusima, pa se diskutuje; ve ina drugova u estvuje u diskusiji.

Rad po sektorima:

Održano je po vojnom sektoru 90 sastanaka, na kojima su drugovi u ili rukovanje oružjem, tako da naši skojevci svi znaju da rukuju puškomitraljezima i automatskim oružjem. Održavana su predavanja iz vojnih nauka.

Po političkom sektoru održali smo 62 sastanka na kojima se je prora ivo materijal: Omladina Jugoslavije kroz borbu, Sovjetska omladina boricima na frontu, Komsomol u ratu, Antifašisti ki miting sovjetskih studenata, Komsomolska pesma, Oslobođila ki rat — škola heroja i drugo.

Po kulturno-prosvetnom sektoru održano 38 sastanaka na kojima su se održavala predavanja iz raznih oblasti nauka, itanjem raznih zabavnih knjiga. Održavane su priredbe sa skojevskim programom, lepim zabavnim programom. U našoj organizaciji za 2 meseca nau ilo je itati i pisati 51 drug, tako da danas ima još nepisanih 26. Drugovi skojevci pišu ske eve, recitacije, pesme. Izašao je skojevski list II bataljona. Pisane su parole u svim mestima kuda je brigada prolazila. Formiran je odbor USAOJ-a u jednom mestu i skojevski aktiv u selu G. Rahi u kod Br kog. Naša skojevska organizacija je nosilac kulturno-prosvetnog rada. Iz higijene su održavana predavanja, kako seljacima tako i drugovima, o važnosti isto e tela i odela, 0 pegavom tifusu i razna druga predavanja.

Rad komiteta:

Naši komiteti nisu se ose ali na dovoljnoj visini kako treba da se osete kao rukovodstvo jedne omladinske organizacije. Održavani su sastanci, ali nisu redovno, zbog nezgodnih prilika koje smo imali. Ali ipak nije se dovoljno obra alo pažnje tim sastancima. Zbog oskudice u kadrovima, komiteti su se menjali, pa je zbog toga trpeo rad. Ipak. komiteti se danas bolje ose aju nego što su bili, ali ipak oni ne rade onako kako bi trebalo. Komiteti, kao rukovodstvo, imaju prili no autoriteta. Na sastancima su se donosili planovi rada u roku od 10—15 dana i rešavanje svih onih problema koji su iskršli pred organizaciju. Nastojimo da oni u svome radu oštvere jedan solidan sistem **1 stil.**

Organizacija I bataljona jeste najslabija u našoj brigadi. Uzrok ovome je najviše u tome što je rukovodilac u tome bataljonu bio vrlo len. Naš predlog za njegovu smenu usvojila je

partijska organizacija. Danas je stanje prilično bolje. Novi rukovodilac je svršio partijski kurs. a uz to je aktivan, ima poleta u radu i potpuno odgovara dužnosti.

Organizacija II bataljona jeste malo aktivnija od prvoga. Ova organizacija bila je dosta dobra, ali u poslednje vreme je malo opala i to kod jednog aktiva je bio opao moral zato što nije bio dobar odnos između u rukovodilaca i drugova; tako da se komandir te iste povukao sa položaja zajedno sa drugovima. ostala 2 aktiva vrlo su aktivna u radu i znatno se osećaju u bataljonu. Naročito u estvuju aktivno u rešavanju svih pitanja koja se pojave u bataljonu. Može se oceniti vrednost tih skojevaca kada u kratkom periodu njih 24 postali su članovi Partije. Naročito skojevci tog bataljona su nosioci kulturno-prosvetnog rada u bataljonu. Skojevci ovog bataljona izdali su svoje džepne novine i bataljonski list.

Organizacija III bataljona jeste borbena organizacija. Od 78 svojih članova, svi su bombaši i mitraljesci. Ova organizacija je pohvaljena od brigadnog komiteta. Ova organizacija jeste nezadržljiva bujica, koju ne može i niko zaustaviti. Iz ove organizacije već nekoliko dana je pošlo za bataljonske rukovodioce Skoja i vojno-političke rukovodioce. Tako. ova organizacija je najbolja organizacija u brigadi.

Organizacija IV bataljona jeste dosta dobra organizacija. Od 117 članova, u toku od 2 meseca, ova organizacija je uspela da ojača za 75 članova. To je najmasovnija organizacija u našoj brigadi. Kvalitet skojevaca uglavnom zadovoljava.

Organizacija V bataljona jeste mlada organizacija, formirana tek pre nekoliko dana. Ali kvalitet skojevaca dosta je dobar. tako da skojevci tog bataljona odvajali su od svoga sledovanja i davali pomoć svojim ranjenim drugovima. Drugovi ovoga bataljona obećavaju mnogo.

U vezi rada naše organizacije u toku poslednja 2 meseca, mogu vas izvestiti da naša organizacija Skoja je postigla vidne rezultate, srazmerno vremenu i prilikama koje su uslovljavale rad. To se je moglo postići i pravilnim shvaćanjem Skoja od strane partijske organizacije naše brigade; tako da je skojevska organizacija porasla i brojem članova i kvalitativno. Naši skojevci su postali borbeni, što su pokazali u poslednjim akcijama protiv neprijatelja. Osetila se je odgovornost kod naših skojevaca. Naša organizacija je postala ono. a to je, da je prvi i pravi pomoćnik naše herojske Komunističke partije, dajući za kratki rok veliki broj članova Partije, a od njih dobar deo vojnih i političkih rukovodilaca. Kako je naša skojevska organizacija napredovala vidi se iz gornjeg izveštaja.

Dosadašnji rad. i mislim se je naša organizacija bavila, bio je najglavniji problem stvoriti našu organizaciju da bude borbena

organizacija. To smo i uspeali. Naša organizacija postala je zaista borbena organizacija. Naša organizacija u brigadi je organizaciono pravilno postavljena, tako da je naša organizacija u normalnom stanju. Pred našu organizaciju postavlja se kao danas najaktuelnije: mobilisanje širokih omladinskih masa u Narodno-oslobodila ku vojsku i ja anje naše organizacije broj ano, pošto imamo još dosta omladinaca van Skoja i podi i teoretsko znanje kod naših drugova. Mi emo nastojati da što pre otklonimo sve nedostatke koje još imamo.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13 novembar 1943 god.

Sekretar brig. kom. SKOJ-a
I Vojvo anske brigade
Zdravko Damjanovi

BK. 106

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. VOJVO-
ANSKE BRIGADE OD 13. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU KP JUGOSLAVIJE¹**

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljemo vam svoj drugi izveštaj:

Pre nego se iznese stanje pari. organizacije i naše brigade uopšte. treba napomenuti nekoliko karakteristi nih promena, koje su se desile od kraja avgusta, odnosno od vremena kada smo pisali naš zadnji izveštaj.

U vojni kom pogledu I Vojvo anska brigada pretstavlja jedinicu koja je prili no sposobna da odgovori zadacima koji pred njom stoje. To je se pokazalo u poslednjim borbama kod Vlasenice² (drugi put), Br kog³ i dr. Teško e oko osposobljavanja

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd.

² U Vlasenici su 10/11. septembra 1943. god. 1. i 2. vojvo anska brigada razbile 22. ustašku bojnu.

³ Taj napad na Br ko je 1. vojvo anska brigada, u sastavu 16. divizije. vršila u drugoj polovini oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 95. 128 i 129).

brigade za borbe u sadejstvu drugih ve ih jedinica — uglavnom su prebro ene.

Politi ki tragovi koje ostavljaju borci naše brigade na terenu kojim se ona kre e i ratuje — nisu negativni. Odnos prema narodu sve je pravilniji, iako ima još ponegde grešaka. Koliko god je mržnja prema neprijateljima naroda oštra i borba ogor ena, ipak se pravi potrebna razlika izme u onih koji su zavedeni lažima okupatora i izdajnika i onih koji svesno ko e N.O. borbu, — naro ito u odnosu na Muslimane u Ist. Bosni i sela koja su još uvek pod jakim uticajem etnika Draže Mihailovi a.

Raspoloženje boraca za borbu protiv svih vrsta neprijatelja poja ano je još više. Naro ito za vreme naših ofanzivnih akcija, ne treba sumnjati u to da e i jedan borac zastati zbog npr. nedovoljne obaveštenosti o izdajni kom radu etnika, pristalica sadašnje Ma ekove politike ili si.

I

Part, organizacija u našoj brigadi broji 280 lanova. Ako se uzme u obzir da je u borbama izgubljeno, ranjeno, poslano na rad u pozadinu ili druge jedinice oko 50 lanova. — u organizaciju je u lanjeno od 21-VIII-1943 do danas oko 170 novih drugova. Kandidata ima 35. Nismo bili sektaši pri uvo enju novih drugova, ali u brigadi (koja broji po spisku 1342 borca) još uvek postoji mnogo ljudi koji e mo i postati partijci. U tom pravcu radimo stalno i prime uju se rezultati, no ipak ne emo dozvoliti da se prima masovno u Partiju ne gledaju i na minimum odlika potrebnih za prijem. Partijci su skoro svi mladi (primljeni u toku 1943) i bez potrebnog politog znanja, ali sa mnogo volje, odanosti i borbenosti. Radni sastanci elija se održavaju redovno, dok teoretski ne koriste potpuno svim drugovima. jer su naj eš e svi lanovi po elijama skoro jednakog znanja pa im nedostaje neophodan komentar pro itanom materijalu. Rukovodioci part, elija ne razlikuju se mnogo od ostalih lanova, pa se to mnogo ose a u radu. Da bi što brže pomogli rukovodiocima u teoretskom podizanju, održali smo 3 niža part, kursa, koji su uglavnom uspeli. Kurseve su prošli 55 lanova Partije. Radilo se po programu, koji je postavljen u lanku „Za teoretsko uzdizanje part, lanstva" („Borba"). Kursevi su trajali 12—18 dana. Predava i su bih lanovi Štaba brig, i Politodela. Na svakom kursu je bilo nekoliko drugarica, kao i partijci koji rade po liniji SKOJ. Interesovanje je kod ve eg dela slušalaca bilo veliko, a posle kursa su drugovi bili postavljeni za vodne i etne rukovodioce. Kako se pokazalo da je

mogu e vlastitim snagama, i za vreme pokreta, borbi i stalnog delovanja brigade, i dalje nastaviti sa kursevima, postavili smo pred part, organizacijom da produžimo sa kursevima sve dotle dok svi rukovodioci ne pro u kroz njih. a po mogu nosti i svi lanovi Partije. Kod partijaca je probu ena želja za u enjem, što se vidi iz zahteva i želje da idu na kurseve.

Broj kandidata u odnosu na broj partijaca ne zadovoljava. Zbog toga se ukazuje na ovu grešku svima jedinicama, dok u isto vreme se nastoji da se SKOJ podigne što više. kako bi iz njega mogli neposredno prevesti u Partiju što više drugova, kada se osposobe za to.

SKOJ-evska organizacija je u zadnje vreme po ela dosta pravilno i živo da radi. Posle ispravljanja greške da se u organizaciju primaju bez razlike svi mladi borci, iako sa mnogo manje drugova rad te e daleko bolje. Samom injenicom da su skojevci, kao dobri borci i ugledniji vojnici, po eli sticati sve ve e simpatije u svojim etama, — javila se je kod omladinaca van SKOJ-a zdrava želja da se i oni podižu. Tako je oja ana organizacija duplo i broji 420 lanova. Izmenom sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a i poklanjanjem više pažnje od strane Partije, imelo se više plana u njihov rad i po elo se dolaziti do boljih rezultata. Naro ito na kulturno-prosvetnom polju (izdavanje novina, suzbijanje nepismenosti, borba protiv pi a. rakije itd.). Još jedan dokaz da skojevci sve više pravilno shvataju svoju ulogu je taj da je najve i broj bombaša u brigadi baš iz njihovih redova. U jednoj eti skojevci ne dozvoljavaju da može neko sem njih biti bombaš.

Pred part, organizacijom je stajalo još nekoliko problema koji su delimi no rešeni ili stoje pred rešenjem:

a) Ostvarenje rukovode e uloge Partije u vojsci. Ni danas to nismo u celosti rešili, ah je stanje daleko bolje nego ranije. Dugo smo morali raditi na tome da probudimo partijce iz neke vrste neosetljivosti. skoro lenjosti. elije nisu dovoljno oštro ili na vreme reagirale na izvesne pojave pa ak ni na slu ajeve dezerterstva, kao rada pete kolone u vojsci. Upornim radom postiglo se donekle da se elije brinu o skoro svim, pa i naj-sitnijim pitanjima svojih eta. No na tome moramo još mnogo u initi da bi ovaj problem u celosti savladah.

b) Osposobljavanje bataljonskih partiskih biroa kao vrstih rukovodstava. Zbog mladosti i neiskustva bataljonskih part, rukovodilaca, kao i slabosti sekretara elija, naši bat. biroa nisu bili ništa drugo nego skup etnih rukovodilaca, koji su na svojim sastancima samo govorili o stanju u svojim jedinicama, a nisu se zajedno ose ali kao bat. rukovodstvo. Zatim je bilo slu ajeva da sekretari štapskih elija nisu svoje izveštaje uopšte

podnosili. Prema tome biro i nisu ni odgovorili svojim zadacima. Sve što se u vojsci sprovodilo, išlo je uglavnom putem štabova, ime se uloga Partije mnogo umanjila. Sada pak, stalno nastojimo da taj nedostatak im pre otklonimo. Nismo uspeli u tome, ali postoje svi uslovi. Ve se po inje praktikovati da se pojedini članovi biroa upoznaju sa stanjem i u estvuju u rukovo enju ostalih elija direktnim obilaženjem. Tako e, biro i se osamostaljuju u rukovo enju, iako se stalno menjaju zbog gubitaka rukovodilaca u borbama. I u ovom pogledu se mora još mnogo raditi.

c) Pitanje štapskih elija. Usled stvarno ubrzanog rada na vojni kom i politički podizanju bataljona, članovi štabova (svi partijci) nisu uspeh da redovno pronalaze pogodno vreme i održavaju partijske sastanke. Čak i na retkim sastancima, nisu pretresali pitanja iz najposrednijeg života jedinice, ili ih nisu dovoljno pretresali. Kritika i samokritika nije bila pravilna, zbog ega je dolazilo i do nepravilnih me usobnih odnosa. Dalje, nisu polazili uvek sa stanovišta partijnosti, što je bila posledica nedovoljnog teoretskog obrazovanja. Najmanje se tome poklanja pažnja, tako da moramo ovo priznati kao naš veliki propust. Nastojimo da ubudu e to ispravimo i naro ito naše komandante bataljona, koji su po teoretskom nivou — skoro analfabeti, izdignemo, jer ina e postoji opasnost da komandanti nesvesno pokušavaju ignorisati samu Partiju.

d) Unošenje više plana i sistemati nosti uopšte u radu postavili smo kao glavni zadatak. Po eli smo od samog Štaba brigade i Politodela, pa dalje na sve partijske i političke rukovodioce. U tome smo dosta uspeli. eš e savetovanje sa svim bataljonskim komesarima i njihovim zamenicama daje dobre rezultate. Jedno po jedno pitanje se rešava, pa ak održavamo i specijalna predavanja (na pr. „O Oktobarskoj revoluciji“), koja se posle prenose na sve partije.

Na disciplinu naših mladih članova ne možemo se žaliti.

II

Vojni sektor. U vojni kom pogledu postiglo se da brigada bude dosta sposobnija i aktivnija nego u vreme formiranja XVI Div. (avgusta 1943 g.). U nekoliko zadnjih akcija pokazala je izvestan uspeh. No još uvek se zapažaju mnogi nedostaci, propusti i greške. Raspoloženje za borbu postoji, ali nema dovoljno ratni ke veštine. Brigada se stalno podmla uje novim borcima, koji najve im delom nisu bili vojnici za vreme Jugoslavije. Stariji borci, kojih je mali broj, nisu mogli preneti svoje isku-

stvo na nove, te imamo relativno mnogo gubitaka u akcijama. Vojni ka obuka, ukoliko je uopšte ima u dovoljnoj meri, nije planska. Takode i svi vojni rukovodioci mahom su od skoro na svojim dužnostima, jer je redovna pojava da ginu ili bivaju ranjeni u borbama. U cilju bržeg osposobljavanja komandira eta, zam. komandanata i komandanata održali smo jedan vojno-politi ki kurs, sa ovakvim programom:

I	II
1) Taktika kao vojna nauka	1) U enje o Partiji
2) Pešadisko naoružanje	2) Organizac. osnova Bolješevi - ke part.
3) itanje karata	3) Strategija i taktika
4) Borbena obuka	4) U enje o ratu
5) Kretanje	5) Oslobodila ki rat protiv fa- šizma
6) Služba veze	6) Nastanak i ciljevi N.O.V.J.
7) Stanovanje	
8) Borba — napad i borba — odbrana	
9) Borbe u naro itim prili- kama	

Kurs je sa dosta uspeha završilo 15 drugova. Kako se zapazilo mnogo koristi od toga kursa, sada pristupamo odmah organizaciji drugog. U isto vreme izradili smo plan za vojnu obuku, koji emo uporno izvoditi u svim našim jedinicama. Održali smo i jedno predavanje pred svim komandantima bat. i njihovim zamenicama o itanju i upotrebi karata.

Politi ki sektor. Više je ra eno na politi kom nego na vojnom polju, pa zbog toga brigada ne stoji loše u tom pogledu. Imamo slu ajeva da nam esto ginu etni politi ki rukovodioci, ali smo do sada uvek mogli postavljati nove partijce na te položaje. Ti novi rukovodioci ne mogu potpuno da zadovolje, ali najve im delom imaju uslove da se razviju. No kako se mobilizacija nastavlja i nove jedinice stalno ni u — o ekuje se od naše brigade da ona uglavnom da kadar. Zbog toga se problem bržeg politi kog i teorskog podizanja našeg part, lanstva sve oštrije postavlja. Do sada je iz I brigade uzeto za III i IV Vojv. brigadu — 1 komandant brigade. 1 zam. komandanta brig.. 1 bat. part, rukovodilac, 1 bat. politkomesar i dr. S druge strane velika pomo nam je ukazana dodeljivanjem nekih drugova rukovodilaca (etnih i batalj.) iz proleterske brigade, koji su najve im delom uzeti iz bolnica. Uspeli smo da politi ki rad prilagodimo uslovima rata — borbi i putovanja. Radi se im ima i malo vremena i to: a) itanje vesti (koje Stab brigade izdaje svaki dan) i komentarisanje. b) stalni politi ki asovi na kojima

se ita i diskutuje po raznom materijalu iz naše nar. osi. štampe, c) održavanje vodnih, etnih i bataljonskih konferencija i zborova, na kojima politkomesari govore o vojno-političkoj situaciji, nar. oslob. borbi, izdajnicima itd., i radnih konferencija po konkretnim pitanjima iz života jedinica. Pruža se mogućnost svim drugovima da u estvuju u diskusiji, koja po nekad biva vrlo plodna i živa. Radu sa narodom se poklanja sve veća pažnja. Pred političkim rukovodiocima se stalno postavlja potreba stalnih konferencija sa seljacima, naročito u onim krajevima gde narod nije ranije mogao biti upoznat sa ciljevima i značenjem NO borbe (muslimanski krajevi), ali nam se isto dešava da skoro svi ljudi iz sela beže (iz neobaveštenosti) pred našom vojskom. Tada pojedinačno sa seljacima razgovaramo.

Sa terena 1st. Bosne, u našu brigadu se javilo svega 20—30 ljudi. To je znak da ipak nismo dovoljno politički radili sa narodom, što svakako moramo ispraviti.

Kult.-prosvetni sektor. Iako imamo dosta uslova da rad po ovoj liniji u inimu daleko boljim, stanje ne zadovoljava. Ne može se reći da se ne radi, no uz veću pažnju mogli bismo ukloniti sve nedostatke, kao npr. neizlaženje bat. listova (mada rukopisi postoje), dosta slabo pripremanje priredaba za narod i vojsku, uklanjanje nepismenosti itd. Kulturno-prosvetne odbore imamo u svim etama i bataljonima. Organizovani su horovi sa uvežbanim pesmama i recitacijama. SKOJ-evci mnogo pomažu da se rad na prosvetnom podizanju vojske oživi. U tome ima uspeha ali ne potpuno. Po etama izlaze novine. Sada se oseća još i odsutnost druga Maksima Goranovića. On je iz našeg Politodela otišao za šefa ekonomskog oseka Gl. štaba za Vojvodinu, koji nam je mnogo značiao. U zadnje vreme smo pitanje kulturno-prosvetnog rada postavili pred Partiju i sigurni smo da ćemo ga uspeti savladati, jer ima već znatnih poboljšanja.

Ekonomski sektor. Naša brigadna intendatura formirana je po ugledu na naše starije brigade. Po formiranju Divizije nismo je uopšte imali, jer smo se kretali po terenu gde su nas isključivo snabdevale pozadinske vlasti. To je bilo nepravilno, jer se evakuacija plena iz akcija, kao i nošenje rezervne hrane nije moglo obavljati kako treba. Zato smo stvorili aparat intendature (konji sa samarima, ljudstvo, razne radionice: kovačica, opanarska, krojačica itd.) kojim rukovode brigadni intendant, njegov zamenik i dva pomoćnika. Za sada takva organizacija može da zadovolji, dok se se morati proširiti ako brigada krene u pasivne, brdske krajeve. Odešom i obučom nam je vojska loše snabdevena. Imamo oko 30% potpuno bosih drugova, a i znatan broj sa vrlo slabom obučom. Odelom smo slabo snabdeveni.

Iz Tuzle je naša Divizija dobila dosta veliki broj uniformi,⁴ ali je to sve uglavnom stara roba i za zimsko vreme nije dovoljna. Zato u kroja koj radionici i radnim vodovima pri bataljonima stalno popravljamo odela da bi ih iskoristili što više možemo. Obu arska radionica tako e popravlja obu u, pa ak i proizvodi novu ukoliko imamo materijala. Bose drugove emo morati snabdeti opancima od sirove kože, jer je to za sada jedino mogu e, ali i u tome ima mnogo teško a jer je borcima — Vojvoanima nošenje opanaka te vrste novo i za vreme leta su radije išli bosu. Hranu za vojsku nabavljamo iz sredstava koja su sakupljena dobrovoljno od naroda, rekvizicijama, konfiskacijama i od plena. U zadnje vreme smo mogli pristojno da hranimo borce, a to emo nastojati da na svaki na in produžimo i dalje. Pred odgovornim drugovima je najoštrije postavljeno pitanje pravilnog odnosa prema narodu u pogledu snabdevanja brigade. Velika teško a je u tome što još nemamo sposobnog intendanta brigade.

Sanitet. Još od ranije u našoj brigadi se poklanjalo sanitetu dosta pažnje. Briga o ranjenim i bolesnim drugovima vodila se, jer smo znali da to uti e na udarnu snagu same jedinice. S jedne strane smo postigli da dobrom negom ranjenika brzo osposobljavamo ponovo borce, a s druge vojnici nisu strahovali da e im nedostajati lekarske nege, hrane itd. ako budu ranjeni. Brigadni sanitet je organizovan po statutu saniteta. Lekara imamo, a isto tako i potreban broj osoblja kao i materijala. Po bataljonima, etama i vodovima imamo potreban broj izu enih bolni arki, pa smo ih mogli davati ak i drugim brigadama. Stalno se drže kursevi za izu avanje drugarica (kojih ima dosta) za stru ne sanitarke. Za vreme borbi, nismo imali teško a oko ranjenika. Aparat saniteta je pravilno funkcionisao iako je bilo po 50—80 ranjenika za jedan dan. Svi su na vreme previjani i evakuisani dalje. Bataljoni su po eli me usobnu utakmicu u tome ko e više hrane, cigareta i t.sl. poslati ranjenim drugovima. Skojevski aktivu isto tako.

⁴ Brigada je te uniforme dobila posle oslobo enja Tuzle po etkom oktobra 1943. U saopštenju Štaba 1. NOU korpusa od 2. oktobra, pored ostalog, piše: „Brigade Sedamnaeste divizije pod komandom pukovnika Glige Mandi a, II krajiška brigada, Majeveki, Ozrenski i Trebavski partizanski odred, snažnim naletom, nakon trodnevne uporne borbe oslobodili su 2. X 1943. god. grad Tuzlu, Lukavac i Zivinice. Za vrijeme ovih borbi zarobljeno je 2.174 neprijateljska vojnika i oficira i jedan general, a ubijeno i ranjeno 655 neprijateljskih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je 1910 vojnikih pušaka. 102 puškomitraljeza. 24 teška mitraljeza. 60 ru nih mitraljeza, 6 teških minobaca a, 25 topova, 8 radio-stanica, 20 vagona municije, 3200 vojnikih uniformi i velike koli ine druge ratne sprema i namirnica . . ." (vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 2, 6 i 9).

III

Dosta truda i rada smo morali uložiti i pomo u mobilisanja itave partiske i skojevske organizacije spre iti pojavu dezertstva u brigadi. U vreme dok još ishrana vojske nije bila normalizovana, i dok su se razne poteško e ose ale me u borcima, po eli su pojedinci iz kukavi luka bežati. To su iskoristili razni petokolonaši koji su se uvukli u vojsku zbog nebudnosti Partije, organizovali begstvo itave jedne grupe od preko 20 boraca. No žestokom kampanjom protiv dezertstva, putem konferencija, zborova i drugih sastanaka suzbili smo to zlo. Streljah smo pred elom brigadom 2 uhva ena dezertera, od kojih je jedan bio organizator begstva ostalih a tako e i lan Partije. Sada ne postoje znaci ponovne opasnosti od dezertstva. ali emo i dalje biti budni.

Cim budemo imah nešto zna ajnije da vam javimo iz rada naše part, organizacije i brigade posla emo slede i izveštaj. Nastoja emo da oni budu redovniji.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politodel I Vojv. brig.
1. Arsenije Mijovi , ruk. p. odela
2. Ljubica M. ordevi

Zamenik politkomesara I VB
Ljubomir Mom ilovi

13 novembra 1943 g.

BR. 107

IZVEŠTAJ POLITODELA 9. DIVIZIJE OD 13. NOVEMBRA
1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
JUGOSLAVIJE¹

POLITODJEL
IX DIVIZIJE N.O.V.J.
13 XI 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Gdje bude

Izveštaj o radu od 1-XI do 13-XI t.g.

Odmah po dolasku u Livno dobili smo potrebne informacije od P.K. KPH za Dalmaciju, od štaba VIII Korpusa i napokon od štaba IX Divizije o stanju i potrebi rada u pojedinim brigadama. Pokazalo se najpotrebnije da najpre odemo u IV Brigadu i tamo pomognemo u radu. Tako smo i uradili.

Sa stanjem partije u toj Brigadi upoznao nas je odmah drug z. politkoma,² kao i o opštem stanju iste.

Najprije smo održali sastanak sa svim bataljonskim rukovodiocima partije i brigadnim rukovodiocem, pošto je isti još prije bio zakazan. Na osnovu njihovih izveštaja odmah smo uo ili organizacione nedostatke kao i opšte nedostatke rada partije. Potom smo sa istima proradili proglas CK KPJ povodom Oktobarske revolucije od novembra t.g. temeljito i jasno, da su svi drugovi isti shvatili i nau ili da ga mogu prora ivati pravilno na svojim partijskim jedinicama i tuma iti vojsci i narodu. Isti proglas je prora en i sa doti nim štabom Brigade. Mladost partije i Brigade zahtjeva mnogo duži i temeljitiji rad. mnogo bližeg kontakta sa biroima bataljona i samim etnim elijama i tako im na licu mjesta u samom birou i eliji pomo i, ukazati na nedostatke, propuste i greške i na licu mjesta ih ukazati i ispraviti. Zato smo otišli redom od jednog do drugog bataljona. Sa svim biroima bataljona smo održali sastanak i ukazali na najmanje sitnice i najmanje probleme koji se postavljaju pred partiju; kako ga treba riješiti, kako se može riješiti. Kod I bataljona te Brigade smo održali samo sastanak štabske elije i skojevskog bataljonskog rukovodstva, dok sa biroom nismo mogli, uslijed toga što je bataljon toga dana vodio borbu

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5541/V, 2—80 (43).

² Zamenik politi kog komesara bio je Svetozar Drecun.

i zbog neumjesnosti štaba nijesmo mogli drugove sakupiti. Stoga smo odlučili, da ne bi izgubili u vremenu, da ga obidemo kad se za to ukaže prva prilika (odnosno kada se bude okupio). *

Održali smo sastanke sa štabskim elijama svih bataljona, štabovima bataljona i Brigade, skojevskim komitetima istih kao i sa etničkim elijama u onim bataljonima gdje smo smatrali da je potrebno (drugi i četvrti bat.).

Pored svih pitanja kao organizaciono pitanje partije u jedinicama, kao podjela rada po sektorima, dužnosti partijskih rukovodilaca, teoretski i praktični rad komunista partijaca, odgovornost, disciplina, odnos partijaca među sobom, odnos partije i boraca, odnos sa komandnim osobljem i dužnosti vojnog i političkog rukovodstva, rad sa kandidatima, rad sa SKOJ-em i ukazivanje pomoći i istim, odnos i rad sa narodom, rad u okviru eta i bataljona, politički, vojni, kulturno-prosvjetni, higijena, hrana, odjeća, obuća i u vrševanje discipline u jedinicama, sva su ta pitanja detaljno pretresena i pravilno postavljena.

U organizacionom pogledu bilo je prilično nedostataka i grešaka kao: intendant Brigade nije pripadao štabskoj jedinici; nepravilna podjela rada u biroima, kao davanje voj. sektora nekomesaru bataljona već drugom; ili nemanje tog sektora uopšte; obavještajna služba kao obavezan sektor u birou i jedinicama; sektor, rad na terenu; kandidovanje drugova za partiju vršili su pojedinci a ne partijska jedinica, oni ih držali i oni ih primali u partiju; sekretar etne elije nije zamjenik politkoma ete već drugi partijac iz ete; neobuhvatanje partijskim radom pojedinih drugova; nepravilno isključivanje drugova (zato što nije htio dati opasni koji je tražen za V.Š. iako mu to dovoljno nije objašnjeno); postavljanje drugova na rukovodećim mjestima od strane pojedinaca i štaba bataljona bez konsultovanja partije; neodržavanje redovnih sastanaka partijskih jedinica, naročito jedinica po štabovima i oko štabova; nedovoljan teoretski rad, pored toga što je teoretski nivo partijaca veoma nizak, a uz to i nedovoljno poznavanje linije naše partije, nedovoljna pomoć partijskim nižim rukovodiocima, kao i neukazivanje pomoći i u nekim slučajevima i nerazumjevanje uloge i rada SKOJ-a... Ovo su nedostaci unutar same partije, a kada se ovome doda još i neplanski rad i ono što se radilo, onda je prirodno da se rad nije mogao odvijati pravilno. Posmatrajući i ovakovo stanje prirodno je da disciplina, odgovornost i partijsnost drugova nije na visini. Sve ove greške i nedostaci ispravljani su u svim jedinicama IV Brigade i potpuno su drugovi rukovodioci upoznati sa organizacionim formama partije u vojsci kao: da intendant brigade mora pripadati štabskoj jedinici kao i bataljona; da kandidovanje može vršiti samo partijska jedinica, a da pri-

manje u partiju vrši samo biro; da se sa kandidatima radi pojedina no a ne skupno; a izostavljen kao sektor „terenski rad“ i stavljen u dužnost političkim rukovodiocima ete, odnosno bataljona, kao i sektor „obavještajna služba“ jer za to ima posebni obavještajni aparat... Upozoreno je na to da partija predlaže odnosno sugerira na svoj način koji drugovi treba da budu od štaba imenovani na rukovode a mjesta; da je zamjenik politkoma u svim jedinicama vojni i partijski rukovodilac u njima; da štabске elije održavaju sastanke redovno i da njen sekretar odgovara pred biroom za njen rad kao i ostali rukovodioci, u etama povedena je opšta kampanja i utakmica u teoretskom radu jedinica, stvoreni desetodnevni planovi za rad. Objašnjen odnos partije i SKOJ-a i kako treba pružati pomo istom itd. itd.

Pomanjkanje iskustva, i sve ono napred re eno, prirodna je posljedica i nedovoljnog, neorganizovanog i neplanskog rada kako političkog tako i kulturno-prosvjetnog među vojskom.

SKOJ kao organizacija nije bila oformljena. Rad u SKOJ-u je neorganizovan i neplanski, od momenta do momenta, bez sistema. Rukovodstva neoformljena, sektašenje u odnosu na primanje u SKOJ, nepoznavanje rada i organizacije. Posvetili smo veliku pažnju organizovanju SKOJ-a. Postavili rad. uneli u sve sistem i organizaciju, formirali etne aktive i bataljonska rukovodstva, stvoren je opšti plan rada za cijelu Brigadu u obliku takmi enja. Rukovodstva se još ne osje aju kao rukovodstva. što se dosadašnjim radom nije moglo ni postići. Politička svijest prilično niska i SKOJ ne otkazuje od ostalih boraca kao organizacija još ne vrši ena. Formiranje brigadnog komiteta SKOJ-a je izvršeno. Sa injavaju ga 5 članova, iji je rukovodilac pri štabu brigade sa dovoljno iskustva i volje za rad. Brojno stanje SKOJ-a iznosi 185, od toga 138 muških i 47 ženskih.

Politički rad nedovoljan, neorganizovan i neplanski. Stoga su data konkretna uputstva jedinicama i SKOJ-u za rad. u prvom redu težište političkog djelovanja upućeno na objašnjavanje smisla i uloge današnje naše borbe jer se pokazalo da ljudstvo ima priličnu sklonost lijevom zastranjivanju, kao i izvjesni rukovodioci (mislimo na bat.).

Kulturno-prosvjetni rad postavljen je pravilno. Formirani su kulturni odbori po etama i u bataljonu. Težište rada se prenosi na SKOJ ali ne u onoj formi kao do sad gdje su se formirali SKOJ-evski kulturni odbori paralelno sa etnim. Po našem mišljenju ovaj rad kao i ostali ima uslova da se razvija dobro. Nepismenost je neznatna, svega 25 drugova u Brigadi.

Rad je u toku, kako kulturno-prosvjetni tako i politički i vojni, i smatramo da će biti dobrih rezultata. Smatramo da

partijska rukovodstva u ovoj Brigadi mogu zadovoljiti uz izvjesnu pomoć i kontrolu. Međutim u političkim rukovodiocima u Brigadi ima i onih koji ne daju dovoljno garancije da će raditi... Treći bataljon ove brigade nema politkoma i to je veliki nedostatak za što bolji rad. Prvi bataljon nema dva zamjenika komesara i te ali i ta mjesta uskoro biti popunjena sa drugovima koji se sada nalaze na kursu iz ove Brigade.

Intendanture su u povelju i od strane rukovodilaca ukazana im je pomoć i kontrola, na koju je ukazano: konkretizovana saradnja politkoma i intendantata koja je do sada nedostajala. Posljedice su bile izvjesne greške na terenu.

Ljudstvo ove Brigade je uglavnom novo, iz okoline Splita došlo u vojsku po kapitulaciji Italije, većinom omladina...

Konstatovana je nedovoljna pomoć i kontrola po svim sektorima rada od strane samog štaba brigade, što je i na sastanku iste brigade detaljno pretreseno i ukazano. Postavljeno je kao obavezno pomoć svim nižim rukovodstvima vojnim i političkim sa stalnim odlaskom u jedinice i tamo na hcu mjesta ukazivati pomoć.

Izgrađen je plan u cijeloj Brigadi, kako unutarpartijski tako vojno-politički i kulturni.

Pomanjkanje literature je opšta pojava, kako partijskog tako i ostalog materijala. Preduzeli smo organizaciju tehnike pri štabu Divizije, jer već imamo bez malo najpotrebnije. Imamo: mašinu, geštetner, šapirograf. dok hartija nedostaje. Već smo uputili ljude za nabavku papira i ostalog. Nedostaju vijesti, jer je P.K. za Dalmaciju na ostrvima, te i taj nedostatak mislimo riješiti nabavkom jednoga radio-aparata i mi izdavati vijesti.

Nedostatak materijala smatramo da ćemo likvidirati sa organizovanjem ove tehnike. Materijal koji mislimo prvi umnožavati jesu lanci o N.O. borbi, organizaciono pitanje KP (lanci iz naše literature) kao materijal za SKOJ. opštepitički rad i kultumo-prosvjetni rad.

Molimo vas da nam na nedostatke našeg rada kao i nedostatke u izvještaju ukažete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politodjel
IX Divizije NOVJ
1) Uro Boškovi
2) Alujevi Žarko
3) Slavka Parenta

Brojno stanje
partije u IV n.o.u. brigadi IX Divizije N.O.V. i P.O.J.

Muških	ženskih	svega
85	2	87

Socijalni sastav
partijaca IV Brigade IX Divizije N.O.V.J.

Radnika	seljaka	intelektual.	»	aka	oficij. podof.	inov.	nika
45	26	3	1	4	4	4	1

Brojno stanje kandidata:
muških 47
ženskih —
Svega: 47.

BR. 108

**IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 10. NOU
DIVIZIJE OD 16. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMI-
TETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE'**

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

N e g d j e

Naš divkomitet održao je svoj treći sastanak koji održavamo svakih dvaestak dana. Dnevni red današnjeg sastanka bio je:

- 1) Stanje kadrova.
- 2) Kulturno-prosvjetni život u našim jedinicama i naši zadaci
- 3) Razno.

Prije prelaska na dnevni red pozabavili smo se pitanjem sprovođenja u život direktiva od prošlog sastanka. Kroz kraje

³ Dopisano zelenim mastilom.

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5454/V, 2—36 (43).

izvještaje utvrđeno je da je sve sprovedeno u život. Brojno stanje lanstva se povećalo i sada broji:

a) VII brigada	198	lanova,	46	kandidata	i	217	skojevaca
b) IX	152	„	43	»	i	190	„
c) XIII	205	„	40	»	i	215	„
boln. i intendantura	32		7	»	i	15	„
Svega	587	„	136	»		637	

Pri prelasku na dnevni red konstatovano da je u svim jedinicama sve popunjeno i da svuda postoje rukovodioci, radnja i radnici na kursu. Pojedine jedinice (VII brigada) u zadnje vrijeme iscrpljene su naglo u kadrovima i sve je rukovodstvo mlado i u najskorije vrijeme intenzivnim radom i našom pomoć u potpuno je zadovoljiti i mi ćemo imati kadra i za druge jedinice u svojoj diviziji. Radi srećenja vojničkog života i pojačanja rada oko uzdizanja kadra prebacili smo izvjesne više vojne rukovodioce iz VII brigade u IX, a poslije kursa i u XIII brigadu. Gubljenje rukovodilaca, naročito vojnih, oštro se postavlja u XIII, a i u ostalim brigadama i postavlja se svuda: pojačanje vojničkog rada, uzdizanje kadra do rukovodioca u borbi i srastanje starih i novih boraca i uvlačenje najboljih i najodanijih u organizaciju.

Ovdje smo se dotakli pitanja odjele i obuke koje je jedno od goružnih i teško rješivih pitanja u našoj diviziji. Bez hlađenja, pocijepani i goli borci pokazuju nadovršene napore i divno je čudo kako izdržavaju sve. Treba nam hitno pomoć i u tom pogledu. Vojni i politički rad silno je otežan. Negativno se odrazila prijevremena prijava o par hiljada odijela koja dolaze, pa je sada put presječen, a da je došlo baš bi nas silno pomoglo. Potrebno nam je prebaciti XIII brigadu pa da idemo na Visoko gdje ćemo odjeti sve i obuku.²

Na drugoj tački konstatovali smo vrlo slab kulturno-prosvjetni rad i za njegovo pojačanje odlučili smo da uskoro organizujemo politički kurs da bi pomogli svojim najnižim rukovodiocima, koji oskudijevaju u najnužnijem znanju. Na kurs bi pozvali najbolje politdelegata, komesare i eta, dobre kulturnike i odlične skojevce. Teme bi bile iz oblasti: nauke, politike i kulturno-prosvjetne. Za sve to predavaćemo imamo. Tehničku pripremu treba izvršiti i za desetak dana po etici. Naglašena je nužnost jednostavnog izlaganja i popularnog saznanja na nivo posjetilaca, a i u brigadama isti metod.

U [tački] razno smo se pozabavili pitanjem vojno-političkog savjetovanja u IX brigadi koje će se održati sa svim rukovo-

- O borbama 10. NOU divizije na području Visokog krajem oktobra 1943. vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 160 i 212.

diocima od komandi eta pa gore u najskorije vrijeme. Mobilizacija i svi raniji zadaci imaju se produžiti.

Ovim je završeno.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 nov. 1943
Oblasnom i CK³

Za sekretara divkomiteta
Mitar Bajalica

BR. 109

IZVEŠTAJ SEKRETARA SKOJA 10. NOU BRIGADE „LJUBLJANSKE“ OD 17. NOVEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA SLOVENIJU O AKTIVNOSTI I DRŽANJU LANOVA SKOJA ZA VREME NEPRIJATELJSKE OFANZIVE¹

BRIGADNI BIRO SKOJ-a
X U.B. „LJUBLJANSKE“
Na položaju 17. XI 1943.

POKRAJINSKOM KOMITETU ZA SLOVENIJU

Šaljemo izveštaj SKOJ-a X U. B. „Ljubljanske“. Broj aktivista jako se smanjio. Razloga ima više: velik je broj poginulih, nekoliko ih se još nije javilo jedinicama a nekoliko je ranjeno. Koliko mi je poznato skojevci nisu dezertirali.

Zbog poslednje ofanzive rad SKOJ-a malo je zaostao: ipak se nadamo da će se u doglednom vremenu veoma poboljšati.

Trenutno stanje u brigadi je sledeće:

7 bataljon: ranije: 244 lanova . . . . . 75 skojevaca
sada: 25_____12

II bataljon: ranije: odsutan
sada:

III bataljon: ranije: 217 lanova . . . . . 94 skojevca
sada: 44 „ . . . . . 15 „

³ U originalu dodato zelenim mastilom.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG SRS.

IV bataljon: ranije: lana   38 skojevaca
                  sada: 43   14

Artiljerija se sada, do daljeg, priključila IV bataljonu.

Raspoloženje omladine

Uprkos nestašici, naporima i lošem vremenu omladina se odli no držala za vreme borbe. Ipak nismo bili u stanju da prevelikoj snazi koja nas je opkoljavala dugo pružamo otpor na položaju te smo pošli da se povlaćimo. Međutim, povlaćenjem je moral nešto opao. Ipak su, uprkos svemu, svi imali veliko poverenje u komandni kadar. Borbeni duh se u poslednje vreme prilično podigao i uju se predložilo da prećemo iz defanzive u ofanzivu.

Napredak SKOJ-a i tok ofanzive

Prvi kontakt s neprijateljskim snagama, koje su operisale po Sloveniji, imali smo 30. X u Znojilama kod Krke. Iz Znojila smo se povukli u seoce Randol² na Ilovoj gori. U noć 30. X 1. XI izvršili smo napad na selo Znojile radi uznemiravanja. U napadu je učestvovalo oko 50 ljudi s teškim i lakim bacaćem i više mitraljeza. Napad je uspeo jer su se iz sela ušli uzbućeni uzvici i traganje. Ujutro u 7.30 Nemci su nas iznenadili pri dorku. Noć su oćete zauzele nove položaje i nisu bile spremne za napad. Zbog toga otpor nije bio onakav kakav bi morao biti, obzirom na broj i naoružanje. I bataljon je držao položaj na našem desnom krilu i štitićo povlaćenje drugova iz sela. II bataljon se već od 30. X borio kod Muljave i istrajao na položaju do 2. XI. Imao je velikog uspeha u toj borbi. Naroćito se isticao naš poznati mitraljezac drug Edi koji je zadržavao Nemce na desnom krilu da nisu mogli opkoćti bataljon.

III i IV bataljon nalazili su se zajedno na Ilovoj gori. Pritisak neprijatelja rastao je svakog ćasa, zbog ćega smo morali da se postepeno povlaćimo u pravcu Raćne. Kad smo nameravali da prećemo put koji vodi iz Zdenske Vasi prema Grosuplju, opazili smo na njemu dugu kolonu oklopnih vozila, nakon ćega smo se povukli u šumu. Poslali smo patrole u različite pravce. Patrole su vodili uglavnom sami skojevci. Neki meštanin hteo je da obmane druga Miću (koji je u toj borbi poginuo) rekavši mu da su u blizini partizani. Drug Mićo je hteo sa svojom patrolom da to proverii i prišao je dotičnom mestu na 20 koraka. Tu je ugledao Nemca, ubio ga i povukao se sa patrolom preko

* **Ravni Dol**

duboke vode do jedinice. Uz put je ustanovio da dolaze Nemci sa svih strana u strelja kom stroju i da se ne možemo povući. Zbog toga smo prihvatili borbu. Jedinice su se povukle na uzvišeniji položaj i priključile se bataljonu „Cankarove brigade“ koji je tamo imao svoj položaj. Ubrzo zatim započela je borba. Drugovi su se razvili u strelce na istavom položaju, pošto su se drugovi iz „Cankarove brigade“ povukli sa svojim ranjenicima. Nemci su se približili našim položajima, na pojedinim mestima i na 10 m, pa ipak smo ih jurišem četiri puta naterali u dolinu. I bataljon, u kojem su bili i komandant drug Jaka³ i komesar drug Janko,⁴ uspeo je da zaustavi Nemce. Imali su veliki uspeh jer su se Nemci povukli u potpunom bekstvu i ostavili na terenu mnogo oružja, opreme i sanitetskog materijala. U tim borbama naročito se istakao mitraljezac Štuka i drug Zvone (obojica skojevci). Kad su ih Nemci opkolili, oni su se okrenuli i pobili grupu Nemaca koja je pokušala da ih zarobi. Kad su videli da su poginuli rukovodioci SKOJ-a, kao što su drug. Vida⁵ — bat. sekretar, drug Mišo, drug Jože i dragi, ponovo su krenuli u juriš da osvete poginule. Borba je trajala od 12 čas. do 16.30 čas. U toj borbi poginulo je 28 neprijatelja i oko 40 ranjeno. Od naših poginulo je 5 skojevaca i jedan komandir. Omladina je stalno davala primer ostalim drugovima koji su je uvek sledili. Svi su priznali da je upravo omladina ona koja prednjači i u svim borbama. Posle borbe povukli smo se na Ilovu goru, u selo Gaberje. Uprkos velikom umoru, odmah smo zauzeli položaje na kojima su nas 6. XI ujutro napali Nemci. Stizali su izveštaji da nas napadaju velikim snagama sa svih strana. IV bataljon je dobio naređenje da drži položaj po svaku cenu. Na položaj IV bataljona napadalo je oko 700 Nemaca koje su naši dvaput odbili jurišem. Tom prilikom zaplenili su 2 puškomitraljeza, jedan automat i dosta municije. Pri tome su se naročito istakli drug Stojan⁶ — poginuo, drug Branko, koji je u jurišu za vreme najjačeg pritiska zaplenio automat. Nemci su u selu Gaberju opkolili oko 50 naših drugova, koje je I bataljon spasao jurišem. Iz pravca Kurje Vasi pristizale su prilične neprijateljske snage. II bataljon odbio ih je dvaput jurišem na istini. Nemci su pobjegli i u dolini digli bele maramice u znak predaje. Ponovo smo krenuli u juriš na njih i ustanovili da su hteli da nas prevare. U potpunom bekstvu povukli su se do železničke pruge i tamo se sakrili. Tom prilikom zaplenili smo 4 automata, veliku količinu municije, bombi i opreme. U toj borbi poginulo je oko 100 neprijatelja, broj ranjenih nije poznat. Naših drugova je

³ Franc Rojšek

⁴ Janko Rudolf

⁵ Valenti. Poginula 1. novembra 1943. na Ilovoj gori.

* Zoran Tevž; nije poginuo.

poginulo oko 15. Borba je trajala od 16 do 18 asova. U toj borbi drugovi su hteli da nadmaše jedan drugog.⁷ U juriš je krenuo ak i drug Hiti⁸ s teškom „bredom“.

II bataljon se odvojio s ranjenicima, dok su se ostali povukli u pravcu Mokreca. Tu su nas 11. XI ponovo napali u seocima Purkar e i Sekirš e. Posle marša itavu no povukli smo se na više položaje na Mokrec da se malo odmorimo. Ali odmora nije bilo jer su nas odmah ponovo napali. U jurišu istakli su se mnogi drugovi. Drug Jože, koga je metak pogodio u oko, izjavio je da je, kao mlad komunista, dosad premalo doprineo za slobodu otadžbine. Ta an broj poginulih neprijatelja nije poznat. Borba je trajala od 9 do 15 asova. Kad smo otpremili ranjenike povukli smo se na Krim. Tek što smo se razmestili, napali su nas Nemci. Povukli smo se glavnim drumom koji vodi iz Rakitne. Tu su nas odrekli sa obe strane. III bataljon, koji je sa injavao zaštitnicu, odmah je ponovo prihvatio borbu. Ostali su se, me utim, povukli preko puta koji vodi u Brezovicu, u selo Pikovnik. Tu smo jeli i odmah ponovo nastavili put na Lepi Vrh. To je bio prvi dan u ofanzivi kad nismo vodili nikakvu borbu. Uve e smo krenuh pored Sv. Vida prema Koš akima. Kad smo stigli do sela Cajnarja iznenadila nas je zaseda — kolona od 6 oklopnih vozila, koja je o igledno bila ta no obaveštena o našem kretanju. Tu se brigada podelila i krenula razli itim pravcima. Svi ve i delovi koji su se odvojili ponovo su se sjedinili u Ravnama dva dana kasnije i krenuh zajedno na Travnu goru a odatle ponovo uz pokli e i pesmu u naša slobodna sela. Koliko je tom prilikom drugova poginulo nije poznato jer brigada još nije kompletna i drugovi se svakog dana vra aju.⁹

Rad po sektorima

I. Vojni ka disciplina: Za vreme ofanzive omladina se pokazala nadasve disciplinovana. Uprkos naporima i gladi strpljivo je podnosila svu težinu borbe i pokreta. U toku ove ofanzive osetila je, zapravo, prvi put šta zna i biti partizan i dobro podnela iskušenje.

II. Politi ki sektor: Uopšte uzev, rad na politi kom polju malo je opao. Održavane su samo politi ke diskusije po manjim grupama. Pokušali smo na sve strane da dobijemo bar radio-vesti ali su svi napori bili uzaludni. Naime, interesovanje za doga aje u svetu jako je veliko.

⁷ O tim borbama vidi tom VI. knj. 8. dok. br. 75.

⁸ Rudi

⁹ Vidi tom VI, knj. 8. dok. br. 97.

III. Kulturni sektor: Čim smo stigli iz šume u selo Ravni Dol, priredili smo miting u manastiru Nova Štifta. Omladina je u estvovala sa recitacijama.

IV. Higijena: Ukoliko su postojale mogu nosti i ukoliko je dopuštalo vreme, drugovi su se redovno prali. Pranje veša nije bilo mogu e organizovati jer smo bili stalno u borbi ili u pokretu.

V. Privredni sektor: U toku ofanzive nestalo je veoma mnogo opreme i ne znamo kako emo je nadoknaditi. Spremni smo, meutim. da i taj gubitak svesno podnesemo.

VI. Obaveštajna služba: Najve a pažnja polagana je pre svega skojevcima koji su odmah izveštavali o svim znakovima nezadovoljstva, dezertstva i si.

VII. Samokritika: Odmah posle ofanzive održali smo zajedni ki sastanak i razmatrah greške i nedostatke, koji su zapaženi u toku ofanzive. Naro ita pažnja obra ana je psovanju, prepri avanju i žicarenju. Doneli smo zaklju ak da izbegnemo žicarenje na taj na in, da zamolimo komandu, ukoliko bude kakvog materijala na raspolaganju, da nam ga kupi iz zajedni kog fonda. Pojedine drugove smo ukorih i ukazali im na njihove greške (nedisciplinovanost).

VIII. Predloži: Brigadni biro moli da se, posle sre ivanja, odmah dostave ovamo potrebna literatura, uputstva za dalji rad i promene koje su nastale za to vreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Brig. sekr. SKOJ-a
Majda¹⁰

¹⁰ Majda Sile, narodni heroj. Poginula 14. jula 1944. iznad s. Težka Voda kod Novog Mesta.

BR. 110

**IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 7. KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 20. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU SKOJA¹**

**BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
VII KRAJIŠKE BRIGADE
20.XI.1943.**

primljeno 7-XII-43

CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a
(OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOS. KRAJINU)

IZVJEŠTAJ O RADU

od 20.X.1943. do 20.XI.1943.:

I

Naša brigadna organizacija broji:
Brigadni komitet sa 5 lanova
  etiri bataljonska komiteta sa 20 lanova
Devetnaest aktiva sa 225 lanova na licu, od toga 45 drugarica
Primljeno u SKOJ 40 lanova, od toga 9 drugarica
U toku mjeseca ušlo u partiju 30 skojevaca, od toga 4 drugarice
Ranjenih u bolnici 6
Bolesnih u bolnici 2
Poginulih 5. od toga 2 drugarice
Omladine van SKOJ-a 248, od toga 22 drugarice

Napominjemo da je cifra 225 samih skojevaca, bez lanova partije, koji su mladi i još se nalaze u aktivima. lanovi SKOJ-a su dosta disciplinovani, odani i poštteni, a po borbenosti su najbolji. U borbama se u više slu ajeva osje aju rukovodioci omladine, kao i u ostalom radu. Teoretski nivo prili no slab, ali se iz dana u dan popravlja održavanjem estih teoretskih sastanaka. Skojevci su prili no pismeni te se može sa njima raditi.

II

RAD KOMITETA

Brigadni komitet se sastao dva puta od 20.X. do 20.XI.43. i to 28.X.43. sa dnevnim redom:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd.

1. Analiza DV. savjetovanja-
2. Na in podnošenja izvještaja
3. Priprema za 25. godišnjicu Komsomola
4. Razno

U prvoj ta ci uo eni su nedostaci naših delegata na savjetovanju, kao i njihovo držanje u putu, a takode i slabo u estvo vanje u diskusiji. Zaklju ak je da se to u budu e ne dešava, jer ina e beskorisno bi bilo savjetovanje ako bi se tako pona šali. Zatim smo ponovili pojedine stvari sa savjetovanja kako bi ih lakše prenijeli na aktive.

Po drugoj ta ci: s obzirom da su lanovi mladi i da nisu umjeli podnositi izvještaje kako usmene tako i pismene, to prema tome pro itali smo i prodiskutovali na in podnošenja izvje štaja.

Po tre oj ta ci diskutovali smo o proslavi 25. godišnjice Komsomola. Donesen je zaklju ak da se održe sastanci aktiva na kojima e se proraditi lanci iz brošure „Uo i 25. godišnjice“, a zatim da se održe etne i po mogu nosti bataljonske omladinske konferencije.

U raznom smo diskutovali o dezerterstvu, gdje smo uo ili da mi nismo pravilno prišli novim drugovima i da nismo dovoljno s njima radili. Zaklju ak je bio poja ati rad. više održavati omladinske konferencije i više brige za nove drugove, tako da oni osjete da se mi za njih brinemo, zatim poja ati kulturno-prosvjetni rad (više pjesme i veselja kao i igranke).

Drugi sastanak održan je 19.XI.1943. Dnevni red je bio:

1. Izveštaj o radu i stanju SKOJ-a u bataljonima
2. Diskusija i zadatci u vezi takmi enja
3. O planu teoretskoga rada
4. Razno.

Poslije diskusije po izvještajima uo eno je slijede e:

a) Da se u toku ovoga mjeseca teoretski rad poja ao, ah ipak treba ga još poja ati prema planu Oblasnog komiteta SKOJ-a.

b) Uo eno je da se nije dovoljno radilo sa pozadinom. Zaklju ak je bio poja ati rad na terenu sa seoskom omladinom, stvarati odbore USAOJ-a kao i druge pozadinske organizacije.

c) Uo eno je da se slabo radi sa našim ranjenim drugovima u sanitetu. Zaklju ak:

Omogu iti rad našim ranjenim drugovima, vezati ih za aktiv pri sanitetu i raditi s njima.

Po tre oj ta ci pro itali smo i prodiskutovali plan teoret-skoga rada (direktivu Oblas. komiteta).

* Verovatno se misli na divizijsko savetovanje.

Brigadni komitet je prili no mlad, naime bataljonski rukovodioci su svi skoro primili dužnosti, kao što sam vas u prošlom izvještaju obavjestio. Ali u toku ovoga mjeseca oni su prili no stali na noge, imaju volje za rad, disciplinovani su i prili no su shvatili svoje dužnosti u brigadnom komitetu. Sekretar brigadnog komiteta u toku ovoga mjeseca obišao je po dva puta bataljonske organizacije.

RAD BATALJONSKIH KOMITETA

Bataljonski komitet I bataljona je prili an, na vrijeme su prenosili zaklju ke brigadnog komiteta, kao i ostale direktive. U toku ovoga mjeseca održano je 5 sastanaka i to 4 radna i 1 teoretski. Dnevni redovi su prili no postavljeni i pravilno su uo avani i rješavani problemi bataljona. Komitet se nije u toku ovoga mjeseca mijenjao. Drugovi su mladi, poletni i imaju volju za rad, prili no samoinicijativni i osje aju se rukovodioci.

Na pr. dnevni red bataljanskog komiteta:

1. Izvještaj o radu
2. Diskusija i zadatci
3. Odnos drugova i drugarica
4. Razno

Bataljonski komitet II bataljona je dobar. U toku ovoga mjeseca održana su 4 radna i 3 teoretska sastanka. Dnevni redovi su dosta zrelo postavljeni. lanovi su dobri, disciplinovani i marljivi, imaju volju za rad i samoinicijativni su. U toku ovoga mjeseca komitet se nije mijenjao. Na pr. dnevni red:

1. Analiza akcije
2. Izvještaj o radu
3. Diskusija i zadatci
4. Razno

Komitet III bataljona:

U toku ovoga mjeseca komitet je održao 4 radna i dva teoretska sastanka. Komitet je pravilno uo avao i rješavao probleme koji su se postavljali pred njim. Sekretar komiteta je mlad, ali ambiciozan, ima jaku volju za rad i brzo se razvija. Ostali su lanovi disciplinovani i marljivi. Komitet se nije mijenjao u toku ovoga mjeseca. Na pr. dnevni red:

1. Analiza akcije
2. Izvještaj o organizacionom stanju
3. Zadatci na bazi takmi enja
4. Razno

Komitet IV bataljona:

U toku ovoga mjeseca komitet je održao 3 radna i dva teoretska sastanka. Komitet je dobar, pravilno uoava stvari i iste rješava. Drugovi se dobro razvijaju i imaju volju za rad. Tokom ovoga mjeseca jedan član komiteta se promijenio, tj. sekretar aktiva 2. ete je sada Smilja Petrovi, vrijedna i ima volju za rad, može da zadovolji. Bivši sekretar je otišao na drugu dužnost. Na pr. dnevni red:

1. Izvještaj po sektorima
2. Diskusija i zadatci
3. Analiza akcije
4. Razno

RAD AKTIVA

Aktivi su održali u toku ovoga mjeseca po 6 sastanaka i po 3 omladinske konferencije. Aktivi su prili no dobri i dobro se razvijaju. Najbolji je aktiv 3. ete II bataljona, koji je održao 4 teoretska i 3 radna sastanka, kao i 5 omladinskih konferencija. Dnevne redove postavljao je najbolje. Dnevni im je red bio:

1. Politi ka situacija
2. Odnos prema novim drugovima
3. Odnos prema narodu
4. Razno

U toku ovoga mjeseca bih smo riješili da održimo brigadnu konferenciju SKOJ-a na dan 15. o.m. Uslijed navale neprijatelja i borbi koje je naša brigada vodila konferencija je odložena. Za tu konferenciju smo se spremah. IV bataljon je održao bataljonsku konferenciju SKOJ-a, a tako er je održana konferencija SKOJ-a saniteta i intendanture. Pošto nismo mogli održati brigadnu konferenciju, održali smo sastanak svih sekretara aktiva naše brigade. Na tom sastanku proradili smo direktivu Oblasnog komiteta za teoretski rad. a zatim smo proradili rezoluciju VI Zemaljske konferencije SKOJ-a.

Drugovi su dosta dobro uzeli u eše u diskusiji i prili no su shvatili stvar.

RAD PO SEKTORIMA

Vojni ki: Po ovome sektoru radili smo slijede e: Pošto smo u toku ovoga mjeseca dobili ve i broj talijanskog oružja, to je pred skojevce postavljeno u zadatak da obu e drugove u rukovanju sa istim. Skojevci su bili prvi koji su nau ili, a zatim su i ostale u ili. Osim toga u toku ovoga mjeseca radilo se je

i sa šarcom, gdje se je takmi ilo u sastavljanju i rastavljanju istog. Najbolji nišandžija na šarcu jeste Bogdan Tomi , borac 3. ete III bataljona, koji je za 36 sekundi rastavio i sastavio šarca na glavne dijelove. Tako er je ra eno sa drugovima na poznavanju oficirskih inova, kao i poštovanju istih.

Politi ki: Po ovome sektoru ra en je slijede i materijal: brošura „Majdan žita" i „Uo i 25. godišnjice", list „Glas" i „Mladi Krajišnik", zatim proglas CK KPJ, kao i proglas CK SKOJ-a. Ovo je ra eno sa aktivima i sa omladinom na etnim konferencijama.

Kulturno-prosvjetni: U toku ovoga mjeseca vršena je priprema za proslavu 25. godišnjice Komsomola i 26. godišnjice Oktobarske revolucije, tu smo angažovali svoje lanstvo, koje je najviše u estvovalo u bataljonskim horovima i diletantskim sekcijama. U svim bataljonima održane su kulturne priredbe na dan proslave.

Te aj za nepismene: U toku ovoga mjeseca nau ili smo 10 drugova potpuno itati i pisati. Sada imamo 140 nepismenih. Nivo nepismenih jest 15 slova, izuzev 15 drugova koji znaju manje ispod 15 slova, 25 drugova znaju sva slova, 10 drugova znaju svoja imena i rije i, 90 drugova znaju od 15—30 slova, ali ne znaju sastavljati rije i. Sa nepismenim se radi grupno i pojedina no. Sada smo postavili takmi enje u brigadi, koje e trajati 15 dana, sa parolom „Koji e aktiv prije riješiti nepismenost".

Rad na terenu: Na terenu smo radili slijede e: Na osloboenoj teritoriji širene su radio-vijesti i govoreno o politici koj situaciji. Održane su 2 konferencije. U selu Pulcu stvorena je mogu nost organizovanja odbora USAOJ-a. Na neoslobo enu teritoriju poslali smo proglase CK SKOJ-a, a iste smo dijelili i po oslobo enoj teritoriji.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za komitet
sekretar:
Miša³

P. s.

Sekretar brigadnog komiteta odlazi na srednji kurs, njegovu dužnost vrši e jedan sekretar bataljonskog komiteta.

Pozdrav
Miša

³ Popovi

BR. III

IZVEŠTAJ POLITODELA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 20. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMU- NISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹

POLITODJEL I PROLETERSKE BRIGADE

CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi.

Obzirom da ve duže vremena nismo slali izveštaj, smatra-
mo da je potrebno da vas u opštim crtama upoznamo sa stan-
jem u brigadi.

Dolazak novih boraca u brigadu i odlazak ve eg broja sta-
rih rukovodilaca izmenio je socijalni sastav partijske organiza-
cije I proletbrigade — novi lanovi su ve im delom seljaci —
njen politiki i teoretski stepen. No, zahvaljuju i tome da su
novi partijski rukovodioci, ve inom stari borci, u toku svog
razvoja u part. org. ove brigade stekli dovoljno organizacionog
iskustva, iako još ne i politiki i teoretskog znanja — itava
organizacija pod njihovim rukovodstvom stvarno rukovodi ce-
lokupnim životom brigade. Ona je u stanju da uo i aktuelne
probleme svoje sredine i da ih blagovremeno i pravilno reši.
Dokaz za to jeste borbena sposobnost brigade, disciplina boraca,
njihov odnos prema narodu, primeri izdizanja novih boraca do
stepena vojnih, pa i politiki rukovodilaca, injenica da je I
brigada i pored nekoliko prinova uspela da održi duh I prolet-
brigade.

U vezi sa niskim teoretskim stupnjem osnovne mase partij-
skog lanstva, partijski rukovodilac brigade.² zajedno sa Polit-
odjelom. doneo je plan teoretskog rada koji se ve duže vreme-
na uspešno sprovodi u itavoj part. organizaciji. Predvidene su
ove teme: 1) o Partiji, a) teorija Partije, b) organizaciono pita-
nje; 2) teorija proleterske revolucije; 3) strategija i taktika; 4)
nacionalno pitanje; 5) seljako pitanje; 6) o oslobodila kom ra-
tu; 7) o fašizmu; 8) o sovjetskoj državi, a) diktatura proletari-
jata, b) izgradnja socijalizma; 9) linija Partije u NO borbi. Za
sve teme predviden je odgovaraju i materijal, iako se sa njim
ne raspolaže u dovoljnoj koli ini. Metod je slede i: odre eni
materijal prora uje se na partijskim elijama, zatim se održi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd, reg.
br. 5457/V, 2—39 (43).

² Mirko Jovanovi

sastanak bataljonskog biroa uz prisustvo komesara eta na kome jedan od drugova referiše temu. U nedostatku referenta temu izlaže neko iz Politodjela ili štaba brigade, koji i ina e obavezno prisustvuju tome sastanku. Cilj je ovog sastanka da se tema ispravno postavi, da joj se odredi okvir i potcrtaju osnovne stvari. Potom u esnici sa ovog sastanka prenesu referate na svoje partijske elije, i, pošto se tema, temeljito proradi, održi se sastanak itavog bataljonskog aktiva sa referatom i diskusijom. Paralelno sa prora ivanjem u itavoj partijskoj organizaciji predvi en je i rad u partijskoj eliji štaba brigade u zajednici sa lanovima Politodjela. No. dok je rad u jedinicama zainteresovao partijsko lanstvo i doneo dobre rezultate — rad u štabu brigade nije zadovoljio zahvaljuju i u prvom redu neaktivnosti partijskog rukovodioca brigade. U toku rada se još uvek, iako sve manje i manje, uo ava školski na in u enja, isuviše obra anja pažnje na detalje, a ne vidi se osmova nit, tema kao celina. No ova se greška može otkloniti samo našom pomo i.

Dok se teoretskom izdizanju obratila pažnja i u tome se koraknulo napred. rad na podizanju političkog nivoa partijskog lanstva postavljen je tek pre kratkog vremena i još nije doneo vidljivih rezultata. Do nedavnog vremena partijska organizacija potpuno je bila izbacila iz prakse pretresanje političke situacije, praeenje novih momenata u političkom zbivanju u svetu i kod nas i nije zauzimala odgovaraju i stav prema tim promenama. U tom pogledu nije bilo inicijative i sve se svelo na prihvatanje direktivnog materijala. ak je kod dobrog dela lanstva vladalo nepoznavanje političke linije naše partije. Kad je uo en ovaj nedostatak donesene su izvesne mere. Partijskoj organizaciji je objašnjeno i stavljeno u zadatak da redovno analizira nove doga aje, diskutuje razna politička pitanja. Prvi korak je u injen prilikom prou avanja novembarskog proglaša CK KPJ. Tom prilikom je bilo pokušaja da se u prou avanju proglaša ne u e u marksisti ku analizu doga aja i parola iz bojazni „da se ne zastrani u levo“, nego da se proradi „onako kako bi trebalo u narodu govoriti“. No. ova greška je na vreme otklonjena. Proglas je temeljito prora en u itavoj part. org. a kasnije i po svim etama.

Pored toga u brigadi je bilo još nekoliko organizacionih grešaka koje su do danas otklonjene: politički rad na terenu kao poseban sektor, obavezna kandidacija skojevaca, u nekim bataljonima grupan rad sa kandidatima, u partijskom birou po vojnom sektoru je odgovarao neki od zamenika komesara eta. intendanti nisu ulazili u štabske elije.

Rad partijske elije u štabu brigade je neredovan i slab, u prvom redu radi neaktivnosti sekretara elije. Komandant

i njegov zamenik u vremenu kad nema akcija nemaju dovoljno kontakta sa bataljonima, ne kontrolišu vojni ki rad, niti razvoj bataljona. Osim brigadnog politkog plana, nije bilo dovoljno kontrole i pomoći od strane politkomesara brigade. Intendantura i sanitet radili su manje-više samostalno, tako da su se dešavali izvesni nepravilni postupci u radu intendantskih organa. Na poslednjem sastanku štabske elije, na kome je bio i jedan član Pohtodjela, najoštrije smo udarili po tim propustima i ve se osećaju pozitivne promene. Inače štab brigade kao vojno i politiko rukovodstvo u celini može dobro i sigurno da rukovodi brigadom ...

Politički rad u brigadi uglavnom se odvija po brigadnom planu u kome su predviđene ove teme: 1) narodni ustanak u Crnoj Gori i Srbiji (kroz to izdaja i razvitak etničkog pokreta), 2) narodni ustanak u Bosni, Hercegovini, Hrvatskoj (po mogućstvu i o narodnom ustanku u Sloveniji), 3) razvitak naše vojske od partizanskih jedinica do divizija i korpusa (s obzirom na uslove i prilike pod kojima se stvarala i razvijala naša vojska). 4) političke organizacije stvorene našom NO borbom (AVNOJ, ZAVNOH, NOO-i, USAOJ, AF2), 5) a) šta zna i NO borba za narode Jugoslavije, b) bratstvo naroda Jugoslavije. 6) KPJ kroz NO borbu, 7) uspeh NO borbe i njen značaj u meunarodnom okviru, 8) o fašizmu (postanak i razvitak nemačkog i talijanskog fašizma), 9) o Makedu, 10) I proleterska brigada kao čuvar i sprovodnik linije narodnooslobodilačke borbe. Teme se pripremaju na sastancima političkih rukovodilaca u bataljonima, a za neke teme je predviđen i zajednički sastanak svih komesara bataljona. Ovaj plan ne ograničava inicijativu bataljona u izboru drugih tema kojima se može nadopuniti ovaj plan, zatim izvesnih aktuelnih tema koje iskrsnu u toku događaja, ili tema iz neke druge oblasti (o SSSR-u itd.).

Politički rad na terenu je u nekoliko oživio, ali još uvek ne zadovoljava. Glavna prepreka na tom poslu jest nepoznavanje organizacione strukture i političkog značaja, kako narodne vlasti, tako i ostalih masovnih organizacija. Stoga je sad postavljeno obavezno pred sve partijske organizacije proučavanje materijala za upoznavanje tih organizacija. Ni mi u tome radu nismo bili dovoljno aktivni — rad nam se uglavnom sveo na obilazak nekoliko NOO-a.

Po kulturnom sektoru se oseća nedostatak sistema u radu. U poslednje vreme brigada već se istupa sa kulturnom ekipom, koja nije stalna, što je doprinelo oživljavanju rada po bataljonima i podiglo viši kvalitativni stepen. Izuzev sekcije štampe, ostale sekcije uglavnom dobro rade. U vezi s tim sad se naročito forsira rad na pripremanju usmenih novina.

Skojevska organizacija je brojna, ali još potpuno neuvršena. Trebalo je duže vremena da se ona sredi, da rukovodioci koliko-toliko steknu iskustva. Partijska organizacija nije poznavala ni shvatala rad SKOJ-a, niti pomagala u radu. Izboru sekretara skojevskih aktiva se pristupalo formalistički, ne ulaze i u suštinu rada, postavljani su za sekretare ljudi koji ne samo da nisu znali šta i kako da rade, već su skojevcima nepoznati, tu i bez autoriteta kod njih, a onda ih ostavljali same sebi bez ukazivanja pomoći, bez kontrole. Kad je trebalo popuniti neko upražnjeno rukovodeće mesto uzimani su skojevski rukovodioci bez obzira na to da ih ima ko da ih zameni, da li je organizacija trpeti. Nestalnost rukovodilaca dosta je doprinela sporom u vršivanju organizacije. No, takav odnos Partije je izmenjen i skojevska organizacija se sada uz pomoć partijske organizacije razvija, uvršuje i oseća u brigadi kao samostalna organizacija. Veliki broj mladih partijaca je dala skojevska organizacija, njeno je učestvovalo u političkom i kulturnom životu brigade osetno. Pristupilo se i planskom vaspitanju i teoretskom radu među skojevcima i omladincima.

Možemo reći da danas rad Politodjela ne izgleda onako kao ranije. Zahvaljujući neaktivnosti i sa strane Politodjela i sa strane političkog dela štaba brigade, prema našem odnosu nije mogao da se odvija na bazi uzajamne saradnje, utoliko pre što je politički deo štaba pokazivao težnju da samostalno radi, a mi, sa svoje strane, nismo bili dovoljno energični da to pitanje odlučno postavimo. Danas, posle srećanog posla i aktivizacije Politodjela, mi smo najodlučnije postavili i pitanje naše saradnje sa štabom, i možemo reći da se mnogo više dopunjujemo u zajedničkom poslu. Naša pomoć po svim sektorima, kako u pogledu praktičnog rada i obilaska bataljona, tako i u pogledu političkog delu štaba brigade u njegovom rukovodjenju brigadom, mnogo je svestranija i bolja.

U našem Politodjelu nedostaje rukovodilac, jer je drugi Mutapović³ na partijskom kursu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20-XI-1943 god.

Dušan Dozet
Mileva Planojevi

³ Dragoslav

BR. 112

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 12. DIVIZIJE OD 21.
NOVEMBRA 1943. POLITI KOM KOMESARU 6. KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE¹

STAB XII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
K. br. 308/43
Dan 21-XI-1943

Politi ki izvještaj u vremenu
od 1.XI. do 20.XI.1943 šalje

POLITI KOM KOMESARU VI KORPUSA
NAROD. OSLOBOD. VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

I. OPSTI PREGLED

U proteklom periodu jedinice ove divizije kretale su se u glavnom na teritoriji izme u Papuka i Bilogore i njihovo kretanje bilo je vezano uz oslobo eni teritorij. U me uvremenu izvršene su akcije na Viroviticu, Ivanovo Selo i Rašenicu, gdje se je po prvi put ova novoformirana divizija oprobala u borbi s neprijateljem.³ Na Viroviticu vršen je tri puta napad u glavnom od jedinica XVIII Brigade, dok su u to vreme Cehoslova ka i Brodska brigada bile u zasjedi, gdje je Brodska brigada vodila borbu sa ustašama iz Podrav. Slatine u ijem sastavu su bili i tenkovi. Cehoslova ka brigada vršila je napad na Ivanovo Selo i Rašenicu i imala je nekoliko manjih sukoba sa neprijateljem iz Grubišnog Polja. U svim tim borbama, marševima i stanovanju jedinice ove divizije malo su se o vrsle i što je glavno privikle na novi na in rata i borbe tako da se može re i i njihovo napredovanje i razvijanje kako vojni ki tako i politi ki brzo napreduje. Kroz ove akcije i pokrete vi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 30—1/21. k. 881.

- Divizija je napala Viroviticu 6/7. a Ivanovo Selo i Rašenicu 11/12. novembra 1943. Posade su se najve im delom predale, dok je manji deo bio uništen ili je pobegao. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 21, dok. br. 48. 54, 63. 81 i 178).

³ Divizija je formirana krajem decembra 1942. Po etkom novembra 1943. divizija je reorganizovana: umesto 12. brigade, koja je otišla u Bosnu, i 16. brigade, koja je otišla na Zumberak. u njen sastav su ušle Brodska i Cehoslova ka NO brigada „Jan Žiška” (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 48).

djelo se da su jedinice još dosta neiskusne, ali je borbenost i moral boraca dobar i osje a se kod boraca stalno interesovanje kad e biti nove borbe i kada e koja brigada u napad.

U po etku je u Cehoslova koj brigadi bio nezdrav i nepravilan odnos izme u Ceha, Srba i Slovaka, kao i Hrvata i pojedini borci i rukovodioci težili su formiranju zasebnih jedinica. formiranih po nacionalnom sastavu, a naro ito pitanje predstavljala je ehoslova ka komanda koja je uvedena u toj brigadi. Taj problem je sada riješen nakon uspješno završene kampanje kako me u našim borcima tako i me u Cehoslovacima i borci su se srodili, saživili i saglasili sa eškom komandom. a me usobnim službenim hrvatskim jezikom. U toj brigadi nešto je slabija disciplina, jer se još uvijek osje aju tragovi bivše raspuštenosti.

U Brodskoj brigadi vrlo je slabo razvijen kako politi ki tako i kulturno-prosvjetni i zabavni rad i zbog toga se osje a kod samih boraca pomanjkanje politi ke svijesti i interesovanje za politi ke probleme.

Nesumnjivo da XVIII Brigada još zasada stoji najbolje u pogledu politi kog i kulturnog rada, ali se je kod nje po ela osje ati izvjesna umrtvljenost i opadanje politi kog života. Poslije akcije na Viroviticu otkrio se niz slu ajeva nepravilnih postupaka kako boraca tako i politi kih rukovodilaca. .. Poduzete su mjere da se oživi politi ki rad na taj na in da se aktiviziraju viši politi ki rukovodioci.

Sada smo poduzeli kampanju, kako sa strane vojnih tako i politi kih rukovodilaca, da se uklone svi vojni ki nedostaci i da se iz naših jedinica u ini zaista vojska. To smo postavili na bazi natjecanja kako izme u brigada tako i izme u pojedinih jedinica u brigadi.

II. POLITI KI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Održani su sastanci sa politi kim rukovodiocima u svakoj brigadi na kojima se govorilo o intenzifikaciji politi kog rada i života i održavane kritike rada politi kih komesara. Nesumnjivo je da politi ki rad nije onakav kakav bi trebalo da bude. Mnogi važni doga aji prolaze nezapaženo pored boraca i pored rukovodilaca, te nemaju ve eg u inka na partizane.

Osim toga politi ki rad slabo je povezan sa kulturno-prosvjetnim radom, na taj na in osje a se da ne pobu uje kod partizana onakav interes kakav bi morao baš s obzirom na to što se u posljednje vrijeme odigralo toliko važnih i aktuelnih doga aja. Da bi se stanje popravilo nastojimo da izvještaje o politi kom radu postavimo na jednu konkretnu osnovu, a osim

toga da viši politički rukovodioci održavaju bolji kontakt sa samim borcima kako bi isti mogli da dobiju bolji uvid o tome što borce interesuje.

U jedinicama se proračunavala posljednja „Rezolucija ZAVNOH-a“ o našem stavu prema izbjegličkoj vladi i dinastiji Karaorđević. Borci su u glavnom dobro primili tu odluku ZAVNOH-a i općenito se moglo primjetiti, da su svi borci koji su poznavali naš dosadašnji stav prema kralju i izbjegličkoj vladi otkivali da će se to tako i odigrati. Ima u jedinicama po neki borac, koji postavlja pitanje da li će to biti moguće da mi tu odluku sprovedemo, ali to kod njih proizilazi iz nepoznavanja i nerazumjevanja uloge reakcionarnih elemenata u engleskoj vladi, kao i odnos Engleske prema Sovjetskom Savezu.

Organizovano je dopisivanje izmeđ u boraca i pozadine, t.j. njihovih kućana, koje je naišlo na vrlo dobar prijem i razumjevanje samih boraca. Poduzete su mjere, da se više popularišu dogovori u svjetskoj situaciji i da se politički rad tješnje povezuje sa konkretnim političkim dogovorima. Održani su po jedinicama sastanci sa drugaricama i općenito drugarice traže da bi ih se za vrijeme ovog lošeg vremena u izvjesnoj mjeri poštedilo od razne dužnosti, u čemu im se općenito izlazi u susret...

Sa Njemačkom 18. Brigade⁴ radi se nešto intenzivnije i ista četa se vrlo dobro pokazala u posljednjim borbama.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Slab kulturno-prosvjetni rad koji je do sada bio u našim jedinicama u posljednje vrijeme se nešto popravio. Naročito se teži tome da se uvježba što više pjesama, igrokaza i horskih recitacija. Politički komesari uvjaju da uspjeh njihovog rada ovisi o njihovoj povezanosti sa kulturno-prosvjetnim radom i nastoje da taj kulturno-prosvjetni rad sami organizuju i potpomognu. Ne bi se moglo reći da u kulturno-prosvjetnom radu ima velikih propusta. U svim jedinicama zastupljene su sve grane i svi sektori kulturno-prosvjetnog i kulturno-zabavnog rada, samo se opaža jedan glavni nedostatak u tome, što je taj rad nepovezan sa masama boraca i što je on u glavnom djelo pojedinih predstavnika Agitpropa i političkih rukovodilaca. Kao glavni zadatak pred sve kulturno-prosvjetne radnike postavlja se omasovljenje toga rada i uvlačenje što širih krugova bo-

⁴ Reč je o četi „Ernest Telman“, koja je tada bila u sastavu te brigade (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 56).

raca da uzmu aktivno u eše u kulturno-prosvjetnom stvaranju.

Agitprop Cehoslovačke brigade „Jan Žižka“ ima dosta komplikovan zadatak s obzirom na nacionalni sastav njegovih jedinica, ali isti ima dobre preduslove i po svojoj prilici e odgovoriti svojim zadacima. Najslabiji uspjeh pokazuje Agitprop Brodske brigade, koji se stalno bori sa teško ama tehničke pripreme, kao što su na primjer pomanjkanja radio-aparata, šapirografa i tome si.

Usmene novine koje su se održavale u jedinicama bile su na vrlo niskom stupnju i na taj način nisu mogle da pobude veće interesovanje boraca. Tom obliku propagande posve uje se sada najveća pažnja jer se preko njega namjerava organizirati sav politički rad.

Nastojimo da iskoristimo prisustvo kazališne grupe „August Cesarec“ kako za djelovanje među borcima i stanovništvom, tako i za organizovanje i pomoć našim kazališnim grupama. Borci su inače sa velikim oduševljenjem primili rad ove grupe, a isto tako i stanovništvo pokazuje veliko interesovanje.

IV. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA

Za proteklo vrijeme ishrana se je u glavnom vršila po kućama i bila je dobra. U svim brigadama organizovana je intendantska služba kao i komore, koje zadovoljavaju, jedino se primje uje malo ne isto e kod kuhara. Bilo je nedostataka prilikom podjeljivanja hrane, pa su zbog toga održani sastanci po bataljonima sa kuhinjskim osobljem.

Posljednja kiša i blato veće su pokazali svoj uticaj na obuću drugova tako da veće sada se zapažaju bosovi po brigadama, kojih poslije akcije na Viroviticu nije bilo. Najslabija je u tom pogledu Brodska brigada, koja imade oko 50 bosih.

Zdravlje boraca je dobro, zaraza nema i partizani boluju jedino od prehlada i nažuljanih nogu. U okolnim selima primjetilo se nekoliko slučajeva tifusa, pa smo preduzeli mjere da se sitava divizija ispari od ušiju. To je djelimično uspelo, ahćemo sa istim radom nastaviti kako bi se vojska što bolje oistila. Tako se na pr. do sada još nije uspio ispariti III bataljon Brodske brigade.

V. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU KRETANJA

Prilikom prolaza kroz sela održali smo mitinge u Ivanovom Selu, Babinoj Gori, Cepidlakama, ulavcu i Pivnici. U Ivanovom Selu formirah smo NOO. Narod je primio u glavnom do-

bro jedinice, ali se još uvijek kod njega opaža strah pred neprijateljem i zbog toga je narod još dosta pasivan. U selima Velika i Mala Maslenja a osje a se jak uticaj HSS-ovih agenata i to nekog Šoji Milana i Vale i a, koji govore, da su Njemci još uvijek prejaki i da još nije vrijeme za borbu i da e biti vrijeme kad do e ovamo neka od savezni kih vojski, zatim osu uju partizane što se bore protiv domobrana koji bi trebali u slu aju sloma da razoružaju njema ku vojsku.

Odnos boraca prema stanovništvu bio je dobar, jedino su mnogi borci hodali po ku ama traže i alkohol i prilikom toga desilo se nekoliko manjih ispada. Pozadinske vojne vlasti na Bilogori slabo su se odnosile prema evakuaciji plijena iz Virovitice i Rašenice i njihova kola zakašnjavala su po desetak sati. Isto tako primjetilo se kod njih da ne uvaju akciju u tajnovitosti, nego su obavjestili sve straže daleko prije nego što je to bilo potrebno da sakupe što ve i broj kola.

VI. RAD ŠTABOVA

Rad štabova zadovoljava, jedino se je primjetila izvjesna otu enost od boraca i pomalo birokratski odnos pojedinih rukovodilaca. Kod štabova brigada ne osje a se velika odgovornost u izvršavanju nare enja sitnije prirode, što se naro ito osje a kcd Štaba XVIII Brigade.

U Cehoslova koj brigadi su naro ito slabi štabovi bataljona. što dolazi do izražaja u njihovoj potpunoj nesamostalnosti. Stab Cehoslova ke brigade prili no se trudi... .

U radu Štaba Divizije zavlada je jedno vrijeme, nakon odlaska XII Udarne i Omladinske brigade, izvjesna umrtvljenost. U posljednje vrijeme to se stanje popravilo i lanovi Štaba Divizije po inju više da rade. Kao glavni zadatak štab si je postavio da u što kra em vremenu izdigne vojni ki diviziju i da stvori cd naših boraca pravu vojsku. Odlu eno je da se uvede u jedinicama pravilni vojni ki odnos, koji e biti kontrolisan sa strane Štaba Divizije. Isto tako si je Štab Divizije postavio zadatak da oživi i poja a oslabljeni politiki rad.

VII. RAZNO

U Cehoslova ku brigadu javilo se 8 dezertera iz Moslavine koji su se tražili za Cehoslova ku brigadu, jer su isti Cesi, ali ih odanle nisu pustili. Oni kažu. da u Moslavini imade veliki broj Ceha u jedinicama, koji bi svi htjeli da do u u Cehoslo-

va ku brigadu. Mišljenja smo. da bi njih trebalo tražiti od II Operativne zone.

U Brodskoj brigadi osje a se manjak politiki rukovodilaca, koji proizilazi iz njihovog nepravilnog odnosa prema uzdizanju kadrova.

U Cehoslova koj brigadi bilo je od po etka, t.j. od formiranja Brigade 52 dezertera, od kojih se velik dio vratio u Daruvarski NOP odred, dok su drugi otišli svojim ku ama, a jedan dio od njih se je ve vratio.

U Brodskoj i XVIII Brigadi nije bilo slu ajeva dezerterstva, a Brodska brigada je mobilisala 20 ljudi.

Stanje financije je sljede e:

XVIII Brigada imade	91.000 kuna
Brodaska brigada	21.000 „
Cehoslova ka brigada	18.000 „
Stab Divizije	60.000 „

Sveukupno 190.000 kima

U jedinicama se osje a velik nedostatak duvana. Bilo bi potrebno da nam se dostavi neka ve a koli ina zarobljenog duvana, kojeg naši borci svakodnevno vide kod pozadinskih ustanova u dosta velikim koli inama, usljed ega se još više zaoštrava nezadovoljstvo boraca sa pozadinom. Isto tako trebalo bi ulja za obu u i oružje, koje bi se moglo nabaviti preko veza Oblasnog NOO-a.

U posljednje vrijeme nismo dobili ništa veša iz radione, a u tom vlada velika oskudica. Kako se u bolnicama nalazi 150 drugova, koji bi išli u jedinice, a nemaju obu e i odje e, to smo mišljenja, da bi sve radionice trebale da rade za te drugove, da ih možemo dobiti u jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politi ki komesar
Marijan Cvetkovi

IZVEŠTAJ POLITODELA 7. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
22. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGO-
SLAVIJE¹

POLITODJEL
VII KRAJIŠKE NOU BRIGADE
22-XI-1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Od prošlog izvještaja do danas bilo je izvjesnih promjena u okviru ove Brigade: Brigada je narasla na oko hiljadu i sto boraca, formiran je četvrti bataljon, dobar dio vojnih i političkih rukovodilaca otišao je u druge jedinice, formirano je topovsko odjeljenje koje ima jedan potivkolski top a pridodata su mu još dva topa, koji će ostati kod nas dok se budemo nalazili na zatvaranju sadašnjeg pravca Travnik—Jajce i Travnik—D. Vakuf.²

Obzirom na popunu Brigade novim, kroz borbu neprekidnim, politički nesvjesnim, slabo odjevenim i obuvenim borcima, Partijska organizacija ove Brigade nalazi se pred ozbiljnim zadacima rješavanja i savladavanja svih tih kao i drugih redovnih i svakodnevnih zadataka u cilju vojnog i političkog uvršćenja svih jedinica.³ Partijska organizacija narasla je na 198 članova, 46 kandidata i 225 SKOJ-evaca.⁴

Sadašnji bataljonski komiteti su kao rukovodstva mladi, naročito sekretari partijskih jedinica, sa malo iskustva i vrlo slabim teoretskim znanjem, ali obzirom na kvalitet sekretara komiteta koji u tom pogledu prilično otiska u odnosu na ostale, nadati se da će se biroji prilično brzo izditi i u istinska rukovodstva.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5455/V — 2—37 (43).

² O dejstvima 7. krajiške brigade na tim pravcima vidi tom IV, knj. 19. dok. br. 58. 63, 70. 78. 86. 106 i 144.

³ Oblasni komitet KPJ za Bosansku krajinu u svom izvještaju od 12. novembra 1943. o stanju u Krajini piše, pored ostalog, i ovo: „VII brigada. To je brigada koja je sa glavninom naših snaga (odnosi se na Glavnu operativnu grupu Vrhovnog štaba — prim, red.) prošla Crnu Goru, Sandžak i ostale krajeve. Po svom povratku vraćena je pod komandu V korpusa. Ova brigada izgubila je mnogo od svog starog ljudstva i poela je da se popunjava na novooslobođenim krajevima Krajine. Mislimo da je ona dovoljno politički jaka da prekuva 500 boraca koji su u nju mobilisani...” (Vidi tom IV, knj. 19. dok. br. 50.)

⁴ U oktobru Brigada je imala 160 članova Partije. 38 kandidata i 171 član SKOJ-a. Vidi dok. br. 71.

Osnovna karakteristika pretežnog broja partijskog lanstva je mladost, slaba teoretska izdignutost i kulturno-prosvjetna zaostalost, koja u mnogome spreava njihovom bržem izrastanju i savlaivanju najosnovnijih stvari i problema iz marksisti ko-lenjinisti ke teorije.

Štabovi bataljona i komande eta kao vojna rukovodstva su tako e mladi u novom sastavu i popuni, ali se da zapaziti da vojni rukovodioci mnogo brže izrastaju za funkciju koju vrše od politiki h i ostalih rukovodilaca. Sadašnji komandanti bataljona su radnici i seljaci koji su kroz dosadašnju borbu stekli prili no prakti nog iskustva u našem na inu ratovanja kao i umješnosti u rukovo enju jedinicama, ali oskudijevaju u stru nom vojni kom znanju kao uopšte u znanju o vojnim vještinama, te e zbog toga hramati nastava i produbljivanje vojni kog znanja sa borcima. Povuen je i komandant III bataljona, rezervni oficir, sada kapetan Nikola Prodanovi , za na elnika Štaba ove Brigade, dok je dosadašnji na elnik, poru nik Sefik Tali , premješten za na elnika Štaba IX Krajiške NOU brigade. Ova je promjena u injena po potrebi i po odluci Divizijskog komiteta.

Kadar politiki h komesara je na vrlo niskom stepenu znanja iz opšte politike oblasti, te za sada teško zadovoljavaju komesarsku liniju u svojoj širini. Njihov se rad svodi više na rad unutar svojih jedinica: zbrinjavanje ljudi i otklanjanje grešaka politike prirode. Izuzetak ini politiki komesar IV bataljona drug Cedo Jovanovi , koji je prerastao tu dužnost. Mogao bi odgovoriti dužnosti komesara brigade. Divizijski komitet ima ga u vidu u okviru ove Divizije — u sporazumu sa vama.

Tako sada stoji stvar sa kadrovima u našoj Brigadi.

Rad po svim sektorima u Partiji u ovom vremenskom periodu prili no se normalno odvijao. Naro ito se obratila pažnja radu i što pravilnijem odnosu sa novomobilisanim ljudstvom. Smanjio se broj dezertera iako ne sasvim. Na sastancima i konferencijama objašnjavana je politika situacija u vezi proglasa CK. Proglas se prethodno proradio na zajedni kom sastanku svih bataljonskih komiteta a zatim i po partijskim jedinicama.

Nastojali smo da se što više poja a rad na teoretskom izdizanju partijskog lanstva, kako bi ovi stekli što više autoriteta i znanja i kako bi mogli i bili u stanju pravilno politiki da djeluju; da se Partija oja a provjerenim i kroz borbu prekaljenim starim borcima; da se rukovodioci SKOJ-a u borbi što više uvaju, jer ova organizacija mnogo trpi usljed gubitaka velikog broja svojih sposobnih rukovodilaca.

U ovom vremenu održana je jedna konferencija političkih komesara i delegata ove Brigade u prisustvu komesara Divizije,⁵ gde se govorilo o političkoj situaciji i izneseno stanje po pojedinim jedinicama. Zatim je održano savjetovanje sa štabovima bataljona u pogledu izvršenja vojnih zadataka, koordinaciji rada prilikom izvršenja pojedinih akcija i stvaranju, tim putem, povjerenja izme u pojedinih bataljona, kao i vojni kom u vršenju jedinice.

Isto tako održano je savjetovanje referenata saniteta i sanitetskih radnika o prilikama u sanitetu i zdravstvenom stanju po jedinicama. Zbog vrlo slabe — skoro nikakve — obu e i odje e ima veliki broj koji boluje od prehlade. To je jedan od momentalno najozbiljnijih problema u ovoj Brigadi.

Skoro e se održati i jedno savjetovanje sa intendantima u pogledu snabdijevanja Brigade hranom i drugim potrebama. Snabdijevanje hranom se vrši pravilno iako je ovaj kraj prili no ekonomski iscrpljen.

Uopšte odnosi izme u štabova bataljona i Štaba Brigade kao i Politodjela su zadovoljavaju i.

Drugi naroditi problema ili promjena nema.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**ZA POLITODJEL
Milisav Rai evi**

⁵ Politi ki komesar 10. divizije bio je tada **Dmitar Bajalica**.

BR. 114

IZVEŠTAJ POLITODELA 20. DIVIZIJE OD 25. NOVEMBRA 1943. O STANJU I RADU U 10. DALMATINSKOJ NO BRIGADI¹

POLITODJEL XX DIVIZIJE

25 novembra 1943

IZVJEŠTAJ

0 stanju i radu u X dalmatinskoj brigadi XX divizije

Pošto nismo mogli da uhvatimo vezu sa štabom divizije koji se je sa dvije brigade nalazio negdje oko Trogira,² mi smo u dogovoru sa štabom korpusa krenuli u X brigadu naše divizije.³ U X brigadu stigli smo 1 novembra.

Brigada je bila tek formirana⁴ od bataljona koji su sakupljeni poslije njemačke ofanzive na Dalmaciju.³ Najveći dio boraca je stupio u vojsku u ustaničkom poletu poslije oslobođenja Splita." Kako za to vrijeme nije bilo skoro nikakvog političkog rada, niti partijskih organizacija, pa čak ni solidnog komandnog kadra — bilo je, naročito poslije neprijateljske ofanzive, slušajeva dezerterstva. Ali obično se dešavalo da se takvi dezerteri ili javljaju u neki partizanski odred koji operiše na njihovom terenu, ili bi se poslije nekoliko dana vraćali u svoje jedinice kao „izgubljeni“.

U vremenu kada smo mi došli u X brigadu štab brigade je još srećivo i raspoređivo komandni kadar. Jedan dio komandnog osoblja, koji je bio usljed nedostatka vojnih i političkih rukovodilaca privremeno postavljen još prije formiranja brigade — morao je biti smijenjen jer nije niukoliko zadovoljio. Poslije nekoliko borbi koje su bataljoni ove brigade imali sa Nijemcima mogao je vojni komandni kadar da se gotovo sasvim upotpuni. U toku ovih borbi ne samo da je mogao da se upotpuni vojni komandni kadar, već su se u njima i oprobali mladi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd, reg. br. 5537/V, 2—77 (43).

² Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 14 i 79.

³ Brigada je tada držala položaje prema Trilju (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 134).

⁴ Ona je formirana polovinom septembra i dobila naziv: Cetinska brigada (opširnije o tome vidi tom V, knj. 19, dok. br. 88).

⁵ Reč je o prodoru nemačkih snaga u septembru 1943. u cilju zauzimanja dalmatinske obale (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8, 12, 21, 50, 57, 63, 74, 94, 96 i 103).

⁶ Split je oslobođen 11. septembra 1943 (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 54).

komandiri i komandanti. Tako da je danas pitanje vojnih rukovodilaca u brigadi uglavnom riješeno.

Borbenost brigade iz dana u dan je sve veća. Mada nisu imali nekih velikih akcija, ipak u nekoliko okršaja sa Nijemcima pokazalo se da vojni rad i uopšte politički rad i vojni rad srećanije brigade se uspješno razvijalo.

Polaze i od toga da je brigada mlada, mi smo u zajednici sa zamjenikom komesara brigade⁷ stvorili osnovni plan: vojno-politički rad u vršavanju jedinica — o čemu smo duže diskutovali na sastanku štabne partijske jedinice. Ka tom cilju smo bacili težište rada cijelog politodjela.

Partijski rad: U brigadi je bilo 70 članova Partije. Jedan dio ovog partijskog članstva bio je poslat sa terena i on se je vrlo teško snalazio u novim uslovima rada. Partijske organizacije su bile u dva bataljona tek formirane, dok u dva uopšte nisu postojale. Ovo nedostajanje partijskih organizacija u mnogome je kočilo pravilan razvitak brigade.

Cijelo dalje srećanije i u vršavanju brigade kao vojne jedinice zavisilo je u prvom redu od vršavanja i rada Partije. Zato smo mi orijentisali svoj rad ka pomaganju u uspostavljanju i vršavanju partijskih organizacija. U zajednici zamjenika politkoma ili komesara brigade" mi smo obišli bataljonske biroe gdje su oni bili formirani, partijske jedinice po etapama i štabne jedinice po bataljonima. potpomagali postavljanje rada ili sam rad ovih jedinica.

Rad je u svima jedinicama bio pravilno postavljen sa manjim izuzecima, kao: ko sve pripada štabnim jedinicama i izvjesnih šablonskih postavki u samom radu. Nije bilo krupnijih grešaka u partijsko-političkom radu koje bi se odrazile u razvoju partijskih organizacija ili unutrašnjem životu jedinica.

Danas ima 105 članova Partije i 32 kandidata. Ovo ne znači da je Partija izuzetno široko otvorena nego što treba — naprotiv, ovo novo članstvo je odano Partiji, provjereno u radu i borbama. Istina da ovi novi partijci nemaju svi ni najosnovnije pojmove o partijskom životu, znanju i radu, ali su svi vrlo vredni i željni da nauče. Najveći dio ovoga članstva su radnici i seljaci. Primanje u Partiju ovog novog članstva bilo je izvršeno 7-og novembra na bataljonskim partijskim konferencijama. tako da je to bila prava svetkovina za Partiju ove brigade kao i za same novoprimiteljne partijce.

Za proslavu 7-og novembra⁹ Partija se naročito zalagala i zato je ovaj dan bio u cijeloj brigadi proslavljen kako valja.

⁷ Dušan Sijan

⁸ Politički komesar je bio Mate Bilobrk.

⁹ Odnosi se na proslavu godišnjice oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji.

Poslije 7-og nov. potpomogli smo bataljonskim biroima i nekim jedinicama proradivanje proglasa C.K.

I pored neprekidnog rada koji se pravilno odvija, u samom radu bilo je izvjesnih nedostataka i propusta. Mladi partijski rukovodioci se teško snalaze na svojim dužnostima, do im bataljonski rukovodioci ne znaju da im pruže punu konkretnu pomoć u radu i rukovo enju. Njihova pomoć se najvećim dijelom ograničava na ukazivanje grešaka, prenošenje direktiva, što nije dovoljno.

S druge strane, kod većine partijskih rukovodilaca osjećaju se slabost na poslu i slabo procjenjivanje ljudi — ovo dolazi zbog nemanja dovoljnog iskustva, o čemu smo mi naročito povelikovali.

Pošto se partijska organizacija organizaciono postavila i uvrstila, na sastanku partijskih rukovodilaca brigade diskutovano se o svim nedostacima kao i novim perspektivama u pogledu daljeg rada. Polaze i od toga da se Partija organizaciono uvrstila sa manjim izuzecima (I bataljon, gdje još ne postoji bataljonski biro), stvoren je plan za budućni rad u ovoj brigadi. Osnovno: dalje organizaciono uvrštavati Partiju, ostvariti rukovodeću ulogu Partije koja nije još svuda ostvarena, pri čemu se sistematski pružiti pomoć mladim partijskim kadrovima. Pored toga izrađen je plan za najneophodniji teoretski rad, koji se do sada odvijao neorganizovano, prema mogućnostima u materijalu. Kao prva tema uzeta je „O Partiji“ — osnovni pojmovi iz stvaranja Partije, teorije, ideoloških i organizacionih pogleda na Partiju. Ova tema bi se trebala obraditi u četiri predavanja koja će se držati po partijskim jedinicama — etničkim i štabskim. Poslije predavanja održane su bataljonska konferencija — prema mogućnostima, na kojoj će se u diskusiji još više razraditi tema kao i provjeriti postignuto znanje.

Perspektive u pogledu daljeg snaženja Partije su veoma dobre. Sami borci vole Partiju a većina od njih nazivaju sebe komunistima.

Politički rad:

I pored toga što se u početku i prvi i drugi član politodjela orijentisao u svom radu uglavnom prema uvrštavanju partije, organizacija, ipak ovaj sektor nije zapostavljen. U saradnji sa politkom, komesarom brigade održati su po svim bataljonima sastanci politkom, komesara bataljona, etnički i politkom, delegata na kojima se govorilo o dužnosti istih, metodi i načinu politkog rada. Pored toga prisustvovali smo na nekoliko etničkih i dvije bataljonske konferencije kao i na nekoliko politkih.

Plan koga je komesar brigade još ranije dao uglavnom je u svima jedinicama ostvaren, izuzev I bataljona, u kome

nisu sve teme obrađene jer nije bilo političkog kadra. Obrađene su ove teme: 1. Linija N. o. borbe. 2. K.P. kao organizator i rukovodilac N. o. borbe. 3. Raskrinkavanje narodnih neprijatelja, 4. AVNOJ. Ove teme nisu dovoljno obrađene jer se oslonilo na znanje koje posjeduju komesari bataljona i komesari eta a koje nije — zadovoljavajuće. Pored ovih tema održana su po svim bataljonima predavanja o Oktobarskoj revoluciji u okviru proslave. Jedan od glavnih nedostataka jeste nerazumjevanje rada etnih i bataljonskih konferencija, koje se svode isključivo na vanredne sastanke na kojima se u većini slučajeva raspravlja o ishrani njihovim članovima. Ova pojava je bila uopštena u cijeloj brigadi pa smo se po ovom pitanju morali zabaviti.

Kulturno-prosvjetni rad: S obzirom da je brigada mlada može se reći da je kulturno-prosvjetni rad na visini. Postoje kulturni odbori po etama i bataljonima i ne samo da postoje nego oni snose glavni teret kulturnog rada. Tako skoro svaka eta ima svoj hor, zidne i džepne novine, a jedan bataljon čak izdaje svoj list. Zahvaljujući tehničarima i interesovanju boraca ove su novine isto tako dobro opremljene, sa puno zgodnih članaka.

Rad sa nepismenim takođe postoji, mada nepismenost nije veliki problem u ovoj brigadi jer ima bataljona u kojima nema nepismenih. Isto tako održano je nekoliko predavanja: O postanku zemlje, uvijek, itd.

Jedan od nedostataka kulturnog rada jeste što on ne umije da stvori spontanu pjesmu i živost među borcima, što se on suviše kruto shvaća.

O ovom nedostatku se diskutovalo na sastancima kulturnih odbora kao i partijskim.

SKOJ. Uporedo sa partijskim i političkim u vršivanjem u vršuju se i skojevske organizacije u brigadi a njihov rad se sve više osjeća. Tako prilikom proslave Oktobarske revolucije zahvaljujući uspješnoj agitaciji SKOJ-a gotovo sva je omladina u estvovala u pripremanju i izvođenju proslave. Naročito je uspješan metod natjecanja. Sa još jačim i intenzivnijim radom SKOJ će predstavljati ozbiljnu snagu u životu i borbama brigade.

U brigadi ima 205 skojevaca. Rukovodioci skojevskih aktivnosti još nisu članovi Partije, izuzev 5.

Partija ima pravilan odnos prema radu SKOJ-a.

Odnosi u štabu brigade kao i štaba brigade prema politodjelu su na visini, sa puno saradnje i drugarstva. 24. novembra krenuli smo za VIII brigadu, u kojoj ćemo ostati zajedno nekoliko dana a onda prema potrebama podijeliti se u obje bri-

gade. jer je IX brigada na ostrvima¹⁰ i do nje se sada ne može do i.

P.S. Pošto prvi put pišemo izvještaj, to svakako da ima nedostataka. Bilo bi dobro da nam na njih ukažete kako ih ubudu e ne bi ponavljali.

Uz drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politodjel XX divizije:
Luki Milisav
Mihi Ljubica
Papi Boro

BR. 115

IZVOD IZ IZVEŠTAJA DIVIZIJSKOG KOMITETA 8. DIVIZIJE OD 26. NOVEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

**DIVIZIJSKI KOMITET
VIII DIVIZIJE K.P.H.**

26. XI. 43 godine

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Naš komitet održao je sastanak 19. ovog mj. sa sljede im dnevnim redom.

- I. itanje zapisnika sa prošlog sastanka.²
- II. Politi ka situacija.
- III. Organizaciono stanje.
- IV. Pretres takmi enja za mjesec oktobar.
- V. Razno.

Ad I. Zapisnik je pro itan uz primjedbu druga politkomesara Divizije, da treba nazna iti da je bivši sekretar ovog komiteta drug Antun Vidovi postavljen za politkomesara oficirske škole Glavnog štaba Hrvatske. Tako er treba ispraviti da dok-

¹⁰ Brigada se nalazila na Bra u i Šolti od 16. do 28. novembra, kada je, na sektoru Trogir—Marina, po elo njeno prebacivanje na kopno (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 152. knj. 22, dok. br. 76).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-4/636—637.

² Re je o sastanku Divizijskog komiteta održanom 5. novembra (vidi mikrofilm u Arhivu V.I.I., pod reg, br. H-4/625—626).

tor Kosanovi iz I Brigade o kome je rije u ranijem izvještaju nije lan K.P., što se tamo jasno ne vidi.

Ad II. Politkomesar Divizije iznesao je politiku situaciju u kojoj je naročito podvukao pobjede Crvene armije kao i vidne rezultate Moskovske konferencije. Pobjede Sovjetskog Saveza i Crvene armije odrazuju se u satelitskim zemljama, u kojima dolazi sve više do nemira. Nemiri u Austriji i Rumunjskoj, također partizanski pokret u Bugarskoj. Crvena armija vrši pripremu za zimsku ofanzivu, a također vrše se manevri američkih snaga u Engleskoj, što ima izgleda da može vrlo skoro uslijediti iskrcavanje saveznih snaga na evropsko kopno. U našoj zemlji sve se više širi N.O.O. pokret u Hrvatskoj u okolini Zagreba, a također i u Italiji u Srbiji. Okupator u našoj zemlji ograničio se na držanje glavnih snaga i komunikacija i veih garnizona i to sa snagama koje je povukao iz satelitskih zemalja. Neprijateljska ofenziva koja je poduzeta od strane okupatora na oslobođene teritorije Crne Gore³ skršena je, što dokazuje da neprijatelj nije u stanju da poduzme ofenzivu na Italiju slobodni teritorije pošto su mu snage vezane na isto nom bojištu kao i u drugim zemljama u kojima se sve više širi oslobodilački pokret. Okupator je poduzeo ofenzivu na Dalmaciju i Primorje' pošto se zaplašio iskrcavanja saveznih snaga na tom teritoriju. Rezultati Moskovske konferencije vide se i po tome jer radio London govori o etnicima i Draži Mihailovi u kao neprijateljima N.O. pokreta u Jugoslaviji. Poslije poduzetih mjera od strane Glavnog štaba i ZAVNOH-a za ispitivanje rada na Kordunu stanje se je malo popravilo, ali potrebno je iskoristiti sve elemente koji su tu i N.O. pokretu. Poslije ovih mjera u našim jedinicama stanje se takoer znatno popravilo. U naše jedinice povratio se veći broj dezertera i uz pojačanu rad u našim jedinicama došlo je do ubjega kod naših boraca da se se svakoga za nedostatke pozvati na odgovornost. Najveći poteškoće u našim jedinicama jesu velik broj bosih boraca a sada dolazi zimsko vrijeme... U Štabu Divizije rad je organizovan i stanje se popravlja, nedostataka nije bilo. Konstatovano je da se politička situacija ne objašnjava dovoljno pred borcima.

Ad III. Prva brigada članova K.P. ima 248, skojevaca 280 i kandidata 47. Održani su sastanci sa sekretarima bat. biroa i sekretarima specijalnih eta. Sastanci radni u svim jedinicama održavaju se redovno, dok su teoretski otežani. Bat. biro i nisu

³ Odnosi se na ofanzivna dejstva Nemaca, etnika i muslimanske milicije u oktobru i novembru 1943. protiv snaga 2. NOU korpusa u Sandžaku i Crnoj Gori. s ciljem da im onemogu e prodor u Srbiju (vidi „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945“, izdanje V.I.I. Beograd. 1957. i 1958, knj. 1, str. 582 i knj. 2, str. 10).

⁴ Vidi tom V. knj. 21, dok. br. 13, 74, 90, 101.

postali rukovodioci u svim pogledima. Proučava se II glava Historije S.K.P.(b)... Borbenost članova partije je vrlo dobra, ali još oni nisu rukovodioci da bi uspjeli da povedu masu sa sobom. Brigadni komitet Skoja održao je redovno sastanke. Obavještajna služba Skoja je vrlo dobra. Pojedini partijski rukovodioci ne uočavaju sve nedostatke i ne iznose ih. Sekretari etničkih elija su dosta slabi. Pripreme za proslavu Oktobarske revolucije vršene su zajednički sa partijskom organizacijom na terenu.

II Brigada članova K.P. 230. Skojevaca 170 i kandidata 140. Broj partijaca povećao se pošto je primljeno 20 drugova prilikom proslave Oktobarske revolucije. Sve partijske organizacije održavaju redovno kako radne tako i teoretske sastanke samo su teoretski malo otežani. Održana su predavanja iz prvog [poglavlja] IV glave Historije sa svim partijcima I i III bataljona. Sekretari bat. biroa su dosta dobri i rukovode u veći radom u bataljonu. Sekretari etničkih elija u II bataljonu dosta su dobri, dok u ostalim su slabiji. Za pripremu proslave Oktobarske revolucije partijska organizacija povezala se sa part. org. u opštini Kuni Selo... Disciplina kod članova partije je dosta slaba, nema dovoljne mjere osjećaja odgovornosti. Brigadni komitet Skoja održava redovne sastanke, partijska organizacija daje pomoć organizacijama Skoja i radi se u posljednje vrijeme malo popravio. Sekretar Brigadnog komiteta obilazi sve jedinice. Komesar Divizije primjetio je da je bilo nepravilnosti kod donošenja plana za budućnost i radi jer navodi da je sekretar sam određivao šta će se u budućnosti raditi. Ovaj nedostatak koji je uočeno ukloniti će se. Također da se zamjenik komandanta boji previše odgovornosti i da mu na to treba skrenuti pažnju i ukloniti ovakav nedostatak. Također zamjenik politkomesara pada pod uticaj druga Vanjke iz politodjela. Komandant Brigade nepravilno se ponašao prema drugu iz politodjela prilikom dogovora i određivanja delegata za konferenciju O.K. Karlovac.

III Brigada članova K.P. 229. Skojevaca 168 i kandidata 70. Sastanci se u svim partijskim jedinicama sem Štaba Brigade održavaju redovno. Štabska elija Štaba Brigade nije u posljednje vrijeme održala redovne sastanke iako su sastanci zakazivani, ali usljed pokreta nije moglo se održati redovne sastanke. Proučava se II glava Historije. Rukovodilac bat. biroa u II bataljonu je dosta slab, a sekretar IV bataljona nalazi se na višem partijskom kursu. Sekretari etničkih elija dosta su slabi. Partija ne rukovodi radom u nižim jedinicama. Poslije konferencije i predavanja koje su održali drugovi iz politodjela osjećaju se veća odgovornost kod članova partije. U partiju je primljeno 5 drugova, a dva su poginula. Brigadni komitet Skoja

održava redovne sastanke, ali je sekretar dosta slab. Od strane partije data je dovoljna pomoć ali još uvijek rad je dosta slab. Partijnost članova partije je dosta slaba, jer se još uvijek dešava da isti prave greške i propuste, jedan član partije zadržao je za sebe 300 kuna koje je uzeo od jednog zarobljenika.

Štabska elija Štaba Divizije održala je redovito sastanke. Prilikom proslave Oktobarske revolucije Štab Divizije je priredio proslavu u Plaškom u zajednici sa K.K. Plaški koja je dobro uspjela. Glavni štab Hrvatske uputio je jedno pismo Štabu Divizije o nedostacima prilikom napada na Oštarije.⁵ Međutim Štab Divizije imao je mišljenje da operacija ne će uspjeti i isto predočio Štabu Korpusa ali Štab Korpusa je stajao uporno na tome da se neprijatelja mora likvidirati.⁶ Okružni komitet Karlovac tražio je od našeg komiteta druga Vladu Novakovića a sekretara naše I Brigade, za rad na području kotara i grada Karlovac. Naš komitet složio se s time da druga Novakovića stavi na raspoloženje O.K. Karlovac.

Stanje u brdskom divizionu se popravilo, formirane su jedinice po baterijama. Broj članova se povećao na 34 člana. Sastanci se održavaju redovno. Također se održavaju redovni sastanci u svim elijama pri Štabu Divizije. Partijski rukovodioci u ovim jedinicama su dosta slabi. Naš komitet nema dovoljno kontrole i ne može da daje dovoljno pomoć i ovim jedinicama jer su svi članovi ovog komiteta zauzeti sa poslom u svojim brigadama.

Ad IV. Natjecanje za prelaznu zastavu Štaba Divizije za mjesec oktobar izgleda ovako. — I Brigada 20 bodova. II Brigada 16 bodova. III brigada 12 bodova. Prema rezultatima prelaznu zastavu za mjesec oktobar dobila je I Brigada. Također je zaključeno da se u budućem posveti više pažnje takmičenju.

Ad V. Okružni komitet Karlovac uputio je jedan dopis o greškama koje su učinili borci I Brigade u Bariloviću. Također je naš komitet konstatovao da u biltenu o unapređenju u oficirskim činovima ima puno nedostataka. Predlažemo da bi u budućem trebalo da partijska organizacija predlaže za unapređenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Divizijski komitet
R.⁷ Zrinjanin

⁵ Napad na Oštarije počeo je 28. septembra 1943. Izveden je u sklopu operacija jedinica 1. korpusa NOV i PO Hrvatske na području Ogulina — Karlovac—Zagreb. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 19. dok. br. 151, 152, 166. 167, knj. 20, dok. br. 68. 76. 93. 141.)

⁸ Vidi dok. br. 82.

⁷ Rade

BR. 11ö

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA 2. JUŽNOMORAVSKE
BRIGADE OD 27. NOVEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KO-
MITETU KPJ ZA SRBIJU¹

27-XI-1943 g.

P.K-u za Srbiju

Izveštaj o «tanju i radu Partijske organizacije
u II Južnomoravskoj brigadi

Druga južnomoravska brigada je formirana 20 o.m. od I Rasinskog bataljona. II Jablani kog i III Crnotravskog omladinskog bataljona.

Stanje part. organizacije po bataljonima je slede e: U I bataljonu ima ukupan broj lanova Partije 9 i 5 kandidata. U broj partijaca ušla su 2 nova lana koji su u lanjeni posle borbe koju smo vodili 23 o.m. sa Bugarima.²

Partijnost lanova partije u ovom bataljonu je vrlo slaba, zbog ega dolazi do istupa iz partijskih i iz partizanskih redova.

lanstvo sa injavaju ve inom intelektualci i radnici. Ovakvo stanje organizacije u I bat. dolazi zbog slabog rada u odredu gde su oni živelu kao jedinica.

U II bataljonu ima 12 lanova partije ukupno i 4 kandidata. Kao i bataljon tako e i partijci uzeti su iz bataljona II—IV i V—I J.M.³ NOP odreda, kao i 4 druga koji su došli sa Kosova.

Za razliku od I bat. ovi su drugovi vrlo disciplinovani. kao i agilni na poslu. Samo što ima po malo teško a što su drugovi iz raznih jedinica te dobro ne poznaju jedan drugoga.

U III bataljonu ima 15 lanova partije, od kojih 3 u lanjena posle borbi sa Bugarima, i 6 kandidata, od kojih su 2 tako e nova.

Urednost, disciplina, vredno a i borbenost lanova partije u ovom bataljonu je na zavidnoj visini.

lanstvo je pored navedenog prili no mlado, te prema tome nedovoljno teoretski izgra eno i nedovoljno iskusno. Ali njihova vredno a i ostale vrline kojima oni raspolažu garancija su da e oni izrasti u dobre ne samo lanove partije nego i rukovodioce.

¹ Original (pisan zelenim mastilom, irilicom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 2720.

² i ⁵ Odnosi se na borbu 2. južnomoravske brigade protiv Bugara kod Velike Plane (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 135).

³ Južnomoravskog

Ukupan broj članova partije i kandidata u brigadi iznosi: 42 člana i 16 kandidata, računajući i ovdje i drugove iz Štaba brigade.

Brigadni komitet sastavljen od drugova: Dragoljuba Petrovića, Stojana Nikolića, Milana Vilića i druga „Paje”,⁴ kao i rukovodioca brig. kom. SKOJ-a Milorada Vulovića.

24—25 o.m. održali smo sastanak brigadnog komiteta.

Na tom sastanku smo se upoznali sa nedostacima i potrebama koje se ukazuju u ovoj brigadi.

Postavljeno je u zadatak, da se otklone nedostaci u I bataljonu i da se organizuje i postavi partija na zdravim temeljima. U tu svrhu stavljen je u zadatak brig. komit. da uputi jednog od svojih članova radi srećan tamošnjih problema.

Tako je brig. kom. stavio u zadatak part. org. u brigadi u lanjenje i kandidovanje novih članova partije i kandidata.

Štabu brigade može se primetiti još po malo nesrećnosti, što dolazi otuda da su jedinice još mlade te se tako dok jedinice po pravim putem ima prilično teškoća.

Tako se može primetiti štabovima bataljona da nisu još osamostaljeni dovoljno. U tu svrhu stavljen je u zadatak brigad. komit. da prenese uputstva za rad partije u vojsci na part. organ, u brigadi i da uputi štabove bataljona i komande eta na pravilno vršenje svoje dužnosti, preko čega treba da osamostalimo naše rukovodioce.

Politički rad u brigadi je u ovom trenutku prilično slab. Brig. komitet je za pojačanje političkog rada postavio kao zadatak da se proradi materijal kojim se raspolaže, kao i da se izradi novi plan rada po kojem bi politički rad tekao normalno bez prekida.

Kultur.-prosvet.-vaspitni rad nije još otpočeo iz razloga što se ne poznaju dovoljno ljudi. Zato je stavljen u zadatak part. organizaciji da pronađe ljude kako bismo osnovali, t.j. formirali kult.-prosvetne odbore u brigadi. Tom odboru bi se stavilo u zadatak i štampanje lista u brigadi koji treba da ne izlazi u što skorijem vremenu.

Vojnički rad je tako i još slab. mada se održavaju rasprave vojnički ne vidi se da taj rad nije organizovan. zato je morati da se izradi jedan plan vojnog rada, koji treba da obuhvati naša najpotrebnija vojnička pitanja. Takvim planom bi se postiglo ono što nama nedostaje u vršenju svakodnevne dužnosti.

Omladina. S.K.O.J. Sektor omladine prenet je na brigadni komitet Skoja. Omladinski sektor ulazi u sastav brig. komiteta partije. Iz izveštaja koji je drug podneo na poslednjem sastanku brigadnog komiteta vidi se da je Skoj malobrojan pored velikog broja

⁴ Božidar Aleksi

omladinaca, kao i to da su nedovoljno iskusna rukovodstva po bataljonima.

Partija sa svoje strane da e sve od sebe da drugovima pomogne. kako bi ih osamostalila, osposobila za rukovodioce, a samim tim i omasovila organizaciju Skoja u brigadi.

Politi ki rad na terenu nije mogao da te e normalno, zbog sre ivanja poslova u brigadi. Održali smo svega 2 konferencije: 1 u V. Plani posle isterivanja Bugara a drugu u D. Bresnici. Na prvoj je uzelo u eš a oko 120 seljaka a na drugoj manji broj. U borbi, o kojoj ete dobiti detaljniji izveštaj od Štaba brigade, silno su se pokazali drugovi, naro ito omladinci, t.j. omladinski bataljoni.⁵

U ovoj borbi je poginula drugarica Zagorka, lan K.P.J, sanitet, referent omlad. bataljona, a ranjena su izme u ostalih i dva kandidata K.P.J.

Drugovi su se u borbi pokazali silno, jurišali su kao vukovi i privla ili se neprijatelju kao ma ke. Politi ka svest kod boraca je na visini.

Zaboravio sam re i da trpimo veliku oskudicu u materijalu, kako vaspitnom tako i u politi kom materijalu.

U ovom izveštaju ne bih imao više ništa.

Moj rukopis je kao što vidite vrlo slab. ne itak, zato molim da me izvinite zašto nije sre eno kako bi trebalo.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Dragoljub Petrovi „Rade”
sekretar brigad, komiteta

BR. 117

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 14. DIVIZIJE OD 29. NOVEMBRA 1943. ZAMENIKU POLITIKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADAMA¹

PARTIJSKI SEKRETAR XIV DIVIZIJE

Na položaju. 29. XI 1943.

ZAM. POLITKOM. GLAV. ŠTABA

Rad Partije u XIV diviziji

1 U.B. „Tone Tomši ”

ima 221 druga. I i III bataljon, koji još nisu stigli u sastav brigade,² nalaze se u rashodu zbog čega ne raspolažemo brojnim stanjem članova Partije u ovim bataljonima. Partijaca ima u brigadi 70 a skojevaca 58. U I U.B. „T. T.” Partija nije bila aktivna jer je sekretar, pošto 5 nedelja nije bilo politkomesara, obavljao poslove politkomesara. Jučer je I U.B. „T. T.” dobila politkomesara i to bivšeg politkoma XV brigade.³ Partija je sada, kad je brigada stigla u sela, radila na otklanjanju grešaka koje su činjene za vreme ofanzive. Na svim sastancima prorađivala se okružnica koju smo primili od CK. Kada sam bio na sastanku biroa I U.B., govorili smo o tome da sve one koji su se u ofanzivi dobro držali treba primiti u Partiju a omladinu u SKOJ. Izuzetak su, naravno, bivši belogardisti. Koliko ih je još ostalo. Njih za sada vaspitavamo na političkim osnovama. Što se tiče kandidatskog staža, on traje od 14 dana do 5 nedelja. Za to vreme kandidat pokaže da li je dovoljno zreo za prijem u Partiju. U to vreme nije bilo promena u članstvu ali smo zato više radili praktički.

Štabovi bataljona. Primer hrabrosti i požrtvovanosti je bio komandant II bat. drug Silni,⁴ koga su ranjenog u trbuh neko vreme nosili, ali je on, kad je bataljon pao u zasedu, skočio sa nosila i vodio bataljon u borbu. Posle završene borbe uopšte nije htio da ide u bolnicu već je ostao u bataljonu čitavo vreme

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG SRS.

² Vidi tom VI, knj. 8, dok. br. 70 i 80, i knj. 9, dok. br. 45.

³ Politički komesar Niko Silih nije postao komesar brigade „Tone Tomši ”.

⁴ Jože Boldan

ofanzive. Svakako je to mnogo uticalo na bataljon. Isto tako je hrabra i vredna sekretar Andreja.⁵

Stab IV bataljona . . . Od komandira se najviše istakao drug Jakec,⁶ koji se meseca jula nalazio u vojnoj školi kod Glavnog štaba. U školi je bio najslabiji u enik, dobio najlošiju ocenu ali je uprkos tome u ovoj ofanzivi, kao komandir ete, sa svojom etom opkolio 120 Nemaca. dosta ih pobio a ostale naterao u bekstvo. I u ostalim borbama pokazao se kao odli an. On je jedan od najhrabrijih komandira u I U.B.

Stab I bataljona. Komandant ovog bataljona je umro od iscrpenosti. Uprkos tome što je bio sasvim iznemogao, nije hteo da ide u bolnicu. U toj ofanzivi se odli no pokazao i komandir drug Domen,⁷ koji je, uprkos tome što je bio ranjen, ostao u bataljonu i dalje radio. Pomenuti je do nema ke ofanzive bio jedan od najslabijih komandira.

Stab brigade. Komandant Daki⁸ je disciplinovan ah je fizi ki iznemogao. Isto tako je fizi ki posustao sekretar Zvone.⁹ Dosadašnji na elnik štaba Tomši Janez primljen je u Partiju i otišao je sa ostalim mornari kim oficirima. Kao na elnik štaba brigade bio je disciplinovan, hrabar i pokazao prili ne vojni ke sposobnosti. Odmah je izvršavao i sve postavljene zadatke.

II U.B. „Ljubo Sercer“

ima 524 druga. Partijaca ima 103. kandidata 24. skojevaca 95. Na sastanku biroa II U.B. raspravljali smo o tome da sve koji su se u nema koj ofanzivi dobro držali treba primiti u Partiju i SKOJ. Na sastancima je takode proradaena okružnica CK. Diskutovalo se i o tome zašto su popustili kadrovi za vreme ofanzive. Promenio se štab brigade. Pohtkom. Leon¹⁰ je otišao za politkoma Istarskog odreda. Komandant Milan¹¹ je otišao u XVIII diviziju . . .

Od bataljonskih komandanata kod Crnog Luga se istakao drug Ronko.¹² Pomenuti komandant se, me utim, ništa ne brine za bataljon kada živi logorskim životom. Ina e se isti e u svakoj

⁵ Danila Kumar, narodni heroj. Poginula 18. marta 1944. na Ljubniku iznad Škofje Loke.

• Jaka Gregori

⁶ Jože Zemljak

⁹ Stane Semi

⁹ Franc Zugelj

¹⁰ Leon Klemen i

¹¹ Jože Merlak

¹² Lado Mavsar, narodni heroj. Poginuo 21. februara 1944. kod Rodoslovnika na Graškoj gori.

borbi. U ofanzivi se tako e istakao komandant bataljona drug Gašper,¹³ koji je i ina e disciplinovan i energian komandant. Komandant III bataljona II U.B. . . . bio je razrešen dužnosti jer nije postavio zasedu kod Babnog Polja. On se, me utim, kao partizan istakao u Primorju kad je iz nema kog obru a na Tatrarna spasao 58 drugova na taj na in što je, kad je sve otkazalo, sakupio sve skojevce i nekoliko partijaca i probio nema ki obru .¹⁴ Iako je pre nedelju dana bio razrešen dužnosti komandanta znao je, kao stari partizan, šta treba da uradi. Sada smo ga postavili za komandanta Istarskog odreda.

Neki od štabova bataljona II U.B. zauzeli su udnovat stav u odnosu prema sekretarima SKOJ-a u bataljonima — navodno oni ne pripadaju štabu bataljona. Mi smo im na sastancima objasnili da prema naredbi PK SKOJ-a sekretari SKOJ-a pripadaju štabu bataljona. Svakako ne da tamo u e nego da idu po etnim aktivima i rade.

XIII U.B.

ima 366 drugova. 67 partijaca, 55 skojevaca. Prilikom formiranja brigade u mesecu septembru¹⁵ u brigadi je bilo 11 partijaca i 5 skojevaca. XIII U.B. bila je formirana od najnepouzdanijih tipova i to iz Loške doline, Cerkniske doline. Begunjske kotline. Bloške visoravni. Loškog Potoka i delimi no od Primorca. Sekretar brigade drug Habe¹⁶ je uložio mnogo truda da izme u ovih drugova odabere nekoliko ljudi i uklju i ih u Partiju i SKOJ. U XII¹⁷ U.B. još pre nema ke ofanzive bilo je dezertiranja. Prema našem mišljenju bilo je pogrešno što se ta brigada nalazila u svom kraju zbog ega su belogardisti ki elementi mogli da zauzmu tako jake pozicije u brigadi. Neki delovi pomenute brigade pre a i za vreme same nema ke ofanzive odli no su se držali. Pogrešno je bilo i to što su za vreme ofanzive poslali u brigadu tipove koji su se ranije nalazili pod kontrolom ili u raznim radnim bataljonima. Štab brigade je u vreme ofanzive preduzeo energije ne mere da se taj ološ ukloni. Prvih dana ofanzive iz XIII U.B. dezertiralo je, samo iz dva bataljona, 170 ljudi i to uglavnom bivših belogardista. U toku ofanzive brigada je temeljito uklonila sve belogardisti ke ele-

¹³ Vinko Simon i , narodni heroj. Poginuo 8. novembra 1944. u selu Blagovici u Tuhinjskoj dolini.

¹⁴ Vidi tom VI. knj. 7. dok. br. 93 i 98. i Matevž Hace: „Komesarjevi zapiski“, knjiga druga, izdanje „Mladinske knjige“, Ljubljana, 1959, str. 41.

¹⁵ O formiranju brigade vidi tom VI. knj. 7. dok. br. 38, i knj. 8. dok. br. 9. napomenu br. 4.

¹⁶ Franc

¹⁷ Pogrešno. Treba: XIII.

mente. Dezertirao je priličan broj i takvih koji ranije nisu bili ni u kakvoj organizaciji i kriju se kod kuća.

Stab brigade. Komandant Gedžo,¹⁸ borben, inicijativan, vodi računa o brigadi...

Na sastanku elije štaba, koji je održan prilikom dolaska brigade u Lošku dolinu, oštro sam ih izbrusio zbog svih tih grešaka. Izmeću ostalog rekao sam im da treba razlikovati sastanak štaba brigade od sastanka elije štaba, da je komandant na sastanku elije samo partijac i da moraju uzimati u obzir kakvu ulogu ima Partija u vojsci i, pored ostalog, shvatiti kakav važan zadatak obavlja sekretar. Potrebno je da shvate, ako i zauzimaju neki položaj, da ih je na taj položaj postavila Partija a ne neka građanska organizacija; prema tome moraju da znaju šta je Partija i kako se članovi Partije moraju ponašati. Obavezali su da će sve te greške otkloniti.

Drug Sokol¹⁹ je sada premešten u II U.B.

Brigada je disciplinovana i borbena otkako se otarasila belogardističkog ološa.

Na čelnik brigade drug Boris, bivši oficir, takođe je borben i disciplinovan. Prošlo je mesec dana otkako smo ga primili u Partiju. Prošlog puta jedan dezertir iz brigade pucao je na njega ali ga na sreću nije pogodio. Dezertira su naši likvidirali.

Istarski odred:

ima 126 drugova. Brojno stanje Partije još nismo primili. Okružnicu CK koju smo primili poslali smo i Istarskom odredu. Izmeću ostalog pisao sam sekretaru o tome kakve uslove mora ispunjavati drug da bi bio primljen u Partiju ili SKOJ. U radu smo se rukovodili ranijim iskustvima iz brigade a delimično uputstvima koje smo primili od sekretara Glavnog štaba druga Rudija,²⁰ dok smo na poslednjem partijskom savetovanju takođe nešto učili od članova CK kako treba raditi.

Istarskom štabu poslali smo naredbu da pohvata sve dezertere i uključi ih u odred. U protivnom povući će ih za sobom agenti domobranaca.

Ljudi su u roku od dva dana mogli da vide da naše reči nisu uzaludne, jer im je potpuno uništenje domobranske posade u Grahovu pokazalo našu snagu.

¹⁸ Franc Bobnar

¹⁹ Ivan Jezeršek

²⁰ Viktor Avbelj

Posle likvidacije pomenute posade pošli su se našim brigadama javljati oni koji su se prilikom ofanzive odvojili od jedinica i sakrivali se. Efekat Grahova uticao je i na posadu u Cerknici i Begunjama. Ona se 26. o.m. povukla i otišla Nemcima. Delovi naših brigada spalili su u Begunjama i Cerknici sve kuće od strateške važnosti, pokupili stoku, vlasništvo okorelih domobranaca, i proterali njihove porodice u Rakek. Iz Loške doline smo tako e proterali 24 porodice okorelih domobranaca. Prethodno smo im politiki objasnili zašto moraju da idu, da e se moći vratiti onda kada članovi njihovih porodica budu položili oružje. Stari borci. Prime uje se fizička iscrpenost kod starih boraca. Međutim, ima malo primera da se stari borci žale. Obično. Našim brigadama je potrebno mnogo cipela i čini nam se bismisljena koncentracija kože i donova koja je uinjena pre ofanzive. U ovakvim prilikama uvek je bolje materijal podeliti po brigadama da se tamo upotrebi.

Štab divizije

Štab elija štaba broji 5 članova, elija kulturne grupe 7 članova, elija štapske patrole 7 članova i 6 skojevaca.

U štabu divizije vlada harmonija. Veoma smo malo zajedno jer većinom radimo po brigadama.

Molimo, ako imate, pošaljite nam sledeću literaturu: O kadrovima, Nacionalno pitanje, Seljačko pitanje, Ustav, SKPB.

Sekretari brigada uvek me pitaju kada ćemo dobiti literaturu. U ovom kraju OK drži niži partijski kurs kojim rukovodi neki drug Rafel,²¹ rodom iz Štajerske, stari partijac. Na ovaj kurs smo poslali 8 drugova. Kurs e trajati oko 10 dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Matevž Hace

²¹ Vladko Majhen

BR. 118

REZOLUCIJA PRVE PARTIJSKE KONFERENCIJE 13. DIVIZIJE ODRŽANE 1. DECEMBRA 1943. GODINE¹

Dana 30. XI. 1943. održana je I partijska konferencija KP Hrvatske za XIII Diviziju NOVJ. Prisustvovalo je 120 delegata iz svih jedinica.

Nakon svestrane diskusije i analize političke situacije u svijetu i kod nas, uo enih grešaka i propusta naše organizacije u vremenu od formiranja Divizije² pa do danas, usvojena je slijedeća

REZOLUCIJA

I

Konferencija se održala u trenutku kada je antifašistički pokret na čelu sa SSSR-om i pobjedonosnom Crvenom armijom bacio njemačko-fašistički front u defanzivu na svim frontama i po eo zadavati takve udarce koji znače neminovan i brzi slom fašizma. Neprekidno nastupanje Crvene armije na zapad, pritisak Saveznika u Italiji i bombardovanje Njemačke i satelitskih zemalja, sve veći požari narodnog ustanka porobljenih zemalja Evrope, a u prvom redu naših naroda, jasno pokazuju najzavedenijim i najneobavještenijim masama u Evropi i u samoj Njemačkoj, da je Njemačka izgubila rat.

Ovim su se unarodnoj reakciji cijelog svijeta, koja je naravno ito putem odugovlačenja drugog fronta svim silama pomagala fašističkim razbojnicima, zadani smrtonosni udarci. Zadnji događaji ispoljili su bjelodanu ogromnu snagu Sovjetskog Saveza i u ovom ima cijelog svijeta pokazali ga kao garanciju i najmoćnijeg zaštitnika sveg slobodoljubivog i naprednog ovjeanstva. Osnovni planovi i nade se unarodne reakcije, da će SSSR iz ovoga rata izaći i oslabljen, propali su. Naprotiv, patnjama i žrtvama, koje je dao u borbi protiv fašističke nemani, Sovjetski Savez je stekao neizmjerne simpatije cijelog ovjeanstva, a svojom snagom postao potpora ogromnom demokratskom pokretu u cijelom svijetu. Taj demokratski pokret s pokretom porobljenih naroda Evrope postaje vrsti oslonac SSSR-u

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/255—258.

² Divizija je formirana u drugoj polovini aprila 1943 (vidi tom V, knj. 14. dok. br. 10).

i cijelom antifašisti kom pokretu. Demokratski pokret u Engleskoj i Americi toliko je porastao u zadnje vrijeme da je bio u stanju da izvrši odlučan pritisak na zvaničnu politiku Engleske i američke vlade, kako po pitanju brzog završetka rata. tako i po pitanju poslijeratnog uređenja Evrope na bazi samoodređenja naroda. Moskovska konferencija, kao rezultat stalnog jačanja antifašističkih snaga u svijetu i kao dokaz sve prisniji i iskrenije saradnje između u Sovjetskog Saveza. Engleske i Amerike po svim pitanjima, donijela je dalekosežne zaključke po pitanju brzog završetka rata i ponovo dala garancije, da će krv i patnje, koje su porobljeni narodi Evrope dala za svoje oslobođenje, biti krunisani pobjedom i pravom da sami odlučuju svojom sudbinom.

II

Oslobodilačka borba naših naroda dala je znatan doprinos antifašisti kom pokretu u svijetu i njegovim sadanjim uspjesima. U ostvarenje naših snaga u izbacivanju Italije iz njemačkog ratnog stroja i izvršenje velikog djela jadranske obale od naše NOV bili su direktna pomoć saveznim operacijama u Italiji. Uspjesi po ostalim djelovima Jugoslavije doveli su u opasnost cijeli njemački vojno-strateški položaj na Balkanu.

Razbijanje etničkih bandi u Hrvatskoj i teški udarci tim bandama u ostalim djelovima naše zemlje smrtno su pogodili izdajničku jugoslovensku vladu u Londonu i razbili sve njezine račune da ponovo zavede u našoj zemlji režim velikosrpske hegemonije, nasilja i nepravde. Ogroman polet Narodnog ustanka u Hrvatskoj pobrkao je planove reakcionarne klike oko Maček. Pristaše HSS-a listom ulaze u Narodno-oslobodilački pokret pod vodstvom ZAVNOH-a.

Svi ovi ogromni politički uspjesi koje je Narodno-oslobodilački pokret postigao, podigli su ugled i priznanje oslobodilačkog pokretu naših naroda u svijetu u tolikoj mjeri, da im nitko i ni im više ne može osujetiti njihovu pobjedu.

U takvoj situaciji naši narodi sa svom odlučnošću postavljaju pitanje suvereniteta u našoj zemlji. Osim AVNOJ-a i ZAVNOH-a naši narodi ne priznaju da ma ko drugi govori u njihovo ime. Naši narodi stoje spremni i odlučni da razbiju sve pokušaje izbjegličke vlade i dvora da tekovine Narodno-oslobodilačke borbe iskoriste za svoje prljave klikaške interese. Naši narodi hoće federativnu demokratsku Jugoslaviju slobodnih i ravnopravnih naroda, u kojoj će na bazi samoodređenja svaki narod moći da upravlja svojom sudbinom.

III

Partijska organizacija naše divizije pored uspjeha kojeg je postigla imala je i pokazala niz slabosti i nedostataka. U sprovođenju političke linije Partije nije bilo dovoljno dosljednosti i upornosti. Tako su po pitanju razbijanja etničkog utjecaja, naročito u I Brigadi, još uvijek održane pomirljive tendence. Isto tako part. je organizacija slabo djelovala u razbijanju harange protiv pozadinskih vlasti i u stvaranju što većeg jedinstva fronta i pozadine. Za vojnička pitanja part. organizacija se nije dovoljno interesirala niti je davala dovoljnu pomoć.

Slabosti part. organizacije naročito su izbile nakon razoružavanja talijanskih garnizona³ i u momentu njemačkog prodora u Hrv. Primorje i Gorski Kotar.⁴

1) Part. organizacija nije uspjela razbiti pogrešna shvaćanja, koja su uzela maha u našoj Diviziji, da je rat gotov. Ona nije spriječila razvodnjavanje starješinskog kadra i njegovo podlijevanje shvaćanju i navikama novih boraca. S tim u vezi ona nije uspjela otkloniti nepovjerenje starješinskog kadra i starih boraca spram novih boraca.

2) Uprkos svih grešaka i štetnog utjecaja, koji su pozadina i pojedine pozadinske organizacije vršile na naše jedinice, part. organizacija nije utjecala na naše jedinice i odgovorne rukovodioce u cilju da ih spriječi i u njihovom pogrešnom držanju i odnosu spram pozadinskih organizacija, a isto tako nije pozadinskim organizacijama pomogla u sprečavanju pozadine.

3) U momentu njemačkog prodora part. organizacija je sama primila shvaćanje o nekoj velikoj ofenzivi i uopće nije ovladala situacijom i dala perspektivu. Nije na vrijeme i dovoljno energično razbila shvaćanje, da se s njemačkim tenkovima ne možemo boriti, a isto tako nije razbila na vrijeme nepovjerenje boraca i jedinica u svoje vlastito oružje. S tim u vezi nije u dovoljnoj mjeri uspjela spriječiti demoralizaciju i rasipanje ljudstva kao i dezerterstva.

4) Nije dala dovoljnu vojničku pomoć i prepustila rukovođenje operacijama potpuno inicijativi štabova i komandanata, što je imalo težih posljedica za cijelu Diviziju. Divizijski komitet nije vodio dovoljno računa o štabovima.

® Re je o razoružanju italijanskih garnizona prilikom kapitulacije Italije (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 31).

⁴ Da bi uništili jedinice NOVJ, ovladali obalskim pojasom (i ostalim delom teritorije koju su ranije držali Italijani) i ugušili opštenarodni ustanak u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru. Nemci su 7. oktobra 1943. započeli prodor na ovo područje, angažujujući i pri tom 71. pešadijsku diviziju i tenkovsku diviziju „Herman Gering“ (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 62, knj. 21, dok. br. 13).

IV

ZADACI

U cilju ja anja i izdizanja udarne snage i borbene gotovosti naše Divizije na visinu zadataka, koje Narodno-oslobodila ka borba u sadašnjem svom razvoju postavlja pred našu Diviziju, postavljaju se pred našu part, organizaciju slijede i zadaci:

1) Da rad na sprovođenju part, linije postane osnovni posao naših part, organizacija. Linija Narodno-oslobodila ke borbe treba da pronikne u dušu svakog borca.

2) S obzirom na veliki broj i stalni pridolazak novih boraca mi moramo poja ati politiki i propagandni rad do krajnjih granica mogu nosti.

3) Da razvijemo nepomirljivu borbu i mržnju protiv hitlerovskih bandi i njihovih ustaških i etnikih pomoga a. Da razvijamo budnost spram svih rovarjenja protunarodnih elemenata u redovima naših jedinica i van njih.

4) Da razbijemo precjenjivanje njema ko-fašističkih hordi i shvatanje da se protiv tenkovskih i motoriziranih kolona ne možemo uspješno boriti. Da do kraja povratimo me usobno povjerenje boraca i starješina i da dignemo povjerenje boraca i jedinica u njihovo oružje. Prikazati borcima stvarne poteško e pred kojima još stojimo. Da sprije imo razvodnjavanje starješinskih kadrova i njihovo podlijeganje shvatanjima i navikama novomobilisanih boraca.

5) Da u inimo sve da se vojni ka izobrazba boraca, starješina i cijelih jedinica podigne i usavrši, da se prou ava borbeno iskustvo naše i ostalih jedinica. Budimo potstrek i primjer u tom radu. Pružimo svestranu pomo vojnima rukovodstvima u ostvarenju vojnih zadataka. Posvetimo ve u brigu izradi planova i njihovom sprovođenju u život.

6) Da stvaramo i u vrš ujemo željeznu disciplinu u našim jedinicama. Da dižemo vojni ki duh i odgovornost u radu. Da podižemo autoritet štabova i starješina.

7) Da u vrstimo i poja amo veze sa pozadinom i sa svim organizacijama NOB na terenu, a u prvom redu sa part, organizacijama. Da osiguramo tako stalnu i usku saradnju po svim pitanjima. Da najodlu nije sprije imo sve istupe naših jedinica, boraca i starješina, koji krnje ugled i autoritet tih organizacija.

8) Da osiguramo i ostvarimo rukovode u ulogu Partije putem pravilnog sprovo enja partijske linije. Rukovode a se uloga Partije ne postizava kcommandovanjem. nego upornim i neprekidnim radom, ubje ivanjem. objašnjavanjem i pružanjem svestrane pomo i. Zavesti kontrolu rada i pozivati na odgovornost

zbog neizvršavanja zadaća. Pojačati utjecaj partije, organizacije na svakodnevni život u jedinici. Osposobiti čete tako da pojedine probleme svoje čete, bataljona, brigade i divizije razrađuju i konkretiziraju njihovo sprovođenje u život. Podići u bataljonima kolektivno rukovodstvo, saradnju i odgovornost za sav rad i stanje u bataljonu. Ukloniti iz četa sitni avost, ukrućenost i šabloniziranje rada.

9) Pri planiranju i provedbi teoretske i političke izgradnje partijskog članstva. Sa puno brige i pažnje pri izdizanju mladih kadrova i pružiti im svu potrebnu pomoć za njihov daljnji razvitak.

10) Izbaciti iz partije, organizacije oportunističke i sektaških elemente i odstranjivati iz Partije nezdrave i sumnjive elemente. Omasoviti Partiju uvođenjem u njene redove novih odanih i požrtvovanih boraca.

11) Razbiti familijarnost, samozadovoljstvo i tromost. Povećati ekspeditivnost u radu i podići osjećaj odgovornosti za sav rad pred Partijom. Razviti bespoštednu kritiku i samokritiku po svim greškama, nedostacima i manama.

12) Povećati odlučnu borbu protiv pojava grubog, narodnih boraca nedostojnog odnosa komandnog kadra prema vojnicima. Partija, organizacija mora budno paziti na to, da se uspostave i uvaju pravilni vojni odnosi između viših i nižih štabova s jedne strane i štabova i komandnog kadra te vojnika s druge strane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Otočić, dne 1. XII. 1943.

BR. 119

IZVEŠTAJ ZAMEMKA POLITI KOG KOMESARA OMLADINSKE BRIGADE „JOZA VLAHOVI " OD 1. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

SEKRETAR
PARTIJSKE ORGANIZACIJE
OMLADINSKE BRIGADE
„JOZE VLAHOVICA"
N.O.V.H.
1. XII. 1943.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE

I

KOMESARU ZUMBERACKO-POSAVSKOG SEKTORA²

Vojni ki rad

Usljed lošeg vremena, a i radi toga, jer je skoro polovina Brigade bila bosa, a ve i dio Brigade vrlo slabo odjeven, vršio se je vojni ki rad samo putem teoretske naobrazbe, prakti ki skoro nikako. Uz pripomo priru nika, a preko komandira, njihovih zamjenika, vodnika, a tu i tamo desetara, predavali su se manje-više osnovni elementi iz ratne vještine. Pošto svi borci ne znaju rukovati teškim mitraljezima i laganim i teškim baca ima, to se je postavilo kao zadatak pred sve rukovodioce da nau e borce rukovati gore navedenim oružjem.

Nakon svih akcija i borba vrše se analize. Ustanovljene greške i propusti služe kao iskustva za budu e.

Po etkom prošlog mjeseca naša Brigada izvršila je jedan napad na želj. stanicu Lekenik i Greda (na pruži Zagreb — Sisak).³ Kod akcije na Gredu, koja nije u cijelosti uspjela, ustanovljeni su slijede i nedostaci i to objektivne i subjektivne naravi: podaci nisu bili to ni, uslijed jake kiše i blata zatajilo je nekoliko puškomitraljeza, prigodom transporta ordskom topu pokvarila se osovina, a protutenkovskom topu purcla je udarna

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/545—547.

² Politi ki komesar Zumbera ko-posavskog sektora bio je Franc Knebl.

³ Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 24 i 142.

opruga. Naš II bataljon prije nego je uspio minirati prugu došao je vlak iz Siska sa oko 900 Nijemaca, slučajno. Naši su vršili napad, ali su Nijemci uspjeli kontramanevrom doći i našim za leđa. Prigodom manevra Nijemci prolazili su na brisanom prostoru oko 30 metara daleko od jedne naše čete, koja je mislila da su to naši pa nije otvorila vatru. Da su naši otvorili vatru, Nijemci bi se našli pod unakrsnom vatrom i veoma skupo platili, a i plijena bi bilo dosta. Ovako su se naši povukli. Naši rukovodioci u tom bataljonu nisu se snašli. Unatoč svega neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i 35 ranjenih, a naši gubici 3 mrtva i izgubljena, a 4 ranjena.

Napad na Lekenik također je ukazao na nedostatke kod rukovodilaca uslijed zbrke u komandi, kojoj je najviše kriv zamjenik komandanta Brigade, jer je svojim mješanjem i direktnim komandovanjem ne samo sa rukovodiocima četa već i vodova doprinio zbrci, ali unatoč toga rukovodstvo bataljona nije pokazalo mnogo inicijative i odlučnosti. U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 mrtvih i neustanovljeni broj ranjenih. Naši gubici 3 mrtva i 2 ranjena. Mrtvi su bili uglavnom radi minskih polja za koje nismo imali podatke. U toj akciji zarobljen je jedan domobranski natporu nik po imenu Filip Nagli i jedan njemački obergefreiter.⁴ Obergefreiter je pokušao bijeg pa je ubijen. Natporu nik bio je izjavio da želi kod nas ostati, ali nakon dva dana, pošto je na dosta lukavi način ispitao naše položaje i snage, pokušao je podmititi jednog drugog da mu pomogne u bijegu i da isti s njime ode u Zagreb. Vojni sud ove Brigade osudio je natporu nika na smrt, što je i učinjeno.

Disciplina i moral boraca u ovoj Brigadi može se reći da je na priličnoj visini, što se odražuje u marševima i borbi i kod ishrane. Naime, borci su pretežnim dijelom goli i bos, a nauci su na dobru ishranu u Slavoniji i Bilogori, pa ipak izvršavaju naloge i ne zapažaju se neko naročito nezadovoljstvo. Istina, imade tu i tamo pojedina njihova pojava malog gunjanja i neizvršavanja naloga nižih rukovodilaca.

Kod sela Lijevo Vrate košane su 2 mosta i to na cesti i pruzi. Most na cesti dugačak je oko 20 metara, a na pruzi oko 16 met. Tom prigodom zarobljena su 2 Nijemca i 1 domobran. U akciji na kožu u Vel. Mlaci⁵ kod Zagreba išlo je sve u priličnoj redu, a zaplijenjeno je koža za gornje dijelove cipela za oko 800 pari. U zasjedi kod Desinca na pruzi Zagreb — Karlovac ubili smo 12 ustaša i 6 žandara, a izvjestan broj ranili, nakon kratke borbe naši su se morali povući, jer je došlo 5 ten-

* Razvodnik

⁵ Akcija je izvedena 12/13. novembra 1943 (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 142).

kova. Gubitaka nismo imali. Neprijatelj je postavljao tako er zasjedu na drugu stranu ceste ne znaju i za nas. Ina e zasjede na ovom sektoru slabo uspjevaju pošto neprijatelj postavlja zasjede, a i imao je ve mnogo neugodnog iskustva sa našim zasjedama pa je jako oprezan.

Kulturno-prosvjetni rad odvija se uglavnom oko zidnih i usmenih novina, pjesme, glazbe i poneke recitacije. Diletantskih grupa nema. Zidne novine izlaze dosta esto, ali su sadržajno i po broju saradnika slabe. Piše se op enito, a manje o samom životu Brigade. Date su upute da se u etama formira kulturno-prosvjetne odbore u kojima e pojedinci biti zaduženi konkretnim dužnostima.

Politi ki rad odvijao se je uglavnom oko tuma enja osnovne naše narodno-oslobodila ke linije, a itali su se i aktuelni lanci iz naše štampe. Diskusija se je pokretala na taj na in što je bila organizirana i pripremljena dok nije došla u zamah. Borci ove Brigade bili su nau eni na odli nu ishranu u Slavoniji i Bilo-gori, pa kad su došli u Pokuplje istupali su neki vrlo surovo prema narodu zahtjevaju i bolju ishranu nego što su je dobivali. Smjesta se pristupilo tuma enju borcima, da to nije pravilno jer sa jedne strane ovaj narod je siromašniji, a sa druge strane nije niti toliko priljubio NOB kao Slavonci. To se je odmah popravilo i kad smo nakon toga došli u Zumberak borci više ne griješe, a s druge strane kažu: pa u Zumberku je bolje nego što smo mislili. Stab Brigade sa svoje strane nastoū da poboljša ishranu boraca dobavom mesa. Na politiki m asovima istupaju i delegati, koji prije toga održe konferenciju sa komesarima eta, tako se delegati osposobljavaju i razvijaju.

Poru ili smo po materijal iz Slavonije pa emo organizirati vojno-politi ki kurs pri štabu Brigade, a dotle se održavaju planska predavanja pri štabovima bataljona za komesare eta, delegate i naprednije partijce i skojevce.

Higijena u zadnje vrijeme znatno se poboljšala, a naro ito pitanje ušiju, jer su se drugovi u kratkp vrijeme dva do tri puta parili. Bilo je etiri slu aja tifusa i nekoliko slu ajeva gripe. Ina e vrlo oskudjevamo sa sanitetskim materijalom, ali nakon dolaska u Zumberak vjerujemo da emo se snabdjeti i ve smo poduzeli korake.

Zaplijenili smo nešto štofa. tako da smo neke drugove i drugarice donekle obukli, me utim naša Brigada još uvijek je jako loše obu ena i neminovno joj se mora pomo i. Stab Sektora obe ao je da e sa svoje strane poduzeti korake kod Glavnog štaba Hrvatske. Ovdje ve pada snijeg, a pošto je veliki broj loše obu enih, a za nekakovu akciju koja bi donijela dovoljno plijena za sada nema izgleda.

U ovoj Brigadi imade oko 95 drugarica, ali njihovo držanje, disciplina, a naročito moral su na priličnoj visini. Nekoliko drugarica su rukovodioci, a ima ih članova Partije i skojevki.

Bolnica služba i intendantura djeluju zadovoljavajuće. Istina se intendant Brigade inicijativnošću i marljivošću, a u bataljonima u I i IV dobro, u II i III nešto slabije ali su u zadnje vrijeme i oni bolji, jer su bili kritikovani.

Partijci se uglavnom istu od ostalih boraca, ali ipak nisu na visini. Direktive sprovode u život djelomično i malo gdje zadovoljavajuće. Ovo se može s jedne strane tumačiti nedovoljnom upornošću partijskih sekretara, a s druge strane pomankanjem partijske samostalnosti samih partijaca. Problem podizanja partijske i ljubavi prema svojoj Partiji postavlja se najoštrije pred partijsku organizaciju Brigade; da bi se to poluilo, date su direktive da se proučava osnovni materijal i to: O Partiji, Partija, Uloga KP u NOB i Borimo se za isto u i boljševizaciju naše Partije. Nakon toga dati se upute za ostali prosvjetni rad. Nadalje upozoreni su svi partijci da partijski sastanci, bilo radni ili prosvjetni, treba da budu redoviti i imati se i bez obzira na pokrete i akcije i bez obzira na umor i vrijeme. Još ne poznajem dovoljno cjelu Brigadu, ali sam I bataljon dovoljno obišao i tamo se zapaža vrlo niski stupanj ideološke izgradnje, a komandant bataljona i komandiri četa plivaju rado u despotizam. Inače je karakteristika ove Brigade što su svi rukovodioci manje-više mladi i neiskusni. Do sada je obrađivan prosvjetni materijal I glava Historije SKP(b), ali sami partijci kazali su, da pošto svako nekoliko dana prečita u par stranica, na koncu ne znaju šta su u pitanju. Zato sam dao direktive za proučavanje gore navedenog materijala i preporučio naprednijim partijcima da Historiju čitaju i sami ili u malom krugu kada na vrijeme.

Organizacioni rad Partije bio je u ovoj Brigadi nejasan mnogim drugovima, tako na primjer dao sam upute da su članovi bataljonskog biroa izim sekretara i sekretara SKOJ-a bataljona, također i komesar bataljona. Pitanje da li je komesar bataljona član bataljonskog biroa do danas meni nije jasno, jer u XIII Brigadi,⁶ u kojoj sam bio nekad, taj problem nismo rješavali. Međutim u praksi i tu i tamo komesari bataljona su članovi bataljonskog biroa. Ja li ne smatram da je dobro ako je komesar bataljona član bataljonskog biroa. Primanje i isključivanje iz naše Partije može da uslijedi uz odobrenje sekretara

⁶ Odnosi se na 13. proletersku brigadu „Rade Končar“ koja je krajem oktobra 1943. napustila Zumberak i otišla u sastav 1. proleterske divizije (vidi tom V. knj. 20. dok. br. 184. knj. 21, dok. br. 61).

Partijske organizacije Brigade. U bataljonu forum Partijski jest bataljonski biro, analogno tomu u XIII Brigadi partijski forum Brigade sa injavali su sekretari bataljonskih biroa, sekretar Brigadnog komiteta SKOJ-a uz sekretara partcrganizacije Brigade. To je bio forum na kojem se vje alo, razmatralo rad i nakon diskusije donášalo direktive i t.d. U ovoj Brigadi a i u razgovoru sa drugovima kažu da toga nije bilo, ve da sam sekretar Partijske organizacije Brigade donáša i proslje uje direktive bilo pismeno ih usmeno. Zna i da ja kao partijski sekretar organizacije u Brigadi zapravo nemam foruma, ve sam lan i sekretar Štabske elije, koja iako elija višega vojni kog tipa ipak nije forum. Smatram da je praksa koja je bila u XIII Brigadi ispravna i molim da mi C.K. K.P.H. odgovori na ovo pitanje, a i na ostalo.

Partijaca imade na licu 234. a skojevaca 225. od toga drugarica u Partiji 17. a u SKOJ-u 47. Zna i, od ukupno 95 drugarica imade ih u SKOJ-u i u Partiji 64. Brigada broji sada na licu 960 drugova i drugarica.

Tako er ne znam da li je potrebno da u svakom svom izvještaju navadam ime i prezime i ostale karakteristike za drugove koji se primaju u Partiju.

Rad SKOJ-a u ovoj Brigadi, uslijed odlaska dvaju dobrih drugova koji su rukovodili SKOJ-em na kurseve. ali se nisu vratili, nešto je popustio, jer sadašnji rukovodilac SKOJ-a u Brigadi jeste jedna drugarica koja privremeno vodi, a sama nije još dovoljno sposobna niti iskusna da bi mogla rukovoditi.

U XIII Brigadi, a i u ovoj ne postoji politodjel. Znam da u mnogim brigadama postoje politodjeli i da njihovo postojanje veoma mnogo koristi pravilnom radu i podizanju brigade. Ne znam to no rad politodjela. kako se formira, i t.d., zato molim C.K. da mi na ovo pitanje odgovori. Nadalje, ako je mogu e poslati jednog druga koji bi održao srednji partijski kurs ili eventualno viši, a on bi ujedno mogao pregledati rad Partije u ovoj Brigadi.

Još ne poznajem dovoljno ovu Brigadu, pa zato nisam ulazio u kriti ko i temeljito analiziranje problema i rada, ali smatram da u uskoro to savladati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Drezga Porin

BR. 120

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 4. PROLETERSKE BRIGADE OD 1. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA
IV PROLETERSKE BRIGADE

1 decembar 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

IZVJEŠTAJ

O stanju i radu partijske organizacije u IV Proleterskoj brigadi od 24 septembra do 1 decembra 1943 godine

Dragi drugovi,

Ovim izvještajem obavještavamo vas o radu i stanju u partijskoj organizaciji u našoj brigadi za protekla dva mjesca.

Ovaj period obuhvata prelazak brigade u Crnu Goru kao 1 borbe koje je brigada vodila sa Njemcima i njihovim slugama etni kim bandama na ovom terenu.² Život brigade u ovom periodu odlikuje se kako krvavim borbama sa neprijateljima tako i relativnim mirovanjem, no karakterističan je raštrkanoš u brigadi na me usobno vrlo udaljene prostore Crne Gore i Sandžaka.

Sadašnje stanje u partijskoj organizaciji i život u brigadi uslovljeni su kako radom u ovom periodu tako i radom i stanjem u prethodnom periodu, koji ima puno odraza na sadašnje stanje koje ima i svojih pozitivnih strana kao i nedostataka.

Rad i stanje unutar partijske organizacije:

Partijska organizacija broji 422 člana, od kojih su 59 radnika, 258 seljaka, 105 intelektualaca.

Kandidata ima 71. od kojih su . . . radnika. . . seljaka. . .³ intelektualaca.

Partijski sastanci održavaju se redovno kako radni tako i teoretski. Na sastancima se prorađuje Istorija SKP(b) i iz Osnov

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu IIRP. Beograd, reg. br. 5538/V, 2—78 (43).

² Brigada je, u sastavu 2. NOU korpusa, u drugoj polovini septembra 1943, prešla u Crnu Goru (vidi tom III, knj. 5, dok. br. 38, 40, 44, 45, 51, 53, 58, 59, 61, 62, 71, 74, 75, 88, 95, 98, 99, 110, 115, 128, 130 i 133).

³ i⁴ U originalu nedostaju cifre.

va lenjinizma i drugi materijal. Teoretski nivo je na niskom stupnju. Kadrovi se sporo uzdižu. Pravilno komunisti ko vaspitanje nedostaje.

Rukovodioci u ve ini slu ajeva nijesu na visini svojim znanjem, iskustvom, aktivnoš u, potrebnom pronicljivoš u i mo i uo avanja i zapažanja.

Partijska organizacija u svom radu posjeduje izvjesne slabosti kao što su: nedovoljna kontrola, slaba budnost, nedovoljno osje anje dužnosti i odgovornosti pred partijom i neenergi no sprovo enje u život partijskih odluka i partijskih direktiva.

Ove slabosti su posljedica izvjesnih propusta u ranijem radu partijske organizacije (neodržavanje potrebnog broja teoretskih sastanaka, nedovoljno komunisti ko vaspitanje, nedovoljna kontrola kao i izvjesni organizacioni nedostaci) kao i promjena koje su se desile u partijskoj organizaciji. Partijska organizacija je oslabila odlaskom prili nog broja rukovode ih drugova s jedne strane kao i nestankom velikog broja starih kadrova s druge strane. Obnavljanje se vršilo, no iz redova posljednje rezerve, tj. iz redova onih boraca koji su svojim kvalitetima dolazili posljednji na red. Ovi se drugovi vrlo sporo razvijaju i uzdižu. Usto slab kriterijum uvla io je u partiju i one drugove koji to ne zaslužuju. Sve je ovo oslabilo partijsku organizaciju a rukovode i drugovi nijesu uo ili znatne promjene i nijesu ukazali potrebnu pomo intenzivnim radom i ve om kontrolom.

No i pored svega ovoga partijska organizacija je u osnovi zdrava.

U cilju otklanjanja pomenutih slabosti i nedostataka dat je nalog:

a) Da se održavaju teoretski sastanci kad god za to ima vremena a ne oslanjati se samo na redovne sastanke.

b) Da se prilikom primanja svakog novog lana u partiju održavaju specijalni sve ani sastanci. Da se pravilno komunisti ko vaspitanje udopunjava na svim sastancima kao i u radu komunista van sastanaka, da se prora uje Teorija partije u cilju što potpunijeg vaspitanja.

c) Na sastancima partijskih elija, bataljonskih biroa i bataljonskih aktiva ukazano je na sve ove nedostatke i slabosti i postavljeno pred partijsku organizaciju da se za najkra e vrijeme imaju otkloniti.

d) Predvi eno je da se održi jedno partijsko savjetovanje u cilju što bržeg i uspješnijeg otklanjanja pomenutih slabosti. Ovo savjetovanje dolazi na red poslije uo avanja, konstato vanja propusta i slabosti i naprijed preduzetih mjera za njihovo otklanjanje. Ono e se održati im za to bude tehni kih mogu nosti. tj. im brigada bude na okupu.

e) Radi osposobljavanja i uzdizanja izvjesnog broja partijskih i-ukovodilaca i drugih članova partije održa e se niži partijski kurs. Ovaj e po eti kada to najprije bude mogu e.

Preduzete mjere kao i mjere koje e se preduzeti znatno e doprinijeti otklanjanju slabosti i nedostataka koje danas postoje u ovoj partijskoj organizaciji.

Ove slabosti partijske organizacije morale su imati odraza na sve sektore partijskog rada. jer partijska organizacija kao takva nije na vrijeme uo avala za malost i nemar u radu po pojedinim sektorima, nije dovoljno kontrolisala pa prema tome nije ni na vrijeme intervenisala i forsirala taj rad.

POLITI KI SEKTOR:

Politi ki rad odvija se po ranije utvr enom planu i programu. Niz predavanja koja su bila u ranijem programu ve su iscrpljena. No s obzirom na veliki priliv ljudstva u brigadi neka od njih ponovo dolaze na red.

Rad te e normalno u okviru eta i bataljona. Rad u okviru eta što se ti e predavanja znao je da ramlje. Mogao se ponekad zapaziti izvjestan nemir i nedovoljna kontrola u radu.

Rad na terenu zadovoljava. On se vrši putem konferencija a i dodirom sa grupama i pojedina no. No i ovaj bi rad mogao biti intenzivniji.

Politi ki nivo boraca u brigadi nije na visini s obzirom na priliv novog ljudstva.

Ponekad se prave političke greške (i od strane starih boraca) koje nijesu posljedica neznanja ili niske političke svijesti nego više stvar nemara i r avih navika. U svom pristupanju masama i postupcima prema njima naši borci nijesu uvijek dovoljno elasti ni i promotreni. Ponekad svojim brzim i nepromišljenim gestom izmjere jednom mjerom i našeg prijatelja i našeg neprijatelja.

Veliki priliv novoga ljudstva u brigadi name e ve i i intenzivniji politički rad.

Poja ati politički rad. apsorbovati i pravilno vaspitati ljudstvo postavljeno je kao zadatak pred naše političke rukovodioce.

Ovo u initi preko konferencija putem referata i predavanja prilago enih političkom nivou i stepenu boraca. I zaista rad je postao intenzivniji a novo ljudstvo pokazuje interesovanje i shvatanje za ovaj rad.

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR:

Ovaj sektor ima široko polje rada, no ovaj rad ramlje u itavoj brigadi.

Pojedine grane ovoga sektora zadovoljavaju. Predavanja iz istorije i geografije održavaju se redovno, ponekad i sa po-

mo nim sredstvima — kartama. itala ke grupe po desetinama i vodovima redovno rade. itaju se razni materijali prema potrebi i prilagoeni su shvatanju boraca.

Analfabetski te aj uspješno je završio svoju ulogu kod starih boraca — nepismenost je likvidirana.

Štampa je oživjela u posljednje vrijeme. etni i bataljonski listovi i zidne novine ponovo izlaze poslije izvjesnog prekida. Pojedini listovi zadovoljavaju svojom sadržinom tretiraju i pojedina pitanja iz svih sektora rada, drugi su opet slabiji. Ali ovdje se ne daje još onoliko koliko se može dati.

Recitativni horovi i diletantske grupe ne zadovoljavaju.

Nedostatci po ovom radu ispoljavaju se naro ito u okviru eta. Cete još nijesu uspjele da se osamostale u ovom radu. One i pored priprema ne mogu još samostalno da istupe sa programom.

Nedovoljan i neplodan rad ovog sektora posljedica je nedovoljnog i neaktivnog rada kulturno-prosvjetnih odbora. Okrnjeni u pojedinim situacijama nijesu se brzo snalazili da se popune i reorganizuju da bi ponovo nastavili rad. Polaze i od predbje enja da za ovaj rad nema dovoljno sposobnog ljudstva nemarno su se odnosili ne traže i ljude i ne daju i im zadatke, te na ovom polju nijesu dali i ne daju sve što mogu od sebe.

Priredbe u okviru bataljona su dosta este, no nijesu na potrebnoj umjetni koj visini.

Na sve ove propuste i nedostatke ukazano je preko partijske organizacije; rad je živnuo i zadovolji e uz ve u intenzivnost i kontrolu.

Radi boljeg i uspješnijeg rada na politi ko-kultumo-prosvjetnom polju predloženo je politi ko-kulturno-prosvjetnim odborima da izrade projekt programa za budu i rad. Projekt e se pretresti na zajedni kom sastanku odbora sa brigadnim rukovodstvom, prilagoditi nivou novog ljudstva i stvoriti program za dalji rad.

VOJNI SEKTOR:

Vojna obuka je redovna. Teoretski kao i prakti ni asovi održavaju se uspješno. Radi se u okviru desetina, vodova, eta, no rje e u okviru bataljona.

Ranije predvi eni program rada koji obuhvata osnovna znanja iz vojne obuke preden je. Sada je taj program usvojen za dalji rad. jer je nužan za novo ljudstvo.

Disciplina zadovoljava, no ima izvjesnih nedostataka. Desetari i vodnici nemaju još uvijek dovoljno autoriteta i disciplina u

odnosu na njih nije na zavidnoj visini; ovo je jedan od velikih nedostataka.

Spoljna disciplina još nije postigla potrebni stepen. Pozdravljanje, nošenje oružja, kretanje i ponašanje boraca nijesu još na potrebnoj visini.

Borbenost ljudstva je na visini. Ovo bi se gotovo moglo reći i za novo ljudstvo koji se kao takvo pokazalo u dosadašnjim borbama.

Stru na spremnost i vojni ka sposobnost boraca zadovoljavaju. Novo ljudstvo ima malo iskustva.

U ofanzivnom na inu ratovanja naši borci (stari) su majstori u svom poslu. Oni posjeduju ofanzivni duh i u ovom na inu ratovanja sve rijihove vojni ke sposobnosti, vještine i vrline dodu do izražaja. Na defanzivni na in ratovanja oni nijesu navikli, te u ovom na inu ratovanja do u do izražaja njihovi nedostaci. Bunker i rovovi tijesni su za naše borce. Oni se u njima nelagodno osje aju i nestrpljivi su. Usljed toga prave nevojni ke istupe.

Kada su prinu eni na odstupanje ili povla enje, onda to nije uvijek vojni ki i planski smišljeno i izvedeno. — Ne toliko znanje koliko praksa u ovom pogledu nedostaje.

Ponekad nedovoljno osamostaljenje komandi eta do e do izražaja. Ovome je donekle uzrok stalno prisustvo štabova bataljona u prvim borbenim redovima. Ovaj nepravilan postupak štabova bataljona ko i osamostaljenje i samoinicijativu komandi eta s jedne strane a koštao nas je prili an broj žrtava iz štabova bataljona s druge strane.

Na sve ove nedostatke ukazano je preko partijske organizacije i postavljeno pred njom da se za najkra e vrijeme imaju otkloniti.

EKONOMSKI SEKTOR:

Rad po ovom sektoru ima nepravilnosti i velikih nedostataka. Brigadna, bataljonske kao i ostale intendanture vršile su snabdijevanje namirnicama i odje om svaka za sebe. Ovo je dovelo ne samo do samostalnog snabdijevanja pojedinih manjih jedinica nego i do pojedina nog snabdijevanja, što je vodilo anarhiji u ovom pogledu. Ovakav na in snabdijevanja doveo je ne samo do politiki h grešaka koje su inili ak i pojedini vojni i politiki rukovodioci, nego i do nezdravih odnosa i snižavanja stepena kolektivne svijesti i druželjublja.

Samo intendanti utrkivah su se ko e bolje da nahrani i snabdije svoju jedinicu pa pri tom nijesu prezali ni od krupnih grešaka, ni od nekomunistiki h postupaka.

Sve ovo je rezultat nepravilnog na ina snabdijevanja koji je bio prešao u naviku i prolazio je pored političkih radnika više kao obična stvar, a ponekad je i njih zahvatio.

Ovu stvar shvatali smo ozbiljno te je pred partijsku organizaciju preko bataljonskih aktiva partije postavljeno njeno pravilno rješenje.

Brigadna intendantura ima centralizovati sve nabavke i prihode kako hrane tako i odjeću, odakle se ravnomjerno dijeliti preko intendantata i političkih komesara svima jedinicama. Za u inje greške u ovom pogledu krivci će biti najstrožije kažnjeni.

No ranija navika bila se toliko ukorijenila da i do danas vuče svoje tragove.

SANITETSKI SEKTOR:

Rad saniteta zadovoljava. Naš sanitetski kadar je na visini svojim stručnim znanjem.

Rad na frontu oko ukazivanja prve pomoći i spasavanja naših ranjenika vrlo je brižljiv i požrtvovan. Rad na održavanju isto je kako tijela i odijela tako i upotrebljivih stvari je na visini. Lična higijena nije postigla potrebni stepen, jer se borci ponekad nemarno odnose u održavanju svoje ličnice.

Autoritet sanitetskog osoblja još nije na visini ni u borcima. Partija se nije dovoljno angažovala da podigne autoritet sanitetskog osoblja kao i da im ukaže potrebnu pomoć u sprovođenju mjera.

Ne održava se potreban broj predavanja iz ove oblasti.

Njega ranjenika i bolesnika je na zavidnoj visini, no ipak rad u bolnici nije dovoljno kontrolisan.

Oboljenja od zaraznih bolesti svedena su na minimum. Broj starijih slučajeva oboljelih od trbušnog tifusa sveden je na 6, koji su već skoro ozdravili, a broj novih je 12. Pojava novih oboljenja je u vezi sa epidemijom trbušnog tifusa koja vlada u ovim krajevima i dolaskom novog ljudstva koje još nije naviklo na održavanje potrebne ličnice i uredno sprovođenje sanitetskih mjera.

Na sve ove nedostatke je ukazano i preduzete su mjere za njihovo otklanjanje.

SKOJ:

Skojevska organizacija broji 458 članova, od kojih...⁴ radnika... seljaka... intelektualaca.

Skopje održava redovno sastanke kako radne tako i vaspitne. Na vaspitnim sastancima proračunu se raznovrsni materijali, no nivo teoretskog znanja kao i vaspitanje u duhu skopjevske organizacije nijesu postigli potreban stepen.

Skopje se osjeća kao organizacija i predano izvršava sve zadatke pred njim postavljene. Ali se ipak osjeća izvjesna uskost i zamašnost u njegovom radu. Nema dovoljno poleta i širine zamaha u svom radu. Partija sa svoje strane preko svojih mladih članova, kandidata i preko rukovodilaca kontroliše i pomaže osamostaljenje i razvoj skopjevske organizacije, no ova pomoć treba da bude još veća.

S obzirom na priliv prilikom broja omladinaca u brigadu pred Skopje su postavljeni novi zadatci: prelaz na masovniji rad (omladinske konferencije u okviru eta i bataljona), veći i intenzivniji rad i pravilno vaspitanje novih omladinaca u duhu skopjevske organizacije.

Karakteristično je za život i rad u brigadi u ovom periodu veliki priliv ljudstva u brigadu. Broj starog ljudstva sveo se na minimum, tako da u eta pojedinih bataljona, izuzev rukovode ih kadrova, imaju svega dva ili tri stara borca u eta. — Na taj način naša brigada je postala nova brigada. Priliv je bio neprekidan, te mjere preduzimate u cilju primanja i apsorbovanja novoga ljudstva u ovom pogledu nijesu do sada mogle dati neke vidnije rezultate.

Ovaj izvještaj u stvari je kratak prikaz zatečenog stanja kao i niz zapažanja, uoči avanjanja, konstatacija i preduzetih mjera koje je partijski rukovodilac u eta inio po dolasku na svoju dužnost u ovu brigadu, prilikom obilazaka za upoznavanje partijske organizacije i stanja u brigadi.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara,
Radovan Radovi

BR. 121

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POLITI KOG KOMESARA HERCEGOVA KE NOU DIVIZIJE OD 1. DECEMBRA 1943. POLITI KOM KOMESARU 2. UDARNOG KORPUSA O ORGANIZACIONOM STANJU DIVIZIJE¹

**POLITI KI KOMESAR
HERCEGOVA KE N.O.U. DIVIZIJE**

Pov. br.: 31
1 decembra 1943
u 9 as.
Položaj

Podnosi izvještaj

POLITI KOM KOMESARU II U. KORPUSA

1. — BROJNO STANJE:

X Hercegova ka brigada . . .	671
II Hercegova ka brigada . . .	460
III Hercegova ka brigada . . .	436
<u>U k u p n o</u> _____	1.567 ljudi

(Ovdje je ura unato i ljudstvo dviju eta koje su pošle kao pratnja u Bosnu).²

2. — FORMACIJA:

X Hercegova ka brigada ima pet bataljona. Ostale dvije po tri bataljona. Od jedanaest bataljona koji su ranije sa injavali X Hercegova ku brigadu³ formirane su sadašnje brigade na taj na in da u svima bude od prilike ravnomjerno raspore eno staro i novo ljudstvo, t.j. da nijedna brigada ne bude samo od novih bataljona. Brojno stanje bataljona relativno je malo, ah i pored izvjesnog osipanja postoje mogu nosti za pove anje brojnog stanja. X Brigada ima najve i broj bataljona i zbog starijih kadrova.

¹ Dokumentat (nepotpun, pisan na mašini, irilicom) u Arhivu V.U.. reg. br. 17/5, k. 1143.

⁵ Te su ete odre ene za obezbe enje drugova iz Hercegovine i Crne Gore koji su išli u Jajce, na Drugo zasedanje Antifašisti kog ve a narednog oslobo enja Jugoslavije.

¹ Vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 171.

3. — ŠTABOVI BRIGADA I BATALJONA:

Štabovi bataljona su skoro svi kompletirani. Uglavnom su sastavljeni od mladih ljudi. Naročito partijski i politički rukovodioci po bataljonima nemaju još dovoljno kako organizacionog iskustva tako i osnovnog teoretskog znanja. Vojni rukovodioci u bataljonima imaju prilično vojno iskustvo i prodornosti, sa vrlo malim izuzetcima.

4. — PARTIJSKO-POLITICKO STANJE I RAD U DIVIZIJI:

a.) *Stanje partijske organizacije:*

Partijska organizacija u svim jedinicama je relativno mlada. Rukovodioci partijskih jedinica, pa i biroa nisu dovoljnoiskusni u rukovođenju: katkada prave i izvjesne greške i propuste u organizacionom pogledu (n.pr. u jednom bataljonu politikom bataljona ne prisustvuje sastanku biroa — nijelani biroa, članovi Partije se u istom bataljonu vode oni koji su se sami prijavili itd.). Mnogim članovima Partije nije jasno pitanje naše Partije, pa u vezi sa tim i ne shvataju značaj partijske discipline.

Na sastanku divizijskog biroa konstatovali smo te i sli ne greške i nedostatke, pa će partijski rukovodioci brigada preduzeti hitne mjere da se sve to otkloni. Za sve to postojali su objektivni uzroci, s obzirom da je bio nagli priliv novih boraca u naše jedinice.

b.) *Političko stanje u jedinicama:*

Politički nivo naših boraca ove divizije, kao što Ti je poznato, još je na niskom stupnju. Veliki dio boraca je do skoro bio u etničkim redovima pa je potrebno intenzivno politički raditi na njihovom uzdizanju. O brigadama kao cjelini u tom pogledu ne može se govoriti. Može se govoriti samo o bataljonima. 4. bataljon X brigade i 1. bataljon II brigade su sastavljeni od Gajana. To su politički najkolebljiviji bataljoni. Pri svakom dužem pokretu, i pored kontrole svih rukovodilaca, dešavaju se dezerterstva. U borbama su se dobro pokazali, ali im se udalje sa terena svoga sreza i im situacija nije laka dogajaju se dezerterstva. I ostali bataljoni su formirani manje-više po srezovima ili rejonima, ali oni nisu tako kolebljivi kao gatački bataljoni. Još ne postoji mogućnost da se uspješno izvrši razmještanje ljudstva iz bataljona u bataljon, kako ne bi bili rejonski. jer bi se onda dogajalo više dezerterstva.

Naša divizija je omladinska divizija. Zbog niskog nivoa boraca SKOJ nije obuhvatio veliki broj boraca. Na tome se intenzivno radi po svim bataljonima. SKOJ se pravilno organizaciono postavlja i u vrš uje. Svi borci su željni znanja, ali uslijed etni kog terora i propagande pod kojom su živili njihovo uzdizanje do nivoa SKOJ-a ne ide veoma lako. Iako u našoj diviziji ima oko 300 članova KPJ i 114 kandidata, partijsko-političko stanje je još na niskom nivou. Ali ogromna većina rukovodilaca ima vrlo veliku volju za uzdizanje i sebe i drugih.

Kod većine boraca osjeća se nedovoljno razumjevanje osnovnih pojmova nacionalnog pitanja i uopšte neshvatanje pravog značaja narodno-oslobodilačke borbe i njene linije. Tako n.p.r. u posljednjim akcijama na Fazlagi i Kulu,⁴ kao i ranije na ustaško selo Ravno⁵ i etnička sela osjeća se naročito kod Gašana i Nevesinjaca, nepravilan stav, jer svoj stav baziraju i na vjerskoj osnovi, što je posljedica etničke vladavine i propagande.

Važno je napomenuti da je među najstarijim bataljonima 3. bataljon X Hercegovačke brigade sastavljen od Dalmatinaca. To je bivši 3. bataljon I Dalmatinske brigade. Za vrijeme velikih uspjeha naše vojske u Dalmaciji, naročito poslije izbacivanja Italije iz stroja, pojavila se želja kod tog bataljona da ide u Dalmaciju. Želju boraca rasplamsavali su i politički i partijski rukovodioci...

⁴ O borbama za Kulu Fazlagi vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 141.

⁵ Napad na Ravno je izvršen 24. septembra 1943 (vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 15).

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 4. OPERATIVNE ZONE NOV I PO SLOVENIJE OD 2. DECEMBRA 1943. ZAMENIKU POLITI KOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I POS O RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U JEDINICAMA ZONE¹

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
NOV I PO SLOVENIJE

br. 135

Na položaju, 2.XII 43.

ZAMENIKU POLITKOMESARA GLAVNOG ŠTABA
NOV i POS

Dostavljam izveštaj o stanju, radu i razvoju Partije u jedinicama IV operativne zone.

Brojno stanje:

I. VI U.B. „Slavka Slandra“

a) Po spisku: 400. Cianova KP 65. kandidata 40, skojevaca 45.

b) Organizacija:

Zbog stalne reorganizacije jedinica brigade partijska organizacija u brigadi nije se mogla normalno razvijati. Iz brigade su slali i još uvek šalju jedinice i partijski kadar u druge jedinice na području naše zone, tamo gdje se osjeća pomanjkanje partijskog kadra. Sada je Partija u brigadi organizovana. Tu u svim etapama postoje elije sa sekretarima, tj. zamenicima politkomesara, bataljonske štabne elije u koje spadaju samo članovi operativnog štaba sa zamenikom politkomesara bataljona i brigadna elija sa zamenikom politkomesara brigade. I u toj eliji je samo operativni dio štaba, dok svi ostali sa injavaju posebnu partijsku eliju sa svojim sekretarom, koji je neposredno odgovoran zameniku politkomesara brigade.

Postoje bataljonski partijski komiteti i brigadni komitet. U tom komitetu je i sekretar SKOJ-a za brigadu.

Sastanci etnih elija nisu održavani redovno. Bataljonski i brigadni komitet do daljega nije u celini funkcionisao. Poslednjom reorganizacijom u brigadi i postavljanjem zamenika

¹ Prepis originala (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDGSRS. a mikrofilm u Arhivu V.I.I. reg. br. 7/399—401.

komesara, organizacioni oblik Partije je poboljšan. Komitetima su date smernice za rad Partije u vojsci.

Kadrovika po bataljonima i u brigadi nemamo, ali e u najkra em vremenu biti postavljeni.

Organizacija SKOJ-a postoji. I tu se ose a pomanjkanje sposobnog rukovodila kog kadra. Postavljenjem sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a, koji je sposoban, disciplinovan i oslobočila koj borbi i KPS potpuno odan, u jedinicama se ve ose a napredak na tom sektoru rada.

c) Rad i razvoj partijaca je negativan. Umnogome je uzrok tome javašluk svakog pojedinca i odgovornih funkcionera openoito u brigadi. Odgovorni funkcioneri ne ose aju se dovoljno odgovornim za svoj rad. Za razvoj partizana partijaca je u njeno vrlo malo. Uzroci su stalna ofanzivnost brigade, pomanjkanje sposobnih kadrova itd. Takode nedostaje partijska literatura.

d) Novi lanovi se i dalje primaju. Primaju se oni stari partizani koji se bore za oslobo enje slovena kog naroda, izvršuju program Partije, priznaju društveni poredak u Sovjetskom Savezu i žele da i kod nas bude uveden. Prilikom prijema vodi se ra una tako e o poreklu, disciplini, moralu itd.

Svi lanovi Partije koji su dezertirali iz jedinica XV divizije isklju eni su iz Partije.

e) Disciplina i moral zadovoljavaju.

f) Ide se za tim da se organizuje kurs za partijce u štabu brigade i po ostalim jedinicama.

2. Pohorski odred:

Brojno stanje: po spisku odred ima 159 ljudi. lanova Partije 22. kandidata 5, skojevaca 14.

a) Organizacija:

Partijska organizacija postoji u oba bataljona. Postoje etne elije, bataljonski komiteti i komitet odreda. Zamenici politkomesara su nov kadar. Zamenik politkomesara odreda je Srbin Vojin. veoma sposoban, organizator, disciplinovan. odan i partijski izgra en.

Organizacija SKOJ-a je formirana. Ko je odgovorni sekretar još nam nije poznato, pošto su veze sa Pohorjem ve duže vremena prekinute.

Kadrovika u Pohorskom odredu nema.

Razvoju partijaca posve uje se najve a pažnja. Interesovanje pojedinaca za izu avanje partijske literature je veliko, te im se pruža pomo koliko je to u našoj mogu nosti.

c) Primanje lanova se vrši pod istim uslovima kao u brigadi. Ali postoji problem partijaca koji dolaze iz nema kih logora a koji su svojevremeno radili na terenu u Mariboru ili

negde drugde. Isto važi i za partizane drugih nacionalnosti koji dolaze iz Nemačke, tvrde da su članovi Partije, ali nemaju za to nikakvih dokaza. Zato takve drugove primamo sa krajnjom oprežnošću.

d) Disciplina i moral partijaca, kandidata i skojevaca je na visini.

3. *Koruški bataljon*

Brojno stanje: po spisku 177 ljudi, članova Partije 11, kandidata 5, skojevaca 15.

a) Organizacija:

Partijska organizacija u bataljonu je vrlo slaba. Tome je uzrok što je posle odlaska bivšeg Koruškog bataljona u sastav brigade otišao sa bataljonom skoro sav kadar, dok je u njoj ostao samo najpotrebniji. Po izvršenoj mobilizaciji taj kadar se podelio i izgubio. Partijske jedinice predstavlja pre svega komandni kadar. Dolaskom novog zamenika politkomesara bataljona partijska organizacija može se poboljšati i otvoriti put za nov rad. SKOJ se organizuje po etapama.

Kadrovika u bataljonu nema.

b) Interesovanje partijaca za razvoj je vrlo veliko, ali su teškoće po tom pitanju krupne, naročito u pogledu materijala itd., jer nemamo sposobnog kadra. Uz pomoć političkih radnika sa terena ipak možemo uspeti da izgradimo sposoban partijski kadar koji može odgovarati prilikama.

c) Disciplina i moral partijaca, kandidata i članova SKOJ-a su odlični.

d) Primanje u Partiju se vrši po istim kriterijima kao u brigadi i Pohorskom odredu.

4. *Kozjanska etapa:*

Brojno stanje: po spisku 32. članova Partije 4. kandidat 1. SKOJ se tek formira.

a) Organizacija:

Postoji samo jedinica čiji je zamenikom politkomesara kao sekretarom. Etapa je tek pre kratkog vremena povećana. Pre toga je imala 8 ljudi.

b) Radićemo se na povećanje partijskog kadra i da se isti što pre osposobi za izvršavanje zadataka koji se postavljaju pred njega u oslobodilačkoj borbi. Nedostaje i partijska literatura.

5. *Odsek za vezu:*

U odsek za vezu spadaju po dogovoru sa PK sve kurirske linije na području naše zone.

Po spisku: 53 kurira, kontrolora, komandira itd. •

Koliko je od njih partijaca, kandidata i lanova SKOJ-a javi emo naknadno. Postavljeni su komandant — šef odseka i politkomesar. Zadatak politkomesara je da istovremeno organizuje rad Partije u odseku.

6. *Stab zone:*

Po spisku 33, partijaca 8, kandidata 1. skojevaca 7.

a) Organizacija:

Operativni štab je organizovan u samostalnu eliju. Svi ostali lanovi štaba (pomo ni) predstavljaju posebnu eliju zajedno sa obezbe enjem i kuririma. Sekretar elije odgovoran je neposredno zameniku politkomesara zone.

Takva organizacija je uvedena na predlog PK za severnu Sloveniju.

U okviru štaba zone održava se partijski kurs kojim rukovodi drug Sergi. lan PK.

Ukupno brojno stanje po spisku: 840.

lanova Partije 100. kandidata 63. skojevaca 81. U ovu cifru nije ura unata partijska organizacija odseka za vezu.

7. Podaci o biografiji partijaca bi e poslati naknadno, za sve one iji podaci još nisu dostavljeni.

Imena kadrovika e biti dostavljena tako e naknadno.

8. Na konferenciji štaba zone i lanova PK bili su kažnjeni zbog partijske nediscipline: komesar IV operativne zone drug Ciril (opomenom), politkomesar brigade drug Mišel (opomenom), zamenik politkomesara brigade drug Mohor (ukorom), zamenik politkomesara bataljona drug Nace. koji je smenjen sa te funkcije i postavljen na dužnost komandira ete. Kazne je 15.11.43. izrekao PK za severnu Sloveniju.

9. Sa PK za severnu Sloveniju dogovori emo se za organizovanje partijskih kurseva po jedinicama, pre svega po štabovima.

10. Ako je mogu e pošaljite nam partijsku literaturu, jer njome uopšte ne raspolažemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:
Boris Cizmek Bor

Dostavljeno:

1. CK KPS
2. Zameniku politkomesara Glavnog štaba NOV i POS.
3. PK KPS za severnu Sloveniju.

BR. 123

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 6. DIVIZIJE OD 3. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE¹

^sDaj predlog za politkomesara Divizije.

T.

**DIVIZIJSKI KOMITET VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ**

3.XII.943. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi,

Dostavljam vam izvještaj stanja i rada part, organizacije u našoj Diviziji.

U Diviziji ima lanova K.P. 729. kandidata 131. skojevaca 900. U Diviziji imaju tri brigade. Brdska baterija i Inžinjerska eta. Sve jedinice imaju svoj komandni vojni ki i politki kadar. Partijsko rukovodstvo u Diviziji postoji. Div. komitet koji broji etiri lana, tako er u svakom bataljonu postoji bataljonski biro koji broji po sedam lanova. U istom su zastupljeni sekretari etnih elija, politkomesar bataljona, rukovodilac Skoj-a i sekretar bataljonskog biroa. Tako er u svakoj eti postoji part, organizacija. U svakoj eti postoji Skoj-evska organizacija sa pro elnikom, a u bataljonima bataljonski komitet ili rukovodstvo Skoj-a. u brigadama brigadni komiteti Skoj-a.

Divizijski komitet ima svoje redovne sastanke, tj. svakih osam dana. izuzev naro ite situacije, gdje se referiše o stanju po jedinicama, stvara plan rada i postavljaju budu i zadaci. Nacionalni sastav lanova Partije pretežno su Srbi. a ima jedan manji broj i Hrvata. Socijalni sastav: u velikoj su ve ini od ukupnog broja lanova K.P. seljaci, jedan manji broj radnika i intelektualaca. lanovi Partije su ve inom komandni kadar, dok jedan mali broj lanova K.P. su obi ni borci. Sastanci svih partijskih organizacija, po ev od ete pa na više. održavaju se redovno, tj. svakih osam dana a po potrebi i više. Teoretski sastanci održavaju se obavezno u osam dana po jedan, a prema mogu nostima i više. Disciplina kod lanova Partije prosje no

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu HRP. Beograd, reg. br. 5460/V. 2—42 (43).

- i¹⁰ Primedbe je stavio drug Tito. Predlog je, verovatno. trebao da da Aleksandar Rankovi .

je dobra. To se oituje na samim sastancima i u svagdašnjem radu, u borbi i van nje. Konspiracija kod članova Partije sada je mnogo bolja, jer su pojedini drugovi u tom pogledu griješili uslijed nepotrebnih razgovora o nekim stvarima, na pr. radoznalost o tekućim događajima, o predstojećim operacijama i tome slično, na što smo blagovremeno ukazali štetnost toga.

Divizijski komitet rukovodi sa radom u svim jedinicama, tj. u Diviziji, a redovno preko partijskih sastanaka i savjetovanja ukazuje pomoć bataljonskim biroima i etničkim elijama. Prema potrebi, u nekim slučajevima članovi Div. komiteta odlaze i u drugu jedinicu, tj. brigadu, gdje prisustvuju na sastancima biroa ili partijskih organizacija. Takvih slučajeva, tj. takav način rada manje se praktikuje uslijed udaljenosti brigada, dok će u budućem radu, djelovanjem Divizije kao cjeline, sada biti više mogućnosti za to.

Sposobnost bataljonskih biroa je bolja i možemo reći da je uz pomoć Divizijskog komiteta svaki bataljonski biro u stanju da rukovodi sa radom u svojoj jedinici. Veći broj sekretara bataljonskih biroa završio je Partijski kurs pri Centralnom komitetu K.P.H. ili kod Okružnog komiteta K.P.H. za Liku, dok smo se nalazili na teritoriji Hrvatske.³ Također i sekretari etničkih elija, izuzev jednog manjeg broja, završili su Partijski kurs pri Divizijskom komitetu naše Divizije, koji je održavan sve do polaska naše Divizije na ovaj sektor. Sekretari etničkih elija su najbolji partijci iz svoje jedinice i ima ih vrlo dobrih koji u potpunosti odgovaraju dužnostima sekretara, a jedan dio, tj. broj, izostaje uslijed slabije teoretske izgradnje i manjeg praktičnog iskustva u radu. Kod cjelokupnog članstva naše partijske organizacije nedostaje još i teoretska marksistička izgradnja. Sto se tiče odanosti prema Partiji, kod istih je pomenuta osobina na visokom stupnju. Svaki član Partije svjestan je izvršiti svaku partijsku direktivu i u težim momentima. To se dokazuje u svakodnevnim borbama i radu, gdje su naši drugovi spremni uložiti sve napore, tj. mogućnosti za dobro Partije i naroda, pa ako je potrebno i život.

U cilju uzdizanja teoretskog nivoa kod članova Partije, po odobrenju C.K. K.P.H.,⁴ Divizijski komitet izdao je potreban broj brošura „Ekonomski razvitak društva“ od Segala, kao osnovni materijal za teoretsko uzdizanje i temeljitije upoznavanje s razvitkom društva, formama društva i odnosima robne

³ Divizija je djelovala na području Hrvatske od svog formiranja, 22. novembra 1942. do početka novembra 1943. kada je, po naredbi Vrhovnog štaba NOV Jugoslavije, prešla u Bosnu i ušla u sastav 1. proletarskog korpusa (vidi tom II, knj. 1, str. 200; tom V, knj. 21, dok. br. 45).

⁴ Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske

proizvodnje. Pomenuti materijal bio je neophodno potreban za naše lanstvo, jer, kako je gore navedeno, naše lanstvo je pretežno od seljaštva. Pored pomenutog materijala naše partijske organizacije redovno prouavaju na teoretskim sastancima i ostali marksisti ki materijal, kao na pr. glave iz „Historije S.K.P.b.“, „U enje o Partiji“ od Staljina i ostale najaktuelnije brošure, koje izlaze od naše centralne štampe. Pored kolektivne izgradnje, naši lanovi Partije su zaduženi da se svaki pojedina no uzdiže, tj. da pojedina no itaju marksisti ku literaturu i referišu po pojedinim temama. Takav na in rada koristi se svakodnevno jer ima najviše mogu nosti za to.

Samostalnost u radu kod lanova Partije nije na odgovaraju o j visini iz razloga što pojedini drugovi, a u dovoljnoj mjeri i svi, ne posjeduju dovoljno marksisti ku izgradnju i nedostaje im prakti no iskustvo, te se na taj na in ustru avaju postavljati ili diskutovati po pojedinim predlozima i pogledima. Na taj na in rad lanova Partije u ve ini se svodi na izvršavanje konkretnih zadataka.

Svi lanovi Partije, tako er i rukovodioci, ve inom su mla i lanovi K.P.. tj. jedna velika ve ina, prosje no 98%, lanova Partije je primljena u toku naše borbe od 1941 god. Ve ina lanova Partije su mla i drugovi po godinama, starosti od 20 do 35 god. Lanovi naše Partije u ve ini su upoznati sa ciljevima naše Partije, po tom se radi prethodno za vrijeme kandidatskog staža i u Skoj-evskim organizacijama, a jedan manji broj nanovo primljenih u tome još izostaje, ali se svakodnevno radi na detaljnom upoznavanju istih. Koristi se marksisti ki materijal, kao na pr. „12 uslova“, „Teorija Partije“ i „Okto'barska revolucija“. Imamo izvjestan broj i drugarica lanova Partije i skojevki. što u vam u idu em izvještaju poslati.

Skojevske organizacije op enito su dobre. Veliki broj skojevaca i skojevki disciplinovan je, a jedan manji broj pojedina naca u tom pogledu izostaje, to je slu aj kod novoprmljenih u organizaciju. Partijska pomo skojevskim organizacijama je dobra. Na svakom skojevskcm sastanku prisustvuje partijski rukovodilac ili najbolji lan K.P. im pruža pomo , a na sastancima bataljonskih biroa prisustvuje rukovodilac skojevske organizacije u doti noj jedinici, gdje se referiše o skojevskom sektoru. Na teoretskim partijskim sastancima prisustvuju skojevci i kandidati, gdje se prou ava marksisti ki materijal.

Rad sa kandidatima organiziran je u dvjema brigadama pojedina no a u II Brigadi održavaju se s njima kolektivni sastanci. To je iz razloga što je kod lanova Partije nedovoljna marksisti ka izgradnja i u radu sa kandidatima ne ine dovoljno djelovanja, a sekretar bi utrošio mnogo vremena kada bi li no sa svakim kandidatom održavao poseban sastanak. To

je inicijativa sekretara Div. komiteta, jer je isti do nedavno bio u II Brigadi. Po tom pitanju na našem nedavnom sastanku diskutovali smo o radu sa kandidatima u prisustvu druga komesara Plavog⁵ i drugarice part, instruktora. Po pitanju rada sa kandidatima, sekretar ovog Komiteta je mišljenja da to nije organizaciona greška, jer se oni ne ra unaju kao organizacija, tj. ne sazivaju se na sastanke kao posebna organizacija, ve uslijed lakšeg obuhvatanja sa radom svih. Molimo vas da nam po tom pitanju dadete ta ne direktive, a ovakav na in rada odobren je i na Tre oj okružnoj konferenciji lanova Partije za Liku u prisustvu delegata C.K. K.P.H.

Rad u partijskim organizacijama organiziran je po sektorima. gdje su zaduženi svi lanovi Partije po sektorima, a partijske organizacije ukazuju pomo i ostalim granama, tj. dužnostima koje vrše pojedina lica. kao na pr. sanitet, intendantura i ostalo.

Po vojnom sektoru radi se intenzivno putem vojni kih konferencija sa komandnim kadrom i partizanima. Na istim konferencijama povla e se iskustva iz proteklih operacija, a nedostaci se uo avaju i otklanjaju. Tako er se pišu vojni ki stru ni lanci — teme. koji izlaze u divizijskom listu „Li ka divizija" ili u džepnim novinama ete. bataljona i brigade. Do polaska na ovaj sektor pri Štabu Divizije i brigadama održavani su vojno-politi ki kursevi kroz koje su prolazili najbolji borci i komandni kadar.- Sada nam je ovo nemogu e uslijed eš ih pokreta. Vojni ka disciplina svakog dana je bolja, ali se ne može re i da je zadovoljavaju a, tj. ima nedostataka kod pojedinaca, što se manifestuje u nepropisnom pozdravljanju boraca svoje starješine, kao na primjer nepropisno zauzimanje stava prilikom pozdravljanja, labavo držanje i teme sli no. Za vrijeme komandovanja starješine svojim jedinicama nije se dešavalo otkazivanje poslušnosti ali se ne izvrši izdato nare enje brzo, što dokazuje prili nu mlitavost i sporost u tom pogledu.

Sposobnost komandnog kadra je slijede a: . . . Komandanti bataljona ve inom su seljaci i radnici a po neki bivši jugoslovenski podoficir, uz pomo štabova brigada sposobni su da rukovode svojom jedinicom. Komandiri eta su ve inom radnici i seljaci koji su prolazili kroz vojni ke kurseve i ima ih sposobnijih uslijed više prakti nog iskustva, dok jedni u tom izostaju. Glavni nedostatak kod istih što ih mali broj znade dobro itati kartu. Vodnici i desetari, tako er ih je ve ina prošla kroz desetarsko-vodni ke kurseve i dijele se na sposobnije

Odnosi se na politi kog komesara 1. proleterskog korpusa Mijalka Todorovi a Plavog (vidi tom II. knj. 1, Bilten za oktobar 1943).

i nesposobnije, to zavisi od ste enog iskustva i snalaženja u borbi. Što se ti e autoriteta komandnog kadra kod boraca može se re i da je kod viših štabova bolji, dok je kod desetara, vodnika i delegata i po nekih komanda eta slabiji. Na tom polju partijske organizacije u mnogome pokazuju primjerom ophoenje boraca prema komandnom kadru.

Politi ki rad je organiziran. Održavaju se politiki sastanci sa borcima i komandnim kadrom, etne i bataljonske radne konferencije praktikuju se što eš e, gdje se ukazuje na nedostatke pojedinim drugovima i komandnom kadru, te konferencije rješavaju unutrašnji život vojni ke jedinice, odnos komandnog kadra prema partizanima i obratno, također se na njima zastupa i analizira odnos vojske prema stanovništvu. Dobivene politike direktive od pretpostavljenih starješina, kao i aktuelni direktivni lanci od centralne štampe, prvenstveno se prorade sa komesarima odozgo naniže, te se nakon toga sprovede na borce. Kulturno-prosvjetni rad je organiziran, kojim rukovode kulturno-prosvjetni odbori po etama i bataljonima uz pomoć polit, komesara i na njihovu inicijativu. Po bataljonima postoje pjevački horovi koji su sposobni da pjevaju po nekoliko antifašističkih revolucionarnih pjesama a u većini se pjevaju narodne pjesme. Svaki bataljon ima diletantsku grupu koja je sposobna prikazati po nekoliko pozorišnih komada koji su iznikli u toku Narodno-oslobodilačke borbe i većim djelom odgovaraju seljačkom stanovništvu. Dok imamo jednu diletantsku grupu pri Štabu Divizije koja je spremna prikazati i bolje pozorišne komade za građansko stanovništvo. Organizirano je u enje nepismenih po desetinama u etama i bataljonima. U tome smo pogledu imali uspjeha a naročito dok smo imali više slobodnog vremena. Tačan broj nepismenih kao i naučeni pisati za posljednje vrijeme poslati u vam u slijedećem izvještaju. U svakoj etici naše Divizije izlaze svakog mjeseca etne džepne novine. Uzor [su] bataljonske džepne novine i uzor brigadne džepne novine. Kvalitet džepnih novina je dosta dobar i kroz iste se sprovodi linija Narodno-oslobodilačke borbe ispravno. Desi se po nekoji članak napisati više sektaški, ali se isti članak ili popravi ili obustavi od strane redakcije džepnih novina one jedinice koja ga izdaje, a dotičnom saopšti zašto mu članak nije odštampan u novine. Uglavnom novine pretežno daju sliku života i rada dotične jedinice. U nekim lancima napravljeni su crteži posve eni šali ih tome slično. Politički rad sa narodom odvija se redovno gdje za to postoje uslovi. Koriste se politički zborovi, grupe naroda i pojedinci, najviše se uspjeva putem svakodnevnog razgovora sa narodom na preliima-sjedeljama, gdje se narodu objašnjava linija Narodno-oslobodilačke borbe

i ciljevi iste. Da bi se što pravilnije zauzimao stav prema muslimanima u ovim krajevima, uzeli smo u prorađivanje članak iz vojno-političkog pregleda „Muslimansko pitanje“ od Veselina Masleše, kojeg će prorađivati najprvo politički komesari. Tako će se prorađivati, tj. ponavlja Nacionalno pitanje Jugoslavije u svjetlosti Narodno-oslobodilačke borbe od druga Tita. Da bi se što temeljitije objašnjavala vojno-politička situacija u svijetu i kod nas, sada se prorađivaju govori druga Staljina, govori druga Švernika i proglašavaju, tj. govori članak C.K.K.P.J. druga članka. Na političkim sastancima sa borcima naročito se diskutuje pitanje drugog fronta, izbjegličke vlade sa kraljem u Kairu, njihove težnje i namjere i buduće uređenja naše domovine na bazi demokratskog programa. Naši borci i komandni kadar naročito sa velikim interesovanjem prate političke događaje u svijetu i kod nas i postavljaju pitanje po svim stvarima i traže odgovore na eventualne pretpostavke koje bi se po njihovom mišljenju mogle pojaviti. Našto im se po razvoju situacije detaljno objašnjava.

Politički komesari bataljona prosječno su dobri, nedostaje im jača podloga njihovog rada, tj. veće teoretsko znanje, što im smeta u svakodnevnom radu. Uz pomoć političkih komesara brigada isti odgovaraju svojoj dužnosti. Politički komesari četa su veće inozemseljaci i radnici sa manjom političkom izgradnjom i nisu u stanju da služe kao politički rukovodioci i inicijatori cjelokupnog rada u četi. Stalnom pomoćju i od strane pretpostavljenih starješina i samoizgradnje svakog dana dobivaju sve veće znanje i postaju sposobniji. Uz pomoćju i kontrolu odozgo može se reći da isti odgovaraju svom zadatku. Vodni delegati, to su drugovi na prosječno niskom političkom nivou i ne bi se moglo reći da u potpunosti svi odgovaraju svojim položajima, tj. da vrše sav posao političkih delegata u vodu. Neki su napredniji, sa više znanja i iskustva, dok drugi izostaju. U cilju uzdizanja političkog kadra održavaju se političke konferencije delegata i komesara odozdo pa naviše, gdje se prorađuju direktivni politički članci.

Politička svijest kod svih boraca ne može se reći da je na onoj visini na kojoj bi trebala da bude. Otkriva se još nedostataka kod pojedinaca, koji bi bez kontrole starješinskog kadra učinili grešaka kao na primjer: nastojali bi izvesti se iz Narodno-oslobodilačke vojske — borbe, a tako će i u odnosu sa narodom učiniti prekršaj linije, uslijed nedovoljne političke izgrađenosti. No uza sve to sadašnje stanje u našoj Diviziji govori da smo mi na putu stvaranja jedne dobre vojničke jedinice, a konkretno smo sposobni da izvršimo dobivene zadatke pod komandom svojih starješina.

Sto se ti e neprijateljske propagande i uticaja na naše borce ona je nemo na i nije se primjetilo do sada ozbiljnijih nepoželjnih stvari. U koliko bi bio neki pojedinac kon je sklon da popusti sa borbenim moralom ili da se na bilo koji na in izvu e iz borbe, nad njim prevladava uticaj politi kog rada rukovodilaca i svjesnih boraca, što ga oduševi i borbeno podigne. Naši borci pokazali su dobru izdržljivost u proteklom maršu iz Hrvatske na ovamo iako je bilo teško a u slaboj odje i i obu i, organizaciji ishrane i preno išta i tome sli no. Naši borci su dosta slabo obu eni a naro ito slabo obuveni, tako da ima slu ajeva koji maršuju i stupaju u borbu potpuno bos i u vrlo slabim šlapama i arapama, ali oni shvaaju potrebu borbe i ne žele se izvu i iz nje. U proteklim operacijama borci i komandni kadar pokazali su se uporni i borbeni sa neprijateljem bilo koje vrste i spremni su da se bore sa jednakim elanom protiv svih neprijatelja koji se nalaze u fašisti kom taboru. Naši borci i rukovodioci uglavnom su na isto s time da se trebaju boriti ondje gdje je za to najpovoljniji momenat i gdje naredi Vrhovni štab N.O.V.J. Kod svih boraca, bez jednog najmanjeg izuzetka koji su skloni familijarnosti, ne postoji nikakva težnja za ku om, ve su spremni da se bore, pa ako je to potrebno, i izvan naše teritorije.

Naro ite simpatije naši borci gaje o našoj Komunisti koj partiji i vrhovnom komandantu drugu Titu, što se vidi iz svakodnevnog razgovora i njihovih želja da saznaju što više o komunistima i Partiji. U našoj Diviziji ima uslova za još ve e omasovljenje naše Partije sa najboljim borcima. Naro ito rado slušaju o razgovorima i uspjesima Crvene armije na Isto nom bojištu i uop e o ure aju u S.S.S.R. Velika želja naših boraca i rukovodilaca pobudila se kada su saznali da ulaze u proleterski korpus i da e u njemu polagati ispit za dobijanje sipa i eki a, tj. da postanu proleter i. Taj momenat se naro ito koristi sa popularizacijom proleterskih jedinica i njihovim borbenim moralom i jakom politi kom svijesti, na što se u razgovoru i susretu sa borcima dobija odgovor — obe anje da e i oni to posti i. U cijeloj Diviziji pretežno je veliki broj boraca sastavljen od mladinaca i mlaih ljudi, dok srednje starih ljudi imamo vrlo mah broj. Borci su ve inom sa teritorije Like a ima ih jedan broj Primoraca i Dalmatinaca, koji su poslije kapitulacije Italije stupili u Narodno-oslobodila ku vojsku. Tako er ima jedan broj Talijana, 80—90, koji su tako er poslije kapitulacije Italije stupili u našu Diviziju. Jedan broj Talijana ima dobrih boraca, dok ih ima i slabo borbenih i nedisciplinovanih, što težimo preko tuma a ukazati im potrebu borbe u našim jedinicama.

Sanitet je organizovan u svim jedinicama sa potrebnim brojem sanitetskog stru nog osoblja, koje ne posjeduje još dovoljno stru nog znanja izuzev referenata saniteta u brigadama i Diviziji, koji su ljekari ili medicinari. Zdravstveno stanje boraca je sada dobro. Veneri njih bolesti nema. Zaraznih bolesti do sada nije bilo, dok ima manji broj boraca oboljelih od prehlade, nažuljatih i prehla enih nogu uslijed vrlo slabe obu e. Partijske organizacije ukazuju pomo sanitetu u sprovo enju dobivenih higijenskih direktiva od stru nih lica, gdje služe sa primjerom vladanja u sprovo enju istog u život.

Intendantura je organizirana: postoji intendant Divizije, intendanti brigada, intendanti bataljona i ekonomista najpotrebnijim brojem osoblja koje im pomaže u njihovom radu. Dolaskom na ovaj sektor odredene su komisije u Diviziji, brigadama i bataljonima koje u slučaju nedostatka ishrane na dobrovoljnoj bazi snabdjevanja imaju zadatak rekvirirati i konfiskovati namirnice i ostale potrebne stvari, sve u sporazumu sa njihovim štabovima. Ishrana je piema mogu nosti, tj. u nekim mjestima bolja, dok je po neki put neredovna i slaba. Ishrana komandnog kadra organizirana je po najnovijoj naredbi V.K. N.O.V.J.⁶ a i prije naredbe pridržavali smo se najveće skromnosti u tom pogledu.

Odjeća i obuća naše Divizije je prosječno slaba, naročito slabo stojimo sa obućom. Imamo potpuno bosih ljudi, a jedan veći broj ima vrlo slabe šlape koje se prilikom marševa brzo cjepaju. U odjeći i tako je dosta slabo stojimo a naročito sa vešom.

Ocjena Divizije kao cjeline:

I Brigada bila je izvjesno vrijeme izostala sa borbenom sposobnosti iza dužine i treće, uslijed slabijeg komandnog kadra i vojnog i političkog rada... II Brigada je imala velikih uspjeha u operacijama u Lici, Kordunu i Dalmaciji⁷ i njezina vojnička prodornost je dobra. To je najpopularnija brigada na teritoriji Like i okolice. III Brigada, to je jedna do najmlađih naših brigada.⁸ ali je u vojnom pogledu dostigla u potpunosti II Brigadu.

⁶ Vrhovni komandant Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije izdao je tu naredbu 11. septembra 1943 (vidi Arhiv V.M., reg. br. 15/4, k. 13).

⁷ O dejstvima te brigade na navedenom području, od njenog formiranja do početka novembra 1943. vidi tom V, knj. 8. 9. 10. 11, 12, 13, 14, 15. 16. 17. 18. 19. 20 i 21.

⁸ Ona je formirana u prvoj polovini septembra 1942. dok je 2. lica kao NOU brigada formirana 19. avgusta iste godine (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 18).

U političkom pogledu sve tri brigade stoje podjednako a, kao što je gore navedeno, I Brigada u vojnoj proizvodnosti malo izostaje iza ostalih dviju, ali sa upornim radom otklonjeni su nedostaci koji su postojali kod nje.

Divizija je spremna izvršiti svaki zadatak koji se postavi pred nju. Povjerenje u borbi izmeđ u naših jedinica je dobro a naročito se zapaža veliko interesovanje i želja da naši borci učestvuju u borbama sa proleterima. Drugarstvo izmeđ u naših jedinica je dobro. Odnos komandnog kadra prema borcima i obratno općenito je dobar, desi se izuzetan slučaj netaktilnog odnosa nekog rukovodioca prema borcu, misli se na sam izraz u govoru i komandovanju, ali se to blagovremeno putem radnih konferencija razjasni i otkloni. Odnos drugova i drugarica općenito je dobar, bilo je izuzetnih slučajeva kod pojedinaca da su smatrali drugarice manje vrijedne, tj. da one nisu u stanju izvršiti zadatak vojnika kao i muškarac. Međutim ovo pogrešno mišljenje, političkim objašnjavanjem, može se reći da je otklonjeno. Od formiranja Divizije nije bilo slučajeva nemoralnih pojava. Drugarica po brigadama ima približno po 50. Također ima izvjestan broj drugarica članova Komunističke partije i skopjevske organizacije, što će vam u budućem izvještaju tačno javiti.

Držanje naših partijskih organizacija u ovoj akciji oko Travnika općenito je bilo dobro, dok je bilo prilično nesnalaženja kod komandnog kadra, a naročito nižeg, uslijed slabog poznavanja terena, jer su naši drugovi naučili ili na poznati teren, gdje je svaki znao dodeljeni mu položaj. Tome nesnalaženju doprinijelo je mnogo i slučajno vrijeme, tj. gusta magla koja nije dopuštala preglednost terena i položaja, uslijed tih razloga imali smo i gubitaka, a neprijatelju nismo zadali osjetne gubitke.⁹ Pristupiti ćemo analizi akcije i otklanjanju svih nedostataka koji su iskrsli. Naročito nam je otežavajuća okolnost za operaciju na ovom sektoru što nemamo ni najpotrebniji broj geografskih karata—sekcija.

Politodjelci u našoj Diviziji ne postoje. Prije dva mjeseca odlukom Centralnog komiteta K.P.H. svi članovi politodjela iz ove Divizije premješteni su u XIX Diviziju N.O.V.H.

Drugarski vas molimo da nam ukažete na nedostatke u radu u našoj Diviziji ukoliko ih možete primjetiti iz priloženog izvještaja, a također vas molimo da nam javite o promjeni i

⁹ Taj napad na Travnik izvršen je 29/30. novembra 1943 (vidi tom IV, knj. 19. dok. br. 132. knj. 20, izvještaj 1. proleterске divizije od 4. decembra 1943).

situaciji u svijetu i kod nas, jer smo prili no neobavješteni pošto ne dobivamo nikakvih radio-vijesti.

Ovaj izvještaj je prili no opširan, ali me rukovodilo tome detaljno upoznavanje stvari, jer je ovo prvi izvještaj našeg Komiteta o stanju i radu u Diviziji.

Drugarski komunisti ki pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

"Izvještaj je dobar. (M.P.) Sekretar
T. **Simo Mrda**

BR. 124

UPUTSTVO POLITI KOG KOMESARA 27. DIVIZIJE NOV I PO SLOVENIJE OD 5. DECEMBRA 1943. PARTIJSKIM KOMITETIMA 17. I 18. SNOU BRIGADE ZA RAD PARTIJSKIH ORGANIZACIJA POSLE NEMACKE OFANZIVE KRAJEM NOVEMBRA 1943. GODINE¹

**STAB XXVII DIVIZIJE
NOV I PO SLOVENIJE
Položaj. 5. XII 43.**

**PARTIJSKIM KOMITETIMA XVII I XVIII SNOB
„SIMON GREGOR I " I „SOŠKA"**

Pošto su neke naše jedinice razbijene² i reorganizovane,³ neophodno je da partijske organizacije u reorganizovanim jedinicama postavimo na vrste noge kako bi mogle da se uhvate ukoštac sa sadašnjim i budu im važnim zadacima koji ih o ekuju.

Prvi naš zadatak jeste formiranje partijskih kostura, tj. partijskih foruma pomo u kojih moramo ubudu e sprovesti u delo partijske direktive.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG SRS, a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. 10/362—365.

² U borbama s delovima 162. i 188. nema ke divizije, koje su vo ene od 18. do 26. novembra 1943. najviše su imale gubitaka jedinice 17. i 18. brigade. Opširnije vidi tom VI, knj. 8. dok. br. 138. 146, 150 i 153, i „Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945". knj. 1, izdanje V.I.I., Beograd, 1963. g.

³ O reorganizaciji jedinica vidi tom VI, knj. 9, dok. br. 5 i 20.

Kao drugo treba da istaknemo nedostatke koji su se ispoljili za vreme poslednjih ofanzivnih operacija Nemaca u radu naše Partije i pojedinaca, da uklonimo posledice i postavimo zadatke za budu e postupke u istim ili sli nim situacijama.

Tre e, da partijskim organizacijama naših brigada damo konkretne zadatke u smislu nastale situacije.

I kao etvrto, da otpo nemo odmah sa ideološkim izgra i vanjem našeg mladog, još neizgra enog partijskog naraštaja.

1) Formiranje partijskih organizacija:

Brigadni komiteti treba da na svojim sastancima odmah odrede bataljonske komitete, tj. da odrede sekretare etnih partijskih elija koji predstavljaju lanove bataljonskog komiteta. Dužnost je bataljonskih komiteta da odmah otpo nu sa formiranjem etnih elija, tj. da svaki lan komiteta kao sekretar elije u svojoj eti formira etnu eliju, sekretari bataljonskih komiteta kao lanovi štaba bataljona eliju štaba bataljona a sekretari brigadnih komiteta, kao lanovi štaba brigade, eliju štaba brigade.

Rad u partijskim organizacijama treba obavljati po sektorima. lanovi elija i pojedinih komiteta treba da podele me-usobno posao i kontrolu izvršavanja zadataka na slede im sektorima:

a) Vojni sektor: zadaci i kontrola partijskih zadataka koji imaju vojni zna aj (vojni ko vaspitanje partizana, vojni ke akcije i vojna pitanja.

b) Ideološko-politi ki sektor: kontrola Partije pri politi kom vaspitanju partizana, kontrola rada politi kih funkcionera, politi ke linije pri vaspitanju. briga o politi kom vaspitanju kadrova itd.

c) Kadrovski sektor: evidencija i kartoteka lanova Partije, pregled kadra sposobnog za prijem u Partiju.

d) Sektor Saveza komunisti ke omladine: za ovaj sektor je zadužen lan Partije koji ima zadatak da kontroliše i usmerava SKO⁴ u jedinicama.

e) Propagandni sektor: briga o propagandnom radu partizana i civilnog stanovništva putem letaka, literature, natpisa na zidovima, pevanja naših pesama kada se jedinice nalaze u selu, organizovanje kulturno-propagandnih mitinga itd.

f) Kultumo-školski sektor: briga i kontrola nad celokupnim kulturno-prosvetnim radom me u partizanima i civilnim

⁴ Savez komunisti ke omladine

stanovništvom, pripremanje analfabetskih te ajeva, istorijskih. nau nih i literarnih predavanja itd.

Ta na uputstva za organizaciju i rad po sektorima data su još 28. oktobra svim brigadnim partijskim komitetima.

2) *Osvetljavanje nedostataka i grešaka* koje su po inili lanovi Partije za vreme poslednje nema ke ofanzive:

Tok poslednje nema ke ofanzive pokazao je da su naše partijske organizacije — koje su, u zatišju, na oslobo enoj teritoriji bile sposobne obavljati i obavljale sve svoje dužnosti, u vreme kada je trebalo da kao avangarda odlu no istupe, kada je trebalo da posluže kao potpora svim jedinicama, kao jezgro u koje se ima poverenja i oko kojeg se prikuplja ova masa koja je trenutno izgubila mo objektivnog rasu ivanja — ostale u pozadini, i ne samo to, ve su partijske organizacije u tom asu izneverile. Gde su bili drugovi partijci u vreme kada su pojedini funkcioneri sa nare enjima izdatim na svoju ruku po inili niz grešaka? Gde su bili kada je trebalo da svojim žarom i upornoš u pri savla ivanju najve ih napora pokažu onima koji se nisu snašli kako treba da se drže. kako da se bore. Moramo da konstatujemo da velika ve ina naših partijaca nije bila svesna svojih dužnosti ostaju i negde u pozadini, neprimetna i neaktivna. Ve i deo partijaca je u odlu nim trenucima hotimi no ih nehotice zaboravio da ih veže partijska disciplina, da su pred Partijom odgovorni za svoju jedinicu i da e o svojim postupcima polagati ra una. Ah nije samo to, ve je zatajila i njihova savest. koja kod pravog partijca treba stalno da je budna, sopstvena savest, posledica i izraz njegovog poštenja, ukratko — njegova partijska legitimacija.

Ali ne samo partijci kao pojedinci, ve i partijske jedinice, tj. elije i partijski forumi, nisu izvršili svoj zadatak. Ispoljili su se okoštavanje, nepokretnost partijske organizacije kao celine. Partijski funkcioneri, sekretari elija i komiteta nisu iskoristili svoje pot injene partijske jedinice da bi sa njima održali kratke, jezgrovite partijske sastanke, na kojima bi lanovima Partije koji su zaboravili svoje partijske obaveze skrenuli pažnju na konkretne zadatke; ukratko, nisu oživeli rad naše Partije, njenih funkcionera i lanova u vreme kada je to bilo neophodno potrebno. Oni sami su zaboravili da su mogli partijskom disciplinom. koja obavezuje lanove Partije na ispunjavanje dužnosti. aktivirati uspavane partijce i time odlu no pomo i u celoj stvari. Gde su bile partijske kampanje za vreme borbe, gde su bile direktive partijskih komiteta za vreme borbe? Rad partijskih elija i foruma je u borbi za mir; za to krivicu pre svega snose partijski funkcioneri. koji su zaboravili svoje dužnosti.

Da su gornja tvrdnja istinita možemo navesti nekoliko konkretnih primera koji ih potvrđuju:

Partijci nisu odmah pristupili ispravljanju grešaka koje su počinili pojedini partizani, već su i sami dopustili da do njih dođe pa čak i odobravah (skrivanje, odbacivanje oružja, cepanje jedinica i grupa partizana koje su zalutale); dozvolili su da partizani u njihovom prisustvu odlaze svojim kućama, svaki u svome pravcu, bez obzira što su znali za narednje Glavnog štaba koji to reguliše i bili sami svesni da to nije korisno.⁵ Pri tome partizanima nisu objasnili kakav je pravilan postupak. Partijci nisu bili na onim mestima gde je položaj bio najkritičniji, da bi samim tim pomogli komandnom kadru i osigurali izvršenje zadataka na tim mestima. U ovim prilikama partijci su ispoljili oportunistički karakter koji nikako nije u skladu sa karakterom pravog i odanog člana Partije.

Neki partijci, izvršavaju i zadatke linijom najmanjeg otpora, nisu uložili sve svoje snage i napore da bi se postupilo precizno i u duhu narednje, već su se, omalovažavaju i narednju, prepustili toku razvoja, umesto da svojim samoinicijativnim akcijama odlučuju o uticaju na razvoj.

Kod mnogih partijaca primećena je neinicijativnost. neodlučnost, pre svega u slučajevima kada nisu bili u vezi sa onima kojima su potčinjeni. U ovakvim prilikama dozvolili su čak da ih vode nepartijci, oportunistički raspoloženi partizani.

Bez obzira što su bili prisutni kada su neki komandanti (Darko.⁶ Ignjatovi) izdavali narednju 4 postupali potpuno u duhu oportunističkog (Darko) i nepravilno u cilju ličnog komoditeta (Ignjatovi) a na štetu jedinica, mnogi partijci, među njima čak i partijski funkcioneri, nisu uopšte zauzeli odlučujući partijski stav prema ovim narednjima.

Dužnost je partijskih komiteta da, analiziraju i nema kućofanzivu, otkriju sve ove i brojne druge greške i nedostatke.

Prema ovim partijcima koji su svesno grešili treba pokrenuti disciplinski postupak. Našu Partiju treba očistiti od ovakvih nezdravih elemenata i brojno ojačati onim drugovima koji su se istakli u tim borbama.

3. Danas su zadaci naše Partije:

a) da se reorganizacijom naših jedinica reorganizuje i stari partijski aparat iz vremena pre ofanzive, koji treba osposobiti

⁵ Vidi tom VI, knj. 8, dok. br. 138 i 150.

⁶ Karei Persolja, zamenik komandanta 17. SNOU brigade „Simon Gregor i ...“ Streljan kao dezertar u januaru 1944. Vidi tom VI, knj. 8, dok. br. 152.

za izvršavanje partijskih direktiva na na in izložen u raspisu od 28. 11. 43;⁷

b) da pruža aktivnu pomo našim štabovima pri sakupljanju partizana koji su pobjegli:

I. Politi kim kampanjama pomo u kojih se boriti protiv oportunistima i lokalpatriotizma koji su se pojavili kod zbunjenih partizana.

II. Suzbijanjem mogu nog neraspoloženja pojedinih dezertera prema komandi, koje je zasnovano na oportunisti kim težnjama.

III. Pojedina nim ube ivanjem da poslednja ofanziva predstavlja neuspeh za neprijatelja, pošto nije postigao osnovnu nameru — uništenje naših jedinica, ve su se jedinice, koje su u ofanzivi možda razbijene, uspele prikupiti. Predo iti injenicu da smo mnoge ofanzive pobedonosno prebrodili.

IV. Aktivnim u estvovanjem na mitinzima gde treba rasrinkati Belu gardu, njene pokušaje razjedinjavanja primorskog stanovništva, njena lažna podmetanja narodnooslobodila kom pokretu (borbu protiv religije, laži o komunistima, neta na podmetanja komandnom kadru koji je u sadašnjim borbama najviše žrtvovao itd.) i objašnjavati stanovništvu i neizgra enim partizanima suštinu našeg narodnooslobodila kog pokreta.

V. Povesti kampanju za pravilne odnose prema civilnom stanovništvu, koje u našem ratu traži socijalnu sadržinu.

VI. Posti i da partijci pri tome budu spremni podneti najve e pa ak i fizi ke šrtve.

c) Da svojim aparatom kontroliše i pomaže rad politiki h i vojnih funkcionera.

4. O svim ovim dužnostima treba temeljito prodiskutovati na sastancima i konferencijama partijaca, gde treba da se odredi na in kako sve pomenuto sprovesti u delo. Za rešavanje pojedinih pitanja najprikladnije su partijske konferencije na kojima nastupaju pojedini partijci sa svojim referatima i predlozima za izvršenje zadataka. Ovakvim sastankom postiže se i temeljito upoznavanje svih partijskih funkcionera sa stanjem u raznim jedinicama naše vojske i merama koje treba preduzimati u pojedinim slu ajevima.

5. Najve u pažnju posve ivati u enju, kako bi se poštenu i borbeni partijci i politiki izgradili. Pošto su poslednji dogaaji pokazali da naši partijci, pored redovnog teoretskog znanja, ne poznaju dovoljno dužnosti Partije u našoj vojsci, u enje podeliti na:

⁷ Verovatno se odnosi na direktivu CK KP Slovenije od 20. marta 1943. Vidi tom VI, knj. 8. dok. br. 115.

1. u enje političkih i vojnih zadataka Partije u našoj vojsci (Delo, broj 3, 4 i 5);

2. teoretsko u enje koje je razrađeno u kursu partijskog komiteta XVIII brigade i još se nalazi u štampi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za part. org. XXVII divizije
politkomesar:
Kogoj Vasja

Dostavljamo:

Brig, komitetima XVII i XVIII brigade,
zameniku politkomesara III op. zone „Alpske“.

BR. 125

IZVESTAJ POLITODELA 1. MAKEDONSKO-KOSOVSKÉ
NOU BRIGADE OD 9. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU KP MAKEDONIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P. MAKEDONIJE.

Položaj

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izveštaj o radu na svim sektorima u I Makedonsko-kosovskoj narodno-oslobodilačkoj udarnoj brigadi²:

I. Aktivnost brigade: Posle formiranja brigade prve borbe su bile na Klenovcu i kod Podvisa³. Akcija na Klenovcu nije uspela, imali smo teške gubitke. To je došlo greškom druga zamenika komandanta brigade i zbog neaktivnosti i kolebljivosti štaba IV bataljona. — Akcija kod Podvisa je bila uspešna, što

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu INI, Skoplje a prepis u Arhivu V.I.I., reg. br. 35—6, XXXI.

- Prva makedonsko-kosovska brigada je formirana 11. novembra 1943. u selu Slivovu (vidi tom VII, knj. 2, dok. br. 102).

² Te borbe su vođene 16. i 17. novembra 1943. (Opširnije o tome vidi tom VII, knj. 2, dok. br. 84 i 86.)

se ti e uništavanja žive sile neprijatelja, ali materijala nije zaplenjeno ništa. Posle ove akcije naša brigada je pošla na bugarsku teritoriju.⁴ U ovom pokretu izgubili smo 1 druga (politi kog komesara II ete III bataljona) i 1 drugaricu, 5 konja natovarenih eksplozivom. Zaplenili smo od neprijatelja: 2 mazge, 1 teški mitraljez, mitraljeske municije, 4 revolvera, 4 puške i drugo. Bili su zarobljeni policajci i vojnici, od kojih je streljan 1 vojnik, ostali su pušteni. U elom pokretu konstatovali smo ove greške: nedovoljna disciplina, necdržavanje veze, neizvršavanje dužnosti pojedinih jedinica, pravilno neshvatanje dužnosti nekoliko komandanata, komandira i polit, komesara. Pored svega ovoga moral i izdržljivost partizana, po kiši, bez hleba je bio dobar. Sada se nalaze na izvršenju dužnosti rušenja puta i mostova I i II bataljon na bugarskoj teritoriji. O ovome još ne znamo ništa.

Naša pomo je bila nedovoljna zbog našeg nedovoljnog vojni kog iskustva.

II. Partiski sektor: Kod svih bataljona organizovana je partiska organizacija. Sastanci prema mogu nostima bili su redovni. Mi smo u estvovali na slede im sastancima: na 6 sastanaka biroa bataljona, na 10 sastanaka etnih elija i 5 sastanaka štabnih elija.

U kosovarskim bataljonima ose a se život partije; partijci su donekle izdignuti i ose a se njihov rad kod partizana. Rukovodstva su dovoljno sposobna za vršenje svojih dužnosti. Rad teoretski nije dovoljan. Kod oba bataljona Kosovara je postojalo sektaštvo po primanju drugova u partiju, ali po našem savetovanju primljeni su 12 drugova-ca za nove lanove.

Kod makedonskih bataljona formiranjem brigade bila je reorganizacija partije. Ovde se još kako treba ne ose a život partije. Partijci su dobri borci, agilni, ali nisu dovoljno organizaciono i politiki izdignuti. U makedonskim bataljonima primljeno je 15 novih lanova ... Ovde partijci još ne shvataju svoju ulogu u N. o. vojsci. Jednom re i partija je mlada i treba mnogo pomo i da zaživi svojim životom.

U eti prate ih oru a partiski rad nije oio dovoljan i zbog toga je došlo do za etaka frakcije od strane jednog vodnika protiv polit, komesara i njegovog zamenika. Radom polit, konferencija otstranjena je ova štetna pojava. U ovoj eti ima 5 lanova partije.

⁴ Re je o teritoriji Makedonije okupiranoj od Bugara. Brigada je tamo prešla krajem novembra 1943 (vidi tom VII, knj. 2, dok. br. 102).

Štab II bataljona: Promenjen je komandant zbog toga što je bio mlad i nije mogao odgovoriti dužnostima. Na njegovom mestu je dosadašnji instruktor istog bataljona (iz kosov, bataljona). Sada se ose a delanje ovog štaba i njegov autoritet kod partizana. članovi štaba imaju volju za rad i shvataju dužnost.

Štab III bataljona: Štab je dobar. Komandant, iako nije partijac, ispunjava svoje dužnosti vrlo dobro. I ostali članovi vrše svoju dužnost. Štab ima autoritet kod partizana. Kod ovog štaba primećeno je samo to da se politički komesar ne ose a koliko je potrebno u bataljonu iako je njegov rad neprekidan.

Štab IV bataljona: Štab je dobar. Svi članovi vrše svoju dužnost. Ima sposobnosti da rukovodi. U napadu kod Klenovca pokazao se kolebljiv zbog prisutnosti zamenika komandanta brigade.⁵

Štab prate i druge: Kod štaba je bilo nezdravo stanje. Komandir je pao pod uticaj vodnika, pokreta a frakcije protiv polkoma. Još nije preduzeto ništa od strane štaba za ovu stvar.

Naša pomoć u radu štabova je bila u tome da se izvrši raspodela rada među članovima, da rade na jačanju discipline i morala po jedinicama.

Politički sektor

Prisustvovali smo na 5 političkih konferencija bataljona, 4 etne konferencije i na 2 sastanka svih političkih komesara brigade.

Pored političkih konferencija održavani su sastanci kritike i samokritike. Kod svih, a naročito makedonskih bataljona, još fali masovnije učestvovanje partizana u diskusijama. Većina polkoma još ne umeju kako treba da vode pol. konferencije. Po našem mišljenju i po konstatovanju polkoma brigade većina polkoma brigade ne shvata njihov kruto ulogu i dužnosti polkoma u borbi i u životu partizana. Neki od partizana osećaju se inferiornijim od komandira i komandanata i još ne mogu da razlikuju dužnosti komandira, komandanta i politkoma. Nedostatak kod svih je u neodržavanju mitinga. Na poslednjoj konferenciji sa pol. komesarima postavljene su ove dužnosti: 1. promena stare metode i prihvatanje nove metode rada. ratne; 2. Pojačanje rada na što jačanju morala i discipline kod partizana; 3. Održavanje mitinga za razbijanje propagande pe-

⁵ Prema izjavi tadašnjeg komandanta brigade Petra Brajovića, štab toga bataljona nije pokazao kolebljivost, već je izvršio naredbu jurišanja i na Nemce uz gubitke od 7 mrtvih i 10 ranjenih (vidi tom VII. knj. 2, dok. br. 86).

te kolone, koja se ose a u narodu; 4. Politi ke konferencije po jedinicama. Naše savetovanje za budu i rad je bilo slede e: 1. Objašnjavanje uloge pol. komesara; 2. Pomaganje pol. komesara da se uzdiže u održavanju i vodenju konferencija; 3. Razlikovanje uloge komandanta bataljona i eta i pol. komesara; 4. Održavanje konferencija pol. komesara sa izradom plana rada za jedno predvi eno vreme; 5. Organizovanje saniteta pri svakom bataljonu.

Koliko je bilo mogu e i gde su prime eni nedostaci na ovom sektoru naša pomo je bila ukazana.

V. *Agitprop*

Agitprop još nije organizovan kako treba. Ne ose a se još njegov rad po bataljonima, još u III bataljonu nisu formirani agitpropski odbori. lanovi agitpropa rade tehni ke poslove, kucaju i umnožavaju materijal. Savetovali smo im da rade po svojoj liniji. Ovo nije ispunjeno zato što su dva lana bila zauzeta suviše u tehni kom radu. Dali smo svoje mišljenje štabu brigade da se odrede specijalni ljudi za tehniku, tako da odgovorni rade po liniji agitpropa. Po ovome još nema ništa. Agitprop je uspeo da za ovo vreme izda list „Bratstvo“.

O elom našem dosadašnjem radu u brigadi možemo kazati ovoliko: Još nismo ušli u život rada polit, odela u brigadi. Kao što se iz izveštaja vidi, naša pomo zbog nedovoljnog iskustva. naro ito vojni kog, nije bila dovoljna. Svojim radom još nismo stekli dovoljan autoritet kod štabova i partizana da osete da smo savetodavna lica za njih. Zbog našeg neiskustva i naših grešaka od nekih drugova smo shva eni ne kao savetodavnf ve kao kontrola u radu. Ah ipak možemo kazati da sada u poslednje vreme po injemo shvatati našu ulogu, da se na svojim greškama u imo i uživljavamo u dužnosti polit, odela. U teoretskom uzdizanju radili smo i radimo najpotreb-niji materijal.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9-XII-1943 g.

Sa dr. poz.
za polit. odel.
Eljami Nimani

BR. 126

IZVEŠTAJ SEKRETARA SKOJA 10. NOU BRIGADE „LJUBLJANSKE“ OD 10. DECEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA SLOVENIJU¹

BRIG. CENTAR SKOJA
X UD. BR. „LJUBLJANSKE“
18. DIVIZIJE NOV I POS
Na položaju 10. 12. 1943.

MLADEN 15 - 25*

Prva ve a akcija posle ofanzive koju je izvela X ud. br. „Ljubljanska“ preduzeta je na teritoriji Hrvatske i to na putu Sušak - Delnice. To je bilo 2. XII 1943.»

Borba je vo ena na slede i na in:

Oko dvanaest asova u podne stigao je automobil na kojem je bilo oko dvadesetak vojnika. Naši budni mitraljesci dobro su pazili kada e auto do i u blizinu prepreka da na njega otvore vatru iz svojih mitraljeza. Tu se naro ito dobro pokazao drug Kragelj. sadašnji sekretar et. aktiva, koji je svojom teškom „bredom“ razbio neprijatelja i tako ga zbunio da se ovaj momentano nije snašao u odbrani.

Zatim je pokazao svoju sposobnost drug Janez⁴ iz prate e ete. kad je iz teškog baca a izbacio dve mine na auto i na taj na in onesposobio ga za dalju borbu. Kad su ostali borci videli uspeh druga Janeza, jurišali su uz pesmu i pokli e i zauzeli auto. koji su Nemci ostavili i nagli u pani no bekstvo.

Kao prvi dobrovoljci za juriš javih su se skojevci iz 2. ete III bat. Bergant Stane i Skalja Lojze. Zaplenili smo jedan automat. 9 pušaka, mnogo municije, cigarete, tromblon i mnogo drugog ratnog materijala.

Drugarica Ivanka.⁵ etni sekr. Skoja iz 3. ete III bat., zaplenila je jednu pušku.

2. XII na putu prema Jelenju i natrag naro ito su se istakli drugovi Krajc Jelko i Pe nik. skojevci iz 1. ete III bat. Ova patrola napala je nema ki auto, u kome su zarobili jednog fašistu i doneli nema kog ranjenika.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IZDG SRS.

² Pokrajinski komitet SKOJ-a za Sloveniju

³ Vidi tom VI, knj. 9. dok. br. 16 i 31.

⁴ Ivan Kobe

⁵ Pucihar-Po kaj

Od drugarica, najviše se ponosimo skojevkom Legiša Silvom iz 1. ete III bat., desetarom, koja se naročito ističe u patrolnom izvištanju i jurišu.

Brigadni sekretar Skoja Majda⁶ je pokazala svoju hrabrost na Mokrecu, kad je otišla da zapleni nemački mitraljez. Tom prilikom dobila je kao zaštitu dva strelca. Stigli su u neposrednu blizinu Nemaca koji su ih, međutim, opazili i pustili na njih rafal. Rafal iz nemačkog automata pogodio je Majdinu kapu.

Drugarica se dobro pokazala u jurišu kod Ravendola i iznela ranjenog druga. Metkom u vrat i kuk je likvidirala neprijatelja.

U borbi su se istakli i ostali drugovi. Iz II bat. 1. ete: Zvanut Štefan, Mikuli Jože, Smerajc Leon i Kokalj Janko. Iz druge ete: Šinkovec Franc. Treća ete: Saša,⁷ mitraljezac, Jože i Mihael.

Iz III bat. 1. ete: Stojkovi Edvard, Požeg Ivan, Stopar Slavko. Iz druge ete: Legiša Egon, Tamek Franc, Lapajne Miran, Mesojedec Ivan. Iz treće ete: Knafelj Julij, Jaki Jože, Grinaši Franc.

Iz IV bat. 1. ete: Jakovac Milan. Iz druge ete: Špolar Milan, Ibić Ciril. Iz treće ete: Gregori Milan.

Brigadni sekretar Skoja:

⁶ Majda Silve, narodni heroj

⁷ Tonek Kolar

BE. 127

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA LESKOVAC OD
10. DECEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA
SRBIJU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U OKRUGU I O
DELATNOSTI PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

10-XII-1943.

PK-u KPJ ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

Primili smo vaše pismo¹ od 4/XII 1943 [kao i pi]smo za Branka.³ Ranije smo primili materijal: preko našeg prvog kurira (Proleter) br. 16, „Istoriju SKP(b)“ i „Iz pit. lenjinizma“ (po 14 knjiga) kao i Glas br. 6. a preko 6878 (novi klju) Naredbu i ref. druga Staljina kao i Glas br. 6. Materijal smo podelili svim okruzima oko nas. Vaša pisma smo predali drugovima.

Ranije kurire ne emo vam slati. Pripremamo još jednog pored ovog.

U 205322 smo našli novi punkt za kurira od vas:⁴
22135675353419789483300658710742
741461515088101723

Vaš: Dobro ve e (dan). Poslao me 653212514107944455.

Da li si nabavio 471922.

Odgovor: Nema više 47192251.

Sve druge punktove u ovom mestu smo obavestili da su ugroženi.

Smatramo da bi bilo dobro naizmeni no koristiti ove punktove. Pri tome trebalo bi urediti tako da znamo gde dolazi zasigurno vaš ovek kako bismo mogli da pripremimo baš tamo svoju i vaših drugova poštu. Zbog udaljenosti nije nam u stanju da brzo prebacimo s jednog na drugi, kada bi se dogodilo da do e kurir tamo gde pošta nije.

Zbog novih hapšenja u 20., zbog kompromitacije dosadašnjih naših kurira, ne možemo, za sada, da odredimo oveka koji bi na ulici vi ao vašeg kurira.

¹ Original (pisan olovkom, irilicom) u Arhivu ZRPS. reg. br. 444.

² Redakcija ne raspolaže tim pismom.

³ Dragi Stamenkovi . tada lan Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju, nalazio se u to vreme na teritoriji Okružnog komiteta za Leskovac.

⁴ Sifrovane podatke, pomo u brojeva, redakcija nije mogla da dešifruje.

1. Okupatorska vojska boravi još samo u ve im garnizovima i pored pruge. Ona izlazi samo još u ve im snagama i to ne radi borbe sa našim oružanim snagama, ve samo radi plja ke, radi hapšenja. Pri tome nije u stanju da pokriva ni izdaleka onoliko teren kao ranije — ograni ava se na manji broj sela, kra e boravi na terenu, mnogo je opreznija i veoma osetljiva i na glas o pojavi ili pokretu naše vojske.

Razlog tome je, izme u ostalog, smanjeni borbeni kvalitet okupatorskih trupa i nekoliko udara naših snaga po njima, kao i smanjenje njihove brojnosti u rejonu našeg okruga.

Važna je injenica da se nijedan pokret neprijatelja (okupatora) ne vrši bez sadejstva krupnih jedinica Draže Mihailovi a (Lesk. srez). Njihova saradnja je o igledna: jednovremeno i planomerno posedaju naše terene, šalju uzajamno svoje kurire itd.

Bande Draže Mih. su tako e, i pored raslojavanja u njihovim redovima, porasle po brojnosti. Na lesk. terenu ima ih sa nasilno mobilisanim 4—500, u Kosaonici isto toliko. Nisu svi naoružani, ali i^naju dosta automata i minobaca a. Idu samo u velikim grupama.

U G. Jabl.[anici] proces raspadanja je najdublje zahvatio biv. dražinovske simpatizere, pa i borce. Broj partizana iz Gornje Jablanice raste.

Pojedini dražinovski rukovodioci, manje kompromitovani, traže kontakt sa nama.

Borbeno raspoloženje masa je neravnomerno. Najbolji nam teren — Pusta Reka popustila je posle reakcije neprijatelja. Dobri , ranije naš najslabiji teren, sada je zahva en ustani kim valom. III bataljon⁵ (Jastreba ki) pošestostru io je svoje snage za mesec i po dana.

Ekonomsko stanje naroda je mnogo bolje nego u 1942 god. I pored plja ke ove godine, narodu ne preti glad, sve je porao i posejao, skriva svoje žito.

2. Naša part, organizacija je imala velikih promena.

Mobilisano je lanstvo (do 15) za I brigadu⁶; sa našeg terena preba eno je na rad u druge okruge 4 druga. Na taj na in, naši SK-i se, uglavnom, oslanjaju na mlade, još nedovoljno iskusne kadrove.

Kao celina, naša part, organizacija još nije vrsto uhvatila u svoje ruke pozadinu i front, još ima tu i tamo grubih slabosti u našem radu.

⁵ Odnosi se na 3. bataljon 1. južnomoravskog NOP odreda, od koga je po etkom decembra 1943. formiran poseban Jastreba ki partizanski odred (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 140).

⁶ Re je o 1. južnomoravskoj brigadi.

Prvo: slabi organizacioni, politički i teoretski nivo naših članova.

Drugo: ne osećamo se u punoj meri rukovodećom uloga naše partije, organizacije (u okrugu) u n. o. organizacijama i u vojsci.

Za rešenje gornjih slabosti mi smo preduzeli sledeće:

1) uz pomoć PK-a stvorena su još 2 sreska komiteta i Okružno poverenstvo za levu obalu Toplice do Morave.

Na taj način OK L ima sada 7 SK-a: Lesk., Jabl., Pasjača, Kosanica, Dobrič, Jastrebac i Morava. Za srezove Kos., Dobrič, Jas., i Mor. obrazovano je Okružno poverenstvo.

SK-a Jabl. ima Sresko poverenstvo za Gornju Jablanicu.

2) Partijski kursevi — na kraju je III kurs. Okr. poverenstvo otpočinje sa kursovima za svoj teren. U planu su niži part. kursevi.

3) Pojaćana kontrola i direktna pomoć OK-a sreskim komitetima i partije, organizaciji u vojsci.

4) Obezbeđenje partijskog rukovodstva u svim n. o. organizacijama i pozadinskoj vojnoj vlasti.

U okviru okr. organizaciji mi smo zaveli kurs ka stvaranju osnovnih part. jedinica likvidirajući organizacionu zbrku sa meuseoskim jedinicama. Broj seoskih jedinica i seoskih part. aktiva je porastao — part. organizacija ima uslova za veoma moćan porast svoje brojnosti.

3. SKOJ-eva organizacija ima iste slabosti, još jaće izražene. Glavna slabost naše Skojevske organizacije u okrugu jeste sektaštvo u odnosu na nove članove SKOJ-a. Broj članova SKOJ-a ni izdaleka nije odraz masovnog učešća omladine u n.o. borbi.

4. Narodno-oslobodilaćke organizacije

a) NOO-i

Postoji mreža seoskih, opštinskih i sreskih NOO-a. U pripremi je stvaranje Okr. NOO-a.

Oni su postali neotuđiva svojina naroda, svest o njihovoj potrebi, o njihovoj narodnoj i borbenoj funkciji je zahvatila gotovo sve žitelje okruga (sem uzak pojas oko gradova i same gradove). NOO-i vrše sve svoje funkcije.

Ima tu i tamo u našim NOO-ima ljudi kojima nije mesto u organima narodne vlasti i koji je kompromituju, koji su se zamaskirali. Imamo, dalje, birokratizma, tu i tamo, u radu NOO-a.

Postavili smo i u toku je rad:

na reviziji NOO-a, na išćenju tih elemenata;

na podizanju svesti članova NOO-a o svojim dužnostima, o radu;

na obezbećenju partije, rukovodstva u NOO-ima;

na popularizaciji prave narodne vlasti.

U Srezu Jabl. fani kom] NOO-i su uzeli u svoju režiju mlinove onih sopstvenika koji su napustili srez. NOO-i snabdevaju gorivom mlinove i ureduju meljavu.

NOO-i su obnovili školsku nastavu. Ovome je prethodila konferencija u itelja, sveštenika i gimnazijalaca, na kojoj je formiran prosvetni odbor. U pripremi su analfabetski te ajevi. Sada se izvodi kurs sa gimnazijalcima da bi se osposobili za vo enje analfabetskih te ajeva.

U Jabl. je otvorena pijaca, dalje od okupatorskog saobraja i kontrole.

b) AFŽ

U eš e žena u n. o. borbi u našem okrugu je poja ano. Odbori AF2 postoje gotovo u svim selima Jabl. i ve em delu drugih srezova. Ali u eš e žena u našem okrugu svodi se na materijalnu pomo borbi. U eš e žena u NOO-ima još ne postoji. Veoma slaba pismenost kod žena je velika teško a za podizanje žena sve do nivoa naše Partije. Pa ipak se u tom pogledu u inilo korak napred.

b) USAOJ kao organizacija antifaš. omladine tek po inje da se ose a. Organizacije USAOJ-a su u stvaranju. Najviše ima omladinskih radnih eta. pionirskih eta i desetina, a malo domova, kult.-prosv. odbora, a samo 2 sanitetska odbora.

Stvorena je k-da podru ja i 7 k-di mesta. Njihov rad je u za etku, ali se ve ose aju koristi rada ovih organa pozadinske vojne vlasti.

5. Od III bat. (Jastreba kog) stvoren je samostalni Jastreba ki n. o. p. odred sa 3 bataljona, od kojih je bat. preba en da poja a Rasinski odred.

Borci I Jb. odreda (4 bataljona) i Jastr. odreda (3 bataljona) su uglavnom mladi partizani koji su doneli sobom svoje navike i shvatanja, koje treba prevaspitati. Njihova borbenost se poja ava.

Najnovije iskustvo naših bataljona pokazuje da samostalno oni ne mogu dejstvovati. Neprijatelj (okupator i dražinovci) idu samo u ve im jedinicama dobro naoružani, te je protivu njih mogu e istaviti samo krupne naše jedinice. Stoga se i pred nas postavilo da bataljone udružujemo radi akcije. To postavlja problem ishrane, ali je on relativno lako rešiv.

U vojsci imamo vojni i bolni ki kurs, kao i kurs radio-telegrafista.

6. U pr. mesecu naše finansije iznele su do 510.000 din. koje smo utrošili za potrebe brigada (I brigada 100.000, II 70.000). odreda i tehnike.

7. Naša tehnika (Okružnog kom.) izra uje celu knjigu „Iz pit. lenjinizma" — 300 kom; ona još ne ose a nedostatak sredstava.

Sreske tehnike esto zapadaju u krizu — prese, radioaparati, baterije, hartije.

Sve tehnike umnožavaju, na pis. mašini, lanke iz Proletera i dr. materijale.

Drugu Mih.⁷ smo dali predlog za AVNOS. Sada dopunjujemo još sa slede a dva lana:

Milivoje Stefanovi , novinar, Loznac (Moravski srez),

Todor Stamenkovi , zanatlija, Leskovac.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
OK/L

Prilog: 2 letka,

1 slika AFZ-a,

1 pesma za „Glas“ i o pionirima.

BR. 128

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA KOSMAJSROG BATALJONA OD 14. DECEMBRA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA MLADENOVAC O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

O. *K-u Mladenovac*

Dana 14 XII-43 god.

Dragi drugovi,

Stanje organizacije u vojsci je slede e:

I eta ima šest lanova partije. Organizovana je partiska jedinica, koja se do sada sastala dva puta. Izvršene su podele rada po pojedinim sektorima rada. Za organizaciono pitanje u eti odgovoran je drug Gavra (Kicoš).¹ koji je zamenik pol. komesara. Jedinica sada raspolaže i sa pet kandidata, t. j. dva su nova druga kandidovana i to: Brka (Svetislav Kostić). zemljor., i Dragi Stefanovi , seljak.

Za politiki rad u eti i narodu odgovoran je drug Zivadin,² pol. komesar ete, kao i za kulturno-prosvetni rad. Osnovno

⁷ Mihajlu (Blagoju Neškoviću)

¹ Original (pisan olovkom, irilicom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 238.

² Dragomir Gavri Kicoš

³ Zivadin Radojevi

van je hor u eti, za koji je odgovoran drug Janko.⁴ Za dilet. sekciju odgovoran je drug Bosanac." Za analfabetski te aj odgovoran je drug Rata. Četa je imala jednu priredbu unutar ete. Zamenik pol. komesara u bataljonu drug Duško⁶ govorio je drugovima o ciljevima naše borbe, o važnosti tih priredbi kao i o važnosti ovog našeg manevra koji smo izveli. Hor je otpevao nekoliko pesama. Drug Janko recitovao je pesmu od Alekse Šanti a „0 klasje moje". Otpevan je „vrabac" etni. Priredba je na brzu ruku organizovana radi moralnog podizanja ete i jako je uspela.

Za vojni sektor rada odgovoran je drug Posavac." Po svim desetinama u toku dana 14 XII izvršena je vojna obuka sa borcima. Rad je u toku. Nadamo se da e za kratko vreme postiti i dobre rezultate.

Za omladinski sektor rada odgovoran je drug Janko, koji je izvršio podelu rada po sektorima. Kod omladinaca se pojavila velika volja i ljubav za radom. Šaljemo vam isto tako karakter. i socijalni sastav boraca, koji je nepotpun zbog kratke vremena i još dovoljnog nepoznavanja boraca zato što su veinom novi borci.

II eta

Organizaciono pitanje:

Druga eta ima 6 (šest) članova partije. Organizovana je partijska jedinica, koja se dva puta sastala. Takode je izvršila podelu rada po sektorima i to za organizaciono pitanje kao i za pol. sektor rada odgovoran je drug Rodoljub.* Za vojni sektor rada odgovoran je drug Nikola.⁹ za omladinski sektor rada odgovoran je drug Boža.¹⁰ Kandidata ima do sada dva i to Zivorad¹¹ i Doca.¹²

Pol. sektor rada vodi drug Rodoljub, kao i kulturno-prosvetni. Osnovan je hor u eti. za koji je odgovorna drugarica

⁴ Slavko Miljkovi Janko, ak iz s. Resnika. Poginuo marta 1944. u s. Popovi u. u borbi sa žandarmima. kao politički komesar 2. ete Kosmajskog NOP odreda.

⁵ D simir Samardži . pekarski radnik iz Beograda. Poginuo 16. marta 1944. kod s. Vodnja, u borbi s etnicima.

⁶ Dragutin Pavli i . Poginuo krajem 1944. na sremskom frontu, kao politički komesar bataljona.

⁷ Života Marinkovi

* Rodoljub Andri

⁹ Nikola Ješi

¹⁰ Steva Stoji Boža. Poginuo 24. avgusta 1944. kod Grocke (s. Kamendol). u borbi sa nedi evcima i etnicima, kao politički komesar Kosmajskog NOP odreda.

¹¹ Zivorad Petrovi

Dobrosav Mihajlovi

Slavka,¹³ za diletantsku sekciju kao i za analfabetski te aj odgovoran je drug Bogoljub. U toku je priredba za etu.

Za vojni sektor rada odgovoran je drug Nikola, koji je organizovao obuku boraca.

Po omladin. pitanju drug Boža je izvršio raspodelu rada. Kod svih omladinaca razvila se želja da rade po svim pitanjima.

Rad je u toku i zbog kratko e vremena nije se moglo više posti i.

Moral kod boraca se popravio mnogo bolje nego što je bio. U putu su nam nestala iz celog bataljona etiri druga.

Veza je uhva ena sa politi kim radnicima u Sumadiji. Veza nije uspostavljena izme u Šumadije i Kosmaja. Sada pokušavamo da uhvatimo vezu sa Kosmajem i tre om etom.¹⁴

S. F. — s. N.

Drugarski pozdrav,
Duško¹⁵
zam. pol. komesara Kosmaj.
bataljona

" Slavka Petrovi

¹⁴ Tre a eta je ušla u sastav Kosmajskog NOP odreda 29. decembra 1943, u selu Vukosavcima (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 153. knj. 7. dok. br. 12).

¹⁵ Dragutin Pavli i

UPUTSTVO ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 27. DIVIZIJE OD 15. DECEMBRA 1943. BRIGADNIM KOMITETIMA 17. I 18. BRIGADE¹

Stab xxvii divizije
novi poj
Položaj, 15.12.1943.

BRIGADNIM PARTIJSKIM KOMITETIMA¹

Stab III OZ Alpske dana 15.12.1943. godine javlja

Poslednjih nedelja su se u svetu i kod nas odigrali tako važni događaji, da im moramo posvetiti posebnu pažnju i koristiti ih za naš propagandno-politički rad među partizanima. Konferencija između Ruzvelta, Staljina i Čerčila u Teheranu³ predstavlja veliku pobjedu Sovjetskog Saveza, pobjedu svih demokratskih slobodoljubivih snaga sveta u borbi protiv fašizma i Hitlerove Nemačke, znači i otvaranje drugog fronta u Evropi, bliski kraj rata i konačnu pobjedu naše NOB.

Formiranje Nacionalnog komiteta oslobođene Jugoslavije pod rukovodstvom drugog maršala Tita,⁴ koji predstavlja našu privremenu vladu, ima za nas ogroman politički značaj. Priznavanje naše NOB i naše privremene vlade od strane svetske javnosti, pre svega Engleske i Amerike, predstavlja našu punu političku pobjedu i potpun slom svih reakcionarnih snaga u Jugoslaviji.

Ova dva tako važna događaja treba svestrano iskoristiti u našem političko-propagandnom radu među partizanima. Treba objašnjavati pravilnost naše politike i naše borbe, koja je potpuno upravo poslednjim događajima.

U prilogu vam šaljem okružnicu PK KPS za Primorsku, u kojoj je okružnim odborima izložena nova situacija i naš stav prema svim oportunističkim elementima, pre svega prema izdajnicima -

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG SRS, a mikrofilm u Arhivu V.i.i., reg. br. 10/356.

² Odnosi se na brigadne komitete 17. i 18. SNOU brigade.

³ Konferencija je otvorena 28. novembra 1943. O njenim zaključcima koji se odnose na NOR u Jugoslaviji vidi opširnije 'Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945', knj. 1, izdanje V.I.I., Beograd, 1963. g.

⁴ Misli se na stvaranje Nacionalnog komiteta oslobođene Jugoslavije na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 29. novembra 1943. godine.

koj ulozi sredine (plavogardejci),⁵ koja nas pokušava navesti na tanak led saradivanjem sa okupatorom, ne zato da bi koristila narodu, ve radi toga da otupi oštricu naše borbe protiv okupatora. To se odnosi pre svega na Primorsku. Iako je okružnica namenjena terenskim organizacijama, isto je tako važna za naš rad u vojsci. Zato vam je šaljem, da se upoznate sa njom. Takode vam šaljem izvode iz referata druga Kardelja-Krištofa. koji je održao na partijskom savetovanju 4.X.1943. Doduše taj referat je održan pre gore pomenutih događaja, no ipak je aktuelan. jer nam u njemu drug Krištof daje sjajnu politiku analizu situacije u svetu i kod nas i analizu naših konkretnih zadataka u daljem toku naše borbe. Ovih dana dobijete od PK KPS za Primorsku brošuru „Partija i NOV“. U toj brošuri je prikazana organizacija i zadaci Partije u vojsci. Sav taj materijal umnožite u toliko primeraka. da svaka partijska elija dobije bar po jedan primerak. Na partijskim sastancima treba taj materijal temeljito proraditi, tako da svaki partijac ovlada materijalom iz okružnice i brošure. Morate nas izvestiti šta ste sve u inili po tom pitanju.

Sve partijske izveštaje koje morate slati 15-dnevno našem štabu (zameniku politkomesara). šalžite istovremeno i CK KPS i PK KPS za Primorsku. Jedinice pak. koje se nalaze na teritoriji PK KPS za Gorenjsku moraju i njemu slati taj izveštaj. Dakle, izveštaje morate slati u 4 primerka i to: CK KPS. PK KPS. štabu III OZ i zameniku divizijskog politkomesara — sve preko divizije. Isto važi i za sve okružnice koje pojedine partijske organizacije izdaju u vojsci. Upozoravamo vas da vam izveštaji treba da budu opširni i redovni.

Ponovo naglašavamo da sav dobijeni materijal morate smesta iskoristiti, i to svestrano, u svom partijskom radu. Istovremeno nas morate stalno izveštavati kako ste to uradili i kakav je uspeh imao vaš rad na osnovu materijala koji primate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:
Branko Babi Vlado

⁵ O delovanju „sredine“ (plavogardejaca) vidi opširnije u knjizi: „Slovensko Primorje in Istra“ u izdanju preduzeća Rad. Beograd. 1953. str. 342 i 376.

BK. 130

IZVEŠTAJ SEKRETARA SKOJA 10. NOU BRIGADE „LJUBLJANSKE“ OD 15. DECEMBRA 1943 POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA SLOVENIJU O STANJU I RADU ORGANIZACIJE SKOJA U BRIGADI¹

brigadni biro skoja
x u. b. „ljubljske“
xviii divizije nov i pos

Na položaju. 15.XII 1943.

MLADEN 15—25.²

Šaljemo Vam redovan izveštaj o radu Skoja u našoj brigadi.

Dopunjujemo raniji izveštaj da dobijete jasniju sliku.

Broj lanova Skoja u našoj brigadi za vreme nemačke ofanzive je opao. Za to postoje različiti uzroci koje smo Vam već javili. Posle ofanzive se ubedljivo primećuje da je naša omladina svesna svojih današnjih dužnosti. Partija je samo u poslednje vreme primila iz Skoja u svoje redove priličan broj (20) omladinaca. Sve što je svesno uključujemo u Skoj.

Sadašnje brojno stanje Skoja u brigadi je sledeće:

U I bataljonu ima 90 ljudi — od toga 27 partijaca, 10 kandid., skojevaca 30; dakle 23 starija, neorganizovana.

U II bataljonu ima 97 ljudi — od toga 28 partijaca, 6 kandid., skojevaca 37; neorganizovanih 26.

U III bataljonu ima 120 ljudi, od toga 30 partijaca, 8 kandid., skojevaca 46; neorganizovanih 36.

U IV bataljonu 103 oveka, 30 partijaca, kandid. 10, skojevaca 25; neorganizovanih 38.

U štabu brigade ima 10 skojevaca.

Stanje brigade: na licu 470, organizovanih 337 sa 40 lanova štaba.

Podaci koje smo naveli rezultat su našeg dosadašnjeg rada.—

Broj organizovanih lanova smanjio se i usled toga što je 40 lanova poslato u Notranjski odred.

Raspoloženje današnje omladine u Hrvatskoj (Za vreme borbi u Hrvatskoj) je sledeće:

Moral, disciplina i borbenost u brigadi su dobri, ali bi porasli 100% u momentu kada bi Saveznici pošli sa većim akcijama.

¹ Original (pisan mastilom. na slovena kom jeziku) u Arhivu izd g s r s.

¹ Pokrajinski komitet SKOJ-a za Sloveniju

jama. Svi o ekuju zna ajnije svetske doga aje kojima e i om sa radoš u doprineti svoj udeo.

27. novembra Skoj u brigadi je imao svoj prvi brigadni miting u Hrvatskoj i to u varoši Gerovo, sa podizanjem zastave u po ast poginulih drugova. Zapevali smo tako e Internacionalu. Prilikom ove sve anosti mitingu je prisustvovao i-tav uži štab brigade, zamenik komesara divizije i drug Zihlerl,³ koji je skojevcima održao kratak govor. Moral i povezanost su se posle toga sastanka jako podigli.

Sto se ti e budu eg kongresa i njegovih zakliu aka omladina se ve unapred raduje i pokazuje interesovanje za njega i o ekuje od njega novi polet.

Doneli smo zaklju ak da prilikom održavanja prvog kongresa poklonimo najboljem bataljonu slovena ku — partizansku zastavu. Takmi enje za nju je veoma živo. — Odnos prema hrvatskoj omladini nas raduje — svuda se odražava bratstvo po krvi i ideologiji. Brigadni biro je 13. o.m. održao sastanak sa partijskim sekretarom sreza Kotara⁴ koji se odvijao u naj-srda nijem prijateljstvu. Priznao je da smo mnogo borbeniji od njih. Održan je sastanak i sa Okružnim komitetom Kotara³ kojem su bez podstreka svojih sekretara prisustvovali naši skojevci i predali im pozdrave slovena ke omladine.

Napredak Skoja:

2. dec., došao je drug na elnik divizije⁶ i otvoreno pohvalio najbolje skojevce brigade koji su izvršili vrlo težak zadatak. Taj zadatak izvršili su posle dva neuspela pokušaja starijih. U 11 h uve e krenuli su na 30 km dug put da uspostave vezu sa divizijom i 9. brigadom. Sunjali su se pored nema kih uporišta i ustanovili položaj divizije i 9. brigade. Posle marša od 60 km hteli su na položaj i to bez ikakve hrane, što im nisu dozvolili i poslali ih na spavanje. Za sve najteže zadatke traže se uvek naši skojevci i veoma su ponosni na to.

Prema izveštaju koji smo primili istakao se drug Dušan iz I bat. Poslali smo ga u patrolu sa još dva druga da izvrši važan zadatak. U zasedi su oba druga poginula a on se vratio i molio komandanta za nov zadatak. Na svoj zahtev je dobio desetinu i otišao na novi zadatak na kojem je bio ranjen. Kad su ga drugovi doneli u pozadinu, njegova prva želja je bila da pozovu njegove drugove koje je oduševljavao za borbu — za ciljeve slov. naroda: oni su mu to obe ali. Na putu za bolnicu izdahnuo je ovaj verni sin slov. naroda.

¹ Boris

⁴ Odnosi se na srez Delnice.

³ Okružni komitet SKOJ-a za Gorski kotar

⁶ Jovo Hostnik

Na Ilovoj gori se izvanredno istakla drugarica Micka, koju su posle 4 dana pronašli na borbenom položaju. Uprkos svim fizi kim i psihi kim mukama ostala je vedra i svesna. Tri druga koji su hteli da je potraže poginuli su i tako položili život na oltar drugarstva.

U IV bataljonu vršeno je takmičenje u rukovanju oružjem. Rekord je postigao drug Jože koji je vezanih o iju rastavio i sastavio pušku „mauzer" za 35 sek.

Kad je to video jedan od drugova, javio se sam za no no dežurstvo, u io celu no i sutradan rastavio i sastavio pušku za 34 sek.

Rad po sektorima:

Vojni ka disciplina je svakim danom bolja. Takozvano „žičarenje" je znatno opalo — naro ito s cigaretama. Pozdrav „Daj mi ik" više se ne uje. Odnos prema hrvatskom narodu je odli an.

Politi ke diskusije jako su podstaknute Teheranskom, An-karskom i Kairskom konferencijom, koje su pozdravili srda no i s oduševljenjem, obzirom na stvaran i ubrzani razvoj svet-skih doga aja. Veoma su se obradovali proglašenju Tita za mar-šala a isto tako i N.K.O.J.,⁷ koji ima zna aj narodne vlade. Do-lazak ruske vojne misije u Jugoslaviju i Italiju primili su sa o itim olakšanjem.

Na kulturnom polju skojevci su 12. o.m. održali miting u selu Vas na kome su predali pozdrave slovena ke omladine hrvatskoj omladini. Na mitingu je govorio i naš omiljeni ko-mesar Janko⁸ koji je izneo našu i svetsku situaciju. Okružni komitet Kotara izjavio je da e Slovenci poneti najlepše utiske iz Hrvatske.

U svim bataljonima rasprostranjene su zidne novine. Hr-vati najviše vole da slušaju naše slovena ke pesme i himnu „Hej brigade".

Po *pitanju obaveštavanja* naši skojevci se oseaju jako od-govorni. Svesni su da je obaveštajna služba jedna od najvaž-nijih i obavljaju je sa svom mogu nom pedantnoš u. Na sa-stancima obaveštajaca donesen je zaklju ak da se informacije dostavljaju isklju ivo onome ko ih je poslao ih tražio.

Higijena drugova je na stepenu isto e. Pranje rublja i iš enje organizuje se im stignemo na odre eno mesto. i-sto om se najbolje borimo protiv tifusa koji se javlja u Hr-vatskoj.

⁷ Nacionalni komitet oslobo enja Jugoslavije

⁸ Rudolf

Sto se ti e kritike i samokritike zaklju ili smo da prestane svako kritikovanje starih partizana, terenaca i politikih aktivista jer je kritika ve prelazila u sektaštvo i bila neosnovana. Istakli smo parolu da je psovanje i ogovaranje sramota za partizana.

Predloži: Brigadni biro moli da se, ukoliko postoji veza, dostave (5, 6. i 7) okružnica, potrebna literatura. SKPB, Osnovi lenjinizma. koje nismo primili a politiki rad bez njih je vrlo otežan. Molimo Vas da nam odmah iznesete kritiku i ukažete na nedostatke koje zapazite u našoj brigadi. *Napominjemo* da nas je danas 14. o.m. posetio član P.K. drug Stenka⁹ kome smo se veoma obradovali.

S. F. — s. N.

Brigadni sekretar
Majda Šile

BR. 131

IZVEŠTAJ PREDAVA A SREDNJEG PARTIJSKOG KURSA
PRI 27. DIVIZIJI OD 17. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM
KOMITETU KP JUGOSLAVIJE¹

Dragi drugovi,

Od 10. novembra do 8. decembra t.g. održao sam srednji partijski kurs pri XXVII Diviziji N.O.V.J. (u Isto noj Bosni.)

Na kursu je bilo prisutno 26 drugova-ca i to iz II Krajiške brigade, XVII Majeve ke brigade i Bir anske brigade.² Sedam drugova koji su bili poslani iz Bir anske brigade upu eni su na niži partijski kurs kod Krajiške brigade, jer nijesu imali uslova za srednji kurs.

Uspjeh kursa bio je zadovoljavaju i. U pore enju sa ranijim kursevima. ovaj kurs dao je bolje rezultate. To dolazi otuda što je izbor kursista bio uglavnom pravilan (naro ito iz Majeve ke brigade), što je jedan prili an broj kursista bio na nižem partijskom kursu, te što su uslovi rada bili povoljniji nego ranije. Ovaj kurs održan je u Goraždu, gdje su drugovi

* Pavle Boje

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.II., reg. br. 17/1—3. k. 407.

² Re je o 19. NOU brigadi 27. divizije.

u toku rada bili bez pokreta, štaviše gdje su mogli koristiti elektri no osvjetljenje, dobar smještaj itd.

Program i metod kursa uglavnom su ostali isti kao ranije. Ispit koji je bio predviđen na kraju kursa nije se mogao održati usljed njema ke ofanzive.³ što je iziskivalo da se drugovi što prije vrata u svoje jedinice. Ovo nije ni malo uticalo na rezultat kursa, jer su ispiti po pojedinim temama bili ve obavljani.

Drugovi su na kursu stekli osnovne teorije, u opštim crtama. Oni koji su ranije bili na nižem kursu izbistrili su mnoge pojmove, produbili stvari i doveli svoje znanje u vezu sa konkretnom stvarnoš u, tako da je i njima ovaj kurs mnogo koristio.

U toku rada medu kursistima nije se osjetila nikakva nezdravost. Radna disciplina bila je na visini, a vladalo je potpuno drugarstvo. Staviše. drugovi su pokazali i svoju borbenu sposobnost, kada su u saradnji sa vojnim kursistima rastjerali etni ke bande koje su bile napale Goražde.

elija kursa održala je dva sastanka na kojima su pretresana teku a pitanja.

U toku trajanja kursa, drugovi su spremili i nekoliko kulturno-zabavnih ta aka koje su prikazali pred gra anstvom, u saradnji sa drugim jedinicama.

U svemu, mislim da se rezultati ovoga kursa mogu smatrati zadovoljavaju i.

Prema direktivi druga Vlada.⁴ komesara III Korpusa, poslije ovoga kursa treba organizovati u istoj diviziji nov kurs. im to budu prilike dopustile.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17X11.43

Predava .
Drago Vu ini

Dostavljeno:

CK KPJ. PK KPJ za BH.

Divizijskom komitetu KPJ za XXVII Diviziju.

Politkomesaru III Korpusa NOVJ

³ U izveštaju 3. korpusa NOV Jugoslavije od 23. novembra 1943. o tome. pored ostalog, piše: „.... Ofanziva koju su preduzele njema k-ustaške snage iz doline rijeke Save od Br kog i dolinom rijeke Bosne od Doboja — poslije 11 dana upornih bojeva ova ofanziva na pravcu Br ko—Tuzla odbijena je uz velike gubitke po neprijatelja, koji je imao oko 1200 izba enih iz stroja: uništeno i ošte eno 7 tenkova i zaplijenjena ve a koli ina oružja i ratne sprema . . !” (Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 19. dok. br. 99.)

⁴ Vlado Popovi

BR. 132

IZVEŠTAJ ŠTABA 15. DIVIZIJE NOV I POJ OD 18. DECEMBRA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O POLITI KOM RADU U DIVIZIJI¹

STAB
XV DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 18.XII 1943.

GLAVNOM ŠTABU I ŠTABU VII KORPUSA

Politi ki izveštaj.

Na politiki masovima u I bataljonu IV brigade raspravljalo se o nema koji ofanzivi u Srbiji i Hrvatskoj, o najvažnijim tačkama OF, o svetskoj situaciji, itane su radio-vesti i govoreno o odnosu aktivista-terenaca prema civilnom stanovništvu. Održan je i sastanak politkomesara bataljona sa politkomesarom brigade. Na tom sastanku govorilo se o držanju kadrova i radu bolni ara. U bataljonu je održan i sastanak sa etnim komandama na ijem dnevnom redu su bili: politiki ka situacija u svetu, izveštaji komandira i politkomesara, referat o vojnim pitanjima koji je održao komandant bataljona, kulturni rad u bataljonu, odnos prema aktivistima na terenu kao i prema civilima, ishrana, ode a i obu a i razno. Razmatrane su i mogu nosti za poboljšanje stanja u bataljonu. Bataljonski bolni ar održao je sastanak sa svim bolni arima u bataljonu na kome je raspravljano o prvoj pomo i ranjenicima, stavljanju zavoja i o higijeni. U bataljonu se na politiki masovima govorilo o postanku OF. Na politiki masovima u III bataljonu itane su radio-vesti i o pro itanom se diskutovalo. U IV bataljonu održan je takode politiki mas sa temom: dve godine OF i itane su radio-vesti. I u bateriji su održavani politiki masovi na kojima je itan poslednji broj „Partizana“ i ukaz druga maršala Tita, a diskutovano je o nacionalnom pitanju.

U V brigadi za poslednjih nekoliko dana malo se politiki radilo jer je brigada gotovo sve vreme bila u pokretu. II bataljon imao je kra i pokret pa mu je zato bilo omogu eno da održi nekoliko politiki masova. Na jednom masu govorio je politkomesar bataljona o pijan enju i njegovim posledicama. Pored toga govorio je o pozdravljanju i o disciplini u našoj vojsci, a zatim objasnio i sadašnju politiku situaciju. Organi-

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG SRS, a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. 8/752.

zovali su dva uspela mitinga u Ivan noj Gorici i Trebnjem. Oba su uspela. Mitingu u Trebnjem prisustvovao je i ve i broj civila.

Politi ki rad u XV brigadi je slab. Drugovi slabo rade na organizovanju mitinga i održavanju politiki h asova.

U artiljeriji su održani politiki asovi na kojima je raspravljano o temi kako treba da se reše seljaki i radni ki problemi i kako se razvijalo ljudsko društvo. Divizion je pripremio miting za partizane i civile. Na politiki m asovima diskutovano je o organizaciji naše vojske i o programu OF. Mitinga više nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:
L. Marjanovi²

Komandat, Major:
Ciril³

(M.P.)

BR. 133

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 9. DALMATINSKE BRIGADE OD 19. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA¹

BRIGADNI KOMITET
SKOJ-a
IX DAL.N.O.BRIGADE
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
dana 19.XII.1943

primljeno februara 1944

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

IZVJEŠTAJ RADA

Otkako je formirana naša Brigada² stvarala se je i rasla organizacija SKOJ-a. Formirani su po svim bataljonima etni aktivni koje sa injavaju lanovi etnog aktiva sa sekretarom aktiva. Biranje samog sekretara izvršeno je na demokratskom

¹ Aleksandar Marjanovi Leko. Poginuo juna 1944. kod Žužemberka.
© Franc Ko evar

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd.

² Ona je formirana polovinom septembra 1943 (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 88).

principu. Kao što su formirani etni aktivisti tako su formirani i bataljonski komiteti, koje sačinjavaju sekretari etnih aktivista sa sekretarom bataljonskog komiteta.

Sekretari bataljonskih komiteta sa sekretarom Brigadnog komiteta sačinjavaju Brigadni komitet.

Organizacija SKOJ-a u našoj Brigadi sada broji 150 članova, dok kod formiranja je brojila svega 105 članova. Pred našu organizaciju se postavilo to da omasovimo i uvrstimo organizaciju, što smo relativno i uspješno a to se najbolje vidi po ranijem broju i današnjem broju.

U našoj Brigadi ima 350 neorganizovane omladine. U pogledu toga poduzete su sve mjere da bi svaki omladinac u našoj Brigadi u najskorije vrijeme postao članom skojevske organizacije. Primanje omladinaca u organizaciju je vršeno putem podviga u borbi, odanosti, tj. ako je pošten i iskren.

Podjela rada u našoj organizaciji je pravilno izvršena; kako u etnim aktivnostima tako u bataljonskim i brigadnim komitetima. Svaki skojevac je zadužen po jednom ili više sektora, ali ne zna i to da onaj koji je zadužen po vojnom komandantu, politički komandant u kojem drugom sektoru rada da ga se drugi rad ne može obaviti. Radi toga da bi se rad mogao pravilnije izvršiti.

Politički nivo naše organizacije je na vrlo slabom stepenu. Zato se pred našu organizaciju postavlja to da težište rada bacimo na politički rad, tj. putem vaspitno teoretskih sastanaka da podignemo našu organizaciju na viši politički nivo. Na tim sastancima, tj. pored radnih sastanaka proučavaju se razni materijal: organizacija SKOJ-a u vojsci, uloga mlade generacije u NOB, komunistička omladina u surovoj školi rata, rezolucija ZAVNOH-a, govor druga Staljina, Moskovska konferencija, Zasedanje AVNOJ-a kao i govor druga Tita i drugi razni materijal.

Po vojnom komandantu smo uspješno da svi omladinci a preventivno skojevci nauče rukovati sa puškomitraljezom, bombom, kao i veći dio sa svim drugim automatskim oružjem koje posjeduje naša Brigada.

Formirani su kulturno-prosvjetni odbori po svim etapama i bataljonima, kao i unutar samog odbora diletantske sekcije i analfabetski tečaj. Veliki dio u našoj Brigadi bio je nepismen, zato je naša organizacija uzela kao najvažnije da likvidira nepismene. Broj nepismenih je sada u našoj Brigadi oko 30—40, dok je kod formiranja bilo preko stotina nepismenih. Izdaju se zidne novine kao i džepne, tako i bataljonski listovi i prikuplja se materijal za Brigadni list. Dano je nekoliko priredaka za narod i vojsku.

Rad sa pozadinom: prolaskom naše Brigade kroz selo stupilo se u kontakt sa organizacijom u pozadini ukoliko ih je bilo.

a ako one nisu postojale održani su zborovi omladini i narodu, tj. išlo se tim putem za stvaranje organizacija u tim selima.

Na posljednjem sastanku Brigadnog komiteta koji je održan 15.XII.43 donešen je plan rada po svim sektorima, i to na bazi takmičenja, posvećen drugom Antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije. Dobiveni referat od Zemaljskog odbora USAOJ-a za drugi kongres već se obrađuje na svim sastancima i na svim konferencijama, tako da bi se svaki omladinac ili omladinka upoznali sa važnošću u kongresa i ispitao se na tim konferencijama politički stav omladine.

Kako se vidi, naša organizacija je još mlada i neiskusna u radu, tj. u vojsci. Sami rukovodioci se još ne osjećaju rukovodiocima, jer su došli sa terena u vojsku pa prema tome još nemaju dovoljno iskustva u vojsci, ali se vidi da je njihov osjećaj za rad i odanost na priličnoj visini. Zato se nadamo da će u budućnosti naša organizacija biti mnogo jača i vršiti kako bi mogla da riješi sve one zadatke koji se pred nju postavljaju.

Borbenost naše organizacije još nije dovoljno vrsta, ali u nekim akcijama istakao se već i dio skojevaca, koji su se dobrovoljno javili za bombaše na bunkere.

Naša organizacija je kroz ovo vrijeme dala pomoć Partiji oko 15 članova. Javljajte nam svakako koliko ćemo vam slati izvještaj.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Brigadnog komiteta
SKOJ-a
Zivkovi Šime

IZVOD IZ IZVEŠTAJA ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 20. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 8. AVGUSTA DO 20. DECEMBRA'

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

i

OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Podnosim ovom prilikom prvi pismeni izvještaj o partijskom radu u I dalmatinskoj brigadi. Usmeni izvještaj sam podnio dva puta drugu Ivu Ribaru, članu C.K.K.P.J., i jedanput na divizijskom komitetu gdje je bio prisutan predstavnik Oblasnog komiteta K.P.H. za Dalmaciju. Zato što je ovo prvi pismeni izvještaj, to je on biti duži nego redovni izvještaji, da bi dobili približnu sliku o radu i nedostacima brigade.

Ja sam došao u ovu brigadu 8 avgusta ove godine, t.j. poslije svršetka V ofanzive. Brigada je imala dva bataljona: I i IV bataljon. II bataljon je bio razbijen, dok se III bataljon odvojio od svoje glavnine i pošao za Hercegovinu, gdje se i danas nalazi.²

Brigada kao cjelina je onda brojila 320 boraca, t.j. ova dva bataljona, intendantura i previjalište. Partijaca u brigadi je bilo 91, kandidata 19, a skojevaca 102. Partijska organizacija iako malobrojna ali i to je bilo razlabavljeno, sa malo discipline a još manje odgovornosti i zauzimanja za rad. Rukovodstva, naročito partijskog i političkog, skoro nije bilo, dok je vojni ko bilo dosta dobro. Zato što je u toku ofanzive bilo izgинуlo ono što je bilo bolje i vrijednije. Rad u partijskoj organizaciji je bio postavljen pravilno, ali se rukovodiocima prvo moralo pokazati u praksi kako treba da rade pa tek onda da može nešto da bude, a to je iziskivalo dosta vremena. U to vrijeme brigada je dobila naređenje da ide u Dalmaciju³ da se popuni i djeluje tamo. Na putu i u prvo vrijeme u Dalmaciji u zajednici sa drugovima iz politodjela srećivali smo partijsku organizaciju u ova dva bataljona, intendanturu i previjalište I i II ili nove partijske i političke rukovodiocima kako i šta da rade,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP, Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/568—573.

² Treći bataljon je tada bio u sastavu 10. hercegovačke brigade (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 26).

³ Brigada je stigla u Dalmaciju krajem avgusta 1943 (vidi tom V, knj. 19. primedbu br. 2 uz dokumenat br. 63).

po evši cd toga kako treba voditi sastanak pa dalje o radu po svim sektorima. Novi su bili svi politiki rukovodioci sem politkoma I bataljona i zamjenika politkoma IV bataljona. Malo docnije je politkom poginuo a zamjenik politkoma IV bataljona je postavljen za komesara III brigade. Skoj je bio tako er rasklimatan. Brigadnog rukovodstva Skoja nije bilo. Mi smo jedno vrijeme održavali niz politiki konferencija sa itavom brigadom.

Dolaskom u Dalmaciju brigada je bila djelimi no popunjena i dodjeljen nam je bio bataljon iz odreda kao II bataljon naše brigade. Odmah po dcbijanju toga bataljona pošli smo i obišli sve partijske jedinice i bataljonska rukovodstva partije i Skoja toga bataljona. Mada je taj bataljon djelovao kao bataljon duže vrijeme, ni partijski ni skojevski rad nije bio dobro postavljen. Dnevni red na partijskim sastancima je bio svuda šablonski, pa je i itav rad tekao po šablonu. Biro bataljona se bio svega jednom sastao i postavljen pred njim rad samo toliko da treba raditi, ali nije izvršena raspodjela rada. Bataljonski biro Partije i komitet Skoja su postojali ali nijesu funkcionisali. Ni jedan sastanak elija se nije smio održati bez prisustva politkoma bataljona. Predloge elija o primanju u Partiju ili isklju enju kao i druge predloge rješavao je sam zamjenik pohtkoma bataljona. Raspodjele rada nije bilo ni u elijama ni u birou. Stvoren je bio plan rada ali nije bilo kontrole koliko ko i šta radi koji cd partijaca. Bilo je kandadata ali velikom broju njih nije bilo ni saopšteno da su kandidati iako su primljeni mjesec dana ranije. Partijaca u bataljonu je bilo 20. kandidata 12 a skojevaca 28. Bilo je jedan broj partijaca koji su bili kukavice. Skojevski komitet kao i sam Skoj je postojao po formi ali se nije osje ao. Skojevski aktivni se nijesu smjeli sastati bez prisustva skojevskog rukovodioca bataljona. Jednom rije ju ni Partija ni Skoj ni njegova rukovodstva nijesu funkcionisali nego samo se osje ao zamjenik pohtkoma bataljona i skojevski rukovodilac bataljona, a u pogledu politiki rada u bataljonu osje ao se politkomesar bataljona i nekoliko politkomesara eta. Vojni rukovodioci eta su bili slabi a komandanta bataljona nijesu imali. Mi smo odmah postavili pravilno rad i dali tom bataljonu komandanta i sve komandire eta i neke im zamjenike i jednoga pohtkoma ete, tako da je njihova svaka elija dobila jednog ili dva partijca koji ima iskustvo iz rada i ratovanja. Njima je ukazano na sve njihove nedostatke, obi ene su sve partijske jedinice, svi skojevski aktivni i rukovodstva i ukazano im kako treba da rade, dati im konkretni zadaci.

* Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 63.

U isto vrijeme kada smo dobili ovaj bataljon i popunu brigadi stvorili smo zaštitni vod štaba brigade od izabranih ljudi (22 na broju) iz bataljona i odredili im 12 tema koje treba da proučavaju a koje smo im držali kao predavanja, a također je bio stvoren plan i o njihovoj vojnoj naobrazbi. Te drugove iz toga voda poslije završetka toga plana smo slali u bataljone kao vojno-političke rukovodioce i eta.

Odmah poslije toga nastale su borbe sa Talijanima i etnicima oko Drniša i Knina, gdje se brigada uvrstila i dobila poleta. Malo docnije, prilikom pada Italije, brigada kao cjelina se bacila u žestoke borbe oko Klisa,⁵ gdje se još bolje uvrstila. Bataljoni u toku samih borbi popunjeni su tako da su imali po 300 boraca. Tu je brigada pokazala kao cjelina veliki heroizam i upornost a bataljoni dobro snalaženje. Na Klisu je poginuo i drug iz politodjela (Bogdan Novović). Nekoga rada planskog, političkog, vojnog i partijskog skoro nije bilo. Otvoriti rad je bio preorijentisan prema konkretnoj situaciji — o uvršćivanju brigada, odnosno bataljona i eta i što boljem uništavanju neprijatelja i uklanjanju nedostataka ukoliko su se pojavljivali onda.

Nastaje povlačenje.⁶ Mi dobijamo ljudstvo za stvaranje našeg V bataljona i to dvije ete iz Dinarskog odreda koje popunimo a jednu etu napravimo od boraca iz raznih krajeva. U taj bataljon smo uputili sve vojno-političke rukovodioce po ev od delegata i vodnika, sem politkoma bataljona kojega smo dobili u sastav te dvije ete. Partijaca je bilo svega 8. kandidata 4. a skojevaca 16 i mi im damo iz drugih bataljona, tako se u svakoj eti stvori partijska jedinica i formiramo bataljonski biro Partije i bataljonsko rukovodstvo Skoja kao i aktive Skoja u svim etama. Postavili smo im kako treba i šta treba raditi u svakoj jedinici. Rad je bio pravilno postavljen i po eo se osjećati i bataljonski biro i Partija u bataljonu a i Skoj se aktivizirao. Zamjenika politkoma bataljona taj bataljon nije imao. Partijska organizacija tog bataljona je za kratko vrijeme pokazala vidne rezultate u partijskom radu a i vojno-političkom.

⁵ Brigada je na pravcu Klis—Split, od 10. do 26. septembra 1943. spreavala prodor nemačkih snaga (delova 7. SS divizije „Princ Eugen“) ka Splitu (opširnije o tome vidi tom V. knj. 19. dok. br. 57, 63, 74, 85, 97, 103 i 133).

⁶ Odnosi se na povlačenje 9. dalmatinske, 1. proleterske i 4. krajiške divizije iz srednje Dalmacije i na njihovo prebacivanje preko reke Cetine radi dejstava u neprijateljskoj pozadini. Odluka o povlačenju donesena je posle prodora nadmoćnih nemačkih snaga gotovo na svim pravcima koji izvode ka Splitu, kada se ulazak neprijatelja u Split više nije mogao spremiti i kada je dalja odbrana grada postala neceľishodna. (Vidi tom V. knj. 19. dok. br. 57, 63, 74, 85, 97, 103, 133, 137, 144, 145, 153, 154, 163, 164, 171, 178, 183 i 191.)

Taj bataljon pokazuje malo kasnije i u akcijama vidne rezultate. iako mlad ali je vodio uporne borbe oko Posušja⁷ u zajednici sa drugim našim bataljonima i nije zaostajao po borbenosti i snalaženju ili je vrlo malo zaostajao od drugih naših bataljona. Tada je bataljon brojio 280 boraca, od 25 partijaca, 28 kandidata i 42 skojevca. Imao je uslova da se razvije u sasvim dobar bataljon i partijska organizacija i Skoj su mogli da se omasove. Stanje u tom bataljonu se izmjenilo, ali od kako smo mi pošli od Posušja a on ostao u sastavu naše III dalmatinske brigade ja nemam nikakvih podataka o njemu, a to je evo 2 i po mjeseca.

Kada smo formirali V bataljon formirali smo i brigadno rukovodstvo Skoja i postavili pred njim zadatke. To rukovodstvo je potpomoglo razvitak Skoja i omasovljenje, mada ima i niz nedostataka, o emu u malo kasnije govoriti.

Tada odlazi drugi član politodjela za zamjenika politkomesara IV dalmatinske brigade i naša brigada ostaje bez politodjela.

Oko Posušja brigada kao cjelina izvodi niz akcija i postiže velike uspjehe. Borci novi se ve privezuju i pri vršuju uz našu brigadu, mada se i jedan broj od njih osipa iz brigade. oko 100 ljudi, i to svi idu u druge jedinice a štabovi tih jedinica ih zadržavaju na svoju ruku. To osipanje je dolazilo zato što su htjeli da lakše pređu ili bliže svojih kuća. uglavnom sa težnjom da dođu u jedinice koje manje ratuju i privržanije su za teren odakle su oni.

Polazimo na nove zadatke u Primorje,⁸ ali u sastav naše brigade dolazi, umjesto našeg V bataljona. I biokovski bataljon III dalm. brigade. Politkcm ovog bataljona je bio na srednjem partijskom kursu.

Naš bivša brigada je vodila danonoćne i uporne bojeve na Pelješcu i pokazala rijetke primjere junaštva i samoprijedora." Po upornosti i udarnosti odskočili su naš I bataljon, a i IV bataljon. dok je I biokovski. kao mladi i manje iskusan, niz puta žestoko se borio, za momenat udarao sa velikim samoprijedorom i oduševljenjem, ah poslije više gubitaka i kontranapadaja neprijatelja to oduševljenje splasne i malaksa. Nije dovoljno uporan, ima i nevojni kog postupanja. Naš II bataljon se tukao i oko Posušja i na Biokovu. pokazao se uporan ali ne baš udaran jer još nema vještine ratovanja. Iza Pelješca nastaje borba na Biokovu a potom se prebacuje na Hvar. gdje se nalazimo na odmoru.¹⁰ U tim borbama smo imali veliki broj boraca i

⁷ Vidi tom V. knj. 22. dok. br. 134.

⁸ Vidi primedbu br. 3 uz dok. br. 121.

⁸ i¹⁰ Vidi tom V. knj. 21, dok. br. 152.

rukovodilaca izba enih iz stroja. Za period borbe na Pelješcu i Bickovu itav rad smo preorijentisali prema konkretnoj situaciji.

Po dolasku na Hvar otpo eli smo sa svestranim planskim radom po svim sektorima. Tu smo sredili jedinice, popunili rukovodstva i u vrstili organizacije. Na Hvaru smo dobili i djelimi nu popunu brigade.

Za vrijeme boravka na Hvaru kao i ranije u doba mogu -nosti rad se je svestrano odvijao i po planu. Sve bataljonske organizacije kao i jedinice pri štabu brigade, intendantura, previjalište i kuriri su pokazale bitne uspjehe u radu. kako na u vrš enju partijske organizacije tako na omasovljenju Partije, Skoja. kandidata i na radu po svim sektorima. Naro ito rad se dobro odvijao u ovo vrijeme boravka na Hvaru jer je ovo prvi odmor naše brigade koji smo debili cd kako smo došli u Dalmaciju.

Sadašnje stanje brigade po bataljonima je ovako:

I bataljon ima sada na licu	48	partij.. 28	kand., 105	skoj., 336	bor.
II	35	16	86	,	308
IV	46	24	108	.	308
I biokovski „ „ „ „	60	4	137	.	290
Brig, intend_____	5	2	12	,	28
„ previj. „ „ „ „	4	2	15	..	64
Muzi ko-pionir. eta i kuriri	7	1	19	..	67
Štab brigade	5	—	—	—	—5
Svega u brigadi ima	210	69	482		1404

Kada se uzme u obzir broj poginulih i teže ranjenih drugova, to je priliv u Skoj. kandidate i Partiju veliki. Socijalni sastav partijskih rukovodstava i partijaca je 49% radnika. 5% intelektualaca i 46%, seljaka. Dok kod kandidata i Skoja preovla uje seljaštvo, pa radnici a intelektualaca je malo. Boraca u brigadi malo više ima seljaka, ostalo su radnici, sem malog broja intelektualaca. U radu partijskom sa Skojem i kandidatima je obuhva eno 760 boraca, dok ovaj broj ostalih koji nije bio obuhva en postavljeno je da se i on obuhvati preko italatih grupa koje e raditi materijal prema njihovoj uzdignutosti. Da ne govorim o tome da su svi borci pored toga obuhvaeni sa radom po politikom, vojnom, kulturnom i drugim sektorima. Brigada ima 4 bataljona, zna i etiri bataljonska biroa. Svega u brigadi ima 28 partijskih jedinica.

U svim partijskim jedinicama u zajednici sa kandidatima obra uje se i u ve ini je ve obra en — Kratki kure o Partiji i teorija o Partiji. U nekim jedinicama, kao što je to u I bataljonu. obra uje se i Istorija VKP(b) i Osnovi lenjinizma. U I biokovskom za izvjesni period, u 15—20 dana. svaki drugi dan imali su teorijski sastanak svih partijaca. Tako od prilike

rad stoji, samo možda u malo manjoj mjeri, u II i IV bataljonu, gdje je sada uvedeno da svaki drugi dan je dok su na odmoru moraju imati teorijski partijski sastanak.

Partijske organizacije su postale rukovodioci i organizatori života i rada u bataljonu. Bataljonski biroi kao cjelina se osjećaju — jesu rukovodioci bataljona, ali pojedini članovi još nisu se osjetili kao odgovorni u svatkom bataljonu, već više shvaćaju da su odgovorni samo u njihovoj jedinici, što se polako ispravlja. Partijske jedinice su rukovodioci jedinice. Najviša partijska organizacija je u I bataljonu i stepen za primanje najviši, dok je u I birovskom najmasovnija organizacija a stepen za primanje u Partiju je nešto blaži nego u drugim bataljonima.

Težište rada u Partiji i Skoju sada je pojava teorijskog rada. discipline i naročito odgovornosti.

Kao što se vidi, partijske organizacije u bataljonima su narasle i u vrstile se. Narastanje Partije i Skoja je najbrže u doba borbi, dok u doba mirovanja sporije.

Pitanje partijskog uzdizanja je najteže i najsporije se rešava. Prilikom broja partijaca je zadovoljniji i na bunkere nego da u i nešto, mada se to mišljenje postepeno razbija.

Raspodjela rada postoji u svim partijskim rukovodstvima i jedinicama i rad po svim sektorima te je dobro. Po svim sektorima su postignuti vidni rezultati. Rad sa kandidatima je pojedinačan.

Vojni komandni sektor:

Rad je u vojnom pogledu tekao svakodnevno kako u doba odmora tako i u borbama i pojedinačnom ukazivanju prilikom nastupanja i odstupanja. Svi borci znaju da rukuju sa svim vrstama oružja kojim raspolažu u svojim jedinicama. Mada je priliv u našu brigadu novih boraca koji ne znaju rukovati oružjem veliki i često, ali u tome su naši vojni rukovodioci vrijedni i brzo sve novodošle upoznaju sa istim. Eszercir i svestrana vojna obuka je svakodnevna. Rad po vojnom sektoru kao i po drugim se odvija po planu za koji daje predlog bataljonski biro a stvaraju plan o vojnom radu komandiri jedinice u zajednici sa komandantom i njegovim zamjenikom. Zapaženo je da se vojni rukovodioci brže mnogo razvijaju nego politički. U prilikom su se vidjeli samo vojni rukovodioci, dok se sada na veliko osjećaju i politički. U samim akcijama vojno-politički rukovodioci kao cjelina su dorasli da vode svoje jedinice i da razvijaju i samoinicijativne poteze. Poslije svake akcije se održavaju konferencije jedinice ili bataljona o nedostacima i dobrim potezima u akciji. Održavaju se sastanci vojnih rukovodilaca na kojima se stvara plan i obaveza vojnih rukovo-

dioci, a poslije sastanci i rad sa bataljonom, etama i vodovima na kojima se u e borci kako treba da rade. Taj rad je svakodnevan naro ito u toku odmora. U vezi sa estim popunjenjem brigade pojavljuje se nedostatak taj što se borci u akcijama puno grupišu i zato mora da ima više gubitaka nego što bi bilo da se ide vojni ki. Na tu slabost smo im ukazali ali se teško otklanja. Tako er ginu obi no rukovodioci jer prednja e, tako se poslije osje a ogromna teško a dok se novi drugovi nau e dobro da rukovode sa jedinicama. Vojni ka disciplina u brigadi je na visini. Borbenost tako er.

Politi ki sektor:

Redovno se održavaju sastanci politkomesara i delegata koji stvaraju plan o radu i uo avaju slabosti i nedostatke u bataljonu. Održavaju se konferencije po unutrašnjim pitanjima jedinice, pa i po konkretnim greškama grupa kao i pojedinaca, i rad po politu kom uzdizanju boraca. Težište rada politu kog je postavljeno na konferencijama bataljonskim u doba kada je bataljon na okupu, koji se odvija po planu stvorenom od politkoma i delegata u bataljonu. No u situacijama kada su ete odvojene — po etama ili vodovima, pa na položajima i po desetinama. Po planskom politu kom radu najviše otska e II bataljon. koji koristi situaciju svaku za taj rad, onda IV bataljon, pa I biokovski. pa najzad I bataljon. Sve naše novine i brošure kao i sav teku i materijal se prora uje na etnim ili bataljonskim konferencijama. U svim bataljonima su održane po šest do osam konferencija o Sovjetskom Savezu i svaki borac koji se interesovao o SSSR-u upoznao se detaljno o svesmu. U tom nam je pomogao sovjetski oficir Vlado Lepuškin,¹¹ koji se kod nas nalazi evo ve 5 mjeseci. Svakog dana izdajemo vijesti i u svim bataljonima se održi po njima neka vrsta politu kih konferencija.

Politkomesari i delegati su održali niz politkonferencija sa narodom i u velikom broju sela stvorih N.O.O. a u nekim gdje odbori nijesu funkcionisaU održali sastanke sa odborima i ukazali im kako treba da rade. Odnos prema narodu je bio u početku dosta slab. Me utim sa poja anjem politu kog rada taj se odnos poboljšava. Na ovom terenu je dobar. Politkomesari su na dosta niskom teorijskom stepenu te su prisiljeni da sami pomo u literature nau e da drže predavanje ili uzmu pa itaju materijal za konferenciju. Na nešto višem stepenu stoje zamje-

¹¹ Verovatno iz grupe oficira koju je, u decembru 1942. Kalni ki NOP odred oslobodio iz nema kog zarobljeništva (vidi tom V. knj. 10. dok. br. 68).

nik politkoma II bataljona, politkom IV bataljona i politkom jedne ete IV bataljona i zamjenik politkoma Biokovskog bataljona. Ostali politrukovodioci su ravni po teorijskom znanju drugim partijcima, samo što otiska u od njih po odanosti, radnosti i hrabrosti. Za njihovo teoretsko uzdizanje kao i uzdizanje itave part, organizacije neophodno je potrebno utrostručiti teorijski rad i održavanje kurseva.

Odnos prema novoformiranim i manje borbenim jedinicama od strane naših boraca bio je dosta nepravilan, sa puno gordosti, ali pošto im je ukazano na to ispravlja se. Bilo je i slu ajeva nepravilnog odnosa prema novim drugovima, koji su došli u naše bataljone, ah i na to je ukazano.

Kulturni sektor

Kulturni i prosvjetni odbori u bataljonima i etama postoje i rade. Težište rada je rad u bataljonu. Nepismenost je skoro u svim bataljonima bila likvidirana ali sa novom popunom došao je prili an broj nepismenih i preduzete su mjere za brzu likvidaciju nepismenosti. U tome prednja e I blokovski bataljon, II, IV i I bataljon. Kulturno-prosvjetna predavanja iz opšteg znanja i nauke se održavaju redovno u etama i bataljonima. prednja i IV bataljon, koji je održao veliki broj predavanja. Stvaraju se itala ke grupe cd neobuhva enih u radu boraca. Prednja i II bataljon. Zabavni dio kulturnog rada je zadovoljavaju i. etni pjeva ki hor, recitativni i diletantske grupe postoje i služe kao škola za bataljonski rad a od njih se izabira najbolji i najsposobniji broj ljudi za taj rad. Za priredbe narodu i samim bataljonima. No i ete su osposobljene da u izvjesnim slu ajevima, ako su odgojene, mogu davati same priredbe. Ako bataljon daje priredbe, onda štab brigade cenzuriše, ako eta, onda štab bataljona (politi ki dio štaba bataljona). Do sada smo dali 25 uspjelih priredbi. To su davali bataljoni, intendantura i previjalište. Prednja i II bataljon, pa IV, pa I i I biokovski je najmanje dao. Mi smo organizovali i dali jednu priredbu sa najboljim i najumješnijim drugovima za taj rad u brigadi i ona je uspjela. Cak je dala i brigadna intendantura i previjalište po jednu priredbu. Mogli bi po tome radu mnogo više dati ali nemamo materijala. Formirah smo pri štabu muzi ki vod koji e još više poja ati kulturno-zabavni dio rada. Organizovali smo dopisništvo u svim jedinicama. Svaki naš bataljon i eta izdaju svoje zidne i džepne novine pa i bataljonske listove. U nekim bataljonima i etama izašao je ve sedmi broj etnih novina i dva broja bataljonskog lista. U tome pogledu prednja i I biokovski. poslije IV, pa I i II ba-

taljon. Intendantura brigade i previjalište su izdali zidne novine. Izlaženje listova je otežano zbog nedostatka hartije i nemogu - nosti štampanja.

Organizovali smo fudbalsko takmi enje unutar brigade i odigrali smo utakmicu sa XI brigadom i kursistima. Odigrano je ukupno 13 utakmica.

U po etku je malo poklanjano pažnje kultumo-prosvjet - nom radu ali sada su se svi aktivizirali u tom poslu.

Sanitet:

Sanitet je organizovan po svim bataljonima i etama. Nije bilo dovoljni broj stru nih bolni arki i zato je održan kurs u pre - vijalištu u tri maha po 14 drugarica. Sada se održava etvrti kurs. Dali smo za Prekomorsku brigadu:¹² 20 bolni arki. Još u svakoj eti nema po tri bolni arke. Parenje se vrši petnae - stodneвно. Nekih naro itih oboljenja nije bilo. Ljekar je odr - žao niz stru nih referata o bolestima i uvanju od njih po sv'm bataljonima, pa ak i bolni arke i referenti saniteta bataljona održavaju izvjesna predavaja. Održavaju se povremeno sastan - ci i sa referentima saniteta bataljona i bolni arkama. Uvedene su dežurne bolni arke u bataljonima koje vode brigu o higije - ni. U po etku autoritet bolni arki je bio nizak, me utim sada raste.

Rad sa drugaricama:

U našim bataljonima se gledalo sa potcjenjivanjem na drugarice. Na to im je ukazano i taj odnos se popravlja... Da bi omogu ili izdizanje drugarica cd strane bataljonsk'h bi - roa odre eni su po jedan drug ili drugarica za rad sa svim dru - garicama u bataljonu i njihovo uzdizanje. To nije nikakva žen - ska posebna organizacija ve pomo drugaricama koja je pri - vremena. t.j. dok se one pcdignu i uklope u organizacije. Dru - garica imamo 93 u brigadi, od ega su 10 partijke, 5 kandidati a 53 skojevke.

Skoj:

Postoji brigadno rukovodstvo Skoja pred kojim je prije izvjesnog vremena bio postavljen kao glavni zadatak omasov - ljenje i u vrš enje Skoja. To je prili no postignuto. Sada sam

¹² Odnosi se na 1. prekomorsku brigadu. (O formiranju prekomor - skih brigada vidi tom V. knj. 23. dok. br. 24. i tom VIII. knj. 1. dok. br. 56.)

postavio kao glavni zadatak i težište njihovog rada u vršenju discipline i odgovornosti Skoju i udesetorostru teorijski rad. Skoju se osjeća u jedinicama. Skojevski komiteti su rukovodioci kao cjelina ali svi se pojedinci komiteta još zato ne osjećaju u bataljonu već samo u svojoj jedinici. Aktivni funkcionišu. Raspodjela rada je izvršena po sektorima u komitetima kao i aktivnostima. Rad po svim sektorima se sprovodi. Teorijski se prilično radi — primjer: IV bataljon za vrijeme odmora ima svaki dan teorijski sastanak. Čita se u I bataljonu Stahanov, u IV Matije. O Partiji u svim bataljonima itd. Na teorijske i političke sastanke se pozivaju i omladinci koji nijesu u Skoju. Na šire sastanke po pojedinim problemima isto se pozivaju omladinci koji su neobuhvaćeni. Neobuhvaćeni omladinaca ima 210 u brigadi, od kojih je većina sada došla u našu brigadu. Pomoć od strane Partije Skoju je obezbjeđena i stalna. Za posljednjih mjesec dana je primljeno iz Skoju u Partiju 24 druga. Po radu Skoju najbolje stoji I biokovski, mada je nivo primanja u Skoju niži, onda I bataljon, IV i najzad II bataljon. Takmičenje se sprovodi. Skoju bi mogao da bude na mnogo višem stepenu ali rukovodilac brigadnog komiteta nije baš majstor za taj rad, a rukovodioca Skoju IV bataljona smo smijenili zbog slaboga rada.

Kako se radi po svim sektorima u bataljonima tako se radi i u brigadnoj intendanturi, previjalištu, s kuririma i pionirsko-muzičkoj jedinici. Pionirska i muzička jedinica i kuriri sačinjavaju jednu partiju, jedinicu i ona je skoro stvorena jer se kuriri mijenjaju svaki dva mjeseca, a pionirsko-muzičku jedinicu smo sada stvorili.

Jedinstvo sektora se stvara i nije slučajno da se vojni rukovodilac bavi i kulturnim radom ili nekim drugim sektorom.

Iz naše brigade su upućeni za više političke rukovodioce 7 drugova.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20.XII.1943
Stari Grad na Hvaru

Zamj. politkoma I dal.
brigade
Mirko Novovi

BR. 135

IZVEŠTAJ FOLITODELA 9. KRAJIŠKE BRIGADE OD 22. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTI KE OMLADINE JUGOSLAVIJE¹

Švabi da pro ita i
vrati.

Primjedba: *Clan politodjela koji radi na omi. liniji podnosi izvještaj CK-u KPJ.*

CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

Dragi drugovi,

Skojevska organizacija ove brigade broji 228 lanova. lanstvo je raspore eno po aktivima u svakoj vojnoj jedinici. Omladine koja nije obuhva ena skojevskom organizacijom ima 308. Socijalni sastav je 98% seljaka i tek 2% radnika i aka. U toku ovog mjeseca primila je 30 lanova. Nepismenih u organizaciji ima 5%, dok u omladini koja nije obuhva ena organizacijom ima 20%.

Prije izvjesnog vremena skojevska organizacija bila je nepravilno organizovana: nije bilo u svim vojnim jedinicama skojevskih aktiva. Nijesu postojala bataljonska skojevska rukovodstva. a i ukoliko su postojala stalno su se mijenjala, tako da i pored svih njihovih nedostataka i to im je onemogu avalo da mogu imati pravilan uvid o stanju organizacije. Sekretari aktiva sasvim su mladi ljudi, nijesu imah ni najmanje iskustva u radu, a esto puta dešavalo se da su bili ak i polupismeni. Sekretari nisu bili svi lanovi KPJ.

Brigadni rukovodilac tek što je bio došao i nije se momentalno mogao da sna e u jednoj takvoj organizaciji. SKOJ se nije osje ao kao vrsta organizacija, a lanovi organizacije nijesu u potpunosti znali kakvoj organizaciji pripadaju, tako da disciplina i odgovornost skoro nije ni postojala. Odnos SKOJ-a prema omladini koja nije u SKOJ-u bio je nepravilan. Nijesu se održavale omladinske konferencije, niti je rukovodstvo posve ivalo pažnju proširenju organizacije. Naša organizacija nije bila popularna me u omladinom i ostahm borcima. To su bile uske. za aurene. organizacije. Dok su naše organizacije tapkale u mjestu, dotle su se van nje razvijah divni omladinci koji su svojim radom davali primjer pojedinim skojevcima. Partija nije imala pravilno shvatanje o SKOJ-u i otud mu se nije poklanjala pažnja, a pomo pogotovo. Osobito onim aktivima gdje

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP. Beograd.

ai-je bilo ni jednog partijca. Partija nije kontrolisala rad u do-
ti nom aktivu. Naša rukovodstva, obzirom na njihovu mladost,
nisu ni sama shvatila svoju dužnost, ni ulogu. SKOJ-a u današ-
njoj borbi. Unutar aktiva postojala je neka raspodjela rada.
bili su uba eni neki nepotrebni sektori, kao higijeni arski i
ekonomski, dok je bio izostavljen esto politi ki, kul.-pros.-
sasvim usko shva eni. Sa ovim lanstvom vaspitno se nije ra-
dilo ništa, tako da naša organizacija nije mogla da se o vrsne.
Održavani su s vremena na vrijeme, sa nekim napamet nau e-
nim dnevnim redom, radni sastanci. Taj dnevni red bio je:
politsituacija, organizacioni izvještaj, kritika, zadaci i razno.
Sekretari nijesu umjeli da unesu živost u sastanak, radi toga
su oni postajali dosadni i nijesu mogli donijeti rezultate. Tre-
balo je po eti iznova.

U zajednici sa brigadnim rukovodiocem SKOJ-a prošli smo
kroz sve aktive i oformili bataljonske komitete kao i brigadni.
Nastojali smo da su za sekretare došli partijci, kao i na tome
da što je najmanje mogu e oni budu smjenjivani sa tog polo-
žaja. U aktivima smo izvršili pravilnu raspodjelu, tako er i u
rukovodstvima. Potom smo prešli, da bi što prije u vrstili orga-
nizaciju, na u vrš enje rukovodstva kako bi se imali na koga
osloniti u izvršenju namjenjenih zadataka. Trudili smo se da ih
što prije uzdignemo. da bi se što prije osamostalili u radu i
poprimili karakter rukovode ih tijela. Ukazali smo im na sve
njihove nedostatke, pomogli im da ih i oni sami uo e i pristupe
njihovom rješavanju. Kao što sam navela da ve ina našeg
lanstva nije pravilno shvatila smisao i karakter našega SKOJ-a.
to se pred nas nužno postavljalo da im objasnimo šta je SKOJ i
kakvu ulogu igra u današnjoj narodno-osl. borbi. U zajednici sa
brigadnim rukovodiocem održali smo predavanje u svim bata-
ljonima. u svim aktivima, tako da su dobili osnovno znanje o
karakteru skojevske organizacije. Ukazano im je na potrebe rada
sa svom omladinom, kao i proširenje same organizacije, tako
da se donekle regulisao taj odnos, ali još uvijek u nedovoljnoj
mjeri. Po ele su se održavati omladinske konferencije, prora-
ivati izvjestan materijal, kao n.pr. „Mladi krajišnik“. „Bilten
takmi enja“. Svi proglasi CK KPJ i CK SKOJ-a temeljito su
obra eni. Ali još naši rukovodioci ne znaju da se sna u u radu
sa omladinom, ne znaju da pri u i da rade s njom. Budu i da
su mlada rukovodstva, materijal koji su dobijali za vaspitni rad
nijesu mogli sami prora ivati. Da bi potkrijepili održana pre-
davanja. uporedo sa rješavanjem pojedinih problema, po eli
smo da prora ujemo dobiveni skojevski materijal: „Savez ko-
munisti ke omladine u surovoj školi rata“. „Rad SKOJ-a u

vojsci", „Rezoluciju VI zemaljske konferencije SKOJ-a", „Rezoluciju I antifašisti kog kongresa omladine" itd. Brigadni i bataljonski komiteti po eli su se osje ati kao rukovodstva, a SKOJ kao organizacija u itavoj brigadi. SKOJ je po eo da se bavi pitanjima i problemima eta i bataljona i da prilazi njihovom riješenju, ali još uvijek nesigurno i pogrešno, Po ela je da se osje a disciplina i odgovornost. Donekle se to prenosi i na ostale omladince.

Vojni ki rad poboljšao se u tom pogledu što su svi omladinci stekli neobi nu volju na u enje sa automatskim oružjem i u tom imah prili no uspjeha. 65% omladinaca zna rukovati sa automatskim oružjem kojim jedinica raspolaže. Borbenost omladine i SKOJ-a nije na zadovoljavaju oj visini, dok u ovom pogledu pojedini bataljoni znatno su odmakli. U posljednjim akcijama³ skojevci su u nekim jedinicama pokazali divnih primjera junaštva i samoprijegora. Dok u nekim jedinicama još uvijek zaostaju. Najve i uzrok za ovu slabost, po mom mišljenju, jeste niska politi ka svijest, kao i slabo vojni ko iskustvo. Uslijed slabog rada politi kih radnika u našim jedinicama politi ki nivo naših boraca nije na zadovoljavaju oj visini. Pored prorade gore navedenog materijala na omladinskim konferencijama objašnjavali smo im pojedine važne momente: kapitulaciju Italije, osnivanje ZAVNOBIH-a.

Kulturno-prosvjetni rad, ukoliko ga je postojalo, svodio se na obu avanje nepismenih drugova. Postavljanjem kult.-prosv. odbora SKOJ i omladina znatno su pomogli kult.-prosv. rad, ali s obzirom na socijalni sastav naših organizacija nijesu mogle da odgovore na postavljene zadatke, nijesu mogle da pripreme neka kulturna predavanja, a u prvim danima ni da istupe sa horom kao ni sa diletantskom grupom. Ukazali smo na važnost toga rada, kao i na to da je omladina nosilac kulture. Shvatile su pravilno taj sektor sve omladinske organizacije i pozabavile se tim pitanjem. Danas u svim jedinicama oživio je kult.-prosv. rad, a u ve ini njegov pokreta je SKOJ.

Takmi enje se nije sprovelo u dovoljnoj mjeri. Bataljonska rukovodstva nijesu mogla momentalno da se sna u kako sprovesti takmi enje po svim ta kama koje najviše interesuju našu brigadu. Cim su se naša rukovodstva malo o vrsnula postavili su plan takmi enja. Objavljeno je takmi enje izme u bataljona, eta i vodova. Kroz Partiju je ukazano kao i komandnom osoblju da bi što više potencirali takmi enje po postavljenim pitanjima. O rezultatima takmi enja u vas obavijestiti.

S obzirom na ovakvo stanje u našim organizacijama nije se moglo, iako je postojala prilika, dati pomo u radu omladini

³ O akcijama vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 128 i 189.

na terenu. Svim rukovodstvima i aktivima ukazali smo na važnost toga rada. tako da su naše pojedine organizacije po ele da se bave tim pitanjima. Po ele su održavati priredbe za omladinu na terenu i održane su dvije omladinske konferencije. Na konferencijama se objašnjavala uloga omladine u NOB. o bratstvu itd.. .

Velika potreba za partijskim radom zahtjevala je da brigadni rukovodilac primi dužnost zamj. politkoma bataljona, pa se svakako ova izmjena morala osjetiti, jer je drug dobro radio i imao iskustva u radu sa omladinom. Novi brigadni rukovodilac bio je povu en i nije mogao da se sna e, i pored pune pomo i nije davao dovoljno garancije da e odgovoriti postavljenom zadatku. Cim je bivši brigadni rukovodilac dobio zamjenu u bataljonu došao je na svoju staru dužnost. Budu i da se ovo imalo u vidu i da je drug bio stalno u kontaktu sa mnom kao i brigadnim rukovodiocem, bio je upoznat sa razvitkom i izmjenama u organizaciji, tako da ova izmjena nije duže trajala i malo je štetila radu.

Po mom mišljenju svi problemi u našoj organizaciji uo eni su i pristupljeno je njihovom rješenju. Još uvijek nijesu rukovodstva bar toliko smjela da sama riješavaju i najosnovnije stvari i pored toga što imaju neobi no volje za rad. U radu imamo punu pomo od druga partijskog rukovodioca brigade⁴ kao i druga iz politodjela. koji su sproveli kampanju kroz sve partijske elije za punu pomo Partije SKOJ-u. Pomo se poela osje ati. Sekretari elija obilaze aktive, kao i komitet.

Našim upornim radom nadamo se da e naša organizacija ubrzo krenuti naprijed i da e se popraviti stanje u njoj. Najve i neprijatelj u radu ostaje nam još nepismenost.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU:

22 X11.43.

Član Politodjela IX kr. brigade,
za rad po omladini
Stanka⁵

¹ Partijski rukovodilac 9. krajiške brigade bio je Radomir Mitri .

⁵ Glomazi

DIREKTIVA POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJA ZA SLOVENIJU OD 22. DECEMBRA 1943. SVIM BRIGADNIM I ODREDSKIM RUKOVODSTVIMA SKOJA O MERAMA ZA POPULARISANJE ODLUKA DRUGOG ZASEDANJA ANTI-FAŠISTI KOG VE A NARODNOG OSLOBO ENJA JUGOSLAVIJE¹

**SAVEZ KOMUNISTI KE OMLADINE JUGOSLAVIJE
POKRAJINSKI KOMITET ZA SLOVENIJU**

Okružnica br. 8

SVIM BRIGADNIM I ODREDSKIM BIROIMA SKOJA

Izvršni odbor OF organizuje kampanju za popularisanje odluka II zasedanja AVNOJ-a. Ova kampanja trebalo bi da se organizuje na terenu i u vojsci. Odgovorni politički rukovodioci u vojsci primili su ta na uputstva za sprovođenje ove kampanje. Zadatak svih skojevskih organizacija u brigadama i odredima je da u toj kampanji što aktivnije sarađuju i to na sledeće i na in:

1. Na svim političkim mitinzima koje će politički komesari organizovati u brigadama i odredima u vezi sa II zasedanjem AVNOJ-a. SKOJ mora aktivno učestvovati i starati se da ti mitinzi budu živi, masovni, prožeti oduševljenjem. Na tim mitinzima treba da istupaju i skojevci bude i kod svih prisutnih borbeni duh i spremnost za savlađivanje svih teškoća koje nam još predstoje.

2. U bataljonima, brigadama i odredima potrebno je osim toga organizovati posebne omladinske mitinge i konferencije na kojima treba da se prorađuju odluke II zasedanja AVNOJ-a i sve što je u vezi s pomenutim zasedanjem.

3. U svim vašim listovima pišite o II zasedanju AVNOJ-a i o stavu omladine prema odlukama ovog zasedanja.

4. Organizujte pismene obaveze omladine maršalu Titu i Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije u kojima će biti izražena spremnost omladine da da sve od sebe za pobjedu i dobrobit svoje otadžbine.

Ova kampanja mora zaista nositi obeležje prave kampanje: zbog toga nije dovoljno da se o zasedanju AVNOJ-a pretrase samo na redovnim sastancima, već je potrebno organizovati vanredne političke mitinge i zborove koji će biti posvećeni isključivo

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IIRP. Beograd.

ivo II zasedanju AVNOJ-a. Skojevske organizacije moraju biti duša te kampanje: one moraju postići i da putem kampanje ojačaju -borbeni duh i uzdignu politiku svest naše vojske.

Kroz pomenutu kampanju morate ne samo u redovima skojevaca već i u svom omladinom vašoj jedinici probuditi neograničenu ljubav prema novoj otadžbini koju predstavlja nova demokratska federativna Jugoslavija.

Još više nego do sada treba probuditi ljubav omladine prema tvorcu nove Jugoslavije — velikom vođi i jugoslovenskih naroda — maršalu Titu.

Šaljite nam ta ne izvještaje o tome kako sprovodite ovu politiku kampanju i kakvi su uspjesi.

Odmah potvrdite prijem ove okružnice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj, 22. 12. 1943.

Vilma Bebler

BR. 137

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIKOG KOMETARA 3. NOL¹
BRIGADE 9. DIVIZIJE OD 23. DECEMBRA 1943. CENTRAL-
NOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE'

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE
POLITKOMETARU IX DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi!

Dostavljam vam izvještaj stanja i rada partijske organizacije u III Dalmatinskoj NOU brigadi IX Divizije N.O.V. Jugoslavije.

Već više od dva mjeseca kako nije radio Divizijski komitet, uslijed toga što je politkomesar Divizije² bolestan. I Dalm. NOU brigada na otocima,³ te Oblasni komitet za Dalmaciju tako er je na otocima, pak uslijed tog ranijeg izvještaja nijesam

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRP, Beograd, reg. br. 5461/V, 2—43 (43).

² Edo Santini

³ Ona je tada bila u sastavu 26. divizije (vidi tom V. knj. 20, dok. br. 158, knj. 22, dok. br. 134, str. 586, knj. 23. dok. br. 24, 57 i 137).

slao, ve sad vam ovaj šaljem da bi dobili sliku stanja i rada partijske organizacije u Brigadi.

Ova Brigada je formirana prije tri i po mjeseca, za to vrijeme sam vam poslao samo jedan izvještaj.⁴

U Brigadi se nalaze etiri bataljona, ljudstvo je jednim dijelom došlo u vrijeme kapitulacije Italije, dok je ve i dio došao prije 7—8 mjeseci.

Partijska organizacija broj ano je dosta jaka. ali ipak se ne može re i da se osje a kao rukovodilac svakodnevnih pitanja. Drugovi su mladi partijci, ve inom su postali u vojsci lanovi K.P.. glavni uslov primanja u Partiju bila borbenost. Part, organizacija u Brigadi je na niskom stepenu teoretske izgradnje iako se za teoretski rad postavlja obavezni plan. Ve i dio drugova Partijaca su radnici i seljaci, koji dosta teško shva aju, te je za to potrebno duže vremena. Kod nas u brigadi tako er nema takvih drugova koji bi mogli opširnije raditi i pomagati za teoretsko izdizanje, te uslijed tog, rad se dosta sporo odvija.

U svim bataljonima biro i su ve više puta popunjavani, pošto su u borbama ve inom stradavali rukovode i drugovi, tako da su biro i dosta mladi i neiskusni u radu. Part, organizacija zadnje vrijeme je po ela prili no da radi, te se je osje ala rukovodiocem. dok su bili povoljni uslovi života, dok kada se je došlo u težu situaciju, onda part, organizacija u pojedinim bataljonima ne dolazi do izražaja, ne rukovodi životom bataljona, kao što je bio slu aj u našem II i III Bataljonu.

U Brigadi se nalazi 110 lanova K.P., 45 kandidata i 180 skojevaca, kroz razdoblje od dva mjeseca smo primili u Partiju 25 novih lanova, dok je iz Partije ispalo oko 20 lanova i to 8 mrtvih, 10—15 ranjenih i 1 je isklju en. ..

Za op i part, rad postavljen je plan rada za pojedine bataljone, koji se sprovodi u život, ali se jedan dio od toga površno proradi, zato što drugovi ne znaju da rade, te je potrebna ja a pomo .

Sastanci biroa su redovni i esti, na kojima se uo avaju sva bitna pitanja i donosi zaklju ak. Borbenost kod partijaca je dosta dobra, dok su zadnje vrijeme partijci nešto popustili, t.j. pali su pod uticaj teže situacije, po tom smo poduzeli mjere ja eg rada da bi ovakovo stanje popravili, kod pojedinih drugova se zapaža izvjesna zamorenost. što dolazi uslijed tog da nijesu dovoljno ušli u tok razvoja doga aja i što usko gledaju na perspektive naše borbe.

Da bi zaista podigli osje aj odgovornosti i da se part. org. osjeti rukovodiocem, poduzet emo mjere ja eg rada da bi ovakovo stanje popravili, uz pomo koju e nam pružiti Polit-

⁴ Vidi dok. br. 65.

odjel Divizije, te vjerujemo da sa upornijim radom ćemo ispraviti sadašnje stanje.

Kroz protekli mjesec smo održali savjetovanje svih partijaca u Brigadi, te savjetovanje sa bataljonskim biroima, što je pomoglo u mnogom, prvenstveno što je ukazano drugovima na pravilan rad i data sva uputstva za što bolji i pravilniji rad.

Rad sa kandidatima se nije odvijao najbolje, pošto su pojedini partijci olako shvatili rad sa kandidatima, te se nisu dovoljno angažovali, tako da je partijnost kod većeg dijela kandidata na niskom stepenu.

Skojevska organizacija u Brigadi se osjeća i živi kao organizacija.

Duže vremena SKOJ nije imao vrstog rukovodstva, te zadnje smo vrijeme formirali Brigadni komitet, koji je po sebi življe raditi. Pomoć part. org. SKOJ-u odvija se na taj način, što svakom sastanku Brigadnog komiteta nastojim prisustvovati ja, a tako isto u bataljonima prisustvuju zamj. politkomesara sastancima bat. rukovodstva SKOJ-a. Najveću pomoć u radu SKOJ-a je pružio drug iz Politedjela Divizije, za izvršenje i pravilan rad organizacije. SKOJ radi po planu koji donosi Brigadni komitet. Skojevci se osjećaju većim dijelom mladi komunisti i u borbi se vidno ističu. Pojedini se skojevci vidno razvijaju, tako da smo kroz ovo vrijeme primili u Partiju 12 skojevacu.

Politički rad u Brigadi je prilično po sebi da se odvija. Politkomesar Brigade, koji je sada išao za politkomesara Divizije,⁵ postavio je plan rada i dao dosta pomoći za politički rad na taj način, što je održavao sastanke sa politkomesarima bataljona. te političkim rukovodiocima iz pojedinih bataljona.

Pored svega toga politički rad nije na visini na kojoj bi mogao biti, uslijed toga što se politkomesari III, IV i V Bataljona osjećaju više komandanti, dok se politkomesar II Bataljona osjeća i gubi više u intendantskim poslovima.

U Brigadu je došao dobar broj drugova sa perspektivom na brz svršetak rata. te situacija u kojoj se sada nalazimo i uslovi pod kojima živimo zahtijevaju mnogo političkog rada.

Zadnje vrijeme naša je Brigada u glavnom držala položaje.⁶ te je politički rad veoma bio otežan, pošto se nijesu mogle održavati bat. konferencije, pa niti etne, jedino po vodovima. te se nije tako politički poradilo koliko je bilo potrebno, da bi borci bili upoznati sa pravom političkom linijom i stanjem

⁵ Politički komesar 3. NOU brigade Andro Kovačević postavljen je za vršioca dužnosti političkog komesara 9. divizije (vidi tom V. knj. 22, dok. br. 99).

⁶ Brigada je u to vrijeme djelovala na području Livna (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 134).

u kojem se sada nalazimo. Zadnje vrijeme u borbama koje je vodila naša Brigada jedan nam je dio političkog rukovodstva ispao iz stroja.

Politička svijest boraca nije na visini, ali se jedan dobar broj osjeća kao komunistima. Dadašnji moral boraca je bio dosta dobar, dok zadnje akcije koje smo vodili, te ofanziva koju je neprijatelj poduzeo (iako nas nije direktno ugrozila) — kod boraca je zavladao mišljenje na petu ofanzivu, te je moral malo opao. S druge strane borci uju za život na slobodnim otocima, o kojem pričaju oni koji dolaze sa otoka, tako da se pojavljuje želja za Dalmacijom. Dešava se loših prestupaka (drskosti) od pretpostavljenih prema borcima, po čemu se je poduzelo mjere, da se to više ne bi dešavalo.

Dezertiranja je bilo u V Bataljonu, uslijed toga što su neki iz tog bataljona dezertirali na svoj teren (oko Sinja), gdje ih je Odred primio, te kad su za to saznali ostali borci, onda je ta pojava bila česta. Po tom smo pitanju preduzeli mjere politički kao i vojni, da bi ovakovu pojavu spriječili. Desio se je jedan slučaj samoubijstva, kad smo držali položaje iznad Imotskog, do čega je došlo uslijed loše političke svijesti i naporne službe.

Postavili smo zadatak da pojačamo politički rad na taj način. da najprije ukažemo političkim komesarima bataljona i damo potrebna uputstva, a one za koje se dokaže da se dovoljno ne zalažu da ih smijenimo.

Jedan dio kadra je u borbama ispao, tako da sad nemamo četiri politička. dva zamjenjiva politička. te devet političkih delegata. Štabovi bataljona su nam potpuni, prazna mjesta ćemo popuniti, ali drugovi koji su došli i u obzir su mladi i neiskusni.

Vojni rad se odvijao postepeno, a pokazuje se da dosadašnji rad nije dovoljan, pošto borci oskudijevaju sa osnovnim vojnim znanjem. Kod štabova bataljona se je zapazilo izvjesnih nedostataka. Neki su stvorili familijarnost, dok su se neki odnosili prema borcima sa visoka, na ovakove su nedostatke borci postavljali primjedbe. Odnosi štabova bataljona i Štaba Brigade su dosta dobri, izuzev ponekad aljkavosti sa strane bataljona.

Borbenost kod boraca je dosta dobra i voljni su da se bore. Jedino se pokazuje da su nedovoljno iskusni u borbama na utvrđenja kroz same borbe. Jedan ogroman dio boraca je ispao iz stroja, tako da sad Brigada ne broji nego 700 ljudi ukupno sa svim, te se je postavilo kao problem popuna Brigade ljudstvom. kako bi Brigada mogla izvršavati zadatke koji se pred njom postavljaju, a ujedno bi se podigla borbena sposobnost kod ostalih boraca.

I Bataljon ove Brigade otišao je sa I Dalmatinskom NOV brigadom, koja se sada nalazi na otocima. Taj bataljon je bio najbolji u Brigadi, na mjesto kojeg je ostao V Bataljon I Dalmatinske.

matinske] NOU brigade, koji je politički i vojnički slabiji od bataljona koji je sa I D.[almatinskom] NOU brigadom. Sam rad se ne odvija tako, kako bi to moglo biti da je Brigada kompletna.

Ova Brigada imade formirano previjalište, koje prilično funkcioniše. Održano je par sanitetskih tečajeva, gdje se je usposobio izvjestan dio kadra, koji vrši dužnosti po bataljonima. Zdravstveno stanje u Brigadi je dosta dobro, zaraznih bolesti bilo je 3—4 slučaja trbušnog tifusa, te je svraba bilo u većem zamahu, kojeg je nestalo. Zadnje vrijeme se je pojavilo dosta prehlade, uslijed toga što su borci loše obučeni i obučeni, te kiše i zima, što će u daljnjem biti sve češće, a i sada su ozbiljni problem koji moramo rješavati.

Ishrana Brigade se vršila djelomično iz Komande mjesta i konfiskacija od narodnih neprijatelja u saglasnosti sa N.O.O. i Komandom mjesta. Sama ishrana je bila jedno vrijeme dobra, dok zadnje vrijeme nije najbolja. Odužava i obučava je veoma loša, te uslijed napornosti ljudi može dovesti u nezgodan položaj.

Kulturno-prosvjetni rad se odvija tako, da u bataljonima imamo kulturno-prosvjetne odbore, koji su izdavali neki po jedan, neki po više brojeva džepnih novina. Održano je nekoliko priredaba u selima, gdje su davani skečevi uz pjesmu. Postoje pjevački zborovi. U Brigadi se je nalazilo oko 100 drugova nepismenih, od tog su mnogi naučili ili pisati, a oni koji još nisu na putu su da se nauče, u tom je SKOJ najviše doprinio. Održavano je nekoliko kulturno-prosvjetnih predavanja, što nailazi na interes kod boraca.

Odnos prema narodu je bio dosta pravilan iako se zadnje vrijeme u glavnom nalazimo na teritoriju koji je prema nama neprijateljski raspoložen.

Obavještajna služba postoji i organizovana je, ali ne daje rezultate kojima bi se moglo zadovoljiti. Po ovom ćemo preduzeti mjere, t.j. postaviti ljude koji će moći i više raditi, da bi postigli sve ono što se traži od obavještajne službe.

Sa ovim bih završio ovaj izvještaj, te bih zamolio drugove da me upozore na nedostatke koje sam napravio u ovome izvještaju, kako bi ih putem mogao što bolje da ga ispunim.

Drugarski vas pozdravljam sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
III Dalmatinske NOU brigade
V⁷. Bubi

23. XII. 1943.

⁷ Vlado

BR. 138

IZVEŠTAJ SEKRETARA SKOJA 10. NOU BRIGADE „LJUBLJANSKE“ OD 27. DECEMBRA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA SLOVENIJU¹

BRIGADNI BIRO SKOJA
X U.B. „LJUBLJANSKE“
XVIII DIVIZIJE NOV I POS
Na položaju 27. XII 1943.

MLADEN 15-25-'

Šaljemo izveštaj o radu SKOJ-a X U.B.LJ.

STANJE SKOJA U BRIGADI JE SLEDE E:

I Bataljon	31	skojevac
II Bataljon	46	skojevaca
III Bataljon	46	skojevaca
VI Bataljon ¹	25	skojevaca
	148	skojevaca
Štab brigade	10	skojevaca
Ukupno	158	skojevaca

Od ovih je 20 predloženo za prijem u KP. Imamo oko 20 novomobihsanih. Odlu ili smo da udvostru imo sve svoje snage kako bismo ove neorganizovane privukli u svoje redove.

Što se ti e poslednjih zaklju aka koje smo doneli, sve smo ih prekontrolisali i ustanovili da su ta no sprovedeni. Izuzetak je drug Pinter koji se pokazao vrlo nedisciplinovan u pogledu higijene. Drugovi skojevci su mu objasnih od kakvog velikog zna aja je higijena u vojsci (zarazna bolest — tifus). Povodom ovog slu aja bataljonski biro Skoja doneo je zaklju ak da se pred skojevce II bataljona postavi zadatak da jedan drugog opominju na higijenu i takmi e se me usobno — eta sa etom, bataljon sa bataljonom. Po bataljonima e lekar dva puta nedeljno pregledati kakva je isto a i držati predavanja o zna aju higijene i mogu nosti širenja raznih zaraznih bolesti u vojsci zbog ne isto e.

1. U brigadnom birou diskutovalo se o drugu Saje Ivanu . . .
2. Pregled bataljonskih sekretara SKOJ-a: Pošto je po odo-

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu CK SKS.

² Šifra za Pokrajinski komitet SKOJ-a za Sloveniju.

⁴ Pogrešno: odnosi se na 4. bataljon.

brenju Glavnog štaba NOV i POS VI bataljon⁴ rasformiran, radi pojačanja ostalih bataljona, zaključili smo da drugaricu Olgu,⁵ sekretara bataljona, i sve dobre etne sekretare pošaljemo na 14-dnevni divizijski politički kurs.

3. Odnos prema civilnom stanovništvu i mobilizacija. U vezi sa okružnicom, koju je KPS primila od CK, brigadni biro SKOJ-a doneo je zaključak da se ne sme izvršiti nijedna rekvizicija bez znanja Privredne komisije ili političkih radnika. Istraživali smo greške koje su učinjene za vreme ofanzive u Suhoj krajini. Napominjemo da, prema saslušanju drugog intendanta, u tim rekvizicijama nije učestvovao nijedan drugoiskojevac. Ukoliko bi se pojavio ovakav slučaj, zaključili smo da ćemo takvog skojevca pozivati na odgovornost.

4. Pregled unutrašnje situacije. Na sastanku brigadnog i bataljonskog biroa zaključili smo da drugovima po etama objasnimo uzroke boravka u Hrvatskoj i da ćemo ih stalno obavještavati o uspešnim borbama NOV. (To je zbog toga što se tu i tamo nađe poneki drug koji uopšte ne zna zašto smo zauzeli položaj na hrvatskoj teritoriji).

6. Takmičenje između eta i bataljona u održavanju oružja i higijeni i ko će biti prvi u stroju. Zaključili o takmičenju ve se izvode. U pogledu higijene donet je zaključak da pozovemo drugog lekara da pregleda bataljon bar dva puta nedeljno i održi referat o higijeni i tifusu u vojsci. Partijska organizacija u našoj brigadi je obavezala najboljeg skojevca zlatan sat.

7. Upoznati sve sa parolama takmičenja: ko će više mobilisanih primiti u SKOJ: ko će održati najviše teoretskih sastanaka; u pogledu obavještajaca (obavještajni vod): ko će najkonspirativnije, najbrže i najtačnije podneti izveštaj svom pretpostavljenom: ko će održati najviše mitinga (do sada je najbolji III bataljon). U varoši Lokve III bataljon je priredio skojevski miting na koji je pozvao svu omladinu iz okoline i sve političke aktiviste i radnike iz Gorskog kotara. Hrvatski i slovenački skojevci poslali su zajedno estitke i pozdrave našem prvom maršalu drugu Titu. Na mitingu je govorio omladini sekretar III bataljona drug Franci o bratstvu i jedinstvu hrvatske i slovenačke omladine. Omladina je na kraju govora oduševljeno klicala. 24. XII brigadni biro SKOJ-a obavestio je svu omladinu o smrti našeg najboljeg omladinskog sekretara drugog Ribara. Omladina je odlučila da o da o da po nastupom poginulom rukovodiocu drugu Ribaru ućutanjem od jedne minute i istovremeno da pošalje sau eš e njegovom ocu predsedniku AVNOJ-a drugu dr Ribaru. Ovaj zaključak bio je sproveden 25. o.m., kada je sau eš e poslato Pokrajinskom komitetu.

⁵ Olga Jerman-Bratož

Doneli smo zaključak da omladina naše brigade priredi za novu 1944. godinu miting na koji bi pozvala sve brigadne, divizijske i aktiviste SKOJ-a i KP iz Gorskog kotara. (Izveštaj o tome mitingu posla ćemo kasnije.)

8. Priprema akcija na Vrbovsko.⁶ Na svim sastancima koje smo održali odlučili smo i doneli zaključak da pri izvođenju akcija na Vrbovsko moramo privući i sve ostale partizane iz jedinica u kojima radimo. Ovaj zaključak je sproveden i dobili smo pohvalu od drugova politkomesara i komandanata da su skojevci u tim akcijama bili poseban primer što se tiče borbenosti, hrabrosti, požrtvovanja, discipline i snalažljivosti. U tim borbama su se naročito istakli:

Poginuli drug Ivan Zgonc, koji je služio kao primer svima ostalima, Milan Spolar, Peternel Franci, sekretar etnog aktiva, Blažič Milan, koji je bio poslat u patrolu i upravo se vraćao kada su se naši sukobili sa ustašama. Drug Blažič Milan sakrio se, odnosno potražio zaklon iza jednog kamena, i pucao na ustaše. Kad se borba nešto smirila, ustao je i pokušao da sakuplja spremu. Vrativši se u borbu doneo je sa sobom 6 spremu.

Veoma dobro su se pokazali i drugovi Piro i Divjak Milan iz IV bataljona. Oni su ubili kod bunkera 6 ustaša. Drug Piro je teško ranjen i leži u bolnici (uzgred je rekao: „ipak sam osvetio svoju drugaricu, sekretara SKOJ-a Micku⁷). U toj borbi poginuli su 3 skojevca dok je 7 njih ranjeno. Posle ove akcije imali smo dosta kritike na kojem smo raspravljah o tome da su ranjenici bili žrtve nedovoljne pažnje i nisu znali da pronađu dobar zaklon. Zaključili smo da komandni kadar ubuduće posveti više u pažnju zaklonima na položaju.

Druga akcija i pripreme za Fužine.⁸ Naređeno je za drugi bataljon glasilo je da zaposedne položaj kod sela Slavice. Na dan Sv. Stevana Nemci su pokušali da prodru u selo Belo Selo. Stigli su u tri kolone. Naši su napali dve kolone ali su se nešto povukli jer ih je bilo premalo. II bataljonu je stigao u pomoć IV bataljon ali su se Nemci u međuvremenu, posle borbe koja je trajala otprilike 5 časova, povukli u selo Vrata i kasnije u Fužine. Za vreme ove borbe drugarica Vesna.⁹ sekretar 3. bataljona, poslata je sa položaja u selo Slavicu da izveštaj odnese komandantu II bataljona. Pri povratku na položaj, Nemci su postavili zasedu i za vreme joj se približili — okrenuvši se videla ih je za sobom; zarobili su je i odveli u Fužine. Tamo se nalazila i neka partizanka (u civilu) koja nam je ispričala

⁶ O napadu na Vrbovsko vidi tom VI. knj. 9. dok. br. 42, 47, 59, 83, 94 i 113.

⁷ Micka Faidiga-Mihailovi

⁸ Vidi tom VI. knj. 9. dok. br. 105, 113, 129 i 138.

⁹ Magda Slonša-Uršek

da se drugarica Vesna na saslušanju odli no držala. Detaljnijih vesti o njoj još nemamo. Poslate su obaveštajne patrole. Borba se nastavlja.

9. Zaklju ili smo da posle svake akcije objasnimo da ova ofanziva nije poslednja jer Nemci još nisu tako slabi. Odlu ili smo da pripremimo našu vojsku na ofanzivu. ali da im istovremeno prikažemo da je blizu kraj nema koj vojsci.

10. Sto se ti e žicarenja, ono se još nije pojavilo ali smo preduzeli oštre mere i stalno naglašavamo do kakvih posledica može dovesti. Naveli smo im razli ite primere, kao: ideš u žicarenje u selo a ne znaš da se u selu nalazi peta kolona koja e te izdati neprijatelju. U trenutku dok se nalaziš u ku i može nai i neprijatelj i posledica toga je da postaneš običan zarobljenik. Ovde na hrvatskoj teritoriji ima još mnogo mladi a kod ku a jer još nisu bili mobilisani. Ako dolaziš na žicarenje (ukoliko nai eš baš na takvu ku u gde su momci još kod ku e) moraš pomisliti da kvariš njihov moral. Oni e pomisliti: zašto da idem u vojsku ako sami nemaju šta da jedu?

Sto se ti e higijene, odlu eno je i sprovedeno da su se I i III bat., kad im se pružila prilika (tj. ako se u doti noj varoši nalazilo kupatilo) okupali.

11. Teško e skojevaca su u tome što bismo hteli da proširimo organizaciju Skoja ali. na žalost, imamo malo ljudi. Pokušamo da sve mobilisane što pre uklju imo u Z.K.M.¹⁰

Lep primer šta se sve može posti i dobrom voljom i lepom re i je drug Blaži Milan Sine,¹¹ etni sekretar Skoja u IV bataljonu, koji je bio jako potišten. Na pitanje zašto je tužan rekao nam je da ne može tako brzo preboleti gubitak svoga brata. U po etku, kao sekretar ete. nije pokazivao nikakvo interesovanje. Kasnije je od sastanka do sastanka bio sve bolji. Na kraju je postao jedan od najvrednijih skojevaca i etnih sekretara.

12. Sto se ti e II kongresa, omladina je upoznata sa njime, jako se raduje i sa interesovanjem o ekuje taj trenutak. Odlu ili smo da o drugom kongresu obavestimo civile i sve ostale koji nisu uklju eni ni u jednu organizaciju. Ujedno smo zamolili akademskog slikara druga Nikolu Pirnata da izradi letak u kome e izraziti jedinstvo itave jugoslovenske omladine. Ove letke emo izlepiti po selima i tablama zidnih novina.

13. Kritika. Drugovi skojevci 1. bat. kritikovali su... Tu i tamo još se može na i neko ko ne može da podnese samokritiku. Ovima smo, npr., objasnili da je u Ko evju prona en strogo poverljiv akt, potpisan od samog Rupnika. u kome se

¹⁰ Zveza komunisti ne mladine (Savez komunisti ke omladine)

¹¹ Poginuo 1944. u Dolenjskoj.

navodi da KP ima sve ve i uticaj medu partizanima samo zato jer poznaje i sprovodi samokritiku.

14. Napomene.

Pošto je drug Kolumb¹² razrešen dužnosti part, sekretara u brigadi, rad po partijskoj liniji privremeno obavljam ja, pored svoga posla. Za ovaj posao ovlastio me je zam. politkomesara div. drug Nace Majcen. Koliko mi je poznato za part, sekretara u našoj brigadi predložen je CK-u navodno drug Gorazd.¹³ On se sada nalazi na part, kursu.

Ponovo molimo da nam pošaljete okružnice br. 6 i 7. Danas, 26. o.m., primili smo poštu koju ste poslali 26. XII i u kojoj se naglašava da se upravljamo prema okružnici i o emu treba diskutovati na sastancima povodom II kongresa antifaš. omladine. Ovu okružnicu mi nismo primili. 24. o.m. su prisustvovali sastanku elije KP i sastancima bat. biroa u I i II bat. drugovi instruktor Ernest¹⁴ iz CK i drug Tomaž.¹⁵

Ujedno Vas molimo da nam dostavite kritiku u vezi sa ovim izveštajem i obavestite nas kakvu dužnost treba da preuzme drugarica Olga, bat. sekr. Skoja, kad se vrati sa polit, kursa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Brig. sekr. Skoja
Majda¹⁶

¹² Franc Stegnar

¹⁵ Anton Tr ek

¹⁴ Svetina

¹⁵ Jule So an

¹⁸ Sile

BR. 139

IZVEŠTAJ 2. OMLADINSKE ETE 2. KOSMAJSKOG BATALJONA OD 28. DECEMBRA 1943. ZAMENIKU POLITI KOG KOMESARA BATALJONA¹

Izveštaj o radu part, jedinice II omladinske ete² od 15—28-XII-43. g.

Organizaciono stanje:

Partijska jedinica broji šest lanova i šest kandidata. Sekretar partijske jedinice je polit. kom. Rodoljub Andri, koji u isto vreme vrši i dužnost zamenika polit, komesara. Rad je podeljen na sektore i izgleda ovako: odgovorni za politički rad u etici su polit. kom. Rodoljub Andri i zamenik komandira Vojislav Vučković. Odgovoran za kult.-prosv. rad kao i za rad po omladinskom sektoru je drug Bogoljub Milićević. Odgovorni za rad na vojnom sektoru su drugovi: komandir Nikola, zamenik komandira Vuja i vođa petorke Miko. Kandidati su: Zivorad, vođa petorke, Đurađ, vođa petorke, Aca, vodnik, Radišav, vođa petorke, Toške, vođa petorke, i Dale. Jedinica je održala tri sastanka i to jedan praktični, 24-XII-43 u Darosavi, i dva teoretska, 17-XII-43 g. u Trbušnici i 25-XII-43 g. u Garašima. Teoretskim sastancima, na kojima je prorađivan „Referat o partiji“ i „Kratak pregled istorije K.P.J.“, prisustvovali su i kandidati. — *Politički rad u etici*: Politički rad u etici za proteklih petnaest dana bio je uspešan. Gde god se ukazala zgodna prilika za održavanje polit, konferencija i etičkih sastanaka to je učinjeno. 17-XII-43 g. u Trbušnici održana je omladinska konferencija sa temom: „Omladina i narodno-oslobodilačka borba“. Konferencija je naišla na snažan odjek kod boraca i posle referata razvila se je vrlo živa diskusija u kojoj su skoro svi učestvovali. 22-XII-43 u Bistrici formirana je omladinska eta te je tako naša eta dobila ime druga omlad. eta. Istog dana održan je omladinski miting te je nakon govora hor otpevao nekoliko pesama. 23-XII-43 g. u Prkosavi održan je etički sastanak na kome je govoreno o značaju formiranja privremene brigade³ kao i o konspiraciji. 24-XII-43 u Darosavi održan je

¹ Nepotpun izveštaj (pisan olovkom, irilicom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 3763.

² Iz sastava 2. kosmajskog bataljona

³ Prema potrebi, 1. šumadijski i Kosmajski NOP odred su se spajali radi izvođenja veštih zajedničkih akcija. Tako su od 21. decembra 1943. do polovine februara 1944. zajednički dejstvovali na terenu Sumadije

prakti ni sastanak part, jedinice. 28-XII- 1943 g. u Bosuti održana je politička konferencija sa temom: „Odnos partizana prema kralju“ i „O religiji“. Prisustvovao je jedan vod II ete. Postignut je potpun uspeh te je nakon podnesenih referata došlo do vrlo žive diskusije. 29-XII-43 g. u Vukosavcima održana je politička konferencija sa temama: „O držanju partizana u narodu“ i „O higijeni“. Prisustvovala je druga polovina ete. t.j. drugi vod.

Politički rad u narodu: Politički rad u narodu nije bio tako uspešan kao u ete. Uslovi za taj rad nisu povoljni pošto se ne raspolaže sa dovoljno vremena. Osim nekoliko konferencija na kojima je prisustvovalo po 2—3 seljaka održane su dve organizovane političke konferencije na kojima je prisustvovalo dvadeset seljaka. Teme su bile: „Politička situacija kod nas i u svetu“ kao i o „Perspektivama razvoja narodno-oslobodilačke borbe“.

Kulturno-prosv. rad: 16-XII-43 g. u Brajkovcu održana je kulturno-prosv. priredba sa vrlo uspešnim programom. Posle uvodne reči i otpevan je vrlo uspeo aktuelan ratni „Vrabac“. Posle recitacije sa pevanjem „O klasje moje“ prikazana su dva originalna skečeva: „Ciganin“ i „Magarac“. Na kraju je hor otpevao nekoliko partizanskih pesama. Priredba je naišla na odličan prijem kod boraca. — Diletantska sekcija naše ete broji 3 člana koji u svom radu imaju prilično uspeha. Hor je takođe formiran i redovno skoro svaki dan održava probe. U ete ima šest nepismenih drugova. Tečaj za nepismene je već poeo sa etvoricom.

Vojni sektor. 18-XII-43 održan je teorijski čas o straži, patroli i nezi⁴ oružja i municije. 17-XII-43 g. u Trbušnici održan je vojni čas sa vođama petorki. Govorio je drugi komandir. 23-XII-43 g. na etnom sastanku u Prkosavi održani su referati „O disciplini“, „Borbena pouka o razvijanju u strelce“ kao i „O raspodeli plena“. 28-XII-43 g. održan je vrlo uspeo vojni čas u Bosuti. Predavao je bio drugi Lala.⁵ komandant brigade, koji je u kratkim jasnim potezima izneo ono što je najvažnije da zna svaki partizanski borac. Osim tih teoretskih časova održano je i nekoliko praktičnih vežbi o nišanjenju, razvijanju u strelce i t.d.

Omladinski sektor: U ete postoji snažan aktiv SKOJ-a koji, ukoliko to dozvoljavaju prilike, održava svakodnevne sastanke. Pošto je ete omladinska to je polje rada na tome sek-

i Kosmaja. Za to vreme je Sumadijski odred bio 1. bataljon a Kosmajski odred 2. bataljon. Polovinom februara opet su se razdvojili da bi izbegli jače udare koncentrisanih neprijateljskih snaga. (Opširnije o tome vidi tom I, knj. 5, dok. br. 153. knj. 7. dok. br. 12.)

⁴ uvanju

⁵ Ilija Jovanovi

toru veliko. U gore podnesenom izveštaju o radu glavni posao su obavili skojevci.

Moralno stanje: Moralno stanje ete je na visini. Postoji samo jedan slu aj gde se sumnja da se radi o dezerterstvu.

Zdravstveno stanje: I pored teških uslova života zdravstveno stanje je zadovoljavaju e. Jedan teži bolesnik je ostavljen na le enju.

Karakteristike i socijalni sastav: Ceta raspolaže sa nekoliko izvanredno hrabrih boraca. Vredi istaknuti Zivorada, Da u, Kor agina i Tošketa. Ostali borci su uglavnom dobri i odani. .. Ceta je u ogromnoj ve ini sastavljena od selja kih omladinaca i nekolicine radnika i intelektualaca.

Akcije:

Zajedno sa ostalim etama naša eta je u estvovala u borbama sa izdajni kim bandama Draže Mihailovi a i Milana Nedi a. 19-XII-43 g. u Prkosavi razbijena je jedna grupa dražinovaca. 22-XII-43 g. napadnuti su etnici i žandarmi na pruzi kod stanice Baroševac.⁷ Neprijatelj je imao nekoliko gubitaka i razbežao se na sve strane. Posle toga je zaustavljena i zapaljena kompozicija sa vagonima a lokomotiva onesposobljena na samoj stanici Baroševac. 27-XII-43 u Zivkovicima je potu ena jedna grupa dražinovaca i dobrovoljaca odnosno žandarma.⁸ Neprijatelj je ostavio sedam mrtvih i odneo nekoliko ranjenika. Na našoj strani nije bilo gubitaka. U svim gore navedenim akcijama naša eta je sa uspehom izvršila postavljene zadatke iako je bilo i nekoliko propusta. U svim akcijama naša eta je imala tri ranjenika.

Zaključak:

Rad partijske jedinice II omlad. ete za proteklih petnaest dana je bio. uglavnom, uspešan. Veliki propust je što nije održan i drugi prakti ki sastanak. Najviše uspeha postignuto je u politi kom radu. Ose a se potreba za još intenzivnijim radom na vojnom sektoru. Isto tako ose a se potreba za propagandnim materijalom što popularnijim.

^{6,7,9} O tim borbama vidi tom I. knj. 5, dok. br. 153.

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA LANOVA KOMUNISTI KE PARTIJE, KANDIDATA I SKOJEVACA U 6. NO BRIGADI 19. DIVIZIJE OD 28. DECEMBRA 1943. GODINE¹

SOCIJALNI I NACIONALNI SASTAV LANOVA K.P., KANDIDATA I SKOJEVACA U VI BRIGADI XIX DIVIZIJE NOV HRVATSKE ZA DAN 28/XII.1943.—

Red. broj	Politička pripadnost	Brojno stanje	Socijalni sastav							Naci. sastav			Primedba
			Radnika	Seljaka	Zanatlija	Namještenika	Vojno polic. lica ²	Intelektualaca	Đaka	Srba	Hrvata	Muslimana	
1	Članova K.P.	po spisku	114	26	59	11	5	4	8	1	40	74	
		u rashodu	27	6	15	4			2		5	22	
		na licu	87	20	44	7	5	4	6	1	34	53	
2	Kandidata K.P.	po spisku	23	5	12	2	2	1	1		1	22	
		u rashodu	7	1	5	1						7	
		na licu	16	4	7	1	2	1	1		1	15	
3	Skojevaca	po spisku	155	19	125	7	3			1	26	129	
		u rashodu	39	5	30	3				1	3	36	
		na licu	116	14	95	4	3				23	93	

28/XII 1943.

Sekretar:
Grga¹

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHHP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.M., reg. br. H-5/434—435.

² Odnosi se na pripadnike vojske i policije Kraljevine Jugoslavije.

³ Skorin

BR. 141

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 2. SREMSKOG NOP ODREDA OD 30. DECEMBRA 1943. GLAVNOM ŠTABU VOJ- VODINE O POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BATALJONU¹

POLITI KI IZVEŠTAJ

o petnaestodnevnom političkom radu ovoga odreda, t.j. od 15-30. XII. 1943 god.²

Za gore pomenuto vreme postignuti su sledeći rezultati u samom radu:

I

Političko stanje ovog odreda ne zadovoljava u potpunosti. Politička svest kod boraca nije na potrebnoj visini iako se zapaža da drugovi pokazuju razumevanje u najosnovnijim pitanjima današnjice. U međuvremenu održana je odredska konferencija na kojoj su bila tretirana sva pitanja iz života i rada ovog odreda. Problemi ovog odreda rešavani su u saglasnosti sa drugovima borcima. Prethodno izvršena je priprema odgovornih drugova, da bi se uspešnije prišlo rešavanju istih koji tište ovu jedinicu. Zapaženo je da su drugovi pokazali izvestan korak u otklanjanju problema, iako se ne može tvrditi da su potpuno likvidirani iz naše sredine, ali je ipak svedeno na najmanje mere i prestupe. Tako održane su bataljonske i etne konferencije na kojima je postupljeno kao i na gore navedenoj, odnosno razmatran život i rad dotičnih jedinica.

Korisnost u samom radu ogleda se putem održavanja redovnih konferencija kao i sastanaka.

Za ovo vreme održano je 49 (etrdeset devet) političkih sastanaka na kojima je utrošeno 93 (devedeset i tri) asa. Komesari eta na tim sastancima proračunaju materijal: Ekonomski razvitak društva. Vodni delegati proračunaju sledeće materijale: Kako su ruski seljaci izvojevali zemlju i slobodu, Front slobode, Slobodnu Vojvodinu, Naša borba i fašizam.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu PK SKS za Vojvodinu a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. 1/247.

² Izveštaje o dejstvima toga odreda vidi u I tomu, knj. 6, dok. br. 179, knj. 20. dok. br. 111.

Diskusija je na dovoljnoj visini, jer materijali su lakše prirode i koji ih naročito interesuju. U diskusiji se isti u narodu i drugi Dušan, Sava, Doka, Iroka, Ivanka, Bora, Čvee, Drago i Deke (I i II bataljona); Slavko, Dušan, Dura, Milan i Zivan (II i III bataljona): Kole, Čvee, Mirko i Jovan (I i II bataljona).

Početama se održavaju i uvećavaju pitanja koja interesuju borbe, na kojima dolazi do izražaja živa diskusija.

Održan je u toku ovog vremena, prilikom konferencije i rekvizicije, u Strašincima zbor sa meštanima, kojih je bilo prisutno oko 60 (šezdeset), kojima je ocrtana i unarodna situacija, zatim je bilo govora o njihovom dosadašnjem stavu prema Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Seljaci su se razišli svojim kućama i primećuje se da je imalo uspeha naše prisustvo.

II

Kulturno-prosvetni rad malo je živahniji po jedinicama, ali još nije na dovoljnoj visini. Po svim sektorima kulturnog rada podjednako se radi, ali je ipak najrazvijeniji sektor horsko pevanje. Izdat je bataljonski list I bataljona. Svaka jedinica raspolaže sa malim brojem uvećanih pesama i skečeva. U odredu imamo 8 (osam) nepismenih drugova i dva slabo pismena sa kojima se intenzivno radi.

III

Sanitetska služba u odredu zadovoljava. Zdravstveno stanje je s obzirom na hladnoću kao i na obuću i odeću je zadovoljavajuće. Ostali sektori sanitetske službe normalno funkcionišu. Popravljen je stanje sanitetskog materijala, koji je nabavljen prilikom zadnjih akcija. Higijenski odbor i rad dezinfekcione ekipe pravilno se odvija.

IV

Ishrana po jedinicama je zadovoljavajuća. Vrlo malo se poboljšala odeća i obuća po jedinicama iz zadnjih akcija. Bosih ima 14 drugova i 43 druga sa lošom obućom.

Određska intendantura je potpuno organizovana i normalno funkcioniše. Ishrana tovarnih i jahačkih konja dobra je.

Disciplina i moral u jedinicama se popravlja, borbenost mogla bi biti bolja kao i autoritet rukovodilaca.

smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar: (M.P.)
Zivanovi Voja

BR. 142

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 3. BRIGADE 13. DIVIZIJE OD 31. DECEMBRA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA III BRIG.
XIII DIVIZIJE NOVH

31-XII-1943.

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Iz v j e š t a j

Pošto smo zadnji puta na sastanku Divizijskog komiteta podnijeli usmene izvještaje, to pismeni izvještaj nisam niti slao po prošlom mjesecu.

Organizaciono stanje je slijede e:

	Po spisku	u rashodu	na licu
lanova K.P.H.	119,—	19,—	100,—
Kandidata K.P.H.	46,—	5,—	41,—
lanova SKOJ-a	114,—	18,—	96,—
Svega	279,—	42,—	237,—

Ujedno prilažem socijalno-nacionalni sastav.

U ovih zadnjih mjesec dana primili smo u partiju 10 drugova. kandidata 12. a skojevaca 9 drugova. Od toga dva kandidata smo izbacili i tri skojevca. Jednog lana partije kaznili smo strogim ukorom. U zadnjim borbama u Vrbovskom² po-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP. Zagreb a mikrofilm u Arhivu V.I.I., reg. br. H-5/297—298.

² O tim borbama vidi tom V, knj. 22, dok. br. 40 i 129.

ginula su dva člana K.P.H. i to jedan zamjenik komandanta bataljona i jedan polit, delegat. Tri člana K.P.H. iz ove Brigade otišli su na nove dužnosti prema potrebi i to komandant Brigade³ i dva komandanta bataljona. Isto tako dva sekretara etnih odjela elija po završetku srednjeg partijskog kursa koji se održava kod Štaba divizije upu eni su u Istru na politički rad.

Poslije partijske konferencije naše Divizije partijska organizacija trgla se je i prionula na posao, te rad te e mnogo bolje. Najvažnije što se je osjetilo, a to je da se je postigla odgovornost od partijaca i što se ve ina starješina osje aju više partiji nego starješine. Jedino još kod novoprimitih drugova nije to postignuto. Pošto naša Brigada u ovih mjesec dana nalazila se je na sektoru Vrbovsko—Gomirje—Modruš, t.j. bila je rastrešena, pa ni rad po jedinicama nije bio dovoljan a isto tako i pomo sa moje strane nije bila potpuna, s obzirom što smo vodili svaki dan borbe i borbu sa neprijateljem. Jedino što sam mogao da u inim a to je da sam održao savjetovanje sa članovima K.P.H. u dva bataljona kao i po specijalnim odredbama u Brigadi po svim zadacima koji su postavljeni na partijskoj konferenciji, dok sa dva bataljona nisam bio mogu i da to u inim. U ovim zadnjim borbama članovi osje ahu su se odgovorni na svojim mjestima izim nekoliko slučajeva labavosti, što je bio uzrok da nam je za vrijeme borbe nestalo osam drugova. Ina e partijski sastanci po bataljonima održavaju se redovito, dok se na teoretskim sastancima prora uje list Naprijed i brošure koje dobijemo. Svi članovi K.P.H. upoznati su sa posljednjim odlukama AVNOJ-a kao i ostalim dogadajima u našoj zemlji.

Pošto naša Brigada sada stigla je na odmor, to sam održao savjetovanje sa sekretarima bataljona i komesarima bataljona po svim nedostacima koji su se pojavili za vrijeme borbi kao zadacima koji stoje pred partijom, a isto prora dila smo direktivna pisma komesara Divizije.⁴ Pored toga zaključili smo da održimo proslavu u čast unapredjenja Vrhovnog komandanta NOV I POJ druga Tite [za] maršala Jugoslavije,⁵ sa koje ćemo poslati pozdravne telegrame u zajednici sa ovdašnjim narodom Brloga.

Vojni sektor: Po vojnom sektoru slabo se je radilo, pošto nije bilo ni mogućnosti za to. Jedino što se je moglo raditi, a to je da su se održavali rijetki vojni sastanci. U borbama oko

³ Uro Trbovi

⁴ Vidi dok. br. 6/6, k. 912, u Arhivu V.U.

⁵ Vrhovnom komandantu Narodnooslobodilačke vojske Josipu Brozu Titu naziv maršal Jugoslavije dodeljen je na Drugom zasjedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, 30. novembra 1943, u Jajcu (vidi tom II. knj. 1, str. 375).

Vrbovskog i Gomirja naši borci dokazali su da se mogu boriti iako im je to prva borba poslije razbijanja naše Brigade.⁶ Prilikom napada na Vrbovsko nije bilo dovoljne koordinacije između u slovenskih⁷ i naših jedinica. Neprijateljski pokušaji iz Ogulina bili su odbijani četiri dana sa uspjehom od naših jedinica, dok su Slovenci sa jednim našim bataljonom napadali na Vrbovsko. Peti dan uspjelo je neprijatelju sa pojačanjem koje je dobio probiti se kroz šumu u pomoć posadi u Vrbovsko, a drugi dan pobje i sa svim ranjenicima natrag u Ogulin. U ovim operacijama pokazali su se razni nedostaci, t.j. starješine se nisu bile dovoljno snažile u rukovanju sa svojim jedinicama, a niti su ih imali vrsto u svojim rukama, zato smo i imali dosta veliki broj mrtvih i ranjenih, t.j. 16 mrtvih i 8 ranjenih.

Borbeni moral dosta dobar kod boraca, što se je vidilo u zadnjim borbama, dok je disciplina popustila izgleda iz razloga toga što su jedinice premorene s obzirom na maleno brojno stanje.

Politička svijest dosta je dobra, borci su upoznati sa vanjskom i unutrašnjom situacijom ali još uvijek u nedovoljnoj mjeri. Osjetilo se je da se borci sada mnogo više interesuju za unutrašnje događaje, što to prije nije bilo . . .

K.P.O.⁸ organiziran je po svim jedinicama ove Brigade ali rad još nije dovoljan u svim jedinicama. Džepne novine izlaze redovito po etama. K.P.O. u specijalnim jedinicama ove Brigade dobro radi. dao je jednu priredbu u Gomirju a isto tako dati e i u Brlogu povodom proslave druga **Tite**. U zajednici sa K.P.O. na terenu. Intendantura Brigade zadovoljila je s obzirom što su bile poteškoće za dopremanje sljedovanja iz Drežnice, ali je ipak stizala na vrijeme, dok u batalionima nije zadovoljila jer štabovi nisu davali pomoć i intendantima niti vodili kontrolu nad njima, tako da su nekoji bataljoni ostali nekad i bez sljedovanja.

Sanitetska služba u Brigadi nije potpuno zadovoljila s obzirom što je bilo objektivnih poteškoća a i sam referent saniteta bio zanemario svoju dužnost na što je i upozoren. Raznih bolesti u Brigadi nije bilo, nego smo imali oko 12 slučajeva smrznutih nogu i ti drugovi upu eni su u bolnicu. Od kako se nalazimo na odmoru vojska se je oprala i odjelo i već

• Ona je razbijena prilikom prodora Nemaca u Hrvatsko primorje, u prvoj polovini oktobra 1943 (vidi dok. br. 119 u ovoj knjizi i tom V, knj. 20, dok. br. 139).

⁷ Iz izveštaja 13. divizije od 29. decembra 1943. vidi se da je u borbama oko Vrbovskog u estvovala 9. slovenačka brigada (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 129).

⁸ Kulturno-prosvetni odbor

ošurila. U zadnje vrijeme dobavili smo preko pozadinskih organizacija kao i iz Divizije priličan broj šlapa i cipela tako da se je stanje popravilo.

Veza i odnos sa narodom i organizacijama na terenu bio je dobar i pravilan. Narod Gomirja mnogo se je popravio, što se je dokazalo prilikom prodora neprijatelja da je u veći bježao u šumu nekakju i ga.

Pošto se sada nalazimo na odmoru, to sve nedostatke, greške kao i buduće zadatke pretrestićemo na savjetovanju štabova bataljona i istavog komandnog kadra ove Brigade, tako da bi nove zadatke koji će se postaviti pred našu Brigadu mogli pravilno izvršiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Vušković Simo

BR. 143

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIKOG KONESARA 1. CETE
2. KOSMAJSKOG BATALJONA OD 31. DECEMBRA 1943.
ZAMENIKU KONESARA BATALJONA¹

I.

IZVEŠTAJ O RADU PART. JEDINICE 1. CETE 2. BATALJONA²
ZA VREME OD 13-XII DO 30-XII-43 G.

Organizaciono pitanje. Ova part. jedinica ima 7 (sedam) članova-partijaca, sekretar te jedinice je drug *Dragomir Gavri „Kicoš“* a odgovoran je po organizacionom pitanju u etni, drug *Zivadin Radivojević*, pol. kom., odgovoran je po politici, kulturno-prosvetnom radu u etni i narodu, po vojnom sektoru boraca u etni odgovoran je drug *Života Marinković „Posavac“*, po omladinskom sektoru odgovoran je drug *Slavko Miljković „Janko“*, po zdravstvenom pitanju odgovoran je drug *Danko Milićević*. Jedinica ima 6 (šest) kandidata i to: *Svetislav Kostić (Brka)*, *Dušan Pašić (Jova)*, *Milan Aleksijević (Kaverma)*, *Dra-*

¹ Original (pisan olovkom, ćirilicom) u Arhivu ZRPS. Beograd, reg. br. 3762.

² Reč je o 2. bataljonu Kosmajskog NOP odreda.

ga Stevanovi (Kum), kandidovani 10-XII-42, a Bogdan Opa i (Dalmatinac) i Vojislav Kuzmanovi (Cubrilo) kan . 28-XII-43 g.

Ova jedinica imala je za proteklih 15 dana 9 part, sastanaka, od kojih su sedam radni a dva teoretski; na prakti nim je rešeno i to: 1. podela rada na lanove po pojedinim zadacima, 2. izbor novih kandidata, 3. raspored part, sastanaka i raspored davanja asova, lanova po svojim zadacima, 4. na in i pravo kažnjavanja boraca za u injene greške i krivice, 5. formiranje petorki i raspored partijaca po istim.

Na teoretskim sastancima obra eno je 11 ta aka iz referata o partiji, Prog. Cen. kom. Kom. p. Jug., ali sve sa širom diskusijom. Sa kandidatima održana su dva skupna sastanka i održano je 11 ta . iz ref. o kom. p., itan je proglas sa diskusijom, na sastancima su pažljivi a u delo slabo sprovode. Prvi sastanak bio je 16 a drugi 18-XII-43. održavano je više pojedina njih sastanaka, sve sa diskusijom. Novih lanova nema.

Politi ki rad u eti. Održavane su svakog dana pol. konf. u eti po desetinama, izuzev u dane borbe, izložena je tema 0 na inu naše borbe, ko su neprijatelji naroda, spolj. i unutr. pol. sit. Po svemu je šire diskutovano. govorio je drug Zivadin, i te su konf. od vel. zna aja s obzirom na ve i broj neprosvješ enih boraca (novi). etni sastanci o kritici i samokritici održani su 25.XII u Gorašima i 27-XII u Bosuti, koji je od velikog zna aja jer su borci ve im delom iskritikovani za greške a pohvaljeni za dobre strane.

Politi ki rad u narodu. Održavane su [konferencije] sa seljacima, od 2—5 lica, obilaskom od ku e do ku e, govorio je drug Zivan. Zna aj nar. osi. borbe, ko je sve neprijatelj naroda i dr.

Kultumo-prosvetni rad u eti. Organizovan je peva ki hor 1 spremljeno je više pesama iz naše borbe. Organizovana je diletantska trupa, spremeni su ske evi: etnik, fotograf i Lazar. Održana je kulturno-prosvetna priredba u eti 13-XII u Garašima. pevane su naše pesme, recitovano je „O klasje moje“, davan je „vrabac“ i govoreno je o zna aju priredbe, govorio je drug Duško,³ pol. batalj.. i drug Janko. Ova je priredba imala neobi no velikog ^fia aja. jer su borci potkrepljeni duhovno posle dužih pokreta i ve ih borbi. Za rad dilet. trupe odgovoran je drug Bosanac. Osnovan je analfabetski te aj i na tome je odgovoran drug Mi a, omladinac. U eti ima 4 nepismena, radi se sa 3 i pokazuju dobar uspeh.

Vojni sektor. 14-XII-43 u Darosavi održan je teoretski vojni as u prisustvu svih boraca, govorio je drug Aca. vodnik, o

³ Dragutin Pavli i Krcun

rukovanju oružjem, straži, dežurstvu, zasedi, akcijama i ponaš. u borbi. 18-XII-43 održan je vojno-praktični čas u Darosavi, rukovodio je časom drug Blagoje, komandir I čete: o vojnim vežbama, nišanjenju i dr. Ovi časovi imali su dobrog značaja jer su obučeni i upućeni novi borci na vršenje pravilne dužnosti. Održavani su i redovni sastanci po desetinama.

Omladinski sektor. Rukovodstvo Skoja održalo je 15 sastanaka — 10 radnih i 5 teoretskih. Na radnim sastancima uvedeni su u aktiv Skoja Baja, Kati Sava i Dušan i 27-XII upućeni na kurs pri štabu brigade.⁴ Vodeće diskusije po raz. pitanj. dezerterstva. Političke konferencije sa omladinom održane su 16, 18, 23 i 24-XII, govorio je drug Janke o značaju naše borbe, ko su prijatelji naši, spolj. i unutr. pol. sit., ističući su proglasi omlad. sa diskusijom, obrađivana je uloga omladine u nar. osi. vojsci, referat o Skoju i org. Skoja u vojsci sa uspehom. Vojni časovi držani su 14 i 17-XII-43. teoretski o dužnostima stražara, zaseda i dr. obezbeđ., diskusije posle borbi i dr. Svi ovi časovi bili su od velikog značaja, časove je predavao drug Posavac, partijac.

Moralno stanje. Moralno stanje boraca dosta je izdignuto, što se može videti prilikom borbe jer su borbeni i nepokolebljivi.

Zdravstveno stanje boraca u četi je dosta dobro. Bolesnih nema a tako isto i ranjenih. Borcima je govoreno više puta o održavanju istog odela, tela i obuće.

Karakteristika i socijalni sastav. U četi ima najveći broj drugova sa sela—zemljoradnika, tako da je sasvim mali broj intelektualaca i radnika. Borbenost je izrazita a naročito kod druga Bogdana Opačića, kand. koji zaslužuje izvanrednu pohvalu ...

Akcije

Naša četa u vezi sa ostalim četama učestvovala je u borbi dana 19-XII u Prkosavi⁵ gde smo bili napadnuti od četnika, isti su odbijeni i 3 ubijena četnika, a više ranjenih, iz naše čete nije bilo nikakvih gubitaka ni ranjenih, 22-XII-43 rasterali smo četnike i žandare u Baroševcu.⁶ U saradnji sa drugom četom ubili 2 žand. Zarobljeno 3 četnika i 1 puškomitraljez, bez sopstvenih gubitaka. 26-XII-43 u Zivkovicima⁷ rasterali smo napad žand. i četnika i naneli smo im gubitke u ljudstvu. 7 poginulih.

⁴ Odnosi se na 1. šumadijsku brigadu.

⁵, • i ⁷ Opširnije o tim borbama vidi tom I, knj. 5, dok. br. 153.

me u kojima je poginuo jedan žand. potporu nik a ostalo žand. i etnici, a više ranjenih, sopstvenih gubitaka nemamo niti ranjenih. U ovoj borbi naročito se istakla 1. eta, u kojoj borbi istakao se naročito drug zvan „Kule“, Draga Stevanovi, Dušan Pani, Jova, Janko i Baja.

Zaključak

Osećamo se veoma potreba za radom u etničkoj politici, kulturno-prosvetnom i vojnom sektoru s obzirom na veliki broj neprosvećenih boraca i vojno neobučeni, s obzirom na to sve pripisuje se i tome što se oskudeva dosta u propagandnom materijalu i slobodnom vremenu jer su ove akcije, pokreti, konspiracija i dr.

31-XII-43 g.
Pol.

Sekretar p. jed. i zam.
pol. kom.
Dragomir Gavri zv. „Kicoš“

II

P r i l o g

PARTIJSKO-POLITICKA DOKUMENTA ZA PERIOD OD JULA DO DECEMBRA 1943. KOJA SU DOSAD OBJAVLJENA U ZBORNIKU

1. *Izvod, iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Zaje ar od 1. jula 1943. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o formiranju Timo kog partizanskog bataljona i o njegovim dejstvi- ma (Tom I, knj. 20, dok. br. 91.)*
2. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Arandelovac od 2. ju- la 1943. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o formiranju 1. bataljona, njegovom upadu u Arandelovac i borbi s Nem- cima na Bukulji (Tom I, knj. 20, dok. br. 92.)*
3. *Izveštaj zamjenika politi kog komesara Osme krajiške NOU brigade od 4. jula 1943. god. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o stanju u partijskoj organizaciji brigade (Tom IV. knj. 15, dok. br. 27.)*
4. *Uputstvo politkomesara Glavnog štaba NOV i PO Slove- nije od 4. jula 1943. god. politkomesarima brigada, odreda i bataljona za podizanje vojno-stru nog znanja komesara i politi kog nivoa boraca (Tom VI, knj. 6, dok. br. 36.)*
5. *Izveštaj lana CK KP Makedonije od 4. jula 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o stanju u Tre oj operativnoj zoni (Tom VII, knj. 1, dok. br. 86.)*
6. *Direktive Centralnog komiteta KP Slovenije od 7. jula 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPS za Gorenjsku za aktivi- zaciju gorenjskih jedinica u oružanim akcijama (Tom VI. knj. 6. dok. br. 37.)*
7. *Pismo politi kog komesara Sedme NOU divizije od 10. jula 1943. god. politi kom komesaru Sedme i Osme brigade za intenzivniji politi ki rad u jedinicama (Tom IV. knj. 15, dok. br. 50.)*

8. *Izveštaj politodjela Osme krajiške NOU brigade od 10. jula 1943. god. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o formiranju Sreskog komiteta KPJ za Cazin* (Tom IV, knj. 15, dok. br. 52.)
9. *Obavještenje Štaba Druge proleterske divizije od 12. jula 1943. god. politi kim komesarima brigada o politici koj situaciji na području Tuzle i direktive za politiki rad* (Tom IV, knj. 15, dok. br. 59.)
10. *Izveštaj politi kog komesara Ribni kog NOP odreda od 14. jula 1943. god. politi kom komesaru etvrte NOU divizije o moralno-politi kom stanju jedinica i situaciji na terenu* (Tom IV, knj. 15, dok. br. 76.)
11. *Izvod iz izveštaja komesara Prvog bataljona Prvog šumadskog NOP odreda od 16. jula 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o organizacionom stanju u bataljonu i njegovim akcijama* (Tom I, knj. 5, dok. br. 79.)
12. *Izveštaj politi kog komesara Sedamnaeste isto nobosanske NOU divizije od 16. jula 1943. god. Oblasnom komitetu KPJ za istonu Bosnu o stanju u jedinicama* (Tom IV, knj. 15, dok. br. 89.)
13. *Izveštaj politodjela Sedme krajiške NOU brigade od 21. jula 1943. god. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o stanju u brigadi* (Tom IV, knj. 15, dok. br. 120.)
14. *Pismo politi kog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 29. srpnja 1943. god. politi kom komesaru Kninskog sektora o dogajima u Italiji i o zadacima u vezi s tim* (Tom V, knj. 17, dok. br. 81.)
15. *Izveštaj Prvog oblasnog komiteta KPM od 29. jula 1943. god. Centralnom komitetu KPM o stanju na svom području* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 91.)
16. *Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i politike pripadnosti boraca i rukovodilaca Grupe primorsko-goranskih NOP odreda od 31. srpnja 1943. godine* (Tom V, knj. 17, dok. br. 99.)
17. *Izveštaj Svetozara Vukmanovi a Tempa od 8. avgusta 1943. Centralnom komitetu KPJ o vojno-politi koj situaciji u jugoisto noj Srbiji, Makedoniji, na Kosovu i Metohiji, u Gr koj i Albaniji* (Tom II, knj. 10, dok. br. 65.)
18. *Direktiva Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 8. kolovoza 1943. god. Operativnom štabu za Dalmaciju u vezi pretstoje e kapitulacije Italije* (Tom V, knj. 18, dok. br. 21.)
19. *Izveštaj Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 8. avgusta 1943. god. sekretarijatu CK KPJ o pripremanju ofanzivnih akcija i vojno-politi koj situaciji u Sloveniji* (Tom VI, knj. 6, dok. br. 52.)

20. *Izveštaj Svetozara Vukmanovića od 8. novembra 1943. god. CK KPJ o stanju u Makedoniji, na Kosmetu, jugoistočnoj Srbiji, Albaniji i Grčkoj* (Tom VII. knj. 1. dok. br. 97.)
21. *Uputstvo Edvarda Kardelja od 12. avgusta 1943. Centralnom komitetu KP Slovenije za dalji vojno-politički rad u Sloveniji* (Tom II, knj. 10, dok. br. 75.)
22. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Srem od 15. avgusta 1943. god. bataljonskom komitetu Drugog bataljona Prvog sremskog odreda NOV i PO Vojvodine o potrebi pojačanja partijsko-političkog rada u bataljonu i uspostavljanju pravih odnosa prema organizacijama na terenu* (Tom I, knj. 6, dok. br. 118.)
23. *Zaključci partijskog savetovanja vojnih i političkih rukovodilaca partizanskih odreda i bataljona iz Sumadije i zapadne Srbije, održanog od 9—13. avgusta 1943. godine* (Tom I, knj. 5, dok. br. 82.)
24. *Izveštaj zamenika političkog komesara Prve operativne zone od 19. avgusta 1943. god. Centralnom komitetu KP Makedonije o formiranju bataljona „Mir e Acev“* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 104.)
25. *Uputstvo političkog komesara Druge operativne zone od 20. kolovoza 1943. god. Štabu Trinaeste proleterske NOU brigade „Rade Končar“ za popunu jedinica, raspored novopridošlog ljudstva i formiranje novih jedinica* (Tom V, knj. 18, dok. br. 78.)
26. *Izveštaj političkog komesara Prve vojvođanske brigade od 21. avgusta 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu o opštem stanju i zadacima partijske organizacije* (Tom I, knj. 6, dok. br. 125.)
27. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 24. septembra 1943. god. Okružnom komitetu KPJ za Kragujevac o slabostima u radu partijske organizacije u odredu i na terenu* (Tom I, knj. 5, dok. br. 94.)
28. *Pismo Dobrovoje Radosavljevića od 24. avgusta 1943. godine* (Tom VII. knj. 1, dok. br. 106.)
29. *Izveštaj političkog komesara Pete divizije od 24. avgusta 1943. god. političkom komesaru Prvog bosanskog NOU korpusa o moralno-političkom stanju u jedinicama* (Tom IV, knj. 16, dok. br. 72.)
30. *Izveštaj Štaba Šesnaeste NOU divizije od 24. avgusta 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji u istočnoj Bosni* (Tom IV. knj. 16, dok. br. 73.)

43. *Bilten politkomesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o zadacima politkomesara vojnih jedinica u vezi sa merama preduzetim nakon kapitulacije Italije* (Tom VI, knj. 7, dok. br. 70.)
44. *Izveštaj zamenika politi kog komesara Drugog sremskog odreda NOV i PO Vojvodine o partisko-politi kom radu odreda u vremenu od 15. do 30. septembra 1943. godine* (Tom I, knj. 6, dok. br. 143.)
45. *Izveštaj Štaba Druge krajiške brigade politi kom komesaru Prvog bosanskog NOU korpusa o politi kom radu i stanju u brigadi u vremenu od 1. do 15. septembra 1943. godine* (Tom IV, knj. 17, dok. br. 103.)
46. *Petnaestodnevni izveštaj politi kog komesara Osme NOU brigade o moralno-politi kom stanju u vremenu od 15. do 30. septembra 1943. godine* (Tom IV, knj. 17, dok. br. 148.)
47. *Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i politi ke pripadnosti jedinica Drugog korpusa NOV i PO Hrvatske od 1. listopada 1943. godine* (Tom V, knj. 20, dok. br. 3.)
48. *Uputstvo Svetozara Vukmanovi a Tempa od 2. oktobra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Kosovo i Metohiju o daljem radu* (Tom II, knj. 10, dok. br. 161.)
49. *Izveštaj Kuzmana Josifovskog od 4. oktobra 1943. god. Centralnom komitetu KPM o situaciji na teritoriji Makedonije pod bugarskom okupacijom* (Tom VII, knj. 2, dok. br. 80.)
50. *Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 5. oktobra 1943. god. upu enog svim partiskim rukovodstvima u pozadini i vojsci* (Tom I, knj. 6, dok. br. 145.)
51. *Izveštaj zamenika politi kog komesara Prvog sremskog NOP odreda Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine od 7. oktobra 1943. god. o stanju partiske organizacije, politi kom radu i brojnom stanju odreda* (Tom I, knj. 6, dok. br. 147.)
52. *Izveštaj politi kog komesara „Grupe bataljona” od 13. oktobra 1943. god. Centralnom komitetu KPM o stanju u pot injenim jedinicama* (Tom VII, knj. 2, dok. br. 57.)
53. *Izveštaj rukovodioca politodjela Druge krajiške NOU brigade od 15. oktobra 1943. god. Centralnom komitetu KPJ o moralno-politi kom stanju brigade* (Tom IV, knj. 18, dok. br. 73.)
54. *Okružnica politkomesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 17. oktobra 1943. u vezi s politi kim radom u jedinicama* (Tom VI, knj. 7, dok. br. 132.)
55. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Zaje ar od 18. oktobra 1943. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o ja ini i ra*

- sporedu neprijateljskih snaga i o stanju partijske organizacije* (Tom I, knj. 20, dok. br. 104.)
56. *Izveštaj Štaba Tre eg NOU korpusa od 16. oktobra 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o vojno-politi koj situaciji u isto noj Bosni* (Tom IV, knj. 18, dok. br. 80.)
  57. *Izveštaj Štaba Jedanaeste NOU divizije od 20. oktobra 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji u centralnoj Bosni* (Tom IV, knj. 18, dok. br. 117.)
  58. *Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. sremskog NOP odreda od 22. oktobra 1943. Okružnom komitetu KPJ za Srem o neprijateljskoj ofanzivi na Frušku goru i dejstvima odreda u oktobru* (Tom I, knj. 20, dok. br. 106.)
  59. *Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i politi ke pripadnosti boraca i rukovodilaca Isto ne grupe NOP odreda od 23. listopada 1943. godine* (Tom V, knj. 20, dok. br. 146.)
  60. *Zapisnik sa vanrednog sastanka partiske organizacije Štaba Prvog sremskog NOP odreda od 23. oktobra 1943. godine* (Tom I, knj. 6, dok. br. 152.)
  61. *Izveštaj Štaba Osamnaeste NOU brigade od 25. oktobra 1943. god. Štabu Tre eg korpusa o rasporedu jedinica i moralno-politi kom stanju u brigadi* (Tom IV, knj. 18, dok. br. 139.)
  62. *Pismo Štaba Drugog udarnog korpusa od 27. oktobra 1943. god. politi kim komesarima Druge proleterske i Tre e udarne divizije o dužnosti partisko-politi kih radnika da pruže pomo organizacijama AFZ Tia terenu* (Tom III, knj. 6, dok. br. 33.)
  63. *Direktivno pismo Okružnog komiteta KPJ za isto ni Srem od 28. oktobra 1943. god. svim partiskim rukovodstvima isto nog Srema i Prvog sremskog NOP odreda o nekim slabostima u radu partiskih organizacija i uputstva za dalji rad* (Tom I, knj. 6, dok. br. 154.)
  64. *Izveštaj Štaba Desete hercegova ke NOU brigade od 31. oktobra 1943. god. Štabu Petog NOU korpusa o prilikama u Hercegovini i moralno-politi kom stanju u brigadi* (Tom IV, knj. 18, dok. br. 171.)
  65. *Proglas Centralnog komiteta KPJ od po etka novembra 1943. narodima Jugoslavije povodom dvadesetogodišnjice velike oktobarske socijalisti ke revolucije* (Tom II, knj. 11, dok. br. 1.)
  66. *Izveštaj sekretara partiske organizacije Prvog bataljona Prvog sremskog NOP odreda od 4. novembra 1943. god. o održanom sastanku elije štaba bataljona* (Tom I, knj. 6, dok. br. 156.)
  67. *Uputstvo Štaba Prve proleterske brigade od 4. decembra 1943. god. politi kim komesarima bataljona za organizaciju*

- proslave oktobarske revolucije na oslobojenoj teritoriji* (Tom IV, knj. 19, dok. br. 20.)
68. *Uputstvo političkog komesara Desete hercegovačke NOU brigade od 7. novembra 1943. god. političkim komesarima NOP odreda za rad i sprovođenje političke linije* (Tom IV, knj. 19, dok. br. 32.)
  69. *Zavjet boraca i rukovodilaca Drugog udarnog korpusa NOVJ od 7. novembra 1943. god. Centralnom komitetu KP Jugoslavije povodom proslave 26-te godišnjice oktobarske revolucije* (Tom III, knj. 6, dok. br. 56.)
  70. *Izveštaj Štaba Prve vojvođanske brigade od 9. novembra 1943. god. Štabu Šesnaeste NOU brigade o vojno-političkom stanju brigade* (Tom IV, knj. 19, dok. br. 41.)
  71. *Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i političke pripadnosti ljudstva Dvanaeste divizije NOV Hrvatske od 10. studenog 1943. godine* (Tom V, knj. 21, dok. br. 58.)
  72. *Izveštaj sekretara Okružnog komiteta KPJ za Niš od 11. novembra 1943. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o situaciji u okrugu i obnavljanju Ozrenskog NOP odreda* (Tom I, knj. 20, dok. br. 109.)
  73. *Obavještenje političkog komesara Treće udarne divizije NOVJ od 11. novembra 1943. god. političkom komesaru Desete hercegovačke brigade o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori* (Tom III, knj. 6, dok. br. 74.)
  74. *Izveštaj Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 12. novembra 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o stanju u Bosanskoj krajini* (Tom IV, knj. 19, dok. br. 50.)
  75. *Brojno stanje partiske organizacije na teritoriji Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu na dan 14. novembra 1943. godine* (Tom IV, knj. 19, dok. br. 61.)
  76. *Izveštaj delegata Štaba Pete operativne zone Ljubana Arsova od 14. novembra 1943. god. Kuzmanu Josijovskom o stanju u Skopsko-kumanovskom partizanskom odredu* (Tom VII, knj. 2, dok. br. 80.)
  77. *Direktive Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 20. novembra 1943. god. za rad partiskih organizacija u vojsci* (Tom VI, knj. 8, dok. br. 115.)
  78. *Uputstva političkog komesara Treće operativne zone — alpske od 29. novembra 1943. god. za politički rad u jedinicama* (Tom VI, knj. 8, dok. br. 148.)
  79. *Uputstvo Štaba Prve makedonsko-kosovske udarne brigade od 30. novembra 1943. god. o zadacima političkih komesara* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 94.)
  80. *Direktivno pismo zamjenika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO za Crnu Goru i Boku od 2. decembra*

1943. god. svim partijcima u NOP odredima i komandama mjesta o partiskom radu u vojsci (Tom III, knj. 6, dok. br. 127.)
81. Izveštaj zamenika politi kog komesara Prvog sremskog NOP odreda od 5. decembra 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine o stanju u odredu i o partisko-politi kom radu (Tom I, knj. 6, dok. br. 169.)
  82. Dopunski izveštaj zamenika politi kog komesara Prvog sremskog NOP odreda od 7. decembra 1943. god. o brojnom stanju lanova KPJ i SKOJ-a u odredu (Tom I. knj. 6, dok. br. 171.)
  83. Izveštaj zamjenika politkomesara etvrtog pomorsko-obal-skog sektora od 7. decembra 1943. god. zamjeniku politkomesara Mornarice NOVJ o stanju i radu partijske organizacije sektora (Tom VIII, knj. 1, dok. br. 115.)
  84. Pismo politi kog komesara Drugog udarnog korpusa NOVJ od 12. decembra 1943. god. politi kim komesarima pot i-njenih jedinica povodom zapovijesti vrhovnog komandanta NOV i PO maršala Tita (Tom III, knj. 6, dok. br. 155.)
  85. Uputstvo politkomesara Drugog udarnog korpusa NOVJ od 13. decembra 1943. god. politkomesaru Hercegova ke divizije o radu diviziskog komiteta i o svestranoj pripremi politi kih predavanja (Tom III. knj. 6. dok. br. 158.)
  86. Izveštaj Sretena Zujovi a od 14. decembra 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-politi kom stanju u 8'. korpusu (Tom II, knj. 1. dok. br. 130.)
  87. Izveštaj Štaba etvrte slovena ke NOU brigade „Matija Gubec“ od 15. decembra 1943. o borbama i politi kom radu od 1. do 15. decembra (Tom VI. knj. 9. dok. br. 72.)
  88. Zapovijest Štaba Hercegova ke NOU divizije od 18. decembra 1943. god. Štabu Desete hercegova ke brigade za smještaj i dejstvo na prostoriji Sljeme — G. Vrbica — Poljice (Tom IV, knj. 20. dok'br. 100.)
  89. Izveštaj Štaba Dvanaeste slovena ke NO brigade od 18. decembra 1943. Štabu Petnaeste divizije NOV i PO Jugoslavije o borbama i politi kom stanju brigade u vremenu od 1. do 15. decembra (Tom VI. knj. 9. dok. br. 86.)
  90. Izveštaj politi kog komesara Dvadeset devete hercegova ke NOU divizije od 20. decembra 1943. god. politi kom komesaru Drugog udarnog korpusa o moralno-politi kom stanju jedinica i o situaciji u Hercegovini (Tom IV. knj. 20. dok br. 114.)
  91. Izveštaj politi kog komesara Prvog sremskog NOP odreda od 21. decembra 1943. god. Okružnom komitetu KPJ za Srem o radu u decembru (Tom I, knj. 6, dok. br. 173.)

92. *Obavještenje Štaba Drugog udarnog korpusa NOVJ od 23. decembra 1943. god. štabovima divizija i samostalnih brigada o odluci Centralnog komiteta KPJ o ukidanju politodjela u brigadama i postavljanju politodjela u divizijama* (Tom III, knj. 6, dok. br. 180.)
93. *Izveštaj sekretara partiske organizacije Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 23. decembra 1943. god. o održanom sastanku štapske elije* (Tom I, knj. 6, dok. br. 175.)
94. *Pismo politi kog komesara Drugog udarnog korpusa NOVJ od 27. decembra 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru i Boku povodom odluke CK KPJ o formiranju politodjela u divizijama i organizovanju partijskog kursa pri Štabu Tre e divizije* (Tom III, knj. 6, dok. br. 185.)
95. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Mladenovac od 28. decembra 1943. god. Štabu Kosmajskog NOP odreda o potrebi poja anog partijskog rada u jedinicama odreda i stvaranju diverzantskih grupa na teritoriji mladenova kog sreza* (Tom I, knj. 5, dok. br. 151.)
96. *Izveštaj zamjenika politi kog komesara Dvanaeste krajiške brigade od 31. decembra 1943. god. diviziskom komitetu Jedanaeste NOU divizije o stanju i radu partiske organizacije u brigadi* (Tom IV, knj. 20, dok. br. 191.)
97. *Izveštaj Štaba Drugog bataljona Kosmajskog NOP odreda od 31. decembra 1943. god. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o partijskom i vojno-politi kom radu i akcijama bataljona od 14-31. decembra 1943. godine* (Tom I, knj. 5, dok. br. 153.)
98. *Direktiva Centralnog komiteta KPJ od decembra 1943. divizijskom komitetu KPJ i politodelu I. proleterske divizije o radu, organizaciji i programu partijskih kurseva za teorijsko uzdizanje kadra* (Tom II, knj. 11, dok. br. 172.)

REGISTAR LI NIH IMENA

A

Abali Marko — 435
 Abramovi Milan — 161
 Aleksi Božidar Paja — 554
 Aleksijevi Milan Kaverma — 658
 Alujevi Žarko — 519
 Andri Rodoljub — 611, 612, 649
 Avbelj Viktor Rudi — 556, 559, 581, 584

B

Babic Branko Vlado — 613, 614
 Babi Ljubo — 498
 Badel Marijan — 237, 238
 Bajalica Mitar — 522, 544
 Bajt Franjo — 36
 Bakari Vladimir — 86, 120, 121, 224, 293, 384
 Baki Mitar — 54, 60, 135
 Basta Milan — 176, 285
 Baši Rade — 396, 455, 458
 Bebler Vilma — 639
 Bedalo Nenad — 340
 Begi Midhad — 471
 Bektaševi Sulejman — 356
 Belini Marko — 224, 412, 428
 Bergant Stane — 604
 Bi ek Franc — 221
 Bilobrk Mate — 546, 547
 Bizjak Stane Kostja — 221
 Blanuša Ico — 316
 Blaži Milan Sine — 646, 647
 Bobnar Franc Gedžo — 559
 Bogi Velja Raša — 501
 Boje Pavle Stenka — 618
 Boldan Jože Silni — 556
 Bori Marinko — 332, 333, 335
 Borojevi Slavko — 386

Bosi Miloš — 458
 Bosni Kosta — 42
 Bosni Milan — 282, 363
 Boškovi uro — 519
 Botev Risto — 377
 Boža — vidi Stoji Steva
 Božovi Jovo — 364
 Brajovi Petar — 602
 Brki Hasan — 360
 Brki S. Duško — 37, 201, 208, 213
 Bubi Vlado — 339, 342, 639, 643
 Bulat Rade — 243
 Bundalo Ljubo — 169
 Buri Mirko — 386
 Burovski (Jon e) — 377

C

Caki M. — 453
 Car Petar — 69, 74, 263
 Cari Ranko — 435
 Ceri Esad — 159
 Crnobrnja Miloš — 278
 Cveti Bosa — 42, 47, 257
 Cvetkovi Marijan — 139, 143, 201, 208, 536, 541

C

Caldarevi Mladen Bu oni — 361
 Cer il Vinston — 613
 Cizmek Boris Bor — 581, 584
 Colakovi Rodoljub Ro ko — 152, 153, 159, 362
 orak Jovan — vidi Njegovan
 Maksim Luka
 Crnugelj Franc Zorko — 404, 407
 Cupi Mom ilo Plameni — 501

Ceri Salem — 464
Cetkovi Vlado — 305
Copi Branko — 498
Cui Nikola — 287
Cuk Avdo — 122, 124, 325, 326

D

Daljevi M. — 347
Damjanovi Zdravko — 504, 508
Danev Nikola — 452
Danilovi Uglješa — 358
Danon Oskar — 469
Dasovi Martin — 298
Demonja Nikola — 210
Derikonja Savo — 461, 462
Dijanovi Tomo — 237
Diki Dragan Vanja — 190
Dimitrijevi Božidar Duško — 500, 501, 503
Dimitrijevi Vojo — 361
Dimitrijevi 2 — 365, 369
Divjak Milan — 646
Dizdarevi Niaz — 461
Domazet Mirko — 257
Došen Ilija — 152, 498
Dozet Dušan — 364, 535
Drakuli Veljko — 61, 62, 64
Drapšin Petar — 36
Drecun Stevo — 445
Drecun Svetozar — 516
Drezga Porin — 570
Drlja a Simo — 282
Dropuli Ciro — 332
Dugonji Rato — 23, 148, 152, 308, 314, 611
Duli uro — 567
Duvnjak Dušan — 252

ilas Milovan — 271
or evi M. Ljubica — 515
ukanovi Pero — 155, 357
urašinovi Petar — 49
uri i Blažo — 18, 22, 42, 47, 54, 88, 90, 324, 326, 473, 475
urovi Jovan — 138, 139

E

Erenburg Uja — 39

F

Fajdiga-Mihailovi Micka — 646
Filipovi Sulejman — 152, 356
Filipovi Cede Dame — 599, 602
Forkapa Nikola — 169
Fran evi Juraj — 322
Frid Zlatko — 219
Funari Stjepan — 247

G

Ga e Ivan — 332
Gavri Dragomir Kicoš — 610, 658, 661
Glomazi Stanka — 637
Gluhi Omer — 153
Golovi Olga — 400
Goranovi Maksim — 513
Gošnjak Ivan — 37
Grahovac Bude — 308, 314, 316, 318
Grbi Cedo Kedacije — 36
Gregori Jaka Jakec — 557
Gregori Milan — 605
Grinaši Franc — 605
Grmuša Rade Rara — 386
Grozdani Milivoje — 161
Grubor Ne o — 282
Gržett Joso — 298

H

Habe Franc — 558
Hadži Popovski Lazo Jorgo — 377, 378
Hadži Mile — 300
Herljevi Franjo — 421
Hiti Rudi — 525
Hitler Adolf — 43, 152, 167, 221, 229, 613
Holjevac Vje eslav Veco — 120, 365, 383, 398, 399
Horti Mikloš — 229
Horvat Josip — 242
Hostnik Jovo — 616
Hrsti Dušan — 400, 403
Humo Avdo Kulturni — 362

I

Ibic Ciril — 605
Ili Vladimir Lenjin — 440
Ivanovi Dragiša — 161
Ivkovi Pero — 236

J

Jaki Jože — 605
 Jakovac Milan — 605
 Jakši Pavle — 152
 Jan i Buba — 318
 Jani Vlado Stari — 36, 428, 536
 Janko — vidi Stojanovi Brana
 Janko Rudolf — 617
 Jašarevi Dušan — 156
 Javorski Mihajlo Bato — 247
 Jerkovi Mate — 36
 Jerman Bratož Olga — 645, 648
 Ješi Nikola — 611, 612
 Jezeršek Ivan Sokol — 559
 Jon i Nikola Ko a — 423, 424
 Jovanovi Aleksandar — 244, 249
 Jovanovi Cedo — 543
 Jovanovi Ilija Lala — 650
 Jovanovi Iso — 152, 157
 Jovanovi Mirko — 532
 Jovi Radoslav Miško — 191
 Jovi evi Milo — 131, 133, 134
 Jugovi Stevo — 461
 Jurekovi Stjepan — 242

K

Kapetanovi Fahrija — 219
 Kapetanovi Hajro — 42, 407, 411, 492
 Kara or evi Petar — 215, 538, 590
 Karai i Nedeljko Milisav — 453, 454
 Karanovi Stanko — 42, 51
 Kardelj Edvard Krištof — 614
 Kati Sava — 660
 Kav i Stane — 375
 Kecman Boro — 48
 Kecmanovi Vojo — 358
 Kemfelja uro — 214, 228, 232
 Kladarin uro — 383, 388
 Klemen i Leon — 557
 Kljaji Milan — 282
 Knafelj Julij — 605
 Knebi Franjo — 213, 220, 566
 Kneževi Drago — 282
 Kneževi Rade Tihi — 36
 Kneževi Velimir — 48
 Kobe Ivan Janez — 604
 Koburg Boris — 231
 Ko evar Franc Ciril — 621
 Kogoj Vasja — 594, 599
 Kokalj Janko — 605
 Kolar Ton ek Saša — 605
 Kostadinovi Milorad — 451, 453, 454

Kosti Svetislav Brka — 610, 658
 Kotle Nikola — 48
 Kova evi Andro — 339, 639, 641
 Kova evi Vlado — 393, 397
 Kova i Vjekoslav — 238
 Kraja i uro — 306, 400
 Kraja i Josip Joca, Prika — 36, 200
 Krajc Jelko — 604
 Krco Pavle — 334
 Kreca Vojo — 282
 Krpan Josip — 340
 Kufrin Milka — 318
 Kulenovi Skender — 498
 Kumar Danila Andreja — 557
 Kuprešanin Branko — 430
 Kuzmanovi Vojislav Cubrilo — 659
 Kveder Dušan Tomaž — 352
 Kvrži or e — 458

L

Ladiši Nikola — 425, 427
 Lukši Filip — 197, 232, 434
 Lapajne Miran — 605
 Legiša Egon — 605
 Legiša Silva — 605
 Leki Danilo — 152, 154
 Lepuškin Vlado — 630
 Lon arevi uro — 90
 Luki Milisav — 549

Lj

Ljuji Vojo — 360, 461

M

Ma ek Vlatko — 35, 44, 66, 80, 114, 120, 121, 123, 168, 179, 227, 229, 230, 234, 244, 258, 259, 261, 271, 455, 509, 562
 Maglajli Munib — 15
 Majcen Nace — 648
 Majhen Vladko Rafel — 560
 Majo — vidi Mijatovi Cvijetin
 Maki Stojan — 49
 Maklin Ficroj — 214, 398
 Maksimovi Mili — 479
 Mali Ilija — 457
 Mandi Gligo — 358, 514
 Mandži Pašaga Hadži Murat — 158, 360
 Manojlovi Miloš — 451
 Manojlovi Miloš Mima — 242
 Maoduš Stevo — 179

Mar eta Miloš — 42, 47
Mari i Vladimir — 182
Marinkovi Života Posavac — 611, 658, 660
Marjanovi Aleksandar Leko — 621
Marjanovi Joco — 24
Markovi Predrag — 451
Materi Lazo — 282
Matevž Haca — 556, 560
Mati uro — 81, 83
Mavsar Lado Ronko — 557
Me ava Petar — 24
Merlak Jože Milan — 557
Mesojedec Ivan — 605
Metli Dušan Metlo — 253
Mi i Milivoj — 415
Mi anovi Slavko — 360
Mi unovi Vukica — 139
Mihailovi Draža — 44, 86, 156, 168, 169, 311, 432, 454, 509, 550, 607, 651
Mihajlovi Dobrosav Docca — 611
Mihajlovski Kiril — 451, 453
Mihi Ljubica — 549
Miiatovi Cvijetin Majo, Cvika — 152, 159, 360
Miiovi Arsenije — 515
Mikuli Jože — 605
Mili Fe a — 36
Mili evi Danko — 658
Mili evi Bogoljub — 649
Milisav — vidi Karai i Nedeljko
Milobar Grga — 238
Minderovi Cedo — 469, 470, 479
Miškovic Matija — 430
Miljkovi Slavko Janko — 611, 658
Mitri Radomir — 253, 637
Mitrovi Stefan — 189
Mom ilovi Ljubomir — 508, 515
Mom ilovi Milorad — 461
Mrda Simo — 585, 594
Musolini Benito — 69, 114, 140, 166, 167, 226, 229, 231, 236, 261
Mutapovi Dragoslav — 535

N

Nagli Filip — 567
Nazor Vladimir — 334
Nedeljkovi Dušan — 361
Nedi Luka — 461
Nedi Milan — 155, 168, 482, 501, 651
Nenezi Radojica — 210
Neškovi Blagoje Mihajlo — 610
Neškovi Ljuban — 462
Nikoli Stojan — 554
Nikoli Vojo — 131

Nikoli Zora — 357, 360, 361
Nimani Eljami — 603
Novakovi Ratko — 48, 53, 187, 188
Novakovi Vlada — 552
Novovi Bogdan — 626
Novovi Mirko — 624, 633

Nj

Njegovan Maksim Luka — 501, 502

O

Odi Slavko — 164
Olbina Dane — 471, 477
Olga — vidi Jerman-Bratož Olga
Opa i Bogdan Dalmatinac — 659, 660
Orov anec Vera Lena — 377, 378

P

Pajkovi Miloš — 258, 491
Panteli Milojica — 475, 479
Papi Boro — 549
Parenta Slavka — 519
Paši Dušan Jova — 658
Paveli Ante — 168, 228—234, 398, 455
Pavi Janko — 226
Pavli i Dragutin Duško, Krcun — 610—612, 659
Pavlovi Diogen — 250
Pecoti Bogdan — 332
Peinovi Nikica — 383
Pernar Ivan — 234
Perovi Marko — 455
Perovi Niko — 12
Persolja Karel Darko — 597
Peternel Franci — 646
Petkovi Rade — 16
Petri evi Branko Kada — 358, 459, 472, 479
Petrocki oko — 364
Petronijevi Vojislav — 485
Petrovi Dragoljub Rade — 554, 555
Petrovi Nešo — 361
Petrovi Slavka — 611
Petrovi Smilja — 530
Petrovi Vaso — 319, 370, 371, 373
Petrovi Zivorad — 611
Pirnat Nikola — 647
Planojevi Mileva — 535
Pokos Slavko — 232
Poleksi Mom ilo — 363

Popara Uroš Grom — 36, 204
Popovi Mišo — 266, 531
Popovi Stevo — 361
Popovi Vladimir — 472, 478, 479,
619
Požeg Ivan — 605
Praštal Drago — 300
Preka Aleksandar — 356
Pribi evi Milka — 331
Prodanovi Nikola Niko — 364, 543
Prola Krsto — 251
Pucar uro Stari — 17, 358, 499
Pucihar-Po kaj Ivanka — 604

K

Raco Gliša — 364
Ra i Dragoslav — 156, 357
Radakovi Jovo — 175
Radi Rade — 169
Radi Stjepan — 455
Radojevi Zivadin — 658, 659
Radojši Milan — 400
Radojevi Zivadin — 610
Radovi Milan okara — 238
Radovi Radovan — 571, 577
Radulovi Mato — 364
Radulovi Milorad — 161
Rai evi Milisav — 544
Rai evi Radoš — 38—40
Raki Mi o — 360
Rankovi Aleksandar Marko — 363,
585
Ražnjatovi Veljko — 42. 282
Ribar dr Ivan — 645
Ribar Ivo Lola — 308. 624. 645
Ribar Jurica — 138, 139
Risti Ratomir — 501
Robi Ivan — 241. 412, 415
Ro ko — vidi olakovi Rodoljub
Rodi Zivko — 278, 282, 494
Rojšek Franc Jaka — 524
Rolovi Vlado — 422
Rora Hans — 223
Rudolf Janko — 524
Rupnik Leo — 647
Ruzvelt Franklin — 613

S

Saje Ivan — 644
Samardži Desimir Bosanac — 611
Santini Edo — 339. 639
Savi Savo — 358
Segeda oko — 159
Selimovi Mehmed Meša — 361
Semi Stane Daki — 557

Senjug Ivan Ujak — 36
Sikini Nikola Maksim — 501
Simon i Vinko Gašper — 558
Skalja Lojze — 604
Skendži Dane — 148
Sko ili Joža — 298
Skorin Grga — 652
Slobodijaninov Vladimir — 368
Slonša-Uršek Magda Vesna — 646,
647
Smerajc Leon — 605
So am Jule Tomaž — 648
Soji Milan — 540
Sonja — vidi Vrebalov Vera
Stamatovi Jovan — 124, 128, 336
Stamenkovi Dragi Branko — 606
Stamenkovi Todor — 610
Stanimirovi Ljubica Sonja — 189.
190, 192, 194
Staniši Milija — 138, 139
Stefanovi Dragi — 610
Stefanovi Milivoje — 610
Stegnar Franc Kolumb — 648
Stepinec Miško — 226
Stevanovi Draga Kum — 658. 659.

661

Stojakovi Milenko — 471
Stojanovi Bogoljub Tina — 501
Stojanovi Brana Janko — 503
Stoji Steva Boža — 611. 612
Stojkovi Edvard — 605
Stojkovi Milenko — 420. 421
Stojni Veljo — 17
Stoki Vasa — 458
Stopar Slavko — 605
Subotić Vukašin — 465
Svetima Ernest — 648
Svit ica M. — 250

S

Sahimpaši Hilmija — 362
Serbanovi Jovan Sele — 500, 501
Sibali Mijuško — 183, 187, 363. 365,
492
Sibl A. Ivan — 428, 436
Sijan Dušan — 445, 447, 546
Sijan Milan — 175
Sile Majda — 522, 526, 605, 618. 648
Silih Niko — 556
Siljegovi Boško — 42, 122, 187
Šimi Dušan — 16, 18. 42, 50
Šinkovec Franc — 605
Škara Stanko — 334
Skorpik Velimir — 339
Solaja Simo — 253
Spolar Milan — 605. 646

Strok Izidor — 240, 241
Sumonja Miloš — 116, 350, 399, 549,
551
Šušilovi Mieso — 282
Svabi Mihajlo — 264, 270, 308, 314,
338, 634
Svob Vinko — 76, 77, 80, 84, 85, 448,
451

T

Tabakovi Semso — 279, 282
Tadin Dušan — 340
Talevski Blagoje Ivan — 376
Tali Sefik — 543
Tamek Franc — 605
Tanurdži Marko Siptar — 190
Tarabi Joco — 551
Tešanovi Lazo — 169
Tevž Zoran Stojan — 524
Tito Broz Josip — 31, 43, 146, 213,
384, 585, 591, 592, 594, 613, 617,
620, 622, 638, 639, 645, 656, 657
Todi Cvijetin — 459
Todorovi Mijalko Plavi — 588
Tomaševi Stana — 134
Tomi Bogdan — 531
Tomši Janez — 557
Tr ek Anton Gorazd — 648
Trifunovi Miloš — 44
Trnini uro — 282
Tu en Tuna — 62
Tur inovi Ivan Suri — 36
Turi Mirko — 282
Turki Simo — 250
Turkovi Lacko — 242

U

Uskokovi Jagoš — 160, 161
Uvodi Nikola — 341
Uzelac Slobodan — 318
Uzunovski Cvetko Abas — 376—379

V

Valenti Vida — 524
Vejinovi Mika — 144

Velji Brano — 267
Vesna — vidi Slonša-Uršek Magda
Vidan Kazimir Slobodan — 320, 322,
324
Vidovi Anton — 119, 398, 401, 549
Vili Milan — 554
Vinko — vidi Svob Vinko
Vinterhalter Vilko — 498
Visarionovi Josip Staljin — 43, 167,
202, 400, 613, 622
Viski Bogdan — 339
Vladeši Nikola — 242
Vlaisavljevi Dušan — 179
Vojnovi Milan — 15
Vrani Mirko — 455
Vrbica Migo — 178
Vrebalov Vera Sonja — 501
Vucelja Dara — 282
Vu ini Drago — 465, 619
Vu kovi Vojislav — 649
Vujasinovi Todor Tošo — 151, 455
Vujovi Milutin — 42, 162, 166, 301,
304, 488, 490
Vujovi Ratko — 421
Vukeli Dragiša — 306
Vukeli Sava — 298
Vulovi Milorad — 554
Vuškovi Simo — 658
Vušovi Ljubo — 358

Z

Zdravkovski Penko Ja im — 379
Zec Krste — 300
Zemljak Jože Domen — 557
Zni Nikica — 339
Zgonc Ivan — 646
Ziherl Boris — 616
Zrinjanin Rade — 401, 404, 552
Zvanut Štefan — 605

Zigi Rade — 179, 180
Zivanovi Voja — 653, 655
Zivkovi Sime — 623
Zivkovi Zivko — 292
Zugelj Franc Zvone — 557

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

- A**
- Albanija — 167, 391
 Amerika — vidi Sjedinjene Ameri -
 ke Države
 Austrija — 223, 502, 550
 Azija — 43
- B**
- Babina Gora (M. i V.) — 539
 Babino Polje — 558
 Ba inac — 500
 Badljevina — 35
 Balkan — 43, 55, 122, 562
 Banija — 19—22, 42, 88, 116, 236,
 327, 330, 331, 383—385, 388
 Banja Luka — 371
 Barilovi (kod Karlovca) — 119, 552
 Baroševac — 660
 Bartolovec — 231
 Bastaji (M. i V., kod Daruvara) —
 209
 Baške Oštarije — 365, 366
 Batunac — 356
 Be — 432
 Begunje — 560
 Begunjska'kotlina — 558
 Belo Selo — 646
 Beograd — 31, 502, 611
 Biha — 21, 174, 283, 285, 380, 384,
 493
 Bijeljina — 150, 156, 358
 Bilaj — 366
 Bilo-gora — 36, 71, 73, 74, 139, 201,
 209, 428, 536, 540, 567, 568
 Biokovo (pl.) — 332, 335, 622, 627,
 628
 Bira — 150, 156, 189, 466
 Biskupci (kod Slav. Požege) — 35
 Bistra (G. i D., kod Zagreba) — 234
 Bistrica — 649
 Bistrica (kod Maribora) — 222
 Biškupec — 231
 Bitolj — 377
 Bjelovar — 197, 228, 230, 241
 Blagovica — 558
 Bloška visoravan — 558
 Bogomolje — 320, 322
 Boka kotorska — 502
 Bokane — 201
 Bora ko jezero — 183
 Borki (D. i G.) — 201
 Bos. Dubica — 371, 372
 Bos. Grahovo — 25, 279
 Bos. Krajina — 21, 23, 46, 92, 149,
 156, 183, 186, 187, 279, 314, 358,
 361, 384, 492, 499, 542
 Bos. Kjupa — 21, 49
 Bos. Novi — 49, 384
 Bos. Petrovac — 49, 384
 Bos. Šamac — 150, 462
 Bosna — 22—24, 27, 44, 100, 107, 112,
 117, 148, 151—153, 155, 156, 158,
 159, 169, 170, 178, 210, 290, 327—
 329, 346, 356—361, 386, 455, 457,
 459, 464, 468, 498, 502, 509, 513,
 536, 578, 586, 618, 619
 Bosna (r.) — 292, 457
 Bosuta — 650, 659
 Bošnjani (N. i St.) — 232
 Božjakovina — 229
 Bra (o.) — 320—323, 333, 549
 Brajkovac — 650
 Branjska (M. i V.) — 232
 Bravsko (kod Bos. Petrovca) — 17,
 51, 364
 Br ko — 505, 506, 508, 619
 Br ani (kod Slav. Požege) — 277
 Bresnica (D. i G.) — 555
 Brezovica (kod Rakitna) — 525

Brinje — 79, 80
Brog — 83, 85, 656, 657
Bruvno — 283
Budimpešta — 432
Budoželje — 470
Bugarska — 105, 167, 550
Bugojno — 252, 258, 344, 347
Bukevje (D. i G.) — 227

C

Cajnarje — 525
Caparde — 505
Cazin — 493
Cepidlaka (D. i G.) — 539
Cer (pl.) — 156
Cerknica — 560
Cerkniška dolina — 558
Cetina (r.) — 626
Cetingrad — 116, 258
Cetinska dolina — 409
Čiglenik (kod Kutjeva) — 31, 35
Cikote — 193
Crikvenica — 297
Crna Gora — 95, 117, 130, 132, 135, 151, 168, 184, 186, 217, 291, 328, 329, 346, 383, 391, 492, 542, 550, 571, 578
Crni Lug — 557
Crni vrh — 156
Crvene stijene — 461, 463

C

Ca inci — 141
azma — 229, 230, 238, 241
Cevljanovi i (D. i G.) — 470
Covac (kod Oku ana) — 210
Crešnjevica (M. i V., kod Pitoma e) — 142

C

Ceralije — 32, 201, 204

D

Dalmacija — 169, 179, 214, 283, 308, 316, 347, 348, 367, 409, 410, 492, 545, 550, 580, 592, 624—626, 628, 642
Dap evica (M. i V., kod Grubišnog Polja) — 220
Darkovac (kod Našica) — 31
Darosava (Partizani) — 480, 649, 659, 660

Daruvar — 201, 209
Delnice — 604, 616
Derventa — 457
Desinec — 567
Desini — 233, 240
Devetak (pl.) — 155, 156
Dilj (pl.) — 209
Dinara (pl.) — 411
Dišnik — 229, 277
Doboj — 457, 459, 460, 463, 475, 619
Dobri — 607
Dolenjsko — 647
Dolomiti — 222
Doljane (kod Srba) — 178
Donja Radnja — 458
Donji Vakuf — 251, 258, 344, 542
Draga (kod Slav. Požege) — 35
Dragoševci — 225
Drava (r.) — 222, 234
Drenjski Slatinik — 208
Drežnica — 79, 297, 450, 657
Drina (r.) — 153, 156, 328, 357
Drniš — 626
Drnje (kod Koprivnice) — 240
Drvar — 355
Dubranec — 227, 235
Dubrava (kod azme) — 230, 238, 241
Dubrave (D. i G.) — 387
Dugo Selo — 241
Duvno (Tomislavgrad) — 347

akovica — 390—392
akovo — 197, 208
ulavec (Miokovi evo) — 201, 539
ur evac — 230
urmanec — 240

E

Engleska — 32, 43, 154, 167, 168, 209, 334, 395, 436, 455, 538, 550, 562, 613
Evropa — 43, 55, 170, 174, 436, 437, 482, 561, 562, 613

F

Fo a — 157, 183
Francuska — 43, 167
Furjan — 116
Fužine — 646

G

Gaberje — 524
 Gaji i — 188
 Garaži — 649, 659
 Garešnica — 229, 230
 Gerovo — 616
 Generalski Stol — 119, 385, 386
 Glasinac — 156
 Globorni ki most — 387
 Glogovac — 456
 Gojilo — 230
 Golica — 223
 Golo Brdo (kod Slav. Požege) — 35
 Golubac — 500
 Golubovec — vidi Veterni ki Golubovec
 Gomirje — 225, 297, 656, 657, 658
 Gorenjsko — 221, 222
 Gorijevci — 285
 Gornja Jablanica — 607, 608
 Gornji Petrovi i (kod Bos. Krupe) — 49
 Gornji Rahi — 506
 Gornji Vakuf — 328
 Gorski kotar — 293—295, 297, 304, 305, 307, 348, 450, 563, 645, 646
 Gospi — 173, 283, 365, 366, 368, 380
 Goražde — 618, 619
 Gra ac — 174, 283, 366, 368, 680
 Gra anica — 150, 158, 462
 Grada ac — 150, 158, 462
 Gradec — 239
 Grahovo (kod Cerknice) — 550, 560
 Gramešina (kod Zagreba) — 241
 Graška gora — 557
 Gr ka — 392
 Greda (kod Siska) — 235, 566
 Grme (pl.) — 24, 300
 Grohote — 320
 Grosuplje — 523
 Grubišno Polje — 36, 218, 220, 536
 Gunja — 484
 Gusinje — 391

H

Han-Pijesak — 44
 Hercegovac — 275
 Hercegovina — 117, 151, 153, 155—157, 168, 358, 383, 386, 468, 578, 624
 Homolje — 500
 Hrbljina (pl.) — 251—253
 Hrvatska — 7, 22, 42, 44, 65, 69, 70, 89, 118, 122, 167—169, 308, 315, 348, 384, 428, 502, 550, 562, 586, 591, 604, 615—617, 620, 645

Hrvatsko primorje — 79, 82—86, 293, 295—297, 348, 367, 448, 550, 563, 627, 657
 Hrvatsko zagorje — 36, 69—72, 139, 140, 231, 233, 234, 240, 241, 259, 261, 412—415, 425, 427—429, 432, 434
 Huski i — 470
 Hvar (o.) — 320—323, 333, 627, 628

I

Ilova gora — 523, 524, 617
 Imotski — 333, 642
 Istra — 82, 85, 114, 293, 298, 655, 656
 Italija — 43, 69, 84, 105, 114, 166, 167, 271, 285, 293, 296, 297, 308, 318, 348, 354, 367, 368, 376, 390, 432, 436, 446, 449, 519, 561—563, 580, 591, 617, 626, 636, 640
 Ivan ani — 230, 241
 Ivan na Gorica — 621
 Ivandol (kod Slav. Požege) — 35
 Ivanec (kod Koprivnice) — 232, 431
 Ivanec (kod Varaždina) — 413
 Ivanovo Selo — 536, 539
 Ivanselo (kod Slav. Požege) — 35
 Ivanš ica — 243
 Ivanjska — 275

J

Jablanica — 392, 452, 609
 Jaguplje (kod Slav. Požege) — 35
 Jajce — 251, 258, 265, 363, 542, 578
 Jastrebarsko — 227, 228
 Javorak — 184
 Jelenje — 604
 Jelsa — 320, 322
 Jerovec — 413
 Jezerane — 402
 Jošavka — 169
 Jugoslavija — 9, 39, 43, 45, 55, 56, 90, 101, 112, 120, 121, 136, 152, 154, 167, 168, 174, 202, 214, 333, 359, 379, 384, 398, 446, 468, 511, 550, 562, 613, 617, 639, 652, 656

K

Kairo (u Egiptu) — 169, 214, 398, 590
 Kalinovnik — 156, 183, 357
 Kalnik — 36, 231—233, 242, 426, 427—429

Kalnik (kod Križevaca) — 72. 230
Kalje — 226
Kaniža (kod Ivaneca) — 413
Kapela (šuma) — 402
Kaptol (kod Slav. Požege) — 31
Karlobag — 365. 366
Karlovac — 115. 331. 387. 552. 567
Kestenjak — 115
Kina — 43
Kladanj — 44. 131. 150. 158. 185
Kladuša (M. i V.) — 22. 116
Klanjec — 233. 240, 243
Klenovac — 599. 602
Klis — 341. 602
Klisa (kod Bu kog Kamenskog) —
35
Kloko (kod Kistanja) — 116
Ključka — 237. 238
Knežina — 156
Knin — 174, 283, 626
Ko evje — 647
Komiža — 320. 323
Konjuvce — 453
Koprivnica — 72. 230—232. 431
Kor ula (o.) — 324. 332
Kordun — 19—22. 115—118. 304. 305,
400. 403. 550, 592
Koruška — 223
Kosanica — 452. 453. 607
Kosirsko Selo (kod Barilovi a) —
119
Kosma a — 452
Kosmaj — 612, 650
Kosmet — 391
Kosovo — 392, 553
Koš ake — 525
Kotor-Varoš — 396
Kovilja a — 357
Kozara (pl.) — 24, 491, 498
Kozica — 332. 334
Kozjak (pl.) — 409
Krapina — 233. 243. 413
Kraši — 225. 226
Kreka — 158. 468
Kreševo — 291
Krim (trig. 1107) — 525
Krivi Put — 80
Križevci — 72, 230. 231, 240. 241
Krka — 523
Krndija — 208
Krnjeuša — 49
Krstinja — 116
Ku evo — 501
Kula (kod Našica) — 31. 35
Kula Fazlagi — 580
Kulen-Vakuf — 124. 173. 174
Kuni Selo — 551

Kunovci (kod Slav. Požege) — 35
Kupa (r.) — 236, 237
Kupres — 252, 253. 347
Kurja Vas — 524
Kuršumlija — 452
Kusaja (kod Krstinje) — 116
Kutina — 229, 230
Kutjevo (kod Našica) — 31

L

Ladanje (D. i G.) — 413
Lapac (D. i G.) — 173. 174. 177. 178,
283. 366. 380
Lekenik — 235, 566, 567
Lepi vrh — 525
Lepoglava — 70, 72, 242
Leskovac — 610
Levinovac — 142
Li ki Osik — 366
Lijev e Polje — 210
Lijevo Vrate ko — 567
Lika — 61, 298, 304, 305, 368. 586,
588, 591, 592
Lipovo Polje (kod Peruši a) — 146,
147
Lisi ine (kod Vo ina) — 32. 139. 201
Lišnja — 300
Litija (kod Ljubljane) — 223
Livno — 252, 279. 282, 516. 641
Lobor (kod Krapine) — 72. 434, 435
Lokve — 645
London — 35, 44, 66. 146. 153, 154,
168, 202, 271, 273, 379, 501. 550. 562
Lošinj — 293. 398
Loška dolina — 558—560
Loški Potok — 558
Loznac — 610
Ludbreg — 232. 435
Lukavac (kod Tuzle) — 514
Lupinjak — 240

Lj

Ljeskovića (kod Našica) — 31. 35
Ljubija — 474
Ljubnik — 557
Ljubojno (kod Prespe) — 379
Ljubovija — 357
Ljubuški — 333
Ljuma (u Albaniji) — 391

M

Macute — 201. 204
Ma va — 357

Ma arska — 167
Maglaj — 475
Majevac — 457
Majevica — 132, 150, 151, 156, 157,
189, 194, 357, 359, 361, 465, 466
Makarska — 323, 333
Makedonija — 600
Malesija — 391
Mali Gr evac (kod Grubišnog Polja)
— 142
Malinci — 225
Malo Polje — 156
Malovan (D. i G.) — 252
Mandri evac — 208
Manja a (pl.) — 187, 255, 324, 411,
486, 494
Maribor — 582
Marina — 549
Maruševec — 413
Maslenja a (M. i V.) — 540
Mazin — 174, 283
Medak — 380
Me imurje — 234, 235
Metkovi — 323, 333
Metohija — 391
Mihaljevci (kod Slav. Požege) — 35
Mijakovi i — 470
Mikleuš (kod Podrav. Slatine) — 261
Milna — 320
Miljevina — 130
Modri a — 150, 158, 462
Modruš — 402, 656
Mokrec (trig, 1058) — 525, 605
Mokro — 461
Moskva — 44, 379, 398, 468
Moslavina — 36, 72, 73, 207, 228,
229, 242, 259, 275, 277, 426, 428,
540
Motajica (pl.) — 169
Moti ina (D. i G.. kod Našica) — 31,
36
Mratinje — 129
Mrežnica (r.) — 387
Mrkalji — 156
Mrkonji -Grad — 187, 188, 255, 363,
494
Muljava — 523
Musulinski Potok — 297, 306

N

Nahorevo (kod Sarajeva) — 461
Narvik (u Norveškoj) — 502
Našice — 31, 208
Neretva (r.) — 153
Nerežiš e — 320, 322
Nezavisna Država Hrvatska — 164

Niši i — 470
Nova Stifta (manastir) — 526
Novi — 297
Novi Marof — 231
Novo Ci e — 227
Novo Mesto — 526
Novska — 196, 209

Nj

Njema ka — 43, 167, 430, 436, 502,
561, 583, 613

O

Obrovac — 366, 368
Odžakovci (kod Bu kog Kamenskog)
— 35
Ogulin — 293, 298, 331, 387, 399,
401, 402, 552, 657
Oki -Grad — 227
Oki — vidi Oki -Grad
Oku ani — 198, 210
Olovo — 44, 158
Omiš — 323
Orahovac — 392
Orahovica — 204, 209
Orašje — 150, 462
Orle — 227
Orljavac (kod Bu kog Kamenskog)
— 35, 209
Oroslavje — 234
Osijek — 201, 209, 213
Ostrožin (kod Vrginmosta) — 236
Oštarije (kod Ogulina) — 399, 401,
402, 552
Oštarije — vidi Baške Oštarije
Oto ac — 68
Otoka — 21
Ozren — 128, 132, 150, 360, 457,
459—461, 463, 478

P

Pakrac — 201, 208, 209, 213, 435
Papa a — 193
Papuk (pl.) — 209, 536
Pavlovac (kod Grubišnog Polja)
— 142
Pazarište — 366
Pe — 391, 392
Pelješac — 332, 627, 628
Peratovica (M. i V.. kod Grubišnog
Polja) — 142
Perenci (kod Slav. Požege) — 277

- Perjasica — 115
 Peruši — 366
 Petrovac n/M — 500, 502
 Peulje (D. i G., kod Bos. Grahova) — 124
 Pikovnik — 525
 Pisanica (M. i V., kod Bjelovara) — 140
 Pisarovina — 228, 237
 Piva — 184
 Pivnica — 209, 539
 Plaški — 402, 552
 Plav — 391
 Pleternica — 208, 209
 Pljeva — 252
 Podborogovo — 193
 Podgorje — 368
 Podgrme — 19, 20, 47, 50, 88, 89, 124, 188, 254, 384, 409
 Podhum — 264
 Podhumlje — 320
 Podrašnica (kod Mrkonji -Grada) — 256
 Podravina — 142, 197, 209, 212, 230, 231, 259, 261, 412, 427, 429
 Podravska Slatina — 536
 Podvis — 599
 Poganac (M. i V.) — 232, 233
 Pohorje — 582
 Pokuplje — 224, 235—237, 429, 568
 Poljana (kod Sv. Ivana Zabnog) — 239
 Poljane (kod Ljubljane) — 223
 Poljanska (kod Slav. Požege) — 35
 Polje (na o. Visu) — 322
 Popovac — 277
 Popova a — 238
 Popovi — 611
 Poratak — 470
 Pore (kod Kutjeva) — 35
 Posavina — 150, 151, 212, 235, 236, 259, 356—359, 462, 466, 467, 470
 Postire — 320, 322
 Posušje — 627
 Požarevac — 500, 501
 Požeška kotlina — 31, 32, 208, 211, 212
 Pregrada — 233, 243
 Prenj (pl.) — 328
 Prespa — 376—378
 Prgomelje — vidi Zabrdske Prgomelje
 Prijedor — 371, 409, 492
 Prilep — 601
 Primorje — vidi Hrvatsko primorje
 Primorsko — 614
 Prizren — 391
 Prkosava — 649—651, 660
 Prkosi — 174
 Prnjavor — 27
 Prži i — 460
 Psunj — 196
 Pula — 298
 Pulac — 531
 Purkar e — 525
 Pusta reka — 453, 607
 Pušina — 139, 209
- R
- Ra na — 523
 Radatovi i — 225, 226
 Rakek — 560
 Rakitna — 525
 Rakova Noga — 461, 470, 479
 Rasinja — 412, 435
 Rastovac (kod Slav. Požege) — 35
 Rašenica (D. i G.) — 536, 540
 Ravendol — 605
 Ravne — 525
 Ravni Dol — 523, 526
 Ravno — 580
 Re ica — 238
 Remetinec (kod Zagreba) — 236
 Resan — 378
 Resnik — 611
 Ribnik (D. i G.) — 51
 Ribnja ka (kod Severina) — 204
 Ribnjak (kod Koprivnice) — 232
 Rijeka — 298
 Rodoslovnik — 557
 Roga (na o. Šolti) — 321
 Rogatica — 463
 Romanija — 131, 155, 156, 360, 460, 461, 464, 467, 475, 476, 478, 479
 Rudanka — 456
 Rudice (kod Bos. Novog) — 49
 Rumunija — 105, 500, 550
 Runjkovac — 452
- S
- Sabanci — 470
 Samobor — 227, 228
 Sana (r.) — 255
 Sandžak — 95, 117, 328, 329, 337, 383, 492, 542, 550, 571
 Sanski Most — 409, 473, 474, 492
 Sarajevo — 131, 159, 184, 362, 417, 459, 460, 463, 467
 Sava (r.) — 153, 196, 198, 211, 457, 619

- Savez Sovjetskih Socijalisti kih Re-
 publika — 43, 54, 105, 127, 167, 221,
 244, 311, 334, 372, 395, 432, 436, 455,
 468, 538, 546. 550, 561, 562, 582,
 591. 613, 630
 Sekirš e — 525
 Semberija — 466. 467
 Senj — 294. 297
 Seoci (kod Slav. Požege) — 209
 Sesvete (M. i V., kod Križevaca) —
 232
 Sicilija — 43, 54, 55, 59. 69. 114. 167.
 231. 245, 258, 392
 Siga — 500
 Sinj — 341, 347
 Sinjajevina (pl.) — 184
 Sira — 33
 Sirovine — 470
 Sisak — 229. 385. 566. 567
 Sjedinjene Ameri ke Države — 32.
 43. 167. 209. 334. 395. 436. 501, 613
 Sjeni ak (kod Vrginmosta) — 236
 Skender-Vakuf — 169
 Skenderovci (kod Slav. Požege) — 35
 Slatina — 17
 Slatinski Drenovac — 139. 209
 Slav. Brod — 208. 209
 Slav. Požega — 209. 210
 Slavica — 646
 Slavoniia — 28. 33. 35. 37. 197. 201,
 208—210. 212. 258. 277. 278. 316.
 428. 429, 567. 568
 Slivovo — 599
 Slovena ko primorje — 350, 558
 Slovenija — 85, 225. 226. 235, 523
 Slunj — 19
 Smoljana (kod Bos. Petrovca) — 49
 Smoljanovci (kod Bu kog Kamen-
 skog) — 35
 Smrti i — 169
 Sošice — 226
 Split — 323. 341, 354. 519. 545. 626
 Spre a — 156. 356
 Srb (D. i G.) — 178
 Srbija — 39. 155, 156. 291. 357. 392.
 461. 480. 550. 620
 Srebrenica — 44. 155, 156. 358
 Srednje — 461
 Sredozemno more — 43
 Srem — 191, 194. 210. 484. 611
 Srpske Moravice — 297
 Stajnica (kod Brinja) — 80
 Stari Gradac (kod Pitoma e) — 261
 Strašinci — 654
 Stražeman (kod Slav. Požege) — 35
 Striježevo — 470
 Stubica (D. i G.) — 234
 Subotica (kod Koprivnice) — 412
 Su uraj — 320—322
 Suha krajina — 645
 Suhopolje (kod Virovitice) — 140,
 201, 209, 213
 Sumartin — 320, 322, 323
 Sunja — 385
 Sušak — 293, 298. 448. 604
 Sutivan — 320, 322
 Sv. Ivan Zelina — 234, 241. 243
 Sv. Ivan Zabno — 239, 241
 Sv. Jana — 226
 Sv. Petar (kod Ludbrega) — 412
 Sv. Vid — 525
- S
- Sabac — 502
 Samarica (kod Garešnice) — 277
 Sara (pl.) — 391
 Šator (pl.) — 493
 Savnik — 129
 Sekovi i — 132, 148—150. 152. 155,
 158, 358. 467
 Sipi nija — vidi Albanija
 Široka Kula — 283
 Skofja Loka — 557
 Šolta (o.) — 320—323, 549
 Štajerska — 560
 Sumadija — 612, 649
- T
- Tatre — 558
 Tesli — 457
 Tešan j — 457
 Teška Voda — 526
 Ti evo (M. i V.) — 89, 124
 Tisovac — vidi Zabrdski Tisovac
 Titova Korenica — 501
 Trakoš an — 72
 Travna gora — 525
 Travnik — 24. 354. 363. 542. 594
 Trbušnica — 649. 659
 Trebava — 150. 158. 159. 356. 358.
 359. 457, 462. 467. 470
 Trebnje — 621
 Trenkovo (kod Slav. Požege) — 35
 Trilj — 545
 Trnjani — 457
 Trogir — 545, 549
 Trojeglava (kod Grubišnog Polja)
 — 142
 Trošmarija — 400
 Trst — 298

Tuhinjska dolina — 558
Turbe — 365
Tuzla — 150, 155, 158, 159, 186, 355,
356, 358, 360, 419, 459, 460, 463,
465—469, 475, 476, 478, 514, 619

U

Udbina — 283
Ugarci (kod Slav. Požege) — 209
Una (r.) — 174
Uži ka Požega — 500

V

V[^]ljevo — 502
Varaždin — 231, 232, 240, 241, 413
Varaždinske Toplice — 231
Vareš — 419, 420, 459—461, 463, 465,
467—470, 475
Vareš-Majdan — 460
Vas — 617
Velika Mlaka — 567
Velika Plana — 553, 555
Veliko Trgovište — 233
Veteri ki Golubovec — 413
Veteri ko brdo — 413
Vetovo (kod Slav. Požege) — 31
Virovitica — 141, 201, 209, 261, 536,
537, 539, 540
Vis (o.) — 320—323, 333
Visoko — 521
Visovica — 461
Višegrad — 131, 155, 184, 463
Vitkovci (kod Tešnja) — 457, 458
Vitunj — 293
Vivodina — 225, 226
Vlasenica — 44, 150, 156, 358, 505, 508
Vo in — 32, 139, 201
Vodnje — 611
Vrana — 464
Vrata — 646
Vratnik — 295

Vrbas (r.) — 24, 153
Vrbljani — 17
Vrbovec — 239
•Vrbovsko — 646, 655—657
Vrtlinska — 229
Vrto e — 285
Vu ja Luka — 461
Vukomeri ke Gorice — 227, 228, 237
Vukomeri — 235
Vukosavci — 612, 650
Vukovsko (D. i G., kod Kupresa)
— 253

Z

Zabok — 233
Zabrdska Glavica — 35
Zabrdske Prgomelje — 35
Zabrdski Tisovac — 35
Zadar — 368
Zagorje — vidi Hrvatsko zagorje
Zagreb — 31, 209, 213, 228, 231, 235,
236, 240, 241, 502, 550, 552, 566, 567
Zaje ar — 502
Zarilac (kod Kutjeva) — 35
Zdenci (M. i V., kod Grubišnog Po-
lja) — 218
Zdenska Vas — 523
Zemun — 502
Zenica — 159, 354, 460
Zlatar — 234, 434, 435
Zlatar-Bistrica — 435
Znojile — 523
Zrinska — 139
Zvornik — 44, 150, 189
Zivinice — 185, 464, 514
Zivkovci — 651, 660
Zumberak — 224—226, 237, 242, 536,
568
Žužemberk — 621

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Cete

- „Bajram Curi" — 390
- Drvarska — 52
- „Ernest Telman" — 538
- Kozjanska — 583
- Petrova ka — 51
- Prekajska — 52
- Prigorska — 229, 241
- Vivodinska — 225

Bataljoni

- 1. protiv pete kolone (PPK) — 7
- 1. rasinski 2. južnomoravske brigade — 553
- 2. jablani ki 2. južnomoravske brigade — 553
- 2. kosmajski — 649
- 3. crnotravski omladinski 2. južnomoravske brigade — 553
- 5. zijametski — 161
- Debarski omladinski — 601
- „Garibaldi" — 354
- Kolubarski Valjevskog NOP odreda — 502
- Koruški — 222, 583
- Kosmajski — 612
- „Matija Gubec" — 144, 367, 369
- Moslava ki — 259
- Muslimanski 6. isto nobosanske brigade — 151, 356
- Prespansko-bitoljski — 601
- Protiv etni ki — 210
- „Stiv Naumov" — 376

Divizionci

- 2. artiljerijski — 368
- Brdski 8. divizije — 399, 552

Odredi

- 1. južnomoravski — 553, 607
- 1-vi 13. divizije — 298
- 1. šumadijski „Milan Blagojevi" — 480, 649, 650
- 2-gi 13. divizije — 298
- 2. sremski — 653, 654
- 5. krajiški — 92, 93, 107, 112
- Banjalu ki — 26, 27, 40, 495, 496
- Bilogorski — 37
- Bir anski — 156, 358, 466
- Blagajsko-janjski — 250, 496
- Cazinski — 279, 282, 496
- „Damjan Gruev" — 376
- Daruvarski — 37, 541
- Dolomitski — 222
- Drvarski — 26, 27, 42, 51—53, 495, 496
- Fojni ki — 292
- Fruškogorski — 37
- Glamo ko-jaja ki — 24
- Glamo ko-livanjski — 26, 27, 282, 496
- „Goce Del ev" — 376
- Gorenjski — 221
- Gradiško-lijeva ki — vidi Gradiško-lijev anski
- Gradiško-lijev anski — 496
- Grahovsko-peuljski — 282, 496
- Ibarski — 609
- Imotski — 332, 335
- Istarski — 557—559
- Janjski — 26, 27
- Jastreba ki — 607, 609
- Kalni ki — 70, 231, 233, 240—242, 430, 630
- Kosmajski — 611, 649, 650, 658
- Kozarski — 495, 496
- Krajiški — 253
- Li ki — 179

- Majevi ki — 157, 514
- Makarski — 332
- Moslava ki — 228—230, 238, 239, 242
- Neretvanski — 332
- Notranjski — 615
- Ozrenski — 459, 460, 514
- Planinski — 158
- „Plavi Jadran“ — 368
- Pljevski — 250, 496
- Podgrme ki — 19, 26, 42, 45, 49, 54, 88, 162, 165, 301—304, 474, 488, 495, 496
- Podravski — 26, 27, 37
- Pohorski — 582, 583
- Posavski — 37, 218, 495, 496
- Požareva ki — 501, 502
- Požeški — 37
- Prnjavorski — 26, 27
- Ramski — 496
- Rasinski — 609
- Ribni ki — 16, 18, 26, 27, 42, 50, 51, 494—496
- Romanijski — 156, 462, 464
- Rožajski — 391
- Sanski — 496
- Sjevernodalmatinski — 179
- Sarski — 392
- Tešanjski — 496
- Travni ki — 250, 496
- Trebavski — 514
- Turopoljsko-posavski — 227, 237, 238
- Udarni — 496
- Valjevski — 502
- Viso ko-fojni ki — 496
- Vukovski — 496
- Zadarski — 368
- Zagorski — 233, 412, 430
- Zeni ki — 461
- Zumbera ko-pokupski — 224, 228, 237, 238

Grupe

- Glavna operativna Vrhovnog štaba NOV i POJ — 95, 327, 383, 542
- Primorsko-goranskih NOP odreda — 295
- udarnih bataljona Dalmacije — 339
- Unska operativna — 20, 22, 42, 46, 88, 308, 316
- vojvo anskih udarnih bataljona — 190

Brigade

- 1. „Marko Oreškovi“ 6. divizije — 144, 145, 147, 148, 309, 592, 593
- 1-va 7. divizije — 327—331, 385—387
- 1-va 8. divizije — 115, 119, 315, 348, 350, 401, 550—552
- 1-va 13. divizije — 75, 81—85, 294, 295, 298, 311, 314, 366, 367, 398, 563
- 1-va (8-ma, ranije Šibenska) 20. divizije — 423, 424, 548
- 1. dalmatinska (proleterska) — 54, 340, 580, 624, 627—633, 639, 642, 643
- 1. južnomoravska — 451—454, 607, 609
- 1. kninska (kasnije 5. dalmatinska i 1-va 19. divizije) — 179—182, 308
- 1. krajiška 5. divizije — 287, 289—292
- 1. majevi ka (kasnije 15. majevi ka) 17. divizije — 150, 151, 159, 416—422, 462—466, 468—472
- 1. makedonsko-kosovska — 599—603
- 1. oto ka — vidi 12. dalmatinska 26. divizije
- 1. prekomorska — 632
- 1. proleterska 1. proleterske divizije — 353—355, 364, 532—535
- 1. šumadijska — 481, 660
- 1. „Tone Tomši“ 14. divizije — 556, 557
- 1. Unske operativne grupe — 308, 316
- 1. vojvo anska 16. divizije — 148, 156, 189, 504—515
- 2-ga 5. operativne zone — vidi 2-ga 13. divizije
- 2-ga 6. divizije — 380, 382, 383, 587, 588, 592, 593
- 2-ga 7. divizije — 385—387
- 2-ga 8. divizije — 115, 119, 297, 304—307, 313—315, 348, 350, 400—403, 551, 552
- 2-ga 13. divizije — 7—12, 76—78, 84, 85, 294, 295, 298, 314, 366—368, 448—150

- 2. dalmatinska 2. proleterske divizije — 54
- 2. hercegova ka (11-ta) 29. divizije — 578, 579
- 2. južnomoravska — 553—555, 609
- 2. krajiška 27. divizije — 12, 15, 23, 24, 166, 173, 357, 472, 514, 618
- 2. „Ljubo Sercer“ 14. divizije — 557—559
- 2. majevi ka — vidi 17. majevi ka 27. divizije
- 2. proleterska 2. proleterske divizije — 54, 124—128, 336, 337
- 2. Unske operativne grupe — 308, 316
- 2. vojvo anska 16. divizije — 156, 189—194, 482—485, 505, 508
- 3- a 6. divizije — 173—177, 283—286, 592, 593
- 3- a 7. divizije — 387
- 3- a 8. divizije — 116, 117, 119, 310, 313, 315, 348, 350, 400, 551, 552
- 3- a 13. divizije — 298, 308, 366, 367, 369, 655—658
- 3. dalmatinska 9. divizije — 124, 339—341, 625, 627, 639—643.
- 3- a (12-ta) hercegova ka 29. divizije — 578
- 3. proleterska (krajiška) 1. proleterske divizije — 90, 92—94, 96, 97, 100—102, 104—107, 109, 110, 112, 113, 342—347
- 3. proleterska (sandža ka) 1. proleterske divizije — 125
- 3. „So a“ 27. „Gori ke“ divizije — 404
- 3. vojvo anska 16. divizije — 505, 512
- 4-ta 13. divizije — 298, 308
- 4. „Matija Gubec“ 15. divizije — 620
- 4. proleterska (crnogorska) 2. proleterske divizije — 54, 129—139, 571—573, 575—577
- 4. splitska 9. divizije — 436, 445, 516—520, 627
- 4. vojvo anska 16. divizije — 512
- 5. crnogorska 3. divizije — 54, **160**
- 5. „Ivan Cankar“ 15. divizije — 524, 620
- 5. krajiška (kozarska) 11. divizije — 23, 24, 166, 299, 300, 491, 494
- 5-ta 13. divizije — 298
- 6. dalmatinska (2-ga) 19. divizije — 308, 652
- 6. isto nobosanska 17. divizije — 148—152, 158, 159, 356, 360, 362, 416, 457, 460—462, 464—466, 468—472, 475—479
- 6. krajiška 4. divizije — 23—25, 42, 46, 53, 187, 188, 254—257, 266, 325, 407, 409—411, 489, 491, 492
- 6. „Slavko Slander“ 15. divizije — 581—584
- 7-ma — vidi 1-va 7. divizije
- 7. krajiška 10. divizije — 183—186, 264—267, 363, 364, 492, 494, 521, 527, 529, 530, 542—544
- 8. dalmatinska — vidi 1-va 20. divizije
- 8. krajiška 4. divizije — 18—20, 22—25, 42, 45, 53, 54, 88, 90, 122—124, 324—326, 473—475, 493
- 9. dalmatinska (2-ga) 20. divizije — 549, 621—623
- 9. krajiška 10. divizije — 23, 24, 249, 251—253, 493, 521, 543, 634, 637
- 9-ta 18. divizije — 616, 657
- 10. dalmatinska (3- a) 20. divizije — 445, 447, 545—548
- 10-ta hercegova ka 29. divizije 578—580, 624
- 10. krajiška 4. divizije (kasnije 5. divizije) — 23—25, 42, 47, 48, 52, 53, 278—282, 492
- 10. ljubljanska — 522, 525, 526, 604, 615, 616, 644—648
- 11. dalmatinska (2-ga) 26. divizije — 332, 632
- 11. krajiška 4. divizije — 250, 287, 292, 319, 370—373, 493, 494
- 12-ta 12. divizije — 36, 69—71, 73, 74, 139—143, 201—204, 207, 208, 212, 219, 258—263, 536, 540
- 12. dalmatinska (3- a) 26. divizije — 320—324
- 12. krajiška 11. divizije — 23, 24, 38, 166, 267, 269, 270, 393—397, 455—458, 494

- 13-ta 14. divizije — 558, 559
- 13. krajiška 10. divizije — 364, 486, 487, 494, 495, 521
- 13. proleterska „Rade Kon ar" (3- a) 1. proleterske divizije — 224, 225, 228, 235—239, 308, 309, 312. 316. 569. 570
- 14. srednjobosanska 11. divizije — 495
- 15-ta 15. divizije — 556, 621
- 15. majevi ka 17. divizije — vidi 1. majevi ka
- 16. slavonska (2-ga) 12. divizije — 32. 36. 139—143, 201—204. 207, 213—220. 315. 316. 536, 540. 566—570
- 16. banijska 7. divizije — 329
- 16. muslimanska 17. divizije — 151, 356, 357, 417, 460—465. 469—472, 476, 477, 479
- 17-ta (ranije 2. majevi ka) 27. divizije — 357, 359, 618
- 17. slavonska (1-va 10) 28. divizije — 212. 213, 275, 313, 316, 430. 432. 433, 435
- 17. „Simon Gregor i " 27. „Gori ke" divizije — 594. 597, 599, 613
- 18. slavonska (3- a) 12. divizije — 36. 74. 139—143, 201—204, 207. 218. 219, 244. 247, 248, 263, 316, 459. 536—538. 540. 541
- 18. isto nobosanska (hrvatska) 27. divizije — 356, 357
- 18. „Soška" 27. „Gori ke" divizije — 594. 599. 613
- 19. bir anska 27. divizije — 618
- 21. slavonska (2-ga 10) 28. divizije — 36. 270—272. 275. 430. 432. 433
- Biokovska — vidi 11. dalmatinska 26. divizije
- „Bra a Radi " (1-va) 32. divizije — 241, 242, 389, 412—415, 425—427, 430
- Brodska 12. divizije — 536, 537. 539, 541
- Bukova ka (6. dalmatinska) — 308
- Cehoslova ka „Jan Žiška" 12. divizije — 536, 537, 539—541
- Omladinska „Joža Vlahovi " — vidi 16-ta 12. divizije

Divizije

- 1. proleterska udarna — 90, 94, 105, 156, 183, 224, 342, 347, 409, 414, 492, 569, 593, 626
- 2. proleterska udarna — 54, 60, 125, 129, 131, 133, 135, 150, 183. 337, 358
- 3. udarna — 360
- 4. udarna — 22, 24, 42, 54. 88, 89. 122, 187, 254, 282, 409. 473, 492. 494, 496, 626
- 5. udarna — 291. 492
- 6-ta — 144. 173, 174, 178, 283. 284, 286, 298, 308—310, 316. 365—369. 380. 382, 383, 585. 586, 588—594
- 7. udarna — 327—329. 331, 383—386, 388
- 8-ma — 42, 114, 118, 297, 304, 305. 308—310, 313—316, 348, 398—401, 549, 550, 552
- 9-ta — 339. 492. 516, 519. 520, 626, 639, 641
- 10-ta — vidi 28. udarna
- 11. udarna — 166. 169, 170. 173, 455. 458, 495, 496
- 12-ta — 32, 35, 36, 38, 69. 70. 139, 142, 201, 207, 209, 210. 213. 216. 245. 428. 536, 540
- 13-ta — 7, 75—77, 81, 82, 84, 293—295. 297, 298, 308. 309. 312. 314, 316. 365, 367, 398. 448. 561. 563, 564. 655—658
- 14-ta — 556, 560
- 15-ta — 582, 620
- 16. udarna — 149, 156, 189, 357, 508, 511, 513
- 17. udarna — 150, 151, 158, 356—358, 362, 416. 417, 422, 459—463, 465, 467—472. 475, 476, 478, 514
- 18-ta — 557, 604, 615, 616, 644
- 19-ta — 593. 652
- 20-ta — 423, 445, 545, 549, 621
- 26-ta — 320, 332, 639
- 27. „Gori ka" — 357, 404, 594, 599, 613, 614
- 27. udarna — 357, 465, 618, 619
- 28. udarna (10-ta) — 32, 35, 183, 208, 252, 273, 276, 425, 428, 429, 431, 486. 488, 496. 520. 521, 543, 544
- 29. udarna — 578—580

Korpusi NOVJ

- 1. bosanski — 22, 151; Tre i — 356, 357, 462, 465, 478, 479, 496, 514, 619
- 1. hrvatski — 66, 120, 121, 297; etvrti — 309, 311, 312, 315, 316, 365, 383, 387, 398, 399, 552
- 1. proleterski — 585, 586, 588
- 2. bosanski — 21, 88, 252, 371; Peti — 492, 494, 496, 497, 542
- 2. hrvatski — 28, 31, 33, 34, 36, 37, 139, 142, 143, 195, 201, 208, 210—212, 218, 244, 259, 261; Sești — 309, 311, 312, 316, 428, 536
- 2. udarni — 550, 571, 578
- 3- i — vidi 1. bosanski
- 4-ti — vidi 1. hrvatski
- 5-ti — vidi 2. bosanski
- 6-ti — vidi 2. hrvatski
- 7. slovena ki — 620
- 8. dalmatinski — 496, 516, 545

Komande podru ja

- Bilogorsko — 195, 196
- Biokovsko — 335
- Daruvarsko — 195
- Diljsko — 195, 197
- Drvarsko — 282
- Jablani ko — 609
- Kalni ko — 412
- Majevi ko — 149
- Moslava ko — 230, 239, 242
- Papu ko-krndijsko — 195, 196
- Požeško — 195, 197, 199, 200
- Psunjsko — 195, 198—200
- Zumbera ko — 242

Operativni štabovi

- za Gorski kotar — 298
- za Istru — 298
- za severnu Sloveniju — 584
- za zapadnu Sloveniju — 350, 352

Operativne zone

- 2. NOP odreda Hrvatske — 36, 69, 224, 230, 242, 243, 259, 412, 425, 426, 428, 541
- 2. operativna Metohije — 391
- 3. „Alpska“ NOV i PO Slovenije — 599, 613, 614
- 4. NOP odreda Hrvatske — 320, 332

- 4. (štajerska) NOV i PO Slovenije — 581, 584

Glavni štabovi NOV i PO

- Hrvatske — 7, 20, 22, 28, 32, 36, 37, 46, 62, 72, 84, 86, 120, 179, 182, 195, 208, 214, 217, 224, 285, 286, 293—295, 297, 298, 333, 368, 384, 386, 398, 428, 549, 552, 568
- Makedonije — 376
- Slovenije — 374, 556, 557, 559, 581, 584, 597, 620, 645
- Srbije — 451, 503
- Vojvodine — 513, 653
- Vrhovni štab NOV i POJ — 43, 45, 94, 95, 150, 155, 168, 183, 213, 214, 309, 327, 333, 356—358, 384, 398, 409, 410, 459, 462, 495, 517, 550, 586, 591

- Crvena armija — 38, 43, 44, 54, 55, 59, 69, 146, 164, 167, 198, 209, 231, 245, 271, 333, 359, 381, 398, 431, 432, 436, 468, 550, 561, 591
- Britanska Vrhovna komanda za Bliski istok — 21-4, 398
- Engleska Vrhovna komanda u Kairu — vidi Britanska Vrhovna komanda za Bliski istok

Nema ke jedinice

Pukovi

- 14. SS policijski 3. SS pancerski korpusa — 399
- 901. motorizovani — 402
- Oklopni 114. lova ke divizije — 366

Divizije

- 7. SS „Princ Eugen“ — 626
- 71. pešadijska — 563
- 114. lova ka — 283, 366
- 162-ga — 594
- 188-ma — 594
- 369. legionarska („Vražja“) — 327, 464
- 373. legionarska („Tiger“) — 380
- „Herman Gering“ — 563

Korpusi

— 3. SS pancir — 399

Ustaško-domobranske jedinice

Bojne (bataljoni)

— 2. radna 3. pukovnije — 209

— 22. ustaška — 508

Pukovnije

— 3- a — 209

etni ke jedinice

Bataljoni

— Bukova ki — 462

Odredi

— Ozrenski — 460

— Srebreni ki — 357

Brigade

— Azbukova ka — 461

— Majevi ka — 357

Korpusi

— Sarajevski — vidi Štab Romanijskog etni kog korpusa

Štabovi

— „Gorski br. 220" — vidi Štab Romanijskog etni kog korpusa

— Romanijskog etni kog korpusa — 461, 462

REGISTAR PARTIJSKO-POLITICKIH ORGANIZACIJA
I RUKOVODSTAVA

Opštinski komiteti KPJ

- Batkowljanski — 157
- Branski — 157
- Brodski — 157
- Dragaljeva ki — 157
- Glogova ki — 157
- Gornjocrnjelova ki — 157
- Jablani ki — 157
- Patkova ki — 157
- Popovljanski — 157
- Posavski — 157
- Ražljeva ki — 157
- Romanijski — 360
- Sekovi ki — 360
- Trnavski — 157

Sreski komiteti KPJ

- Biha ki — 88
- Bijeljinski — 157
- Bitoljski — 377
- Branski — 157
- Cazinski — 88
- Dobri ki — 608
- Donjolapa ki — 177
- Gospi ki — 147
- Jablani ki — 608
- Jastrebarski — 608
- Kosani ki — 608
- Leskova ki — 608
- Moravi ki — 608
- Pasja ki — 608
- Peruši ki — 147
- Plaški — 552
- Prespanski — 377
- Sinjski — 446

Sreska poverenstva KPJ

- za Gornju Jablanicu — 608

Okružna poverenstva KPJ

- za Toplicu — 608

Okružni komiteti KPJ

- Drvar — 52
- Karlovac — 306. 551, 552
- Kragujevac — 480
- Leskovac — 606. 608—610
- Mladenovac — 500. 503, 610
- Požarevac — 500—503
- Tuzla — 149. 158, 360
- Vlasenica — 158. 360
- za Liku — 586
- za Ma vu — 357
- za Majevicu — 158. 359. 361.471
- za Metohiju — 390
- za Podgrme — 50. 165
- za Posavinu — 359
- za Primorje — 80
- za Romaniju — 158. 360
- za Sloveniju — 560
- za srednjodalmatinsko oto je — 322
- za Trebavu — 359

Okružni komiteti SKOJ-a

- za Glamo — 27
- za Gorski kotar — 616. 617
- za Majevicu — 359

Oblasni komiteti KPJ

- Drugi KP Makedonije — 376, 377
- za Bosansku krajinu — 12. 18, 88. 162, 183. 249. 258. 278. 301. 324, 357. 361. 362, 364. 371. 373, 407. 473. 488. 491. 492. 498, 499. 542
- za Dalmaciju — 624. 639

- za Hercegovinu — 156, 357
  - za isto nu Bosnu — 156, 360, 461
  - za Kosovo i Metohiju — 390, 392
  - za Slavoniju — 215, 220, 259, 260, 270, 316
- Oblasni komiteti SKOJ-a*
- za Bosansku krajinu — 18, 23, 28, 282, 527, 528, 530
  - za Slavoniju — 316, 432
- Pokrajinski komiteti KPJ*
- za Bosnu i Hercegovinu — 148, 155, 157, 159, 355, 360, 362, 416, 421, 479, 491, 619
  - za Dalmaciju — 320, 339, 445, 516, 519
  - za Gorenjsku — 221, 614
  - za Primorsku — 613, 614
  - za severnu Sloveniju — 583, 584
  - za Srbiju — 451, 500, 553, 606, 608
  - za Vojvodinu — 156
- Pokrajinski komiteti SKOJ-a*
- za Bosnu i Hercegovinu — 23
  - za Hrvatsku — 65, 68, 69, 304, 308, 327, 383, 449
  - za Sloveniju — 374, 375, 522, 558, 604, 615, 618, 638, 644, 645
- Centralni komiteti KPJ*
- Hrvatske — 7, 61, 64, 69, 76, 77, 81, 84, 114, 179, 213, 244, 258, 283, 315, 339, 340, 38«, 389, 390, 398, 401, 425, 448, 549, 566, 570, 586, 588, 593, 655
  - Makedonije — 376, 599
  - Slovenije — 221, 584, 598, 614, 648
  - Jugoslavije — 96, 97, 105, 112, 124, 129, 148, 160, 173! 254, 265, 287, 355, 361, 363, 364, 376, 393, 422, 459, 475, 486, 492, 498, 508, 516, 520, 522, 532, 533, 542, 543, 547, 556, 557, 559, 571, 585, 618, 619, 624, 634, 635, 639, 645
- Centralni komitet SKOJ-a — 23, 25, 65, 264, 265, 267, 270, 299, 308, 327, 336, 338, 342, 353, 355, 482, 504, 527, 531, 621, 634, 635
- Antifašisti ki front žena (AF2) — 53, 158, 194, 220, 360, 361, 420, 609, 610
- Antifašisti ko ve e narodnog osloboenja Jugoslavije (AVNOJ) — 9, 11, 32, 35, 78, 82, 84, 115, 117, 118, 121, 154, 155, 202, 220, 272, 273, 333, 562, 578, 613, 622, 638, 639, 645, 656
- Antifašisti ko ve e narodnog osloboenja Srbije (AVNOS) — 610
- Antifašisti ko vije e narodnog osloboenja Bosne i Hercegovine (AVNOBiH) — 155, 358
- Hrvatska selja ka stranka (HSS) — 32, 35, 44, 66, 80, 122, 168, 196—199, 202—204, 214, 216, 217, 226—232, 234, 243, 244, 263, 270, 273, 356, 398, 455, 460, 540, 562
- Jedinstveni narodnooslobodila ki front Hrvatske (JNOFH) — 120, 198
- Nacionalni komitet osloboenja Jugoslavije (NKOJ) — 155, 613, 617, 638
- Osvobodilna fronta (OF) — 223, 620, 621, 638
- Savez komunisti ke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 9—11, 14, 15, 17, 19, 21, 24—27, 46—53, 66—68, 72, 73, 75, 78, 79, 81—83, 100, 101, 104, 109, 111, 115, 126, 127, 130, 134, 135, 138, 144—148, 151, 158, 161, 162, 164, 170, 175—177, 181, 184, 191, 217, 248, 252, 254, 255, 257, 262, 266—270, 276, 277, 279, 280, 284, 290, 291, 301, 302, 308—318, 322, 323, 326, 328—331, 338, 341, 343, 346, 347, 354, 361, 365, 372, 374, 375, 382, 396, 400, 404, 407, 410, 417—420, 424, 435, 437, 438, 443—449, 474, 478, 481—486, 488—490, 507—510, 513, 517—519, 522, 523, 526—528, 530, 535, 542, 543, 548, 551, 554—558, 569, 570, 576, 577, 580—585, 587, 595, 601, 604, 605, 608, 615, 616, 621, 622, 625—629, 633—638, 641, 643—648, 650, 655, 660
- Ujedinjeni savez antifašisti ke omladine Hrvatske (USAOH) — 79, 145, 277, 313, 330, 446

Ujedinjeni savez antifašisti ke omla- 176. 199, 202, 211. 217, 227. 232,
dine Jugoslavije (USAOJ) — 219,
314, 506, 528, 531, 609, 623
Zemaljsko antifašisti ko vije e na- 240, 245, 259, 272. 273. 333, 334, 398.
rodnog oslobo enja Bosne i Her- 434, 538. 550, 562, 622
cegovine (ZAVNOBiH) — 636
*
*
*
Zemaljsko antifašisti ko vije e narod-
nog oslobo enja Hrvatske (ZAV-
NOH) — 9, 10, 11, 32, 35, 72, 78,
82—84, 115, 117, 118, 121, 140. 145,
Kominternu (Komunisti ka interna-
cionala) — 44. 202, 259
Komsomol — 354, 528. 531

SADRŽAJ

I

Dokumenta o partijsko-političkoj delatnosti u jedinicama NOV i PO Jugoslavije

(juli—decembar 1943)

	Strana
Izveštaj Politodela 2. brigade 13. divizije od 1. jula 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske — — —	7
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. krajiške NOU brigade od 1. jula 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o brojnomo stanju i radu partijske organizacije — — —	12
Izveštaj zamenika političkog komesara Ribničkog NOP odreda od 3. jula 1943. godine — — — — — — — — —	16
Izveštaj zamenika političkog komesara 8. krajiške NOU brigade od 4. jula 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu	18
Izveštaj Oblasnog komiteta Skoja za Bosansku krajinu od 5. jula 1943. Centralnom komitetu Skoja o stanju i radu skojevskih organizacija u Bosanskoj krajini — — — — — — — —	23
Izveštaj političkog komesara 2. korpusa NOV Hrvatske od 6. jula 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o formiranju Korpusa, političkom radu i stanju u jedinicama — — —	28
Izveštaj političkog komesara Štaba 12. krajiške brigade od 15. jula 1943. političkom komesaru 12. NOU divizije — — —	38
Izvod iz zapisnika sa sastanka Divizijskog komiteta 4. divizije održanog 16. jula 1943. godine — — — — — — — —	42
Direktiva političkog komesara 2. proleterske divizije od 19. jula 1943. političkim komesarima brigada da pojačaju politički rad u jedinicama — — — — — — — —	51
Izveštaj sekretara partijske organizacije Vojnotehničke radionice broj I od 31. jula 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske	61
Pismo Pokrajinskog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije za Hrvatsku od jula 1943. svim brigadnim i bataljonskim komitetima Skoja u Hrvatskoj — — — — —	65
Izveštaj sekretara partijske organizacije 12. NOU brigade od 1. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske — — — — — — — — —	« 9
Pregled socijalnog i nacionalnog sastava Skoja u 1. NOU brigadi 13. divizije od 2. avgusta 1943. godine — — — — —	75
Pregled socijalnog i nacionalnog sastava članova Komunističke partije u 2. brigadi 13. divizije od 3. avgusta 1943. godine —	76

Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. brigade 13. divizije od 3. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — — — — — — —	77
Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. NOU brigade 13. divizije od 4. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — — — — — — —	81
Izveštaj sekretara partijskog komiteta 13. divizije od 5. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske	84
Direktiva politi kog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 6. avgusta 1943. politi kim komesarima za borbu protiv etnika — — — — — — — — — —	86
Izveštaj zamenika politi kog komesara 8. krajiške NOU brigade od 6. avgusta 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — — — — — — —	88
Referat zamenika politi kog komesara 3. krajiške brigade 1. proleterske divizije održan na prvoj partijskoj konferenciji 8. avgusta 1943. godine — — — — — — — — — —	90
Rezolucija prve partijske konferencije 3. krajiške brigade 1. proleterske divizije održane 8. avgusta 1943. godine — — — — —	105
Zapisnik Divizijskog komiteta 8. divizije od 9. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske o sastanku Komiteta održanom 1. avgusta — — — — — — — — — —	114
Primedbe politi kog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 10. avgusta 1943. politi kom komesaru 1. korpusa na program za kurseve politi kih komesara i delegata — — — — —	120
Izveštaj politi kog komesara 8. krajiške NOU brigade od 12. avgusta 1943. politi kom komesaru 4. divizije — — — — — — — — — —	122
Izvod iz izveštaja zamenika politi kog komesara 2. proleterske brigade od 14. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — — — — — — —	124
Izvod iz izveštaja Politodela 4. proleterske brigade 2. proleterske divizije od 15. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — — — — — — —	129
Izveštaj politi kog komesara 12. divizije od 15. avgusta 1943. politi kom komesaru 2. korpusa o stanju i politi kom radu u Diviziji posle povratka iz Hrvatskog zagorja — — — — — — — — — —	139
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 1. NOU brigade „Marko Oreškovi " od 15. avgusta 1943. godine — — — — — — — — — —	144
Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 18. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — — — — — — —	148
Izvod iz izveštaja zamenika politi kog komesara 5. crnogorske NOU brigade od 19. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — — — — — — —	160
Izveštaj zamenika politi kog komesara Podgrme kog NOP odreda od 21. avgusta 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — — — — — — —	162
Pismo Divizijskog komiteta 11. NOU divizije od 21. avgusta 1943. partijskim organizacijama 2, 5. i 12. brigade — — — — —	166
Izveštaj Politodela 3. NOU brigade 6. divizije od 22. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije o stanju partijske organizacije u Brigadi — — — — — — — — — —	173
Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. kninske NO brigade od 23. avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske o brojnom stanju i radu partijske organizacije	179

Izveštaj zamenika politi kog komesara 7. krajiške brigade od 24. avgusta 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu 0 stanju i radu partijske organizacije — — — — —	183
Izveštaj politi kog komesara 6. krajiške NOU brigade od 30. avgusta 1943. politi kom komesaru 4. NOU divizije — — — — —	187
Izveštaj zamenika politi kog komesara 2. vojvo anske brigade od 31. avgusta 1943. politi kom komesaru 16. divizije — — — — —	189
Izveštaj Štaba 2. korpusa od 31. avgusta 1943. Glavnom štabu NOV 1 PO Hrvatske o politi kom radu u komandama podru ja i drugim vojnopozadinskim jedinicama i ustanovama — — — — —	195
Izveštaj politi kog komesara 12. divizije od 31. avgusta 1943. politi kom komesaru 2. korpusa NOV i PO Hrvatske — — — — —	201
Izveštaj politi kog komesara 2. korpusa od 31. avgusta 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o politi koj situaciji u Slavoniji — — — — —	208
Izveštaj sekretara partijske organizacije 16. brigade od avgusta 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	213
Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta KP Slovenije za Gorenjsku od avgusta 1943. Centralnom komitetu KP Slovenije o situaciji u Gorenjskoj — — — — —	221
Izvod iz izveštaja politi kog komesara 2. operativne zone od 2. septembra 1943. politi kom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o stanju na terenu i u jedinicama — — — — —	224
Izveštaj sekretara partijske organizacije 18. NO brigade od 3. septembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	244
Izveštaj politi kog komesara 9. krajiške NOU brigade od 3. septembra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — —	249
Izveštaj Politodela 6. krajiške NOU brigade od 8. septembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije o radu partijske organizacije u Brigadi — — — — —	254
Izveštaj sekretara partijske organizacije 12. NOU brigade od 10. septembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	258
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 7. krajiške NOU brigade od 13. septembra 1943. Centralnom komitetu Saveza komunisti ke omladine Jugoslavije — — — — —	264
Pismo Centralog komiteta Skoja od 15. septembra 1943. Politodelu 12. krajiške brigade — — — — —	267
Izveštaj zamenika politi kog komesara 21. brigade od 15. septembra 1943. Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Slavoniju — — — — —	270
Izveštaj zamenika politi kog komesara 10. krajiške NOU brigade od 16. septembra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — —	278
Izveštaj sekretara partijske organizacije 3. NOU brigade 6. divizije od 19. septembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	283
Izveštaj Politodela 1. krajiške NOU brigade od 20. septembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — —	287
Izveštaj Štaba 13. divizije od 20. septembra 1943. politi kom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o politi kom stanju u jedinicama i na podru ju Gorskog kotara i Hrvatskog primorja posle kapitulacije Italije — — — — —	293
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 5. krajiške NOU brigade od 25. septembra 1943. Centraln'om komitetu Skoja — — — — —	299

Izveštaj zamenika politi kog komesara Podgrme kog NOP odreda od 29. septembra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu	301
Izvod iz izveštaja Brigadnog komiteta Skoja 2. NOU brigade 8. divizije od 29. septembra 1943. Pokrajinskom komitetu Skoja za Hrvatsku	304
Izveštaj Pokrajinskog komiteta Skoja za Hrvatsku od 30. septembra 1943. Centralnom komitetu Skoja	308
Pregled brojnog stanja i socijalnog sastava lanova KP, kandidata i skojevaca 11. krajiške NOU brigade od 30. septembra 1943. godine	319
Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. oto ke brigade iz septembra 1943. Pokrajinskog komitetu KPH za Dalmaciju	320
Izveštaj zamenika politi kog komesara 8. krajiške NOU brigade od 1. oktobra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu	324
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 1. NOU brigade 7. divizije od 1. oktobra 1943. Centralnom komitetu Skoja	327
Izveštaj politi kog komesara Biokovske brigade od 4. oktobra 1943. Štabu 4. operativne zone o formiranju Brigade i stanju u njoj	332
Pismo Centralnog komiteta Skoja od 4. oktobra 1943. Brigadnom komitetu Skoja 2. proleterske brigade	336
Izveštaj zamenika politi kog komesara 3. brigade 9. divizije od 6. oktobra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske	339
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 3. proleterske brigade 1. proleterske divizije od 7. oktobra 1943. Centralnom komitetu Skoja	342
Uputstvo Štaba 8. divizije od 9. oktobra 1943. politi kim komesarima brigada za rad s novim borcima	348
Uputstvo Operativnog štaba za zapadnu Sloveniju od 12. oktobra 1943. politi kim komesarima podre enih jedinica	350
Pismo Centralnog komiteta Skoja od 14. oktobra 1943. Brigadnom komitetu Skoja 1. proleterske brigade	353
Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 14. oktobra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije	355
Izveštaj zamenika politi kog komesara 7. krajiške brigade od 14. oktobra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije	363
Izveštaj politi kog komesara 6. divizije od 15. oktobra 1943. politi kom komesaru 1. korpusa NOV Hrvatske	365
Pregled brojnog stanja i socijalnog sastava lanova KP, kandidata i skojevaca 11. krajiške NOU brigade od 15. oktobra 1943. godine	370
Izveštaj zamenika politi kog komesara 11. krajiške NOU brigade od 15. oktobra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu	371
Uputstvo Pokrajinskog komiteta Skoja za Sloveniju od 16. oktobra 1943. godine brigadnim biroima Skoja	374
Izveštaj lana Drugog oblasnog komiteta KP Makedonije od 17. oktobra 1943. sekretaru Drugog oblasnog komiteta	376
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. NOU brigade 6. divizije od 18. oktobra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske	380
Izveštaj politi kog komesara 7. udarne divizije od 19. oktobra 1943. politi kom komesaru 1. korpusa NOV i PO Hrvatske o stanju u jedinicama posle povratka u Baniju	383

Pismo Povjerenstva Centralnog komiteta Komunisti ke partije Hrvatske od 19. oktobra 1943. sekretaru partijske organizacije Brigade „Bra e Radi a” o nekim greškama u radu organizacije	389
Pismo Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju od 22. oktobra 1943. Okružnom komitetu KPJ za Metohiju — — —	390
Izveštaj zamenika politi kog komesara 12. krajiške NOU brigade od 24. oktobra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije — — — — —	393
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 8. divizije od 25. oktobra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske	398
Izveštaj zamenika politi kog komesara 2. NOU brigade 8. divizije od 25. oktobra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	401
Izveštaj Štaba 3. SNOU brigade 27. divizije „Gori ke” od 26. oktobra 1943. politi kom komesaru Divizije o programu politi kog rada u Brigadi — — — — —	404
Izveštaj zamenika politi kog komesara 6. krajiške NOU brigade od 26. oktobra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu	407
Izveštaj politi kog komesara Brigade „Bra e Radi a” od 30. oktobra 1943. politi kom komesaru 2. operativne zone — — —	412
Izveštaj Politodela 15. NOU brigade 17. divizije od 31. oktobra 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu —	416
Izveštaj politi kog komesara 8. NO brigade o politi kom stanju i radu od 15. do 31. oktobra 1943. godine — — — — —	423
Izveštaj sekretara partijske organizacije Brigade „Bra e Radi a” od 1. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	425
Izvod iz izveštaja politi kog komesara 28. divizije od 1. novembra 1943. politi kom komesaru 6. korpusa NOV Jugoslavije o politi kom stanju i radu u Diviziji — — — — —	428
Pismo zamenika politi kog komesara 4. dalmatinske brigade od 1. novembra 1943. bataljonskim biroima i partijskim organizacijama — — — — —	435
Izveštaj zamenika politi kog komesara partijske organizacije 10. dalmatinske brigade od 2. novembra 1943. godine — —	445
Izveštaj zamenika politi kog komesara 2. brigade 13. divizije od 3. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — —	448
Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. južnomoravske brigade od 3. novembra 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju —	451
Izveštaj politi kog komesara 12. krajiške NOU brigade od 4. novembra 1943. politi kom komesaru 11. NOU divizije — —	455
Izveštaj politi kog komesara 17. NOU divizije od 5. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije —	459
Izveštaj zamenika politi kog komesara 8. krajiške NOU brigade od 5. novembra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — —	473
Izveštaj zamenika politi kog komesara 6. NOU brigade 17. divizije od 6. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — —	475
Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. ete 1. šumadijskog NOP odreda „Milan Blagojevi ” od 7. novembra 1943. Okružnom komitetu za Kragujevac — — — — —	480
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 2. vojvo anske brigade od 8. novembra 1943. Centralnom komitetu Skoja — — —	482

Uputstvo Centralnog komiteta Komunisti ke partije Jugoslavije od 10. novembra 1943. zameniku politi kog komesara 13. brigade 10. divizije o radu partijske organizacije — — — —	486
Izveštaj zamenika politi kog komesara Podgrme kog NOP odreda od 10. novembra 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — — — — — — —	488
Izvod iz izveštaja Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 12. novembra 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu — — — — — — — — — —	491
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 12. novembra 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-politi koj situaciji u okrugu, o pripremama partijskog kursa i o nekim kadrovskim promenama — — — — — — — — — —	500
Izveštaj sekretara Brigadnog komiteta Skoja 1. vojvo anske brigade od 13. novembra 1943. Centralnom komitetu Skoja — —	504
Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. vojvo anske brigade od 13. novembra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije —	508
Izveštaj Politodela 9. divizije od 13. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — —	516
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta H- NOU divizije od 16. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — — — — — — —	520
Izveštaj sekretara Skoja 10. NOU brigade „Ljubljanske“ od 17. novembra 1943. Pokrajinskom komitetu Skoja za Sloveniju o aktivnosti i držanju lanova Skoja za vreme neprijateljske ofanzive — — — — — — — — — —	522
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 7. krajiške NOU brigade od 20. novembra 1943. Centralnom komitetu Skoja — — —	527
Izveštaj Politodela 1. proleterske brigade od 20. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije —	532
Izveštaj politi kog komesara 12. divizije od 21. novembra 1943. politi kom komesaru 6. korpusa NOV Jugoslavije — —	536
Izveštaj Politodela 7. krajiške NOU brigade od 22. novembra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije — — — — —	542
Izveštaj Politodela 20. divizije od 25. novembra 1943. o stanju i radu u 10. dalmatinskoj NO brigadi — — — — —	545
Izvod iz izveštaja Divizijskog komiteta 8. divizije od 26. novembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske	549
Izveštaj Brigadnog komiteta 2. južnomoravske brigade od 27. novembra 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju —	553
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 14. divizije od 29. novembra 1943. zameniku politi kog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u brigadama — — — — — — — — — —	556
Rezolucija Prve partijske konferencije 13. divizije održane 1. decembra 1943. godine — — — — — — — — — —	561
Izveštaj zamenika politi kog komesara Omladinske brigade „Joža Vlahovi “ od 1. decembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske — — — — — — — — — —	566
Izveštaj zamenika politi kog komesara 4. proleterske brigade od 1. decembra 1943. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Jugoslavije — — — — — — — — — —	571
Izvod iz izveštaja politi kog komesara Hercegova ke NOU divizije od 1. decembra 1943. politi kom komesaru 2. udarnog korpusa o organizacionom stanju Divizije — — — — —	578

Izveštaj zamenika politiki komesara 4. operative zone NOV i PO Slovenije od 2. decembra 1943. zameniku politiki komesara Glavnog štaba NOV i POS o radu partijskih organizacija u jedinicama Zone — — — — — — — —	581
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 6. divizije od 3. decembra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije — — — — —	585
Uputstvo politiki komesara 27. divizije NOV i PO Slovenije od 5. decembra 1943. partijskim komitetima 17. i 18. SNOU brigade za rad partijskih organizacija posle nemačke ofanzive krajem novembra 1943. godine — — — — — — — —	594
Izveštaj Politodela 1. makedonsko-kosovske NOU brigade od 9. decembra 1943. Centralnom komitetu KP Makedonije — — — — —	599
Izveštaj sekretara Skoja 10. NOU brigade „Ljubljanske“ od 10. decembra 1943. Pokrajinskom komitetu Skoja za Sloveniju — — — — —	604
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 10. decembra 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji u okrugu i o delatnosti partijske organizacije — — — — —	606
Izveštaj zamenika politiki komesara Kosmajskog bataljona od 14. decembra 1943. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o radu partijske organizacije — — — — — — — —	610
Uputstvo zamenika politiki komesara 27. divizije od 15. decembra 1943. brigadnim komitetima 17. i 18. brigade — — — — —	613
Izveštaj sekretara Skoja 10. NOU brigade „Ljubljanske“ od 15. decembra 1943. Pokrajinskom komitetu Skoja za Sloveniju o stanju i radu organizacije Skoja u Brigadi — — — — —	615
Izveštaj predavača srednjeg partijskog kursa pri 27. diviziji od 17. decembra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije — — — — —	618
Izveštaj Štaba 15. divizije NOV i POJ od 18. decembra 1943. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o politici u radu u Diviziji — — — — —	620
Izveštaj Brigadnog komiteta Skoja 9. dalmatinske brigade od 19. decembra 1943. Centralnom komitetu Skoja — — — — —	621
Izvod iz izveštaja zamenika politiki komesara 1. dalmatinske NOU brigade od 20. decembra 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije od 8. avgusta do 20. decembra — — — — — — — —	624
Izveštaj Politodela 9. krajiške brigade od 22. decembra 1943. Centralnom komitetu Saveza komunističke omladine Jugoslavije — — — — —	634
Direktiva Pokrajinskog komiteta Skoja za Sloveniju od 22. decembra 1943. svim brigadnim i odredskim rukovodstvima Skoja o merama za popularisanje odluka Drugog zasedanja Antifašističkog veštanog oslobodjenja Jugoslavije — — — — —	638
Izveštaj zamenika politiki komesara 3. NOU brigade 9. divizije od 23. decembra 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije — — — — — — — —	639
Izveštaj sekretara Skoja 10. NOU brigade „Ljubljanske“ od 27. decembra 1943. Pokrajinskom komitetu Skoja za Sloveniju — — — — —	644
Izveštaj 2. omladinske i 2. kosmajskog bataljona od 28. decembra 1943. zameniku politiki komesara Bataljona — — — — —	649
Pregled socijalnog i nacionalnog sastava članova Komunističke partije, kandidata i skojevaca u 6. NO brigadi 19. divizije od 28. decembra 1943. godine — — — — — — — —	652
Izveštaj politiki komesara 2. sremskog NOP odreda od 30. decembra 1943. Glavnom štabu Vojvodine o politici u kulturno-prosvetnom radu u Bataljonu — — — — —	653

Izveštaj zamenika političkog komesara 3. brigade 13. divizije od 31. decembra 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske — — — — — — — — — —	655
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. i 2. kosmajskog bataljona od 31. decembra 1943. zameniku komesara Bataljona	658

II

Prilog

Partijsko-politički dokumenta za period od jula do decembra 1943. koja su dosad objavljena u Zborniku — — —	663
REGISTAR — — — — — — — — — —	673

Tehnički urednik

Velisav Marković, major

Korektori

Jelena Hodali i Nada Ribar

Rukopis predat u štampu septembra 1965. god.

Štampanje završeno aprila 1966. god.

Tiraž 2.500 primeraka

Štampa: Štamparsko preduzeće „Kultura“,
Beograd, Makedonska 4.

